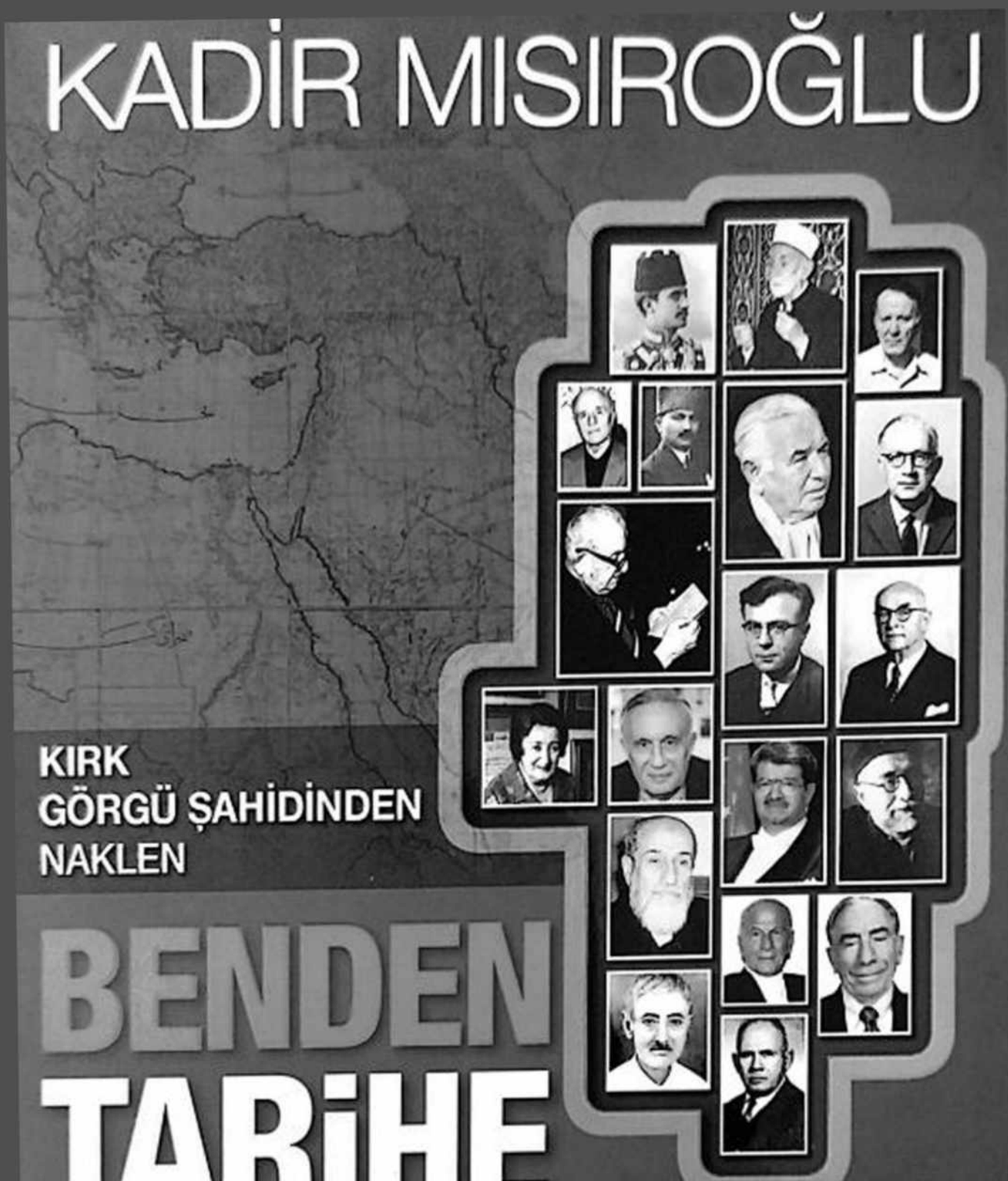
KADİR MISIROĞLU

KIRK
GÖRGÜ ŞAHİDİNDEN
NAKLEN

BENDEN TARİHE HABERLER

THQ 320.9 EME 2233
0792233

BU BİR SEBİL YAYINIDIR

SEBİL YAYINLARI Nu: 294
DİZGİ: **BİLÂL AKYOL**
BASKI-CİLD: İhlâs Gazetecilik A.Ş.
KAPAK: **Gökhan ÇAKIR**
YAYINA HAZIRLAYAN: **Ali İhsan BAHADIR**

©Copyright SEBİL YAYINEVİ
ISBN 978-975-580-082-0

HER HAKKI MAHFUZDUR
(ALL RIGHTS RESERVED)

İSTANBUL
2016

KADİR MISIROĞLU

Merhumun ruhuna fatiha

-KIRK GÖRGÜ ŞÂHİDİNDEN NAKLEN-

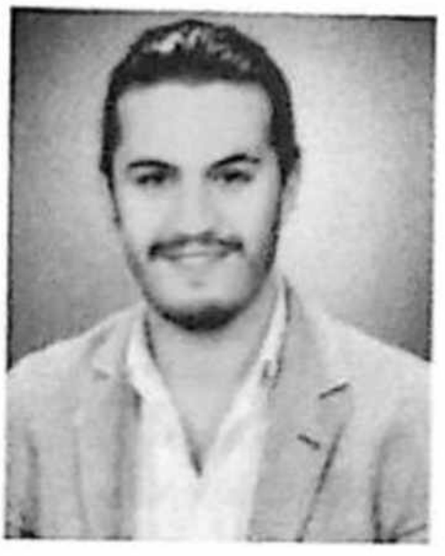
BENDEN TÂRİHE HABERLER

BİRİNCİ BASIM

SEBİL YAYINEVİ
Tunusbağı cad. Nu: 16 Doğancılar
ÜSKÜDAR-İSTANBUL
Tel: 0216 553 51 51
www.sebilyayinevi.com

Müellif Eserini Bilal Akyol'a Takrir Ederken. İstanbul, 2016

Geleceğin büyük bir tarihçisi olacağını ümid ettiğim

ABDUSSAMED YERLİ

Bey evlâdıma

-Başarı temennilerimle-

قدير مصر اوغلي

Kadir Mısıroğlu

VASİYET GİBİ....

Sevgili Gençler!...

Benim bu eserde bazı gerçekleri bildiğim hâlde yazamama sebep olan tabular bir gün yıkılarak böyle hakikatlerin de söylenebildiği ve yazılabildiği bir zamanı idrak ederseniz sizin sevincinize katıldığıma delâlet etmek üzere bir **"secde-i şükran"** mâhiyetinde olarak mezartaşımı kıble-i şerif istikametine devirebilirsiniz.

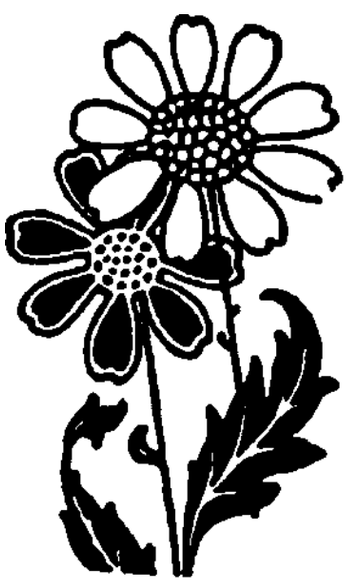

قدير مصري
المحامي والمؤلف

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11
MÜNİP HAYRİ ÜRGÜPLÜ 15
HAMZA OSMAN ERKAN 42
SÜLEYMAN FÂİK ŞAHİNBAŞ 47
CELÂL TÜRKGELDİ 65
İSMAİL HAKKI OKDAY 69
TARIK MÜMTAZ GÖZTEPE 81
SÂLİH NİGAR KERÂMET 92
CELÂL BAYAR 100
ŞEHZÂDE MEHMED ÂBİD EFENDİ 143
AYŞE OSMANOĞLU 151
ŞEHZÂDE MAHMUD ŞEVKET EFENDİ 154
ŞÂDİYE OSMANOĞLU 229
FETHİ SÂMİ BALTALİMANLI 246
HALİL ZÂFİR 270
FUAD ŞEMSİ İNAN 289
YUSUF CEMİL ARARAT 333
İBRAHİM HAKKI KONYALI 348
CELÂLEDDİN ÖKTEN 394
İSMAİL NİYAZİ KURTULMUŞ 412
MEHMED NURİ KARAHÖYÜKLÜ 417
HALİL CAN 429
LÂİKA KARABEY 432
FATMA RİKKAT KUNT 437
REŞAD AKŞEMSEDDİNOĞLU 447

PROF. DR. OSMAN TURAN 454
CEVAT RİFAT ATİLHAN 460
ALPARSLAN TÜRKEŞ 475
HÜSEYİN NİHÂL ATSIZ 489
ALİ ULVİ KURUCU 503
AHMED HÜSREV ALTINBAŞAK 530
SÜLEYMAN UYANIK 554
NUREDDİN KALKANDELEN 562
ABDURRAHMAN GÜRSES 571
HÜSEYİN HİLMİ IŞIK 595
ALİ FUAD BAŞGİL 616
NÂCİ KÂŞİF KICIMAN 651
AYHAN SONGAR 673
AHMED FÂRUK ÖZERENGİN 696
KÂZIM KAP 710
MÜNEVVER AYAŞLI 749
TURGUT ÖZAL 767
İNDEKS 789

ÖNSÖZ

Târih için bazen küçük bir hâtıra bile kördüğüm olmuş bir gerçeğin çözümü için bir ilk kıvılcım mesâbesinde rol oynayabilir. Bu bakımdan siyâsî hâtıralar -pek çoğu övünme ve nefsini tebriye maksadıyla yazılmış olsalar bile- bu kabilden beyanları itibariyle târihin asla vazgeçilemez kaynaklarıdır.

Ben uzun ve mâceralı bir hayat yaşadım. Lâkin köy muhtarlığı kabilinden bile resmî bir vazife icra etmemiş olduğum cihetle kaleme aldığım hâtırat mâhiyetindeki eserler[1] sadece muazzez İslâm davasının bir emektarı olarak bu davanın bu güne gelişine kadarki çalışmalarda mâruz kalınan güçlükleri belirtmek için yazılmıştır. Ancak bunların yanında bir de resmî vazife deruhte edenlerin bana naklettiği bazı gerçekler vardır ki; bunlara şahsî mücâdelemle ilgili olmadığı için bu eserlerde yer vermedim. Bazılarını bir meseleyi yazarken veya anlatırken fikrimi teyid etmek için kullandığım hâlde diğer bazıları da -ya kanûnî zarûretlerle

1 Kadir Mısıroğlu-Geçmiş Günü Elerken C.I, İstanbul 1993;Kadir Mısıroğlu-Geçmiş Günü Elerken C.II, İstanbul 1995; Kadir Mısıroğlu-Hicret, İstanbul 2014; Kadir Mısıroğlu-Gurbet İçinde Gurbet, İstanbul 2004

Bu eserlerin basım târihine dikkat edilirse görülür ki ben de yukarıda hâtırat yazanlara âid olmak üzere zikrettiğim târizden nefsimi korumak için bunların hepsini yaşım altmışı devirdikten sonra kaleme aldım. Böylece -övünmek gibi- nefsânî ihtiraslarımın sönmüş bulunduğu bir devreyi beklemiş olduğuma okuyucuların nazar-ı dikkatini celb ederim.

veyahud da icabı hâl gerektirmediği için- bende mahfuz kaldı.

Gençlik yıllarımda Osmanlı bakiyesi pek çok rical ile görüşmüş olmam dolayısıyla onların bana naklettiği bu gibi hâtıra kırıntılarının büyük bir yekûn teşkil ettiğini söyleyebilirim. Bunlardan bazılarını sohbetlerimde fikrimi teyid maksadıyla zikrettikçe muhataplarımın zaman zaman bunları yazıp yazmamış olduğum yolundaki sualleriyle karşılaştım. Cevabımın ekseriya menfi olması üzerine muhataplarımın hayıflandıklarını görmekle böyle hâtıra kırıntılarını yazılmış ve söylenmiş olanlarla birlikte bende mahfuz kalmış olanları da topluca bir eserde nakletmek istedim. Bu eser böyle bir arzunun meyvasıdır.

Bununla beraber bu eserde birçok görgü şâhidinden dinlediğim her sözü buraya derç edebildiğim sanılmamalıdır. Bunun üç sebebi vardır:

1. Gençlik yıllarımdan beri bâtıl kemalizm idelojisiyle mücâdele hâlinde olduğumdan muhataplarımdan bu meseleye dâir öğrendiklerimin çoğunu yazmayı 5816 sayılı kanun dolayısıyla şimdilik doğru bulmadım. Zira bu mâhud kanun dolayısıyla ne derecede sıkıntılar çekmiş olduğumu hâtırat mahiyetindeki eserlerimi okuyanlar gayet iyi bilir ve beni mâzur görürler.

2. Bunlardan bazılarını rivâyetçilerin rivâyetçisinden dinlediğim için güvenilir bulmadığımdan dolayı buraya derç etmedim.

3. Bugün seksen yaşımı devirmiş olduğuma nazaran hâfızamın beni yanıltabileceği düşüncesiyle de net bir sûrette hatırlayamadığım beyanlara iltifat etmedim. Zira kul hakkından korkarım! Bununla beraber hâfızamın yanıltmasıyla bazı nakillerde zuhûlen hata etmiş olabilirim. Bunun için peşinen okuyucular ve hak sahiplerinin afvını talep ediyorum.

Dikkat edilirse kendilerinden bir görgü veya bilgi naklettiğim şahısların bu görgü ve bilgiye vâkıf olabilecek bir durumda bulunduklarını göstermek üzere kısaca hayat hikâyelerini ve işgal ettikleri siyâsî mevkilere âid bilgileri esere derç ettim. Diğer

taraftan onların sözlerini ekseriyetle teype almadığım cihetle aklımda kaldığı şekliyle ve meâlen naklettim. Bunu da sevgili okuyucularımın mâzur ve mâkul görebilecekleri ümid etmekteyim.

Benim eserlerimi okuyanlar çok iyi bilirler ki bir meseleyi anlatırken en umûmî hükümden başlayarak en husûsî olana doğru mantıkî bir teselsül tâkip eder ve muhatabın zihninde belirmesi muhtemel olan sual-i mukadderlere cevap vere vere bir bahsi bitiririm. Bu eserde böyle bir metodu tatbik imkânı bulamadım. Zirâ böyle bir usul mevzu ittiradını icab ettirdiği hâlde burada nakledilenler için böyle bir ittirad mevzu bahis olmadığından bir kahvehâne sohbeti uslübuna itibar etmeye mecbur kaldım. Bu sebeple eserde gerek mevzu ve gerekse kronolojik bir icaba riâyet edilmemesinin mâzur görüleceğini ummaktayım.

Bir gıram altın için tonlarca toprağı eleyen madencilerin faaliyetine benzer bir uslûba riâyeti zarurî addettim. Bununla beraber sanıyorum ki; eserin sonuna ilâve ettiğim ve asılları bende mahfuz bulunan arşiv vesikalarını gören okuyucular buraya kadar ihtiyar ettikleri zahmete acımayacaklardır. Bu vesikalar İstanbul'un işgali hengâmında askerî müzeden "emânet" olmak üzere alınan târihi eşyaların listesi olmak itibariyle fevkalâde bir chemmiyeti hâizdir. Bu hususta belki selâhiyetli birisinin mesele üzerine eğilerek bu târihî eşyaları kurtarabileceği ümid ve temennisinde bulunmaktayım.

Burada şunu ifade etmeliyim ki kendilerinden bazı nakiller yaptığım şahsiyetlerin bir kısmı hâtıralarını yazıp neşretmişlerdir. Bunlardan bazılarını da benim yayınlamış olduğum mâlumdur. Bu itibarla ben onlardan sâdece yazmamış oldukları sözleri naklettim. Böylece bir tekrar ve tedâhülden kaçınmış olmama rağmen diğer bir eserim olan "Tanıdıklarım"la bazı tedâhüllere yer vermekten içtinab etmedim.

Bu eserde nakledilenlerin yakın târihimizin bir kör düğüm hâline getirdiği bazı meselelerin anlaşılmasında -küçük dahî olsa-

bir hizmeti olabileceği ümidini taşımaktayım. Allah sağlık sıhhat verir de ülkemizde İslâm'ın mahvı için atılmış olan birçok menfî adımın birer birer iptaliyle küsuf hâlindeki "İslâm Güneşi"nin kâmil bir sûrette yeniden eski şa'şaa ve ihtişamına kavuştuğunu görebilirsem bahtiyar öleceğim. Bu eserin böyle mes'ud bir neticenin istihsâlinde -karınca kararınca misâli- bir rolü olursa bu benim için en büyük bir bahtiyarlık olacaktır!

Allah kendi fazl u keremiyle bu ümmet-i Muhammed'e ve hassaten aziz milletimize eski şeref ve itibarını, saffet ve satvetiyle izzetini iâde buyurun. Âmin!

Ve minallâhit tevfîk

Kadir MISIROĞLU
17 Eylül 2015
Üsküdar/ İstanbul

MÜNİP HAYRİ ÜRGÜPLÜ
(1905-1979)

Münip Hayri Ürgüplü, Şeyhülislâm **Hayri Efendi**'nin oğludur. İstanbul Dâr-ül Fünûn'u (Üniversitesi) Hukuk fakültesi mezunudur. Ayrıca Cenevre'de hukuk doktorası yapmıştır. Mezun olduğu fakülteye intisab edip Medenî Hukuk dersleri okutmuş, doçentken ayrılarak Sümerbank'ta İstanbul Elektrik Tramvay ve İşletmeleri genel müdürlüğünde hukuk müşâvirliği ve avukatlık yapmıştır.

11. Dönem CHP'den Nevşehir milletvekilliği yapmış olan **Münip Hayri Ürgüplü** eski başbakanlardan **Suat Hayri Ürgüplü**'nün kardeşidir. 1979 senesinde İstanbul'da vefât etmiştir. Milletvekilliği yaparken Halkevi'nde Lozan Konferansı hakkında yaptığı bir sohbet bir broşür hâlinde yayınlanmıştır.

Münip Hayri Ürgüplü, ben **Rıza Nur**'un hâtıralarını neşrettiğim yıllarda bu hâtıratı temin etmek maksadıyla **Nihâl Atsız Bey**'in tavsiyesiyle yayınevimize gelmiştir. Kendisiyle mükerreren uzun uzun sohbetler ettik. Hayatının bu devresinde tek parti devrinde halk partisinden Nevşehir milletvekilliği yapmış olduğu hâlde o fırkanın fikirlerine tamamen muârızdı. İhtimâl ki, bundan dolayı milletvekilliği bir devreye münhasır kalmıştır.

Bir defasında kendisine Lozan hakkında vermiş olduğu konferansın basılı metnini gösterdim ve Lozan'ın mâhiyetini bil-

mesi gerekirken bu methiyeyi niçin yaptığını sordum. Dedi ki:

"*-Aslında o bir konferans değildir. Ben halkevinde gençleri ziyâret etmiştim. Bana Lozan hakkında ne düşündüğümü sordular. Ben de kendileriyle bu hususta bir hasbihâlde bulundum. Tabiatıyla mensubu bulunduğum partinin efsâneleştirdiği Lozan'ı tenkid etmek o zaman mümkün değildi. Kendilerine birkaç yuvarlak lâf söyledim. Onlar buna kendileri de bazı şeyler ekleyerek basmışlar. Sesimi çıkarmadım.*"

LOZAN

ANKARA
1936

M. Hayri Ürgüplü gâyet dindar bir adamdı veya âhir ömründe böyle olmuştu. Bu sebeple ahbaplığımız ilerledi. Sık sık beni ziyaret ederdi. **Rıza Nur**'un hâtıratı gibi **Refet Paşa**'nın da bir hâtırat yazmış olduğunu söyleyerek onu dahî bulup basmamı istedi. Buna dâir gayretlerimi ileride başka bir vesileyle anlatacağım. Ziyâretlerinden birinde babasından ve Hilâfet Meselesi'nden bahsederken bana şu vak'ayı anlattı:

Bir gün Kastamonu meb'usu ulemâdan **Ahmed Mâhir Efendi** Makam-ı Meşihat'a gelmiş. Başka gelenlerin de iştirakiyle sohbet yavaş yavaş koyulaşıp derinleşmiş ve Hilâfet bahsine intikal etmiş. Hâzirûndan birisi Şeyhülislâm'ın kulağına fısıldamasıyla **Ahmed Mâhir Efendi**'ye Hilâfet'in ilgası hakkında herhangi bir kitapta bir kayda rastlayıp rastlamadığını sormuş. Efendi:

"-Vardır!.." demiş ve eserlerinde mugayyebattan (gâip olan, bilinmeyen şeylerden) pek fazla bahsettiği bilinen **Muhyiddin-i Arabî** Hazretleri'nin bir te'lifinden bahsetmiş. O kitap, Meşihat Kütüphanesi'nde varmış. Alıp getirmişler. Efendi buradan Hilâfet'in ilgâsına âid kaydı arayıp bularak okumuş. Hâzirûna bir ye's hâkim olduğunu görünce;

"-Üzülmeyiniz, bu kitapta Hilâfet'in tekrar ihya olunacağına dâir de beyan vardır." diyerek o kısmı da bulup okumuş.

Ahmed Mâhir Efendi (1860-1925)

Bu vak'ayı, **Sultan Vahideddin**'in Türkiye'yi terk etmeden önce görmüş olduğu bir rüya[2] ile birlikte mütâlaa, bilmeyiz mahzun gönüllere

---

2 Bu rüyâ hakkında **Târık Mümtaz Göztepe** şu mâlûmatı vermektedir:

***Sultan Vahideddin**, tekrar İstanbul'a döneceğine, taht ve tacına kavuşacağına sarsılmaz bir iman ile inanmakta idi. Hayatının son günlerine kadar muhâfaza ettiği bu itikadı, son santimine kadar kayıp ettiği, yani yaveri **Zeki Bey**'in alabildiğine sefahati yüzünden bitirdiği parasıyla birlikte kaybetmişti.*

***Sultan Vahideddin**'e bu garip itikadı, İstanbul'da bir tarikat şeyhi vermişti. (Bu zât, "**Gümüşhâneli Dergâhı**" şeyhi **Ömer Ziyâeddin Dağistânî**" olmalıdır. **K.M.**) **Sultan Vahideddin**'in sarayına şehzâdeliği günlerinden beri devam eden bu Şeyh, bir gün **Şehzâde Vahideddin Efendi**'nin Çengelköyü'ndeki kasrında bu müstakbel ve sâbık padişahı karşısına almış ve karanlık bir geleceğe âid uzun ve korkunç birtakım maceralardan bahsetmişti.*

*Bu şeyhin o zaman anlattığına göre **Sultan Vahideddin** bir gün Osmanlı tahtına oturacak, memleket düşman istilâsına uğrayacak, taht ve payitaht ecnebi hükmü altına girecekti. Sonra bir sahib-i huruç çıkacak, milletin önüne düşecek, düşmanları perişan edip vatanı ecnebî ayağından temizleyecekti. Fakat din ve vatan düşmanlarıyla padişah da vatanından, tahtından ve tacından cüdâ (ayrı) düşecekti.*

Amma bu ayrılık çok sürmeyip yine vatanına dönecek; tahtına, tacına, saltanatına kavuşacaktı.

Sultan Vahideddin kırk yıl evvel Çengelköyü Kasrı'nın korusunda diz dize

bir parça ferahlık vermeye kâfi gelir mi?

Bu vak'ayı nakletmekten maksadımız, memleket münevverleri ve hattâ bazı hoca efendilerde Hilâfet'in istikbaline dâir bir endişenin çok daha önceden mevcud bulunduğunu göstermektir. Şeyhülislâm Efendi'nin suali bu endişenin şümûl ve derecesini ortaya koymaktadır.

Münip Hayri Ürgüplü'nün bu naklettiğine benzer bir beyanı da ben bundan kırk sene evvel Mednine'de Erzurumlu Hattat **Mustafa Necati (Dumlu) Efendi**[3]'den dinlemiştim. Gerçek

---

onurduğu şeyh efendiden dehşet içinde dinlediği mâceralarının hepsinin birer hakikat olduğunu gördüğü için şeyhin kerâmetine bütün kalbiyle inanmış ve bir gün İstanbul'a döneceği hakkındaki kehânetine de olanca itikadile inanmakta ısrar etmişti. Sultan Vahideddin, en son ve sarsılmaz tesellisini teşkil eden bu şeyh hikâyesini hayatında yalnız yeğeni Mediha Sultanzâde Sâmi Bey'le Başmabeynici Ömer Yaver Paşa'ya anlatmış, başka hiç kimseye fâş etmeyerek ilâhi bir sır gibi herkesten gizli tutmuştu.

"-Elbette mürşidimin son müjdesi de çıkacak ve tahtıma döneceğim!.. " diyor ve bu mûcizenin nereden doğacağını merak edip duruyordu." (Târık Mümtaz Göztepe-Vahideddin Gurbet Cehenneminde, İstanbul 1991, sh.29)

İhtimal bu rüyânın mânâsı Sultan Vahideddin merhumun şahsından ziyâde sıfatının geri geleceği mâhiyetinde idi. Lâkin Ömer Ziyâeddin Dağıstânî ya O'nu teselli için veya da yanlışlıkla bu yolda bir tâbirde bulunmuştur.

3 Erzurumlu Hattat Mustafa Necati Efendi'nin kendisi çok büyük bir hattat olduğu gibi aynı zamanda çok büyük bir hat koleksiyoncusu idi. Nezdimizde son devir büyük hattatlarından Abdülkadir Saynaç'ın binden fazla levhası mevcuddu. "Şeyh-ül Hattatîn" sayılması lâzım gelen Abdülkadir Saynaç bu levhalarında akla durgunluk verecek tenâsüpler ibda etmiş müstesna bir hattatı. Erzurum Mustafa Efendi bunlardan A3 büyüklüğünde fotokopi çekerek ellişer sayfalık yirmi cild meydana getirmiştir ki bu nefis yazıların bu sûretle çoğaltılmış bir kopyası şahsî arşivimizde mevcuddur. Aynı zamanda merhum Mustafa Necati Efendi'yi müstakil bir sûrette yazmam için Medine'de mukim kardeşi tarafından O'nunla ilgili bütün resmî evrak bana tevdi edilmiştir. Bunlar şahsî arşivimde mahfuz bulunmaktadır. Mustafa Necati Efendi'nin vefâtından sonra Kuveytli bir zengin satın almış ve bunlarla Kuveyt'te muazzam bir hat müzesi tesis etmiştir.

Hattat Abdülkadir Saynaç, o güzel yazısıyla bir de tevâfuklu Kur'an-ı Kerim yazmıştır. Bunu Ömer Kirazoğlu bastırmak üzere satın alarak sahip-

bir din âlimi olan Hattat **Mustafa Efendi**'nin Medine'de koku ve kitap satılan bir dükkânı vardı. Bu dükkânın arkasında ise bir sohbet odası mevcuddu. Fırsat buldukça burada kendisini ziyâret eden hacılara vaz u nasihatlerde bulunurdu. Bu sohbetlerden birinde söz Hilâfet meselesinden açılmıştı. Merhum, **Arif Hikmet** Kütüphânesi'nde **Muhyiddin-i Arabî** Hazretleri'ne âid bir kitaptan bahsederek O'nun "El hilâfet-i bâ'di selâsune senetun, ba'de meliken âduda, ba'de cebabire, ba'de el hilâfetu âlâ minhac-us sünne" yani "Hilâfet benden sonra otuz senedir. Sonra meşakkâtli bir melikiyet sonra cebabire sonra sünnet programı üzerinde Hilafet." mealindeki hadis-i şerifi şerh ederken O'nun melikiyetten sonra zorbalar devri geleceğini bunların on bir aded olduğunu daha sonra ise **Mehdi** aleyhisselâm'ın Konya'da "**Selim**" adında bir Osmanlı şehzâdesinin halife ilân edeceğini **Selim**'le birlikte on Osmanlı padişahının daha bu makama geçeceğini söylemişti. Hatırımda yanlış kalmadıysa **Muhyiddin-i Arabî** Hazretleri'nin bu beyanını O'nun "**Şecere-i Numâniye**" isimli eserine dayandırmıştı. Ben bu eseri yazarken Millet Kütüphânesi'nden Şecere-i Numaniye'nin gâyet muhtasar maktu bir nüshasına ulaştım. Fakat birçok rumuzat ile yazılmış olan bu eserde böyle bir beyana

lenmiş olduğu hâlde bu güne kadar tab'ı müyesser olmamıştır. 1970'li senelerde merhumun oğlu **Pertev Bey** benim vasıtamla bu eseri geri alıp bastırma teşebbüsünde bulunduysa da **Ömer Kirazoğlu** bastıracağım diyerek eseri iade etmemiştir. İhtimal şimdi bu değerli yazma Kur'an-ı Kerim O'nun varislerinde mevcuddur.

Abdülkadir Saynaç
(1881-1967)

rastlamadım. Ya eserin adını yanlış zaptetmiş olmalıyım veyahud da **Muhyiddin-i Arabî**'nin çok sayıda olan eserlerini kısaltmalar ve ilâvelerle bir çok nüshası mevcud olduğu cihetle benim gördüğüm nüshada böyle bir eksiltme olabileceğini düşünmekteyim.

Hattat Mustafa Necati (Dumlu) Efendi (1911-1991)

Bu vesileyle Hilâfet'in ilgâsının öteden beri İngilizler'in belli başlı siyâsî emellerinden biri olduğunu söylemeliyim. Buna dâir nakledilebilecek olan delillerden burada sadece bir tanesini dikkatlerinize arz etmek isterim:

Sultan Abdülhamid'e karşı İttihat ve Terakki'ce girişilen muhâlefetin baş aktörlerinden olan filozof **Rıza Tevfik** bilâhare "**Sevr Sulh Projesini**" imzalayan murahhaslardan biri olduğu için "**Yüzellilikler**" listesine idhâl edilmiş ve bu sebeple uzun yıllar yurt dışında ikamete mecbur kalmıştı. Vefâtından az bir müddet önce (1949 yılında) İstanbul'a gelen filozof **Rıza Tevfik**'in söz arasında bazı dostlarına anlattığı pek ibretli ve acı hakikatler mevcuttur. Bunlardan birini de gurbetteyken mektuplaştığı Kuleli Lisesi Edebiyat muallimlerinden rahmetli Albay **Sıdkı Karababa**'ya anlatmış, O da bize naklet-miştir ki; bu naklin tafsilâtı şöyledir:

Rıza Tevfik yüzellilik olarak vatan dışına çıkınca bugün eski Beyrut vilâyetimizin bir banliyösü olan "Cünye"de oturmuştu. Fakat zaman zaman o civarda dolaşır ve sık sık Amman'a da gezerdi. Amman'da Türkler'e ihânetinin mükâfatı olarak İngilizlerce taltif edilerek iki oğluna taç ihsan edilmiş bulunan **Şerif Hüseyin**'in oğlu **Abdullah** hükümdardı. O da **Rıza Tevfik** gibi eski bir Osmanlı idi. Enderun'da yetişmişti. Bu arada şunu ifade edelim ki; **Sultan Abdülhamid** Arap ileri gelenlerinin çocukları-

nı Enderun denilen Saray Mektebi'nde okutur, Türk terbiyesi ile yetiştirir ve böylece onları devlete bağlamak gâyesini güderdi. Şerif Hüseyin'i devamlı bir sûrette İstanbul'da tutar, mezuniyetle dahi Arabistan'a göndermezdi. Çünkü O'nun İngilizler tarafından belli bir maksada imâle edildiğini çok iyi biliyordu. Bu gerçekten gâfil olan İttihatçılar Şerif Hüseyin'in Hicaz'a gitmesine göz yummuşlar ve bu sûretle O'nun meşhur isyanına zemin hazırlamışlardı.

Filozof Rıza Tevfik'in anlattığına nazaran, bir ara kendisini ziyârete gittiğinde Kral Abdullah O'na bir miktar maddî yardımda bulunmuş. Bu parayı henüz sarf etmeden o sırada İngiltere'de tahsilde bulunan oğlu Nazif Bölükbaşı'dan bir mektup almış. Bu mektupta, oğlu, mektep taksidini ödeyemediği için pek müşkül bir durumda olduğunu söylüyor ve gurbetzedeliğine rağmen imkânı varsa, kendisine bir miktar para göndermesi isteğinde bulunuyormuş. Bu mektup üzerine Filozof Rıza Tevfik, Kral Abdullah'tan aldığı parayı derhal el sürmeden oğluna göndermiş. Fakat az bir müddet sonra bu para bir mektupla geri gelmiş. Oğlu, bu ikinci mektubunda diyormuş ki:

"Babacığım gönderdiğin paraya çok teşekkür ederim. Fakat artık buna benim ihtiyacım kalmadı. Zira sana mektup yazdıktan sonra, burada senin eski dostlarından Mr. Nicholson ile karşılaştım. Bana hâlimi sordu. O'na durumumu anlattım. Bunun üzerine benim mektep taksidimi yatırdı. Bu sebeple, gönderdiğiniz parayı size iade ediyorum. Gurbettesiniz. Hiç şüphesiz maddî sıkıntılar içindesiniz. Fakat imkânı varsa bu parayı yol harçlığı yaparak İngiltere'ye kadar gelirseniz, bu vesile ile görüşmüş oluruz. İlh.."

Filozof Rıza Tevfik bu mektubu alınca eski dostu Nicholson'ı hatırlayamamış. Oğlunun mektep taksidini ödeyecek kadar kendisine yakınlık hissi taşıyan bu İngiliz'i oğlundan ziyâde görmek arzusuna kapılarak kalkıp İngiltere'ye gitmiş. Ziyâretinde

bu **Nicholson**'ın vaktiyle kendileri **Sultan Abdülhamid**'le mücâdele ederken İngiliz sefâretinde vazifeli küçük memurlardan biri olduğunu derhal hatırlamış. Yemek esnasında bahis eski günlere intikal edince Filozof **Rıza Tevfik** kendisine demiş ki:

"- **Mr. Nicholson**, içimde çok eski bir ukde vardır. Biliyorsunuz ki, biz **Abdülhamid**'le mücâdele ederken siz İngiliz sefâreti olarak bizi destekliyordunuz. Tuhaftır ki, O'nu tahttan indirdiğimiz gün takdir ve tahsin edilmemiz ümidiyle sefârethânenize geldiğimizde bütün kapıları kapalı bulmuştuk O günden sonra da hiçbir sefâret mensubunun yaptığımız işi beğendiğine dâir bir söz ve hareketine şâhid olamadık. Siz **Sultan Abdülhamid**'in tahttan indirilmesini o kadar istiyor ve bu maksadla bizi bütün gücünüzle destekliyordunuz da neden bu işi gerçekleştirdikten sonra bizimle, hiçbir sûrette alâkadar olmadınız?"

Filozof **Rıza Tevfik** bu suali üzerine **Nicholson**'ın hiddet ve şiddetten kulaklarına kadar kızardığını ifade ile şu karşılığı aldığını nakletmiştir:

"- Siz bizi yanlış anlamışsınız. Hatta görüyorum ki, bugün bile anlamış değilsiniz. Biz bir halifenin indirilip yerine bir başkasının ikame edilmesini istiyor değildik. Kasdımız **Sultan Abdülhamid**'in şahsı değildi. Biz bu müesseseyi ilgâ etmenizi istiyorduk. Sizse **Sultan Abdülhamid**'i indirip bir başkasını halife ilân ettiniz. Bunun bizce beğenilecek ne tarafı vardır ki, sizi tebrik edecektik!.."

Filozof **Rıza Tevfik** Hilâfet müessesesinin kendilerini niçin bu kadar alâkadar ettiği yolundaki suâline de şu cevabını aldığını nakletmiştir:

"- Biz bu menhus (uğursuz) müessesenin başımız üzerinde "**Demokles'in Kılıcı**" gibi durmasından bîzardık. Hindistan'ı, sizin halifenizin tahrikleri yüzünden sükûnetle idâre edemiyor, bu hususta bin-bir müşkilât içinde bulunuyorduk. Biz, en küçük bir isyanı, yüzlerce adam asmadan yatıştıramadığımız hâlde, sizin

halifeniz Hatt-ı Osmanla yazılmış Kur'an-ı Kerim'leri hediye etmek ve selâm-ı şâhânesini tebliğ ettirmek sûretiyle milyonlarca müslümanı derhal istediği tarzda harekete sevk edebiliyordu. Biz bu kuvvetin aleyhimize işlemesinden devamlı bir sûrette tedirgindik. İşte bu sebepledir ki; yaptığınız işi beğenmedik ve kendimizi size teşekkür borcu altında hissetmedik!.."

Filozof **Rıza Tevfik**, gurbetten 15 Temmuz 1933 tarihinde **İbrahim Temo**'ya on sayfalık bir mufassal mektup yazmıştır ki; bunun orijinaliyle lâtinize metnini biz "**Geçmişi ve Geleceği ile Hilâfet**" isimli kitabımızın sonuna koyduğumuz eklerin altıncısı olarak derç etmişizdir. Bu tafsilâtlı mektupta aynen şöyle demektedir:

" ... *Ben Tevfik Paşa'ya anlatmışım ki; biz sulhü imza etmekle hakikaten sulh teessüs etmiş olmaz. Ancak Meclis-i Mebusan toplanıp onu kabul ederse o vakit resmen musaddak olur. Bunu Padişah'a dahî anlatmıştım. Şimdilik ise resmen memleketimize sükûnet temin etmiş ve M. Kemal'e de azim bir fırsat kazandırmıştık.*" demektedir.[4]

Hilâfet'in hiçbir zaman unutulmayarak çeşitli vesilelerle hatırlandığına ve tekrar ihyâsı düşünüldüğüne dâir bugüne kadar pek çok vak'aya şâhid olunagelmiştir. Bunlardan bir ikisini burada zikretmek isterim:

27 Mayıs İhtilâli'nden evvel Demokrat Parti bünyesinde baş gösteren bir muhâlefet sebebiyle bakanlar umûmî bir galeyanla birer birer istifa ettirilmişti. Bu sırada arkadaşlarını yatıştırmaya çalışan **Menderes** o zaman gazetelerde çeşitli tenkid ve münakaşalara sebep olan şu sözü söylemişti:

"**- Arkadaşlar! Siz isterseniz Hilâfet'i bile geri getirebilirsiniz!**"

Bu tarzda bir beyan da o günlerin hırçın muhâlefet lideri

4 Bkz.**Kadir Mısıroğlu**-Geçmişi ve Geleceği ile Hilâfet, İstanbul 2013, sh. 702

İnönü'den sadır olmuştur. O da 1966 Yılı'nda Türk Dil Kurumu'na vâki bir ziyâretinde:

"- Ne zannediyorlar? Hilâfet'i getirecekler de eski kuvveti ve itibarı olacak mı sanıyorlar? Gülünç bir şey olacak Hilâfet'i getirseler!" demiştir.[5] Bu sözler üzerine **Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu** Yeni İstanbul Gazetesi'nde uzun bir makale yazarak **İnönü**'nün bu sözlerini tahlil ve tenkid etmiştir.

Hilâfet mesclesinin ilga keyfiyetiyle kapanıp unutulmamış bulunduğuna dâir bir de bizzat yaşadığım bir vak'ayı burada nakletmek isterim:

Amerikan başkanı **Clinton**'ın başkanlığının son günlerinde (1993-2001) New York Times muhâbiri olduğunu söyleyen bir zât ısrarla benimle görüşmek istedi. Bu adamın dilinin altında bir bakla olduğunu hissederek nihâyet kendisine randevu verdim. (Fotoğrafı bende mahfuz bulunan bu zat benimle şüphesiz bir takma ad ile görüştüğü için burada o ismi zikretmek ihtiyacını duymuyorum.) Sağdan soldan dem vurduktan sonra o zat benim ingiliz müslüman **Abdülkadir Es Sûfî** ile neler görüştüğümü sordu. Anladım ki, O bir entelijans elemanıdır. Zira ben bu görüşmeden evvel **Abdülkadir Es Sufî** ile bir iki gün müddetle Hilâfet meselesini konuşmuştum.

Burada şunu söyleyeyim ki, ben **Abdülkadir Es Sûfî**'yi 1969 senesinde Norwich'teki evinde ziyâret etmiş ve O'nun müslüman oluş hikâyesiyle Norwich'ten İspanya'ya uzanan faaliyetleri hakkında bilgi edinmiştim. O bir halı tüccarı olarak Fas'tan devamlı sûrette mal almaktayken Müslümanlar'la teması neticesinde müslüman olduğunu anlatmıştı. Norwich'te bir câmi tesis etmiş ve cemaat oluşturmuştu. Günün birinde buraya merak sâikıyla yolu düşen birkaç İspanyol hippisini İslâm'a kazandırdıktan sonra onların teşvikiyle İspanya'ya intikalle burada takdire şâyân

5 Bkz. 11 Kasım 1966 târihli gazeteler

hizmetler ifa etmeye başlamıştır.

1980 İhtilâli'nden sonra İngiltere-Almanya arasında yaşamaya başladığım sırada benim kızım Norwich'te üniversite tahsili yapmakta idi. O'nu ziyârete gitmişken bu câmiye de uğrayarak **Abdülkadir Es Sûfî**'nin yardımcısı olan ingiliz mühtedisi **Yasin Bey**'le görüşmüştüm. **Abdülkadir Es Sûfî** o sırada İspanya'daydı. Daha sonraları bu vak'ayı anlatarak **Abdülkadir Es Sûfî**'le görüşememiş olmama beyân-ı teessüfte bulunmam üzerine O'nu yakinen tanıyan bir türk arkadaşım:

"- Aman iyi ki görüşmedin. Ben kulaklarımla dinledim. O bir gün hutbede İslâm Âlemi'nin bugün içinde bulunduğu çöküntünün Hilâfet'in Osmanlılar'a intikali sebebiyle olduğunu söyleyerek pek yanlış iddialarda bulundu. O'nunla görüşürsen sanırım memnun olmazsın." demesi üzerine on bir yıllık gurbet hayatımda O'nunla görüşmedim.

Zikrettiğim Amerikan entelijansı elemanın beni ziyâretinden takriben altı ay evvel İstanbul'a gelmiş ve bana Osmanlılar hakkında çeşitli sualler sorarak birkaç gün hasbihallerde bulunmuştuk. Geriye gittikten sonra artık Hilâfet hakkındaki fikirleri düzelmiş olmalıydı ki bana yayınladığı bir kitabı gönderdi. Kitabın adı şuydu: **"The Return Of The Khalifate"** New York Times'in muhâbiri olduğunu söyleyen zat **Abdülkadir Es Sûfî** ile konuştuklarımızı öğrendikten sonra çantasından bu kitabı çıkararak:

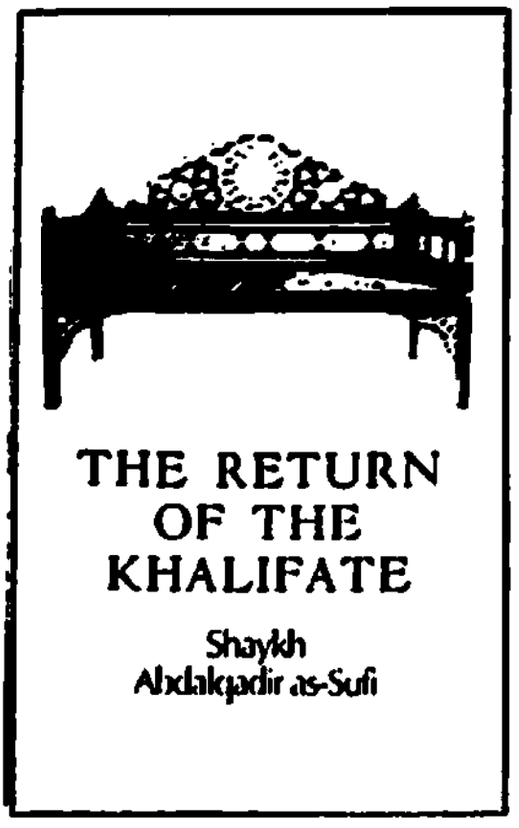
"- Bu kitabı sana gönderdi mi?" diye sormuş ben de:

"-Evet" karşılığını vermiştim. Bunun üzerine Hilâfet'in geleceği üzerinde bir bahis açılmış oldu. O bana dedi ki:

"- İngilizler Hilâfet'in ilgasından sonra ortaya çıkan boşluğu sun'î bir sûrette gidermek için **"İslam Konferansı Teşkilâtı"** adıyla bir teşkilat kurdularsa da bundan bir fayda hâsıl olmadı. O boşluk devam ediyor. Bunu ancak Türkler doldurabilir."

Bu sûretle başlayan bir konuşmada ben şunu anladım.

Amerikalılar aslında Ortadoğu'da İngilizler'in yerini almış bulunmaktalar. Fakat batılı ve hıristiyan hüviyetiyle her müdâhaleleri çeşitli aksülâmellere sebep olmakta ve Amerikan düşmanlığı kuvvetlenmektedir. Bunun bir diğer sebebinin de Amerika'daki Yahudiler'in gücü sebebiyle Amerika'nın kayıtsız şartsız İsrail'i desteklemek mecburiyetinde olmalarıdır. Bu sûretle Ortadoğu'daki Amerikan aleyhtarlığını izâle etmek için kendilerinin bir taşerona ihtiyacı vardır. Bunun için Türkiye'yi uygun görmekte ve Türkiye'yi kendilerine tâbi bir halife aracılığıyla Ortadoğu'nun lideri yaparak istismarlarını bu sûretle yürütmek istemektedirler.

Zannımca "**Büyük Ortadoğu Projesi**" de bu düşüncesinin eseri olarak ortaya çıkmıştır. Benzer bir düşünceyi 70'li yılların başında İngilizler Fransa'da yaşayan Şehzâde **Mahmud Şevket Efendi**'ye de açmışlar ve O'ndan Hilâfet'in geriye gelmesi husûsunda bir rapor istemişlerdi. Bununla ilgili meseleyi bu eserde **Mahmud Şevket Efendi** bahsinde kısaca anlatacağım.

Gerçekten de 1930 kongresinde **Şerif Hüseyin** "**hâlife**" ilân edilmesi teklifinde bulunduğu hâlde bu teklif kabul görmemiştir. Ayrıca Mısır kıralı **Faruk**'un da böyle bir teşebbüste bulunduğu fakat bunun akim kaldığı bilinmektedir.

Aradan belli bir müddet geçtikten sonra benden bu bahiste bir rapor istendi. Ben de "**Ölü rahmet bulsun da nerden bulursa bulsun.**" kabilinden bir düşünceyle böyle bir rapor hazırladım ve bunu kendilerine gönderdim.[6] Fakat ne yazık ki; Amerika'nın

6 Bu raporu merak edenler "**Geçmişi ve Geleceği İle Hilâfet**" isimli

Abdülkadir Es Sûfî'nin beni ziyâreti hâtırası

İsrail'in rağmına olarak kendi menfaatine uygun bir siyâset tâkibinin imkânsızlığı sebebiyle bu teşebbüsten bir netice hâsıl olmadı. Zira Adapazarı zelzelesi sırasında Türkiye'ye gelen **Clinton** TBMM'de bir konuşma yaparak başında bulunulan 21. Asrı Türkiye'nin şekillendireceğini söylemesine ilâveten Amerika'ya döndükten sonra bir de İsrail'i kuruluşundan itibaren maddeten ve mânen desteklemiş olmaktan usanıldığını ifade etmek üzere Filistin'i müstakil bir devlet yapmak ve İsrail ile Filistin arasında nüfus mübadelesiyle oradaki kargaşayı önlemek ve Kudüs'ü ise beynelmilel bir statüye kavuşturmak fikrini ortaya atmıştı.

Meşhur "**Monika Hâdisesi**"yle **Clinton**'ın itibarsızlaştırılması bütün bu sebeplerin doğurduğu İsrail güdümlü bir neticeydi. O'nun yerine gelen **Bush** da benzer sözler söylediğinden İsrail 11 Eylül darbesini yaparak Amerika'yı bu yeni temâyül ve arzularından vaz geçmeye mecbur bırakmıştır.

Milletimiz bir bayrak yırtma kabilinden "**İslâm Hilâfeti**"ni

---

eserimizin (İstanbul 2013) sh. 668 ve devamına bakabilirler.

ilga edenleri de Hilâfet'i de unutmamıştır. Tekrar Hilafetle birikte şanlı mazimizin özlendiğine dâir bu güne kadar pek çok hâdiseye şahid olunmuştur. Bunlardan en son bir örnek olarak 1 Kasım 2015 seçimlerinden önce bir milletvekili aday adayının söyledikleriyle aşağıda görülmektedir:

"HİLÂFET TEKRAR TÜRKİYE'DEN AYAGA KALKACAK"

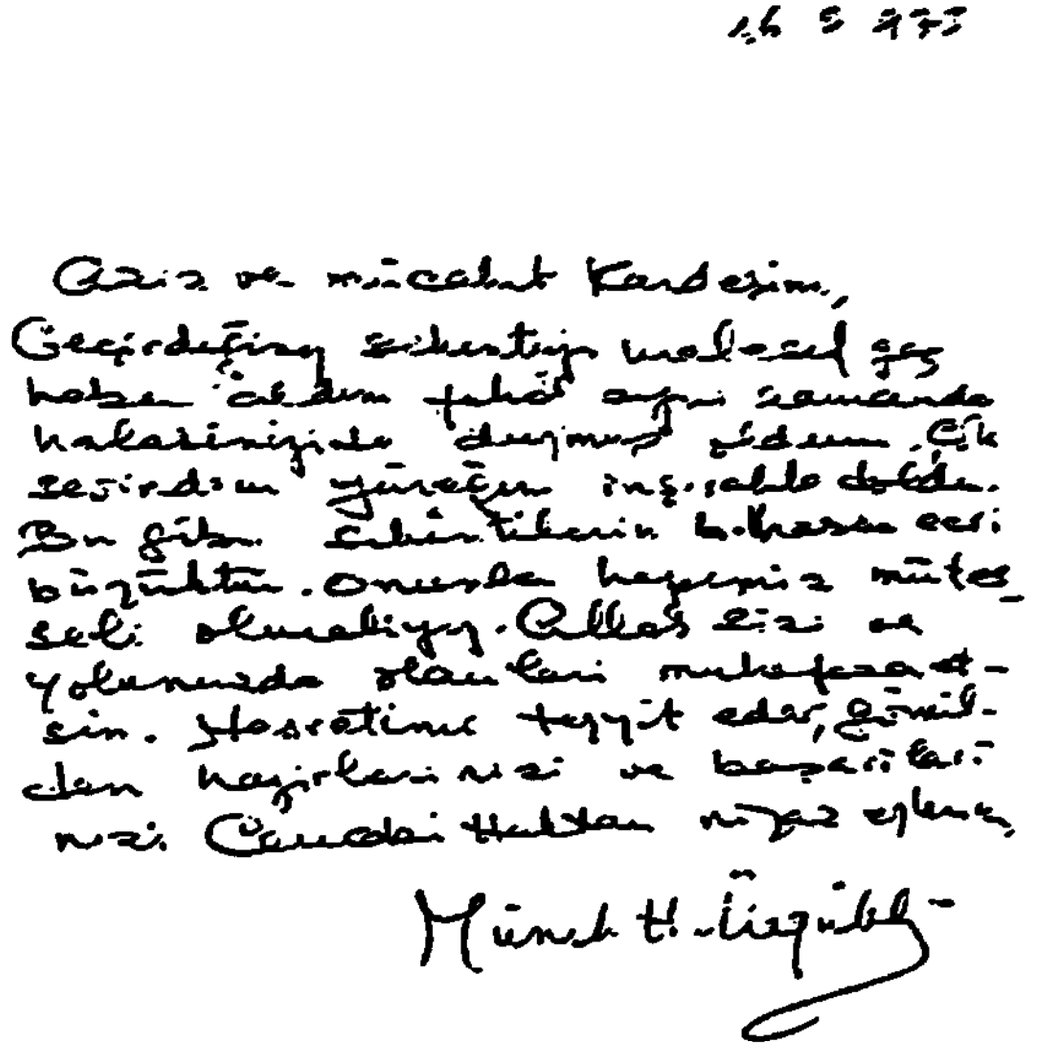
Tarih 04 Eylul 2015 Cuma 16:26

AK Parti Bolu eski il başkanı ve milletvekili aday adayı Omer Sayın, "Islam dünyasının beklediği tek bir ülke var. Hilafet Türkiye'den batmıştır, tekrar Türkiye'de ayağa kalkacak" dedi.

Bolu'da 2011 ile 2014 yılları arasında Ak Parti İl Başkanı olarak görev yapan Omer Sayın, milletvekili adayı olmak için partisine başvurdu. Ak Parti Bolu İl Başkanlığı binası önünde düzenlenen törende konuşan Omer Sayın, partililere seslendi. Omer Sayın, Türkiye'nin zor günler geçirdiğini belirterek şunları söyledi:

"Milletvekili olmak Gazze'nin, Bosna'nın, Arakan'ın, Misır'ın, Kudüs'ün ve bütün Afrika'nın ve Müslüman kanı akan her yerin bir milletvekili olmak demektir. Milletvekili olmak demek Mısır'daki Sisi'ye darbeci demek, Mursi'ye mazlum diyebilmektir. Bugün sahillerde kumdan kaleler yapacak çocukların, gece sahile vuran cansız vücutlarına duyduğu acıyı bir anne kadar bir baba kadar yüreğinde hissedebilmek ve bu zulumlere dur diyebilmektir. İslam dünyasının beklediği tek bir ülke var. Alemi İslam'ın lideri Türkiye'dir. Hilafet Türkiye'den batmıştır, tekrar Türkiye'de ayağa kalkacak. Bütün İslam âlemine, bütün ümmeti Muhammed'e tekrar abilik yapacaktır."

Bağlantı http://www.yeniakit.com.tr/haber/hilafet-tekrar-turkiyeden-ayaga-kalkacak-91195.html

Münip Hayri Ürgüplü'nün Eskişehir'deki hapsimden hâlâsım üzerine yazıp gönderdiği takdirkâr mektup

"Aziz ve Mücâhid Kardeşim,

Geçirdiğin sıkıntıyı maâlesef geç haber aldım. Fakat aynı zamanda hâlâsınızı da duymuş oldum. Çok sevindim. Yüreğim inşirahla doldu. Bu gibi sıkıntıların bilhassa ecri büyüktür. Onunla hepimiz müteselli olmalıyız. Allah sizi ve yolunuzda olanları muhâfaza etsin. Hasretimi teyit eder, gönülden hayırlarınızı ve başarılarınızı Cenab-ı Hak'tan niyaz ederim.

Münip H. Ürgüplü"

*

Münip Hayri Bey, Sebil dergimizin ilk sayısı yayınlandıktan (2 Ocak 1976) birkaç gün sonra yazıhâneme geldi. Bu dergide **Kâzım Karabekir Paşa**'nın henüz yayınlanmamış olan hâtıralarından belli bir bölümü "**Nasıl Hıristiyan Olacaktık?!**" başlığı altında nakletmiştik. Bunu okumuş. Bununla ilgili olarak yayınımızı teyiden şunları anlattı:

"-Ben bu meseleyi bir zamanlar Millet Partisi'nin reis-i umûmîliğini yapmış olan **Dr. Mustafa Kentli** ile konuşmuştum. O hıristiyanlığı kabul maksadıyla bu dini incelemek üzere kurulan heyette vazifeliymiş. Bana dedi ki:

"-Ben çalışmalarına altı ay kadar devam eden bu heyette başından sonuna kadar bulundum. Hristiyanların aslî kaynaklarını inceleyerek bu dinin muhtelif meselelerdeki görüşlerini tesbit ediyorduk. Zaman zaman **M. Kemal Paşa** bizi çağırarak falan, filân meselelerde Hristiyanlığın görüşü nedir diye soruyor biz de o âna kadar yaptığımız incelemelerin neticesini arz ediyorduk. Bazen bu meseleyi henüz incelemedik diyerek müteâkib çağırmasından önce o meseleyi anlamaya çalışıyorduk. Umumiyetle aldığı cevaplardan memnun olmuyor yüzünü ekşitiyordu. Bazen de söylediklerimize inanası gelmiyor:

"-Böyle bir saçmalık olmaz, medenî insanlar böyle bir şeye nasıl inanır?" tarzında cevaplar veriyordu. Nihâyet bir gün bizi yine huzuruna çağırdı. Tepeden tırnağa hıristiyanlığın muhtelif meselelerindeki görüşlerini hülâsaten naklettik. Bunun üzerine:

"**- Bırakın bu işi bu bizimkinden de b.. imiş.**" diyerek çalışmamıza son vermemizi istedi.

Bu heyet Hâriciye Vekâleti bünyesinde teşekkül ettiği için çalışmamıza dâir evrâkı bakana teslim ettik. O da bunları arşive kaldırdı."

Bu çirkin hâdisenin başka bir şâhidi daha olduğunu buna dair evrakın hariciye arşivinde olabileceğini öğrenince ben hare-

kete geçtim. Bu bakanlıkta çalışan bir memur tavassutuyla Hâriciye arşivine gittim. O arşivin **Hâmid Bey** adında bir müdürü vardı. Bu evrâkın kendilerinde mevcud olduğunu ifade etti. Birlikte arşive girdik ve bu heyete âid dosyaların yarım metreye yakın bir yüksekliktе ve iple bağlanmış olduğunu gördüm. Açıp incelemek istedim. **Hâmid Bey** bana dedik ki:

"- Bu arşiv incelemeye kapalıdır. Buradan bir evrâkı sana gösterebilmem için bakanın müsaadesi lâzımdır. O'nun için yazılı bir müracaat yapman lâzım."

O gün Hâriciye vekili **İhsan Sabri Çağlayangil**'di. **Çağlayangil** hakkındaki kanaatim müsbet değildi. Bendeki bu kanaatin çok sebebi olmakla birlikte bunlardan birkaç tanesini nakledeyim:

1. **İhsan Sabri Çağlayangil** bildiğime göre 33 dereceli masondu. Bu sebeple **M. Kemal Paşa**'nın böyle bir seyyiatının öğrenilmesini istemeyeceği muhakkaktı.

2. 1974 Yılı'nda Cumhuriyet'in ellinci yılı münasebetiyle çıkarılan bir af kanunu ile Türkiye'ye dönen hanedan mensuplarından biri de **Şehzade Nâzım Efendi** idi. Bu değerli şehzâde **Sultan V. Mehmed Reşad**'ın oğlu **Ziyâeddin Efendi**'nin çocuğu idi. Onunla çok iyi ahbablığım vardı. Bir gün bana demişti ki:

"- **İhsan Sabri Çağlayangil** benim teyzezâdemdir. Türkiye'ye döndüğüm günlerde akrabalarımdan hayatta olanlarla görüşmek istedim. Onlardan biri de buydu. Müteaddid teşebbüsüme rağmen bana sekreteriyle yerinde olmadığını söyletti. Sonunda anladım ki benimle görüşmek istemiyor."

Sonra bana bunun sebebini sordu. Ben de:

"-1974 afv-ı umûmîsi Meclis'te görüşülürken O'nun bu afva Hanedan mensuplarının dâhil edilmemesi için faaliyette bulunmuş olması sebebiyle olabilir." dedim.

O bu suale verdiğim cevabı beğenmedi ve kendince vârid olan sebebi şöyle ifade etti:

"-Benim öğrendiğime göre o otuz üç dereceli masonmuş. Eğer ben **Sultan V. Murad**'ın ahfadından olsaydım benimle tehâlükle görüşürdü. Çünkü **Sultan V. Murad** da otuz üç dereceli masondu. Hatta O'nun adına Beyoğlu'nda "**Murad Locası**" adıyla bir loca mevcuddur."

Bu söz doğruydu. Zira daha sonra **Sultan Murad** torunlarından hâlen hayatta olan **Şehzâde Osman** masonlara müracaatla dedesinden bahisle kendisine bir ev verilmesi talebinde bulunduğunu ve arzusunun is'af olunarak Beylerbeyi'nde bir eve sahip olabildiğini bana bizzat anlatmıştır.

3. Millî Selâmet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi 1974 seçimlerinden sonra koalisyon kurmuşlardı. O zaman ortalıkta büyük bir iktisadî kriz vardı. Türkiye döviz bularak petrol alamıyor arabalar kuyrukta bekliyordu. **Ecevit, Erbakan**'ı petrol alabilmek için Suudi Arabistan'a gönderdi. **Erbakan** bir Müslüman olarak bu seyahatinde ihrama girip umre yaptı. O'nun başbakan yardımcısı sıfatıyla yaptığı bu umrenin ihramlı resimleri Türk matbuatında kınayıcı yazılarla yer aldı. Öyle ya lâik bir devletin başbakan yardımcısı bu dinî kisveye nasıl bürünebilirdi?!

Erbakan, Türkiye'ye döndükten sonra bu hadise Meclis'te münakaşa mevzuu oldu. Bu münakaşalar esnasında **Erbakan**'ı Meclis kürsüsünden kınayanlardan biri de **Çağlayangil**'di. O gün **Şeyh Selâhaddin Efendi**'nin oğlu olan **Kâmuran İnan**'dan **Çağlayangil**'e kadar pek çok kimse **Erbakan**'ın şu müdafaasına pek çirkin târizlerde bulundu. **Erbakan** demişti ki:

"- Suudi Arabistan'ın kanunu, âdeti böyledir. Mekke'ye belli bir mesafeden sonra elbiseyle girilmez, ihrama girilir. Elbise ancak umre yapıldıktan sonra giyilebilir. Ben de oranın âdet ve inanışına göre hareket ettim. Nezaket, diplomatik an'aneler ve Müslümanlık bunu gerektirir." Buna karşı en çirkin târizde bulunan **Çağlayangil** olmuştu. O da:

"- Ben vaktiyle Afrika'da filan ülkeye gittim. Orada insan-

lar erkeklik tenâsül uzvuna tapıyorlardı. Ben de buranın an'anaesi böyledir diyerek öyle mi yapmalıydım?!" demiştir.

Çağlayangil'in bu mel'unâne sözleriyle şu bâtıl ve çirkin işi islâmî bir hükümle eş değerde görmesine ve benzer tavırlarına karşı ben Sebil'de O'nun aleyhine ağır sözlerle bir çok haber yapmıştım. Bu sebeple kendisinin bu evrâkı görmek hususunda bana müsaade etmeyeceğini düşünmekteydim. Bu yüzden o müracaatı yapmadım.

Doğrusu o günden bugüne Türkiye'deki gelişmeler muvacehesinde bu müracaat daha sonra yapılabilirdi. Fakat yaşadığım gâileler dolayısıyla buna imkân bulamadım. Bugün bu meselenin aydınlanması gayretli bir gencin harekete geçmesini beklemektedir.

Bu vesileyle Ecevit'in o günkü iktidarı zamanında gerçekleşmiş olan Kıbrıs Harekâtı hakkında da kısa bir izahatta bulunmak isterim. Ecevit Milli Selâmet Partisi'yle Cumhuriyet'in ellinci yıl dönümünde çıkarılmak istenen af görüşmelerinde ortağıyla arasında çıkan bir ihtilâf üzerine o hükümeti yıkmıştır. Bunun sebebi Milli Selâmet Partisi milletvekillerinin Ceza Kanunu'nun 141-142 maddelerinden mahkûm olmuş olan solcuların afvedilmesine taraftar olmamalarıydı. Bundan dolayıdır ki; o kanun Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmiş ve burada istisnalar maddesi iptal olunarak solcularla birlikte ana baba katilleri bile afvolunmuştur. Ben o gün MSP'nin bu tutumunu doğru bulmamıştım. Hatta kanun müzakere edilirken Ayhan Bey'in bana verdiği üç aylık tebdil-i hava mâhiyetindeki rapora istinaden Ankara'ya gitmiş ve MSP milletvekillerini iknaya çalışmıştım. Zira devletin af selâhiyetinin ancak kendi hukukuna tecâvüzler için vârid olabileceğini hırsızlık ve cinâyet gibi şahsî hukuka taalluk eden hususun afvedilemeyeceğini bunların afvedilmelerinin sâdece hak sahibi olan şahıslara âid bulunduğunu söylüyordum ki; bugün de aynı kanaatteyim.

Bu anlaşmazlık sebebiyle koalisyon bozulduktan sonra o hükümette sanayi bakanı olan **Abdülkerim Doğru İstanbul'a** gelmişti. Onu Milli Gazete idarehânesinde dinledik. **Bu dinlediklerimiz** arasında câlib-i dikkat olan husus Kıbrıs Harekâtıyla alâkalıydı ki onu burada nakletmek istiyorum:

Herşeyden önce Kıbrıs'ın hukûki durumu hakkında bir ön izah yapmak isterim. Kıbrıs **"93 Harbi"** denilen ve **Sultan II. Abdülhamid**'in rızası hilâfına çıkarılan Osmanlı-Rus Savaşı sonunda düşmanın Yeşilköy'e gelerek bize Ayastefanos Muâhedesi'ni dikte ettirmesi felâketinin bir neticesi olarak bu günkü **"İncirlik"** üssü gibi İngiltere'ye bırakılmıştı. Zira bu meşum muâhedeyi iptal ettirmek isteyen **Sultan Abdülhamid** İngilizler'e verdiği bu tâviz mukabilinde Berlin'de yeni bir muâhade akdini sağlayarak devletin kayıplarının birçoğunu telâfi imkânını elde etmişti. Kıbrıs halkı Osmanlı tâbiiyyetini muhâfaza etmekte ve İngiltere'ye ancak pasaportla gidebilmekteydi. **Sultan Abdülhamid** burasını Ruslar'a karşı İngiliz desteğini sağlamak için İngiltere'ye bırakırken yapılan anlaşmaya *"hukûk-u şâhânemin muhâfazası kaydıyla"* ibâresini yazdırmıştı. Bu fiilen Kıbrıs İngiliz idâresinde olsa da hukûken bize âid olduğunun tescili mâhiyetindeydi.

İttihadçı güruh Alman amirali Şuson'un mâlûm emrivakisiyle devleti harbe sokunca 4 Kasım 1914 tarihinde İngilizler Kıbrıs Adası'nı ilhâk ettiklerini beyan etmiş ve bu emrivâki Osmanlılarca kabul edilmemişti. Milli Mücâdele'nin gâyesi olan Misak-ı Milli ile *"30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin hîn-i akdinde fiilen veya hukûken bize âid olan yerler asgarî ve vazgeçilmez vatan toprakları olarak ilân edilmiş"* olduğuna nazaran Kıbrıs Misak-ı Millîye dâhildi. Fakat ne yazık ki; bu durumda olan Batum, Batı Trakya, Ege Adaları, Antakya ve Halep gibi Kıbrıs da Lozan'da dava edilmemiş ve İngiliz emrivâkisi kabullenilmişti.

II. Cihan Harbi'nden sonra İngilizler işgallerindeki uzak

memleketlerden vazgeçmek üzere Kıbrıs'tan da çekilmekteyken yerli Rumlar ortaya "Akritas Planı" adıyla Ada'daki Türkler'i yok etmek ve Yunanistan'la birleşmek tarzında bir dava atmışlardı ki; buna "Enonis" diyorlardı. Buna engel gördükleri Kıbrıs Türkleri'ni katliâma başlamışlardı. Bu katliâmlar CHP-MSP koalisyonu zamanında had safhaya çıkmış ve garip bir tesadüfle o sırada Kıbrıs'a hâkim bulunan Makaryos'un solculuğunu Rusya'yla teşrik-i mesâisine rağmen kâfi addetmeyen Yunan solcuları Nikos Sampson riyâsetinde bir ihtilâl hareketine girişmişlerdi. Kıbrıs'ın Küba gibi bir Rus üssü hâline gelmesinden korkan Amerikalılar oradaki Türkler'in katliâmını bahâne ederek müdahalemize yeşil ışık yakmışlardı. Lâkin Ecevit direniyordu. Bu esnadaydı ki; durum müzakeresi için Londra'ya çağrılmıştı. Bundan sonrasını Abdülkerim Doğru şöyle anlatır:

"- Ecevit'e kalsa Kıbrıs Harekâtı yapılmayacaktı. Bizim ısrarımıza rağmen o diretiyordu. Lâkin Erbakan Hoca, O'nun Londra'ya gittiği sırada başbakanlığa vekâlet ediyordu. Bu imkânı kullanarak Kıbrıs'a çıkarma emrini verdi. Ecevit alelacele dönüp geldikten sonra bu hareketi durdurmak istedi. Bunun için Amerika'nın "*Ateşkes ilân edin!*" demesini bahâne olarak kullanıyordu.

Bizim askerî harekâtımız sonunda Nikos Sampson bertaraf edildiğine nazaran Amerikalılarca artık bu harbin devamına bir sebeb kalmıyordu. Lakin başta Erbakan Hoca olmak üzere bizim niyetimiz Kıbrıs'ın tamamını almaktı. Bunun için yaptığımız kabine toplantısında Ecevit Amerikan baskısını ileri sürerek ateşkes ilân etmeye bizi zorluyordu. O derecede ki:

"- Orada her an insan ölüyor. Siz insan değil misiniz, nasıl devam edelim diyorsunuz." tarzında çıkışması üzerine ben O'na yakın bir yerde oturmakta olduğumdan O'nun bu sözleri söylerken masaya vurduğu elini tutarak kendisine:

"- Sen Türkiye'nin değil de Yunanistan'ın başbakanı mı-

sın?!" diye bağırdım.

Bu gerginlik üzerine toplantıya beş on dakika ara verildikten sonra tekrar görüşmeye başladık. Ecevit bu defa askerlerin bu harekâtı Kıbrıs'ın tamamını alacak şekilde devam ettiremeyeceklerini söyledikleri yolunda bir yalana sarıldı. Bu sebeple o günkü Genelkurmay başkanı **Semih Sancar**'ı toplantıya dâvet ettik ve kendisine Ecevit'e böyle bir şey söyleyip söylemediklerini sorduk **Semih Sancar**:

"- Asla böyle bir şey demedim. Kimse de diyemez." dedi ve şunları ilâve etti:

"- Takriben bir-bir buçuk günde hiçbir müşkilâtla karşılaşmadan Kıbrıs'ın tamamını alırız. Bunun için hiçbir müşkilimiz yoktur."

Ecevit, bu sefer tekrar Amerika'nın tazyikine uydet ederek onlarla bozuşmanın ülkemizin gelecekteki menfaatlerine aykırı olduğunu söyledi.

Bu mütalea üzerine **Semih Sancar** şöyle dedi:

"- Memleketin gelecekteki menfaatlerine zarar vermek istemeyiz. Bu husus Hükümet'in mesuliyetindedir. Ancak siz yarın öğlen vaktine kadar sabredip yarınki 13.00 ajansında ateşkesi kabul ettiğimizi ilân ederseniz biz bunu duymadık diyerek akşama kadar Kıbrıs'ın tamamını ele geçirebiliriz."

Bu esas üzerine mutabık kalınarak kabine toplantısına son verildi. Hepimiz evimize gittik." (O zaman Türkiye'de bir tek televizyon kanalı vardı. Onda da saat 19'da haber okunuyordu.) **Abdülkerim Doğru** sözlerine şöyle devam etti:

"- Hepimiz evimize döndük saat 19.00 ajansında **Ecevit**'in hükümet namına ateşkesi kabul ettiği ilân edildi. Bunun üzerine **Erbakan** Hoca'ya telefon ederek ben ayrıldıktan sonra bir toplantı mı yaptınız?!" diye sordum. **Erbakan** Hoca bana telefonda dedi ki:

"-Ne toplantısı! Böyle bir şey olmadı. Zaten bilmiyor mu-

sun saat altı sularında dağıldık. Ecevit toplantıdan sonra televizyon idâresine gitmiş demektir."

Ben:

"- Yaaa! .Vay nâmussuz!" diyince Erbakan Hoca:

"-Ne yapalım?! Herifi karısının yanına giderken de takip edecek değildik ya!" karşılığını verdi.

Ecevit'in ihânetiyle Kıbrıs Harekâtı'nın böylece yarım bırakılmış olmasına rağmen () daha önce izah etmiş olduğumuz üzere af kanunu dolayısıyla bu hükümeti yıkıp ülkeyi seçime götürünce "Kıbrıs Fâtihi" sıfatıyla sağda solda nutuklar çekti ki; böyle bir yalanın bugüne kadar hâlâ devam ettiği mâlûmdur.

Nasıl olmasın ki; güya şâir de olan Ecevit "Türk-Yunan Şiiri" isimli bir şiir yazarak bunda şu satılara yer vermiş olan bir kimsedir:

TÜRK-YUNAN ŞİİRİ

sıla derdine düşünce anlarsın
yunanlıyla kardeş olduğunu
bir rum şarkısı duyunca gör
gurbet elde istanbul çocuğunu

türkçenin ferah gönlünce küfretmişiz
olmuşuz kanlı bıçaklı
yine de bir sevgidir içimizde
böyle barış günlerinde saklı

bir soyun kanı olmasın varsın
damarlarımızda akan kan
içimizde şu deli rüzgâr
bir havadan

bu yağmurla cömert
bu güneşle sıcak
gönlümüzden bahar dolusu kopan
iyilikler kucak kucak

bu sudan bu tattandır ikimizde de günah
bütün içkiler gibi zararı kadar leziz
bir iklimin meyvasından sızdırılmış
bir içkidir kötülüklerimiz

aramızda bir mavi büyü
bir sıcak deniz
kıyılarında birbirinden güzel
iki milletiz

bizimle dirilecek bir gün
Ege'nin altın çağı
yanıp yarının ateşinden
eskinin ocağı

önce bir kahkaha çalınır kulağına
sonra rum şiveli türkçeler
o Boğaz'dan söz eder
sen rakıyı hatırlarsın

Yunanlıyla kardeş olduğunu
sıla derdine düşünce anlarsın

Londra, 1947
Bülent ECEVİT

Münip Hayri Ürgüplü Bey, bir gün beni ziyâret ederek Millî Mücâdele kumandanlarından **Refet Paşa**'nın hanımı **Perihan Bele Hanımefendi**'ye **Rıza Nur**'un hâtıralarından bahsettiğini, O'nun bu esere alâka duyup okumak istediğini ve hatta bu eseri cesâret göstererek bastırmış olan benimle tanışmak istediğini söylemişti. **Münip Hayri Bey**:

"-Bu kadın evinden çıkmaz kendisini ziyâret edip bu kitaptan O'na bir takım hediye götürseniz belki O'ndan yakın târih gerçeklerine dâir bazı şeyler de öğrenirsiniz." dedi ve bana **Perihan Bele** Hanımefendi'nin adresini verdi.

Kalkıp bu adrese gittim. Kendisi Elma Dağı'nda bir apartmanın giriş katında oturuyordu. Beni nezâketle karşıladı ve **Rıza Nur**'un hâtıratı dolayısıyla tebrik edip takdirkâr sözler söyledi. Kitabı henüz okumamış fakat **Münip Hayri Ürgüplü Bey**'den O'nun muhtevasına dâir çok şey dinlemiş olduğu anlaşılıyordu. Bu meseleler üzerinde konuşurken belki **Rıza Nur**'dan daha şiddetli bir surette **M. Kemal Paşa** hakkında beyanlarda bulundu. Bunları pek tabî olarak kocası **Refet Paşa**'dan dinlemiş ve bazılarına da bizzat şâhid olmuş bulunmalıydı. Netice itibariyle O demişti ki:

Mirliva Refet Paşa (1881-1963)

"- **M. Kemal Paşa**'nın elde ettiği başarıda benim muhterem zevcim **Refet Paşa** kadar rolü olan bir başka insan yoktur. Böyle olduğu hâlde O'nu da "**İzmir Sûikasdi**" hengâmında idam etmek istemiştir. Çünkü **Refet Paşa** merhum Hilâfet'in muhâfazasından yanaydı. Bizi İslâm Dünyası'nın lideri yapan Hilâfet'in ilgâsı üzerine Paşa'yla yolları ayrıldı. Bu sebepledir ki; O 1924'te kurulan ilk muhâlefet partisi "**Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**"nın kurucuları arasında yer aldı. Muhâlefete tahammülü olamayan

M. Kemal Paşa bildiğiniz sebeplerle bu fırkayı bir sene bile yaşatmadan 1925 Haziranı'nda kapattı. Kapatmakla da kalmayarak bir yıl sonra İzmir suikasdi dolayısıyla bu fırkanın ele başılarını idam edip ortadan kaldırmak istedi. Biliyorsunuz **Refet Paşa** da İzmir'de idam talebiyle yargılananlar arasındadır. O da **Kâzım Karabekir** gibi mahkeme salonunu bir kısım subayların doldurması neticesinde kerhen beraat ettirildi.

İsmet Paşa, M. Kemal'in ölümünden sonra reis-i cumhur olunca O'nun muhâliflerini yeniden iâde-i itibar edip Meclis'e toplamasıyla benim beyim de 1939 Yılı'nda İstanbul'dan tekrar milletvekili olabildi."

Bunları söyleyen **Perihan Bele** Hanımefendi **M. Kemal**'in yükselmesinde yardımı olan herkese fenalık yapan bir karakterde olduğu yolunda uzun boylu izahatta bulundu. Bir ara ben kendisine şöyle dedim:

"- İyi de **Refet Paşa** da **Rıza Nur** gibi bir hâtırat yazıp bırakabilirdi. Neden böyle yapmadı?!" Dedi ki:

"-Yanlış düşünüyorsun. Paşa Millî Mücâdele esnasında yaşadığı bütün vak'aları teferruatına kadar yazmıştır. Diyebilirim ki; O'nun hâtıratının da şu **Rıza Nur**'unkinden pek fazla bir farkı yoktur."

Bunun üzerine bu hâtıratı da neşretmek arzusunu izhar etmem üzerine bana:

"- Benimle gel!" diyerek oturduğu koltuktan kalktı. Evin kilervâri bir odasının kapısını açtı. Bu odada üst üste atılmış içi dolu birkaç çuval vardı. Bunları göstererek:

"-Bunlar nedir biliyor musun?" diye sordu.

"-Nedir?!" diye sorunca da:

"-Bunlar **Refet Paşa**'nın muhâfaza etttiği vesikalardır. Hâtıratı da bu çuvallardadır. İstesem O'nu hemen bulup sana gösterebilirim." dedi. Görmek istemem üzerine de bahsi değiştirerek:

"-Bak sana bir şey anlatayım." dedi. "**Mahir Çayan**, bir iki

sene önce İsrail büyükelçi **Elrom**'u kaçırmıştı. O hâdiseyi duymuşsunuzdur. Polisler kendisini tâkip etmesin diye bu bizim dâirenin ziline basarak **Elrom**'la birlikte içeriye girdi. Elinde silâh vardı. Yanındaki arkadaşı beni şu koltuğa oturtarak ağzımı ve ellerimi bağladı. Sonra evi kolaçan ettiler. Burası emin bularak **Elrom**'u bu çuvalların üzerine yatırdılar. Bir iki gün sonra da başka bir yer ayarlamışlar. O'nu alıp buradan def oldular." dedi.

Sonra geçip eski yerimize oturduk. Ben yine **Refet Paşa**'nın hâtıratını yayınlamak istediğimi söyleyince bana dedi ki:

"- Beyefendi oğlum! Biz âile olarak çok sıkıntı çektik. Başımıza yeni bir gâile çıksın istemeyiz. Sen maşallah cesur bir gençsin. Fakat bu eser neşredilirse bundan doğacak sıkıntı sâdece sana değil bize de gelir. Ben buna tek başıma karar veremem. Benim yüksek mühendis bir ağabeyim vardır. O'nunla istişare edeyim. Muvafakatini alabilirsem sana telefon ederim. Gelir eseri alır bastırabilirsin." dedi.

Bu hususta mutabık kalarak kendisinden ayrıldım. Ben on gün sonra O'na telefon edip neticeyi sordum. Bana ağabeyinin bu işin zamanı olmadığını söyleyerek şiddetle muhâlefet ettiği ve bu sebeple mezkûr hatırayı bana veremeyeceğini söyledi.

Perihan Bele 6 Aralık 1996 tarihinde vefât ederek Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir. O günden sonra bu hâtıratın âkibeti hakkında da bir fikir edinemedim.

VEFAT

Merhum Tapu Müdürü Sabri Bey ve Zahra Akalın'ın kızı, merhum Fikri Akalın'ın kardeşi, Merhum A.Münip İlban ve Muazzez İlban'ın dünürü, İşbecer ve Çoşkunoğlu Ailelerinin kıymetli büyüğü, Refet ve Beril'in sevgili anneanneleri, Mengü İlban'ın kaynvalidesi, Begüm'ün Biricik Sevgili Annesi, Atatürk'ün Silah Arkadaşı, Kurtuluş Savaşı Güney Cephesi Komutanı, İstanbul'a ilk giren General Refet Bele (Refet Paşa)'nın velâkin eşi

PERİHAN BELE

Hanımefendi

vefat etmiştir. 6 Aralık 1996 Cuma günü öğle namazından sonra Teşvikiye Camii'nden alınarak Zincirlikuyu Mezarlığına defnedilecektir.

AİLESİ

HAMZA OSMAN ERKAN
(1897-1968)

Şeyh Şâmil'in damadlarından Medine muhâfızı **Osman Paşa**'nın oğludur. Cenevre Üniversitesi ile Paris'teki Yüksek İktisad mektebi mezunudur. Osmanlı Bankası'nın Paris şûbesinde memuriyete başlamış sonradan Osmanlı Bankası ve Türkiye İş Bankası şûbe müdürlüklerinde bulunmuştur. Osmanlı'nın son döneminde İttihad Terakki Partisi'nin kurduğu "**Teşkilât-ı Mahsusa**" adındaki istihbarat teşkilâtında vazife almıştır. Birinci Dünyâ Savaşı sonlarına doğru Kafkas muhâcirlerinin Irak'ta oluşturduğu "**Osmancık Gönüllü Taburu**"nda fiilen İngilizler'le çarpışmıştır. Irak'ta Mentefek emiri **Uceymî Sâdun Paşa**[7]'nın biz Irak'tan çekildikten sonra Osmanlı Sancağı altında İngilizlerle yaptığı mücâdeleyi anlatan yegâne görgü şahididir.[8] O'nun savaş hâtıralarını anlatan "**Bir Avuç Kahraman**" (İstanbul, 1946) adıyla yayınlanmış bir kitabı da vardır. Başta Resimli Târih Mecmuası olmak üzere gazete ve dergilerde yazılmış birçok yazısı vardır.

Halk Partisi idâresinin eroin imali için kurulan fabrikaların mâmüllerinin bütün Dünyâ'ya satışıyla ilgili müzakerelerde bulunmuş daha sonra Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kurucusu ve ilk umum müdürü olmuştur. Bunun gibi birçok üst kademe memu-

---

7 Tafsilât için bkz. **Kadir Mısıroğlu**- Filisitin Dramı'nın Düşündürdükleri, sh. 78 vd.

8 Tarih Konuşuyor Dergisi, İstanbul, Temmuz 1964, s.4, sh. 488 vd.

riyetlerde bulunan **Hamza Osman Erkan** 6. dönemde Afyonkarahisar, 10. dönemde Kocaeli, 11. dönemde ise Sakarya milletvekilliği yapmıştır. Dağıstan asıllıdır.

*

1963 senesinde **Said Şâmil Bey**'in tavsiyesi üzerine **Hamza Osman Erkan Bey**'i Nişantaşı'ndaki evinde ziyâret ettim. O daha önce Demokrat Parti milletvekilliği yaptığı ve meşhur Şeyh Şâmil'in kızdan torunu olduğu için kendisine tâ Halk Partisi devrindeki faaliyetlerini bilmeme rağmen gıyâbi muhabbet duymaktaydım. O zaman Medine'de yaşayan **Said Şâmil** hakkında benden bilgiler aldı. Ben o zaman umreden yeni gelmiştim. Sohbetimiz ilerledikçe söz hemşehrileri olan **Rauf Bey**'e (Orbay) intikal etti. Ben O'nun Hilâfet meselesindeki tavrını ve **M. Kemal**'le ihtilâfını anlattıktan sonra:

"-Yazık ki, **Rauf Bey** hâtıralarını yazmamıştır. Halbuki bu O'nun için gerekliydi. Çünkü **M. Kemal Paşa**'nın mâhud Nutku'nda kendisine pek çok hücum var." dedim.

Hamza Osman Erkan itiraz etti:

"- Hayır, O hâtırat yazmıştır. Hatta bu hâtıratın bir bölümünden bana birkaç sayfa okumuştur ki, onlar yayınlansa Kemalizm'in her taşı yerinden oynar!.." dedi.

Ben de:

"- O okuduğunuz sayfalarda neler vardı?" diye sordum. O:

"- O'nu sana nakledemem. Değil sana bir Allah kuluna söyleyemem. Zira bunları bana hiç kimseye karşı bu sözlerden birini tekrar etmemem şartıyla okudu. O'na söz verdim." dedi.

Bunun üzerine aklıma bir kurnazlık geldi. O'na dedim ki:

"- Ben size **Rauf Bey**'in okuduğu o sayfalarda neler yazdığını anlatayım mı?!"

Hayretle:

"- Sen onları nerden bileceksin?" dedi.

O'na dedim ki:

"-Ben **Rauf Bey**'in kız kardeşinin çocukları olan **Muzaffer** ve **Cemal Enginoğulları** kardeşleri tanıyorum. **Rauf Bey** onların dayısıdır. Onlar vasıtasıyla **Rauf Bey**'le görüşüyorum. **Rauf Bey** benim fikirlerimi beğendiği için bana da böyle inanılması güç şeyler anlatmıştır."

"-İnanmam." dedi ve ilâve etti:

"-Peki sana anlattıkları neydi?!"

O'na **M. Kemal**'in Filistin hezimetinden başlayarak burada suç teşkil edeceği cihetle yazamadığım bir kısım acı gerçekleri naklettim. Anadolu'ya ne sebeple ve nasıl gönderildiğini O'nun gitmemek için nasıl bahâneler uydurduğunu anlattım. Gitmeden Pera Palas'ta İngiliz subayları ile görüşmelerinden bahsettim. Ayrıca Genel Kurmay'ın "**Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**" ile bu söylediğim gerçeklerin bir kısmını teeyyüd etmiş olduğunu kendisinin galiba onları görmemiş bulunduğunu ifade ettim. Bir saate yakın beni hayretle dinledikten sonra:

"-Aynen doğrudur. Benim kendisinden dinlediklerim de mâhiyeti itibariyle aynen bu senin söylediklerinin bir benzeridir. Sen fazladan olarak onlar üzerine imâl-i fikr ediyor ve vesikalar zikrediyosun." dedi.

Bu görüşmeden sonra ben **Rauf Bey**'in hâtırlarını ele geçirmek için çok uğraştım. Bu hâtıratın **Rauf Bey**'in yeğeni bir tekstil tüccarı olan **Cemal Enginoğulları**'nda olduğunu biliyordum. Bunları elde etmek için bir hayli uğraştımsa da hiçbir netice elde edemedim.

1980 İhtilâl'inden sonra hâtıratımda naklettiğim zarûrî sebeplerle yurtdışına çıktım. 1991 Haziran'ında merhum **Turgut Özal**'ın terör kanununa yaptığı biri ilâve ile ihtilâlin vatandaşlıktan ihraç ettiği on üç bin kişiye vatana dönme imkânı tanındı. Ben de bu kanundan istifade ederek vatana döndüm. Dönüşümü müteâkip "**Ebuzziyafe**" lâkabıyla anılan Dökümcü **Şevket Bey**'in imalâthânesinin üst katında bir sohbette **Hamza Osman Erkan**'la olan bu mülâkatımı naklederek **Rauf Bey**'in hâtırat yazmadığı yolunda bir ifadem üzerine Dökümcü **Şevket**:

"-Hayır, yazdı." diyerek itiraz etti ve bu hâtıratın kendinde

mevcud olduğunu söyleyerek raflardan indirip elime tutuşturdu. Hayret ettim. Bunu neşreden **Cemal Kutay**'dı. O an fazla bakamadım. Sonra kitabı temin edip inceledim. İçinde benim **Hamza Osman Erkan**'a teyid ettirdiğim gerçeklerin zerresi bile yoktu. Anladım ki, târihçiliği masalcılıktan ileri gitmeyen **Cemal Kutay** bu hâtıratı da aynen **Fethi Okyar**'ın hâtıratı gibi tahrif etmiştir.

Ölümünden az bir müddet evvel Kuleli Askerî Lisesi'inde verdiği bir konferansta **M. Kemal Paşa**'nın ve hatta kendisini de şamanist olduğunu söyleyen ve bununla iftihar eden **Cemal Kutay** burada da mel'anetini göstermiştir. Aslen Abbasî sülâlesinden olan yâni Arap ırkından bulunan ve ülkemizdeki Kürtçülüğü başlatmış bir âile olan "**Bedirhanzâdeler**"[9] âilesine mensup **Cemal Kutay**'dan başka ne beklenebilirdi ki?! Bu hâtıratın gerçek nüshasının O'nun evinde olabileceğini düşündüm. Birkaç ülkücü gence bunu çaldırmak istedimse de onlar **Cemal Kutay**'la ahbaplık tesis etmelerine rağmen Osmanlıca bilmediklerinden O'nun evinde bu hâtıratın **Rauf Bey**'in el yazılarıyla olması lâzım gelen orijinal nüshasını bulamadılar. İhtimal **Rauf Bey**'in hâtıratı da daha sonra yayınlamış bulunduğum **Dr. Rıza Nur**'un hâtıraları gibi yakın târihle ilgili en esaslı kaynaklardan biri olmalıdır. **Cemal Kutay** bunun aslını imha etmediyse inşallah bir gün ortaya çıkar. Sonradan gördüm ki **Rauf Orbay**'a atfen "**Siyâsî Hâtıralar**" adıyla ortalıkta aslıyla alâkasız bir hâtırat daha dolaşmaktadır.[10] Şimdilik **Rauf Bey**'in hâtıratı olarak **Feridun Kandemir**'in yayınladığı "Hâtıraları ve Söyleyemedikleri ile **Rauf Orbay**"[11] isimli kitapla

---

9 Tafsilât için bkz. Nisan 2006 tarih ve 65 numaralı "**Tarih ve Düşünce**" dergisinde yayınlanan **Dündar Alikılıç** imzalı "**Kürtçülük Hareketini Başlatan Kürt Değildi!**" serlevhalı makale.

10 Bkz. **Rauf Orbay**'ın Siyâsî Hatıraları, İstanbul 2003 (Örgün Yayınevi)

11 **Feridun Kandemir**- Hâtıraları ve Söyleyemedikleri ile **Rauf Orbay**, İstanbul 1965 Görüldüğü üzere bu eserin tabı tarihi **Rauf Bey**'in ölümünden bir yıl sonradır. Fakat bu onun sağlığında "**Yakın Târihimiz**" isimli dergide yayınlanmıştır. Bkz. A.g.d.1 Mart 1962 tarihli ilk nüsha vd.

ihticac etme mecburiyetindeyiz. Zira o kitap **Rauf Bey** hayattayken O'nunla görüşülerek hazırlanmış ve vefatından bir yıl sonra yayınlanmıştır. **Rauf Bey'in** yeğeni **Muzaffer Enginoğulları'n**dan dinlemiş olduğum bir sözü daha burada nakletmeliyim:

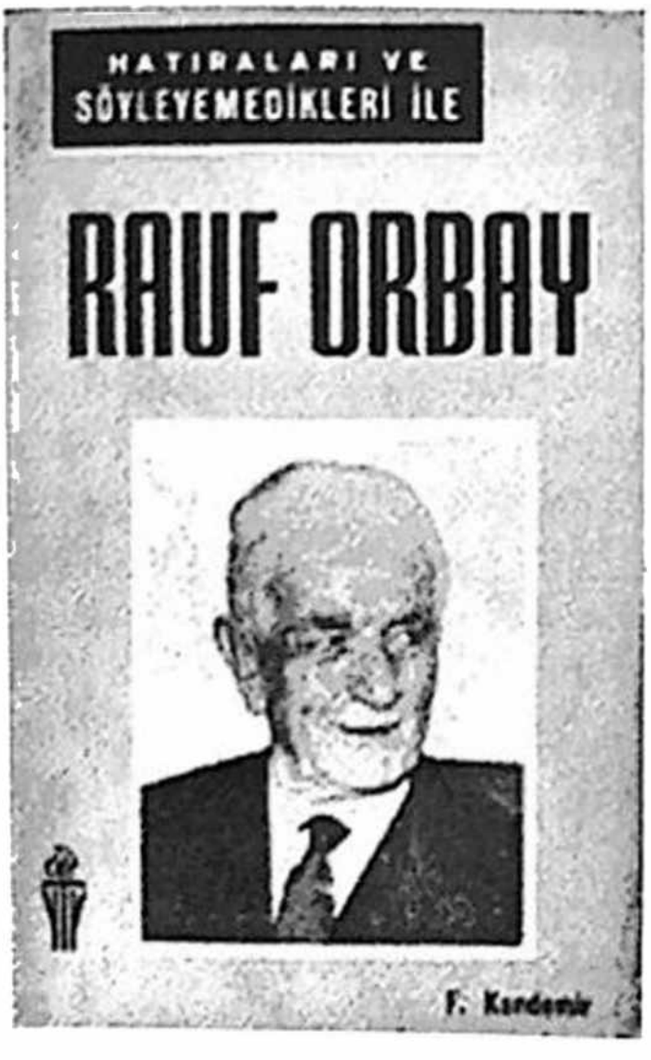
Rauf Bey demiş ki:

"- 1957 senesinde Rahmetli **Menderes** İstanbul imarıyla meşgul olurken sık sık beni ziyaret eder ve memleket meseleleri etrafında fikir alış-verişinde bulunurdu." (**Rauf Bey** Şehzâdebaşı ile Aksaray arasındaki emlâk kredi apartmanlarının birinde otururdu. Bu sözler 60 İhtilâl'inden hatta **Menderes'in** idamından sonra söylemiştir.)

O devamla:

"- Bir keresinde kendisine dedim ki:

«-Bugüne kadar Türkiye'de mason olmadığı hâlde başbakan olabilen iki şahsiyet vardır. Bunlardan biri benim, biri de zât-ı âlinizsiniz. Ben İzmir suikasdinde idam edilecektim. Bir Fransız gemisinin kömürlüğüne saklanarak kaçtım ve hayatımı böylece kurtarabildim. Siz de mason değilsiniz, mason olmayan o mevkie gelemez. Gelirse de âkıbeti pek hayırlı olmaz. Aman pek dikkatli olmalısınız!»

O, beni dinlemedi. İşte âkıbeti." bunları söylediği **Muzaffer Enginoğulları** O'nun kız kardeşinin oğluydu. Bana bunları dayısından dinlemiş olarak anlattı.

SÜLEYMAN FÂİK ŞAHİNBAŞ
(-1982[12])

Sultan Vahideddin'in seryâveri **Ahmed Avni Paşa** (1876-1934)'nın oğludur. Babasıyla beraber sürgünlerde dolaştıktan sonra İstanbul'da yerleşmiştir. Benimle görüşmeye başladığı zaman bir fabrikada muhasebecilik yapmaktaydı.

Ben 1967 Yılı'nda yayınladığım "**Sarıklı Mücahidler**" isimli eserimin girizgâhında **Sultan Vahideddin**'in durumunu anlatırken O'nun babası **Ahmed Avni Paşa**'dan da sitâyişle bahsetmiştim. Hatta bu esere **Sultan Vahideddin** tarafından Anadolu'ya gönderilirken **Mustafa Kemal**'e verilmiş olan hatt-ı hümâyunun bir sûretini derç etmiştim ki, bu **Avni Paşa**'nın el yazısıyla yapılmış bir istinsahtı. **Süleyman Bey** bir vesile ile bunu görmüş 1968 senesinde Vilâyet Han'daki yazıhâneme geldi. Maksadı babasından sitâyişle bahseden bir yazarı görmekmiş. İlk sözü şu oldu:

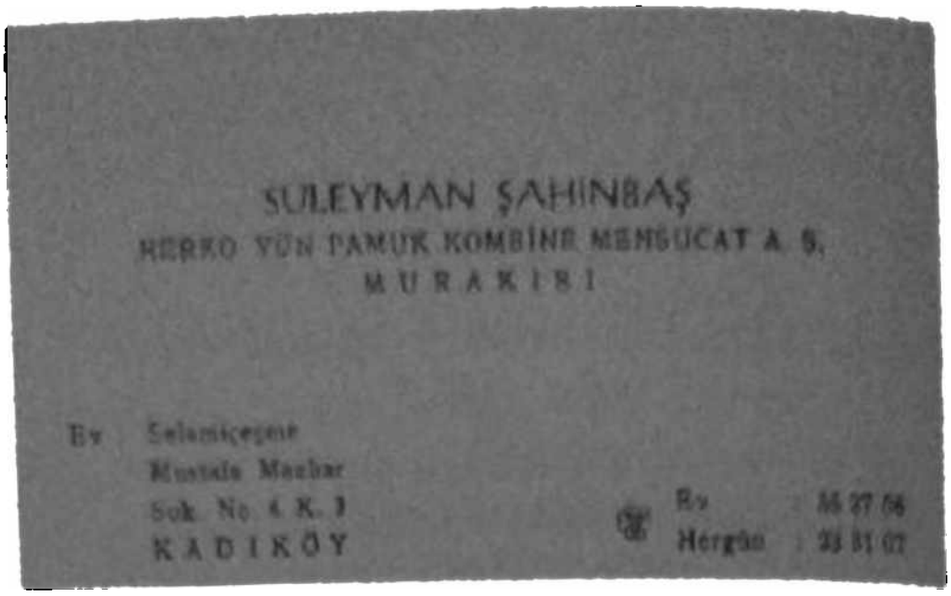
"- Azizim, benim babam hakkında şimdiye kadar lehte bir cümle yazan olmamıştır. Sen bu vesikayı nereden buldun?"

O'na bu vesikanın hikâyesini şöyle anlattım:

"-**Mustafa Kemal**, işgal kuvvetlerine karşı Samsun ve havâlisindeki asâyişsizlik bahâne edilerek aslında ufukta beliren

---

12 **Osman Öndeş, Süleyman Bey**'in ölüm târihini sh. 34'de 1985, başka bir yerde ise 22 Eylül 1982 olarak göstermektedir.

Süleyman Fâik Şahinbaş'ın beni ziyaret ettiğinde vermiş olduğu kartvizit

Sevr sulh şartlarının ıslâhını temine medar olmak üzere Anadolu'da bir takım protesto hareketleri için vazifelendirildiğinde **Avni Paşa**'dan Bandırma Vapuru kaptanını emirlerine riâyet etmesi hususunda bir yazı rica etmiş, O da:

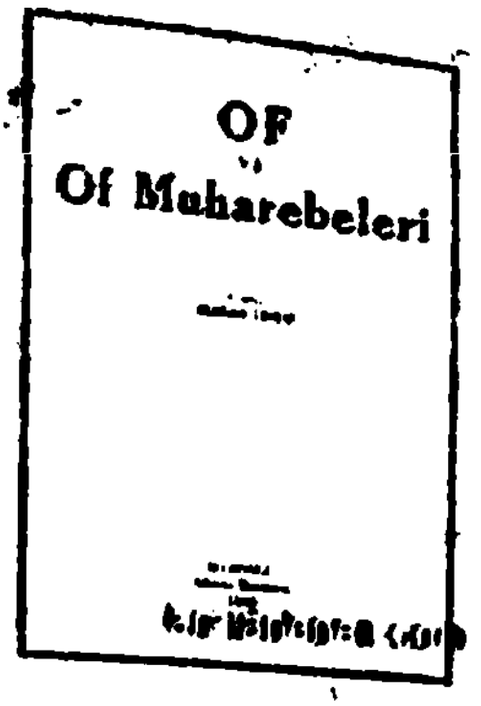
"-Bunu benden ne selahiyetle istiyorsun?!" sualini sorunca elindeki padişah fermanını göstermiş, merhum pederiniz de gemi kaptanına vereceği tâlimat için bu fermanı istinsah edip bir müstenidat olarak muhâfaza etmiş. Bundan bir hayli zaman sonra O, gurbette menkûbken, bu hikâyeyi naklederek bunun bir suretini **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'ye vermiştir. Ben de bunu Şehzâde'den temin ettim." dedim.

*

Bu sûretle aramızda **Sultan Vahideddin**'e **Avni Paşa**'ya ve onların devirlerine âid vukuata dair arîz amik bir sohbet cereyan etti. O benim genç yaşta bu bilgilere vukûfiyetime hayran oldu. Benimle ahbaplığı artırdı. Zira ben O'nun babasına dâir **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'den dinlemiş olarak kendisinin dahi pek bilmediği bazı vukuâtı naklettim.

Üstelik ben Doğu Karadeniz sâhillerinin Rus işgaline mâruz kaldığı hengâmda babasının faaliyetlerini o vak'aların içinde

bulunmuş insanlardan biri olarak Oflu **Hasan Umur**'dan da tafsilâtıyla dinlemiştim. Hatta **Hasan Umur**'un Baltacı deresindeki mücadeleleri anlattığı bir kitabı olduğunu ve bu kitabın yazarı tarafından bir nüshasının bana verilmiş olarak mahfûzum bulunduğunu naklettim.

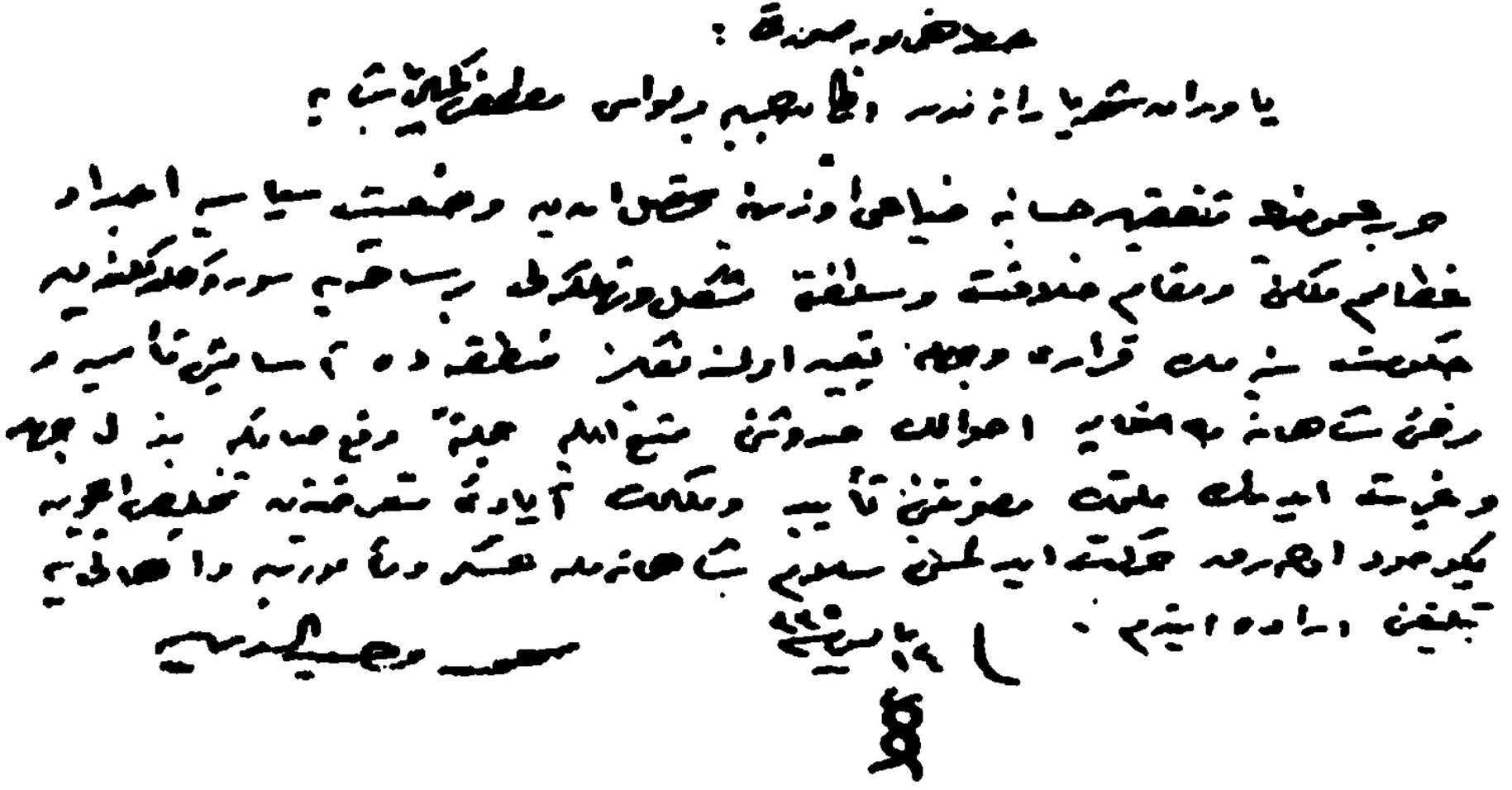

Bütün bu bilgilere hayran olan **Süleyman Şahinbaş** 80 İhtilâli'nden sonra yurtdışına çıkışıma kadar sık sık ziyaretime gelerek benimle hasbihallerde bulunmuştur. Bu hasbihallerden birinde O'na babasının hâtırat yazıp yazmadığını sordum. Yazmış olduğunu ve bunun orijinal nüshasının kendisinde mahfuz bulunduğunu söyledi. Bunu görmek arzusunu izhar ettim. Bu maksatla bir pazar günü için randevulaştık. Temmuz veya Ağustos aylarından gayet sıcak bir gündü. Kendisi Bağdat Caddesi üzerinde Akbank'ın üstünde oturuyordu. Öğlen vakti ziyâretine gittiğimde o yemek yiyordu. Lâkin o sıcak günde aynı zamanda içki içiyordu. Bu sahneye şâhid olmak hiç de hoşuma gitmedi. Fakat hâtıratı görmek hususundaki arzum dolayısıyla O'na gülerek:

"-Şeytanın bol olsun!" diye iltifat ettim. Beni masaya dâvet etti. Teşekkürlerle iktifa ettim. Biraz sonra midemi daha da bulandıran bir başka hâdise oldu. Bulunduğumuz salona on on beş yaşlarında bir kız çocuğu girdi. Yarı çıplaktı. Üzerinde bir şortla bir sudyenden başka bir şey yoktu. **Süleyman Bey** O'na hitap ederek:

"- İyi yüzdün mü?" dedi. Böylece O'nun Suadiye plajından geldiğini anladım. Sonra bana:

"-Kızım falan" diyerek o genç hanımı takdim etti. Anladım

Sultan Vahideddin'in M. Kemal'e verdiği ve Serdar-ı Ekrem Avni Paşa'nın el yazısıyla istinsah ettiği Ferman-ı Hümâyûn'un süreti

Hatt-ı Hümâyûn Sûreti:

"Yâverân-ı şehriyârimden Erkân-ı Harbiye Mirlivâsı Mustafa Kemal Paşa'ya:

Harb-i Umûmî'nin müttefikin hesabına ziyâı üzerine tahassül eden vaziyet-i siyâsiyye, ecdadı izamım mülkünü ve Makam-ı Hilâfet ve Saltanatımı müşkül ve tehlikeli bir sahaya sürüklediğinden, Hükümet-i Seniye'min kararı veçhile tâyin olunduğunuz mıntıkada asâyişi temin ve maraza-i şâhâneme mugâyir ahvâlin hudûsunu men'ile cümleten def-i sâile bezl-i cehd ü gayret ederek Milletimizin masuniyetini te'yid ve mülkümün eyâdi-i müteaarrızından tahlîsi için yekvücud olarak hareket edilmesini, selâm-ı şahanemle asker ve memurine ve ahaliye tebliğini irâde ettim.

Mehmed Vahideddin"

Şimdiye kadar ketmedilerek hiçbir eserde yer almamış olan bu hatt-ı hümayûnun yukarıdaki latinize metni Sultan Vahideddin merhumun hakkındaki bütün ithamlardan tarih önünde beraat ettirmeye yetmez mi?!

ki kızıymış.

"-Üstad sen yemeğini yemeye devam et de ben şu hâtıratı göreyim." demem üzerine kalkıp bir çelik kasayı açtı. Önüme lâtınize daktilo edilmiş bir dosya koydu. Şurasını burasını karıştırıp göz gezdirdikçe bu hatıratın **Avni Paşa**'ya âid olamayacağını düşündüm. Bir kere dil o günün dili değildi. İkincisi **M. Kemal Paşa**'ya tâvız mâhiyetinde takdirkâr cümleler ihtiva ediyordu. Bir saat kadar o hâtıratı karıştırdıktan sonra dedim ki:

"-**Süleyman Bey** bu dosyanın muhteviyatı **Avni Paşa**'nın kaleminden çıkmış olamaz. Senin de çok iyi bildiğine göre O, **M. Kemal**'e -en azından- kırgındı. Burada O'ndan beklenen hiçbir tâvız yok. Doğrusu ben bu sözlerin O'nun kaleminden çıktığına inanamadım."

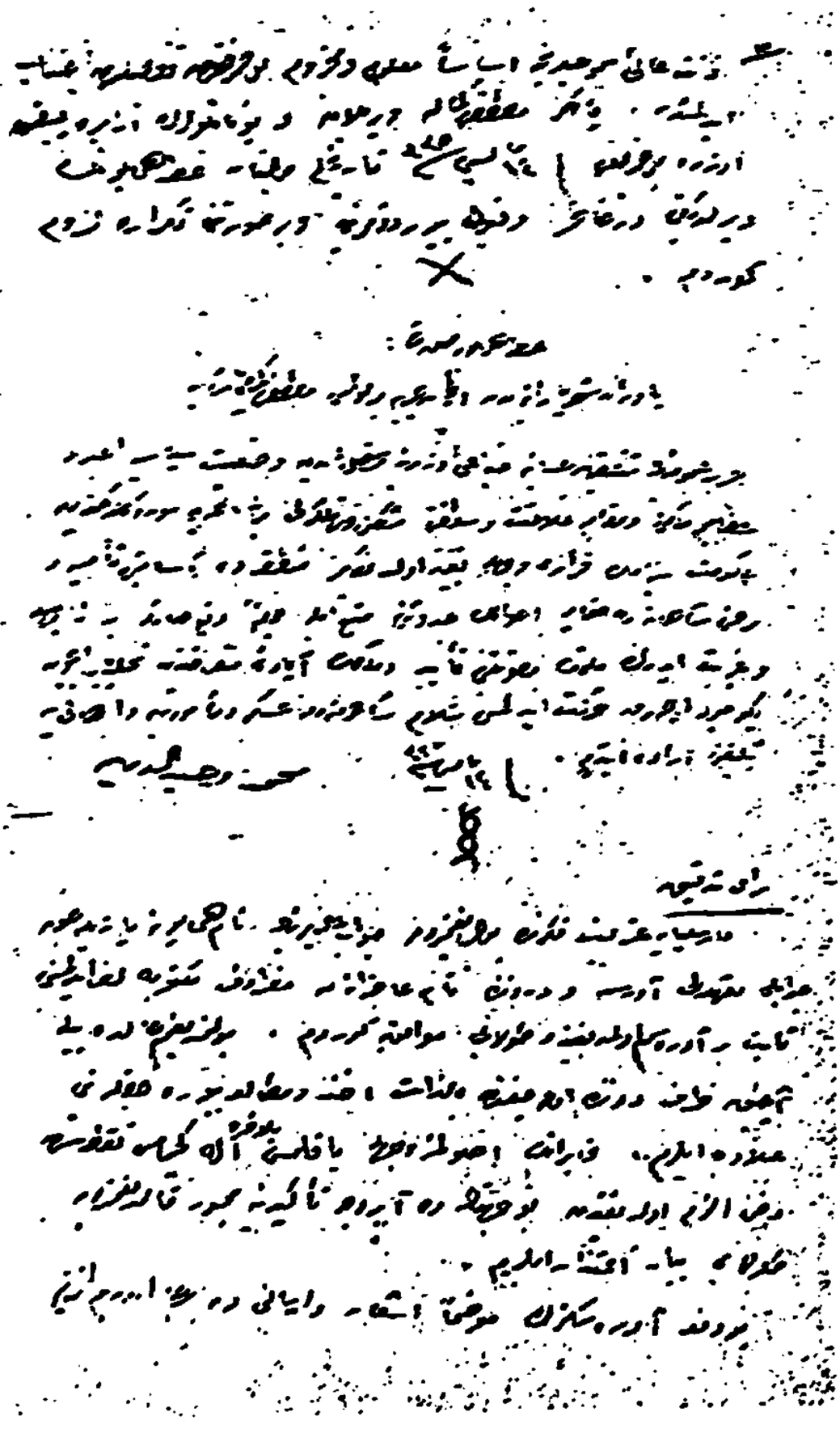
Bu sözlerim karşısında O, yüksek perdeden bir kahkaha attı ve:

"-Sen bu işi gerçekten biliyormuşsun." dedi ve ilâve etti:

"-Bizim âile çok eziyet çekmiştir. Ben babamla çocuk yaşımda sürgüne gittim. Bu eziyetlerin canlı şâhidiyim. Yeniden başımıza bir iş almak istemediğimiz için biz onun hâtıratını ufak tefek değişikliklerle basıma hazırladık. Lâkin kardeşim O'nun bu haliyle neşrini bile âilemiz için tehlikeli gördüğünden bunun dahi neşrine müsaade etmedi. Sen yazan ve konuşan bir adamsın. Şimdi ben sana bu hatıratın orijinalini göstereceğim. Ancak orada okuyacaklarını bir Allah kuluna tekrarlamamak üzere söz vermelisin. Anlıyorum ki sen dindar bir insansın sözünde durursun." dedi.

Talep ettiği taahhüdde bulunmam üzerine kasayı tekrar açarak önüme **Avni Paşa**'nın el yazılarıyla yazılmış bir defter koydu. Bunu da bir iki saat karıştırdım. Böylece bu hâtıratın gerçek mâhiyetine vukuf peyda ettim. **Süleyman Şahinbaş**'a verdiğim söz icabı olarak burada okuduklarımı ne yazılarımda ne de sözlerimde bu güne kadar asla ifade etmedim! Benzer fikirler serdettimse de bunları başka kaynaklara atfettim.

Ben 80 İhtilâli'nde vatandaşlıktan atılarak gurbette yaşama-

Avni Paşa'nın Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'ye gönderdiği bir mektubun hatt-ı hümâyûnu ihtiva eden bir sayfası

ya mahkûm edildim. Bu esnada **Süleyman Şahinbaş** vefât etmiş. Bu hâtıratın âkibetini merak eder dururdum. Günün birinde **Osman Öndeş** adlı nevzuhur bir yazarın "**Vahideddin'in Sırdaşı Avni Paşa Anlatıyor**" isimli bir kitab yayınlandığını haber aldım.[13]

Kitabı temin edip incelemeye koyuldum. Gördüm ki, nâşir sansasyonel bir alâka vehmiyle yayınladığı bu esere yüz otuz beş sayfalık bir girizgâh yaparak okuyucuyu hâtıratı değerlendirmek hususunda yönlendirmeye çalışmış ki; bu yönlendirmede mevcud yanlışlar saymakla bitmez. Tarih yazarlığında masalcılıktan ileri gitmeyen **Cemal Kutay** vb. şahsiyetlerin meddahlığına varıncaya kadar devirmedik çam bırakmamış. O **Cemal Kutay** ki, âhir ömründe kendisinin Şamanist olduğunu iftiharla nakletmiştir.[14] Böyle bir adamı müsalli (namaz kılan) bir mümin gibi göstermek neyin nesidir. Türkiye'yi kurtarmak iddiasıyla zuhur etmişken Türkiye bâtıl fikirlerine râm olduktan sonra bu vatanı terk ederek Romanya'ya yerleşen ve utanmadan da 1936 Yılı'nda İstanbul'daki tıp kongresine Romanya delegesi olarak katılan **İbrahim Temo** meddahlığına kadar böyle bir hâtıratta isminin geçmesi bile câiz olmayan nice adamlara methiye düzülmüş! Bu yetmiyormuş gibi bir de **Avni Paşa**'nın "**yüz ellilikler listesi**"nin yedinci sırasında yer almış olmasından hareketle yüz ellilikler hakkında müstakil bir eser teşkil edecek mâlûmatfürûşlukta bulunmuştur.

Yüz ellilikler meselesinden **Avni Paşa**'nın buna dâir listeye ithal edilmesi dolayısıyla bir bahis açılacaksa söylenmesi gereken-

13 Timaş Yayınları, İstanbul 2012

14 Tarih ve Düşünce Dergisi, Mart 2000 s.3, sh. 17 vd.

ler şundan ibâret olmalıydı. Lozan'da ana muâhede metninin eklerinden biri de "**Afv-ı Umûmîye Müteallik Beyannâme ve Protokol**"dür. Avrupalılar, Millî Mücâdele esnasında bize ihânet etmiş olan yerli Rumlar'ın cezalandırılmasından korkarak böyle bir afv-ı umûmî lüzumunu hissetmişlerdir. Fakat hukûkî esaslara uygun olarak suç tasrihi sûretiyle istisna vaz edilse bundan yeni Türkiye idârecilerinin muhâlifleri olan ve ihânetle suçlanması gereken bazı muhâlifler de istifade edeceklerdi. Bunu önlemek için çâre arandı. Sonunda bir hukuk garabeti olarak aftan yüz elli kişinin istisna edilmesi gibi bir garabet ortaya çıkmıştır. Türkiye'ye dönüldükten sonra ihânetle itham edilmek üzere çeşitli listeler vücuda getirilmiş ve bunlar üzerinde pek çok münakaşalar cereyan etmiştir. Bu münakaşaları naklederek sayfalar doldurmak edebî tâbiriyle "**itnab**" yâni kalem gevezeliğinden başka bir şey değildir ki; **Osman Öndeş** bunu yapmıştır. O gün siyâsî nüfuz sâhibi insanlar bu listelere müdâhele ederek bazı isimleri çıkarmak yerlerine başkalarını yazmak gibi hissî ve şahsî tasarruflarda bulunmuşlardır. Bunları **Cemal Kutay**'dan nakleden **Osman Öndeş** bu sûretle karar kılınan listedeki insanların mâruz kaldıkları eziyetleri bile hiçbir temasta bulunmadan sayfalar doldurmuştur. Hâlbuki henüz liste kat'îleştirilmeden oraya yazılıp çizilen şahıs-

Hüsnü Yusuf Bey

lardan bazıları bir yolunu bularak ülke dışına çıkmışlardı. Böylece büyük mağduriyetlere mâruz kalanların sayısı binden ziyâdedir.

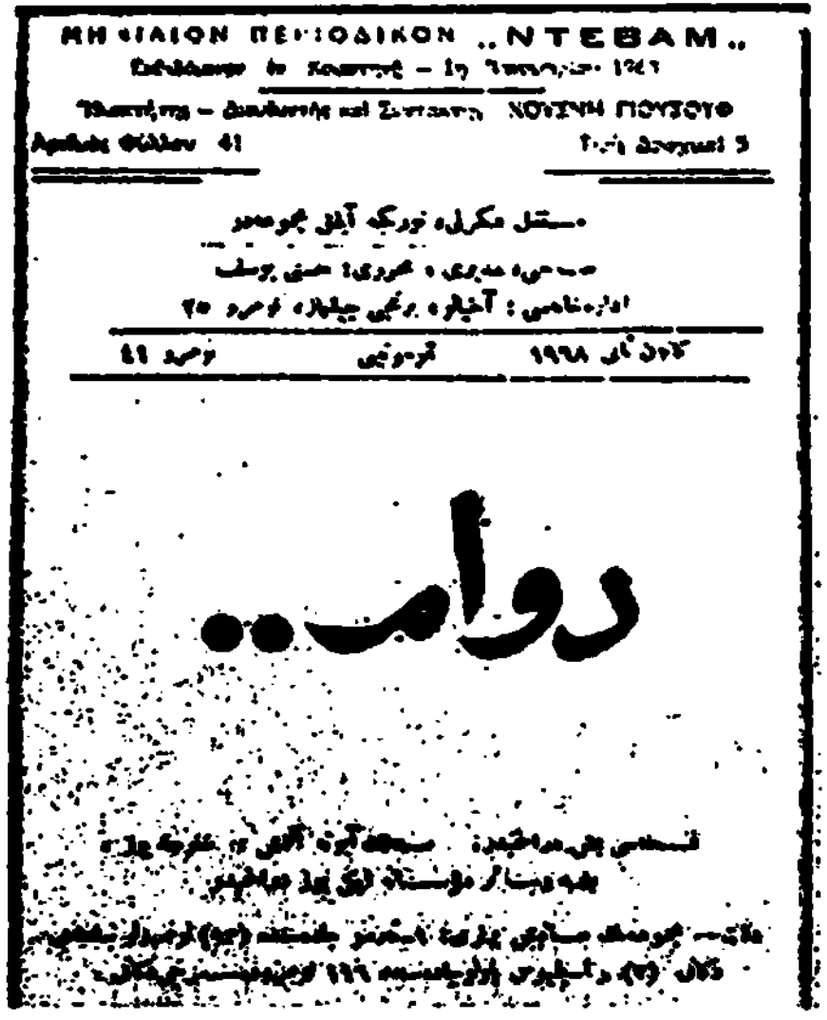
Biz burada onlardan biri olan Kütahyalı **Hüsnü Yusuf** adındaki şahsiyetten kısaca bahsetmek isteriz. O'nun adı ilk tertiplenen listede mevcut olduğu için Gümülcine'ye kaçmış ve orada büyük bir zarûretle hayatını bir câmi meşrutasında yaşayarak ikmal etmiştir. Biz kendisiyle 6 Şubat 1976 tarihinde yapılmış olan bir röportajı Sebil dergimizde yayınlamışızdır. O röportajı okuyanlar yüz ellilikler dolayısıyla pek çok vatan evlâdının bîgünah olarak mâruz bırakıldığı mahrumiyeti anlamakta güçlük çekmezler. **Hüsnü Yusuf Bey**, 27 Nisan 1976 târihinde Gümülcine'deki bir câmi meşrutasında hiçbir dünyevî bir varlığa sahip olmayarak vefât etmiştir. İttihad Terakki muhâlefetiyle başlayan hayatını burada tamamlayıncaya kadar bulabildiği imkânlarla son nefesine kadar mücadele etmiştir. Bu mücadelesini broşür mâhiyetinde birkaç kitap çıkarmaya ilâveten kemalizm aleyhine yazılmış şiirlerini karbon kâğıdıyla kopya ederek Türkiye'deki belli başlı insanlara postalamasıdır. Almanya'da yakın dostumuz olan Gümülcineli **Rıdvan Düdükçü** bir gün kendisine demiş:

Hüsnü Yusuf Bey
ömrünü tamamladığı câmi odasında

"- Amca, yiyecek ekmeğin yok. Her gün postaya birçok mektup atıyorsun. Hem sen bunları Osmanlıca yazıyorsun. Onları kim okuyacak?!" **Hüsnü Yusuf:**

"- Postacı okusa bile kârdır." karşılığını vermiş. Bu gurbetzede vatanseverin böyle kemalizmi hicveden şiirlerin-

دوام..

انقلاب صویتاریلغی

KOMINTERN 2 — 4 — 1953

Hüsnü Yusuf merhumun "Devam" adlı dergisiyle "İnkılâp Soytarılığı" isimli şiir kitaplarının kapakları

den şahsî arşivimde yüze yakın şiir mevcuddur. Orada "**Devam**" adıyla bir aylık mecmua neşretmiştir. Ayrıca " **İnkılâp Soytarılığı**" isimli bir de küçük şiir kitabı basılmıştır. Burada O'nun yaşadığı sefâleti anlatmak bahsi uzatacağı için bundan sarf-ı nazar ediyoruz. Ancak dileyenler bahsi geçen tefemmatlı röportajda bunları okuyup öğrenebilirler. Ayrıca bana yazılmış pek çok şahsî mektubu da vardır. Kısacası bozuk saat gibi arada bir doğru da söylemiş olan **Cemal Kutay**'ın eserini isimlendirdiği gibi yüz ellilikler meselesi bir "**fâcia**"dır. Bu fâcianın tafsilatı için bizim "**Lozan Zafer mi, Hezimet mi?!**" isimli eserimizin üçüncü cildinin 352 ve mütеâkip sayfalarına bakılabilir.

Netice olarak denilebilir ki; böyle neşirlerde gerekli olan mâlûmat hâtıratın nasıl bulunduğuna ve mahiyetine dâir mâlûmata inhisar ettirilmek mecburiyeti varken O, bu bahiste bile birçok adamları konuşturarak bu bâbda da mâlûmatfürûşluğa sürüklenmekten kendini kurtaramamıştır. Hâtıratın macerasına dâir derç ettiği bu mâlûmat yığınında gerekli olan bilgi burada bir iki sayfaya inhisar etmiş bulunmaktadır. Bu girizgâhtaki bilgilerden sadra şifa olan pek az bir şey vardır ki, bizim ehemmiyetli gördüğümüz bir tek noktayı burada nakledelim:

"*Hatıratı hangi tarihte ve nerede yazmaya başladığına dâir Avni Paşa'nın yaptığı bir özel açıklama olmamasına rağmen, San Remo'daki yaşamı sırasında büyük bir kısmını tamamladığı görülmektedir. Nitekim Sultan Vahdeddin de hatıralarını San Remo'da Avni Paşa'ya yazdırmaya başlamış, ancak devam etmemiştir.*

Zamanla ortaya çıkan üzücü bir gerçek de vardır; Avni Paşa iki hatırat yazmıştır. İlk hatıratın nüshaları oğullarından Münir Şahinbaş'a intikal etmiş, fakat âilenin eksilmeyen korkuları nedeniyle bu hatırat, Münir Şahinbaş tarafından yakılarak yok edilmiştir.[15]"

---

15 "*Semih Bâki ile görüşmemizde kendisi bu konuyla ilgili şu açıklamayı yaptı: Dayımın oğulları ile görüşmemde öğrendim ki, Paşa Dedemiz Ahmed*

SERYÂVER AHMED AVNİ PAŞA
(1878-1930)

Son günlerin magazin yazarı Cemal Kutay, Devlet'in bâkî, İnsanî zâtiyetinin hükümsüzlük ekliğini ekleyiyor. Kutay: "*Atatürk devri 10 Kasım 1938 Perşembe günü saat dokuzu beş geçe kapanmıştır*" diyor...

"Ben Şamanım..."

Süleyman Doğan"

Ben Türk'ün dini İslâm'dır diye bir kavrayışa sahip bulunduğum değildir. Ben İslâm'a ve yine Peygamber'ine karşı değilim, ancak Araplar'a karşıyım. Ben Şamanım. Atatürk de Şamandı.

Osman Öndeş'in methettiği Cemal Kutay işte bu sözleri söyleyen bir bedbahttır!

saltanatı.

Türkçe ibadet...

-Siz, Türkçe ibadet konusunda oldukça ısrarcısınız. Halbuki, evinde Türkçe ibadet yapmak isteyenlere karşıyım mı var?

Efendim, Türkiye'nin kuruluşunu ben, insanların Türkçe ibadet yapmalarına bağlıyorum. Hatta insanlar çıkarak ruhban sınıfı oluşturmuşlar. Halbuki İslam'da ruhban sınıfı yoktur. Zaten İslam dini hakkıyla yaşanmıyor.

Efendim, ben meselelerinizi medeni insanlar olarak oturup tartışmaktan yanayım. Birbirimizi yemeden, birbirimize küfretmeden, oturup konuşalım, orta bir yol bulalım. 2000 yılında çocuklarımız onuç tutmuyor diye [illegible]

Hala Arabi'in tanrılığına *Asr-ı Saadet* deniyor. Hangi Asr-ı Saadet Arabi'in dinini alalım..

-Sayın Kutay, Arabi'in dini dediğiniz İslam, Türkler'in de dinidir. Neden, dini herhangi bir millete bağlıyorsunuz? Siz İslam dinini kabul etmiyor musunuz?

-Hayır efendim, size katılmıyorum. Türk'ün dini İslam'dır diye bir kayıt yoktur. Biz Arabi'in yolunu takip edecek değiliz. İslam'da zorlama yoktur. Ben İslam'a ve Yüce Peygamberi'ne karşı değilim. Ancak Araplar'a karşıyım. İslam Peygamberi'nden sonra huzur olmamıştır. İslam Peygamberi, döneminde en güzel örneklerini verdi. Bu dönemde yayılabildiği kadar yayıldı. Bundan sonra Hulefa-i raşidin: Ömer, Osman, Ali öldürüldü. İslam Peygamberi gözünü kapadıktan sonra her şey bitti.

Atatürk çağında bir müslüman dine karşı olması mümkün değildir. Atatürk der ki, "*Türk milleti dindardır. Hatta fazla dindar olmalıdır.*" Ben bu yönüyle din adına yapılanlara karşı çıkıyorum. Atatürk sağlığında Mevlevi ve Bektaşi şeyhleri de kol kola meclis koridorunda geziyordu.

-Siz hem tarikata karşı olduğunuzu söylüyorsunuz, diğer yandan Atatürk'ü tarikatlarla kol kola gösteriyorsunuz. Hem de, sizin söylemlerinize nazaran, dini ibadetlere karşı bir görüntü arz ediyor.

-Hayır efendim. Ben yanından geçtiğim yok. Türkçe ibadete geçilmesini istiyorum. Türkiye'nin kurtuluşunun Türkçe ibadetten geçtiğine inanıyorum. Arap sultasından ancak Türkçe ibadet sayesinde kurtulabiliriz. Atatürk döneminde ait bir kayıt kalkıp, ben namazımı kılamadım, dini ibadetimi yapamadım diyemez. Atatürk'ün dine karşı olması mümkün değildir. Bugün tarikatlar tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Ben Marksistler'den korkmuyorum, ancak yobaz [illegible] tehlikeli akımlardır. Dinsizlik olmamalıyız. Ben dine karşı değilim, dinin Arapça olmasına, ibadetin Arapça yapılmasına karşıyım. İmam-Hatip okulları bayrağının beleşçi olmuştur. Bunların faydasından çok zararı vardır. Hüviyet fakiri İmam-Hatipler kapatılmalıdır.

İnönü, Atatürk'ün devrini kapatmıştır

-İsmet Paşa'nın Cumhuriyet tarihindeki rolü neydi?

-Bir kere Kuva-yı Milliye hareketinde İsmet Paşa yoktu. Milli Mücadele'de İsmet Paşa yoktur.

Atatürk'ten sonra başa geçen İsmet İnönü, onun göstermiş olduğu yolun ekseni istikametinde hareket etmiştir. Atatürk köylüsüne, '*Efendi*' derken, İnönü, köylüyü aşağılayarak, onlara, '*Batılı köylü*' demiştir. Devlette hâlâ İnönü zihniyeti hakimdir. Bu zihniyet aşılmadıkça Türkiye'nin kalkınması mümkün değildir. Kâzım Karabekir Paşa'nın yazdığı, '*İstiklal Harbimizin Esasları*' adlı eserde İsmet Paşa'nın rolü anlatılmaktadır. Bu konuda adı geçen kitaba müracaat etmenizi tavsiye ediyorum.

Ben zihniyetle uğraşıyorum, kişilerle değil. İsmet Paşa'nın gösterdiği muhteşem İnönü sevgisini anlayamıyorum. Benden kalkın yoksunu bir adam olduğu için Mustafa Kemal'in devletçi anlayışına karşı çıkmaya ve gelebilen cümle, ancak onun ihtarında [illegible] Atatürk, milliyetçilik ile medeniyeti karıştırmıştır. Marksizm ve Komünistlerin kalkınmada Mustafa Kemal'i anlamaya [illegible] değildir. Mustafa Kemal Atatürk'ün hiç bir zaman, '*Ben sosyalistim. Türkiye Cumhuriyeti sosyalist olmalıdır*' diye bir sözü yoktur.

Benim kavgam Marksist ve Komünistlerle mücadeleyle geçmiştir. Bundan sonra da onun idealleri doğrultusunda hiçbir şey yapılmasına karşıyım. Kaldırın, AIDS'e çare bulamamış da bizdeki Marksist ve Komünistlerin yükçüsü için çare bulmamız. CHP'ye hala Marksist ve Komünistler hakimdir.

-Sayın Kutay, İngilizler'in Atatürk'e en yüksek dereceli "dünbeğ" nişanı vermesi hadisesi, İnönü ile Mustafa Kemal'in arasının açılmasına bu olay mı sebep olmuştur?

-Kanı değilim efendim.

-İnönü'nün başbakanlıktan uzaklaştırılmasının gerçek sebebi sizce neydi?

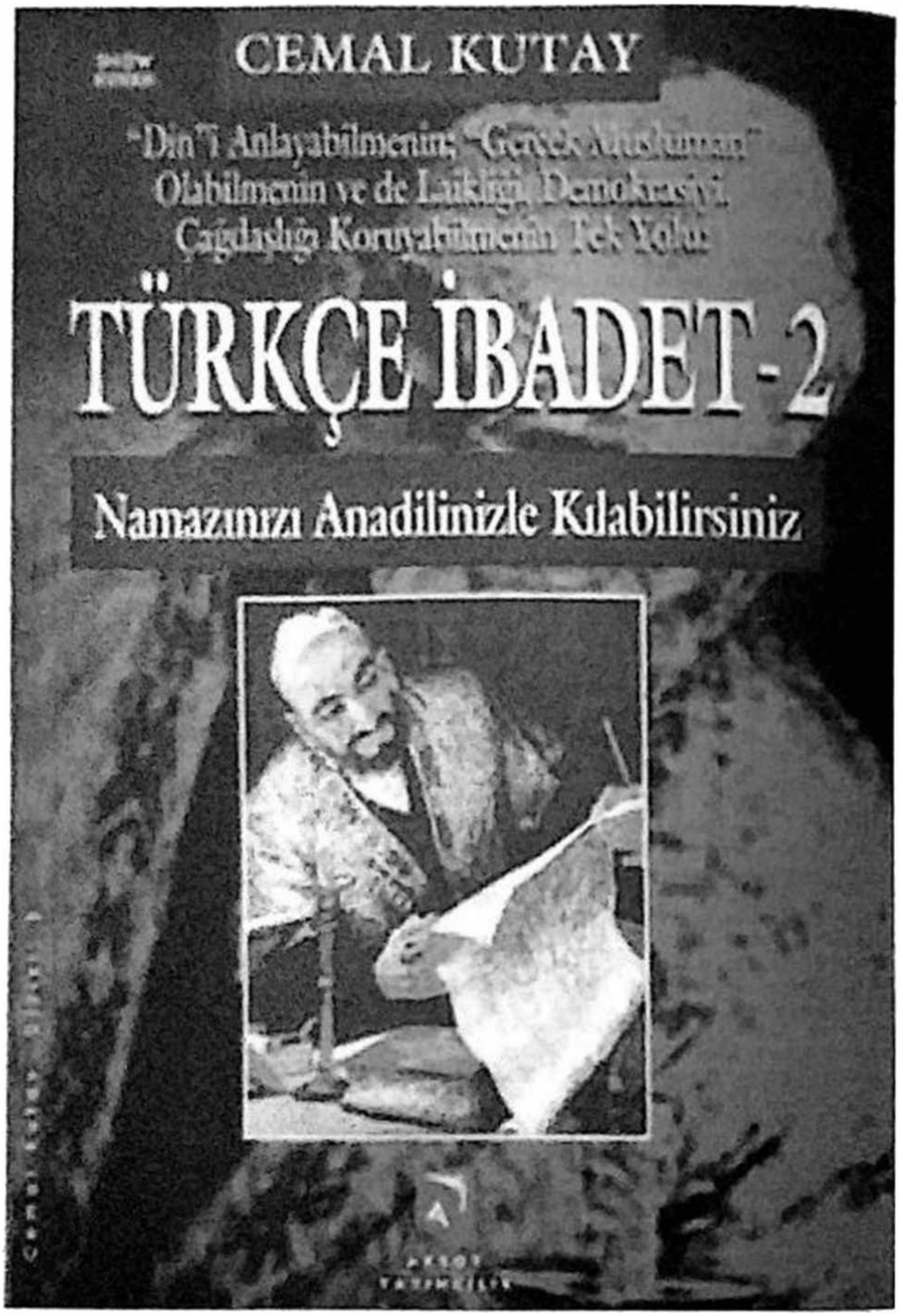
-İsmet Paşa Atatürk'e ayak uydurmamıştır. Bir müddet darbe yemesi gerekmiştir.

-İnönü, Atatürk'ün mutlak otoritesinden rahatsız mıydı?

-Efendim, Atatürk'ün mutlak otoritesi diye bir şey yoktu. İnönü'nün kapasitesi Atatürk'ü anlayacak seviyede değildi.

-İnönü devri size neyi hatırlatıyor?

-Benim ilk mahkumiyetim CHP yönetimindedir. Cumhuriyet Halk Partisi'ni demir kaşığa, halkı ise ağaç kaşığa benzettiğim için beni mahke-

Cemal Kutay'ın sapıklığının diğer bir tezâhürü de iki cildlik bu hezeyennâmedir

Bu eserin de nâşirin beğendiği **Cemal Kutay**'ın **Rauf Bey**'in hâtıratıyla **Fethi Okyar**'ın hâtıralarına yaptığı gibi kısaltmak veya değiştirmek sûretiyle tahrife mâruz kalmadığından emin değilim. Bununla beraber muhâfaza edilenler itibariyle de yakın târihimizin aydınlatılmasında yine de az veya çok bir işe yarayabileceğini söyleyebilirim.

*

Avni Paşa'nın hâtıratı hakkında benim yayınladığım **Târık Mümtaz Göztepe**'nin bir nevi hâtıratı mâhiyetindeki "**Osmanoğulları'nın Son Padişahı Sultan Vahideddin Mütâreke Gayyasında**" isimli eserde mütâreke yıllarında **Mahmud Muhtar Paşa**'nın **Avni Paşa** aracılığıyla sadârete geçmeyi kabul ettiğine dâir izâhattan sonra şöyle denilmektedir:

"*Mütârekenin ilk gününden son anına kadar mesuliyetli hâdiselerden hiç birine elini ve eteğini bulaştırmayan **Mahmud Muhtar Paşa**'nın, böyle birdenbire en büyük mesuliyetlerin içine boğazına kadar gömülmeğe râzı olması anlaşılır işlerden değildi. Mesuliyetli işleri seven ve tehlikeli mâceralardan zevk alan bu atak ve cesur askerin bu hareketinde elbette bir hesap ve kitabı olması lâzımdı. Tarihin henüz aydınlatmış olmadığı bu noktayı, belki paşanın yazıp da henüz intişar etmemiş bulunan şahsî hâtıraları, bir gün aydınlatacaktır. Bu vakanın en yakın ve salâhiyetli şâhidi bulunan ve **Sultan Vahideddin**'le **Mahmud Muhtar Paşa** arasında cereyan eden bütün müzâkerelere üçüncü şahıs olarak iştirâk etmiş bulunan yâver-i ekrem **Avni Paşa** merhumun Mısır'da **Mahmud Muhtar Paşa** veresesi nezdinde mahfuz pek kıymetli gayri matbu hâtıraları ise, yalnız bu noktayı değil, inkılâp tarihimizde belki de ebediyen meçhul kalması*

Avni Paşa'nın belirttiğiniz gibi gerçekten iki ayrı hatıratı varmış. Elimizdeki ikinci hatıratıdır. Birinci hatıratı oğlu Münir Dayım tarafından ne yazık ki imha edilmiştir. O tarihlerde böyle bir kitap bulundurmak münasip olmadığından hatıratı yakmıştır maalesef. Kaynak: Semih Bâki- Osman Öndeş yazışmaları, 1 Kasım 2011." (**Osman Öndeş-Vahdeddin'in Sırdaşı Avni Paşa Anlatıyor**, İstanbul 2012, sh.11)

mukadder olan pek mühim başka hâdiseleri de aydınlığı altında tenvir edebilecek mâhiyettedir."[16] demektedir.

Târık Mümtaz Göztepe, müteâkiben **Mahmud Muhtar Paşa**'nın sadrazamlığı ile ilgili olarak bazı beyanlardan sonra:

Mahmud Muhtar Paşa
(1867-1935)

"*Sultan Vahideddin'in Yıldız Sarayı ile Mahmud Muhtar Paşa'nın Mühürdar'daki bahçesinde tunçtan bir arap tayı şahlanan san'atkârane heykeli ile meşhur olan mermer köşkü arasında son derecede gizli cereyan eden muhâbere ve müzakereler devam ededursun...*"[17] diyerek başka bir bahse geçmektedir.

Biz bu **Muhtar Paşa**'nın Kadıköy'deki köşkünün bahçesinde mevcud At Heykeli hakkında kısa bir bilgi verelim:

Bu heykel **Abraham Paşa** tarafından Avrupa'da yaptırılarak Beykoz'daki **Abraham Paşa** Korusu'na konulmuştu. Bu hareket **Abraham Paşa** için bir tezad teşkil etmeyebilir. Fakat **Gâzi Ahmed Muhtar Paşa**'nın oğlu olan **Mahmud Muhtar Paşa**'nın bu heykeli **Abraham Paşa**'dan satın alarak köşkünün bahçesine koydurması o devrin ricalindeki batılılaşma temâyülünün bir tezâhüründen başka bir mânâ ifade etmez. **Muhtar Paşa**'dan sonra vârisleri burasını sattıklarından heykeli **Ömer Sabancı** almıştır. Bugün Emirgân'daki Sabancılar'ın köşkünün bahçesindedir. **Târık Mümtaz**'ın **Ahmed Avni Paşa**'nın hâtıratı hakkında bu yazdıklarını görmüş olanlar da benim gibi bugün **Osman Öndeş**'in ortaya çıkardığı hâtıratı gördüklerinde herhâlde sukut-u hayâle uğramışlardır.

---

16 A.g.e. sh. 401

17 A.g.e. sh.402

CELÂL TÜRKGELDİ
(1891-1966)

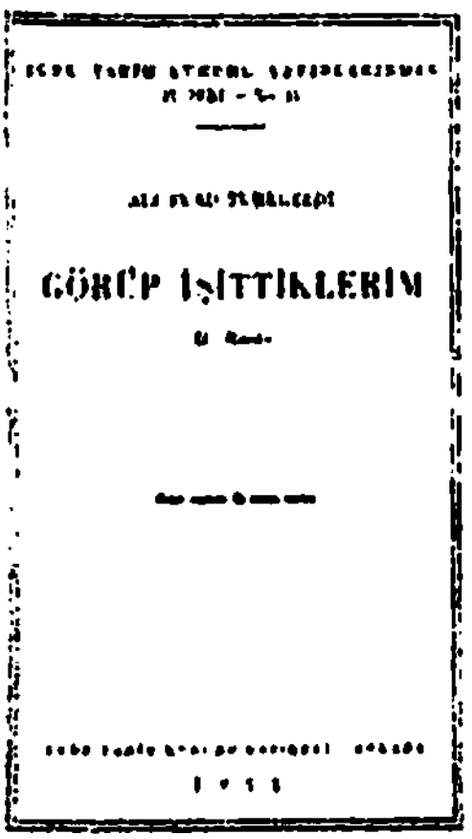

Mâbeyn başkâtibi **Ali Fuad Türkgeldi**'nin oğludur. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu olup çeşitli adlî vazifelerde bulunmuştur. 9. ve 10. Dönem İstanbul milletvekilliği yapmıştır.

Bu gün Lâleli'de "**Kenedy Oteli**" adıyla faaliyet gösteren bina vaktiyle İran konsoloshânesiymiş. İranlılar Cağaloğlu'ndaki binalarına taşınınca burasını satışa çıkarmışlar. **Ali Fuad Türkgeldi** bu binayı satın alarak ikametgâh olarak kullanmıştır.

1950'li yıllarda rahmetli **Celâl Hoca (Ökten)** bana bu binayı göstererek burada **Ali Fuad Türkgeldi**'den hususi surette siyâsî tarih dersleri aldığını söylemişti. Ben o zaman "**Trabzon Lisesi'nden Yetişenler Derneği**"nin başkanıydım. Bu derneğin mezkûr binaya yakın Soğanağa Semti'nde bir talebe yurdu vardı ki buna karşı mal sâhibi tahliye davası açmıştı. Bu sebeple yurt yapmak üzere bir başka bina arıyorduk. **Ali Fuad Bey**'in evi olduğunu öğrendiğim bu bina boş ve harap bir hâldeydi. O'nu tâmir edip yurt yapmak düşüncesiyle vârislerini araştırdım. O zaman **Ali Fuad Türkgeldi**'nin oğlu **Celâl Bey** Demokrat Parti milletvekili idi. Prof. **Osman Turan** vasıtasıyla kendisine ulaştım.

Bana Tokatlıyan Oteli'nde randevu verdi. Kendisiyle buradaki görüşmemizde binayı kiraya vermek yerine satmak düşüncesinde olduklarını söylemesi üzerine buna gücümüz yetmediğinden teşebbüsüm akim kaldı. Fakat kendisine mülâki olmuşken babasıyla ilgili bir bahis açtım ve bir ara dedim ki:

GÖRÜP İŞİTTİKLERİM

"-Ben sizin babanızın yazdığı "**Görüp İşittiklerim**" isimli kitabı okudum. Kendisini pek takdir ettim. Zannımca **Sultan Vahideddin** hakkında bugüne kadar vâkî yalanları bertaraf için babanızın bu mühim kitabı kâfidir. Kanaatimce bu güne kadar haksız olarak çeşitli sûretlerde itham edilmiş olan o büyük hükümdarı **Ali Fuad Bey'in** bu kitabı tarih sahnesinde kat'î bir sûrette beraat ettirmiştir."

Benim izahatımdan memnun olmakla beraber inanmakta güçlük çektiğim şu sözleri söyledi:

"- Delikanlı! Doğru söylüyorsun ama biliyor musun ki o eserin aslıyla yayınlanan kısmı arasında muazzam bir fark mevcuddur. Tarih Kurumu O'ndan pek çok dikkate şâyân mütâlaatı tayy etmiştir. Sen böyle söylüyorsun ama demek ki; onun aslını görseydin hayranlığın çok daha fazla olurdu."

Bu sözlere inanasım gelmedi.

"-Resmi bir müessese bunu nasıl yapar?! Hadi yaptı diyelim neden itiraz etmediniz?!" şeklindeki sualime şöyle karşılık

verdi:

"- Sen o devri bilmiyor musun? Kemalistler'e muhâlif düşmeye gelmezdi. Başka bir suç ihdas eder, adamın başını belâya sokarlardı. Sen **M. Kemal Paşa**'ya ne uydurma sûikasdler sebebiyle nice adamların asıldığını bilmiyor musun?"

Ali Fuad Türkgeldi
(1867-1935)

Aradan yıllar geçti. Bir gün yolum Târih Kurumu'na düştü. O zaman bu müessesenin başında değerli çalışmaları olan **Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu** bulunuyordu. Kendisine **Celâl Türkgeldi**'den dinlediklerimi naklederek:

"- Şu eserin orijinali burada muhâfaza edilmiş olmalıdır. Şunu buldur da matbu nüshayla bir mukayese edelim." dedim. Cevaben dedi ki:

"-Ben bunu bilmiyorum. Ama dediğin doğrudur. Umumiyetle böyle eserlerin orijinalleri muhâfaza edilmektedir. Lâkin şimdi onu bulmak ve matbu nüshayla mukayese etmek uzun bir iş uygun bir zamanda ben bu işle meşgul olacağım."

O gün bugündür kendisinin böyle bir şey yaptığına vâkıf olamadım. Ancak O'nunla ilgili olarak bir başka hâtıramı nakledeyim.

Ben geçen sene "**Ermeni Meselesi**"ni yazarken Kürtçü geçinen bazı siyâsî şahsiyetlerin aslında ermeni olduklarına dâir O'nun internette isimler ihtiva eden bir makalesinden haberdar oldum. Bu makaledeki şahsiyetlerden bazılarını bu yayını tekzip etmiş olup olmadıklarına dâir bir bilgi edinmek için kendisine telefon ettim ve böyle bir şey vârid olup olmadığını sordum. Gayet

telâşlı bir sûrette o makalenin kendisine âid olmadığını bir başkasının O'nun adına bu yazıyı yazarak internete konulmuş bulunduğunu söyledi ve O'na atıfta bulunmamamı istedi. Acaba bu söz doğru mu yoksa bir ihtiyat ve çekinme eseri mi idi, bilemem!

Benzer bir hâdise de Ahmed Uçar arkadaşımızın başından geçmiştir. O da arşivde Barzani âilesi ile ilgili olarak çalışmalar yapmış ve bu âilenin iki yüz sene evveline kadar haham yetiştirmekle mâruf kadim bir Yahudi âilesi olduğunu öğrenmişti. Buna dâir de bir kitap hazırlığı yapmaktayken Târih Düşünce Dergisi'nde bir makale yayınlaması üzerine tehdidler almış ve bu işten vazgeçmiştir.

Bununla beraber bugün Mes'ud Barzanî de aynen Tayyip Bey gibi Siyonistlerin hedefidir. Zira O, bugün doğru olarak Türkiye'nin paralelinde hareket etmektedir. Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki; İslâm hiçbir kavme kapalı değildir. Samimi müslüman olan herkes aslen hangi kavime mensup olursa olsun kardeşimizdir! İslâm nazarında hiç kimse kavmi dolayısıyla itham olunamaz!..

Bu memlekette hakikati çıplak bir mâhiyetiyle ifade etmenin ne ağır bedeller gerektirdiğini anlamak isteyenler benim hayat hikâyeme şöyle bir atf-ı nazar ederlerse kâfi bir kanaat sahibi olabilirler!

İmparatorluktan cumhuriyete geçişin resmidir!..

İSMAİL HAKKI OKDAY
(1881-1977)

Son sadrazam **Tevfik Paşa'nın** oğlu olan **İsmail Hakkı Okday** 1881 Yılı'nda babasının büyükelçi olarak bulunduğu Atina'da doğmuştur. Bu âile aslen Kırım asıllıdır. Annesi İsviçre doğumlu bir protestan hanım olan **Afife Hanım**'dır. Bir miktar Galatasaray Lisesi'nde okumuşsa da Harbiye'ye girerek subay çıkmıştır. Ayrıca Prusya Harp Akademisi'nde eğitim görmüştür.

1912 Yılı'nda başlayan Balkan Savaşları sırasında Yanya Kalesi'nin müdafaasında bulunmuş ve Arnavut isyanında fiilen vazife gördüğü için hâtıraları Balkan Harbi'nin bu faslına dâir en ciddi bir kaynaktır. O'nun **"Yanya'dan Ankara'ya"** isimli hâtıratı yayınevimiz tarafından basılmıştır.

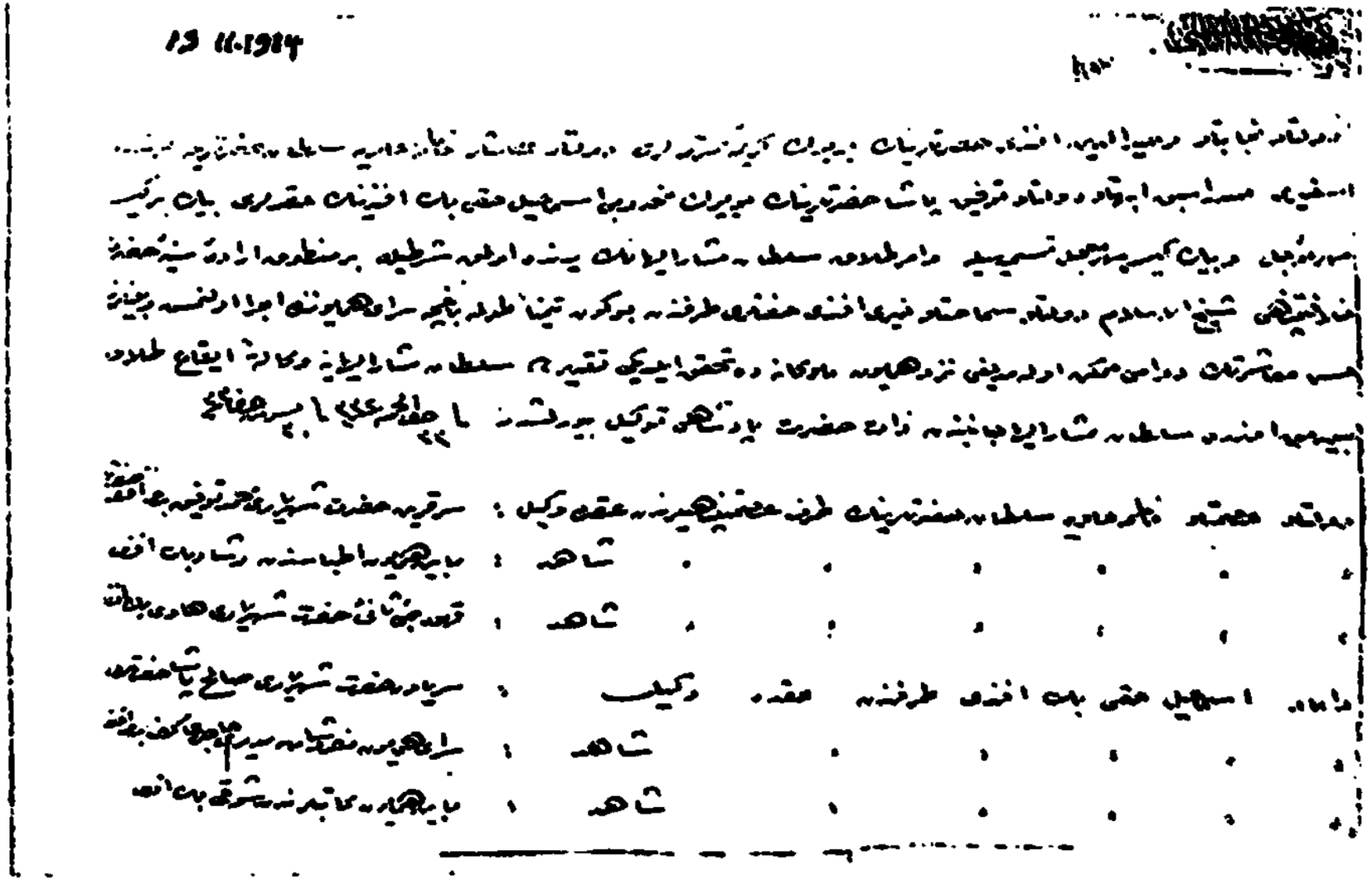
Sultan Vahideddin'in kızı **Fatma Ulviye Sultan**'la evlenmiş, bu evlilikten **Hümeyra Hanım Sultan** Dünyâ'ya gelmiştir. **Sultan Vahideddin**'in yâveri olan **İsmail Hakkı Bey**, Balkan Savaşı sonunda Almanya'da harp akedemisini bitirmiş ve kurmay subay olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda karargâh-ı umûmîde vazifelendirilmiş, Millî Mücâdele esnasında ise Padişah'ın Anadolu'daki harekâtı an be an tâkip ettirdiği kurmay subaylar arasında vazife gördükten sonra Anadolu'ya geçmiş ve Millî Mücâdele'ye katıl-

mıştır. Bu sebeple işgal kuvvetlerinin tazyikinden çekinen padişah tarafından kızı Ulviye Sultan'la evliliği feshedilmiştir. Kırmızı şeritli istiklâl madalyasıyla taltif edilen İsmail Hakkı Okday Hâriciye'ye intikal ile çeşitli ülkelerde başkonsolosluk vazifesi görmüş ve Atina başkonsolosluğundan emekli olmuştur. Daha sonra Bülent Ecevit'in annesi Nazlı Hanım'ın teyzesi Trablusgarp asıllı Ferhunde Hanım'la evlemiş olan İsmail Hakkı Bey'in bu ikinci evlilikten evlâdı olmamıştır. Bizim yayınladığımız hâtıratından başka bir de "Posta'da Kullanılmış Osmanlı Dûyûn-u Umûmiye Pulları" isimli bir eseri daha vardır. Vefâtına kadar yakinen görüştüğüm İsmâil Hakkı Okday Bey'in hâtıralarında derç edilen vesâikin tamamı şahsi arşivimde mahfuz bulunmaktadır. 1977 Yılı'nda İstanbul'da vefât eden İsmâil Hakkı Bey'den yakın târihe dâir sayısız hâtıra dinlemişimdir. Bunların çoğu bahsi geçen hâtıratında yayınlanmış olduğu cihetle ben bunlar hâricindeki birkaç vak'ayı anlatmakla iktifa edeceğim.

*

Bir gün evinde kendisiyle konuşurken söz M. Kemal Paşa'nın icraatının arka plânına taalluk etti. O bu meselede benimle tamamen mutabıktı. Fakat hâtıratında bunları yazamamıştır. Ben kendisine bu babda General Harrington'un en yakınlarından biri olan Hanri ve Şturton riyâsetinde bir İngiliz heyetinin 1921 Yılı Haziran başlarında İnebolu'ya gelerek M. Kemal Paşa'nın onlarla görüşmek için gönderdiği Refet Paşa ile yaptıkları pa-

"Emr-i talâk (boşanma işi) Sultan-ı müşârün aleyhâ'nın yedinde (elinde) olmak şartıyla" kaydını ihtiva etmekte olan İsmâil Hakkı Okday Bey'in Ulviye Sultan'la nikâh akdinin vesikası

zarlıkları anlatıyordum. Bu heyetin beraberlerinde Anadolu hareketini destek için cephâne getirdiklerini söyledikten sonra hâlâ İngilizler'in **Kemal Paşa**'ya karşı oldukları yalanının nasıl devam edildiğini hayretle karşıladığımı söyleyerek buradaki görüşmenin mâhiyetini sordum.[18] Aslında ben bunun cevabını biliyordum. Maksadım meseleyi O'na teyid ettirmekti.

İngilizler Yunan işgali için Anadolu'da General **Milne** Hattı denilen bir hudud çizmişlerdi. Bu hudud Uşak üzerinden geçen dikine bir çizginin batısını ihtiva etmekteydi. Bu kadar bir işgalin def edilmesinin İngilizlerce matlup olan Hilâfet'in ilgasına yetecek bir otorite sağlamayacağı cihetle bu görüşme işgalin daha ilerilere doğru genişlemesini talepden ibaretti. Bu talep kabul edilmiş olmalıdır ki; **Çerkes Ethem** ve emsali tasfiye edilerek Bursa bir kurşun atmadan boşaltılmıştı. Tam **İsmail Hakkı** Bey'den cevap beklediğim esnada içeriye bize kahve pişirip getirmiş olan ikinci hanımı **Ferhunde Hanım** girdi. **İsmail Hakkı** bana kaş göz işareti yaparak havadan sudan lâflarla bahsi değiştirdi. **Ferhunde Hanım** kahveyi verip çekildikten sonra yarı fısıltı hâlinde bana dedi ki:

"- Bu benim hanım Trablusgarp asıllı bir âiledendir. Ancak **Bülent Ecevit**'in annesi **Nazlı Hanım**'ın teyzesidir. Bu akrabalık dolayısıyla **Ecevit** hayranıdır. Yarım kan kürt yarım kan arap olan **Ecevit**'in fikirleri mâlum. Benim hanım da O'na hayrandır. Bu gibi mevzuları konuşmayalım. Esasen buna ihtiyaç da yoktur. Çünkü sen müdekkik bir gençsin. İçinde yaşadığım vak'aları sen benden iyi tedkik ediyorsun." *

Başka bir zamanda da kendisine Sevr Sulh Projesini görüşen Saltanat Şûrası'nın bunu kabul edip etmediğini sordum.

"- Hayır hayır! Asla böyle bir şey yoktur." dedi.

"**Sultan Vahideddin** merhum İttihadçı hâkimiyetindeki parlementonun bu projeyi kabul etmesinden korktuğu için kanun-u

18 Bu câlib-i dikkat vak'anın tâfsilâtı için bkz. Prof. **Yusuf Hikmet Bayur**- Türkiye Devletinin Dış Siyasası, Ankara 1995, sh. 95. vd

esâsideki selâhiyetini kullanarak bu meclisi feshetmiştir. Fakat işgalciler tazyiklerine devam ediyordu. Onları oyalamak için memleketin seçkin münevverlerinden ibaret bir topluluk olarak Saltanat Şûrası'nı topladı. Burada içi yanarak okuduğu bir açılış nutkundan sonra arkadaki bir salona geçerken bayıldı ve doktoru kendisine müdahele mecburiyetinde kalmıştı. Fakat O'nun nutkunu bitirip salonu terk edeceği sırada Damad Ferid Paşa bir açıkgözlülük yaparak henüz müzakere edilmemiş bulunan Sevr Sulh Projesi için:

"- Kabul edenler, etmeyenler" diye yüksek sesle bağırdığı sırada hazirûn Padişah'ın çıkışı dolayısıyla ayağa kalkmış bulunduğundan bu hareketi kabul telakki ederek:

"- Kabul kabul" diye bağırmıştır. Bu âşikar bir aldatmaydı. Zira dâvetliler bu husûsta henüz fikirlerini serdetmemişlerdi. Müzakeresiz kabul olmayacağı cihetle Ferid Paşa ihtimal düşmanların tazyikinden bunaldığı için böyle bir yola gitmiştir."

Başka bir seferinde Sultan Vahideddin'in M. Kemal'in Anadolu'ya gönderilişi esnasında olup bitenlere dâir ne bildiğini sormuştum. O cevabında Padişah'ın M. Kemal'i güçlükle ikna ettiğini söylemiş ve M. Kemal Paşa'nın Nutku'nda bile bunun nef'i (sürgün) ve teb'id (uzaklaştırma) sandığını zikrettiğini ifâde etmişti. O sırada M. Kemal'in İstanbul'da kalarak Harbiye Nâzırı veya sadrazam olmak yolunda faaliyette bulunduğunu Mondros Mütarekenâmesini imzalayan İzzet Paşa kabinesinin azli üzerine yeni hükümeti kurmaya memur edilen babasının kurduğu hükümetin mecliste güvenoyu almaması için gayret sarfetmiş bulunduğunu ifade etmiştir ki; bunların hepsi doğruydu.

Kendisine bir gün kardeşi Ali Nuri Okday Bey'le görüşmemde bir fayda olup olmadığını sordum. Bana:

"-Görüş fakat umduğunu bulamazsın." dedi. Buna rağmen Ali Nuri Bey'in ikamet etmekte olduğu Park Otel'e telefon ederek O'ndan bir randevu aldım ve gidip görüştüm. Bana anlattıklarında sadra şifa bir şey yoktu. O da Sultan Vahideddin'in yâverlerinden

Ali Nuri Okday Bey
(1883-1977)

olduğu cihetle M. Kemal'in Anadolu'ya gönderilişinde olup bitenleri aşağı yukarı İsmail Hakkı Bey'in anlattıklarına yakın bir sûrette nakletmekle iktifa etti. Ancak bu esnada bir söz söyledi ki: O'nu burada kaydetmeliyim. O da şuydu:

Sultan Vahideddin merhum bir Cuma selâmlığından sonra M. Kemal Paşa'yı Saray'a dâvet etti. Uzun uzun görüştüler. Bu arada başkâtip Nâci Eldeniz Bey sık sık yanlarına girip çıkıyordu. Nihâyet bir ara bizim gibi yâverlerin bulunduğu odaya girerek ellerini çırpıp:

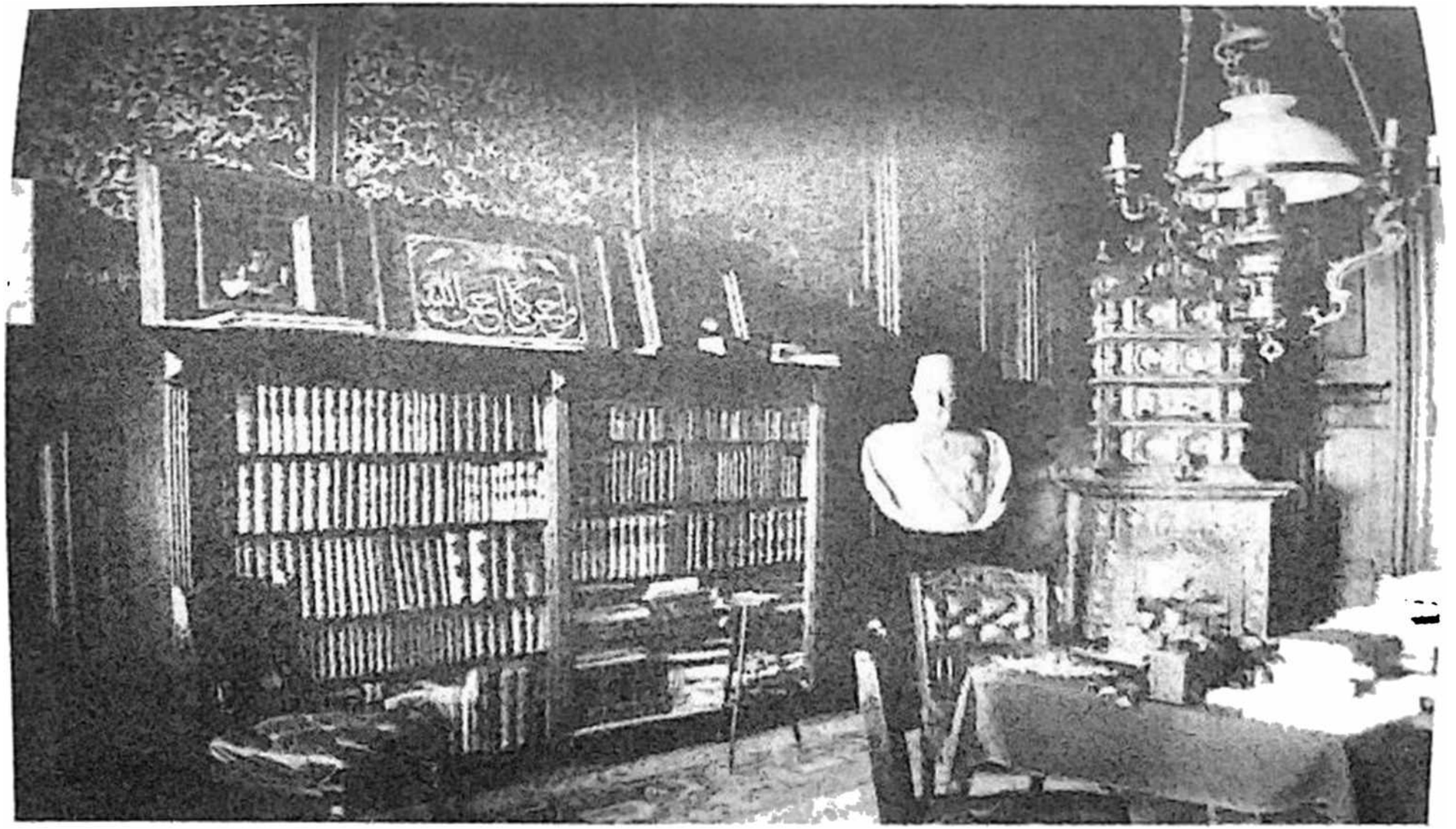
"- Oh! Nihâyet efendimiz M. Kemal Paşa'yı Anadolu'ya geçmeye iknâ edebildi." O'nun neşeli bir haykırışla söylediği bu sözler hâlâ kulaklarımdadır." dedi.

Bu sözler bana Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'nin Bagnols sur Ceze şehrinde bu bahse dâir anlattıklarını hatırlattı:

O'na sormuştum:

"- Sultan Vahideddin'in kendisiyle yakinen görüşenlerin hâtıralarında ki bunlardan biri başkâtip Ali Fuad Türkgeldi'dir. Sultan Vahideddin'in çok zeki bir insan olduğunu sarâhatle ifade etmiş olmasına rağmen merhum nasıl olup da M. Kemal Paşa gibi bir adamı seçerek sulh teklifinin ıslâhına medar olacak protesto hareketleri için kendi selâhiyetiyle teçhiz ederek Anadolu'ya göndermiştir?!" Bana dedi ki:

"- O'nu yanıltan damadı Ömer Fâruk Efendi'dir. M. Kemal, Sabiha Sultan'a tâlip olduğu esnada âdet üzere Hanedan'dan kız almak isteyenlerin sülâlesi hakkında saraya veril-

Sadrazam Tevfik Paşa'nın Park Otel'deki çalışma odası

mekte olan rapor menfi gelince bu izdivaca razı olmamıştı."

Bu raporun **Sultan Vahideddin** için inandırıcı olmayacak bir ikinci rapor verildiği ve bunun da aynı mâhiyette olması sebebiyle O'nun **Sabiha Sultan**'la evlenmesine müsâade edilmediği mâlûmdur. Bu raporlardan biri **Sabiha Sultan** tarafından **İsmâil Hâmi Danişmend**'e verilmiştir. O da benim üniversite talebeliğimde **Şâdi Pehlivanoğlu**'yla birlikte kendisini ziyârete gittiğimizde bize okumuştu. Dolayısıyla O'nun mâhiyetinden haberim vardır. Fakat **M. Kemal** hakkındaki mâhud kanun dolayısıyla bu hususta bir beyanda bulunmam imkânsızdır. Yalnız şunu söyleyeyim ki: Sultanzâde **Fethi Sâmi Bey**'den dinlediğime göre San Remo'da bu vak'ayı anlatan **Sultan Vahideddin**'den red cevabı alınca kendisine hışımla baktığını ve gözlerindeki öfkeyi müşâhede etmekten rahatsız olduğunu söylemiştir.

Şehzâde **Mahmud Şevket Efendi**'ye:

"- **Ömer Fâruk Efendi, Sultan Vahideddin**'i nasıl yanıltmış?" diye sordum. Bana **Sultan Vahideddin** merhum **M. Kemal Paşa**'nın **Enver Paşa**'yı kıskandığını, O'nun gibi saraya damad olmak istediğini, talebinin reddedilmesiyle bir kızgınlığa kapıldığını, Padişah'ın iki Osmanlı paşası arasında rekabet ve çekişme arzu etmediği için **M. Kemal**'i Almanya seyahatinde yâver olarak yanında götürmek sûretiyle bu kırgınlığı gidermeye çalıştığını söyledi. O'nun anlattığına göre **Sultan Vahideddin M. Kemal**'in isteyip de alamadığı **Sabiha Sultan**'la son halife **Abdülmecid**'in oğlu **Ömer Fâruk Efendi** arasında kulaktan kulağa bir aşk yaşandığı biliniyormuş. Onun için **Sabiha Sultan** kendisine verilmişti.

Alman İmparatoru **Wilhelm** biri **Sultan II. Abdülhamid** zamanında diğeri de **Sultan Reşad** zamanında olmak üzere iki kere İstanbul'a gelmişti. Mukabeleten **Sultan Reşad**'ın Almanya'yı ziyâret etmesi talep olunuyordu. Hâlbuki O hastaydı. Bundan dolayı veliahd **Vahideddin Efendi**, Almanya seyahatine çıktı. **M. Kemal Paşa**'yla birlikte **Ömer Fâruk Efendi**'yi de ya-

nına almıştı. Trende **Ömer Fâruk Efendi**'yle baş başa kaldıkları bir sırada demiş ki:

"- Bu **Kemal Paşa; Enver**'e, İttihad Terakki'ye ve onların takip ettiği Alman siyâsetine muhâlif konuşuyor. Hilâfet ve saltanata bağlı gözüküyor. Bunları acaba benim gözüme girmek için mi yapıyor?! Ben işitiyorum ki; bu çok içki içermiş. Sarhoşlar sır saklayamaz. Sen bunu zaman zaman içkiliyken konuşturarak gerçek niyetini anlamaya çalış."

Son halife Abdülmecid'in oğlu ve Sultan Vahideddin'in dâmadı Şehzâde Ömer Fâruk Efendi (1898-1969)

Ömer Fâruk bu denileni yapmış. Fakat **M. Kemal** ser verip sır vermeyen cinsindenmiş. **Sultan Vahideddin**'e konuştuğu gibi defaatle aynı beyanda bulunması üzerine **Ömer Fâruk, Sultan Vahideddin**'e bunun İttihad Terakki, **Enver** ve Alman siyâseti aleyhinde olduğunu hilâfet ve saltanata bağlı bulunduğunu söylemiş."

Bunları anlatan **Mahmud Şevket Efendi, Ömer Fâruk Efendi**'nin çok hayıflanarak:

"-Kayınpederimi ben yanılttım." demekte olduğunu naklet-mişti.

Ben buna bir şey daha ilâve edeyim. **Sultan Vahidedin** merhumun bu tercihine sebep ikinci bir âmil de **Fethi Sâmi Bey**'den duymuşumdur. **Sultan Vahideddin** San Remo'da demiş ki:

"-Mondros Mütarekenâmesi'ni imza eden **İzzet Paşa** hükümetini düşürüp **Tevfik Paşa**'yı sadrazam tâyin ettiğim sırada ingiliz büyükelçisi nezdime gelerek **M. Kemal**'i harbiye nâzırı yaparsam çok memnun olacaklarını söylemişti. Bu teklif geç kalmış

olduğu için yerine getirilememişti. Lâkin ben O'nun Alman siyâsetine muhâlif olmasından dolayı İngilizlerce beğenildiğini düşünerek Anadolu'ya gönderilmek hususunda O'nu tercih ettim. Zira İstanbul işgal altındaydı. İşgalcilerin başı da İngilizler'di. Sevr'e karşı Anadolu'da yapılacak protesto hareketine karşı İngilizlerce O'nun muhâlefetinin kendilerine ehven geleceğini düşünüyordum. Bir diğer sebep de O'nun bekâr olmasıydı. Evli insanlar mâcera gibi görünen bu harekete katılmakta tereddüt gösterebilirdi."

Bütün bu anlatılanlar bu kelam-ı kibarı hatırlara getiriyor:

"Ve izâ câ elkaderu fe amiyel basar." Yâni "Kader gelince göz kör olur!.."

Ali Nuri Bey'le daha sonra Park Otel'in Tevfik Paşa'nın eşyalarıyla müze hâline getirilmiş olan bir salona geçtik. Buradaki târihi eşyaları müze gezdiren bir memur gibi bana izah etti. Orada gördüklerim arasında tablo hâlinde bir dizbağı nişanı beratı gördüm. Tevfik Paşa'ya böyle bir nişan verildiğini bilmiyordum. Ali Nuri Bey:

"-Bu nişan sâhibinin vefâtında iâde edilirmiş. Fakat babamın vefâtında isteyen olmadı. Biz de vermedik." dedi. Bu hâdise bana İsmail Hakkı Bey'in naklettiği başka bir vak'ayı hatırlattı. İsmâil Hakkı Bey de babasının altın sadâret mührünün kendilerinde olduğunu söylemiştir. Tevfik Paşa evlâdlarına bu mühür hakkında şöyle demiş:

"- Evlâdlarım, Padişah mütenekkiren (sessiz sedasız) vatanını terk ettiği için mühr-ü hümâyûnu kendine iâde etmek imkânını bulamadım. Bu bizde emânettir. Bu âile bir gün vatana dönerse kendilerine bu mührü iâde etmek üzere iyi saklayın.

İsmail Hakkı Bey başka bir seferinde de iyi niyetli birisinin M. Kemal'e Tevfik Paşa'nın kendisiyle görüşmek istediğini, Tevfik Paşa'ya da M. Kemal Paşa'nın kendisiyle görüşmek istediğini söyleyerek bir arabuluculuk yapmak istemiş. Maksadı Tevfik Paşa'nın tecrübesinden Cumhuriyet idârecilerinin istifadesini sağla-

makmış. Tevfik Paşa bu mutavassıt adama nerede görüşüleceğini sorup da Dolmabahçe'de cevabını alınca:

"- Ooo!" demiş. "Ben orada padişah etekledim. Saltanatı ilga eden bir adama padişah muâmelesi yapmaya vicdanım râzı değildir.

Son Sadrazam Ahmed Tevfik Paşa (1845-1936)

Bunu dinlediğim zaman ben başka bir vak'a hatırladım. I. Cihan Harbi nihâyetinde Almanya'da sol guruplar büyük bir anarşi çıkarmışlar. İmparator **Wilhelm** aynen **Sultan Vahideddin** gibi vatanını terk ederek Hollanda'da yaşamaya mecbur kalmıştı. Almanya'da Cumhuriyet ilân edilmiş fakat kargaşa bitmiyormuş. Mareşal **Hindenburg**'a reis-i cumhurluk teklif edilmiş. O'nun yaygın şöhret ve otoritesi sebebiyle anarşinin önlenebileceğini düşünenlerin bu teklifine **Hindenburg**:

"- Hayır, asla! Ben kırala sadakât yemini yaptım. Bu sebeple asla reis-i cumhur olamam." demiş. Bu durumdan haberdar olan **Wilhelm** kendisine şöyle bir haber göndermiştir:

"- Bana yaptığın sadakât yemini icabı olarak sana reis-i cumhur olmanı emrediyorum. Vatanımızın otoritene ihtiyacı olduğu bu kritik zamanda emrimi yerine getirmezsen asıl o zaman sadakâtsizlik etmiş olursun."

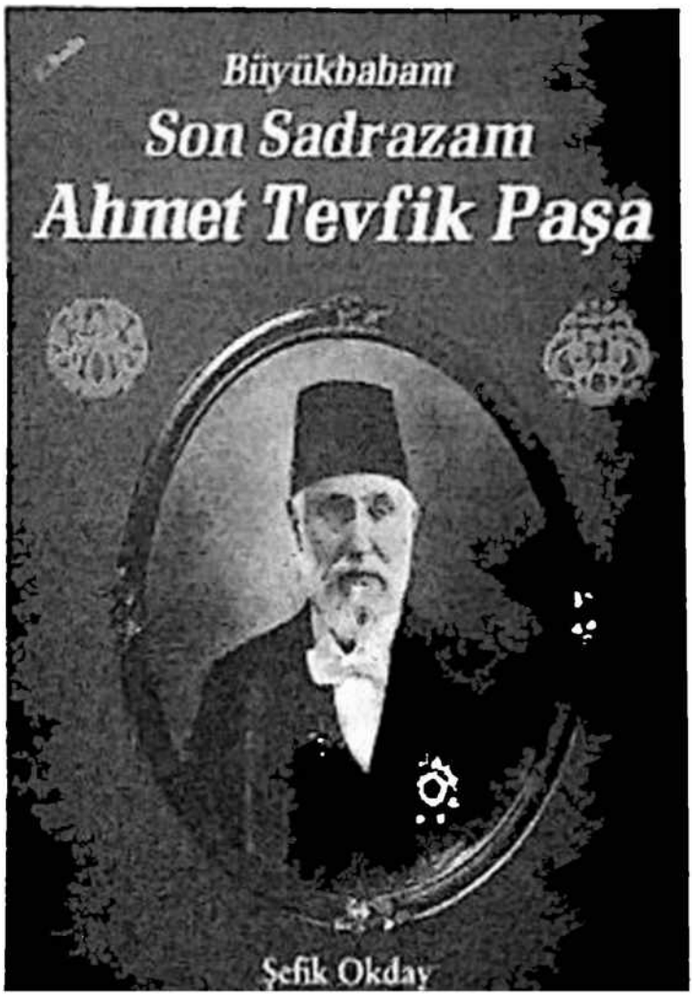
Bunun üzerine **Hindenburg** reis-i cumhurluğu kabul etmiş ve kısa zamanda Almaya'da huzur ve sükûn sağlanabilmiştir.

Tevfik Paşa'nın eşyaları ile müze hâline getirilmiş olan salondan çıktıktan sonra Park Otel'in kafeteryasında **Ali Nuri Bey** bana bir kahve ikram etti. Kahveyi içerken hizmetkârlardan birisi

getirip önüne o günkü Hürriyet Gazetesi'ni koydu. Bu gazetenin manşetinde **Demirel**'in kırkıncı yaş günü haberi vardı. **Ali Nurî** Bey bu gazeteye şöyle bir atf-ı nazar ettikten sonra:

"-Allah Allah" dedi. "Bundan kırk sene evvel bana deselerdi ki: bugün bir çocuk doğdu. O Türkiye'yi kurtaracak. Hayret eder ve işimiz kıyamete kaldı derdim." dedi.

Gazeteye göz atınca bu sözün **Demirel** için söylendiğini anlayarak fevkalâde müteessir oldum. **II. Abdülhamid**'in yâveri ve son sadrazamın da oğlu olan bir şahsiyetin **Demirel**'i kurtarıcı olarak görmesine hayret ettim ve böyle bir adamdan daha fazla bir şey öğrenemeyeceğimi anlayınca kahvemi alelacele yudumlayıp müsaade istedim ve oradan ayrıldım. Böylece O, muazzam devletimizin yıkılış sebebinin kaht-ı rical olduğunu bir kere daha kavradım.

TARIK MÜMTAZ GÖZTEPE
(1891-1977)

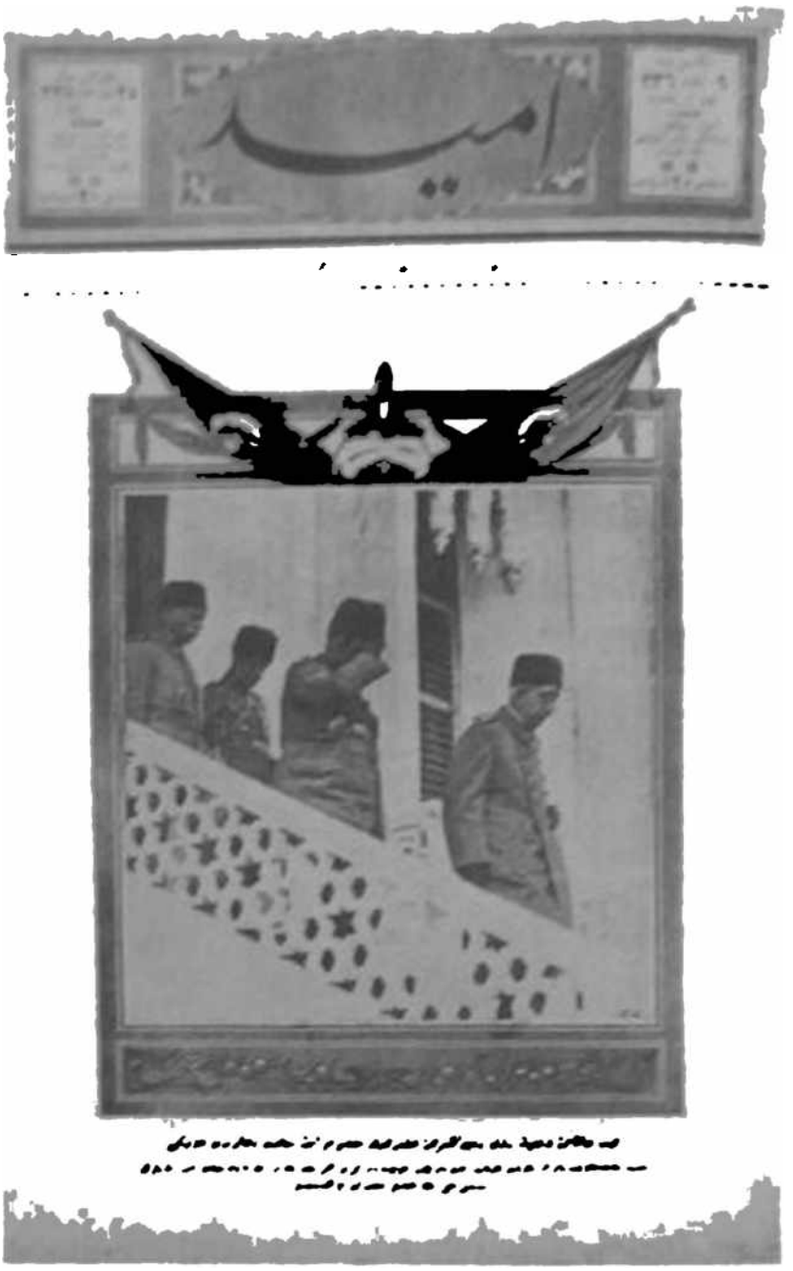

Tarık Mümtaz Bey
(1891-1977)

Tarık Mümtaz Bey, 1891 Yılı'nda İstanbul'da doğmuş olup Kafkas asıllıdır. Kara Harp Okulu'nu bitirerek topçu subay olmuştur. 9. harbiye nâzırı ile sadrazam **Damad Ferid Paşa**'nın yâverliğinde bulunmuştur.1919-1921 yılları arasında aylık "**Ümid**" isimli bir edebiyat dergisi çıkarmıştır. Eskilerin tâbiriyle "**sâhibüsseyf-i vel kalem**" bir zâttı. Yüz ellilik listesine dâhil edilerek yurt dışına çıkmak mecburiyetinde bırakılmıştır. Önce Bulgaristan'a gitmiş, buranın Eskicuma şehrinde "**Rumeli**" adlı bir gazete çıkarmıştır. Bu gazeteye **Âşık Garip, Muhâcir Baba** gibi takma adlarla yazılar yazmıştır. Sonra Suriye'ye geçmiş burada henüz bize intikal etmemiş olan Antakya Lisesi'nde spor muallimliği yapmış ve böylece geçinmeye çalışmıştır. Gurbete çıkarken cebinde sâdece yüz lirası varmış. O da **Sultan Vahideddin**'in Ümid Dergisi için kendisine verdiği abone parasıymış.[19] Şam'a giderek burada "**Musavver Sahra**"

19 Tıpkı kendisi gibi yüz elliliklerden olan **Refik Hâlid Karay** da benzer biri durumdaymış. O da hâtıratında şöyle diyor:

isimli bir mecmua çıkarmış, sonra Kuneytra'da Adigece, Fransızca, Arapça ve Türkçe lisanlarıyla yayınlanan Marg gazetesini arkasından 1928-31 yılları arasında Hacivat Karagöz'ü (1933), İskenderun'da ise, Ayyıldız isimli gazete ve dergiler çıkarmıştır

Tarık Mümtaz Bey'in çıkardığı Ümid Dergisine âid bir sayı

---

*"**Vahideddin Han**'ın yazılarımı lezzetle okuduğunu bilmem başka fasıllarda yazdım mı idi? "**Ay Dede**" çıkarken bana abone bedeli olarak iki yüz lira göndermişti. Parayı bir tarafa atıp saklamıştım. İstanbul'u terk ederken vapur biletimi Padişah'ın o yüzerlik iki banknotuyla tedârik ettim. Bu acayip bir tesadüftür."* (Bkz. **Refik Hâlid Karay-Minelbâb İlelmihrap**, İstanbul 1964. sh. 212)

Yüz elliliklerin affından sonra Türkiye'ye gelerek Yeni Sabah, Zafer, Yeni İstanbul, Tasvir ve Yeni Köylü gibi gazetelerde çalışmış; Ankara'da 1965 Yılı'nda Kadı Emmi adıyla bir köylü gazetesi yayınlamaya başlamıştır. Denilebilir ki; askerlikten çok gazecilik ve yazarlık yapmış olan **Tarık Mümtaz Göztepe**, Ankara'da 1977 Yılı'nda vefât etmiştir.

*

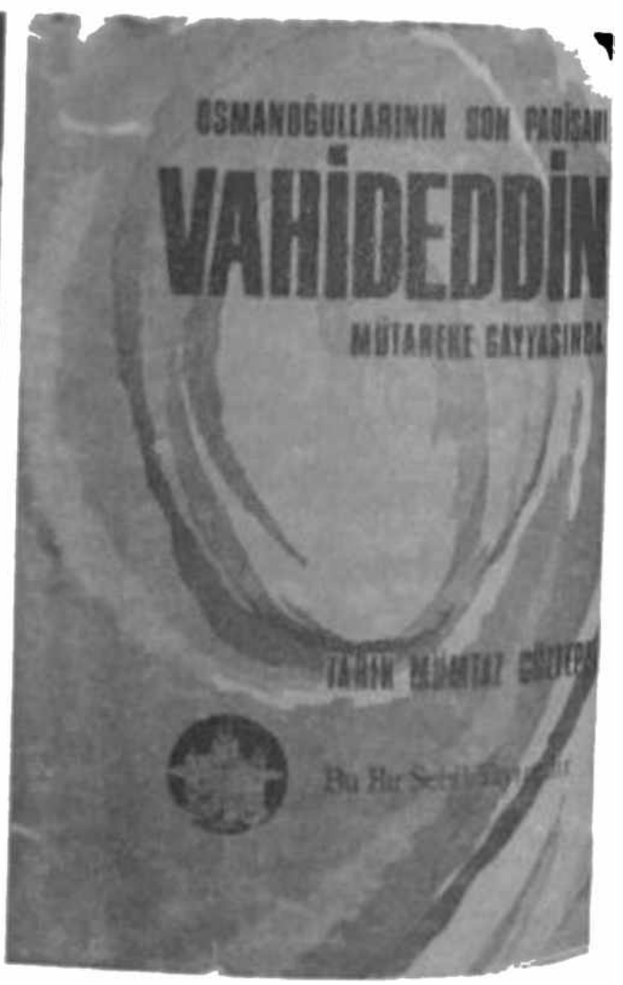

Ben kendisiyle yayıncılığa başladığım altmışlı yıllarda tanıştım. O'nun bir çok matbu eseri de vardır. Bunlardan "**Dağıstan Arslanı İmam Şâmil**", "**Osmanoğulları'nın Son Padişahı Vahideddin Gurbet Cehenneminde**" ve "**Vahideddin Mütareke Gayyasında**" isimli kitaplarını ben bastım.

Tarık Mümtaz Göztepe'yle "**Dağıstan Arslanı İmam Şâmil**" isimli eserini basmak arzusuyla tanıştım. Yüz elliklerden olan birinin hem de **Şeyh Şâmil** gibi bir mevzua **M. Kemal Paşa**'yı karıştıracağına ihtimal vermediğim için kitabın daha önceki matbu nüshasını aynen bastım. Sonra gördüm ki hiç gereği yokken tam bir sayfa **M. Kemal Paşa** methiyesi yapmış. O'na bunu yakıştıramadım. Esasen ben O'nun daha önceki yayınlarından Ümit Dergisi'ne ilâveten Kadı Emmi isimli halk gazetesini de görmüştüm. Burada da 30 Ağustos'ta **M. Kemal**'i at üstünde şahlanmış bir sûrette resmettiğini görmüştüm. Fakat unutmuştum. Kitabı okumadan bastım. Daha önce bu eserin bir tarih

dergisinde tefrika edilirken bazı nüshalarını okumuştum. Böyle bir şeye ihtimal vermiyordum. Kendisiyle kitap çıktıktan sonra bu meselenin münakaşasını yaptım. Benim bildiğim doğruların çoğunu o da biliyor fakat taviz vermek ihtiyacını hissediyordu. O'nunla mutabık kalarak bu eserdeki zikrettiği methiyenin yerine başka sözler ilâve ile yeni sayfa bastırıp eski methiyeri kapatmak üzere bunu üşenmeden beş bin kitaba yapıştırttım. Zira yayınevimiz yeni kurulmuş ve zayıftı. Böyle bir kitabı çöpe atmaya mâli durumum müsaid değildi. Sonra kendisiyle ahbablığı ilerlettim. O'nun bu defa "**Sultan Vahideddin Gurbet Cehenneminde**" isimli eserini yayınladım. Doğrusu O burada anlattıklarında bir görgü şâhidi sıfatını hâiz bulunduğu için doğruları söylüyordu. Bundan dolayı bu esere hiç bir müdahalede bulunmadım. Lakin bunun arkasından bana "**Vahiddeddin Mütareke Gayyasında**" isimli bir eserin müsveddesini getirince **Sultan Vahideddin** devri vak'alarını anlatan bu eseri basmadan dikkatlice okudum. Bu-

KADI EMMİ

HAFTALIK [illegible] GAZETESİ

4/7/1968

Ankara

Aydın ve imanlı kardeş

Sultan Vahideddin [illegible] kısmın eksiklerini tamamladım ve baştan aşağı tashi geçirerek şimdi postaya veriyorum. Mütareke gayyası ve Gurbet cehennemi ile büyük dosyaya gelince, ben iki gün geç saatlere kadar [illegible] ve [illegible] bir hale getirdim. Bugünlerde Ankaraya gelseniz [illegible] bu büyük dosyayı [illegible] karşılıklı gözden geçirmeyi eserin selameti ve kamunun kitabın başarı için çok faydalı ve lüzumlu buluyorum, yine de [illegible] Bu mektubumla birlikte sekmen parçalarını gönderdiğim Sultan Vahideddin tefrikasına gelince bizzat göreceğiniz gibi, pek çirkin matbaa hataları ile doludur. Son gönderdiğim parçalarda bu gibi hataları dikkatle tashihten geçirdim. Burada size [illegible] ettiğim büyük kısımda da bunlara benzer hatalar çoktur zan ederim. Eserin [illegible] geçilmemek ve bir takım açık gözlere fırsat vermemek için, sizdeki kısmı da beraber Ankaraya getirirseniz ben her türlü zahmeti göze alarak bunları dikkatle tashihten geçiririm kardeşim.

Necip Fazıl beyin daveti üzerine Türk Ocağında, Osman Turan beyin de hazır bulunduğu bir toplantıda onlar beyana ve açıkça görüştük. Üstadın niyeti boşuktur. Bu tefrikanın vaktiyle [illegible] [illegible] gazetelerinde [illegible] kalıp kalıp [illegible] yapmakta [illegible] Ben kendisine böyle bir hareketi, [illegible] [illegible] ve şahsen şahit olduğum hatıralarımı tek bir satırını bile iktibasına [illegible] ve [illegible] edemeyeceğimi herkesin [illegible] huzurunda ve tekrar tekrar kendisine ihtar ettim. Gerek Osman Turan beyefendi [illegible] refikaları kamil efendi, gösterdiğim [illegible] haklı bulup, Necip Fazılı ikna ettiler ve, elinde en küçük bir bilgi ve hatırası bulunmayan bir eseri nasıl yamalayacağını sordukları zaman, ben [illegible] eder hatta lüzum gördükçe bu hatıraların çıktığı gazetelere baş vurarak oralardan istediğim kadar iktibaslar yapabilirim. [illegible] bir [illegible] ortaya attılar. Görülüyorki çok dikkatli olmamız ve elimizi çabuk tutmamız icap ediyor. Bütün bu rica ve hasbıhallerimle [illegible] afiyetler ve başarılar dilerim aziz kardeşim.

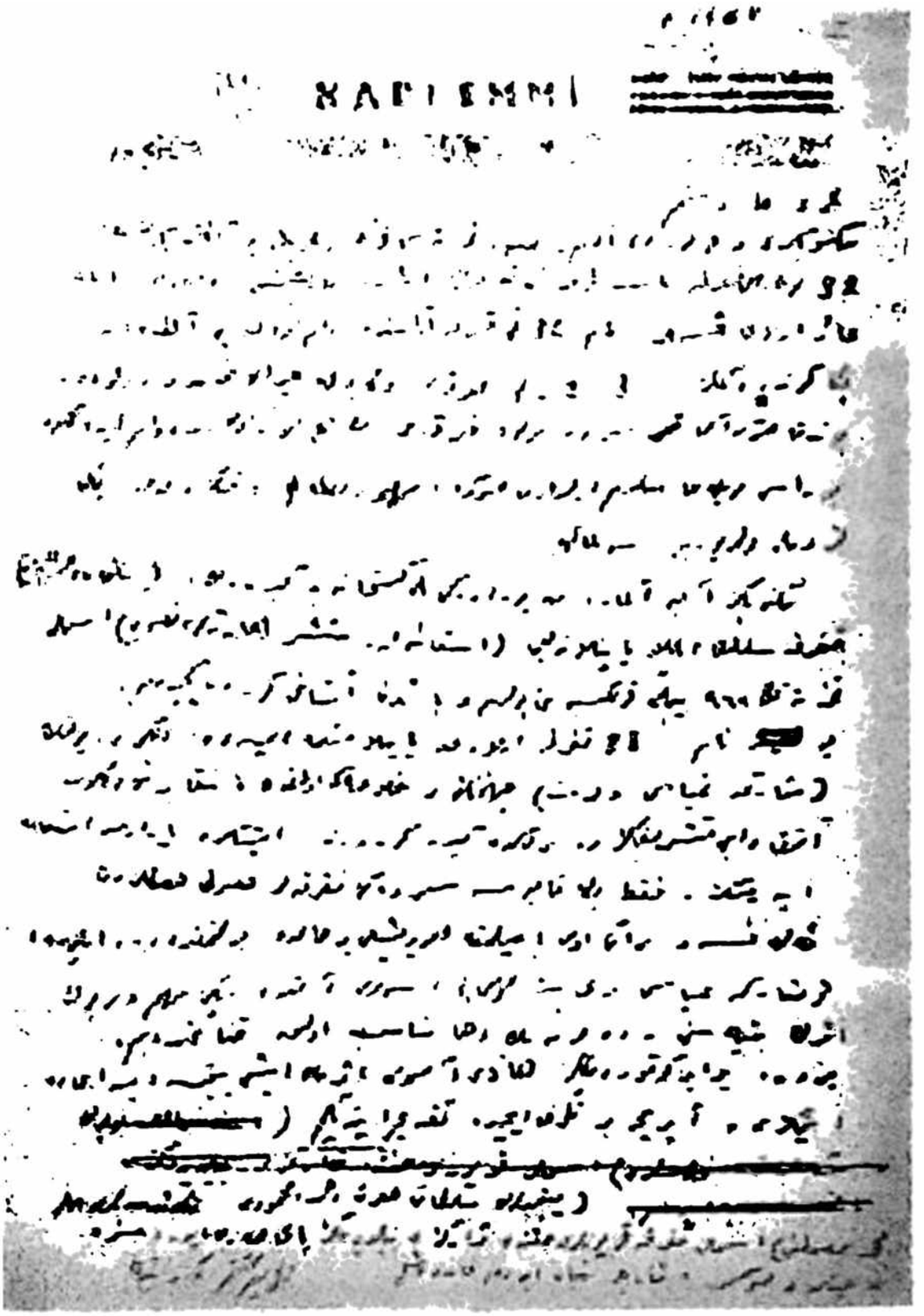
Tarık Mümtaz Göztepe

Adres:

Mesnevi Sokak Mevlana apartmanı 12/3

ÇANKAYA, ANKARA

Târık Mümtaz Bey merhumun bendenize yazmış olduğu mektuplardan biri

Tarık Mümtaz Bey'in bana yazdığı mektuplar ekseriyetle Osmanlıcaydı. Onlardan bir örnek

Yukarıda Tarık Mümtaz Bey'in sadrazam yâveri iken çekilmiş bir resmi
Altta gurbette iken Antakya Lisesi'nde spor muallimliği yaparken

rada da İmam Şâmil kitabındaki gibi tâvizler vermiş bulunuyordu. Meselâ kuva-yı inzıbatiye meselesine dâir söyledikleri resmî görüş istikametindeydi.

Ankara'ya kendisini ziyârete gittim ve bu hususlaki beyanlarının yanlışlığını başka kaynaklara dayanarak O'na anlattım.

Bana verdiği cevap şu oldu:

"-Haklısın. Ama öyle yazarsak bu eseri toplatırlar."

Ben de O'na dedim ki:

"- Böyle bir şey olursa bunun zararı bana gelir. Bırakın O'nu ben düşüneyim." O:

"- Hayır yalnız sana gelmez. Bana da cezâ davası açarlar. Biliyorsun M. Kemal hakkında bir kanun vardır." dedi. Bunun üzerine ben de:

"- O zaman ben seni o mesuliyetten kurtarmak için şöyle yapayım. Senin bana verdiğin müsveddenin her sayfasını imzalayarak sana iâde edeyim. Ancak onun bir fotokopisini alarak bu eserde resmî görüşlere uygun olarak verilmiş tâvizleri çıkarıp onlara dâir seninle mutabık kaldığımız hususları onların yerine ben yazıp koyayım. Fazladan olarak bu ilâveleri benim yapmış olduğuma dâir size yazılı bir vesika da vereyim. Bu takdirde herhangi bir savcı sizi ifadeye çağırırsa:

"-Bunları nâşir ilâve etmiş. İşte benim müsveddelerim. Kendisinden her sayfaya imza attırdım. Muhâfaza ediyorum." dersiniz. O zaman cezâi mesuliyet de bana tevecctüh eder." dedim.

Bu sûretle mutabık kaldık. Bu mutabakat üzerine eseri bugün mevcud şekliyle bastım. Dava da açılmadı.

Bunları yazmaktan maksadım Osmanlı bakiyesi insanların M.Kemal devrindeki icraat sebebiyle dûçar oldukları korkunun şiddetini göstermektir. Yoksa Tarık Mümtaz Göztepe Bey'i küçültmek değil. Ben bu korkuyu O'nun gibi insanların çoğunda müşâhede etmişimdir. Bu vesileyle şunu da söyleyeyim ki; son-

Said Şâmil Bey (1894-1981)

radan **Said Şâmil Bey**'le **Tarık Mümtaz Bey** hakkında konuşurken O bana dedi ki:

"- **Tarık Mümtaz Bey**'in "**İmam Şâmil**" isimli eseri aslında İngilizce'den tercümedir. O bu tercüme ile babam **Kâmil Paşa**'nın yanına geldi. Eseri gösterdi. Babam usanmayarak **Tarık Mümtaz Bey**'e okutarak bu eseri sonuna kadar dinledi. Buradaki yanlışlara ilâveler yaparak O'nu âdeta aslıyla tanınmaz bir hâle getirdi. Eldeki eser çoğu babamın ilâvesiyle çıkmıştır. Ama ben de üşenmeyip bu eseri baştanbaşa okuduktan sonra kısmen yanlış kısmen de eksik kalan noktalara dâir sayfalar dolusu yazı yazmışımdır. O'nu sana vereyim. Bir dahaki baskıda ilâve et." dedi ve belli bir müddet sonra bana Osmanlıca kırk elli sayfalık bir metin getirdi. Yazık ki; bu metni ben kitaba ilâve etmek- imkânını bulamadım. Hazin gurbet mâceram dolayısıyla oğlum birkaç kere

Said Şâmil Bey 1977 Yılı'nda Vilâyet Han'daki yazıhânemizde

ev nakli mecburiyetinde kaldı. Bu sırada **Said Şâmil Bey**'in bu ilâvesi de kayıplara karıştı.

*

Said Bey'den bahsetmişken ondan duyduğum bir vak'ayı burada nakletmek isterim. O da **Tarık Mümtaz Bey**'le alâkalı olmamak üzere şudur:

Said Bey bir gün Madrid'de bir otelin lobisinde oturuyormuş. Yanındaki masada bir gurup İspanyol kendi aralarında konuşmaktalarmış. **Said Bey**, kulak misafir olduğu bu konuşmaların bozuk bir çerkesce olduğunu fark edince onlara yaklaşıp:

"-Af edersiniz. İstemeyerek konuştuklarınıza muttali oldum. Bu sizin konuşmanız çerkescedir. Ben bu lisanı iyi bilirim." tarzındaki bu sözleri çerkesce söylemiş. O ispanyol asıllı adamlar demişler ki:

"-Biz bu lisanın çerkesce olduğunu bilmiyoruz. Bu bizim milli dilimizdir. Biz Bask'ız. Aramızda bu lisanı kullanırız. Tahsil görmeyenlerimiz İspanyolca bilmez."

Bunları anlatan **Said Şâmil Bey** bana demişti ki:

"- Allah aşkına inceleyebilir misin bu Basklar'ın aslı Kafkasya'dan göçmüş çerkesler midir?! Başka türlü bu lisanın İspanya'nın kuzeyine gelmesine imkân görmüyorum."

O gün bugündür benim bu meseleyi tâmik ve tahkik imkânım olmadı. Zira ben kemalizm ihâneti ile uğraşmaktan böyle günümüz Türkiye'sinin geleceğine âid olmayan işlere hiç vakit ayıramadım. **Ali Ulvi Bey**'in söylediği gibi "***şeytan taşlamaktan salâvat getirmeye vakit bulamamış olan***" biriyim.

SÂLİH NİGAR KERÂMET
(1885-1987)

Sâlih Nigar Kerâmet Bey
-91 yaşında iken-

1848 Macar İhtilâl'inde Osmanlı Devleti'ne sığınmış bulunan **Macar Osman Paşa**'nın torunudur. **Sâlih Nigar Keramet** Türk Edebiyatı'nın şâirelerinden meşhur **Nigâr Hanım**'ın oğlu idi. Galatasaray Lisesi'nde okumuş ve Fransa'da Ziraat tahsili görmüştür. Türkiye'ye döndükten sonra çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve bir ara Galatasaray Lisesi'nde müdür muâvinliği yapmıştır. **Tevfik Fikret**'in talebesi olmakla övünürdü. **Tevfik Fikret** Galatasaray Lisesi'nin müdürlüğünden ayrılınca O'na gösterdiği vefâ dolayısıyla O da ayrılmış, son halife **Abdülmecid Efendi** veliahd iken O'nun oğlu **Ömer Fâruk Efendi**'ye muallim tâyin edilmiş, sonra O'nunla birlikte Avusturya'ya gitmiştir.

I. Cihan Harbi başladığında ateşe olarak tâyin edildiği Viyana'da İtalyan asıllı bir hanımla evlenmiştir. Viyana dönüşü **Abdülmecid Efendi**'nin husûsi kâtipliğini yapmış, hanedan yurtdışına çıkarılınca O'nunla birlikte önce Cenevre'de sonra da

Paris'te yaşamıştır. 1944 Yılı'nda **Abdülmecid Efendi** Paris'te vefât edince O'nun teçhiz ve tekfiniyle alâkadar olarak Paris Câmii'nde tahnid edilmiş, cesedini Türkiye'ye nakletmek için takriben on sene uğramışsa da muvaffak olamayarak sonunda **Abdülmecid Efendi**'nin naaşı Medine'ye nakl olunarak Cennetülbâkı'ye defnedilmiştir.

Bu hususlaki uzun mücadelelerini anlatan "**Halife II. Abdülmecid**"(İstanbul, 1964) adındaki kitabı yayınlayan **Sâlih Nigar Keramet**, Boğaziçi Köprüsü'nün Ortaköy ayağına yakın bir yalıda ikamet etmekteydi. Ben gurbette iken burada yüz iki yaşında olarak vefât etmiştir.

Sebil Dergisi'nin ilk çıkış aylarında bir gün yazıhâneme gelerek kendini tanıttı. Ondan sonra 1980 İhtilâl'inde ben yurt dışına çıkana kadar ahbaplığımız devam etti. O'nunla Sebil dergimizde yayınlanan şu röportajı[20] gerçekleştirmiştik:

"-Üstadım, bize Osmanlılar'dan kalan son emânetlerden birisiniz. Nasıl girmiştiniz son Halife **Abdülmecid Efendi**'nin hizmetine. Memleketimizi O'nunla birlikte nasıl terk etmiştiniz? Nasıl oldu da Şehzâde **Ömer Fâruk Efendi**'ye muallim tâyin edildiniz?"

"-Şimdiki Galatasaray Lisesi'nde ders nâzırıydım. **Emrullah Efendi** de Maârif Nâzırı. Şehzâde **Ömer Fâruk Efendi** de o zaman Lise'de okumak üzeredir. **Abdülmecid Efendi** merhumun, **Tevfik Fikret**'e büyük saygısı vardı. **Fikret** de o zaman

20 16 Ocak 1976 târihli Sebil Dergisi s.3, sh.8-9

mektepte müdürdür. Ancak Hidiv Abbas Hilmi Paşa, Abdülmecid Efendi'ye oğlunun Avrupa'da tahsil yapmasını tavsiye eder. O'nun da aklı buna yatmıştır. Gelgelelim Şehzâde'ye kim refakat edecek? Bana sordular.

«-Hânedana, devlete hizmette bulunmuş, tercihan ordudan, mümeyyez, sâdık bir şahıs olmalı» dedim. Vazife bana verildi. Böyle bir şeyi tahmin dahî etmiyordum. Şehzâde Ömer Fâruk'la - ki o zaman 12 yaşında idi - Avrupa'ya tahsile gittik. Ben de böylece Osmanoğulları'nın hizmetine girmiş oldum. Avdetimde de Halife Abdülmecid Efendi beni husûsi kâtip olarak alıkoydu. Gurur duyuyorum bu hizmetimle, bu şeref, bana yeter.

Sonra Ömer Fâruk Efendi harbde teğmen rütbesi ile Çanakkale'de çarpıştı. Vefâtı tüyler ürperticidir. Mısır'da Vatan hasretinden kıvranarak öldü. Masasının başında devamlı bir Türk Bayrağı dururdu. O'na bakar, hıçkırır, saatlerce ağlardı.

«-Vatanımda ölmek istiyorum!..» derdi. Kısmet, olmadı. Kırgın öldü, üzgün öldü."

"- Üstadım bu hususta başka hâtıralarınız var mı sizce mahzuru olmayan. Ne de olsa Ömer Fâruk Efendi'nin husûsi muallimiydiniz. Senelerce hizmetinde bulundunuz."

"- Anlatayım efendim. Osmanoğulları'nın kadın kısmının 1952 Yılı'nda, memleketlerine yani Türkiye'ye dönmelerine izin verilmişti. O vakit Ömer Fâruk Efendi Mihrişâh Sultan'la evliydi. Hanımı ile vedâlaşırken, köpeği de yanında imiş. Sultan'la beraber köpek de Türkiye'ye gidecekmiş. Ömer Fâruk Efendi vatan hasretinden yanmaktadır. Vedâ saati gelmiş çatmış. Kucağında köpekle vapura binmek üzere olan karısına:

«-Şu köpek kadar dahî tâlihli değilim. O vatanımı görecek, suyunu içecek, ekmeğini yiyecek... Ama ben...» İşte böyle efendim..."[21]

21 Ben bu sözleri aynen avukatlığını yaptığım Mihrişah Sultan'dan da

En hassas yürek en ince kalb ancak bu aşk ve yükle çarpabilir. Biz de heyecanlandık Sâlih Keramet Bey anlatırken. Gözlerimiz doldu. Sâlih Keramet Bey devam ediyordu:

"-Maddeten müreffehlik dahi bu ızdırabı yoklup atamıyor. Sizler sâdece Osmanoğulları'nın yalnız erkeklerinin sefalet içinde öldüklerini bilirsiniz. Bilir misiniz ki Osmanlı Sultan Efendi'leri de ne acılar çekmişler, ne türlü meşakkatlere katlanmışlardır. Bir Zekiye Sultan düşünün ki: Fransa'da kaldırılamayan cesedi, tahnid edilmiş olarak otuz sene Kilise'de kalmıştır. Hâlen de ne olduğunu bilen yoktur. Zekiye Sultan, Abdülhamid Han'ın büyük kızı, meşhûr Gazi Osman Paşa'nın da geliniydi."

Bir zamanlar biz de millet, hem de nasıl milletmişiz..?

Üstad sıkılmamıştı iki saati aşan bu sohbetimizde, yorulmamıştı da bize ikramlarda bulunurken.

"-Üstadım!" dedim "-İsterseniz servisi ben yapayım, siz istirahat buyurun."

Cevabı ile ezdi bizi sanki:

"-Rica ederim, şerefle, memnunlukla hizmet ediyorum, bırakın ben yapayım."

Bir tarihti konuştuğumuz. Satırlara değil kütüphanelere sığmıyordu. Kadir Bey yakın tarihimizden hâdiseler sıraladı birbiri ardından. Sâlih Keramet Bey'in gözleri fal taşı gibi açıldı. Hayretini gizleyemedi.

"-Üstad biraz da, - eğer sizi yormuyorsak - Halife Abdülmecid Efendi'den bahsedin bize."

"-Hay hay efendim! Sulh ve selâmet taraftarı idi. Sessiz ve sâkindi. İnsanî yönleri ağır basardı. Fevkalâde hassasdı. Güzel san'atlarla meşgûldü. Resim yapardı. Birçok tabloları vardır: Bunlardan biri de Tevfik Fikret'in meşhûr «Sis» şiirinin tablosudur ki hâlâ Âşiyan Müzesi'nde mevcuddur."

---

dinlemişimdir.

"-Türkiye'yi nasıl terkettiniz?"

"-**Abdülmecid Efendi**'yi az bir müddet evvel Halife tâyin etmiş olan T.B.M.M. aldığı bir kararla, Halife'yi 24 saat içinde memleketi terke mecbur ediyordu. 48 saatlik bir mühlet verilmişti. Aslında kanun on günlük bir hak tanıyordu. İstanbul Emniyet Müdürlüğü yaranmak için bu müddeti daha da kısmıştı. Halife erkânı ile birlikte hemen hazırlandı. Bir polis arabasına bindik. Binerken **Abdülmecid Efendi** milletimizin ve memleketimizin selâmeti için dua etti. Mabeyincisi **Hüseyin Nâkip Turhan** ve doktoru **Selâhaddin Bey** de arabada bulunuyordu. Edirnekapı'ya vardığımızda gün ağarıyordu. Açdık. Çatalca'ya müteveccihen yola çıkıldı. Sirkeci'den trene bindirilmiyorduk. Çünkü hâdise çıkma ihtimâli vardı. Simphlon Ekspresi'ne Çatalca'dan bineceğimiz sırada câlib-i dikkat bir hâdise oldu. Rumeli demiryolları şirketinin âmiri meğer musevî bir yurtdaşımızmış. Koşarak geldi, Efendi'mizin elini, eteğini öptü.

«-Osmanlı Hânedânı Türkiye Musevîleri'nin velinimetidir. Atalaramız İspanya'dan sürüldüklerinde, kendilerini koruyacak bir ülke aradıkları zaman, onları yok olmaktan kurtardılar. Devletlerinin gölgesinde tekrar can, ırz, mal emniyeti ve hürriyetine kavuşturdular. Onların ahfadına, bu kara günlerinde - elimizden geldiği kadar- hizmet etmek, vicdan borcumuzdur."

Bazılarımız ağlıyordu. Ama ne ifade ederdi?. Mûsevî vatandaşımız sonra bizi yemeğe alıkoydu. Vâli hürmette kusur etmedi, bizi yolcu ederken. Bir vagon bize ayrılmıştı. Trenimiz İsviçre'ye yol alırken diğer yolcuların hiç bir şeyden haberleri yoktu."

"-Neden 24 saat içinde terk ettiniz de uzatılması için müracaat etmediniz?"

"- Ettik efendim, İstanbul Vâlisi ve Polis Müdürü gelip emri tebliğ ettiler. 24 saat içinde Türkiye'yi terk edeceksiniz.

Abdülmecid Efendi hazırlanabilmeleri için iki gün müseaade edilmesini istedi. Kabûl edilmedi. «Birkaç saat içinde hazır olun!» dendi. Oğlu **Ömer Fâruk**, kızı **Dürrüşehvâr** uyku sersemliği ile ne olduğunu dahi anlamamışlardı. Halife âilesine maktuen 15 bin lira harcırah verildi. İkâmetgâh olarak da İsviçre seçildi."

"-**Abdülmecid Efendi**'nin cenâzesi Türkiye'ye getirilmek istendi galiba, hattâ aklımda kaldığına göre ceset 10 sene de bekletildi."

"-Çok doğru. **Abdülmecid Efendi** 1944 senesinde Paris'te vefât etti. 1954'e kadar da Paris Camii'nde kendisine tahsis edilen bir odada, tahnid edilmiş bir şekilde, «Türkiye'ye bugün yarın götürülüp defnedilir» düşüncesiyle tam on yıl bekletildi. D. P. iktidara gelmişti. Cesetleri bile tehlikeli sayan zihniyet iş başından gitmişti. Bir yumuşama siyâseti hissolunuyordu. Fakat yine de bütün uğraşmalara rağmen cenaze memlekete getirilemedi. Sâdece çıkarılan bir kanunla Osmanlılar'ın kadın kısmı memleketlerine dönebilme imkânına kavuştular. Buna da şükürdü. Gurbeti bilir misiniz? Ne acıdır..."

"-Üstadım biliyorsunuz Cumhuriyet'in 50. yılı dolayısı ile bir af çıktı. Buna Osmanoğulları da dâhil edildi."

"- Evet, tam 50 yıl sonra. Ne idi bu güzide vatan evlâtlarının suçu? Hırsızlarla, katillerle, anarşistlerle, hatta hatta ırz düşmanları ile birlikte afvedildiler. Artık kimse kalmadı. Hepsi öldü... Açlıkla, sefâlet içinde, vatanını görememenin ıstırabı içinde... Şu iyi oldu ki, bu afla onların torunları memleketlerinde tahsil yapabilecekler. Yoksa eskilerden kimse kalmadı. Bu işin en güzel tarafı af sırasında hâdisenin milletçe de tasvip edilmesidir. Hatta duyduğuma göre af müzakere edilirken Tefenni kazasından - ki Burdur'un küçük bir kazasıdır - Meclis'e beş yüzün üzerinde telgraf çekilmiş. Maşaallah, hakkın müdafaasında haklı bir celâdet gösterilmiş. Hasretle-

rin en acısı biliniz ki; vatan hasretidir. Allah kimseye böyle acı göstermesin. Ölümlerin en şereflisi de vatanı için vatanındaki ölümdür .

"- **Abdülmecid Efendi**'nin hâtıratı var mı efendim?."

"- Var, 1924-1944 yıllarını içine alan bir hâtıratı mevcut..."

"-Açıklansa ya."

"-....."

İnce bir hüzün sardı etrafı.

"-Sürgünden siz nasıl döndünüz üstâdım?"

"-Husûsi izinle, kendi vatanıma husûsi bir izinle dönebildim ancak. »

"- Sizi çok yorduk üstâdım."

"-Osmanlılık bambaşka bir şey, adâletiyle, ilmiyle, hürriyetiyle, insanlığıyla tarihe mührünü bir vurmuş; ama pir vurmuş. Hepsiyle bir bütün Osmanlı. İftihar ediyoruz. Yabancı tahrikler, emperyalist güçler koca cihan imparatorluğunu yediler, tükettiler. Ama nüvesi hâlâ memleketimizde."

"- Üstâdım Hanedanın malları ne durumdadır?"

"-**Fikret**, sonradan bir dönüş daha yaparak «Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı iştihâ sizin» der. Hiç farkı yok. Görmüş de yazılmış, hissedilmiş de dile getirilmiş. Paris'teki bir serginin açılışında bulundum. Merhum eşimle memleketime dönerken Fransız Riviera'sından geçiyorduk. İndik, Nice'e gittik, **Abdülmecid Efendi**'yi görmek için. Bize vekâletnâmesini verdi. İstanbul'a geldik. **Abdülmecid Efendi**'nin Bağlarbaşındaki köşkü hiç fiyatına, onda bir değeri üzerinden satıldı. Öksüz malıydı sanki, yetim malıydı. Müdafaa eden yoktu hakkı. Galiba şimdi de bir bankanın yazlık dinlenme evi olarak kullanılıyormuş."

Boğaziçi Köprüsünün yanan ışıkları hûzme hûzme denize iniyordu. Bir rüzgâr esti dışarıda, hissettik. Vapurların dumanı martıların beyazlığında kayboldu.

"- **Kadir Bey**, eserinizi bir solukta okudum. Genç yaşınızda bu kadar eser. Hem de vesikaya müstenid. Maşaallah."

Bir devir kapandı, bir devir açılıyor. Devin düşüşü gibi, silkinişi de bir başkadır... Zaman ne gösterecek bakalım?... Bir mısra geliyor dudaklarıma:

"Ecdadımızın heybeti mâ'ruf-i cihandır,"

"Fıtrat değişir sanma bu kan yine o kandır!.."

Bir daha okuyorum, bir daha okuyorum bu eski Osmanlı evinde içimden, sessiz.

Tekrar buluşmak üzere ayrılıyoruz. Vasıta bulacağız, İstanbul trafiğine girmek üzere, Cağaoğlu'na çıkaçağız.

Son halife **II. Abdülmecid**'in husûsi kâtib-i umûmisi **Sâlih Keramet Nigâr Bey.**

Şâire **Nigâr Hanım**'ın 91 yaşındaki oğlu, eski bir Osmanlı efendisi.

Abdülmecid Efendi
-şehzâdeliğinde-

CELÂL BAYAR
(1883-1986)

Celâl Bayar, Bursa'nın Gemlik ilçesinde doğmuştur. Âile buraya Bulgaristan'dan göç etmiştir. Bulgaristan'a da Kırım'dan geldikleri rivâyet edilmektedir. Gençlik yıllarında çeşitli bankalarda çalışmış 1908 Yılı'nda İttihad Terakki cemiyeti'ne dâhil olmuştur. 33 dereceden masondur. Bu gerçeği şöyle teyid edebilirim. **Necip Fâzıl Bey, Menderes**'ten para koparmak için Ankara'ya gittiği bir sırada uzun bir bekleyişten sonra **Menderes** tarafından kabul edilmiş galiba Büyük Doğu'nun 1959 senesi devresinin arifesindeydi. İstanbul'a döndükten sonra bize **Menderes**'le konuşmasını anlatırken şöyle söylemişti:

"-**Menderes**, beni bir sabah karanlığında makamında kabul etti ve dedi ki:

"-**Necip Fâzıl Bey**, sen günlerdir Ankara Palas'ta benimle görüşmek için bekliyorsun. Biliyorum, dergini çıkarmak için yardım talebin var. Lâkin ben seni aşikâre bir sûrette destekleyemem. Üstümde **Bayar**, altımda **Medeni Berk** var. Bunların ikisi

de otuz üç dereceli masondur. Ben iki değirmen taşı arasında sıkışmış bir buğday tanesi gibiyim." Sonra arkasındaki resmi göstererek:

"- Ben bütün fenâlıkların bu adamın eseri olduğunu bilmiyor muyum? Sen de O'na hücum ediyorsun. Bu sebeple ben seni destekleyemem. Şu zarfı al, git dergini çıkar. Arada bir de bana hücum et ki; seni desteklediğime dâir bir iddianın zemini oluşmasın." **Necip Fâzıl Bey**'in bize o zaman bu zarfta yüz elli bin lira olduğunu söylemişti.

Bayar, Milli Mücâdele'nin başlangıç hengâmında İzmir'de bir bankanın veznedarı iken dinî bir kıyafete bürünüp "**Gâlip Hoca**" takma adıyla Millî Mücâdele'ye katılmış ve **M. Kemal**'in en yakınlarından biri olmuştur. Bir ara iktisad vekilliği yapmış; vekâleten başbakanlıkta da bulunmuştur. Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer alıp bu hareketin en itibarlı bir lideri olan **Celâl Bayar, Behçet Kemal**'den daha baskın bir kemalistti. Bunu anlamak için O'nun ölümünden az bir zaman evel:

"- **Atatürk**, seni sevmek millî bir ibâdettir!" mâhiyetindeki sözünü hatırlamak kâfidir.

Yassıada mahkemesinde idama mahkûm edilmişken masonluğu sayesinde bundan kurtulmuş, bir müddet Kayseri cezaevinde yattıktan sonra serbest kalmıştır.

O serbest kaldıktan sonra merhum **Nazif Çelebi** Süleymaniye'deki konağında O'nu dâvet edip ziyâfetler vermiştir. Bu ziyâfetlerin birinde ben de bulundum. Kendisini sevmediğim hâlde ağzından bir iki tarihî gerçeği öğrenmek arzusuyla O'na bir iki sual tevcih ettim. Aldığım cevaplardan birkaçını burada nakletmek isterim:

*

Bu ziyâfetlerin birinde hâtıralarını yazmakta olduğunu söyleyerek Yunan Harbi'nde düşman askerlerinin icra ettiği mezâlimden bahis açınca O'na o zaman mevcud olan iki kitabımı tak-

dim ettim. Biri "Yunan Mezâlimi" diğeri de "Lozan Zafer mi, Hezimet Mi?!" isimli eserlerimdi. O, Lozan'da müşâvir olarak bulunduğu cihetle bu bahiste fikirlerini öğrenmek istiyordum. Bu kitapları beş on dakika alâkayla karıştırdıktan sonra bana dedi ki:

"- Delikanlı, sen müdekkik bir gence benziyorsun. Ben bu Yunan Mezâlimi'ne dâir kaynakları toplamaya çalışıyordum fakat pek muvaffak olamadım. Zira buna dâir kitaplar 1930 târihli Türk-Yunan Anlaşması sebebiyle toplatılmış olduğundan bulunmaları pek güç. Sen bunları iyi cem etmişsin. Bana bu hususta ki kaynakları senin kitabın haber verecek demektir."

Bunun üzerine kendisine bir iki sual tevcih ettim. Bunlardan biri şuydu:

"-Millî Mücâdele esnasında Ruslar'dan alınan beş milyon rublelik yardımın beş yüz bininin silâh alınması maksadıyla Almanya'ya çıkarıldığı bu iş için oraya gönderilen Nuri Conker'in de bu parayı bir tek mermi satın almaksızın kâmilen fâhişelerle yediği söylenmektedir. Bu hâdisenin Meclis'e intikali sebebiyle siz bu meseleyi tahkik maksadıyla Almanya'ya gönderilmişsiniz. Bu doğru mu?

"- Evet tamamıyle doğrudur."

"- Peki tahkikatınızın neticesi ne oldu? Hakikaten Nuri Conker o sıkıntılı zamanda bu parayı silâh almayarak hovardalıklarda mı harcamıştır?"

Yine cevap verdi:

"-Evet tamamıyle öyledir. Ben bu hususta ki raporumu Atatürk'e sundum."

Sözün burasında derhal sordum:

"- Nuri Conker'e bir şey yapıldı mı?"

"-Hayır yapılmadı. Bu mesele örtbas edildi." dedi.

Tabiî bu hıyâneti örtbas eden M. Kemal Paşa'nın kendisiydi. Ama O'nun hassasiyetini bildiğim için bir şey söylemedim. Nuri Conker Selânik'ten M. Kemal Paşa'nın çocukluk arkada-

şıydı. O'nun bu denâetine koruyucu M. Kemal olunca kim karşı çıkabilirdi.

Bu vesileyle bahsi geçen Rus yardımının öteden beri solcuların anlattığı gibi olmayıp aslında Ruslar'ın birçok avantaj elde ettiği hileli ve göstermelik bir hareket olduğunu da izah etmeliyim. Esasen bunu daha önce yazmış olduğum "Moskof Mezâlimi" isimli eserimde "Bir Yardım Efsânesi"[22] başlığı altında tafsilâtıyla anlatmış bulunmaktayım. Oradan ihtisar etmiş olarak arz ediyorum:

"BİR YARDIM EFSÂNESİ

*"Sol Basın"*ın çoğu ajan olan kalemşörleri, bu güne kadar her vesileden istifade ederek Rusya'nın *"İstiklâl Harbi"* gibi buhranlı bir devrede bize silâh ve paraca yardımda bulunmuş olduğundan bahsetmişlerdir. Bugün hemen hemen Türkiye dışındaki bütün Türklüğü kahır ve istibdadı altına almış bulunan Rusya'ya *"Son Müstakil Türk Kalesi Anadolu"*muzu da peşkeş çekmek isteyen bu hâin ve gâfillerin dillerine doladıkları *"Rus Yardımı Mes'elesi"* aslında bir efsâneden ibârettir. Filhakika Rusya, Türkiye'ye yardım etmiştir. Fakat tam mânâsı ile bir *"Moskof hilesi"* olan bu mes'elede Türkiye'den ziyâde kendisine çeşitli çıkarlar sağlamıştır.

a. Yukarıda da ifâde edildiği üzere Rusya'da *"Bolşevik İhtilâli"* çıktığı zaman bu hareket umûmî ve tam bir tasviple karşılanmış değildi. Birçok bölgelerde isyanlar ve Bolşevikler'e karşı mücâdeleler olmaktaydı. Yeni idâre Türkiye'ye yardım mes'elesini geniş ölçüde propaganda mevzuu yaparak Rusya'da yaşayan ve kalbleri Türkiye için çarpan Türkler'in bu antikomünist hareketlere iştiraklerini önlemişlerdir. Hattâ bu kadarla da kalmayarak bu sırada Türkistan'da mevcud ihtilâli yatıştırabildikleri gibi birçok Rus esiri Türkler'in Bolşevikler'e yardımı da

22 Bkz. Kadir Mısıroğlu- Moskof Mezâlimi, sh. 313 vd.

temin edilmiştir.[23]

b. Bolşevik iktidar kendini oturtup yerleştirebilmek için Rus esiri gayr-ı slav unsurlara mecburen hürriyet bahşetmişti. Bu sûretle yüzyıllarca Çarlar'ın idâresi altında yaşamış bulunan Müslüman Türkler de birkaç *"Müstakil Cumhuriyet"* kurmaya muvaffak olmuşlardı. Bunlardan biri de *"Azerbaycan Cumhuriyeti"* idi. Rusya, yardım maksadıylaTürkiye'ye göndermek istediğini söylediği Onuncu ve Onbirinci ordularını geçit hakkı taleb eylediği Azerbaycan'a sokarak burasının yeniden işgâlini temin etmiştir. Gerçekten daha önce Türkiye'de yapılan dehşetli bir propaganda sebebiyle herkeste, Rusya'dan Anadolu'ya *"Yeşil ordu"* adıyla bir ordu gönderileceği husûsunda yanlış bir kanaat vardı. Sivas Kongresi'nden sonra Bolşevikler'le temasta bulunmak üzere **M. Kemal Paşa** tarafından re'sen Kafkasya'ya gönderilmiş bulunan **Enver Paşa**'nın amcası **Halil Paşa** da bu sırada Azerbaycan'da bulunuyordu. Hatta Türkiye'de Birinci Cihan Harbi'nin nihâyete ermesiyle işsiz-güçsüz kalmış birçok İttihatçı mâceraperest subaylar bile bu havâlide bulunuyor ve çeşitli şekillerde faaliyet gösteriyorlardı.

Rusya, Azerbaycan Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye yardım için gönderileceğini söylediği ordularına geçit hakkı verilmesini taleb etti. Azerbaycanlılar, Rus esâretinden yeni kurtuldukları ve *"Moskof'un değişmeyen kalleş tabiati"*ni çok iyi bildikleri için buna râzı olmadılar. Fakat oradaki Rus ajanları ve belki de Türkiye'nin Azerbaycan'daki resmî, gayr-ı resmî murahhasları birtakım dahilî karışıklıklar ihdas ederek Rusya'dan yardım taleb edilmesini sağladılar. Rusya bunu bahâne ederek Azerbaycan'a girdi.

Çok hazindir ki, Türkiye'nin de, Rus ordularının istilâ emeliyle değil, Türkiye'ye yardım maksadıyla oradan geçmek

23 Prof. Zeki Velidi TOGAN - Hâtıralar - İstanbul 1969, sh. 243 vd.

istedikleri hususunda Azerbaycanlılar'a teminat vermiş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim daha sonra 18 Ağustos 1336 (1920) tarihli *"Yeni Gün"* Gazetesi'nde yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi sıfatıyla **M. Kemal Paşa**'nın bu mes'eleye dâir Meclis'te vakî beyanatı, bu gerçeği doğrulamaktadır. **M. Kemal Paşa**, beyanatında Anadolu'ya Bolşevikler'in gelip kurtarmaları için Ruslar'ın Onuncu ve Onbirinci ordularını bu işe tahsis etmiş olduklarında bahsettikten sonra:

"Bu ordular bizim delâletimiz, tesirimiz ve hizmetimiz sâyesinde suhûletle Şimalî Kafkasya'ya geçtiler, Azerbaycan'a dâhil oldular ve Azerbaycanlılar da gelen orduları kemal-i sükûnetle kabul ettiler."[24] demektedir.

M. Kemal Paşa'nın bu beyânatı daha sonra Rusya'dan yardım talebine vesile olan *"Gence İsyanı"*na temas ederek:

"İngilizler'e bendelik etmekle zevk alan Azerbaycan'ın Müsâvat Hükümeti tarafından Gürcü ve Ermeniler'in dahli ile Gence'de bir irtica vücûda getirildi ise de Bolşevikler bunları kâmilen tedip ve tenkîl etti."[25] diyerek Azerbaycan'ın Rus işgaline uğramasına sebep olan iki âmili ifâde etmiş olmaktadır. Bu ibâredeki irtica kelimesi hiç şüphesiz **"antikomünist"** mânâsınadır. Bu ifâdeden anlaşılmaktadır ki; Rus ordularının Azerbaycan'a dâvetine vesile olan Gence havâlisindeki karışıklıklarda Ankara'nın emrinde olarak bu bölgede faaliyet gösteren **Halil Paşa** ve emsâlinin dahli vardır. Ayrıca Azerbaycanlılar'ın Rus ordularını sükûnet ve tevekkülle karşılamalarında da Türkiye'nin kendilerine verdiği teminat rol oynamıştır.

Bu hususu o sırada *"Moskova Muâhedesi"* ve *"yardım temini"* maksadıyla Rusya'ya gitmiş bulunan Dr. **Rıza Nur** da teyid etmektedir:

"Azerîler bir şeyden acı acı şikâyet ediyorlar. Ve söylerken

---

24 Bkz. **Mehmed ŞERİF** - Azerbaycan İnkılâbı, İstanbul 1921, sh. 41.

25 A.g.e. sh. 41

âdeta ağlıyorlar. Her kimle görüştümse bunu söyledi:

"- Bizi siz vücûda getirdiniz. Sonra da siz boğazladınız."

İzah ediyorlar:

*Vaktiyle Türk ordusu geldi. Bize istiklâl verdi. Sonra **Halil Paşa**, bizi Türkiye böyle istiyor; Ruslar geçip, Türkiye'ye yardım edeceklerdir diye kandırıp müdâfaa ettirmeksizin Ruslar'ı buraya soktu. Ordumuz vardı. Müdafaa edecekti. Ettirmedi. İşte yeniden Rus boyunduruğuna düştük.*

Bu fecî bir şey. Bir büyük millî hıyânet!.. Bir vahim târihî cinâyet... Bunu bilmiyordum. Beni dehşet kapladı. Evvelâ bir Türk Milleti'nin hayatına kastedilmiş, onların tâbirince boğazlanmış, sonra bunu yapan Türkiyeli bir Türk ve Türkiye nâmına yapmış. Bize ne pis leke. Belki de, Azerîler müdâfaada muvaffak olamayıp Ruslar'a mağlûp olurlardı. Yine vatanları istilâ altına girerdi. Fakat harb edip vazifelerini yaparlardı. Belki de muvaffak olup istiklâllerini muhâfaza ederlerdi.

Bu işin bütün hakikatini öğrenmeye çalıştım. Mes'ele şöyledir:

*Ruslar Demirhanşûra taraflarına gelmişler. **Enver**'in amcası **Halil Paşa**'yı Bakû'ya yollamışlar. Azerîler'in bir ordu ve generalleri varmış. Müdâfaa tedbiri almışlar. Meb'usan Meclisi fevkalâde içtima etmiş. **Halil Paşa**, Meclis'e gelip:*

*"-Müdafaa etmeyiniz. Ruslar buraya yerleşmek için gelmiyorlar. Türkiye'deki kardeşlerinize bir yardım ordusu gönderecekler. Bu ordu buradan geçecek. Bunu bana **Mustafa Kemal Paşa** yazdı. Müdâfaa etmesinler, diyor" demiş. Uzun münakaşalar olmuş, nihâyet Meclis: "Mademki Anadolu'daki kardeşlerimize kümel (yardım) götürecek. Geçsin, kazâya rıza."*

*Bu vak'ayı bana bir miktar Kars'ta **Nuri Paşa** da anlatmıştı. **Nuri**, **Enver Paşa**'nın kardeşidir. **Enver**, mevkie geçer geçmez, kendisini, babasını, amcasını... kardeşini ilâh... paşa yapmıştı. Böyle şeyler aleyhinde olarak **Abdülhamid** idâresine isyan etmiş*

olanlar, bir gün gelmiş onlardan beter olmuşlardır. Nuri baktım câhil bir adam ama, makûl ve nâmuskâr görünmektedir. Kars'ta fabrikalarda çalışıyor. El işlerinde kabiliyetli bir adam. Lâkin Halil, câhil, şedîd, câni, nâmussuz, edepsiz, rezil biri. O general olur muydu? Olursa böyle olur. Halil, Rusları Bakû'ya sokmuş, Nuri ise vaziyet alıp, Gence'de Ruslar ile harbetmiş. Aferin bu gayreti de göstermiş. Fakat mağlûp olmuş. Bana amcasından pek dert yandı ve ezcümle şunu söyledi:

"-O benim amcam olan herif, öyle nâmussuz ve alçaktır ki, bilemezsiniz. Azerîleri aldatıp ellerini-ayaklarını bağladı. Ruslar'a teslim etti."

Filhakika bu mes'ele böyle olmuştur. Zannettim ki, vaktiyle Samim'in vurulmasından biraz evvel bana getirip müstakbel katili diye takdim ettiği Halil, Rıslar'a âlet olarak bu işi yapmıştır. Husûsî hayatından bazı safhalar bildiğim bu adam her şeyi yapar. Gel git zaman... Lozan Muâhedesi'nden sonraydı. Ankara'dan İstanbul'a geliyorum. Halil de geldi. Mebus kompartımanında benden yer istedi.

"-Buyurun!.." dedim. Başkası yok. Birer kanepeye uzandık. Öteden beriden konuştuk. Nihâyet bu mes'eleyi açtım:

"-Azerîler size lânet okuyorlar" dedim.

"-Ooo..". dedi. "Bunu kendim yapmazdım ya, Mustafa Kemal bana emretti. Ben de yaptım." Gözüm faltaşı gibi açıldı. Vâkıa vak'anın safhalarında görünüyor. Azerî halkınca da söyleniyorsa da Mustafa Kemal'in bu işte bir dahli olmasına ihtimal veremiyordum. Şimdi alâkadar olan bizzat söylüyor.

"-Doğru değildir!" dedim.

"-Doğrudur" dedi.

"-Nee... neyle ispat edersin?" dedim.

"-Telgraflar bende mahfuzdur" dedi."[26]

Bu mes'ele yerli ve yabancı birçok kaynakta hepsi de aşağı

26 Dr. Rıza NUR- Hayat ve Hâtıratım, C. III, İstanbul 1968, sh. 750 vd.

yukarı aynı mâhiyette olmak üzere muhtelif şekillerde geçmektedir.[27]

c. Ruslar'ın çeşitli menfaatler elde etmelerine vesile olan yardımları hakkında muhtelif rakamlar mevcuddur. Fakat bunların hiçbiri de muhtelif askerî malzeme ile beş milyon ruble nakdi[28] aşmamaktadır.

Bu mevzudaki muhtelif kaynakların karıştırılmasından ortaya çıkan gerçek şudur: Ruslar harp bitene kadar her sene iki taksitte ödenmek üzere "**on milyon ruble**" vermeyi vaat etmişlerdir.[29] Fakat bunun ilk taksidi olan sadece "**beş milyon**"unu fiîlen ödemişlerdir.[30] Bunun da bir kısmı silâh temini için Almanya

---

27 Bkz. **Lord Kinros,-Atatürk**, İstanbul 1966 sh. 370-371 - **Aclan Sayılgan**, Solun 94 Yılı, İstanbul 1967 sh. 152 - Dr. **Selahaddin Tansel**, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı, İstanbul 1966 sh. 73 - Av. **Hüseyin Baykara**, Azerbaycan İstiklâl Dramı, Türk Kültürü Dergisi sh. 79. Ankara 1969)

28 **Mete TUNCAY** - Türkiye'de Sol Akımlar, Ankara 1967, sh. 73. 129 - **Cemal KUTAY** - Anayurtta Son Beş Osmanlı Türk'ü, İstanbul sh. 258 - Dr. **Rıza NUR** - a.g.e. sh. 805, 846

29 Bkz. **Yusuf Kemal Tengirşenk**– Vatan Hizmetinde, İstanbul 1967, sh. 229'da:

"*Muâhede ile beraber mâlumumuz olan iki beyannâme teâti edilen aynı zamanda Çiçeron tarafından Türk Hey'eti Murahhasası Reisi'ne hitaben Rusya Cumhuriyet Hükümeti'nin 1921'den itibâren Türkiye'ye ihtiyâcât-ı iktisâdiyesi için her sene altın olarak on milyon ruble vereceğini mutazammın bir mektup alındı. Paranın beş milyonu derhal yola çıkarılacaktır.*" demektedir. "*Silâhların gönderilecek ilk kısmının takarrur eden listesini de iki güne kadar Hariciye Komiseri, sefir Paşaya resmen tebliğ edecektir...*" demektedir.

30 **Ali Fuad Cebesoy** da **Yusuf Kemal Bey**'i teyiden:

"*Moskova Muâhedesi'nden sonra Ruslar vaadlerini yerine getirmeye başlamışlar, bir miktar harb malzemesi ile "on milyon rublelik altının yarısını göndermişlerdi. Fakat Gümrü'yü vaktinde boşaltmamamız ve Gürcistan dahilinde Ahıska ve Batum'u muvakkaten işgal etmemiz üzerine Hâriciye Komiserliği'nde lehimize dönen hava birdenbire değişmişti. Yeniden türlü türlü müşkülât çıkarmışlardı. Meselâ yardım nakliyatını durdurmuşlar, esirlerimizin toplanmasında çok lâkayt, davranmışlardı...*" demektedir. (Bkz. Moskova Hatıraları, İstanbul 1955, sh. 154-155)

üzerinden, mütebâkisi doğrudan doğruya verilmiştir. Tabiatiyle miktarı hakkında muhtelif rivâyetler mevcud olan bir miktar da silâh ve askerî malzeme alınmıştır. Ruslar 1921 Yılı'nda n itibâren her sene vermeyi taahhüd ettikleri hâlde ilk yılın taahhüdünü yüzde elli eksik olarak ifâ edip beş milyon ruble ödedikten sonra bir daha asla hiçbir şey vermemişlerdir. Çünkü gâye Türkiye'ye ciddî ve hayatî bir destek sağlamak değil, bir müddet için bu niyeti taşıyormuş gibi görünerek yukarıda ifâde edilen avantajları sağlamaktı. İşini gördükten sonra artık niçin yardıma devam etsin? Moskof için verilen sözün bir kıymeti mi olur?

Dr. **Rıza Nur**, Hâtıratı'nda bu miktarı "**bir milyon ruble**" olarak zikretmekte ve şu tafsilâtı vermektedir:

*"...Tuhaf bir şey oldu. Para isteyeceğiz. **Stalin**'den. Odası gayet basit. Âdi bir masası, bir de iskemlesi var. Sağ yanında da duvarda bir telefon âleti. O, yerinde, biz de masanın kenarında, O'nun sol tarafında biraz önè doğru oturuyoruz. Üçümüz baş başa gelip:*

"-Ne isteyelim!" dedik. Ben:

"- Otuz milyon altın." dedim. Arkadaşlarımın ikisi de:

"-Biz istemeyiz."

*"-Ben isterim, isteyen bir dilenci, vermeyen iki dilenci. Bunda utanacak ne var. Millet'e istiyoruz. Kendime istemiyorum. Ben fazla isteyeyim de onlar utanır, vereceklerinden biraz fazla verirler." dedim. **Stalin**'e:*

*"-Biz İngilizlerle harb ediyoruz demektir. Bunda Sovyet Rusya'nın bir ordusu rolünü yapıyoruz. Bize çok para lâzımdır. Harb masraflarını vermelisiniz. Yoksa harbe devam edemeyiz. Bu da sizin emperyalistlere karşı olan cephenizin bir kısmı yıkılmış demektir." dedim Bu adamların bütün dâvâları ağızda dolaşan moda lâkırdı. "**Emperyalizm aleyhine hareket**"tir. Bayrakları bu, öğündükleri şey bu, fakat kendileri maske altında birinci emperyalist. Biz de bunu bilmez görünüyor emperyalizm aleyhine*

*ver yansın ediyoruz. **Stalin**:*

"-Ne kadar para lâzım?" dedi.

"- Otuz milyon altın." dedim. Güldü. Gâliba adam beni altın nedir bilmez zannetti. Ve dedi ki:

"- Bu kadar para bizde yok. Bulmak da mümkün değil. Yarım milyon verebiliriz." Bense:

"-Asla kâfi değil." dedim. Ne ise vur aşağı, tut yukarı, bir milyon altına sulh olduk."[31] *demektedir.*

Hâlbuki Ruslar, Türkiye'ye vermek için bu parayı o zaman müstakil bir cumhuriyet olan "**Buhara**"dan temin etmişlerdir. Hem de bir milyon değil, yüz milyon ruble olarak. Ruslar'ın doksan beş milyonunu gasb ettikleri bu meblâğın "**Buhara Cumhuriyeti**"nden temin edilişini yurdumuzda mülteci olarak hayata gözlerini yuman o zamanki Buhara Cumhuriyeti'nin Reisicumhuru **Osman Kocaoğlu**'nun şu satırları ifşa etmektedir:

*"Nitekim, Kremlin Sarayı'nda kendisi ile görüştüğümüz gün **Lenin**, önem verdiğini hissettirdiği Türkiye'den söz açarak bana:*

"-Ankara'dan bir Türk heyeti geldi. Vaziyetlerini anlatarak acele yardım istedi. Bu hususta sizin fikriniz nedir?" dedi.

Hiç tereddüd etmeden kendisine:

"- Elbette yardım etmek gerek... Ve vakit geçirmeden yapılmalıdır." deyişim üzerine bu işe zaten kararlı olduklarını, fakat bazı zorluklar ile karşılaştıklarını belirten bir ifâde ile:

"- Yardım mes'elesi için bizi düşündüren iki zorluk var." dedi ve devam etti:

"- Birincisi Türkler'in istedikleri altın para bizde pek azdır." deyince ben hemen sözünü kestim:

"- Bizde altın para vardır!" dedim. "Verebiliriz de!..."

....

"Ayrıca paranın miktarını tesbit etmek icap ediyordu. Bunu

31 Dr. Rıza NUR - a.g.e. sh. 771

*mütehassıslar tesbit etsinler dedik ve bizim aynı zamanda Hariciye Nâzırı olan Başvekil **Feyzullah Hoca** ile Rus murahhaslarından mürekkep bir heyete havâle ettik. Bu heyet uzun müzâkereler sonunda yardım miktarını en az yüz milyon altın ruble olarak tesbit etti. Tekrar **Lenin**'le buluştuk. **Lenin** bu sefer yaptığımız konuşmada sözü tekrar para konusuna getirerek ne kadar verebileceğimizi sordu.*

*"- Yüz milyon ruble" dedik. **Lenin** tekrar etti:*

"- Yüz milyon mu?"

"- Evet derhal verebiliriz."

Çarlık zamanından kalma altın rublelerimiz çoktu. Buhara hazinesindeki bu paraya Ruslar el sürmezler; dokunmazlardı. Buhara bir Çar Emâreti olduğu halde idârî ve mâlî işlerde müstakildi. Bu sebeple bizde altın belâğan mâbelâğ (haddinden fazla) çoktu!..

*Lenin'le bu şekilde mutabık kaldıktan sonra biz Buhara'ya döndük. Parlâmento Reisi **Abdülkadir Mirzaoğlu** ile görüşerek mes'eleyi, Meclis'e intikal ettirerek halka ve parlâmentoya ben, Anadolu'daki Türkler'in vaziyetlerini Yunanlılar tarafından fena hâlde tazyik edilmekte olduklarını anlatarak onlara yardım etmemiz gerektiğini iyice izah ettim.*

*Bizim o vakit parlâmentoda dört partimiz vardı. Bunlardan **"Millî Birlik"** ve **"Kurtuluş"** ile **"Ahrar"** partileri tamamen yardım lehinde idiler. Yalnız Komünist Partisi reisi avamdan ve aslen Tatar olan **Necip Hüseyinoğlu**, bu işe akıl erdiremedi ve provokasyon yaparak halka:*

*"-Böyle yardım olmaz. Biz bu parayı İngilizler'le mütâreke yapıp anlaşan Osmanlı Sultanları'na veriyoruz. O Sultanlar ki, şimdi emperyalistlerle anlaşmışlardır." diye havayı bulandırmaya teşebbüs etti. Bunun üzerine bizim **"Türk Frond"** da buna karşı halkı aydınlatmak için geniş ölçüde propagandaya başladı. Fakat **Necip Hüseyinoğlu**, yardım aleyhindeki kışkırtmalarında*

inad ettiğinden hükümet kararıyla Buhara hududu dışına atıldı. Buhara'nın o zaman dört buçuk milyon nüfusu vardı. Buhara Parlâmentosu Türkiye'ye yüz milyon altın ruble yardımını, tek itiraz sesi yükseltmeden bir anda ve tam bir oy birliği ve hararetli tezâhüratla, alkışlarla kabul etti.

Parlâmentonun bu kararı üzerine, hemen ertesi günü gereken muâmeleyi tekemmül ettirdik ve parayı -derhal Ankara'ya yetiştirilmek üzere- Rus hazinesine teslim ettik."[32]

"Tuhafı şu ki bu "yüz milyon ruble "nin doksan beş milyonunu gasbeden Ruslar; Buharalılar'dan yüzmilyon üzerinden nakliye ücreti almayı da ihmal etmemişlerdir."[33]

Hatay müstakil bir Cumhuriyet iken burasının Reisicumhurluğunu yapmış bulunan **Tayfur Sökmensüer** de bir gazetecinin sorduğu suale cevap verirken bu hakikate teyid etmiştir:

*"Esâsen, Bolşevik İhtilâlini kabul etmeyenlerle kan ve ateş içinde mücâdele eden ve çarpışan **Lenin**, Türkiye'ye yapılacak bu hizmete Rusya'daki Türk ve Müslümanları memur edip kendi tarafına çekeceğini hesap ederek, **Mustafa Kemal'e** Buhara Cumhuriyeti'nin gönderdiği altınları yetiştirir. Bu sûretle de **Lenin**, Rusya'daki Türk ve Müslümanların yardımını lehine sağlamış olur. Bu olayı aynen rahmetli **Ali Fuad Cebesoy Paşa**'dan da duymuştum."*[34]

d. Söylemeye hâcet yoktur ki, halis Türk toprağı **"Batum"** da bu yardıma nâil olmak için peşkeş çekilmiştir. Bunu anlamak için **"Moskova Muâhedesi"**ne bir göz atmak kâfidir.

e. Bu sûretle Türkiye'ye vaat ettiği on milyonun fiilen ancak beş milyonunu ödeyen ve buna ilâveten de bir miktar silâh ve cephâne gönderen Ruslar, buna mukabil Azerbaycan'ın işgâli,

---

32 **Osman KOCAOĞLU** (Eski Buhara Reisicumhuru) - Rus Yardımının İçyüzü - Yakın Tarihimiz Dergisi S. 1. İstanbul 1962, sh. 292.

33 **Cemal KUTAY** - a.g.e. sh. 258.

34 Bkz: Tekirdağ'da çıkan "Şafak" gazetesi 31 Mart 1969 tarihli nüsha.

Batum'un gasbı, Buhara'dan temin edilen mebláğın büyük ekseriyetinin gasbı ve Türkiye'yi uzun müddet huzursuz edecek sol cereyanların başlamasını temin etmek gibi birçok avantajlar sağlamıştır. Fakat mes'elenin ayrıca bugüne kadar ele alınmamış bulunan başka yönleri de mevcuttur. Şöyle ki:

1. Rusya Türkiye'ye yardım husûsunda aslâ samimî değildi. Çünkü Türk-Yunan Harbi'nin en karışık bir safhasında Türkiye'den yüz çevirerek Yunanlılar'la temasa geçmişlerdir. Bu husus Türk İstiklâl Harbi sırasındaki Yunan çalışmalarını Paris'te bir doktora tezi olarak inceleyen "**Yunan Propagandası**" isimli eserde açıkça ifade edilmektedir:

*"O sırada İşçi Sosyalist (Komünist) Partisi sekreteri olan **Yani Kordatos**'a bir gün bir adam geldi. Sovyet hükümeti ile Üçüncü Enternasyonal'in temsilcisi olduğunu söyledi. Atina'ya bir İsveç pasaportu ile ve gizlice girmişti. Önce **Zinovyef, Troçki** ve **Çiçeron** imzalarını taşıyan itimat mektubunu gösterdi. Ve şunları söyledi:*

*"Sovyet Hükümeti Yunanistan'a Anadolu'nun işgali konusunda düştüğü çıkmazdan kurtulması için yardıma hazırdır. Önce, **Mustafa Kemal**'i maddî ve mânevî olarak desteklemekten vazgeçecek sonra da en çok Hıristiyanlar'ın yaşadığı Anadolu'nun sahil kısmında bir bölgenin bağımsız kılınması için bütün nüfûzunu kullanacaktır. Bu bölgenin bağımsızlığını sağlamak için oraya İsviçre, İsveç ve Norveç askerlerinden kurulu milletlerarası silâhlı bir kuvvet gönderilecektir. Bu isteğe karşılık Sovyet Hükümeti'nin, Yunan Hükümeti'nce fiilen de olsa tanınmasını istemektedir."*

***Yani Kordatos:** "Bu teklifin beni şaşırttığını itiraf ederim, diyor. Bu dönüşün sebeplerini öğrenmek istediğimi söyledim. Ve şu cevabı aldım: "**Mustafa Kemal** hareketi bir kurtuluş hareketidir. Ve şu âna kadar elimizden geldiği kadar destekleyişimizin sebebi de bu özelliğidir. Ama hareket başarıldıktan ve kesin ne-*

*ticeye ulaştıktan sonra Türkiye'deki eski gerici kuvvetlerin, beylerin ve paşaların iktidarı yeniden ele geçirmeyeceklerine dâir hiçbir garantiye sâhip değiliz. 1908 Jön Türk İhtilâl Hareketi örneği önümüzde duruyor. Şu anda **Mustafa Kemal** milletinin saygı ve sevgisini kazanmış durumda, ama birkaçı müstesna O'nu destekleyen generaller ve politikacılar gericidir. Daha şimdiden elimizde Fransız kapitalistleri ve emperyalistleriyle ilişkileri bulunduğuna dâir işâretler değil, kesin deliller var. Yarın öbür gün, eğer bunlar harbi kazanır ve Yunanlılar'ı Anadolu ve Trakya'dan kovarlarsa, başında **Mustafa Kemal** bulunsun bulunmasın Türkiye Batı'ya yönelecektir. Türkiye'deki burjuva sınıfı memleketin yeniden kuruluşunu ve kalkınmasını tek başına yürütemeyecek kadar zayıftır. Reformlar yapacak ama bunun için Fransa ile İngiltere'den borç almaktan ve minnet altına girmekten kurtulamayacaktır. Borcun, alanı boyunduruk, altına soktuğunu siz de bilirsiniz. İşte bu yüzden biz, boş duygularla değil, fakat gerçekçi bir gelecek anlayışı ile Yunanlılar'ın Anadolu'da kalmasını istiyoruz. Türkiye'deki azınlıklar, bir yandan Balkanlar'ın ve Anadolu'nun bütünüyle islâmlaştırılmasını engelleyen bir fren vazifesini görürken, bir yandan da ta 1770'den düne kadar Balkan Milletleri'nin millî kurtuluş hareketini destekleyen bir kaynak olmuşlardır."*

***Yani Kordatos**, bu konuyu görüşmek üzere (**Gunaris** Hükümeti'nde Dışişleri görevini kabul edecek o zamanki Sosyal İşler Bakanı) **Andon Kartalis**'e gitti. Konuyu öğrenen bakan küplere bindi ve Bolşevikler hakkında öfke ile şöyle haykırdı:*

*"-Bu heriflerin kendileri açtır, yiyecek ekmekleri yok... Vakitleri geldi, beş-altı aya varmaz Rus Milleti bunları linç edecektir... " **Kordatos**, durumu muhâlefet (ama **Venizelos** aleyhtarı muhâlefet) lideri olan **Niko Stratos**'a da anlattı. O'nun düşüncesi şuydu:*

"-Kabul ediyorum... Bu günlerde hükümeti değiştirmiş ola-

Milli Mücâdele yıllarında Azerbaycanlılar'ın bize yardım toplamak için çıkardıkları derginin kapağı.
Osmanlı yaralı bir ceylan, kurtlar saldırıyor!..

cağız." Ama Gunaris Hükümeti'nin düşüşünden sonra yeni hükümeti kuran Stratos, Kordatos'u çağırdı ve Sovyet delegesine gidebileceğini bildirmesini, zira bu aracılık teklifinin Bakanlar Kurulu'nda fırtınalar kopardığını ve şahsen de bir şey yapamayacağını söyledi. Böylece, bu teşebbüs bir sonuca bağlanmadan kaldı."[35]

Bu Moskof dönekliği o sırada Türkiye'nin Moskova sefiri olan General **Ali Fuad Cebesoy**'un hâtıralarında da tesbit edilmektedir:

"Ruslar bu kadarla kalmamışlardı. Yunanistan'a cesâret vermek için onlarla siyâsî münâsebetler tesisine kalkışmışlardı. Bunun üzerine Yunan Hariciye Nâzırı, Ruslar'ın kat'î tarafsızlığını istemişti. Sovyetler bu talebi derhal kabul etmişler ve daha ileri giderek hem siyâsî münâsebet tesisi ve hem de ticaret akdi için müzâkereye girişmişlerdi..."[36]

2. Rus yardımı mes'elesinin asıl üzerinde durulması gerekli mühim noktalarından biri de, Ruslar'ın Türkiye'ye yukarıda arz edildiği üzere daha ziyâde, kendileri için fâideli olan bir yardımda bulunmuş olmalarına mukabil "*Türkiye'nin de o ölüm-kalım günlerinde binbir imkânsızlığa rağmen Rusya'ya yiyecek yardımında bulunmuş olması*" hâdisesidir. Komünizmin, Rusya'da husûle getirdiği yağma, talan ve iç harb gibi binbir gâile sonunda 1922 Yılı'nda dehşetli bir açlık ortaya çıktı. O zaman az bir müddet evvel Ruslar'dan -velev bin bir hile ihtiva etmek sûretiyle de olsa- yardım görmüş bulunan Türkiye, kendi çapında Rusya'ya yiyecek ve canlı hayvan sevk etmiştir. Evvelâ Kars ve havâlisinden miktarı henüz hiçbir kaynakta tesbit edilmemiş bulunan zahire ve canlı hayvan sevk edilmiş, ayrıca Canik havâlisinde tahassül edecek 1922 Yılı ziraî istihsali de yardım olarak Rusya'ya gönderilmiştir. Buna dâir o zamanki Hariciye Vekili **Yusuf Ke-**

35 **Dimitri KİTSİKİS** - Yunan Propagandası, İstanbul 1962, sh. 68-70.

36 General **Ali Fuad CEBESOY** - Moskova Hatıraları, İstanbul 1995 sh. 202

mal **Tengirşenk**'in imzasını hâvi ve **Lenin**'e çekilmiş bir telgraf ile **Lenin**'in mukabil teşekkür telgrafı O'nun ve Sovyet hükümet erkânının imzalarını hâvi olarak Hâriciye Vekâleti Arşivi'nde mahfuz bulunmaktadır.

Rusya'ya yapılan bu Türk yardımına, Rus kaynaklarını çok iyi bir sûrette tarayan bazı dış Türk yazarlarının eserlerinde de temas edilmektedir. Bunlardan birini zikredelim:

"*Sovyet Hükümeti'nin, bu kıtlığı sâdece yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda İtalyan Kızıl Haçı'nın açlık çeken Kırım'a yardım etmek için yaptığı teşebbüsleri de reddettiğini isbat etmişlerdir. Hükümet, Kırım'a yardım etmediği gibi Türkiye tarafından Türk ahâli için gönderilen buğdayları da başka maksadlarla kullanmıştır.*"[37]

İşte bugüne kadar, bütün solcuların tarihî düşmanımız Moskof'u, Türk Milleti'ne bir karagün dostu ve kurtarıcı gibi göstermek hususundaki hâinâne propagandalarına mesned ittihaz ettikleri "**Rus Yardımı**"nın iç yüzü budur! Bu durumda insanın hatırına şu sual gelmektedir: "Acaba kim kime yardım etmiştir?" Ve bu yardım mes'elesinde kim kârlı, kim zararlıdır?!...

*

Tekrar **Celâl Bayar** bahsine avdet edersek O'na başka bir sual sordum:

"-İkinci Cihan Harbi esnasında Almanlar işgal ettikleri on iki adayı bize devredip çekilmek istemişler ancak o sırada Başvekil olan **Şükrü Saraçoğlu, İnönü**'nün direktifiyle bu talebi reddetmiş." deniyor. Bu hususta sizin bildiğiniz bir şey var mı?"

Bu suale de cevaben dedi ki:

"- Evet, mâlûmatım var. Ben reis-i cumhur seçildiğim zaman arkadaşlarla beraber Çankaya Köşkü'ne gittik. Bu o sıfatla bu köşke ilk girişimdi. Odaları gezip sathî bir müşâhede maksa-

37 Bkz. **Cafer Seydahmet** - Kırım, Varşova, 1930 sh. 1230 sh. 120, Dr. **Edige KIRIMAL** – Kırım'da Türk Katliâmı, İstanbul 1926 sh. 13

dıyla bina dâhilinde dolaşırken yarı açık bir çekmece gördüm. Bu çekmecenin içinde bazı evrak vardı. Bunlara bir göz atınca dosyalardan birinin bu meseleye dâir olduğunu görerek ayaküstü o dosyayı bir nebze tedkik ettim. Gördüm ki, **Saraçoğlu** o sırada Kars'ta bulunan **İsmet Paşa**'ya bir telgraf çekerek bazı Alman subaylarının kendisine müracaatla on iki adadan çekilmek üzere bulunduklarını uzun süren harp dolayısıyla buradaki halkın kedi-köpek yemek derecesinde açlık çektiğini bu sebeple buraları Türkiye'ye teslim ederek çekilmek istediklerini bildiriyor ve:

"-Ben kendilerine yurtta sulh cihanda sulh prensibimizle red cevabı vermek düşüncesindeyim. Tensib-i âlinizi acele bildirmeniz." tarzında şifreli bir telgrafı okudum. Zira bu şifreli telgrafın çözümüyle birlikte cevabı da ekli bulunmaktaydı. **İsmet Paşa**'nın cevabî telgrafında:

"- Düşünceniz mahz-ı isâbettir. Ne kimseye bir çakıl taşı veririz, ne de kimseden bir çakıl taşı isteriz." tarzındaydı.

Bu sûretle bu gerçeğe vâkıf olunca o dosyayı **Menderes**'e verdim ve bu bilgiyi siyâsî konuşmalarında halka duyurması teklifinde bulundum. **Menderes** dosyayı aldıktan sonra:

"-Efendim! Zât-ı âlinizden bir mâruzatım var. Siz tabii **Fuad Köprülü**'yü başbakan yapacaksınız. O'ndan benim bir isteğim olacak. Onu sizin söylemenizi rica edebilir miyim?" demesi üzerine O'nun talebinin ne oluğunu öğrenmeden:

"- Hayır **Adnan Bey**, benim başbakanım sensin. **Köprülü**'ye ne söylememi istiyorsan O'nu sen kendin söylersin." dedim. **Menderes** bunu ummuyordu. Hayret ve mahcubiyetle:

"-Emredersiniz efendim!" dedi."

*

Burada bu tarihî acı hakikate ben de bir başkasını ilâve edeyim:

Bulgaristan'daki Türk varlığı için pek büyük hizmetler ifâ etmiş olan **Necmeddin Deliorman** (1897-1973) 1970'li yılla-

Necmeddin Deliorman

rın başında beni ziyâret etti. Bulgaristan'daki Türkler için fiilen ve fikren pek çok hizmeti sebkat etmiş bulması dolayısıyla kendisini matbuattan gıyaben tanıdığım bu mücâhid insan İnönü'nün İkinci Cihan Harbi nihâyetindeki benzer bir cinâyetini şöyle anlattı:

"- Biliyorsun," dedi. "İsmet Paşa Almanlar'ın gâlip geleceğine inandığı için harp boyunca müttefikleri oyalamakla vakit geçirdikten sonra nihâyet bilmecburiye onların resmen teslim olmalarına on yedi gün kala Almanya'ya karşı ilân-ı harp etti. Bu durumda Bulgarlar Doğu Avrupa'nın taksiminde Ruslar'ın payına düşmekten korktukları için Türkiye'yi tercih ederek bize hududlarını açmak istediler. Çünkü Kızılordu'nun Bulgaristan'a girmesi hâlinde katliâm yapmasından korkuyorlardı.

Ben onlarla Bulgaristan'da yaşıyorken pek çok mücâdele etmiş bir adam olmama rağmen Bulgar başbakanı Bagriyanof beni telefonla arayarak benden Türk hükümeti nezdinde tavassutta bulunmamı rica etti. Telefonda ses çok parazitli geldiği için bir müddet sonra da sekreterini bu iş için İstanbul'a gönderdi.

Bu gelişme üzerine ben de Reis-i cumhur İnönü ve hükümete arz edilmek üzere Halk Partisi genel sekreteri Nâfi Atıf Kansu'ya bir mektup yazarak durumu izah ettim. Bulgar başbakanının beni arayarak telefonla yaptığı teklifi özetle kendisine bildirdim. O bana teenni ile hareket etmek yolunda savsaklayıcı bir cevap verdi. Şüphesiz bu durum İsmet İnönü ve hükümetinin tercihiydi.

Beni telefonla arayan **Bagriyanof**'un bir Türk dostu olduğunu **Nâfi Atıf Kansu**'ya yazdığım mektupta tafsilâtıyla izah etmiştim. Bulgarlar Almanlar'la siyâsi münâsebetlerini kesmiş olan Türkiye'ye Bulgaristan hududundan girdiği takdirde hiçbir kötülük gelmeyeceğini Almanlar'ın bu harekete karşı çıkmaları hâlinde de Bulgar ordusunun Türkiye'nin lehinde hareket edeceğini söylüyorlardı."

Necmeddin Deliorman bu sûretle başlayan görüşmenin tafsilâtına dâir birçok izahatta bulunduktan sonra O'na:

"- Bunları yazdınız mı?" diye sordum.

"- Evet." karşılığını verdi ve çantasından yazmış olduğu bir kitabı çıkararak bana gösterdi. Bu kitap "**Çanlar Benim İçin Çaldı**" ismini taşıyordu ve 1955 Yılı'nda İstanbul'da basılmış bulunuyordu. Ben bunu daha önce görmemiştim. Kitaba bir göz atınca O'nun birinci bölümünün vaktiyle Bulgarlar'ın Razgrad'daki Türk şehidliğini tahrip etmeleri dolayısıyla ortaya çıkan hâdiseleri nakletmekte ikinci bölümü ise anlattığı bu meselcye tahsis edilmiş bulunduğunu gördüm.

Bu kitabın ikinci bölümü:

"***Bulgar Devleti'nin mukadderatı avucumun içinde.***

Büyük Allah, Bulgaristan Türkleri'nin intikamını Benim vasıtamla Bulgarlar'dan nasıl aldırdı!" başlığıyla şu sözlerle başlıyordu:

"*1944 Yılı'nın 19 Ağustos Pazar günü arkadaşlar Vakit Matbaası'nda çalışırlarken telefonun zili çalmış.*

Şimdi Milliyet'te çalışan muharrir Orhan Özkırım telefonu açmış. Karşısına hiç beklenmedik bir yer çıkmış:

«- Burası Sofya.. Başvekil Gospodin İvan Bagriyanof muharrir M. Necmeddin Deliorman ile görüşmek istiyor.» demişler.

Pazar olduğu için matbaada olmadığını söyleyen arkadaşlara:

«- Öyle ise yarın saat on birde aynı telefonda beldesin,

Bahsi geçen eserin kapağı

Başvekilimiz muhakkak kendisiyle konuşacak.» diyerek telefonu kapatmışlar.

Pazartesi günü Bulgar Başvekili'nin istediği şekilde telefonun başında bekledik. Tam saat on birde telefonun zili çaldı, telefoncu kız:

«- Sofyadan arıyorlar.» deyince ahizeyi merakla kulağıma götürdüm.

«- Burası Sofya, kiminle konuşuyoruz?.» diye sorulan suale, ben olduğum cevabını verdim. Bunun, üzerine Bulgar Başvekili Bagriyanof:

«- Aziz dostum» hitabı ile söze başladı ve:

«-Amerika ve İngiltere hükümetleri ile Bulgaristan arasında gizli münâsebet tesisi ve bir mütâreke zemini aranması maksadıyla ve ipek tüccarı sıfatı ile on gün evvel memleketimize gelmiş olan eski Sobranya Reisi Gospodin Stoyçe Muşanof ve matbuat umum müdürlüğü memurlarından Boris Dimitrof ile görüşüp görüşmediğimi sordu.

«-Evet» cevabını aldıktan sonra, 17 Ağustos'ta Sobranya'da kabinesinin programına ve güdeceği iç ve dış siyâsete dâir söylediği nutkun nasıl bir akis yarattığını öğrenmek istedi.

O'nun söylediği nutkun iyi hazırlanmış olduğunu, fakat ertesi günü yine Sobranya'da mebuslara karşı Hariciye Vekili Draganof'un söylemiş olduğu ve dış politika bahsinde Başvekilin söylediklerini nakzeden nutkun iyi karşılanmayacak berbat bir şey olduğunu söyledim. Telefonda güçlükle konuşabiliyorduk. Sesler iyi duyulmadığı gibi araya parazitler giriyor. Gürültüler ve bazı acaip sesler karışıyordu."[38]

Daha sonra şöyle devam etmekteydi.

"....

Bagriyanof maksadını telefonla iyice anlatamayacağını

38 Necmeddin Deliorman, Çanlar Benim İçin Çaldı, İstanbul 1955, sh.107

görünce Sofyada'ki Alman kontrolünü kastederek telefonda dinliyenler bulunduğunu, mektuplaşmanın daha münâsip olacağını ve hattâ mümkünse bir kaç gün kalmak üzere Sofya'ya kadar gidecek olursam çok isâbetli bir iş yapılacağını söyledi ve telefondaki muhâveremiz bu sûretle nihâyete erdi.

*İki gün sonra **Bagriyanof**'un yakın dostlarından Filibe mebusu ve özel kalem müdürü doktor **Nayden Naydenof** İstanbul'a gelmiş bulunuyordu.*

*Başvekil telefonla anlaşmanın mümkün olamayacağını anlayınca bu zâtı hususî sûrette göndermişti. Doktor **Naydenof** aldığı tâlimat üzerine doğruca Vakit matbaasına gelerek benimle görüştü.*

*Doktor **Naydenof** Öz İpek Palas Oteli'nin lokantasında, bir öğle yemeği esnasında **Bagriyanof**'un maksad ve gâyesini uzun uzadıya izah etti. Bulgaristan'da yaşayan Türkler'e bütün hakları verileceğini ve bunu görmek ve emin olmak üzere benim Bulgaristan'a kadar gitmemi **Bagriyanof**'un istediğinden bahis açtı ve Almanlarla siyâsî münâsebetlerini kesmiş olan Türkiye'ye Bulgaristan hududundan hiçbir kötülük gelemeyeceğini ve Almanlar Türkiye'ye kızmış olup da Bulgaristan'daki kuvvetleri ile Türkiye hududlarında bir nümâyişe kalkışacak olurlarsa Bulgar ordularının buna mümanaat edeceğini, **Hitler**'in girişebileceği herhangi bir deliliğe mâni olabilmek için **Bagriyanof** Hükümeti'nin her şeyi göze alacağını söyledikten sonra sözlerine şunları da ilâve etti:*

"- Bulgar hükümeti Karadeniz sahillerindeki Almanlar'ın geriye alınmasını temin etmiştir. Fakat Almanlar'ı kan dökmeden Tuna ötesine çekilmeğe mecbur ederken yeni Bulgar hükümetinin çok dikkatli olması icap etmektedir.

Türkiye'nin menfaati de Almanlar'ın Türk hududlarından uzaklaştırılmasındadır. Binaenaleyh, Türkiye hükümeti Bulgar hükümetine yardım elini uzatmalıdır. Öte taraftan Kızılordu bir-

likleri Tuna'ya doğru süratle yakınlaşmakta olduğu için Bulgaristan'ın vaziyeti korkunç derecede nezaket kesbetmiştir. Bu itibarla Bulgar Hükümeti Amerika ve İngiltere ile bir gün evvel mütârekeyi imzalamalıdır. Bir taraftan mütâreke imzalanırken Kızılordu'yu Tuna boylarında ve Balkanlar'a sarkmadan önleyebilmek için Alman ordusunu Bulgaristan ve Balkanlar'dan uzaklaştırmak bahânesiyle İngiliz ve Türk ordıları Dedeağaç'a bir (desant) ihraç hareketi yaparak ve Türk hududlarından Bulgaristan'a girip Bulgar ordusunu da yanlarına alarak Tuna boyunu tutmalıdırlar. Böyle bir hareketi Bulgar hükümeti bir tecâvüz addetmeyecek, bilâkis iyi karşılayıp buna yardım edecektir. Bu hususta hükümetimiz derhal konuşmaya hazırdır.

Türkiye'nin menfaati Kızılordunun kendi hududlarından uzaklarda kalması olacağı tabiî olduğundan dolayıdır ki; Amerika ve İngiltere ile bir gün evvel mütârekeyi imzalamamız hususunda siz Türkler'den yardım ve tavassut beklemekteyiz."[39]

Necmeddin Deliorman bu husûstaki faaliyetlerini uzun uzun nakil ve hikâye ettikten sonra:

*"Park Otel'de ikamet eden **Muşanof** ile sık sık görüşüyordum. Bir gün Vakit müessesesi müdürü **Enver Olcay, Muşanof** ve **Asım Us** ile birlikte Mısır çarşısındaki lokantaya gittik. Burada **Muşanof**, Bulgaristan'ın Yugoslav ve Yunanlılar'ın intikamından korktuğunu, buna mâni olmak üzere müttefiklerden bir kontrol komisyonunun Bulgaristan'a gönderilmesi lüzumundan ve Kavala limanından bahsetti. Yemekten sonra otomobille Park Otel'e dönerken bana:*

«- Ne yazık ki; biz İstanbul sokaklarında mütâreke aramakla vakit kaybedip duruyoruz. Hâlbuki hâdiseler o derece süratle inkişaf ediyor ki, sizin tabiî müdafaa hattınız sayılan Tuna'nın pek yakında Rus ordularına cevelângâh olması bile muhtemeldir. Sizinkiler bu hakikati anlamaz, görünüyorlar. İngilizler'le Türk-

39 A.g.e. sh. 108 vd.

ler Balkanlar'a doğru yürüyüp Ruslar'ı Tuna'da karşılayabilirler. Fakat sizin şunu bilmeniz lâzımdır ki; Ruslar Bulgarlardan ziyâde Türkler'in düşmanıdır. Maksadları Tuna'dan sonra Boğazlar'dır. Bulgarlar ve Ruslar Islavdır. Bizim istemediğimiz şey komünizmdir. Bu belâya birlikte karşı koymamız icab eder. Ankara'dakiler bunu görmüyorlar mı?.»[40] demektedir.

Hakikaten görmediler ve hiçbir şey yapmadılar. Harp bittikten sonra Bulgarlar Türkiye'nin bu lâkaydisine kızarak Bulgaristan'da yaşayan milyonlarca Türk'ü Türkiye'ye hicrete mecbur bıraktılar. Ben o zaman bir lise talebesiydim. Bütün mekteplerde ve bu arada sınıfımızda da Bulgar muhâcirlerine yardım kampanyası başlatıldığını hatırlamaktayım. Gerçekten Bulgaristan Türkiye vasıtasıyla Rus işgâline uğramaktan kurtulamayınca Ruslar bilindiği üzere Bulgaristan'a girdi ve burada korkunç bir katliâm gerçekleştirdiler. **Necmeddin Deliroman** bu durumu da şu sözlerle naklederek eserini nihâyetlendirmektedir:

*"Ruslar 8 Eylül 1944'te Bulgar topraklarına girince müthiş bir katliâm başlamıştı. Amerikan ve İngiliz gazetecilerinden bir kafile Sofya'ya hareket etmişlerdi. 24 Eylül'de de ben Sofya'ya giderek Kızılordu arasına girmiştim. Kızıllar içinde tam elli altı gün kaldım. Her şeyi görüp tekrar İstanbul'a döndüm. Gördüklerimden bir kısmını muhtelif gazetelerde yazdım, Şimdi bütün gördüklerimi bir araya toplayıp "**Kızılordu İçinde Korkunç ve Gülünç Mâceralar**" nâmıyla kitap hâlinde, neşretmek üzereyim. Meraklılara bu kitabı beklemelerine nâçizâne tavsiye ederim."*[41]

Necmeddin Deliroman'ın bu hâdise dolayısıyla vatanperverane çalışmaları **İnönü**'nün korkaklığı sebebiyle neticesiz kalınca sâdece Trakya'daki hududlarımızın düzeltilmesi imkânının ziyâına sebep olunmamış aynı zamanda Bulgaristan'da yaşayan müslüman Türkler'in de hem Ruslar ve hem de Bulgarlar tara-

40 A.g.e. sh. 113 vd.

41 A.g.e. sh.122

fından bir itisâfa (yok edilmeye) mâruz kalması neticesini doğurmuştur. Herkesin bildiği üzere 50'li yıllardaki bu tehcire ilâveten 1980'ler de Türkler üzerinde zorâkî bir bulgarlaştırma siyâseti ile akıllara bir durgunluk verecek bir mezâlim daha gerçekleşmiştir.

Celâl Bayar'a yukarıda anlattığım on iki ada meselesinden sonra bir de Lozan Muâhedenâmesi hakkındaki kanaatini sordum:

"-Siz, Lozan Heyeti'nde murahhas olarak bulundunuz. Ben bu eserde Lozan'da alınan neticeyi tenkid ettim. Sizce bu muvaffak bir anlaşma mıdır?!" Buna karşı bana şu cevabı verdi:

"- Lozan Muâhedenâmesi'nin Meclis'te müzakere ve kabul olacağı hengâmda aleyhte söz söyleyecekleri **M. Kemal Paşa** bizzat tespit ediyordu. Ben de aleyhte konuşmak istediğimi belirtince yüzünü ekşitti, elindeki kalemi hırsla masaya bıraktıktan sonra:

"- **Celâl Bey**, sen bu heyette bulundun. Senin aleyhte konuşman doğru olmaz!" dedi ve benim adımın aleyhte söz alacaklar listesine yazmadı."

Sözün burasında:

"- **Yahya Kemal Bey** dahî heyette olduğu hâlde O'nun aleyhte konuşmasına müsaade etmesini nasıl izah edebilirsiniz?!" diye sordum. Bu suale mukabil dedi ki:

"-Dikkat edersen aleyhte konuşanların hepsinin doğum yeri Lozan'da çizilen hududların hâricindedir Onların doğduğu şehirler kurtarılamadığı için muhâlefetlerini mantıkî görüyordu. Bundan sonra **İsmet Paşa**'nın Lozan'daki beceriksizliğine dâir bazı beyanlardan sonra O'nun anlaşılmaz tavrına bir misal olmak üzere şu vak'ayı anlattı:

"- **Şükrü Kaya** genç bir maliyecimizdi. Lozan müşavirleri arasındaydı. Fakat **İsmet Paşa**'yla tanışmıyormuş. Benden kendisinin **İsmet Paşa**'ya takdimi ricasında bulundu. O'ndan bir ricası olacak imiş. Kendisini yanıma alarak **İsmet Paşa**'nın Lo-

zan Palas'taki odasına girdim. İçerisi gayet kalabalıktı. Hararetli hararetli bir şeyler konuşuluyor ve **İsmet Paşa** ise sinirli gözüküyordu. Lâfın bir yerinde araya girerek O'na dedim ki:

"-Paşa hazretleri, müşâvirlerinizden **Şükrü Kaya**'yı size takdim ediyorum. Sizinle tanışmıyormuş. Ben kendisini iyi tanırım. Değerli bir gençtir. Sizden bir ricası varmış. Müsaade buyurursanız O'nu nakletsin."

İsmet Paşa, Şükrü Kaya'ya dönerek:

"-Buyur, anlat mesele neymiş." dedi. **Şükrü Kaya** ricasını şöyle ifade etti:

"- Ben" dedi. "İstanköy Adası'nda doğmuşum. Babam oranın müftüsüydü. Çocukluğum bu adada geçmiştir. Orada hâtıralarım var. Bu ada sahillerimize çok yakındır. (Hakikaten İstanköy adası Ege sahillerine sadece 800 m. mesafedeir.) Sizden ricam çocukluk hatıralarımı ihtiva eden bu adayı Yunalılar'a vermemenizdir."

İsmet Paşa bu talebi duyunca tehevvürle ayağa kalktı ve beklenmedik bir sertlikle:

"- İşte bir yenisi, her kafadan bir ses çıkıyor, herkes benden bir talepde bulunuyor, bunların yüzünden işimizi yapamıyoruz. Türkiye'nin üzerine gökten taş mı yağsın yoksa İstanköy Adasını mı alırsın dense bırakın taş yağsın, İstanköy Adası'nı istemiyorum, derim!.." dedi ve hışımla yerine oturdu.

Anlaşılan O'nun asabı bozuk olduğu bir zamana rastlamıştık. **Şükrü Kaya** bana baktı ben de O'na bir baş işaretiyle dışarı çıkmayı teklif ettim. İşte delikanlı **İsmet Paşa**'nın Lozan'da kafası böyle karışıktı." dedi.

Celal Bayar'ın nakletttiği bu sözlerden anlaşıldığına nazaran **Şükrü Kaya** mâruf Kemalist **Fâlih Rıfkı** gibi bir hocazâdedir. **Fâlih Rıfkı**'nın babası Cibâli imamıydı. **Şükrü Kaya**'nınki ise, İstanköy müftüsüymüş. Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'de "*ölüden diri, diriden ölü çıkardığı*" yolundaki beyanı teyid eden

bir gerçek olarak Şükrü Kaya da aynen Fâlih Rıfkı gibi dinsizlik cereyanına katılarak en şiddetli din aleyhtarlarından biri olmuştur. Bunun sayısız misallerinden bir ikisini burada bir ibret vesikası olmak üzere okuyucuların dikkatine sunmak isterim:

Teşkilatı Esâsiye Kanunu (Anayasa)'nun bazı madderlerinin değiştirilmesine dâir kanun teklifinin görüşüldüğü 5 Şubat 1937 tarihinde Hükümet adına kanunun esbâb-ı mûcibe lâyihasını (gerekçesini) okuyan Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya aynen şu sözleri söylemiştir:

"Türk Milleti'nin son asırlarda gördüğü felâketlerin, çektiği sıkıntıların sebepleri, aslı bir takım gayr-i mesullerin ve gayri mer'i memba ve vasıtaların yaptıkları kanunların altında zebûn olarak iş görmek mecburiyetinde kalmasıdır. Mâdem ki; tarihte deterministiz, mâdem ki; icraattta pragmatist, maddiyetçiyiz o hâlde kanunlarımızı kendimiz yapmalıyız. Kendi cemaatimizi mâvera-yı dünyâya (ahirete) taalluk eden her türlü endişelerden her türlü lâhûti (ilâhî) hayallerden tasavvurlardan müberra olarak kanunlarımızı bugünün icaplarını maddi zaruretlerini göz önünde tutarak yapmalıyız. Memleketin maddi hayatı ancak bu sûrette kutulur. Mâneviyatı için Türk'ün temiz ahlâkını inkişaf ettirmek kâfidir. O'nun içindir ki; biz herşeyden evvel lâikliğimizi ilân ettik. Kanunlarımızı ona göre yaptık. Şimdi de Teşkilat-ı Esasiye kanunumuza koymak istiyoruz. Eşhasın vicdan hürriyetlerine ve istedikleri dinlere intisabına zerre kadar müdahalemiz yoktur. Herkesin vicdanı hürdür. Bizim istediğimiz hürriyet, lâikliken maksadımız dinin memleket işlerine müessir ve âmil olmamasını temin etmektir."

Aynı Şükrü Kaya daha önce de yine Meclis kürsüsünden 1934 Yılı'nda şu sözleri söylemiştir:

"Dinler işlerini bitirmiş, vazifeleri tükenmiş, yeniden uzviyet ve hayatiyet bulamayan müesseselerdir."

CHP'nin tek başına iktidar olduğu devirlerde devlete hâ-

DİNLER İŞLERİNİ BİTİRMİŞ, VAZİFELERİ TÜKENMİŞ!..

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

On birinci İnikat

SAĞLIK VEKİLİ ŞÜKRÜ KAYA (Muğla)

Her dinin kavaidi esasiyesi herkesin malumudur

Dinler işlerini bitirmiş vazifeleri tükenmiş, yeniden uzviyet ve hayatiyet bulamayan müesseselerdir

(Devamı sağ sütunda)

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Otuz üçüncü inikad

[illegible]

[illegible]

Arkadaşlar; bu memleket hâkimlerin ve gayri **memurlerin vicdanları** emsali olmamasından ve **Devlet ve Millet** işlerini görmemesinden çok zarar görmüştür. **Eğer Türkün yolu** başka yerlerden geçseydi **ve orta asırlardaki** zamanlarda kendi bildiği, **kendi yaptığı kanunlarla** idare etseydi **Devlet ve millet** idaresini **mistik ve** dogmatik **esaslara** bağlamamıştı ilk zamanlarda ve Osmanlıların ilk devirlerinde olduğu gibi kendini kendi **kanunları** ile ve **mülleri** ile idare etseydi **bugünkü** bulunduğundan daha çok ileri ve geniş olur ve **medeniyete** daha çok hizmet ederdi. Türk milletinin son asırlarda gördüğü felâketlerin, çektiği mihnetlerin sebepleri, sahi bir takım gayri meşruiyetlerin ve gayri meri menba ve vesaitlerin yaptıkları kanunların altında sebep olarak iş görmek mecburiyetinde kalmasıdır. Mademki tarihte deterministiz, mademki ictimaatta pragmatik maddiyeteciyiz, o halde kendi kanunlarımızı kendimiz yapmalıyız. Kendi cemaatımızı maverayı dünyaya taallük eden her türlü endişelerden her türlü lahuti hayallerden müberra olarak kanunlarımızı bu günün ihtiyaçlarını, maddi zaruretlerini göz önünde tutarak yapmalıyız. Memleketin maddi hayatı ancak bu suretle kurtulur. Maneviyatı için Türkün temiz ahlâkını inkişaf ettirmek kâfidir. Onun içindir ki, biz her şeyden evvel lâikliğimizi ilân ettik.

Kanunlarımızı ona göre yaptık, şimdi de Teşkilâtı esasiye kanununa koymak istiyoruz. Efradın vicdan hürriyetlerine ve istedikleri dinlere intisabına sonra kadar müdahalemiz yoktur. Herkesin vicdanı bürdür. Bizim istediğimiz hürriyet, **[illegible]** maksadımız dinin memleket işlerinde müessir ve âmil olmamasını temin etmektir. Bizde lâikliğin esasları ve bunlarda

kim olan zihniyet İslâmiyet'i tamamen ortadan kaldırmak mâhiyetinde olduğuna dâir ortada böyle sayısız vesika mevcuddur. Onlar inanma ihtiyacının fıtrî olduğunu fark etmeyerek dinlerin tâbî bir sûrette ömürlerini tüketmiş ve ortadan kalkacak olduğuna kani idiler. Bu sebeple kendileri Dünyâ'da bir ilk olarak dinsiz bir millet vücuda getirerek beşeriyete öncülük edeceklerini sanıyolardı. Bunun için meşhur filozof **Emile Ludvig**'in "*Halka rağmen, halk için*" prensibiyle hareket etmişler ve bu prensip dolayısıyla milletin hayatını mematını kan dökerek ters yüz etmek istemişlerdir.

Nazif Çelebi'nin evindeki başka bir karşılaşmamızda **Celâl Bayar**'a Millî Mücâdele'ye nasıl ve ne şartlarda katıldığını sordum. Hazırlıklarını yol boyunca karşılaştığı hâdiseleri tafsilâtıyla anlattı ki bunları daha sonra kaleme aldığı **"Ben de Yazdım"** isimli eserinde anlattığı cihetle burada nakle lüzum görmüyorum. Ancak O'ndan bizzat dinlediğim kaçış esnasındaki bir vak'ayı burada nakletmeliyim. O dedi ki:

"- Sarık cübbe vesaire ile hoca kıyafetiyle İzmir'den kaçtım. **"Gâlip Hoca"** takma adıyla ana caddelerden ziyade ara yollardan köyden köye intikal ettim. Bir köye akşam namazına yakın bir saatte ulaşmıştım ki, o köyün kahvesinde halka Millî Mücadele'nin gerekliliğinden bahisle bir sohbet yaptım. Hiç kimse önünü göremiyor ve ne yapmak lâzım geldiğini kestiremiyordu. Onlara Ankara'da başlayan harekete güvenmelerini telkin ettim. Bu sırada bulunduğumuz kahvenin bitişiğindeki köy câmiinde akşam ezanı okundu. Kahve halkı topyekün câmie girdik. Kıyafetime bakarak köylüler bana imamlık teklif etti. Ben bunu yapamazdım. Onlara dedim ki, ben hocayım ama hocalık iki türlüdür. Birisi hâfızlık diğeriyse ulûm-u arabiye bilmektir. Ben bu ikinci sınıf hocalardanım. İmamlık yapamam."

"- Öyleyse müezzinlik yap!" dediler. Bunu da reddedemedim. Kör topal bir kamet getirdim. İmam namazı kıldırdı. Lâkin

o selâm verdiğinde benim bir dua okumam gerekiyormuş. Onu bilmediğim için okuyamadım. Benim duraksadığımı gören cemaatten birisi de o duayı okuyunca ben rolüm anlaşılmadan bu işten kurtulmuş oldum."

Gâlip Hoca
(Celâl Bayar) - 1919

O'nun imam selâm verdikten sonra okunması gereken dua diye bahsettiği şüphesiz "***Allahümme entesselâmu ve minkesselâm tebârekte yâ zelcelâli vel ikram***" duasıydı. Bunu o târihlerde bilmediği gibi bana naklettiği yetmişli yıllarda da bilmediği bu beyandan anlaşılmaktaydı.

O zaman şahsen şâhid olduğum bir vak'a hatırıma geldi. 1956 senesinde Alman reis-i cumhuru **Theodor Heuss** Türkiye'ye gelmişti. Bir gün **Sultan Ahmed** Câmii'nde vâli **Fahreddin Kerim Gökay** Alman reis-i cumhurunu **Sultan Ahmed** Câmii'ni gezdirip izâhat veriyordu. Ben de cemaate yetişmemiş biri olarak ikindi namazını edâ ederken bu ziyârete şâhid olmuştum. Dışarı çıktığımda **Bayar**'ı kolunda pardesüsü elinde fötr şapka olduğu hâlde **Sultan Ahmed** Câmii'nin dışında şadırvan kenarında gördüm. Gazeteciler kendisine çeşitli sualler soruyorlardı. Kısa bir tevakkuf esnasında şu suâle muhatap olduğuna şâhid oldum:

"-Efendim câmi-i şerif ziyaretinde siz niye misafire refakat etmiyorsunuz."

Bayar'ın cevabı şu oldu:

"-Bu işi vâli bey yapıyor. Ben lâik bir devletin reis-i cumhuruyum. Câmie girmem doğru olmaz."

O ve emsali lâikliği böyle anlıyorlardı. Bugün elhamdülillah imam hatipli bir reis-i cumhurumuz var. Çeşitli vesilelerle hâfızlara taş çıkartacak bir fevkalâdelikle Kur'an-ı Kerim okuyor. Gerçekten **Tayyip Erdoğan Bey**'in rahmetli annesinin vefâtında Altunîzâde'deki İlâhiyat Fakültesi Câmi-i şerifinde bir aşr-ı şerif okuduğuna şâhid oldum. Yanımda aşere takrip üstadı **Mustafa Demirkan** vardı. O'na dedim ki:

"- Maşallah ne de güzel okuyor. Hiçbir telaffuz hatası yok. Bunun üzerine **Mustafa Hoca** bana dedi ki:

"- Sen bilmiyor musun? O benden aşere takrip okumuştur. Allah'a hamd olsun ki; bugün böyle bir reis-i cumhurumuz var."

Bayar yukarıda da ifade edilmiş olduğu gibi otuz üç dereceli masondu. 1948 tarihinde Bursa mitinginde başlattığı demokrasi hareketinden şeriate dönüleceği vehminde olanlara cevap teşkil etmek üzere şer'î nizam hakkında çirkin sözler söylemiş ve o günün gazeteleri bu nutuktan o cümleyi manşete çekmişlerdi. Buna karşı Sebilürreşad Dergisi'nde de İslâm şeriatı hakkında bu çirkin ifade sahibinin Müslümanlar'ın lideri olamayacağı yolunda yazılar yayınlanmıştı. Fakat millet bütün bu falsolara rağmen Halk Fırkası'nın din aleyhtarlığından öyle bizardı ki, iki sene sonra O'nun başında bulunduğu Demokrat Parti'yi kaahir ekseriyetle iktidara getirmiştir. Milletin bu ve bundan sonraki birçok tercihi şu **Nasreddin Hoca** fıkrasına benzer:

Nasreddin Hoca, bir ziyafette çorbasına dökmek üzere:

"-Sirkeniz var mı?" demiş. Kendisine iki ayrı sirke şişesi uzatmışlar. Birine dilini dokundurduktan sonra:

"-Ötekinden çorbama dökün!" demiş. Ev sahibi ikinci sirkeyi tecrübe etmediğini söyleyince Hoca:

"-Hâcet yok!" demiş. "Tattığım sirke o kadar fenaydı ki, bir ikincisi ondan fena olamaz. Ya sirkeden vaz geçmem veyahud da

ehvenini tercih etmem gerekti" demiştir."

Bu müslüman milletin hâlâ aynı ehven-i şerlerle ihticac etmesi hazin bir kaderdir.

*

Rahmetli **Dündar Taşer** gâfilâne 27 Mayıs 1960 darbesinde Millî Birlik Komitesi'ne girdikten sonra "**On Dörtler**" hâdisesi neticesinde târih okumuş ve gerçeklere vâkıf olarak büyük bir fikrî değişiklik neticesinde **Celâl Bayar**'la ahbaplık kurmuştu. Bir gün yazıhâneme uğrayarak benden **Dr. Rıza Nur**'un hâtıralarından bir takım istedi ve bunları **Celâl Bayar**'a vereceğini söyledi. Kendisini ziyarete gidiyormuş. O'na dedim ki:

"-Hay hay, vereyim. Fakat bir şartım var. Belli bir müddet sonra bu hâtırat hakkında ne düşündüklerini sorup gelip bana söylediklerini nakledeceksin."

"-Hay hay" dedi. Kitabı verdim. O, **Celâl Bayar**'la görüşmeye gitti. Aradan takriben bir ay kadar zaman geçmişti ki; yine **Celâl Bayar**'ı ziyârete gideceğini söyledi. O'na:

"- Sakın unutma! **Rıza Nur**'un hâtıralarını okuyup okumadığını sor ve bu hususlaki değerlendirmesini öğren." diye eski ricamı hatırlattım.

Dündar Taşer, bu ziyâretten sonra bana gelerek beklediğim neticeyi şu sûretle hikâye etti:

"- Sağdan soldan sohbet ederken sözü **Rıza Nur**'a getirerek:

"-Efendim bu zât nasıl bir kimseydi?" diye sordum. **Bayar**:

"-Fevkalâde dürüst, vatansever bir arkadaşımızdı." karşılığını verince de kendisine evvelce vermiş olduğum hâtıraları okuyup okumadığını sordum:

"- Okudum." cevabını verdi. Fakat arkasından bir şey söylemeyerek epey bir müddet sükût etti. Ben ikinci bir sual sordum.

"- Nasıl buldunuz?!"

Dr. Rıza Nur Bey'in "Hayat ve Hatıratım" isimli eserinin ilk basımına âid birinci cildin kapağı

Celâl Bayar:

"-O yurt dışına gittiği zaman bakanlığının vekâletini bana verirdi. Kendisiyle aramız çok iyiydi. Benim hakkımda hilâf-ı hakikat bir şey yazmamış. Bana hücum etmiyor." dedi. Yine sükût etti. Ben **Rıza Nur'un M. Kemal Paşa** hakkında yazdıklarına dâir bir şey söylemesi için epey bekledim. O ise sükûtuna devam ediyordu. Âdeta dalmış o günleri hâfızasında canlandırmaya çalışıyordu. Nihâyet bir sual daha sordum:

"- Efendim. Hepsi bu kadar mı? Başka bir şey söylemeyecek misiniz?"

"- Hayır, bu kadar yeter." diyerek bahsi değiştirdi.

Bütün bu mükâlemeden anlaşılan oydu ki; **Rıza Nur'un M. Kemal Paşa** hakkında söylediklerine O da vâkıftı. Fakat bunları ne teyid ne de tekzip için bir şey söylemek istemiyordu.

Rıza Nur'un hâtıraları anlaşıldığına nazaran **Celâl Bayar'ın M. Kemal Paşa'ya** bakışında bir değişikli husûle getirmemiştir. Zira O, ölünceye kadar **M. Kemal Paşa'yı** sevmenin bir **"ibâdet"** olduğu yolundaki iddia ve ifadesine sâdık kalmış-

tır. Bunu anlamak için O'nunla yüzüncü yaş dönümü dolayısıyla Tercüman Gazetesi'nde yapılmış olan uzun röportajın muhtevasına bir nazar atfetmek kâfidir.

Celâl Bayar'a faydası olmayan bu hâtırat korgeneral Âtıf Erçıkan'ın uyanmasına ve sol-kemalist bir ihtiláli önlemesine sebep olmuştur. Şöyle ki:

Kadim dava arkadaşlarımızdan Abdurrahim Bezci (1926-2006) İzmit'te muhâsebe bürosu sâhibiydi. Bu sebeple daha sonra Millî Selâmet Partisi'nin umûmî idâre heyetinde bulunmuş ve partinin muhâsebesini yürütmüştür. Kendisine ilk baskısını 1968 senesinde yayınladığım Rıza Nur'un hâtıralarını tam takım hâlinde vermiştim. Anlattığına nazaran bir gün yazıhânesinde bu hâtıratı okurken akrabalarından olan korgeneral Âtıf Erçıkan O'nu ziyârete gelmiş. Âtıf Erçıkan'ın içeriye girmesiyle okumakta olduğu kitabı derhal kapatıp çekmecesine sokmuş. Bu isticâli misafirinin dikkatini çekmiş olmalı ki:

"- Neydi okuduğun? O'nu benden neden kaçırdın?!" deyince Abdurrahim Bey:

"- Paşam! Bu kitap sana yaramaz. Hoşuna gitmez." dedi. Muhatabı ısrarla kitabı görmek istemiş. Bunun üzerine Abdurrahim Bey O'na demiş ki:

"- Bir şartla onu sana veririm. Burada açmayacaksın. Ben O'nu paket edeyim. Al götür, evinde oku." Böylece anlaşmışlar.

Âtıf Erçıkan on beş gün sonra Abdurrahim'in tekrar yazıhânesine gelerek elindeki bir paketi hışımla masanın üzerine atarak:

"- Abdurrahim! Allah belânı versin! Benim Dünyâ'mı yıktın! Bugüne kadar M. Kemal Paşa'yı mâbud gibi telakki etmiştim. Bu herif (Rıza Nur) O'nu yerin dibine batırıyor. Yalan söylüyor, desem kimsenin bilemeyeceği kendi kusurlarını bile yazmış. Belli ki dürüst bir adam. Üstelik dindar da değil. Eğer dindar olsa kemalist inkılâplara karşı olduğundan dolayı iftira

ediyor diyecektim. O'nu da diyemiyorum." demiş.

Abdurrahim Bezci bu hâdiseyi bana anlattıktan takriben bir sene sonra kim derdi ki; **Rıza Nur**'un hâtıratını okuyarak yakın tarihe dâir düşüncelerini değiştiren **Âtıf Erçıkan** Türkiye'de sol bir ihtilâli önlemek gibi mühim bir rol oynayacaktır. O'nun bu rolünü de kendi anlatmasıyla **Abdurrahim**'den dinlemiş olduğum şekilde kısaca nakledeyim:

Bir kısım solcu subaylar 9 Mart 1971 tarihinde bir solcu ve kemalist ihtilâl yapacaklardı. **Âtıf Erçıkan** o günün gecesinde bunların yaptıkları son toplantıya katılarak müzâkere ve münâkaşaları gizli bir teyple tesbit ederek gece yarısı Genelkurmay Başkanı **Memduh Tağmaç** ve I. Ordu Kumandanı **Fâik Türün**'e dinleterek gece yarısı ihtilâlcilerin emekliye sevk edilmesiyle yerlerine yeni şahsiyetlerin tâyini gerçekleştirilmiş. İhtilâlciler sabahleyin plânlanan işler için birliklerine gittiklerinde içeriye dahî alınmayarak emekli edildikleri kendilerine söylenmiştir.

Bu ihtilâl kadrosunun başında Tümgeneral **Celil Gürkan** vardı. O'nunla birlikte hâdiseye methâldar olanlar o gece emeklilik muâmeleleri yapılarak ordudan uzaklaştırıldılar. Bu sûretle bir kısım askerle birlikte **Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk** gibi kıdemli solcuların Suriye'deki Baas rejimini andırır bir idâreyi gerçekletirmeleri önlenmiş oldu. Sonradan **Fâik Türün Paşa** o zaman **"Millî Demokratik Devrim"** adıyla faaliyette bulunan bu cuntanın mensuplarını **Ziver Bey** Köşkü'nde sorguya çekmiştir. Bu sûretle Türkiye'nin başındaki bir kara belâ def edilmiş olmakla beraber bunların bakıyyelerinin kımıldamaları ihtimaline karşı onların esbab-ı mûciblerini bertaraf etmek üzere 12 Mart tarihli muhtıra ile Hükümet düşürülmüş ve Halk Fırkası'ndan istifa ettirilen **Nihat Erim** başbakanlığında bir hükümet kurularak sivil idâre devam edebilmiştir.

Bu ihtilâl teşebbüsünü önleyenin **Âtıf Erçıkan** olduğu çok geçmeden solcular tarafından öğrenilmiş olmalıdır ki; bu zâtın

ikametgâhına bombalı bir saldırı olmuş ve oturduğu dâirenin camı çerçevesi kapısı havaya uçurulmuştur.

Tarihî hâdiselerde böyle bazen bir ormanı tutuşturan ilk kıvılcım mesâbesinde olmak üzere küçük bir hâdisenin çok büyük neticeler tevlid ettiği az görülmüş bir şey değildir. **Rıza Nur**'un hâtıralarını okuması korgeneral **Âtıf Erçıkan**'ın bu millete büyük bir hizmetinde böyle bir kıvılcım rolü oynamış olduğu söylenebilir. Bu durumu ben **Âtıf Erçıkan**'ın anlatmasıyla **Abdurrahim Bezci**'den dinledim. Kim bilir daha su yüzüne çıkmamış böyle nice gerçekler vardır.

Buna benzer bir hâdise de şudur:

1997 Yılı'nda ordudaki alevîler Suriye'deki Baas rejimine benzer bir ihtilâl yapmak üzere cunta oluşturmuşlar ve bu cuntanın faaliyetleri aralarına katılan galiba **Mahir Kaynak** tarafından gizlice teype alınarak durumdan zamanın Kara Kuvvetleri Kumandanı Orgeneral **Hüseyin Kıvrıkoğlu** haberdar edilmiştir. Bunların Genel Kurmay Başkanlığı binâsında yaptıkları toplantının tape edilmiş metni arşivimde mahfuzdur. Burada o zaman Kıbrıs'ta kumandan bulunan **Ali Paşa** adında bir generalin riyâseti altında yapılan toplantıda alınan kararlar **Kıvrıkoğlu**'na intikal edince ilk fırsatta bunların ele başılarını tasfiyeye kalkıştı. Bu hareket dolayısıyla **Kıvrıkoğlu**'na düşman oldular ve kendisine bir sûikasd plânladılar. Bu sûikasdi de 5 Kasım 1997 târihinde Kıbrıs'ta yapılan "**Toros-2**" tatbikatında icraya kalkıştılar. Önünden geçen askerlerden birisi **Kıvrıkoğlu**'nun üzerine tabancasını boşalttı. Lâkin **Kıvrıkoğlu** o sırada önündeki su bardağına uzanmak için eğildiğinden mutlak bir ölümden kurtuldu. Lâkin kendisine atılan kurşun arkasında oturan bir albayın ölümüne sebep olmuştur.

Kıvrıkoğlu bu albayın vücudan çıkan kurşun çekirdeğini cebinde taşıyarak eline geçen ilk fırsatta ordudaki alevî cunta mensuplarını tasfiye etmiştir. Bu sûikasd başarılı olsaydı alevî

cuntası ihtilâl yapacak, **Çevik Bir** de Genel Kurmay başkanı olacaktı. Bu sebeple O'nu da 1999 Yılı'ndaki Yüksek Askerî Şûra'da emekliye sevk ettirdi.

O zaman bazı askerlerin dillerinde pelesenk olan "**irticâ ile mücâdele**" çok modaydı. Bu hareketin başında ise **Çevik Bir**'le **Erol Özkasnak** vardı ki; bunlarla birlikte aynı zihniyette olanlar da birer birer emekliye sevk edildiler.

Bu alevî ihtilâl teşebbüsünü önleyen sadece I. Ordu Kumandanı **Hüseyin Kıvrıkoğlu** değil aynı zamanda III. Ordu Kumandanı **Atilla Ateş**'ti. Alevî ihtilâlcilerin Genelkurmay'da yaptıkları toplantıda düşündükleri idâre tarzı ve bunu nasıl gerçekleştirileceğine dâir geniş bilgiler olduğu gibi kendilerine bu husûsta müzâhir olabilecek ve olmayacak yüksek rütbeli şahsiyetler hakkında da oldukça mufassal mâlûmat vardır. Eserimizin hacmi müsâid olmadığından sayfalar dolusu olan bu müzâkerelerin zaptını buraya koymuyoruz. Yalnız bu şekilde şahıs be şahıs yüksek rütbeli kumandanların durumu gözden geçirilirken hâzirûndan biri Orgeneral **Necdet Üruğ**'un kendilerine müzâhir olup olmayacağı yolunda bir suali **Ali Paşa**'ya sorması üzerine O:

"- Evet o arkadaşımız kemalisttir. Ama dinin "d"sine bile tahammülü olmadığından bir alevî ihtilâlini dsteklemeyeceği cihetle bize karşı olabilir." tarzında bir cevap vermiştir. Bu cevap gösteriyor ki; ihtilâl dine karşı değil din nâmına alevî görüşünü hâkim kılmak maksadıyla plânlanmıştı.

*

Ben merhum **Nazif Çelebi**'nin evinde kendisine **Ali Şükrü Bey**'in katliyle ilgili bir izahatta bulunurken **M. Kemal Paşa**'ya hafif bir târizde bulunmam üzerine O tehevvürle:

"-**Atatürk**'ün bu işte hiçbir dahli ve alâkası yoktur. O böyle cinâyetlerle alâkadar olacak biri değildi." diyerek beni âdeta azarlamıştı. Lâkin şimdi **Dündar Bey**'in anlattıkları "**sükût ik-**

rardan gelir" kaidesince Dr. Rıza Nur'un hâtırlarında M. Kemal Paşa hakkındaki ifadeleri bunları kabul ve teyidden başka bir mânâ ifade etmemekteydi. Hâlbuki "*Atatürk seni sevmek milli bir ibadettir*" diyecek kadar ileri gitmiş olan bir adamın Rıza Nur'un pek çirkin ithamlar ihtiva eden bu eserini eline aldığında akrep tutmuş gibi şiddetle reddetmesi gerekmez miydi? Benim burdan çıkardığım netice şudur:

M. Kemal Paşa ve etrafındaki kadro O'nun hayatındaki bütün çirkinliklerine vâkıftırlar. Fakat O'nun otoritesiyle din karşıtı tavırların takviyesi gerekçesiyle bunların asla ortaya çıkmasına rıza göstermemişlerdir. Bu durum bize ahlâk ve karakterimizden kayıpların yirmi dört milyon metrekarelik arâzimizin ziyâmdan daha fazla ve ehemmiyetli bir kayıp olduğunu göstermektedir.

Bununla beraber millet içinde Ali Şükrü Bey, Lütfi Fikri Bey emsali mücessem karakterli insanlar da yok değildir. Fakat biz kendisinden böyle bir sadâkat umulmayan iki mütevâzî insandan burada bahsetmek isteriz. Sultan Vahideddin merhum Türkiye'yi terk ederken yegâne mülkü olan Çengelköy'deki köşkünü iki haremağasına temlik etmişti. O haremağaları birisi Üsküdar'da diğeri ise Kadıköy'de millî piyango bileti satarak hayatlarını idâme ettirirlerdi. Bu mülkü satmayı asla düşünmemişlerdi. Ben bu her iki haremağasını da zikrettiğim yerlerde bilet satarken görmüştüm. Ama onların Çengelköy'deki Vahideddin köşkünün tapusunu hâmil olduklarını bilmiyordum. Sonradan hanedan mensuplarından öğrendiğime göre bu iki vefâkar Habeşli 1952 Yılı'nda hanedanın kadın kısmı Türkiye'ye kabul edilince Sultan Vahideddin'in yegâne varisi olan Ulviye ve Sabiha Sultan'ı bularak üzerlerinde emânet olan bu mülkü onlara bilâbedel devrederek kendileri bilet satarak geçimlerini sağlamaya devam etmişlerdir.

Böyle bir fâzilet kendisi için tabî olmakla beraber bir vak'a da Sultan Vahideddin merhumdan nakledelim:

Sultan Vahideddin, Ulviye ve Sabiha Sultan'lardan başka bir de **Ertuğrul Efendi** adında bir erkek evlâdı vardı. Bu şehzâdesi Mısır'da bekâr olarak vefât etmiştir.

Ulviye Sultan son sadrazam **Tevfik Paşa'nın** büyük oğlu **İsmail Hakkı (Okday) Bey'le** evliydi. Bu evlilikten bir tek çocuk Dünyâ'ya gelmiş ve evvelce nikâh akdi mukavelesini neşrettiğimiz üzere **Ulviye Sultan** tefviz-i talâkla evlendiği cihetle **İsmail Hakkı Bey'in** Ankara'ya iltihâkından sonra boşanma vâki olmuştu. **İsmail Hakkı Bey'in** küçük kızı **Hümeyra Hanım Sultan** çocuk yaşta dedesiyle birlikte gurbete çıkmıştır. San Remo'da **Sultan Vahideddin** köşkünün bahçesinde çocuk yaştaki **Hümeyra Hanım Sultan** Türkiye'den çıkmadan evvel dinlediği bir marşı gayr-i ihtiyari söylemiş bu marş:

"Mustafa Kemal Paşa"

"Askerinle bin yaşa"

sözleriyle başlayan günün modası bir marştı. Kendisinden dinlediğime göre bu marşı duyan **Sultan Vahideddin** birini göndererek O'nu huzuruna çağırtmış ve:

"-Sen öyle ne söylüyorsun bakayım?!" demiş. **Hümeyra Hanım Sultan** bu ikazdan yanlış bir şey yaptığını anlayarak mâsumâne:

"- Türkiye'deyken öğrendiğim bir marş." deyince **Sultan Vahideddin** O'na demiş ki:

"-Biliyor musun ki; o **Mustafa Kemal Paşa** yüzünden biz böyle yâd ellere düştük." Bunun üzerine **Hümeyra Hanım Sultan:**

"- Öyleyse kahrolsun diyeyim." demiş. **Sultan Vahideddin:**

"- Hayır!" demiş. "O ne kadar kötü olursa olsun bir Osmanlı paşasıdır. Kötülemek bize yakışmaz. Ne öyle söyle ne de askerinle bin yaşa de."

Sultan Vahideddin'in bu asil tavrıyla **M. Kemal Paşa'nın**

Nutuk'ta kendisi hakkında "alçak", "âdi", "sefil", "hâin" gibi en haksız ve çirkin sözlerle tavsiflerini okuyanlar bu iki adam arasındaki asâlet farkını kavrayabilirler.

*

Celal Bayar'a bir defasında da Ali Şükrü merhumun öldürülmesi hakkında bir bilgisi olup olmadığını sordum. Bu hususta bir şey bilmediğini söyledi. Ben de Topal Osman'ın M. Kemal Paşa'ya yaranmak için bu muhâlif milletvekilini öldürmüş olduğunu söyledim. Böylece bu hâdisedeki M. Kemal'in Ali Şükrü Bey'in öldürülmesiyle alâkalı rolünü tahfif ederek bir şeyler söyleyebilmesini temin etmek istedim. O kat'î bir ifadeyle:

"- Hayır, hayır! Asla! Gâzi'nin böyle işlerle hiçbir alâkası yoktu." diyerek kesip attı.

O zaman Rıza Nur'un hâtıraları henüz elime geçmemişti. Ama Millî Mücâdele'de Batum meb'usu olarak bulunan Ali Rıza Acara'dan bu hususta dinlediklerimle gerçeğe vâkıftım. Ali Rıza Acara milletvekili olmasına rağmen Yunan Harbi'nde fiilen çarpışmış ve Gemlik Dağları'nda yaralanmıştı. O bana demişti ki:

"- İzmit'te oturan Batumlu Zaloğlu Hasan Bey adında bir hemşehrim vardı. Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi hengâmında O'nunla konuşuyorduk. O bana dedi ki:

"- Biliyor musun bu işi M. Kemal Paşa, Topal Osman'dan evvel bana teklif etti. Ben kabul etmedim." Bunu öğrenen Ali Rıza Acara bu işin Topal Osman tarafından M. Kemal'in direk-

Ali Rıza Acara
(1897-1969)

tifiyle yapıldığına kanaat getirmiş. Bu sebeple O'nu arayarak kınamak istemiş. O zaman milletvekilleri ekseriyetle Ulus'taki Taşhan'da ikamet ederlerdi. Bir gün O'nu burada **Recep Peker**'le fiskos hâlinde görünce kanaati pekişmiş ve **Topal Osman**'ı muâheze ettiği duyulursa kendisinin de başına bir belâ geleceğinden çekinerek bundan sarf-ı nazar etmiştir. Kendisi de medrese mezunu bir hoca olan **Ali Rıza Acara** Yunanlılar'a karşı elde edilen zaferde din adamlarının rolü askerlerden fazladır diyerek o günkü mânevî atmosferi anlatmıştı. Ben "**Sarıklı Mücâhidler**" isimli eserimde O'nun anlattıklarından bazılarını nakletmiş bulunmaktayım.[42]

42 Bkz. Kadir Mısıroğlu-Kurtuluş Savaşı'nda Sarıklı Mücâhidler, İstanbul 2015, sh. 389 vd.

ŞEHZÂDE MEHMED ÂBİD EFENDİ
(1885-1973)

1885 Yılı'nda Yıldız Sarayı'nda doğan Şehzâde **Mehmed Âbid Efendi, Sultan II. Abdülhamid** merhumun en küçük evlâdıdır. Dört yaşında babasıyla birlikte sürgüne gitti. O'nunla birlikte İttihadçıların intikam almak kasdıyla hapsedildikleri Selânik'teki Yahudi asıllı "**Alâtini Biraderler**"in köşkünde yaşadı. **Sultan Abdülhamid**'in 10 Şubat 1918'de Beylerbeyi Sarayı'ndaki vefâtı anına kadar yanında kaldı.

1924'te bu hanedan sürgüne gönderildiğinde 19 yaşındaydı. Paris'te Hukuk Fakültesi ve Şark dilleri Farsça bölümünü bitirdi. 1936 Yılı'nda Arnavutluk kıralı **Ahmed Zogon**'un kızkardeşi Prenses **Seniye Hanım** ile evlendi. 1948 Yılı'nda anlaşamayarak boşandığı bu hanım O'nun adına Amerikan bankasına yirmi bin dolar yatırdı. Bu boşanmadan sonra Paris'te mâlî sıkıntıya duçar olduğu hâlde bu paradan bir kuruş kullanmadı. Seyyar jilet, traş sabunu gibi şeyler satarak hayatını geçirdi. Zaruretini haber alan yeğenlerinden birinin dâveti üzerine Beyrut'a gidip burada yaşamaya başladı. Ben kendisiyle 1971 Yılı'nda Beyrut'ta tanıştım. Bir talebe yurdunda kalıyordu.

1973 Yılı'nda Beyrut'ta sokak ortasında bir kalp sektesinden vefât ettiği zaman cebinde sadece 35 kuruş Lübnan parası ile bir de boşadığı hanımın O'nun adına Amerikan bankasına yatırdığı yirmi bin doların banka cüzdanı vardı. Cenazesi Şam'a nakledilerek **Sultan Selim** Câmii haziresindeki Hanedana mensup şahsiyetlerin yanına defnedildi. Gerçekten ismi gibi âbid ve zâhid bir şahsiyetti. Bana bazı mektuplarıyla birlikte anlattıklarından birkaçını da yeri geldikçe eserlerimde yazmışımdır. Mekânı cennet olsun!..

*

Âbid Efendi'nin on beşinci hicri asra girerken Paris'te kendisini ziyâret eden Suud Kıralı **Faysal'dan** Mekke'de halife ilân edilmesine dâir bir teklif almıştır ki; ben bunu "Geçmişi ve Geleceği ile Hilâfet" isimli eserimde şöyle nakil ve hikâye ettim:

"Hilâfet'i âlemşümul bir müessese hâline getirmiş olan **Sultan II. Abdülhamid** Han merhumun en küçük oğlu **Şehzâde Mehmed Âbid Efendi, Kral Faysal'ın** bu hususlaki düşünce ve tasavvurlarına ışık tutmak üzere, işbu eserin müellifine 1971 Yılı'nda Beyrut'ta ikamet etmekte olduğu mütevâzi talebe pansiyonunda aşağıdaki açıklamayı lütfetmişlerdir:

Henüz buraya gelmemiştim. Paris'te oturuyordum. **Kral Faysal**, oraya gelmişti. Beni aratıp buldurdu. Kendisiyle gayet mahremâne bir görüşme yaptık. Öyle ki; hiçbir yakınının bile bu görüşmede bulunmasına izin vermedi.

Uzun uzun İslâm Dünyâsı'nın içinde bulunduğu keşmekeşlikten şikâyet ettikten sonra sözü yakında gelip çatacak olan hicrî on beşinci asrın ehemmiyetine intikal ettirdi. Bu münasebetle yapılmakta olan hazırlıkları anlattı ve bu meyanda "**yeni asra halifesiz girmek istemediklerini**" belirttikten sonra:

"-Geliniz Efendi Hazretleri!" dedi, "Sizinle Mekke'ye gidelim. Orada oturunuz. Hilâfet'in târihî şan ve azametine yakışır bir merâsimle sizi "**halife**" ilân edelim. İlk önce ben size "**biat**"

۱۷ شباط ۱۹۷۲ بیروت

محترم قدیر بك افندی .

بایرام مناسبتیله گونده‌دیگکز قارتی آلمیه رکوه جوابلا رغبه لطرلرینی
عذر دیلرم . دها اولکی مکتوبکزی زمانده جوابلا صمه دلو عبده . فلکزلرینی
و حکایه ده اوزون اوزادی یه یازمشم . بوکره بیچ بر جواب خالکزلرمادیغنه غبه
یازاجغم وسوزیه بورمیاجغم . بیلیورم که بو زمانلرده زکلکز بك جوده مشغول ولده
مشغولدر . جسارتکزله جوابی المقلیه بکز حالکزلرده مراعه ایتکده‌یم .
اوکتکزه چیقاره بوتون خورشافلرده ، آنکلرده ، مانعلرده قولایلقله
قورتولمالکزی جناب حقدن نیاز ایدرم .

محمد عابد

۱۰ / ۱

-Şehzâde Âbid Efendi'nin bana yazdığı mektuplardan biri-
Son cümleleri:

"Cesâretinizin hayranı olmakla beraber hâlinizi de merak etmekteyim. Önünüze çıkan bütün tuzaklardan, engellerden, mânialardan kolaylıkla kurtulmanızı Cenâb-ı Hak'tan niyaz ederim. Büyük saygılarımla

Mehmed Âbid"

edeceğim, sonra da teb'am... Bilâhare bu biati şümullendirebiliriz. Merhum babanızın başta bütün Arab ülkeleri olmak üzere İslâm Dünyâsı'nın her tarafında gâyet haklı bir şöhreti vardır..."

O'na cevaben dedim ki;

"-Önce bu teveccüh ve alâkanıza teşekkür etmeliyim. Sonra da böyle azametli bir davaya kendimi lâyık görmediğimi ifâde etmeliyim.

Sâniyen bu iş Mekke'de olmaz. Arab Âlemi'nin hâli pürmelâli mâlûm-i âlileridir. Bunun altında hemen bir ecnebi parmağı ararlar. Bizde «Yiğit düştüğü yerden kalkar!..» tarzında bir atasözü vardır. Bu iş olursa Türkiye'de olur, olmazsa hiçbir yerde..."

Merhum, **Faysal**'ın kendisinin ne demek istediğini pekâlâ anladığını ifâde buyurmuş ve aslında bu teklifin arka plânından bizzat emin olmadığını da sözlerine eklemişti.

Kral Faysal'ın daha sonra 1973 Yılı'nda Pakistan'da toplanan "İslâm Konferansı'nda bu mes'eleyi tazelediği ve kuliste Türk murahhasları ile "Emânat-i Mukaddese" mevzuunda pazarlıklara giriştiği duyulmuş ve İstanbul gazetelerine bu haber "**Kral Faysal**'ın halife olmak istediği ve bu maksadla "**Emânât-ı Mukaddese**"yi petrol karşılığında satın almak gayreti peşinde koştuğu" sûretinde aksetmişti."[43]

Merhum bana o zaman **Faysal**'a karşı söylediği o sözlerden O'nun bu teklifin arkasında Amerika olduğunu mu kastettiği tarzındaki sualine:

"- Kusura bakmayınız ama efendim, evet." dediğini de ilâve etmişti.

Âbid Efendi, babasıyla birlikte Beylerbeyi Sarayı'nda O'nun ölümüne kadar devam eden beraberliğine dâir de bazı şeyler söylemişti ki; onlardan ibretli olan bir ikisini de burada zikretmeliyim:

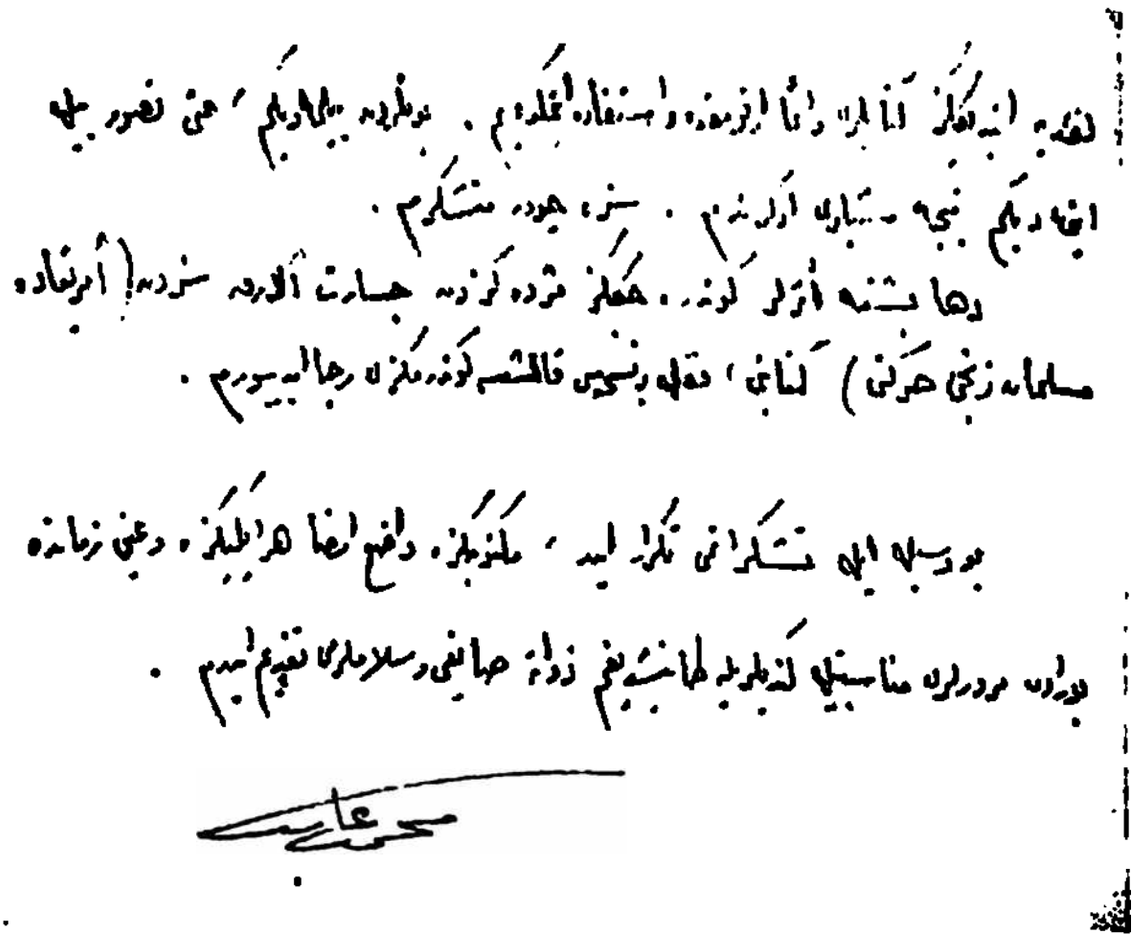
---

43 **Kadir Mısıroğlu**-Geçmişi ve Geleceği ile Hilâfet, İstanbul 2013, sh. 448.

Sultan Abdulhamid merhum en küçük Şehzâdesi Mehmed Âbid Efendi (1905 - 1973)

Şehzâde Âbid Efendi'nin bana yazdığı mektuplarından bir parça.

"Hediye ettiğiniz kitapları daima okumakta ve istifade etmekteyim. Bunlardan bilmediğim hatta tasavvur bile etmediğim nice şeyler öğrendim. Size çok müteşekkirim.

Daha başka eserler göndereceğiniz müjdenizden cesâret alarak sizden "Amerika'da Zenci Müslümanlık Hareketi" kitabını fazla bir nüshası kalmışsa göndermenizi rica ediyorum. Bu vesileyle teşekküratımı tekrar eder mektubumuza vâzı-ul imza her ikinize aynı zamanda buradan mürürleri münâsebetiyle kendileriyle tanıştığım zevata saygı ve selâmlarımı takdim ederim.

Mehmed Âbid"

Sultan **II. Abdülhamid** merhumun en küçük evlâdı **Şehzâde Âbid Efendi** ile 1971 Yılı'nda Beyrut'ta görüşmüştüm. Bu görüşme esnasında diğer bir çok mesele meyânında bir de şunu nakletmişti:

"-Babamla birlikte Beylerbeyi Sarayı'nda bir nevî hapis hayatı yaşarken, O, birçok defalar beni ikaz sadedinde şöyle demişti:

"-Oğlum!.. Muhâfız sıfatıyla burada bulunan subayların hiçbiri bizim dostumuz değildir!.. Bize dost olsalar, bu vazifeye tâyin olunmazlar!.. Onlara güvenme!.. Seni bahçede atla dolaştırmak isterler. Sakın atın kolonunu dikkatlice muâyene etmeden binme!.."

Ben, bu ihtiyatı fazla bularak, muhâfızların iyi insanlar olduğunu söyleyince, sordu:

"-İçlerinde namaz kılan var mı?"

Cevap verdim:

"-Sadece Binbaşı **Nazif Efendi**!.."

"-Bak gördün mü?!.." dedi. "Allah'a secde etmemeleri, onların zihniyetini anlamak için kâfidir!.."

Bu tespit sâdece **Sultan II. Abdülhamid**'in içinde bulunduğu şartları değil aynı zamanda Osmanlı'nın da -ordu itibariyle- tâ o zamanlarda bile ne ölçüde bozulmuş ve dinden uzaklaşmış olduğunu göstermektedir. Düşününüz ki, bu muhâfız subaylar on dört kişidir. İçlerinde bir tek kişi namaz kılıyor, o da ihtimal bugün hem hacca gidip ve hem de Halk Partisi'ne rey veren mostralık adamlardan biri gibi olmalıdır.

Şehzâde Mehmed Âbid Efendi'nin teyzezâdesi **Âbide Hanımefendi**'ye, vefâtından sâdece birkaç gün önce yazdığı mektûbun son satırları:

"Rüyânız, kimbilir belki tahakkuk eder, (teyzezâdesi, O'nun, rüyâda vatana döndüğünü görmüş) belki etmez. Lâkin etmese de pek zararı yok. Zîrâ elli senedir ben, vücûden gurbetteyim. Lâkin

ma'nen ve hayâlen dâima oradayım. Sahîfe bitti, Allah'a emânet olunuz.

Mehmed Âbid

Hâmiş: Mektûbumu şübhesiz bayram arefesinde alacaksınız. Bayramınız mübârek olsun."

Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi**'nin oğlu **İbrahim Sabri Bey**, Beyrut'ta **M. Âbid Efendi** ile sık sık görüşürlerdi. O'nun vefâtı üzerine şu kıtayı yazmış ve O'nun ölümüne tarih düşürmüştür:

Sabr-u imân misâli olmuştur,
Buna menfâda elli yıl şâhid
Akdı (on katre) (yâd-ı) târifce
Şimdi cennettedir Emir Âbid (1393)

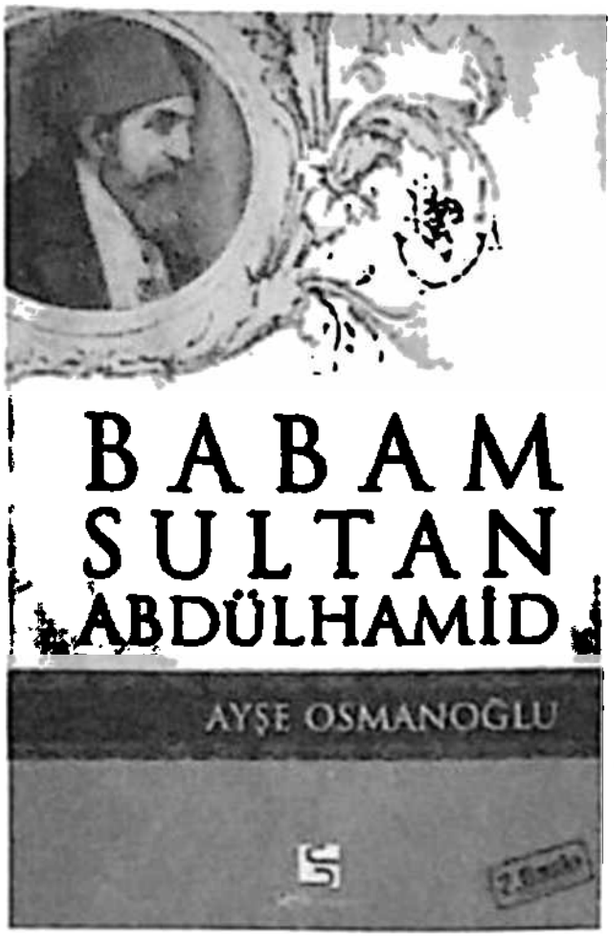
AYŞE OSMANOĞLU
(1887-1961)

Yıldız Sarayı'nda 1887 Yılı'nda **Sultan II. Abdülhamid**'in kızlarından biri olarak doğmuş bulunan **Ayşe Sultan**'ın annesi IV. Kadınefendi **Müşfika Hanım**'dır. Babası tahttan indirildikten sonra O'nunla birlikte Selânik'teki Yahudi kökenli Alatini Biraderler'in köşkünde yaşamıştır.

1924'te Hanedan mensuplarını nâgehânî bir sûrette vatan dışına sürülünce Paris'te yirmi sekiz yıl elîm bir gurbet hayatı yaşamıştır. 1952 senesinde hanedan mensuplarının kadın kısmının vatana avdetlerine dâir çıkarılan kanun üzerine İstanbul'a gelerek Serencebey yokuşunda yaşamaya başlamıştır. Önce **Ahmed Nâmi** Bey ile evlenmiş O'ndan **Osman Nâmi** ve **Ömer Nâmi** adında iki evlâdı Dünyâ'ya gelmiştir. Sonra **Mehmed Ali Rauf Bey** ile ikinci bir evlilik yapmış, O'ndan da **Abdülhamid Rauf** adında bir oğlu Dünyâ'ya gelmiştir. Hâtıraları **"Babam Sultan Abdülhamid"** adıyla İstanbul'da basılmıştır.

Ben kendisini 50'li yıllarda **İsmâil Hâmi Danişmend**'in meşhur cumartesi toplantılarında tanımak şerefine nâil oldum. Orada zaman zaman gurbet hâtıralarından anlattıkları zikri ge-

çen eserinde mevcud olduğu için bunlardan bahsetmeyeceğim. Ancak bahsi geçen toplantıların birinde İhtilâl'in hemen sonrasında merhum **Adnan Menderes** hakkında anlattığı bir mesele vardır ki O'nu ben bir eserimde[44] şöyle yazmıştım:

Sultan **Abdülhamid Han** Hazretleri'nin muhterem kerimeleri **Ayşe Osmanoğlu**, benim de bulunduğum bir mecliste şunu anlatmıştır.

1957 Yılı'nda İstanbul'un imârı faaliyeti başladığı zaman **Menderes**'in gece sabahlara kadar sokaklarda dolaştığı ve gece gündüz devam eden faaliyetleri teftiş ettiği söylenirdi. Böyle gecelerin birinde **Menderes, Ayşe Osmanoğlu**'nun, annesi **Müşfika** Kadınefendi ile birlikte ikâmet ettiği Serencebey yokuşundaki konağın kapısını çalmış. Tek başına imiş. **Ayşe Osmanoğlu** kapıya nâzır pencereden bakıp da O'nu görünce alelacele üstüne bir şeyler alıp kapıyı açmış ve içeri buyur etmiş. **Menderes** gecenin bu geç saatinde kendilerini rahatsız ettiği için özürler dileyerek misâfir odasına geçmiş. **Ayşe Osmanoğlu** annesini uyandırmış. O da giyinip salona gelmiş. **Menderes** her ikisinin de ellerini öperek tekrar tekrar özürler dilemiş ve:

"-Kimse görsün istemedim. Onun için bu saatte rahatsız ettim!.." demiş ve ilâve etmiş:

"-Siz bize velinimetlerimizin emânetlerisiniz. Fakat maalesef sizlerle bugüne kadar alâkadar olamadım. Özürler dilerim.

44 Geçmiş Günü Elerken, İstanbul 2015, C.I sh. 132 vd.

Çevremiz böyle tavırları hazmedemeyecek insanlarla dolu!"

Nihâyet bir kahve içtikten sonra ayrılmış. Bıraktığı zarfta Sultanefendi ile annesi on bin lira bulmuşlar, bir de tahsisat-ı mestureden (örtülü ödenek) ayda kendilerine üç bin lira bağlandığına dâir bir kâğıt!" Merhumeler bu aylığı tâ 27 Mayıs 1960 İhtilâli'ne kadar almışlardır.

Böyle bir tahsisat da Üstad **Necip Fâzıl Bey**'e yapılmış olduğundan merhum bu hususta ifadesi alınmak üzere Yassıada'ya götürülmüştür. Fakat Hanedan mensuplarına bu destek orada ifşâ edilmedi. Zira edilirse **Menderes**'in halk nezdindeki itibarı takviye edilmiş olurdu!

Üstad Necip Fâzıl Yassıada'da muhâkeme edilirken

ŞEHZÂDE MAHMUD ŞEVKET EFENDİ
(1901-1973)

Sultan Aziz merhumun evlâdlarından birisi olan **Seyfeddin Efendi**'nin oğludur. Amiral olan babasının Suadiye Câmii'ne yakın köşkünde Dünyâ'ya geldi. 1922 Yılı'nda **Nâime Sultan**'ın kızı **Âdile Hanım Sultan**'la (1900-1979) evlendi. Kayınvâlidesinin Kuruçeşme'deki köşkünde oturuyordu. Babası **Seyfeddin Efendi** bestekârdı. Kendisi de musiki ve resimle meşgul olmuştur.

21 yaşında genç bir bahriye yüzbaşısı iken Hanedan'ı vatan dışına tard eden kanunla yurtdışına çıktı ve Mısır'da halasının yanına gitti. Lâkin o sırada henüz kundakta olan **Nermin Sultan** adında bir kızı vardı ki kayınvâlidesi:

"-Siz buna bakamazsınız." diyerek O'nu alıp Arnavutluk'taki akrabalarının yanına gitti. **Mahmud Şevket Efendi** ancak Alman Harbi nihâyetinde Mısır'da kızıyla bir araya gelebildi.

Şevket Efendi'nin halası Mısır'da emlâk sâhibi birisiydi. Bu sebeple orada rahat bir hayat yaşadıysa da **Nâsır**'ın iktidara gelmesiyle emlâki elinden alındı. Alınmakla da kalınmadı ileride anlatılacağı üzere Mısır'dan çıkmaya icbar edildi. Gerek yurdışına çıkışında gerekse Mısır'dan kovuluşunda mâruz kaldığı sıkıntıları ben kendisinden dinlemiş olarak biraz aşağıda anlatacağım.

Mısır'dan kovulduğunda Fransız büyükelçisi kendisi ve kızına (karısından boşanmıştı) bir pasaport vererek onları Fransa'ya dâvet etti. Fransa'da Cezâyir Müslümanları'na âid teşkil edilen kamplarda kızına da iş bulunmuştu. Bu sebeple Güney Fransa'da Bagnols Sur Ceze şehrine yerleşti ve burada 1973 senesinde vefât etti.

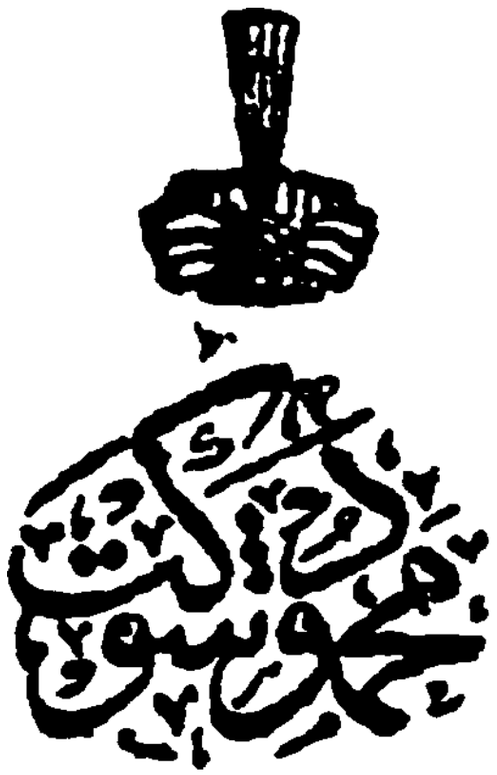
Mahmud Şevket Efendi fevkâlade engin bir târih ve siyâset bilgisine sâhibti. Ben kendisini 1965 senesi başında yaşamakta olduğu Bagnols şehrinde ziyâret ettim. Bu ziyâretim daha sonra da tekerrür etti. Kendisinden çok şey dinledim. Anlattıkları bir kitap hacmini teşkil edecek kadar geniş olduğu gibi arşivimde kendisinin yüzden fazla gâyet tafsilâtlı mektubu vardır. Kahire'deki **Dr. S. Ali Bey**'e diğer bir kısmı dostlarından **Ali Yakup Cenkçiler** ile **Emin Saraç**'a yazılmıştır. Beş-on tanesi de bizzat bana gönderdiği mektuplardır. Bunları müstakil bir eser hâlinde yayınlamayı düşündüğümden burada ben kendisinden dinlediği bazı târihî gerçeklere temas etmekle iktifa edeceğim.

*

Yusuf İzzeddin Efendi, Sultan Abdülaziz Han'ın büyük oğlu olmak dolayısıyla **Şehzâde Mahmud Şevket**'in amcasıydı. O'nun da **Sultan Aziz** merhum gibi intihar etmiş olduğu yolundaki yaygın yalanı red ve cerh istikametinde demiştir ki:

"-**Yusuf İzzeddin Efendi** amcam fevkâlade dirâyetli ve devlet dizginlerini eline almaya müheyya bir şahsiyetti. O'nun veliahd olduğu hengâmda Çanakkale Harbi başlamıştı. Bâbıâli baskınını yaparak Harbiye Nâzırı **Nâzım Paşa**'yı öldürüp iktidarı ele geçiren **Enver Paşa, Yusuf İzzeddin** amcamdan hoşlanmazdı. Zira O, İttihadçılar'ın aleyhinde idi. Günlerden bir gün Çanakkale cephesini teftişe gitti. Zâyiatın çokluğunu görünce elindeki eldivenle **Enver Paşa**'nın yüzüne vurarak:

"-Bu milletin evlâdını kırıp geçirdiniz." demişti. Enver, bu hâdiseden münfail olarak amcamı bizzat katlettirmiştir. O'nun

Mahmud Şevket Efendi'nin bazı zarf ve mektublerinde kullandığı başlık

ölümü de asla intihar olmayıp bir cinâyettir."

Gerçekten bir müdafaa harbi olan Çanakkale Harbi'nin iki yüz elli bin cephede. yüz elli bin civarında da Haydarpaşa'daki Numune Hastahânesi'nde yaralının vefâtıyla dört yüz bine varan bir zâyiat bu harbin kazanılmış olsa bile subay kadrosunun takdirine imkân vermeyen ciddi bir felâkettir.

Sultan II. Abdülhamid merhum "93 Harbi" denilen bâdireden aldığı dersle ordunun siyâsete bulaştığını ve bu sebeple zafer kazanmasına imkân olmadığını düşünerek düşmanlarını siyâseten birbirine düşürmek yolunu tercih etmiş ve içeride iktisadî kalkınmaya ehemmiyet vermiştir. Bunun için İstanbul ve Çanakkale Boğazı'yla Şark'ta Aziziye tabyasını Balkanlar'da ise Çatalca'yı tahkim etmiş bulunuyordu. Bu tahkimata rağmen daracık bir sudan geçmek mecburiyeti olan düşman mağlup edilmiş olsa bile bu kadar büyük zayiat verilmesinin askerî bir hata olduğu muhakkaktır. Çanakkale Harbi'ni benim bu tarzda değerlendirmiş olmamdan sonra **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi** amcası **Yusuf İzzeddin Efendi'nin** öldürülmesi hâdisesine avdetle şöyle demiştir:

"-Zincirlikuyu'da padişahların bir av köşkü vardır. (Bu köşk hâlen mevcud olup bir sanayi mektebi olarak kullanılmaktadır.) **Yusuf İzzeddin** amcam o köşkte katledilmiştir. Garip değil mi o gece karısı **Leman Hanım** yanında değildi. Ayrıca padişahlar gibi veliahdlerin de uyurken yatak odalarının kapısı açık bulunur.

Bu kapının bitişiğindeki bir odada bir kadın nöbetçi sabaha kadar nöbet beklerdi. O akşam bu nöbetçi de yerinde değildi. **Yusuf İzzeddin** amcam orada yalnız sabahlamış ve hiç kimsenin girip çıkmasına müsaade edilmeyen bu binadan sabahleyin cenâzesi çıkmıştır. Benim kanaatim karısı **Leman Hanım** da bu işte methâldâldir. Bu ihtimali kuvvetlendiren bir delili de sana söyleyeyim.

Müşir Veliahd Şehzâde Yusuf İzzeddin Efendi -1911 Yılı'nda-

Hanedan vatandan tard edildikten sonra hanedan mensuplarının mallarının nasıl yağma edildiğini biliyorsun. Garip değil midir ki; **Yusuf İzzeddin** amcamın mallarına dokunulmamış, bu mallar O'nun hanımına kalmıştır."

Şehzâde Mahmud Şevket'in söylediği bu sözlerin doğruluğunu bizzat yaşadım. Ben 1970'li yıllarda **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin kızı **Mihrişah Sultan**'ın avukatlığını yaptım. O gün 18 bin dönüm olan Hekimbaşı Çiftliği, Dolmabahçe'de Küçükçiftlik Parkı, Karaköy'de bir işhanı ve Beyoğlu'nda Letâfet Apartmanı'yla Çamlıca eteklerindeki **Yusuf İzzeddin** Efendi Köşkü **Mihrişah Sultan**'la birlikte kız kardeşi **Şükriye Sultan**'ın uhdesinde idi. Buralara âid davalarla meşgul olmam dolayısıyla bu hakikate yakinen vâkıf oldum. **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin yegâne vârisi bu iki sultan efendiydi. Onların erkek kardeşleri olan **Mehmed Nizameddin Efendi** (1909-1933) Mısır'da bekâr olarak vefât etmişti.

Ben bu mâlumatı edindikten on-on beş sene sonra bir hac mevsiminde Mine'de bu bahsin açılması üzerine **Mahmud Şev-**

Çanakkale cephesini mareşal üniformasıyla ziyaret eden
Yûsuf İzzeddîn Efendi

ket Efendi'den dinlediklerimi anlattım. Muhataplarımdan birisi emekli bir hâkimdi. Amasyalı **Abdullah Efendi** adındaki bu zât **Emin Saraç Hocaefendi**'nin hemşehrisi olarak birlikte hacca gelmişti O zât benim sözlerimi doğrulayarak:

"- **Mahmud Şevket Efendi**'nin söyledikleri doğrudur. Ben bunun şâhidiyim. **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin öldürüldüğü gece bendeniz yedek subay olarak o binânın kapısında nöbetçiydim. Bize **Enver Paşa**'nın emri olarak hiç kimsenin içeriye girmesine müsaâde edilmeyeceği tebliğ edilmişti. Fakat gece yarısı tanımadığım iki üç kişi o binaya girmek istedi. Ellerinde **Enver Paşa** imzalı bir izin kâğıdı mevcuddu. **Yusuf İzzeddin Efendi**'ye bir tebligatta bulunacaklarını söylediler. Ben de kendilerine müsaade ettim. On beş yirmi dakika sonra bunlar çıkıp gittiler. Bunlar dışında bu av köşküne girip çıkan başka hiç kimse yoktu. Sa-

bahleyin ben nöbeti devrederken nasıl haber alınmışsa bir takım adamlar peydah olup oradan **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin cenâzesini çıkardılar. Bunlar:

"-İntihar etmiş." diyorlardı. Lâkin sormak lâzımdı. Siz hâriçte olduğunuza göre O'nun intihar etmiş olduğundan nasıl haberdar olarak buraya geldiniz diye. Bu şüphe bugüne kadar benim içimi kemirmekteydi. Şimdi şüphemi senin anlattıkların teyid etmiş oldu." dedi.

*

Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'nin anlattığı diğer bir inanılması güç vak'a da şudur. O demişti ki:

"- **Sultan Abdülhamid Han** herkesin bildiği "**Kiliseler Meselesi**"yle Balkan kavimlerini birbiriyle dövüştürüyordu. İttihadçılar iktidara gelince bir kanun çıkararak bu meseleyi akıllarınca hallettiler. "**Kiliseler Kanunu**" diye bir kanun çıkararak nüfus sayımı yaptırdılar. Her köyün kilisesini Bulgarlar ekseriyet çıkmışsa Bulgarlar'a; Yunanlılar ekseriyet çıkmışsa Yunanlılar'a vererek kilisesiz kalan topluluk için ise iki sene zarfında devlet parasıyla bir kilise yapmış ve bunun neticesinde bu iki kavim arasındaki ihtilâfı halletmiş olarak ittifak edip Balkan Harbini çıkarmalarına sebep olmuşlardır. Siz târihle meşgulsünüz. Herhâlde bu harpde ittihadçı zâbitlerin Anadolulu çocuklara:

"- Siz Rumelili değilsiniz. Ne diye dövüşüyorsunuz?!" tarzında telkinde bulunduklarını o zaman iktidarda bulunan rakip "**İtilâf Fırkası**"nın iktidardan düşmesi için mehmetçiğe gönderilen mermi sandıkalarından kum çıktığını duymuşsunuzdur."[45]

---

45 **Mahmud Şevket Efendi**'nin bu söyledikleri tarihî birer gerçektir. Bunun delillerinden bir tanesini burada arz etmek isterim:

İttihadçılar'ın ihânet ve gafletleri neticesinde Bulgar orduları Çatalca'ya geldiği zaman buradaki tahkimat sebebiyle ilerleme imkânını bulamadılar. Fakat Edirne arkada muhâsaradaydı. Bu muhâsara esnasında Edirne'deki kumandan **Şükrü Paşa** askerlerine ağaç kabuklarını yedirerek kahramanca direniyordu. Yakın târihimizin en kahraman şahsiyetlerinden biri olan Şükrü

dedi.

Benzer gerçekler bilâhare **Abdullah Paşa**'nın meşhur muhâkemesi dolayısıyla da ortaya çıkmıştır.

Mahmud Şevket Efendi bunları anlattıktan sonra bir bah-

Paşa ile görüşen **İsmâil Hâmi Danişmend** O'nun ağzından bu ihâneti şöyle hikâye etmektedir:

"...

*Barışın imzasından sonra **Şükrü Paşa** Bulgaristan'dan İstanbul'a döndüğü zaman, halkın gösteride bulunmak ihtimalinden korkan İttihat ve Terakki'nin meşhur **Cemal Paşa**'sı İstanbul muhâfızı sıfatıyla istasyona gidip kendisini el çabukluğu ile trenden alarak muhâfızlık arabasına koymuş ve kimseye göstermeden evine getirmiştir! Edirne Müdâfii'nin bir gün bana derin bir üzüntü ile anlattığı mühim bir noktayı, o zamanki notlarımdan naklen şimdi burada aynen tarihe bırakmayı millî ve vicdanî bir vazife bilirim. Hatıralarını yazmakta kendisine yardım etmemi istediği hâlde, ömrü vefa etmediği için bu arzusunda ne yazık ki muvaffak olamayan **Şükrü Paşa** merhum, İttihatçılar devrindeki gözden düşürme sebebini bana şöyle anlattı:*

*"-Savaşın başlangıcında hükümet benden Edirne'nin bir ay müdâfaasını istedi. Elimde bu noktaya âid bir vesikada var. Ben, her türlü mahrumiyete rağmen verdiğim sözün beş misli dayanarak 155 gün mukavemet ettim. İşte buna rağmen esâretten dönüşümde İttihad ve Terakki Hükümeti beni emekliye sevkedip aralarından uzak tuttular! Bunun çok acı bir sebebi var: Savaşın başlangıcında ve muhalif kabine zamanında henüz kuşatma başlamadan evvel İttihatçılar'ın eski Dâhiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) **Talât Bey** gönüllü nefer yazılıp Edirne'ye gelmişti. Maksadı askerlik etmek değil, askeri fesada sokmaktı! İkinci derecedeki kumandan paşaların oturdukları binaya yerleşmiş ve tıpkı o paşalar gibi o nefer beye de emirerleri tahsis edilmişti! Nefer bey, kumandan paşaların sofrasına oturuyor ve âdeta bir «Nefer Paşa» muamelesi görüyordu. Tabiî bu durum subaylarla askerler arasında birçok dedikodulara sebep oldu. **Talât Bey**'in her günkü faaliyeti hakkında raporlar alıyordum. Askeri savaş etmemeye teşvik ediyor ve bilhassa Anadolu efradına «Rumeli'nin kendi vatanları olmadığından» bahsediyordu! O sırada düşman ordusu ilerlemekte ve Edirne muhâsara edilmek üzereydi. Tabiî böyle bir fesada daha fazla tahammül edemezdim. **Talât Bey**'i çağırttım. Karşımda askeri vaziyet alan nefer elbiseli fesatçıya «**Bey oğlum!**» diye hitap ederek Edirne'deki anormal durumunu ve bu vaziyetten istifade ederek yaptığı olumsuz propagandayı anlattım. Bu hâle bir dakika tahammül edemeyeceğimi; Edirne'de kaldığı takdirde kendisini Tanrı korusun idam ettirmek mecburiyetinde kalacağımı ve öyle bir mecburiyette kalmak istemediğim için o günkü trenle derhal İstanbul'a hareket etmesini emrettim. Tabiî çekildi, gitti. O gitti ama Genel Merkez*

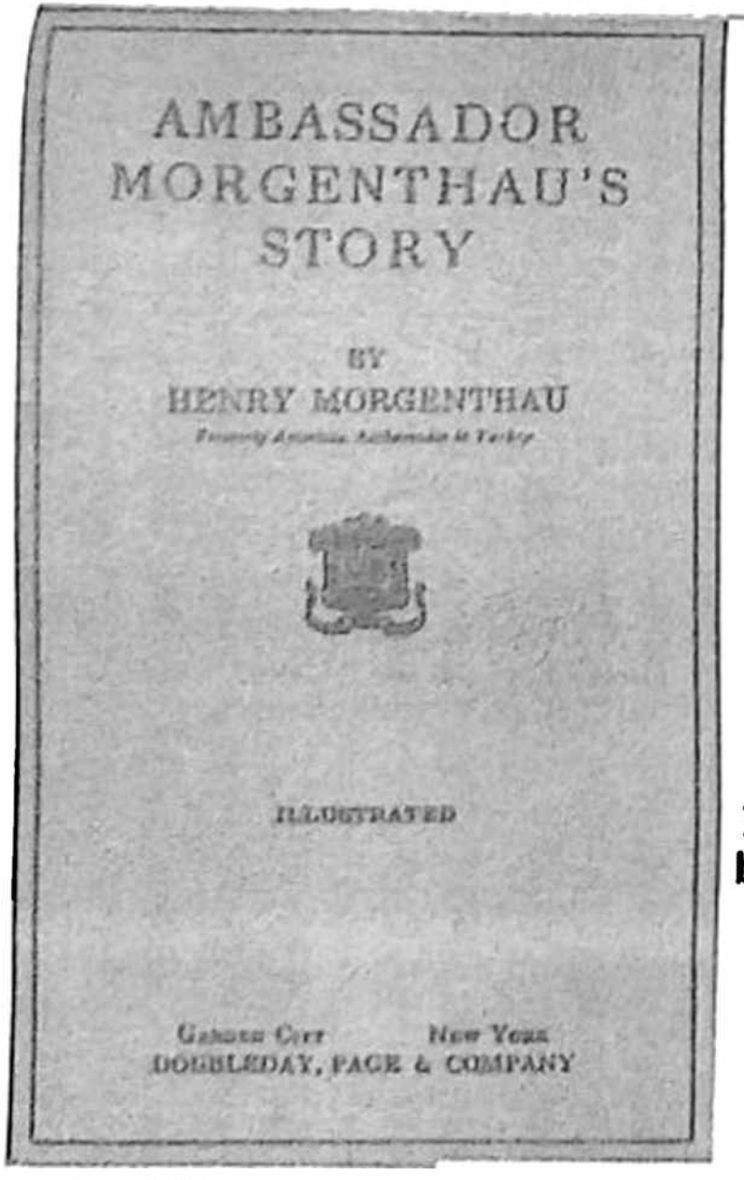
riye subayı olması dolayısıyla çok iyi incelemiş bulunduğu Balkan Harbi'nde deniz harekâtı hakkında da şunları söyledi:

"-Yunan Donanmasıyla Osmanlı Donanması Saroz Denizi'nde harbe tutuştu. Osmanlı filosunun kumandanı İttihadçı veya İtilâfçı olmayan siyâsete bulaşmamış **Râmiz Bey** adında bir amiraldi. Bu muhârebede Yunanlılar'ın sonradan başımıza belâ olacak olan **Averof** isimli gemisi yara almıştı. O'na yakın ve körfezin ağız kısmında bulunan Hamidiye zırhlısının kumandanı **Rauf Bey'e Râmiz Bey** yakın olması dolayısıyla **Averof**'u torpillemesini emretti. O zaman İtilâf fırkası iktidarda olduğu için gerçekleşecek mağlubiyet hükümetin düşmesini icab ettireceği düşüncesiyle **Rauf Bey** bu emri yerine getirmedi. Aksine körfezin ağzından çekilerek **Averof**'un selâmetle çekilip Pire Limanı'nda tâmire girmesine imkân bahşetmiştir. **Rauf Bey** sonradan "Böyle

---

*üyelerinden **Bahaeddin Şakir**, Kızılay Müfettişi sıfatiyle Edirne'de kaldı. **Talât**'ın olumsuz propogandasına devam eden bu adamı idam ettirmemek için çekmediğim kalmadı. Kuşatmanın sonlarına doğru bir gün bana gelip «**Sultan Selim** Câmi»nin düşmana teslim edilemeyeceğinden» dem vurarak, «dinamitle berhava edilmesini» teklif etti. Kendisine «Edirne üzerindekî en muhteşem Türklük ve Müslümanlık damgasının yok edilmesi târihe bir ihânet olacağını ve Edirne'nin herhâlde Bulgar hâkimiyetinde kalamayacağını» söyledikten sonra bir daha vazifesinden başka bir şeyle meşgul olmamasını ihtar ederek defettim. İşte, benim gözden düşmeme bu **Talât**'larla **Bahaeddin Şakir**'ler sebep oldu. Onlar, ordumuzun bir an evvel mağlup olmasını ve bu mağlubiyet yüzünden muhalif hükümetin bir an evvel düşmesini istiyorlardı! Fakat, unuttukları bir şey vardı: Benim asker olduğumu unutuyorlardı!...»*

*Şükrü Paşa'nın bahsettiği bozgunculuk meselesi hakkında o zamanki Dâhiliye Nâzırı **Reşat Bey**'in hâtıralarında birçok izahat vardır. Bu meseleye bazı gazete makalelerinde de temas edilmiştir. Hayret edilecek noktalardan biri de, vaktiyle **Sultan Hamid**, Rusya'daki şerefli esâretinden dönen **Gazi Osman Paşa** lehindeki heyecanlı gösterilerden çekinmemiş olduğu hâlde, İttihad Terakki ismindeki Balkan komitesinin **Şükrü Paşa** Bulgaristan'dan dönerken alaşlanmak ihtimalinden korkmuş olduğu için paşayı halka göstermemiş olmasıdır! İttihatçılar işte bu sûretle **Şükrü Paşa**'yı halka unuttumuşlardır. Ama târihe unutturamamışlardır.*" (**İsmail Hâmi Dânişmend**-Tarihî Hakikatler C.II, İstanbul 1979, sh. 29 vd.)

Talât Bey

Büyükelçi Morgenthau'ya verilmiş olan bu fotoğraf Hyde Park N.Y.'ta Franklin Delano Roosevelt Kütüphanesinde bulunmaktadır.

(FDR:PHM-Fotoğraf Koleksiyonu)

1) Talât Bey'den "Şu gasıp çetenin elebaşısı" diye bahseden Morgenthau, şöyle devam etmekte:

> **Ben onun Müslümanlığa aldırmadığına bizzat tanıklık edebilirim, zira partisinin ileri gelenlerinin çoğu gibi o da bütün dinleri alaya alırdı. Hattâ bir seferinde bana, "*Bütün papaz, haham ve hocalardan nefret ediyorum*" demişti.[48]**

Yukarıdaki eser Belkıs Torfilli tarafından tercüme edilerek "Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsünün Perde Arkası" adıyla İstanbul'da 1991 Yılı'nda yayınlanmıştır. (Bkz. a.g.e. sh.29)

نومرو : ٤٦ کانون اول – کانون ثانی ۱۳۲۸ جلد : ۸

مؤسس ومدیری:
عبیدالله اسعد

سرمحرری :
م. رؤف

Directeur-Propriétaire:
UBEIDOULLAH ESSAD

Bureau & Imprimerie:
Rue de la S.-Porte N. 31
Constantinople

Prix: 5 Piastres

رسملی کتاب

RESSIMLI - KITAB

هرآی نشر اولنور ادبی ، سیاسی ، فنی ، فلسفی ، اجتماعی مجموعهٔ مصورهدر

رسملی کتاب مطبعه‌سی

L' Immortel Héros d' Andrinople, S. E. Chakri Pacha

Yakın tarihimizin en kahraman simalarından biri Edirne müdâfii
ŞÜKRÜ PAŞA (1857- 1916)

سمای کتاب

Rauf Bey (Orbay)
(1881-1964)

bir emirden haberim olmadı." demişse de bu söz doğru olamaz. Çünkü filo kumandanı emrindeki gemilere emirlerini telsizle bildiriyordu. **Rauf Bey**'in bundan haberi olmamasına imkân yoktur. Fakat bakınız **Rauf Bey** ne yaptı. **Averof**, Pire Limanı'nında tâmirdeyken Yunan sâhillerini kuru sıkı dağlara top ateşinde bulunduğundan ittihadçı güruh tarafından Hamidiye kahramanı olarak ilân edilmiştir. Hâlbuki O, **Averof** tâmirden çıkacağı günleri tahmin ederek kömür almak bahânesiyle İskenderun limanına gitmiş ve emrindeki geminin kaburgası midye bağlayıncaya kadar yâni harp aleyhimize neticelenineeye kadar orada kalmıştır." Bunları söyleyen **Mahmud Şevket Efendi**:

"- İşte evlâd, bizim o büyük devletimiz böyle ihânetler sebebiyle yıkılmıştır." dedi.

Benzer bir gerçeği de buraya biz ilâve edelim:

İngilizler'in 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'daki Meclis-i

Mebusan'ı basmaları **M. Kemal**'le **Rauf Bey**'in Sivas'ta kararlaştırmaları üzerine gerçekleşmiş olup O'ndaki gâye siyâsî faaliyet merkezi olarak İstanbul yerine Ankara'nın ortaya çıkmasını sağlamaktı. **Rauf Bey**'in son Osmanlı Meclisi'ni İngilizler'i bu hususta ikna ederek dağıttırmış olduğuna âid gerçeğin tafsilâtını öğrenmek isteyenler **Cemal Kutay**'ın "**Tarih Konuşuyor**" isimli eserinin birinci cildinin 152. sahifesine bakabilirler.

Yalnız Fransız meb'usu **Andre Fruburg**'a atfen yapılan bu ifşaat bütün yazılarında **M. Kemal Paşa**'yı tebriye etmek gayretkeşliğinden kurtulamayan **Cemal Kutay** tarafından binbir te'ville ve bugüne göre tefsir edilerek takdim edilmektedir. Bu adamlar, Osmanlı Devleti'ni yıkmayı ve bu iş için ecnebilerle işbirliği etmeyi ne yazık ki, hâlâ vatanseverlik olarak gösterebilmektedirler. Ayrıca bu kararın daha Sivas'ta **M. Kemal Paşa**'nın riyâseti altında kumandanlar ve sâir kimselerden müteşekkil bir grup tarafından alınmış olduğu **Feridun Kandemir**'in **Rauf Orbay**'la mülâkatlarını aksettiren adı geçen eserin 45. sahifesinde de sarahaten ifade edilmektedir.

Bu gerçeği **M. Kemal Paşa**'yla hayatının sonuna kadar beraber bulunmuş olan **Hasan Rıza Soyak** da aynen kabul ve itiraf etmektedir.[46]

Bu Meclis'te Sinop Meb'usu olarak bulunan **Dr. Rıza Nur**, Meclis'in İngilizlerce basılıp dağıtılması hususunda pek çok tafsilât verdikten sonra:

"O gün orada bulunan arkadaşlar hikâye etti. Ezcümle Gümüşhâne Mebusu **Zeki** anlattı. **Zeki** bizzat bir ev bulmuş, hazırlamışlar. **Rauf** ile **Kara Vâsıf**'ı kaçırmak istemişler. İmkân da pek güzel varmış. Tecrübe de yapmışlar. Tamam. **Rauf** kaçmak istememiş. Teslim olmuş. Dikkate şâyân bir şeydir. Tâbiî sebebi-

46 Bkz. **Hasan Rıza Soyak- Atatürk'ten Hâtıralar**, İstanbul, 1973, C. I. sh. 126-127

ni **Rauf** kendisi bilir. "[47] demektedir.

Fakat ne hâcet. Bu gerçeği **Rauf Bey**'le görüşmelerini kitaplaştıran **Feridun Kandemir**'in "**Hâtıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay**" isimli eserinde de şu sûretle yer almış bulunmaktadır:

"***Rauf Bey**, Millî Mücadele uğrunda hiçbir hizmetten, hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış ve gerektiğinde hayatını fedâya kadar gitmekte tereddüt etmediğini de her vesile ile göstermişti. Yine Millî Mücâdele'nin başlangıç safhasın da, Osmanlı Mebusan Meclisinin eskiden olduğu gibi İstanbul'da mı, yoksa yeni vaziyete göre Anadolu'da bir yerde mi toplanması gerektiği meselesi bahis konusu olup da, Sivas'ta*

***Mustafa Kemal Paşa**'nın başkanlığında, bütün yetkili kumandanlar ve sâir kimselerle toplanıldığı gün, uzun uzadıya tartışmalardan sonra verilen (İstanbul'da toplanması) kararına bir göz gezdirmek, **Rauf Bey**'in bu işte de üzerine aldığı «Anadolu'da Millî Meclis'in ve dolayısiyle Millî Hükümetin kurulmasını temin için, İngilizler'i İstanbul'da toplanacak meclisi basmağa tahrik için gerekirse nefsini feda etmek.» vazifesinin, yine bu büyük «fedakârlık» ve hattâ **Kâzım Karabekir Paşa**'nın ifadesiyle «Millî kahramanlık» dan başka bir şey olmadığı aşikârdır."*[48]

*

Ben kendisini bir de Hanedan'ın Türkiye'den çıkarılması esnasında yaşadıklarını, Mısır'da karşılaştığı güçlükleri, Fransa'daki hayatına dâir ehemmiyetli hâdiseleri anlatması ricasında bulundum. O'nun anlattıklarını "**Osmanoğulları'nın Dramı**" isimli eserimde tafsilâtıyla nakletmişsem de bu nakillerin burada iktibasla yer almasını doğru buluyorum:

---

47 Bkz. Dr. **Rıza Nur**- Hayat ve Hatırâtım, Frankfurt, 1982, a.g.e, C. I, sh. 432

48 **Feridun Kandemir**- Hâtıraları ve Söyleyemedikleri ile **Rauf Orbay**, İstanbul 1965, sh. 45

"**Sultan II. Abdülhamid Han**, iki kızını **Gâzi Osman Paşa**'nın iki oğluna vermişti. Bunlardan biri olan **Kemaleddin Paşa, Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'nin kayınpederiydi. O'nun kızı **Âdile Hanım Sultan**'la evliliğinden sâdece bir tek çocuğu Dünyâ'ya gelmiştir: **Nermin Sultan**!... Hâlen Fransa'da babasının medfun bulunduğu Bagnols sur Ceze şehrinde tek başına yaşamakta olan (7.11.1998'de vefât etti) bu rikkat ve merhamet timsali Sultan Efendi'nin hayatı, bir roman olarak yazılmaya değer vasıfta hazin tablolarla doludur. Hakkıyle tasvir ve tavsif edilemeyecek gerçek bir dramdır. Maalesef sakat olan ve mübalâğasız on iki lisân bilen bu cefakâr sultan efendiden ileride bir nebze bahsedilecektir. Osmanoğullarını yurtdışına çıkaran mâhud 431 sayılı kanun kabul edildiği sırada **Mahmud Şevket Efendi**'nin bu biricik evlâdı, henüz altı aylık bir çocuktu ve kundaktaydı.

Mahmud Şevket Efendi'nin yurtdışına çıkarılışı esnasında cereyan eden hâdiseleri -mezkûr kanunun tatbikatına misâl olmak üzere- evvelce husûsî arşivimizde mahfuz teyp bantından kendi ifadesiyle nakletmiştik. Hatırlanacağı üzere, bu değerli şehzâde bir ecnebî yük gemisinin kaptan kamarasını kiralayarak önce İtalya'ya geçmiş, oradan da Mısır'a gidip yerleşmişti. Altı aylık kundakta bir çocuk olan kızı **Nermin Sultan** ise kayınvâlidesiyle birlikte Arnavutluk'a gitmişti.

Mahmud Şevket Efendi'nin bu sırada Mısır'da oldukça varlıklı bir halası vardı. Hiç çocuğu olmayan bu kadın, şehzâdeyi bağrına basarak O'na vatan ve evlâd hasretini unutturmaya çalışıyordu. Ne yazık ki, Mısır'a yerleştiğinden çok az bir müddet sonra Arnavutluk'a giden oradan da Nice'e geçmiş bulunan kayınvâlidesinden bir mektup alarak kızının sağ kalça kemiğinde **"kemik veremi"** hastalığı zuhûr ettiğini ve tedâvi için İsviçre'ye gönderilmiş bulunduğunu öğrendi. Tabiatıyla şehzâde, herhangi bir tâbiyeti hâiz değildi. Hukukî tabiriyle bütün Osmanoğulları gibi O da **"haymatlos"** yâni tâbiiyetsizdi. İsviçre'ye gitmeye ve

hayattaki biricik evlâdının sıhhatiyle ilgilenmeye can atıyordu. Fakat İsviçre'ye hangi pasaportla girebilirdi? Binbir tereddütten sonra -herşeye rağmen- Mısır'daki Türk Sefarethânesi'ne başvurarak derdini anlattı. Fakat ne yazık ki, o sırada Türkiye'nin Kahire sefiri bulunan **Topal Râgıb**:

"-Siz buraya nasıl geliyorsunuz, sizi gidi vatan hâini alçaklar sizi!.." diyerek O'nu buradan kovalamıştı.

Kanlı gözyaşları dökerek oradan ayrılan **Mahmud Şevket Efendi**, bu vak'adan sonra bir daha ne Türk Sefârethânesi'nin önünden geçecek ve ne de orada vazifeli herhangi bir memurla selâmlaşacaktı.

Nermin Sultan, bu sırada bir buçuk yaşındaydı. Müteâkiben gelen bir mektupta O'nun iyileşerek büyük annesinin yanına döndüğü, fakat az sonra hastalığın yeniden nüksetmesi üzerine tekrar İsviçre'deki hastahâneye yatırıldığı bildirilmekteydi. Bu sûretle, teatî edilen mektuplarla kızının sıhhatinden haber almaya çalışan ve Mısır'da çaresizlik içinde çırpınan **Mahmud Şevket Efendi**, bir müddet sonra yegâne tesellî kaynağı olan bu mektuplardan da mahrum kalmıştı.

Acaba ne olmuştu? Kayınvâlidesi ve kızı hayatta değil miydiler ki, gönderilen mektuplar geri geliyordu? Önce vatanından, sonra tek sevgili evlâdından ayrılan ve O'ndan en küçük bir haber bile alamayan bu tâlihsiz şehzâde, bu defa hanımından da ayrılmak mecburiyetinde kalmıştı. Ana tarafından **Sultan II. Abdülhâmid Han**'ın, baba tarafından ise **Gâzi Osman Paşa**'nın torunu olan bu kadın, **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'nin bizzat bu satırların yazarına tafsil-be-tafsil anlattıklarına nazaran, ne vatandan ayrılışı ve ne de evlâdının hastalığını dert edinmemiş ve olup bitenlerden dolayı en küçük bir teessür duymamış, Şehzâde'den ayrıldıktan sonra Mısırlı bir toprak zengini ile evlenmişti.

Mahmud Şevket Efendi'nin, kayınvâlidesiyle Arnavutluk'a giden kızından Kuruçeşmede'ki köşkte vedâlaşıp ayrılışı-

nın üzerinden tam yirmi yıl geçmişti ki, bir gün kendisini mes'ud eden bir mektup aldı. Hayatından çoktan ümid kesmiş bulunduğu kızından gelen bu mektup, Arnavutluk'tan postalanmıştı. O sırada İkinci Cihan Harbi, bütün dehşetiyle devam etmekteydi. Arnavutluk da bu harbin belli başlı cereyan sahalarından biriydi. Esirlere mahsus *"Bir temerküz kampında bulunduğunu"* söyleyen **Nermin Sultan**'ın kısa mektubu, çığlık gibi bir cümle ile bitiyordu:

«Babi, ne yapıp yapıp beni buradan kaçırmalı, kurtarmalısın!.."[49]

Çâresizlik içinde sağa sola başvuran Şehzâde, nihâyet Mısır'da İngiliz istihbarat servisinin başı olarak bulunan **Lord Kinross**'un yardımını sağlayarak bir İngiliz askerî uçağıyla kızının Mısır'a getirilmesini sağlayabilmiştir. Fakat havaalanında O'nu karşılamaya gidince İstanbul'da altı aylıkken ayrıldığı evlâdını güçlükle tanıyabilmiştir. Kampta açlık, bakımsızlık ve pislik içinde kalarak kemik veremi hastalığı nüksetmiş bulunan Sultan Efendi'nin sırtında hâki renkli bir asker elbisesi vardı ve ancak tekerlekli bir sandalya ile yürüyebiliyordu.

Kızını bağrına basarak Mısır'da ikamete devam eden **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'nin, bundan sonraki hayatı da -maalesef- tahammülfersâ ızdıraplarla geçmiştir. Mısır'da âdetâ bir hapis hayatı yaşıyordu. Sokağa her çıktığında kiminle görüştüğü ve nerelere girip çıktığı derhal emniyete rapor ediliyordu. Zira fevkalâde kuvvetli bir şahsiyeti olan Şehzâde'nin her türlü faaliyetinden kuşkulanılmakta ve kendisinin hürmet gördüğü ecnebî sefâret mensuplarıyla temâsı, mahallî hükümetçe asla hoş karşılanmamaktaydı. Bu bakımdan kendine çıkarılan güçlüklerin ve O'nu mâlî müzâyaka ve sıkıntı içinde tutmak için sarfedilen gayretlerin haddi hesabı yoktu.

---

49 **Nermin Sultan Efendi**, babasına dâima Arapça'da çocuk ağzıyla "baba" demek olan bu "babi" kelimesiyle hitab ederdi

Mahmud Şevket Efendi, Osmanoğulları içinde **Sultan Abdülaziz** kolundan gelmekteydi. Onun mâruz bulunduğu bu göz hapsi, bilhassa bu sıfatından doğuyordu. Zirâ hemen hemen bütün Osmanoğulları'na muhalif ve belki de düşman olan Mısır'ın o günkü kralının, bunlar içinde bilhassa **Sultan Abdülaziz Han**'ın koluna -âilevî bir sâike dayanan- dehşetli bir kini vardı. Bunun sebebi şuydu:

Sultan Abdülaziz, Mısır'ı ziyaret ettiği zaman o günkü **Hidiv İsmail Paşa**, padişahın atının yularını tutarak âdetâ bir seyis gibi O'na bütün Kahire'yi dolaştırmıştı. **Hidiv İsmail Paşa**, meşhur Kral **Fâruk**'un dedesiydi.

Kral **Birinci Fuad**, bu hâdiseyi Kavalalı Hânedânı'na karşı dehşetli bir hakaret saymış ve bütün hükümdarlığı müddetince dâima nefretle hâfızasında muhâfaza etmişti. Bu yüzden bütün Türkler'e düşmandı. Bu düşmanlığın sıklet merkezini Türkler içinde Osmanoğulları, Osmanoğulları içinde ise, **Sultan Abdülaziz** kolu teşkil etmekteydi.

İşte **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi** üzerindeki resmî tazyikin sebebi buydu. Halası, Mısır'da çok büyük bir emlâke sahipti. Bunları **Mahmud Şevket Efendi**'ye bırakmıştı. Kral **Fuad**, çeşitli desiselerle O'nun elinden bu emlâki almaya teşebbüs etmiş, hatta halası öldüğü zaman O'nun terekesini resmen tesbit ettirerek büyük bir kısmına devletçe el koydurmuştu. Yıllarca mahkeme kapılarında koşuşan **Mahmud Şevket Efendi**, uzun müddet bu dâvalara bakan ve kendisinin yüzde yüz haklılığına inanan avukatının verdiği aylık mütevâzî avanslarla geçinmek mecburiyetinde kalmıştı. Mısır mahkemelerinde bir netice alamayan bu çileli şehzâde, nihayet mâruz bırakıldığı haksızlıktan dolayı Kral **Fuad**'ı metbuu olan İngiliz Kralı'na şikâyet ederek uzun boylu uğraşmalardan sonra hakkının çok cüz'î bir kısmını alabilmişti. Bu da ancak terâküm eden (biriken) borçlarına kifâyet etmiş, yine elinde avucunda

Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'nin yüzlerce mektubundan bir kısmı

bir şey kalmamıştı. Derken Mısır'da meşhur "**General Necib İnkılâbı**" oldu.

Kral **Fuad** gibi hususî bir maksatla hareket etmeyen **General Necib** ve O'nu takiben de **Nâsır**'ın -ilk zamanlarda munsif görünen- idâresi zamanında bir kısım emlâkini kurtarabilmiştir.

Hiç şüphesiz tarihî tesirlerle her gittiği yerde hürmet gören Osmanlı Hânedânı mensuplarından -belki de kendi makamı bakımından bile- endişe etmekte gecikmeyen **Nâsır, Mahmud Şevket Efendi**'yi Mısır'dan çıkmaya mecbur bırakacak ehemmiyetli bir sebebi keşfetmişti.

Bu, O'nun **Pertevniyal Vâlide Sultan** mirâsından istihkakı olan Yunanistan'daki muazzam servetti. **Nâsır**, on beş-yirmi milyar tutarındaki bu serveti, Yunanistan'dan taleb etmeyi, verilmediği takdirde de mukabele bilmisil olmak üzere İskenderiye'deki Rumların mal ve mülklerini müsâdere etmeyi kafasına koymuştu. Bu sebeple resmen tâyin edilmiş bir avukata vekâlet vermeye icbâr edilen Şehzâde, **Nâsır**'ın hakikî niyetini çabucak öğrenmiş bulunuyordu. Esâsen kendisine bu maksatla müracaat eden avukatın elinde hükümetçe tanzim edilmiş bir vekâletnâme müsveddesi vardı ki, bunda avukatın mîrası lüzum gördüğü anda hükümete devredebileceğine dâir de araya sıkıştırılmış câlib-i dikkat bir hükme yer verilmişti. Hakikî maksadı kavramaya, sırf bu husus bile kâfi gelirdi. Hükümet, esbâb-ı mûcibe olarak, *«Siz, arkanızda bir devlet olmadığı için hakkınız olan bu serveti alamıyorsunuz. Biz bunu size alıverelim.»* diyordu.

Mahmud Şevket Efendi, bu vekâletnâmeyi imza etmek istemeyince, kendisine kızıyla birlikte yirmi dört saat zarfında Mısır'ı terk etmesi için kat'î bir emir verilmişti. Bu şartlar altında ne yapacak, nereye gidecekti. Sağa sola başvururken duruma muttali olan Fransız Sefiri, kendisine haber göndererek O'nu se-

farethâneye çağırmış ve:

"-Buyurunuz!.." diyerek eline iki pasaport tutuşturmuştu. Bunlardan birisi **Mahmud Şevket Efendi**'ye, diğeri de **Nermin Sultan**'a âiddi. Şehzâde, şaşırmıştı. Bir müslüman devlet kendisini bilâ-sebeb yirmi dört saat zarfında hudud hârici ederken, kendisiyle hiç bir ırkî ve dînî bağı bulunmayan Fransa, O'nu **"Şeref misâfiri"** olarak barındırmayı, *"Lütfen kabul etmesi ricasıyla"* teklif ediyordu. Fransız sefiri diyordu ki:

"-Durumunuzu öğrenince, Hâriciye vekâletimize telsizle müracaat edip, sizler için Fransa'da ikâmet müsâdesi aldım ve nâmınıza bu pasaportları re'sen tanzim ettim. Bunlarla Dünya'nın hangi memleketine isterseniz gidebilirsiniz. Ancak ikâmet için Fransa'yı seçerseniz, bize büyük bir şeref bahşetmiş olursunuz. Umarım ki, bu ricâmı kabul edersiniz. Zira biz Fransa'daki geçiminizi de düşünerek Prenses Hazretleri'ne de yapabileceği uygun bir iş temin etmiş bulunmaktayız. Karar sizindir."

O anda gözlerinin önünde, kendisini Türk Sefârethânesi'nden **"vatan hâini"** diye kovan **Topal Râgıb** canlanan şehzâde, sıcak gözyaşlarını boşaltırken titreyen ellerine aldığı pasaportların milliyet hânesine **«Osmanlı»** yazılı olduğunu görmüştü. Heyecanla çarpan kalbi bir kat daha rikkate gelerek:

"-Sefir cenâbları!... Bunu bize niçin yapıyorsunuz? Biz size bir iyilik yapmadık ki..." diyebilmişti.

Sefirin cevâbı, bütün "Türküm ve Müslümanım!" diyenlerin yüzünü kızartacak ve hâyâ damarlarını çatlatacak bir ulviyet âbidesiydi:

"-Siz bize daha ne iyilik yapacaksınız? Büyük ceddiniz **Kânûnî** olmasaydı, bugün bir Fransa mevcud olmayacaktı!.."

Bundan sonra vaad edilen işi kaçırmaması için önce **Nermin Sultan**'ın Mısır'dan ayrılması, fakat gümrükteki birtakım edebsizce muâmeleler yüzünden uçağını kaçırarak Paris'e bir

gün sonra varabilmesi yüzünden Fransız karşılayıcılarının:

"-Herhalde gelmeyecek!" diyerek çekip gitmesi sebebiyle beş parasız, hâmîsiz ve yapayalnız ortada kalması, arkadan **Mahmud Şevket Efendi**'nin çıkışına evvelce zikredilen mirası ele geçirmek isteyen hükümetçe bir çok mâniler çıkarılması gibi hâdiseler, bu kıymetli Şehzâde'nin husûsî arşivimizde mahfuz mektubundan naklen tafsil edilecektir.

Fakat **Mahmud Şevket Efendi**'nin müslüman bir ülke diyerek **"ikinci bir vatan"** ittihaz edip sığındığı Mısır'dan da çıkarılmasıyla gidip Fransa'ya yerleşmesine ve oradaki çileli hayatının hülâsaten hikâyesine geçmeden önce, üzerinde durulması gereken bâzı ehemmiyetli hâdiseler vardır. Bunlar Mısır'da cereyan ettiği ve -biraz da- Nâsır'ın O'nu hudud hârici etmek isteyişinin asıl sebebini teşkil ettiği cihetle mutlaka tebârüz ettirilmelidir.

Her şeyden önce, **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'nin derhal göze çarpan mücâdeleci karakteri üzerinde durmak gerekir. Biraz da karşılaştığı girift hâdiselerin ve ağır şartların olgunlaştırdığı bu kıymetli şehzâde, son derecede cesur, irâdeli, zekî, mantık ve muhâkemesi kuvvetli bir insandı. Diğer hânedân mensupları gibi mütevekkilâne bir sûrette köşeye çekilmemişti. Mısır'da dost-düşman herkesi hayran bırakan ve dikkat nazarlarını celbeden **Mahmud Şevket Efendi** -çoğu kere- Mısır başvekillerinden ziyâde itibar ve aláka görüyordu. Mısır'ın ilim ve siyâset erbabı seçkinleri ile ecnebî sefâret mensupları, O'na büyük bir tevecclih gösteriyorlardı.

Nâsır ise, iş başına ihtilâlle gelmiş bir kimseydi. **Mahmud Şevket Efendi** gibi Osmanoğulları Hânedânı'na mensub olmanın rakîb kabul etmez otoritesine ilâveten bir de sayısız meziyetleri hâiz bulunan bir kimsenin, O'nu endişeye sevk etmesi tabiîydi.

Gerçekten bu değerli şehzâdenin mütevâzi evi, ecnebî sefâret mensuplariyle, mahallî nüfuzlu şahsiyetlerin sık sık

girip çıktıkları bir nevî siyâsî bir mahfeldi. Artık eski krallık zamanındaki baskı da mevzubahs olmadığı için Efendi, birçok ehemmiyetli toplantıda sık sık görülüyor ve mübâhese ettiği şahsiyetlerin derin hayranlık ve alâkasını celbediyordu. O'nun bu kudret ve dirâyetini meşhur şâir **Hüseyin Sîret** 7 Mart 1945 târihinde, Kâhire'de kendisine **"Kargalar"** isimli kitabını imzalayıp verirken, kitabın üzerine yazdığı şu kıt'a ile en güzel bir sûrette ifâde etmişti:

*«Demiş evvelce **Kemal**, **Hân-ı Murad** hakkında*
Şanlı şehzâdemi hürriyete âşık buldum.
Ben de irfan ü hamiyyette, vatan aşkında
*Hânedânın topuna **Şevket**'i fâik buldum.»*

Fakat O'nun şahsiyet ve dirâyetini bundan da daha mükemmel bir sûrette ifâde eden **Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi**'nin oğlu **İbrahim Sabri Bey** olmuştur.

Mahmud Şevket Efendi, bilhassa O'nun vefâkâr kızı, Türkiye'de teessüs eden yeni idâre üzerine sağa-sola dağılan eski ricâl arasında gidip Mısır'da yerleşen meşhur **Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi**'ye son derecede hürmetkârâne ve müşfikâne bir alâka göstermişlerdi. Onların baba-kız bu büyük âlime, halktan lâlettâyin insanların bile yapamayacakları bir ölçüde hizmete koşmaları, oğlu **İbrahim Sabri Bey**'i teshir etmiş ve O'nun, bir defasında kaleme sarılarak minnettarlığını şiirle anlatmasına sebep olmuştur. Gerçekten **Mahmud Şevket Efendi** ile kızının, İskenderiye'ye kadar zahmeti ihtiyar ederek hasta yatan **Şeyhülislâm Efendi**'yi ziyarete gelmeleri sebebiyle 18 Mart 1951 tarihinde yazılan ve hiç bir yerde neşredilmemiş bulunan değerli şâir **İbrahim Sabri Bey**'in bu şiiri, baba-kız, bu iki Osmanoğlu'nun eşsiz ve kâbına varılmaz fazîletlerinin mükemmel bir tavsif ve tasvirleridir:

SULTAN'IN GAZÂSI

-Ulüvv-i Himmet Şehzâdemiz
Mahmud Şevket Efendi Hazretleri'ne-

Mohaç Muhârebesi'nden dönüş, gaza dönüşü,
Kışın hulûlü bıraktırdı bağteten (ansızın) dövüşü.
Henüz ufukları toplarla sallıyor ordu,
Vezir-i âzam o gün, "Peşte"den geçip kurdu,
Kızıl otağını Hünkâr'ın "Erdil" içlerine,
Hazînelerle cevâhir dağıttı askerine...
Çalındı kös ile nekkâre, çın çın öttü semâ...
Yayıldı yerlere seccâdeler ipek sırma...
Namaz kılındı, duâlarla bitti mevsim-i ceng,
Yayıldı re's-i adûvden, asıldı fethe çeleng!
Gurub vakti güneş, kanlı bir kefen çekti:
Şehidler yine târihe girdiler ebedî. .
Öbür tarafta guzâtın (gâzilerin) bakiyye-i şerefi
Hazinelerde alup kâm muhteşem sakfi
Sedefli haymeler altında giydi hil'atler:
Bu şanlı sahneyi vaktaki sardı zulmetler,
Ağaçların arasından doğup ayın nûru,
Göründüler iki hicranlı çeşm-i mahmûru.
Eliyle bir ser-i mecrûhu okşayan güzelin.
Dilermiş olmayı meydan-ı harblerde gelin!
Gazaya rihlet-i ihbar edüp annesine,
Dilinde yâresi gelmişti harb sahnesine...
Bu sırrı sakladı târih ketmedüp yalnız:
O ânda sahnede Sultan'dı ağlayan genç kız!

* * *

Yine târih olarak hep bu şehâmet bâdi
Dünkü şahâne ziyarette tekerrür etti.
Hasta hâliyle idûp kat-ı merâhil (yol kat ederek) Sultan,
Pederin re's-i firâşında (yatağının başında) duyarken hicran,
Bütün endişe kesilmiş o hazîn çeşmiyle.
Belli olmuştu ki, mensub idi hep bir nesle.
O Mohaçlardaki **Leylâ** ile bir hisle yine,
Şu kadar var ki, fütûhât-ı **Süleyman** yerine.
Bir büyük kal'a kadar fethederek kalbimizi,
Bu sefer yaptı o hünkârın asâletli kızı...

İşte bu herkesçe kabul olunan şâhsiyet ve dirâyeti sebebiyledir ki, **Mahmud Şevket Efendi**'ye **"İsrail"**in kuruluşundan önce, **"Filistin"** havâlisinde tasavvur olunan federatif bir Arab-İsrail Devleti'nin hükümdarlığı resmen teklif edilmişti. Bütün bunları bilen **Nâsır**'ın, O'nu Mısır'dan çıkartmak için bir bahâne aramasından daha tabiî ne olabilirdi.

Bu vesîleyle kendisine teklif edilen Filistin hükümdarlığı hakkında şahsen kendisine sorduğumuz suâllere verdiği cevabları, -târihin karanlık bir sahifesini aydınlatacağı ümidiyle- husûsî arşivimizde mahfuz teyb bantından aynen aktararak dikkatlerinize sunuyoruz:

*"-Size Filistin'de hükümdarlık teklif edilmiş, değil mi efendim? **Murad Sertoğlu** Tercüman Gazetesi'nde öyle yazdı!"*[50]

"-Vallahi, ne yazmış bilmiyorum. Hatırımda kalmadı. Ne yazdı, benim söylediklerimi nasıl tefsir etti? İstediği gibi evirip çevirdi mi? Yahud nasıl anladı, bilmiyorum. Ama O'nunla konuşmamız esnasında bahsettiği gibi, bu Filistin Meselesi

50 **Murad Sertoğlu**, **Cevdet Sunay**'ın Paris'i ziyareti sırasında bir gazeteci olarak O'nunla birlikte seyahat etmiş ve bu vesîle ile **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi** ile bir röportaj yapmış, bunu Tercüman Gazetesi'nde yayınlamıştı. (Bkz: **Murad Sertoğlu**- Gurbette Bir Şehzâde, 27.6.1967-6.7.1967 tarihli Tercüman Gazetesi nüshaları...)

geçmişti. Size de kısaca anlatayım:

*Hatırımda kaldığına göre, zannedersem 1948 senesindeydi. İngilizler, Filistin'den çekiliyorlardı. Çekilmeden önce, orada yerli bir hükümeti kurmak istemişlerdi: Bir Filistin Hükümeti... Fakat bu, ne bir Arab ve ne de bir Yahudi hükümeti olacaktı. Şüphesiz, orada büyük çoğunluk o zamanlar Araplar'da idi. Gâyet az miktarda da Yahudi vardı. İngilizler, bu iki cemaatten müteşekkil bir hükümet teşkilini düşünmüşlerdi. Hikâyesi uzundur, Araplar bunu kabul etmediler. O zaman Araplar'ın, eski Kudüs müftüsü **Emin el-Hüseynî**'nin riyâseti altında «**Lecnetü'l-Ulyâ el-Arabiyyetü'l-Filistiniyye**» adında bir cemiyetleri vardı. Teklif edilen devlette her hususta Araplar üçte iki, Yahudiler ise üçtü bir nisbetinde temsil edileceklerdi. Bu cemiyetin vâkî teklifi reddetmiş olmasına mukabil, Yahudiler kabul ediyor ve büyük bir tehâlük gösteriyorlardı. Zîrâ Yahudiler azınlıktaydılar. Fakat kuvvetli bir azınlık!.. Araplar ise, onlardan pek çok fazla idiler, amma bu sadece bir sayı üstünlüğü idi. Başkaca bir mânâ ifâde etmiyordu.*

*Bu iş için Araplarla Kâhire'de temasa geçen İngilizler, hiç bir müsbet netice elde edemediler. **Emin el-Hüseynî**'nin riyâseti altındaki Arap liderlerinden müteşekkil bu on üç kişilik cemiyet, teklifi kabule yanaşmamışsa da müzâkereyi devam ettiriyordu. Bu cemiyet mensuplarından müteşekkil bir hey'et, bu maksadla Londra'ya gönderilmişti.*

*Bu mes'elenin Araplar'la İngilizler arasındaki müzâkereleri Londra'da devam ederken ben o zaman Mısır Başvekili olan **Mehmed Mahmud Paşa**'nın evinin karşısındaki bir apartımanda oturuyordum. Londra'ya giden Araplar, yine hiçbir netice elde edemeden Kahire'ye dönmüşlerdi. Tam o arada bir gün vaktiyle ingilizlerle münâsebette olduğunu sonradan işittiğim bir türk, bana telefon etti. Ve dedi ki:*

«-Sizi muhakkak görmek istiyorum. Lütfen beni kabul eder misiniz?»

O âna kadar Mısır'da yaşadığı ve bir türk olduğu hâlde kendisini tanımazdım. Fakat nasıl «Sizi tanımıyorum, gelmeyin!» diyebilirdim.

Üstelik telefon eden bir vatandaşımdı. Bu sebeple:

«-Buyurun» dedim.

Adamcağız az sonra çıkıp geldi. Kelli-felli bir adamdı. Otomobilli, şoförlü filândı. Karın, göbek de o biçim. Parmağında güzel, iri taşlı pırlantalı mırlantalı eski sistem yüzükler vardı. Bir erkeğin parmağında da böyle kadın gibi mübalâğalı yüzükler bulunsun, doğrusu akıl alacak bir şey değil. Nihayet dedi ki:

«-Efendim, burada Yahudi Haganâh Cemiyeti'nin bir mümessili var.»

Sözünü keserek:

«-Peki, bundan bana ne?» diye karşılık verdim.

«-Yoo...» dedi. «Sizinle görüşmek istiyor.»

«-Allah, Allah. Yahudi Haganâh Cemiyeti'nin mümessilinin benimle ne alâkası var, niçin görüşmek ister?»

«-Zararı yok» dedi. «Herhâlde bir söyleyeceği olmalı. Ne söyleyeceğini ben bilmiyorum, ama bir kere görüşürseniz iyi olur, zannederim.»

Ben, O'na sorabilirdim:

«-Mâdem ne söyleyeceğini bilmiyorsunuz, niçin bu görüşmeye tavassut ediyorsunuz? Sizin bu Yahudi Cemiyeti ve onun mümesssili ile münâsebetiniz nedir?»

Nezâketsizlik olmasın diye sormak istemedim. Ayrıca da, ben bu işe ehemmiyet atfetmiyor ve adamı baştan savmak istiyordum. Kendisini sırf bir nezâket eseri kabîlinden kabul etmiş, konuşuyordum. O'nunla da görüşmeyi teklif ettiği, Yahudi Cemiyeti ile de hiçbir münâsebetim yoktu ve olamazdı.

«-Vallahi» dedim, «Evet veya hayır diyebilmek için, ricâ ederim bana bir-iki gün müsâade ediniz! Şöyle bir düşüneyim, ondan sonra reyimi size söylerim...»

Kendisinin telefonu vardı.

«-Size telefon ederim beyefendi» diye ilâve ettim.

«-Peki» dedi.

Gayet nâzik ve terbiyeli bir adamdı. Zannedersem evvelce Türkiye'de emniyet şûbe müdürlerindenmiş. Son derecede zekî ve kurnaz bir kimseye benziyordu. Neyse o zaman İkinci Cihan Harbi sebebiyle Mısır, askerî işgal altında idi. Kahire'de İngiliz, Fransız ve Amerikan askerleri vardı.

Mısır ister istemez müttefiklerle beraberdi. İngiliz ordularının Yakın Şark mıntıkasının kumandanı da Kahire'de bulunuyordu. O zaman benim İngilizlerle -size sonra da anlatacağım hâzı sebeplerle- temasım vardı. Görüştüklerim bilhassa ordu zâbitleriydi. Fakat İngiliz Sefâreti, bana karşı iki yüzlü bir siyâset takib ediyordu. O zaman Kahire'deki İngiliz Sefiri **Lord Clarn** *idi. Bu, tamâmiyle benim aleyhimde idi. Fakat* **Hamilton** *isminde sefâretin birinci sekreteri vardı, bu bana karşı daha samimi ve dostça davranıyordu. Bir de o sırada İngiliz Entelicans Servisi'nin Yakın Şark'taki faaliyetlerini idâre eden bir* **Lord Kinros** *vardı. Onların da kimisi samimi, kimisi de gayr-i samimi olmak üzere benimle görüşürler, alâkadar olurlardı.*

Ordu zâbitlerinden de bazı görüştüğüm yüksek rütbeli kimseler vardı. Meselâ **General Wilson.** *Bu, Yakın Şark İngiliz Orduları Başkumandanıydı. Meselâ* **Kolonel Benster** *vardı ki, hâlis İskoç olan bu sempatik ve ihtiyar adam, müthiş bir diplomattı. Sonra* **Philip Taylor** *vardı. Onunla da çok iyi görüşürdük. Biraz evvel de söylediğim gibi, bunlarla sıkı fıkı görüşmekte idim. Bunun da sebebi şu idi:*

O zaman Almanlar gâlip bir vaziyette bulunuyorlardı. Ukrayna'yı geçmişler, O'nu tepeledikten sonra Kırım'ı alarak, Kafkaslar'a dayanmışlardı. Elburz Dağı'na yaklaşan Alman kuvvetleri, işgâl ettikleri yerlere Alman bayrağını çekmişlerdi. Fakat birtakım müşkillerle de karşı karşıya idiler. Ordularını beslemek

için lâzım gelen yardımı alamıyor, iâşeyi temin edemiyorlardı. O zaman benim elime, Almanlar'ın bu sıkışık durumundan kurtulmak için Türkiye'yi işgal etmek maksadıyla hazırladıkları teferruâtlı bir plânları geçmişti. Bu plânı meşhur «SS» Teşkilâtı hazırlamıştı. Tabiî, böyle bir plân boşuna yapılmış olamazdı. Demek ki; Almanlar'ın Türkiye'yi işgâl etmek hususunda ciddî bir tasavvurları vardı. Bu rapor, beni çok alâkadar etti.

Almanlar, bu plân gereğince, Türkiye'ye hücum edecek olurlarsa, muhakkak ki, orada kendilerine yardımcı kukla bir hükümet kurarlardı. Bu takdirde, İngilizler, Fransızlar ve Amerikanlar mecbûren Türkiye'ye karşı muhârib vaziyete gelmiş olacaklardı. O zaman, Türkiye, son derecede müşkil bir vaziyette kalacaktı. İşte bu sebeple İngilizlerle dostluk kurup onlarla temas temin etmeyi düşünmüştüm. İçimdeki arzu, onların bu mesele etrafındaki niyet ve temâyüllerini öğrenmek ve vatanıma karşı yapabileceğim herhangi bir hizmet olursa, buna şimdiden hazırlanmaktı. Evet, gâyem tamâmiyle bundan ibaretti. Bu maksatla kısa zamanda birçok İngiliz ileri geleniyle dostluk kurmuştum.

Şimdi bu Yahudi Haganâh Cemiyeti'nden gelen mümessille, İngilizler'e haber vermeden görüşmeyi doğru bulmadım. Çünkü bir kere Filistin, henüz İngilizlerin elindeydi. Üstelik de Mısır bile onların işgâl-i askerîsi altındaydı. Bu yüzden İngiliz Sefârethânesi'ndeki tanıdıklarımdan biri olan **Philip Taylor***'a telefon ederek:*

«-Ziyâretinize gelebilir miyim?» dedim.

Adamcağız:

«-Memnuniyetle!» dedi.

Sefarethâneye gittim ve kendisine dedim ki:

«–Mesele böyle, böyle, böyledir!... Ben, sizin arkanızdan bu teklifi kabul ederek Haganah Cemiyeti'nin mümessili ile görüşmek istemedim. Çünkü sizin henüz Filistin'den çekilmemiş bulunduğunuzu, oraya tamamen hâkim olduğunuzu biliyorum. Ya-

rın oradan çekileceğinizi de biliyorum. Araplarla Yahudiler'den müteşekkil bir hükümet kurmak istediğinizden de haberim var. Bu hâl şeklini, Arapların kabul etmediğini, bu hususta Londra'daki müzâkerelerden hiçbir netice alınamadığını da biliyorum. Şimdi böyle bir zamanda, Yahudi Haganâh Cemiyeti'ne mensup bir adamla mühim bir siyâsî mesele için görüşmeyi size haber vermeden yapmayı doğru bulmadım. Acaba sefâret bu hususta ne düşünür, teklifi kabul edip adamla görüşeyim mi? Benim o zâta söyleyecek hiçbir şeyim yoktur. Çünkü Filistin beni alâkadar etmez.»

«-Bak» dedi, «Ben size bir dostunuz sıfatıyla söyleyeyim ki, bu zâtla görüşün, fakat bu benim söylediğim, hükümet ağzından değil, sefâret ağzındandır. Şimdi lâzım gelen yerlerle görüşür, konuşur, onların bu mesele hakkında ne düşündüklerini size bildiririm.»

Tabiî, derhal yakın Şark İngiliz Orduları Başkumandanlığı büroları ve Sefâret'in alâkalı kimseleriyle görüşerek bana telefon etti ve:

*«-Size» dedi, «**Kolonel Benster** gelecek. O, sizi bu mesele etrafında daha fazla aydınlatabilir. Kendisiyle görüşüp konuştuktan sonra bir karara varırsınız!..»*

*Hakîkaten de az sonra **Kolonel Benster** çıkıp geldi. Biraz yaşlı, çok zengin bir adamdı. Bank National Egypte'in, -zannedersem- direktörüydü. İngiliz Generalleriyle -aslında bir albay olmasına rağmen- son derecede senli-benli konuşur, gayet nüfuzlu bir kimse idi.*

Dedi ki:

*«–Ben **Wilson** (İngiliz Başkumandanı) ile görüştüm, benim bu hususta tam bir salâhiyetim vardır. Siz, **Lord Clarn'e** (Kahire'deki İngiliz Sefiri) değil, bana bakın; benim söylediğimi yapın! Bu iş, **Clarn'in** işi değildir. O böyle işleri sevmez ve hiç bir sûretle de karışmaz. Fakat ordu, O'nun gibi düşünmüyor. Hattâ*

Sefâret'in diğer mensupları da O'nunla aynı fikirde değildirler. Siz lütfen, bu Yahudi Haganâh Cemiyeti'nin mümessili ile görüşün! Kendisini dinleyin ve istediği neyse bundan bizi de haberdâr edin!»

«-Pekâlâ» dedim.

O gitti. Teklifi getiren türke telefon ederek:

«-Bu adamı sadece dinlemek şartıyle kabul edebilirim!» dedim.

Biraz sonra ikisi birlikte geldiler. Mümessil, genç ve enerjik bir adam olarak görünüyordu. İsmi de Mister Shivery (Şiveri) idi. Amma sonradan öğrendim ki, bu yahudi, İngiliz ordusunda nüfûzlu bir binbaşı imiş. Neyse kısa bir hoş beşten sonra, adam derhâl söze başladı. Ciddî bir iş adamı tavrındaydı. Genç ve enerjikti. Bir yere, bir yazıhâneye kapıdan girer girmez, «tak, tak, tak!» diye işini plânlı bir şekilde görüp gidecek bir tipti. Vaktini kaybedecek bir kimseye benzemiyordu.

«-Bak» dedi, «İngilizler, 1948 senesinde Filistin'den çekilecekler. İstiyorlar ki; orasının geleceği için şimdiden ciddî bir adım atsınlar. Bunun için de birtakım düşünceleri var. Orada üçte iki arap, üçte bir yahudi olmak üzere mahallî bir hükümet kurmayı düşünüyorlar. Evet, üçte iki araplardan olacak! Hükümetin bakanları polisi, jandarması, memuru, hâsılı herşeyi üçte iki nisbetinde arab, üçte bir nisbetinde de yahudi olacak! Araplar, bu teklifi kabul etmiyorlar. Fakat biz memnûniyetle kabul ediyoruz.»

«-Pekâlâ, biz de gazetelerden, radyolardan bu mevzûda bazı şeyler okuyor, işitiyoruz.» dedim

«-Hayır» dedi, «İşin başka cihetleri de var. Biz önce bu teklif gerçekleşsin, istiyoruz. Fakat ikinci olarak da bizi alâkadar eden diğer mühim bir husus vardır. Devlet Reisi kim olacak? Bu mesele bizi son derece düşündürüyor. Çünkü böyle bir devletin reisinin, arap olmasını istemiyoruz. Sıfatı ne olursa olsun, bu

*mühim değildir. Hâkim olsun, cumhurreisi olsun, kral olsun, ne olursa olsun, fakat arap olmasın!... Hele yahudi hiç olmasın! Bunun da imkânı yoktur. Çünkü araplar kabul etmezler. Biz, dedi, karar verip, Mısır'a geldik, Mısır kral âilesinden bu iş için birisini seçmek istiyoruz. Bu zâtı da bulduk, **Prens Abbas Halim!**»*

*Böyle açık açık konuşuyordu. Ben, **Prens Abbas Halim**'i şahsan çok iyi tanırdım. Çok kıymetli bir adamdı. Hakîkaten müthiş ve değerli bir insandı. Zannedersem, bu âilede büyük **Mehmed Ali Paşa** denilen adam yok mu, işte O'nun moderniydi. Yapıcı, kurucu, kültürlü, cesur ve son derecede kabiliyetli, müthiş bir adamdı. Hâlâ sağdır. Fakat zavallı hayatını, mâalesef çok kötü şartlar altında idâme ettirebilmektedir. İşte bakın, bazan böyle kıymetli adamlar hayatta binbir meşakkat içinde sürünür de, beş para etmez adamlar bilmem ne olurlar!.. Hayat bu!.. Ne yaparsın!.. Kader ne ise, o oluyor. Bu, niçin böyledir; diye bir suâle mahal yoktur. Neyse azizim; adam konuşmasına devam ederek dedi ki:*

*«-O, yâni **Prens Abbas Halim** bunu kabul etmiyor. Daha doğrusu edemiyor. Çünkü Mısır Hükümeti, bu işe mâni oluyor. Mısır kral âilesinden birisinin Filistin'e kral olmasını çeşitli sebeplerle doğru bulmuyor. **Abbas Halim** de bu vaziyet karşısında teklifimizi reddetmek mecbûriyetinde kalmıştır. Bu sebeple biz, başka birisini bulmak için araştırmalar yaptık. Ve sizi bu iş için münâsip gördük. Onun için geldik. Size teklif ediyoruz. Kurulacak bu Filistin Devleti'nde, devlet reisi olmayı kabul eder misiniz? İşte mesele bundan ibarettir!»*

Ben tabiatiyle çok şaşırdım. Çünkü Filistin, kat'iyyen aklımdan bile geçmezdi. Ne münâsebetle geçecek, geçse ne olacak?!.. Ahâlisinin bir kısmı arap, diğer kısmı ise yahudidir. Ben ise, bir türküm. Allah, Allah!.. Bu nasıl olur? Ben arabı da bilirim, yahudiyi de! Çünkü araplar arasında çok yaşadım. Kendisine bir cevap vermek lâzımdı. Dedim ki:

«-Bunun cevabı, öyle birden bire verilemez. Verilirse ciddi bir şey olmaz. Bana müsâade edin, bir-iki gün sonra ben size haber veririm.»

Adamcağız:

«-Peki!..» dedi ve ayrılıp gitti.

Ertesi günü kendisine telefon ettim. Tekrar kalktı geldi. Bu sefer yalnızdı. Fakat ben O'nu çağırmadan önce İngilizlerle temas etmiş ve durumu bildirmiştim. Kolonel Benster bana kabul etmemi söylemişti. Ayrıca lüzümlu yerlerle konuşup görüştükten sonra tekrar telefon ederek, teklifi kabul etmem için ısrar etmişti. Ben, İngilizlerle yukarıda anlattığım sebepten dolayı arayı bozmak istemiyordum! Çünkü aklım-fikrim Türkiye'de idi. Yarın Almanlar aziz vatanımıza taarruz ederlerse, durum ne olacaktı? Benim düşündüğüm hep bu idi. Filistin beni alâkadar etmiyordu.

Neyse Mister Shivery'ye dedim ki:

«-Vallahi siz öyle bir şey söylediniz ki; beni hayretler içerisinde bıraktınız. Benim Filistin'le hiç bir alâkam ve ona dâir hiçbir düşüncem yoktur. Hiç!.. Ben bir yabancıyım. Siz yahudisiniz. Benim orada devlet reisi olmamı siz isteyebilirsiniz, ama acaba Arablar ne diyecekler? Bu zorla olacak bir iş değildir. Orada yaşayan araplarla yahudilerin ittifakıyla mümkün olabilir. Arapların re'yi hilâfına bir işe girişilemez. Sonra bu nasıl gerçekleşebilir, onu da bilmiyorum. İşte bu sebeple ben bu işe girişmek niyetinde değilim. Böyle ihtilâflı bir meseleye karışmak istemem.»

«-Peki» dedi. «Mademki arapların kabul edip etmemesi noktasında tereddüde düştüğünüz için bu işe karışmak istemiyorsunuz, o hâlde önce onlarla temasa geçiniz! Bunun imkânı yok mudur?»

«-Pekâlâ, öyle olsun! Tekrar haberleşiriz.» dedim.

Bu mes'eleyi, araplara açmak için bir vâsıta düşünmeye koyuldum. Hatırıma meşhur Aziz Mısrî Paşa geldi. Araplar üzerinde son derecede nüfûzlu bir kimseydi. Kendisine arada sırada

sokakta rast gelirdim. Dostça selâmlaşırdık. Fakat oturup konuş-muşluğum yoktu. Neyse O'na, telefon ettim. Sesimi işitince çok çok memnun oldu ve:

«-Hay hay!.. Ben size gelirim. Fakat eğer kabul ederseniz, siz küçük bir apartımanda oturuyorsunuz, benimse geniş bir bahçem var. Bu sebeple siz bana geliniz! Bahçede hem bir öğle yemeği yeriz ve hem de konuşuruz!...» dedi.

«-Pekâlâ, Paşam!» dedim.

Öğle yemeğine Paşa'nın evine gittim. Hoş beşten sonra mes'eleyi anlattım. Bu hususta ne düşündüğünü sordum. Aziz Mısrî Paşa, bu habere çok sevindi. Son derecede memnun oldu ve:

«–Ben» dedi, «Araplar'ı buraya çağırırım, Mes'eleyi onlara benim yanımda kendiniz anlatırsanız iyi olur.»

Az bir müddet sonra, telefon ederek adamları dâvet etti. Galiba iki gün sonrası idi. Vâki dâvete hepsi gelmişti. Bunlar İngilizlerle anlaşmak için Londra'ya kadar gitmiş olan Arap liderleriydi. Paşa, bizlere güzel bir öğle yemeği ikram ettikten sonra iskemlesinden kalktı, mes'eleyi onlara ayakta ciddî bir sûrette kendisi îzah etti. Arap misafirler, Filistin dâvâsını ele almış bulunan altı-yedi seçkin kimseydi. Bunlar, Paşa'yı hayretle dinliyorlardı. Paşa dedi ki:

«-Bakınız, yarın araplarla yahudiler arasında patlayacak olan uzun mücâdelenin en kestirme yolu budur. Yoksa ileride daha fena olacaktır. Bunu kabul etmelisiniz.»

Bunlar Aziz Mısrî Paşa'dan son derecede çekinir ve korkarlardı.

Çünkü kabiliyetli ve nüfûzlu bir şahsiyetti. Araplarla uzun bir mâcerası vardı. O toplantıda muhataplarının çoğu Paşa'ya «Evet» demişti.

Az bir kısmı ise, «hayır» da dememişler, fakat müstenkif davranmışlardı. Paşa, onların tereddüdünü görünce, «Bunu ka-

hal etmelisiniz.» diye ısrar etti. Bunlar da cevap olarak
«-Müftü ile konuşalım. Hey'etimizin reisi odur. Biz sâhib-i
salâhiyet değiliz!» dediler.
Paşa:
«-Peki» dedi. «Konuşun görüştün, fakat vakit kaybetmeyin!»
Ben tabii dönüp eve geldim. Gereken yerlerle tekrar temas
ettim. İngilizler, **Aziz Mısrî Paşa**'nın mes'eleyi eline almasından
son derecede memnun kaldılar. Gerçi O'nu sevmez, kendisinden
nefret ederlerdi. Çünkü Paşa, son derecede tok sözlü bir adamdı.
İngilizlere dâima:
«-İmparatorluğunuz bir gün yıkılacak! Aç kalacaksınız da,
ancak adalarınızda balık tutarak zifleneceksiniz! Yaptığınız işler
cinâdır. Sonunda mahvolacaksınız, böyle yapmayın, etmeyin!
Biz size dost oluruz, fakat bize böyle, esir muâmelesi yapıyorsu-
nuz!» derdi. Hem de böyle «Zifleneceksiniz!» gibi ağır tâbirler
kullanan, açık sözlü, mert bir insandı. Aziz Mısrî'nin, araplar
üzerindeki geniş nüfuzunu bilen İngilizler, verdiğim haber üzeri-
ne rahat bir nefes almışlardı. Artık, Filistin dâvâsına halledilmiş
bir mes'ele nazarıyla bakıyorlardı. Fakat târih huzurunda size
bir hakikat söyleyeyim:

Arapların yaptıkları o yaygaralar çok mübalâğalıdır. İn-
gilizler, Filistin'i, yahudilere terk ederek çıkmak istememişler-
dir. Arapların bu hususlaki iddiâları asılsızdır. İngilizler, izah
ettiğim gibi, hâkim unsuru Araplardan olan müşterek bir devlet
kurmak istemişlerdir. Maksadları, kendileri çekildikten sonra
orada anarşik hareketlerin vukû bulmasını önlemekti. Filistin'de
bir Arap hâkimiyetini ibkâ etmek istiyorlardı. Yahudileri iyi idâ-
re edip etmemek mes'elesi, Arapların kendi kabiliyetlerine terk
edilmiş olacaktı. Fakat Araplar, şimdi böyle söylemiyorlar.«İngi-
lizler bizi aldattılar, kandırdılar ve sonra da Filistin'i yahudilere
terk edip çıktılar.» diyorlar. Bu doğru değildir. Çünkü ben işin
içerisindeyim. Cereyan eden müzâkereleri çok iyi biliyorum.

Neyse efendim... Diğer taraftan **Shivery** *de benden haber bekliyordu. Araplar'ın bu teklif karşısında ne düştündüklerini. O'na bildirmem gerekirdi. Kendisine telefon ettim. Derhal kalkıp geldi. Adam heyecan içindeydi. Vereceğim haberi büyük bir merakla bekliyordu. Fakat aslında onlar benimle Araplar arasında cereyan eden müzâkerelerden, muhakkak ki, az-çok haberdardılar. Çünkü her yerde adamları vardı. Mes'eleyi gâyet sıkı bir sûrette günü gününe takip ediyorlardı. Kahire'de bu işle alâkalı kimler vardır, bunlar neler yapmaktadırlar, teklifi kim kabul etti, kim kabul etmedi, az-çok haberleri vardı. Bu yüzden biraz ümitlenmişlerdi. Çünkü işin birinci merhalesi müsbet neticelenecek gibi görünüyordu. Biz de* **Weismann**'*a olup biten işler hakkında, mâlûmat veriyorduk. Müftü'den gelecek cevabı beklemek lâzımdı. Arapların bir «***bukra***»ları vardır, bilir misiniz? Yarın demektir. Ah, ne sonsuz bir şeydir o!... «Bukra, bukra» diye bizi oyalamaya başladılar. Bir türlü cevap vermiyorlardı. İşte Filistin bu «bukra»lara kurban gitmiştir. Ha bugün Müftü'ye gittik, ha bugün Müftü'den cevap geldi, ha bugün bizim taraf müzâkerede ağır bastı, yâni evet diyenler çok oldu... Bu minval üzere ipe un serip durdular. Anlaşılıyordu ki; hâlâ «hayır» diyenler vardı. Zavallılar anlaşamıyorlardı. Cesâretleri yoktu. Doğrusu bir taraftan da mâzurdular. Hâllerini görüyordum. Doğrusu kolay karar verilebilecek bir iş değildi. Acaba istikbal ne gösterecekti?* **Shivery** *merak içerisindeydi. Bana haber gönderdi, durumu îzah ettim. Derken* **Dr. Weismann** *geldi. Adamların acelesi vardı. Çünkü İngilizler, Filistin'den çıkmak üzereydiler. Konuşup görüşüp bu işi bitirmek istiyorlardı. Onların hazırlıkları da bundan ibaretti. Binâenaleyh bu oluyor mu, olmuyor mu anlaşılması lâzımdı. Araplar hâlâ «Bugün, yarın...» diyorlardı.* **Shivery** *sabırsızlanmaya başlamıştı. Nihâyet bir gün bana:*

«-Müftüden haber geleceği yok. **Dr. Weismann** *burada otelde oturmaya gelmedi.» dedi.*

Gerçekten **Dr. Weismann** mühim bir şahsiyetti. Kahire'de keyf etmeye gelmemişti. İşi süratle bitirmek istiyordu. Bu arada ben meseleyi bitirmek için gayret sarfediyordum. **Aziz Mısrî Paşa**'ya gidiyorum, o bana geliyor; böyle mi olsun, şöyle mi olsun, oturup müzâkere ediyoruz. Paşa bu işten çok memnun, olmasını istiyor. Bu işin peşindeyiz.

Müftü Emin el-Hüseynî, o sırada Filistin'den kaçmış, Lübnan'da, oturuyordu.. Müftü ile görüşmek uzun bir merâsime tabiydi. Çünkü O'nun muhâfızları, vesâiresi vardı. Bu işle meşgul Türklerden birisi kalkıp O'nun yanına gitti. Kendisiyle görüştü. Müftü demiş ki:

«-Evet, bu meseleden haberim var. Kahire'deki arkadaşlardan durumu öğrendim. Tamamiyle **Aziz Mısrî Paşa** gibi düşünüyorum. İleride başımıza gelecek belâyı önlemek için en kestirme yol budur. Herhâlde çok muvâfıktır.»

Bu cevap üzerine bu bizim türk de diyor ki:

«-Peki, bu hususlaki düşüncenizi bana söylediğiniz gibi bir mektuba yazıp **Şehzâde Mahmud Şevket**'e bildirseniz iyi olmaz mı? Elinizle yazacağınız bir mektup verir misiniz bana?»

Bu teklif üzerine Müftü, bu hususlaki fikirlerini bir mektuba yazarak o zâta verdi. O da alıp Mısır'a getirdi. Bu gelen mektubun Müftü'nün el yazısı olup olmadığında en küçük bir şüphem yoktu. Çünkü ben Müftü'yü, Mısır'da şahsen çok iyi tanımıştım. İmzâsını da, yazısını da tamamiyle tefrik edebilecek bir durumdaydım. Mektup gelince **Aziz Mısrî Paşa**'yı haberdar ettim. Mektubu kendisine gösterdim.

«-Bak, işte Müftü'nün mektubu budur; fikirleri de budur!» dedim.

Paşa memnun, Lecne'ye mensup Arapların bir kısmı da çok memnun... Hem de bu memnûniyetlerini heyecanlı bir sûrette izhar ediyorlar; diğer bir kısmı ise hâlâ karışık ve müteredditd görünüyorlardı.

Bir kısmı hakîkaten samimiyetle memnûniyet gösteriyordu. Çok ateşliydiler. Çünkü vaktiyle Filistin, uzun müddet Osmanlı idâresi altında kaldığı için bunların anaları, babaları, amcaları vesâire Osmanlı terbiyesi görmüş, onun te'siri altında kalmıştı. Şimdi her ne kadar, «Araplık dâvâsı» var idiyse de o te'sirler de hâlâ devam ediyordu. Üstelik bu işin kendilerine müstakbelde faydalı olacağına inanıyorladı. Bu sebeple gerçekten memnundular.

Mûtfû'den haber gelince, Dr. Weissmann dönmek istiyordu. Fakat bu «bukra» meselesi bir türlü ortadan kalkmıyor ve bu iş bitmiyordu. Çünkü müftünün mektubu kâfi değildi. Hey'etin oturup ekseriyetle karar alması gerekirdi. Bu ise mümkün olamıyordu. Çünkü hey'etten bazıları hâlâ tereddütte idiler. Oturup kalkıyor, meseleyi müzâkere ediyor, fakat bir türlü ekseriyetle istenilen kararı alamıyorlardı. Bu yüzden bugün, yarın diye diye iş uzayıp gidiyordu. Bu sırada İngilizler de Filistin'den çıkmak için hazırlanıyorlardı. Şurada burada; Araplar resmen İngilizlere karşı isyan hâlinde bulunuyorlardı. İngilizler, bu pürüzlü ve ihtilâflı mes'eleyi bir an önce sağlam bir esasa bağlamak hususunda acele ediyorlardı. Orada oturan Yahudiler ise, İngilizlerin, ekseriyetle Arapların teşkil edeceği bir devlete taraftar olmalarından dolayı onlara diş biliyor ve bazı huzursuzluklar çıkarmaktan geri kalmıyorlardı.

Bu sırada doğrusu İngilizler'in, Araplar'a büyük bir yardımı da olmuştu. Zira Filistinli Araplar'ın hicretlerine mâni oluyorlardı. Diğer taraftan da yahudilerin gelip oraya yerleşerek, ekseriyet teşkil etmelerini önlüyorlardı. Bu, son derecede ehemmiyetli bir noktadır. Araplar şimdi bu gerçekleri unutarak İngilizlere uluorta hücum ediyorlar. Fakat gerçek budur. Bu yüzden yahudiler, İngilizler'e karşı sûikastlara, sabotajlara teşebbüs ediyorlardı. Bundan huzursuz olan Araplar, İngilizler'in mâni olmasına rağmen çeşitli yollarla oradan kaçıyorlardı. Malını sa-

tan sıvışıyordu. İnanır mısınız, bugün birbuçuk milyon filistinli arab, sağa-sola kaçmış bulunmaktadır. Bunlar ekseriyetle Filistin'in mal-mülk sahibi zenginleriydiler. Hattâ mallarını bu «Lecne» denilen arap heyetine satmayı teklif etmişler, onlar kabul etmediklerinden yahudilere satıp kaçmışlardı. Yahudiler bu hareketi teşvik için arap mallarına normalden fazla para veriyorlardı. Bu sebeple yahudiler, Filistin'in bir kısmını para ile satın almışlardır. Bunlar Filistin dâvâsında esâs noktalardır. Hicret meselesi, yerli Arapların mal ve mülklerini yahudilere satıp kaçmaları meselesi... Tabiî, işte netice böyle oldu.

*İşler böyle uzayınca Yahudiler fenâ hâlde sinirlendiler, kendilerinin kabûlünü muvâfık görmedikleri bir teklifi dahî Arapların kabul etmeyerek daha fazlasına tâlib görünmeleri onların girişikleri sabotaj, mal-mülk satın alma, sûiskast gibi çeşitli faaliyetlerini artırmalarına sebep oldu. Onları, arapları rahatsız edip, kaçırma çarelerini tatbik mevkiine koymaya sevk etti. Mısır'daki «**Banku'l-Arab**», oradan kaçan arapların mal ve mülklerinden elde ettikleri paralarla kurulmuş bir bankadır.*

*Bunun üzerine Araplar'dan iş çıkmadığını gören **Weismann** kalktı, gitti. Arkasından **Shivery** de gitti. Bu sûretle kala kala ortada İngilizlerle ben kaldım. Meğerse Müftü, bana mektubu göndermekle beraber, arkadan kendi adamlarına başka türlü söylemiş. Bu işin kabul edilmemesini bildirmiş. Demek ki, müftü iki yüzlülük ediyordu. Bana yazmış olduğu mektubun onlara tamamen aksini söylüyordu. Onlar da şaşırmışlar, mektubunda başka türlü söylüyor, arkadan güvenilir adamları vâsıtasiyle başka türlü haberler gönderiyordu. Bundan bir anlaşmazlık koptu. Müftü, içindekini yazmamış, beni oyalamak yolunu tutmuştu.*

*Bu durumda **Shivery** ve **Weismann** gidince, hâsıl olan vaziyet karşısında bu işe tamamiyle taraftar olan İngilizler, bana yeni bir teklif yaptılar. Bu da şu idi: Henüz Filistin'den çekilmemiş olan İngiliz Ordusu'nu arkama alarak ve ona dayanarak teklifi*

*gerçekleştirmem isteniyordu. Oraya gidip «**Filistin Hükûmeti**»ni ilân etmem arzu ediliyordu. Ben bu teklifi kabul etmedim. Çünkü Filistin'de Araplar ve Yahudiler vardı. Araplar ekseriyette, Yahudiler ise ekalliyette idi. Yapılacak olan işi Yahudiler istiyor; Araplar ise buna taraftar olmuyorlardı. Ekalliyetin istediği bir şeyi gerçekleştirmek için ekseriyetle çatışmak mecbûriyeti hâsıl olacaktı. Üstelik pek tabiî olarak kısa bir müddet sonra İngiliz Ordusu oradan çekilecekti. O zaman ben, kurulacak olan hükümeti devam ettirebilmek için Yahudiler'le beraber mi hareket edecektim?! Mevkiimi ayakta tutmak için buna mecbur olacağım muhakkaktı. Sizler benim yerimde olsaydınız, bunu kabul edip Yahudiler'le bir olup kendi dindaşlarınız olan Araplar'a karşı çıkar mıydınız? İşte ben de bu düşüncelerle bu teklifi sûret-i kat'iyede reddettim. İşte işin hülâsası budur.*

Gerçi mes'elenin daha pek çok teferruâtı vardır. Fakat ben size kısaca anlattım. Esâsen evvelce de söylediğim gibi, ben bunu başlangıçta istememiş, arzu etmemiştim. Fakat sonra düşündüm ki, Araplar'la asırlarca beraber yaşamıştık. Dinimiz, örf ve âdetlerimiz birçok şeyimiz beraberdi. Gerçekleştirilmek istenen teklif de onların muhakkak ki, lehinde idi. Yarın orası Türkiye'ye karşı birinci derecede bir üs olabilirdi. Bu sebeple sonradan taraftar oldum. Fakat kısmet değilmiş. İş bu şekle girince, İngiliz süngüsüne istinâd ederek ahâlinin kendi dinimden olan ekseriyetine karşı ve onlara rağmen bir hareketi gerçekleştimeğe çalışmayı doğru bulmadım. Belki benden başkası olsa, bu son teklif istikametinde de hareket ederdi. Fakat ben yapamadım. Böyle bir şeye girişmeyi vicdanıma sığdıramadım.

İngilizler de iş bu şekli alınca, öteden beri mâni oldukları Arap muhâceretine bîgâne kalmaya başladılar. Onlar da fırsatı ganimet bilip oradan bir an önce çıkmaya koyuldular. Diğer taraftan oraya gelip yerleşmek isteyen yahudilere karşı da müsâmahakâr davranmaya, hattâ daha sonraları onları bu iş için teş-

vik bile etmeye başladılar. Açıkçası İngilizler, Araplar'a:

«-Biz sizin başınıza gelecek musibeti önlemek istiyorduk, siz bunu anlamadınız. Şimdi ne hâliniz varsa görün!» demek istiyorlardı.

Bu sûretle Dünya'nın her tarafından İkinci Cihan Harbi'ni görmüş, tecrübeli, mütefennin, iyi yetişmiş Yahudilerin akın etmesiyle Filistin'deki nüfus muvâzenesi alabildiğine değişmeye yüz tuttu. Bunlar Arapların veya bizim bildiğimiz o eski Yahudiler değildiler. Cesur, komitacı, azimli ve çalışkan insanlardı. Biliyorsunuz, kısa zamanda oraya hâkim oldular ve altı gün içinde de Arapları ummadıkları bir mağlûbiyete uğratarak perişan ettiler. Allah korusun, belki bilmem daha beter neler de olacak! Bugünkü harbler artık bambaşka olmuştur."[51]

Mahmud Şevket Efendi, hayatında cereyan eden hâdiseleri muhtelif vesîlelerle eşine-dostuna yazdığı mektuplara hülâsatan dercetmiş bulunmaktadır. Bu mektupların bize ve bazı yakınlarımıza gelmiş olanlarından yüzlerce, evet mübalâğa etmiyoruz, yüzlercesi, şahsî arşivimizde mahfuz bulunmaktadır. Bunları ileride O'nun hayatına mütedâir bir eserde müstakil olarak değerlendirmeyi düşünüyoruz. Ayrıca Efendi'nin birçok teyp bantlarıyla tesbit edilmiş hâtırât parçaları da elimizdedir. Fakat bu eserin umûmî hacmi içinde bir muvâzenesizlik teşkil etmemesi için bunlardan gerektiği şekilde iktibaslar takdim edemiyoruz.

1962 yılında Fransa'ya giderek Güney Fransa'da Bagnols sur Ceze Kasabası'nda yerleşmişti. Kasabanın merkezine on sekiz yirmi kilometre mesafede Cezayir mültecileri için kurulan bir kampta, kızı **Nermin Sultan**'a «Asistan Sosyal Müdîreliği» verilmişti. O'nun kazancıyla, burada baba-kız yeniden mütevâzî bir hayat kurmuşlardı. Fakat esâsen sakat bulunan ve bastonla işe

---

51 **Şehzade Mahmud Şevket Efendi'nin hususî arşivimizde mevcud banttan nakledilen bu izahatı, sâdece konuşma husûsiyetlerinden doğan selika bozuklukları düzeltilmek sûretiyle nakil ve iktibas olunmuştur.**

giden bu çilekeş **Sultan Efendi**'nin bir kere daha kazâ geçirerek çalışamaz hâle gelmesi üzerine, büyük ölçüde mâlî müzâyaka içine düşmüş olan **Mahmud Şevket Efendi**, ömrünün sonuna kadar binbir ızdırapla yoğrularak 31 Ocak 1973 tarihinde Bagnols'da vefât etmiştir.

O'nun vefâtına sebep teşkil eden hâilevî bir hâdiseyle bizim mâhud Eskişehir dâvâsı dolayısıyla hapsedilişimiz arasında nâzik bir illiyet mevcuddur.[52]Fakat bugünün şartları içinde bu

52 İlk olarak 1974 yılında yayınlanmış olan şu eserdeki (Osmanoğulları'nın Dramı) bu beyândan dolayı hiç kimse tarafından bugüne kadar bir suâle muhatab olmayışımız şâyân-ı hayrettir. 34 sene sonra (2008), biz bu alâkayı kısaca izah edelim:

1970 yazında ben Akçaabat'ta bulunuyordum. Sokak ortasında bir posta müvezzii (dağıtıcısı), bana bir mektup verdi. Bu, **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'den geliyordu. Üzerinde ise, benim İstanbul'daki adresim yazılıydı. Lâkin mektubun üzerindeki adrese uğramadan Akçaabat'a geldiği âşikârdı. Çünkü mektup, önce üzerindeki adrese gitse, oradakilerin beyânı üzerine postacı Akçaabat adresini yazarak onu geri almış ve Akçaabat'a yönlendirmiş olması gerekirdi. Böyle bir şey olmamıştı. Buna göre, ben de, muhâberem de sıkı kontrol altında demekti.

Bahsi geçen mektupta **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**, "İngilizlerin kendisine Hilâfet mevzuunda bir senaryo (!) ısmarladıklarını" bildirerek bu müessesenin ilgâsı hengâmında cereyân eden münâkaşalar, ileri sürülen fikirler, hâsılı olup bitenler hakkında mâlumât ricâ ediyordu. İstanbul'a döner dönmez kendisine birçok kitap, broşür, makale fotokopisi v.s. postaladım. Bilâhare kızı **Nermin Sultan**'dan öğrendiğime nazaran, günün birinde üç türk genci kapılarını çalarak kendilerini şöyle tanıtmışlar:

"-Biz..." demişler, "Osmanlı hayranı genç türk mühendisleriyiz. Fransa'da staj yapıyoruz. Sizi **Murad Sertoğlu**'nun Tercüman Gazetesi'ndeki tefrikasından öğrenmiştik. Buraya gelirken O'ndan adresinizi aldık. Tanışmak ve hasbihâlde bulunmak için geldik. Bizi lütfen kabul ediniz!.."

Bir Türk görünce heyecanlanan **Şehzâde**, onlara büyük bir hüsn-i kabul göstermiş. Bu adamlar tam bir müslüman türk hüviyetinde görünerek saatlerce Efendi'nin yanında kalmışlar. Hatta O'nunla birlikte namaz bile kılmışlar!..

Bu ziyaretler birkaç kere tekerrür etmiş ve Efendi ile ahbaplıkları bir hayli ilerlemiş!

Bir gün evde kimse yokken, bu üç kafadar kapıyı nasıl açmışlarsa içeriye girip Efendi'nin evrâkını didik didik aramışlar. Onlar işlerini bitirmeden

mes'elenin tafsîline -şimdilik- imkân yoktur. Kısaca ifade etmek gerekirse, denilebilir ki, o, ölmemiş, öldürülmüştür. Ama bu, fiilen ve doğrudan doğruya değil de, dolayısıyla tahakkuk etmiştir. Burada bu kadarla iktifâ ederek, bu kıymetli Şehzâde'nin son yıllarında şahsen müşâhede eylediğimiz bir durumunu hikâye etmek istiyoruz:

1969 Yılı Temmuz'unda **Mahmud Şevket Efendi**'yi ikâmet etmekte bulunduğu Güney Fransa'daki Bagnols şehrinde ziyarete gitmiştik. Benimle birlikte iki türk arkadaş daha vardı. Bunlar **Mustafa Bilge** ile **Mes'ud Uğur**'du. Bizi görünce vatanına kavuşmuşçasına sevinen Efendi:

"-İyi ki geldiniz. Yarın **Nermin**, damağındaki bir iltihabtan dolayı ameliyat için Avingon'a gidecek. Benim burada yalnız kalmama son derecede üzülüyordu. Gelişiniz O'nu teselli edecektir." dedi.

O gece üç arkadaş, gerek Şehzâde'yi, gerekse muhterem kerimelerini teselli edip avutmaya çalışarak, çok hoş vakit geçir-

---

Mahmud Şevket Efendi eve dönmüş. Kapının açık, kâğıtların yerlere serpilmiş olduğunu görünce, bu üç ahbab çavuşun istihbarat elemanı olduklarını anlayarak onlarla boğuşmaya başlamış. Attığı bir yumruk cama isâbet etmekle Efendi'nin eli kanamış. Pek tabii adamlar kaçmışlar.

Efendi'de nefes darlığı ve kalb hastalığı vardı. Bu hâdise, O'nun ölümüne sebep olmuştur.

Bugün İngilizler'in Hilâfet üzerindeki emelleri, artık Amerika'ya intikal etmiş bulunmaktadır ki, bunun izahı ayrı bir bahistir.

Bizim Eskişehir'deki hapsimiz içinse, 1970'in Ocak ayında Millî Türk Talebe Birliği'nde vermiş olduğumuz bir konferans bahane edilmişti. Soruşturma dosyasındaki çeşitli evrak ile sâbit olduğu üzere, asıl sebep, Hilâfet ile alâkalı tavır ve faaliyetlerimizdi.

Bunu te'yid eden iddialardan sadece birini, komik birini zikredeyim:

Güyâ ben, Suudî Arabistan kralı ile görüşerek Hilâfet'i -ve hatta Osmanlı Devleti'ni- ihyâ için O'ndan nakdî yardım sağlamışım!.. En azından krallığını valiliğe tebdile müncer olacak bir faaliyet maksadıyla bana maddi destek sağlamak için bu kralın aptal olması gerektiği bile düşünülemiyordu!..

miştik. Geç vakit otele dönerken **Nermin Sultan**:

"-Aman sizden Allah râzı olsun, iyi ki geldiniz. Babi'nin yıllardan beri yanakları delinerek güldüğünü ilk defa gördüm. Hastahâneye müsterih olarak gideceğim. Sakın beni ziyarete gelmeye kalkışmayınız. Sizden ricâ ederim, burada oturup, bir nebze babamı tesellî edebilirseniz, beni mesud edersiniz." demişti.

Kendisini artık göremeyeceğimiz için samimî bir sûrette vedâlaşıp ayrılmıştık. Ertesi gün sabahleyin, otelden çıkıp Şehzâde'nin yanına geldiğimizde O'nu çok kederli bulduk. Çünkü biricik kızı ameliyat olmak üzere Avignon'a gitmişti. O gün de kendisini oyalayıp avundurmaya çalıştık. İki gün böyle geçti. Üçüncü gün kızını ziyaret etmek düşüncesinde olduğunu, kendisiyle birlikte Avignon'a gidersek memnun kalacağını söylemesi üzerine bir taksi çağırdık. Avignon, Bagnols'a yetmiş-seksen kilometre mesâfede idi. Bir taksiye binerek hastahâneye geldik. Hastahâne ünlü **Dr. Pastör**'ün adını taşıyordu. İstihbârattan Sultan Efendi'nin yattığı odayı öğendik. Hep birlikte bir yukarı kata çıktık. Efendi önde, biz arkada kapıya geldik. Efendi, kızına bir buket çiçek yaptırmış, bir file dolusu da O'nun sevdiği yiyeceklerden alıp getirmişti. Yavaşça kapıyı açtı. Biz de arkasından içeri girdik. Sultan Efendi, pencere tarafındaki bir odada yatıyordu. Yüzü dışarıya dönüktü. Uyuyup uyumadığı belli değildi. Kapı dibinde bir diğer Fransız kadın yatıyordu. Sultan Efendi'nin yatağı önünde bir iskemle vardı. Efendi, bu sandalye üzerine abanarak yanındaki hastayı rahatsız etmemesi için yavaşça:

"-**Nermin, Nermin!..**" diye seslendi.

Yatakta, arkadan çocuk intibâını uyandıran bir vücud hafifçe kımıldadı ve sese doğru döndü. Dağınık saçları yüzüne dökülmüş, alnı yıllardır çekilen meşakkat ve ızdıraptan kırışmıştı. Babasını ve O'nun arkasında da bizleri görünce hafifçe tebüssüm etti. Efendi:

"–Nasılsın kızım, ameliyat nasıl geçti?" diye sordu.

1970 Yılı Ağustosu'nda **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'yi Bagnols Sur Ceze şehrindeki ziyâretimiz hâtırası

Sultan Efendi, bu suale cevap vermedi. Efendi, suâlini tekrarladı. Hayret, yine cevap alamamıştı. Dalgın görünmediği hâlde acaba niçin cevap vermiyordu. Efendi sandalyenin üzerine abanmış bir durumda suâlini bir kaç kere tekrarladı. Sultan Efendi konuşmuyor, sadece bazı işaretlerle bir şeyler anlatmak istiyordu. Epey bir müşkilâttan sonra kalem-kâğıt istediğini keşfedebildik. Kendisine bir kalem-kâğıt uzattık. Yattığı yerde, yarı okunur, yarı okunmaz bir şekilde kâğıda şu sözleri yazdı:

"-Babi, konuşamıyorum. Doktorlar beni ameliyat ederken, kazara dilimi kestiler!.."

Kâğıda heyecanla bir göz atan Efendi, bir eliyle alnını tutarak:

"-Aman Yarabbi, dâr-ı Dünya'da bir tek evlâdım var. Çektiği bunca çileden sonra bir de O'nu böyle dilsiz mi görecektim?!" diye adetâ inledi. Bu sırada elinde tutmakta olduğu kâğıda alnın-

dan ip gibi terler dökülüyor, bir taraftan da ağlıyordu. Gözyaşlarıyla bu terler biribirine karışıyordu. Yanımdaki arkadaşlardan **Mustafa Bilge**, beni kendine doğru çekerek:

"-**Kadir Bey**, yaz bakalım Osmanoğulları'nın Dramı'nı!.. Bu sahneyi nasıl anlatabileceksin merak ediyorum!" dedi. Çünkü böyle bir eser yazmak tasavvurunda olduğumu biliyordu.

Bunu söylediği zaman her ikimizde gayr-i ihtiyarî ağlıyorduk. Fakat kendimizi koyverecek zaman değildi. Zira sandalyenin üzerine bir külçe gibi çökmüş bulunan Efendi, fenâlık geçiriyordu. Kendisinde hem kalb ve hem de nefes darlığı vardı. Dâima yanında taşıdığı bir fıskiye ile ağzına hava sıkardı. Eliyle onu işaret etti. Kapının kenarına bırakmış olduğumuz fileden alelacele çıkararak kendisine uzattık. Bir müddet ağzını açarak nefes almaya çalıştı. Sonra koluna girip O'nu koridora çıkardık.

"-Doktorlarla görüşelim, Sultan Efendi'nin dilsiz kalacağını sanmıyorum!.." dedim.

Hakikaten doktorla konuştuğumuz zaman, kısa zamanda iyileşeceğine dâir teminat verdi. Fakat Efendi inanmıyor ve kendine gelemiyordu. O'nu güçlükle tesellî ederek tekrar Sultan Efendi'nin yanına döndük. İşaretle babasının ve benim elimi istedi. Ellerimizi üst üste koydu ve kendi elleri arasına alarak sıktı, sıktı... Sonra tekrar kâğıt istedi ve bana şunu yazdı:

"-**Kadir Bey**, beni düşünmeyin! Babamı alıp vatanına götürün!.. O'nun ölmeden vatanına kavuştuğunu görür veya duyarsam, ölsem de gam yemem. O'nun nasıl bir vatan ıztırabı çektiğini ve nasıl acı duyduğunu siz bilemezsiniz. Sizden ricâ ediyorum, bunu sevdiğiniz Osmanoğullarından âciz, çileli bir kadıncağızın bir son vasiyeti sayınız!»

Sultan Efendi, o anda babasının vatanına kabul edilmediğini düşünemiyordu. Kendisine:

"-Sultan Efendi Hazretleri, siz iyileşin de inşâallâh vatanımıza hep beraber gideceğiz!.." dedim.

Ve O'nu bu minval üzere biraz konuşarak teselli etmeye çalıştım. Türkiye'ye dönmek mes'elesi mevzuubahs olduğu zaman kükreyen **Mahmud Şevket Efendi** ise cevap vermiyor, beyaz bir mendille gözyaşlarını siliyordu.

Efendi'yi güçlükle hastahâneden ayırabildik. Kendisine bir kriz gelmesinden korkuyorduk. Yol boyunca hiç konuşmadı. Sadece Bagnols'a yaklaştığımız zaman:

"–Vallahi, ne yapacağımı bilemiyorum. Zengin adam değilim ki; kızım hastahânede bulunduğu müddetçe Avignon'da bir pansiyon tutup O'nunla meşgul olayım veya her gün buraya gelip gideyim. Otobüs bu Fransa'da gâyet azdır. Taksilerde ise, bizim dolmuş usûlü tatbik edilmez. Bu şoför, bizi seven bir Fransız olduğu hâlde buraya ancak seksen franka geldi." dedi.

Oturdukları apartımanın önüne geldiğimiz zaman şoföre seksen frank veren Efendi'nin cebinde belki de başka hiç bir kuruş kalmamıştı. Ekmek parasını şoföre vererek kızını bir defacık olsun görmeye gitmekten kendini alıkoyamamıştı. Biz de, bu fâciayı geride bırakarak kendi hay huyumuza karışmak üzere ertesi sabah oradan ayrılacaktık.

Efendi, **"gurbet içinde gurbet"** olan hayatına 31 Ocak 1973 tarihine kadar devam edecek ve bu tarihte evine baskın yapan garip maksadlı -sözüm ona türk- meçhul şahıslarla boğuşma sonunda geçirdiği bir kalp krizi ile vefat ederek, bulunduğu şehrin Hıristiyan Mezarlığı'na defnolunacak, ebedî uykusuna orada yüzyirmi yaşında vefat eden emektarı **Yemenli Osman**'ıyla dalacaktı. Hattâ orada hiç bir türk ve müslümanın yaşamaması sebebiyle naaşı bile -maalesef- mecbûren kızı tarafından yıkanacaktı. Bugün babasının kabul edilmediği memlekete dönmek hususundaki teklifleri kat'î bir lisânla reddeden ve O'nun mezarı başından ayrılmak istemeyen **Nermin Sultan**, Bagnols Kasabası'nda yaşamakta ve her gün babasının kabrine giderek gözyaşları dökmektedir.

Şimdi de **Mahmud Şevket Efendi**'nin husûsî arşivimizde mahfuz bulunan birçok mektubundan sadece bir tanesini -ehemmiyetine binâen- naklederek yaşadığı binbir fâciadan -tâbir câizse- bir-iki kırıntıyı kendi ifadesiyle dikkatlerinize sunmak istiyoruz. (**Nermin Sultan**, 1999'da vefât etmiştir.)

Tercüman Gazetesi'nde O'nun hakkında **"Gurbette Bir Şehzâde"** serlevhasıyla yayınlanan[53] yazılardaki yanlışları belirtmek maksadıyla yazılan bu uzun mektubu, bilhassa tercih ettik. Zira O'nun hayat hikâyesinin -yukarıda- bıraktığımız yerden bir nevî devamı mâhiyetindedir.

"Bagnols S/Ce'ze
4/7/1967
Kıymetli eski azîz dostum;

*Evvelce 3 Temmuz tarihli mektubunuzu almış, vakit buldukça uzun bir mektup yazmaya koyulmuştum. Lâkin 4 Temmuz tarihli mektubunuzu alınca, 8 Temmuz tarihli olarak kısa başka bir mektup takdim ettim. Şimdi evvelki mektubunuza cevap veriyor ve evvelâ **Nermin**'in sıhhî vaziyetinden başlıyorum.*

*Nermin, küçük yaşında Fransa'nın Nis Şehri'nde büyük annesiyle beraber bulunurken bilmem nasılsa «Coscigie», yani kemik veremi hastalığına tutulmuştu. Benim Mısır'dan pasaport alıp yavrumun yanına gidemememden dolayı, sadece büyük annesinin eline kalan **Nermin**'in iyi, kâfi tedâvi edilememesi ve şimdiki ilâçların o zaman daha mevcud olamaması hep bir araya gelince, hastalık sol kalça kemiğini çok fena tahrip ettikten sonra, tamamiyle durmamış ve kapanmamıştı.*

*Benim pasaport alamamam mes'elesini, Tercüman Gazetesi yazdı. Konsolos **Râgıp Bey**'in hezeyanı doğrudur. Ama ben kızımla Mısır'dan çıkmak isterken **Râgıb** denilen zâta gitmişim*

53 Bkz: Tercüman Gazetesi'nde 27 Haziran-6 Temmuz 1967 tarihleri arasında **Murad Sertoğlu** imzasıyla neşredilen **"Gurbette Bir Şehzâde"** isimli tefrika

gibi yazması yanlıştır. Zaten Tercüman Gazetesi, pek çok şeyleri birbirine karıştırdı ve pek çok yanlışlar yaptı. Maalesef...

*Nihayet kızım, ilk defa olarak 1945'de benim yanıma gelmeye muvaffak olunca, fazla yaya yürümediği, yorulmadığı için başımıza bir belâ gelmemişti. Lâkin sonra hayrî cemiyetlerde ve kolera esnasında pek çok yoruldu ve sağ kulağı hastalandı. Doktorlar ameliyatın lâzım olduğu elan eski koksalji hastalığı dolayısiyle bu ameliyatın tehlikeli oldığunu söylediler ve çok müşkülâtla lesse-passe tedârik edip, 1949 senesi Temmuz ayının sonunda Roma'ya gittik. En büyük profesörlerle istişâreden sonra ameliyat yaptık. Hamdolsun, muvaffakiyetle neticelendi. Sonra eski hastalık yerini, kalçayı ve bel kemiğini göstermek için İtalya'nın, hattâ Dünya'nın en büyük profesörlerden biri tanınan meşhur profesör **Sikaliyeteni**'ye, «**Bolonya**» Şehri'ne gittik.*

«Eski hastalık, kalça kemiğini tamamiyle kemirmiş. Maalesef vaktinde yâni evvelce iyi tedâvî edilememiş. Ben şimdi ameliyat yapmak için hiçbir sebep görmüyorum. Lâkin eğer yapılırsa, kalça şimdikinden çok çok sağlam olur. Ve ileride herhangi düşme veya kaza neticesi kolaycacık kırılmaz!» demişti.

*İyi hatırımda kaldığına göre, «3.000 Mısır lirası» istemişti. Bir ameliyat değil, üç ameliyat yapacak, **Nermin** bir sene hastahânede kalacak ve ben de **Nermin**'le kalacağım. (Bu para **Nermin**'le benim masrafım.) Lâkin biz Roma'ya kulak ameliyatı için gittiğimiz vakit, Mısır Hükûmeti'nin yanımıza almamız için izin verdiği para, kulak ameliyatı, hastahâne ve bizim masraf hep bir araya gelince bitmişti. Mısır'a döndük. Hükümetten zor belâ izin almak ve müşkülâtta parayı temin etmek vs. derken **Nermin**, ameliyattan vazgeçmiş, iş böyle kalmıştı. **Nermin**'in sıhhat-i umûmiyesinde de bir kötülük müşâhade etmiyorduk.*

Lâkin şimdi biz Fransa'ya düşünce her şey değişti. Daha tayyareden inip toprağa ayak basar basmaz, hiç beklemediğim bir şaşkınlıkla karşılaştım, Fâcia başladı. (Acaba bir sürü lâfla-

rım sizi rahatsız eder mi?) Çünkü **Nermin** *1962, 13 Nisan, Mısır tayyare meydanında size söyleyemeyeceğim (çünkü utanıyorum) derecede rezâlet ve vahşet gördükten sonra, yine de bineceği tayyareye bindirmediler. Tayyare gitti;* **Nermin** *kaldı. Nihayet* **Nermin***'in bineceği tayyare şirketi olan Fransız şirketi, bütün bu vahşeti gördükten sonra,* **Nermin***'e başka bilet verdi.* **Nermin***, başka bir tayyareyle Paris yerine Atina'ya gitti. Çünkü hayâtını bu nâzik, kibar (?!) Mısır küçük memurlarından kurtarmak istedi. Ne pahasına olursa olsun,* **Nermin***'i teşyie gelen Mısır'daki bilhassa türk çocukları hepsini gözleriyle gördüler. O derecede ki, memurlar* **Nermin***'e, «Senin pasaportun muzavverdir.» diye ithama da kalktılar. Derdini kime anlatırsın? Allah'tan olacak, bizi teşyie gelenlerden biri de bizim eski ahbablardan, amma yeni hükümetle çalışan şahıslardan biriydi. O imdâda yetişip işe müdâhale etmeseydi, daha kimbilir neler olacaktı.* **Cemal Abdünnâsır** *böyle hergelelerle ne yapsın, zavallı bahtsız adam (!)... Sonradan inkılâbın memurları olmuş o kadar hergele var ki!... Görülmemiş bir şey!... Hepsi inkılâb yapmış büyük şahsiyetler maskesine bürünmüş, kahramanlar birer vahşî hayvan olmuşlar...*

Zavallı **Nermin***, o gece Atina'ya, Yunanistan'a varmış. Amma elindeki pasaport Kahire'den Paris'e olduğu için Yunan memurları Atina'ya inişine müsaade etmemişler.* **Nermin** *vaziyetini anlatmak istemiş, anlamamışlar. Nihayet tayyare meydanındaki, bir Rum fisebilillâh zâmin (kefil) olmuş. Bu sûretle* **Nermin** *Atina'da bir gece geçirmiş. Ertesi günü Fransız tayyâre şirketine gidip vaziyeti anlatmış. Bunlar da derhal anlamışlar. Öğle vakti kalkan başka bir Fransız tayyâresiyle Paris'e vardı. Yani 14 Nisan sene 1962. Tabiî, kendisini karşılayan kimseyi bulmadı. Bir küçük otele gidip kaldı. Ertesi günü, himâyesinde bulunduğumuz Birleşmiş Milletler'de çalışan ve bizim işimizle meşgul olan Beynelmilel Protestan Cemiyeti'ne gidip kendisini takdim etti. Hâlbuki Mısırlı gayretli memurlar, bu vahşeti yapmasaydı,* **Ner-**

min. 14 Nisan yerine, 13 Nisan'da varacak ve Simad ismindeki Protestan Cemiyeti, Nermin'i tayyare meydanında karşılayacaklarmış. Nitekim ki, beklemişler; ama Kahire'den gelen tayyareden Nermin çıkmamış...

Nermin, Mısır'dan çıkmadan evvel Birleşmiş Milletler, Nermin'e Paris'te iyi maaşlı bir iş bulmuşlardı. Nermin, Nisan 13'de Paris'e varacak, 14 Nisan'da yani ertesi günü işe başlayacaktı. Lâkin olan müessif hâdise dolayısiyle Nermin bir gün geç kalınca, birçok başka iş arayan insanların talepleri karşısında bu vazifeyi başkasına vermişler. Nermin zavallı, Mısır'ın gayretli, hamiyetli memurlarına kurban gitmiş. O muazzam koskoca Paris'te beş parasız, kimsesiz, işsiz kalmıştı. Bana Mısır'a mektup, mektup üstüne, «Aman babi, çabuk gel!...» diye inliyordu. Lâkin Protestan Umûm Dünya Cemiyeti (yani apaçık konuşalım; bir Müslüman Cemiyeti yahut Türk Milleti değil) imdada hemen yetişip Nermin'i açlıktan kurtardılar. Her hafta yaşaması için borç küçük bir para verdiler. Vaziyeti, İsviçre'de Birleşmiş Milletler Merkezi'ne haber verdiler ve diğer taraftan Nermin'e münâsip bir iş aramaya koyuldular. Ben ise o zaman Mısır'da pasaport almak işi ile mücâdele ediyordum. Bu fecî hâllerden haberim yoktu. Nihayet canımdan beni bîzar ettirdikten sonra Mısır Hükümeti bana dönmemek üzere onbeş günlük bir lesse-passe verdi. Cebimde sekiz ingiliz lirası. Zavallı, merhum, sevimli Osman'ımın yanında on beş ingiliz lirası... O, üç köpeğimizle birlikte ve elimizde iki küçük çanta, sene 1962, 16 Ağustos'ta Paris'e geldik.

Şu arada bazı hakikatleri söylemeliyim. Murad Sertoğlu'nun yazdığı gibi, Mısır Hükümeti benim mallarımı müsâdere etmedi. Bundan, Mısırlılara yapılan kanunlar dolayısıyla ben de mutazarrır oldum. Bütün mes'ele budur. Ama tam mânâsıyla mutazarrır oldum. Çünkü Kalyup Şehri civarındaki toprak emlâkimiz gibi herşey elimizden gitmişti. İşin garibi şu ki; tekrar bana verdiler ve sonra da tekrar nihâî olarak aldılar. Mahsûlü iyi

yapmak için fazla masraf etmiştim. Hepsi havaya gitti.

Birinci Cihan Harbi'ne kadar îrâdı muntazam Osmanlı Hazinesine gelen Osmanlı Âilesine âid Mısır'daki emlâkin îradı harbden sonra kesilmiş, Mısır hükümdar âilesi üstüne geçmiş olduğundan âilenin bu kâğıtları yeniden çıkarması bir türlü mümkün olamıyordu.

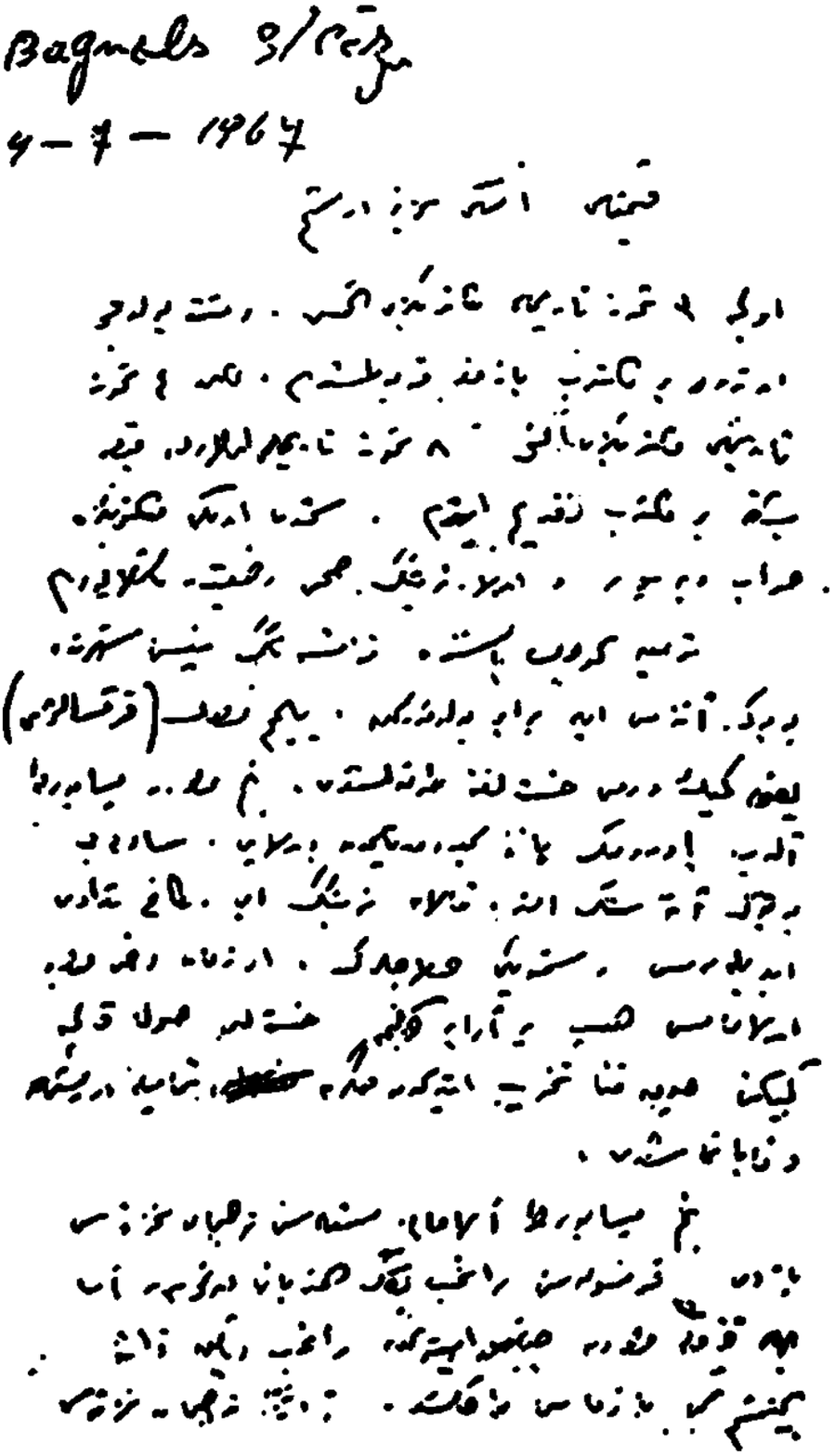
Nihâyet ben, birçok masraflarla bu kâğıtların resmî sûretlerini çıkardım. Ve hükûmetten bunları istedik. Lâkin kabul etmediler.

«Devlet hazinesine geçirdik, millet nâmına aldık!..» dediler.

Bu da bitti. Siz de bilirsiniz ki, bu gibi müsâdereler, vesâireler hep millet nâmına yapılmazsa olamaz!.. Ama bunlara mukabil, evkaftan bana her ay, güyâ ölünceye kadar verilmek üzere on iki Mısır lirası tahsis ettiler. Ben, bununla yaşayamazdım ve zaten kızımı Paris'te yalnız bırakamazdım. Her hâlde kızımın yanına gidecektim. Evkaf Nezâreti'ndeki ahbablarımla bir ittifak yaptım. Bu maaştan bütün bütüne vazgeçmek şartıyle tenâzül yoluyla toptan yüz yirmi Mısır lirası aldım. Cidden pek çok ihtiyacım vardı.

Diğer taraftan ben Paris'e gitmek için Lesse-Passe isteyince, usûlü veçhile muayyen bir zamanda vermediler. Evvelâ darîbe (vergi) mes'elesi için aylarca canımı çıkardılar. Lâkin ben bir kolayını bulup nihayet kanunî bir şekilde bu işi bitirdim. Ama bu sefer de, yarın-bugün diye Lesse-Passe vermiyorlardı. Sebebini anlayamıyordum. Bu arada muhâberata mensup şahıslar ve aynı zamanda Riyâset-i Cumhûriye'de çalışan sekreterler evime dadanmışlardı. Onlar da lesse-passemin hemen verilmesini temin edeceklerini söylediler. Ama binnetice, hiçbir şey yapmıyorlardı.

Yine bu arada Nâib-i Reis-i Cumhurlardan biri Yunanistan'daki büyük servetimizi duymuş ve Hükümet avukatlarından birine bir vekâlet vermem için bir zâbit vasıtasıyla bana tazyik ediyorlardı. Vekâletnâme cidden haddinden güzel ve benim mas-

Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'nin dercedilen mektûbunun ilk sahifesi

lahatıma göre tanzim edilmişti. Lâkin somuna doğru koydukları bir kelime ile îcâbında vekâleti Mısır Hükümeti'ne vermiş olacaktım.

İşte bu nokta, her şeyi altüst edecekti. Bundan başka ben kızıma kavuşmak için Paris'e gideceğim bir zamanda Mısır'da neden birisine vekâlet vermeliydim?! Hele o adam, Mısır Hükûmeti'ne mensup bir şahıs olursa!... İddiaları şu idi ki: Mısır'da yaşayan binlerce Yunanlılar'ın malları karşısında Yunanistan'daki mallarımızı Yunan Hükümeti'nden almak kolaydı. Lâkin Rumlar'dan koparıp Mısır Hükûmeti'ne teslim etmekten ne kazanacaktım? Diğer taraftan Riyâset-i Cumhur sekreterliğine mensup olan zât, Mısır'dan çıkmam mukabilinde eğer muhakkak kızıma kavuşmam için gitmek istersem, bana Mısır Hükümeti ile çalışmak için Garbî Almanya'da iş teklif ediyordu. Bu belâlardan, bu eşhastan muhakkak kurtulup kızıma gitmeliydim. Ama nasıl?!.. Ben bunları oyalayıp lesse-passe almağa muvaffak oldum. Ama izn-i huruç lâzım... Buna muvaffak olamıyordum. Benim bu hususlaki faaliyetlerimden mümkün olduğu kadar haber alan yukarıda yazdığım zâbit, avukatıma gidip eğer ben vakâleti imzalamazsam, Mısır'dan çıkamayacağımı tehdidle söyledi. Bu ciddî, tehlikeli hâl karşısında acele, kat'î çârelere başvurdum. İzn-i hurûciyeyi aldım ve âdetâ kaçar gibi, canımı kurtarır gibi Mısır'dan çıktım. (Bunu bazı husûsî ahbablarıma medyunum.)

*Yukarıda yazdığım gibi, kızım Paris'te çok ağır şartlar altında sağa-sola iş bulmak için aylarca koşup dururken, Allâh'ın lütf u inâyeti yetişti. Dünyaca meşhur bir Fransız ressamı olan **Matis** nâmındaki zâtın terekesinde **Nermin**'e bıraktığı küçücük bir tablo imdadımıza yetişti. Mısır'a gelmeden, Arnavutluk'a gitmeden evvel bu zâtla resme çalışmıştı. Nereden nereye!... Nihayet **Matis**'in mirasçıları kızımı bulmuşlar, tabloyu teslim etmişler; **Nermin** teşekkür etmiş ve derhal terekeye bu küçük tabloyu dört bin franka satmış. İlk işi, merhum **Osman** ve üç köpek için bana*

Mısır'a tayyâre biletleri göndermek ve bir domuzun bile oturamayacağı kadar berbat olan otelden çıkıp bir iyicesine gitmek... (Paris'te otel bulmak ne kadar müşküldür, bilemezsiniz. 7 milyon nüfuslu Paris'e vasatî her gün üç yüz bin yabancı girip çıkar. Hele ev apartıman bulmak, tamamiyle gayr-i mümkündür. Belki de fâhiş fiyatla bulunur. Ve aynı zamanda iş ararken o koskoca yeraltı-yerüstü Paris'inde koşarken birkaç defa düşmesi yüzünden sağlam olan sağ bacağının şişmesi iltihap yapması, tedâvî etmek ve bana Paris'ten Mısır'a telefon edip yirmi yedi dakika konuşması oldu. Ve ben Mısır'dan çıkmadan iki gün evvel Nermin'e falan gün geliyoruz, filân tayyâre ile diye şifreli telgraf çektim. Nermin ne yapıp yapar temiz güzel bir otelde bizim için iki oda tutmağa muvaffak olmuştu. Hamamı, mutfağı vardı. Âdeta küçük bir apartımandı. Fakat yemeksiz... Tabiî, bunlar hep tablodan aldığı para ile oluyordu. O da güzel, amma bu para pek çabuk bitince hâlimiz ne olacaktı?

Ben, Mısır'dan çıkacağım vakit, Birleşmiş Milletler bana Paris'te iş bulmuşlar ve maaşı her ay beş yüz ilâ yedi yüz dolar arasında... Hattâ bana Merkez-i Umûmî'den gelen dosyayı göstermişlerdi. Demişlerdi ki; Paris'e gittikten sonra kendini Birleşmiş Milletler'e yahud Simad'a takdim et! Sana işi, onlar verecekler. Şu hâle göre, mutmain olarak gelmiştim. Paris'e vardığım gece, beni karşılayan Nermin'i çok fenâ buldum, yorgun bitik bir hâlde ve düştüğü ayak sancılar içinde, pek çok zorlukla yürüyor. Ve bizi karşılamaya da Simad'ın Muhâcirler Teşkilâtı reisesi gelmişti. İşimi sordum, böyle bir şeyden haberi olmadığını söyleyince şafak söktü.

«-Sana yanlış söylemişler, böyle birşey yok!» dedi.

«-Nasıl olur, ben gözlerimle Mısır'da merkezden gelen dosyayı gördüm!» dedim.

«-Orasını bilmem, ama böyle şey yok!» dedi, «Benim bildiğim sâdece budur.»

Artık hâlimi düşününüz... Lâkırdıyı uzatmaktan o gece bir fâide çıkmayacaktı. Ertesi gününe bu meseleyi bıraktım. Ama beynimden vurulmuşa döndüm. Maddî ve mânevi çok yorgundum. Ama kızıma kavuşmamın saâdeti bana her şeyi unutturdu. Nermin'in hazırladığı otele gittik. Zaten başımdaki helâlardan Mısır'dan kızım gittiğinden beri rahat uykulu bir gece geçirmemiştim.

Paris'e geldiğim ilk gece kızıma kavuşmuş, merhum sevimli Osman ve üç köpeğimiz, yâni bütün âile hep bir arada bulunduğumuz için rahat ve güzel bir uyku uyudum. Ertesi günkü mücâdele için hazır oldum. Ertesi günü Birleşmiş Milletler'e ve Simad'a gittim. Meseleyi anlattım. Maalesef hiç birisi, hiç bir şey bilmediklerini kat'iyyetle söylediler. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler'e, İsviçre'den Simad âzâlarından olup da bana Kahire'de «İşin Paris'te hazır!» diyen, şimdi de Atina'da bulunan İngiliz kadına vaziyeti ekspres yazdım. Aradan beş sene geçtiği hâlde hâlâ cevap yok. Ve derhal Nermin'in düşen bacağını tedaviye başladık. Üç haftalık tedâvi ile bacak tamâmiyle iyileşti. Nermin derdimizi anlatmak için Birleşmiş Milletler'e, İsviçre'ye, Cenevre Şehri'ne gitti. Çünkü biz, her ikimiz, Mısır'dan daha çıkmadan evvel bu teşkilâtın himâyesine girmiştik. Nermin'e, «Evet, inşâallâh, mâaşallâh!» diye masallar okumuşlar. Nermin, ben daha Mısır'da iken Paris'te tanıdığı Salîb-i Ahmer (Kızıl Haç) âzâsı bir madamın tavsiyesi üzerine, bu madamın kocasını -ki bu zât, İsviçre'deki beynelmilel Salîb-i Ahmer Merkez-i Umûmîsinin müsteşarı- O'nu da görmüş.

Mes'eleyi anlatmış. Adamcık cidden müteessir olmuş ve Paris'teki Salîb-i Ahmer'e çok iyi tavsiyeler vermiş.

İşte Nermin böylece İsviçre'de iki gün kaldıktan sonra bu netice ile geldi. Amma bunlara güvenip oturmak olamazdı. Biz de ne yapıp yapıp başka yollar, çâremizi aramalıydık. Gazete ilânlarını okumak için her gün sabah gazeteler aldırırdık. Bilhassa 36

sahifelik her gün çıkan Figaro Gazetesi çok mühimdi. Salîb-i Ahmer, Simad Cemiyeti canla başla bizimle meşgul oluyor. Ve bize münasip iş arıyorlardı. Ve biz de ayrıca gece-gündüz Paris sokaklarında iş arama peşinde koşuyorduk. Nermin ve beni pek çok yoran şeylerden biri de şu idi ki, oturduğumuz otel, pek fazla fecî değil, temizce, ama yemeksiz. Yemeğimizi yapmak için çarşıya gitmemiz lâzımdı. Bunun için de en aşağı her gün yüz on basamaklı bir merdivenden inip çıkıp pazar yapmamız lâzımdı. Bu, her gün çekilecek derd değildi. Bu zaman öyle fecî hâller başımıza geldi ki, size yazmayayım daha iyi... Muhakkak ağlayacaksınız... Zaten mektubum, mektupluktan çıktı. Gazete hâlini aldı. Bu, çok şeyler arasındaki üç şeyi Dünya'da unutamam. Birisi, Türkiye'de Halk Partisi'nde kuvvetli akrabası olan bir türk generali... Diğeri, Türk Ordusu'ndaki bu generalin akrabası olan çok zengin bir türk tüccarı ki, levâzım-ı askeriye mallarından nasıl kazandırdı... (Bir roman!...) Üçüncüsü de bir yahudi ticâret evinin bizi çarpması...

Nihâyet yavaş yavaş adamlar tanıdık. Birçok teşkilâtın yardımıyla bana Paris'te millî kütüphânelerin birinde tercüme kısmında ciddî, iyi, rahat ve benim seveceğim bir iş buldular. Maaşı fazla değildi, ama pekâlâ geçinirdik. Tam bu zamanda Salîb-i Ahmer, Nermin'e Ordu Nezâreti'ne tâbi olan Sen Morris Kampı'nda (şimdi oturduğumuz Banyol Kasabasına 17 kilometre mesâfede) iş buldu. Bu iş, Nermin'in sevdiği «Service Social» işi. Mısır'da da Nermin böyle işlerle, cemiyetlerde para, maaş alarak değil, bilâkis cebinden para sarfederek çalışmış, Mısırlı fukarâdan kardeşlerimize elinden geleni yapmakla çok fâidesi olmuş, epeyce tecrübe görmüştü. Maaşı da iyi denilebilecek gibi idi. Sonra başka bir iyiliği daha vardı ki, böylece Nermin «Secreteria Social» denilen Fransa'yı, milleti ihyâ eden bir teşkilâta dâhil olacak, ilâç, doktor, hastahâne vesâire gibi şeylerde Nermin'e çok faideli olacaktı. Hatta o derecede ki, işsiz kalsa dahî açlıktan ölmezdi.

Derhal Nermin kabul etti. Ve Fransa'daki Service Social işleri çok modern ve sistemli, kendisine göre kurs geçirdi. Sonra Paris'e dönüğünde yine bir hafta kurstan geçti. Uzun lâfın kısası, Nermin resmen hükümet me'muresi olarak "Accistan Social" sıfatıyla «Sainte Morice» kampına tâyin edildi.

Bunun üzerine ben, kütüphanedeki işi almadım. Nermin'le beraber hepimiz 1963 Mart'ının 15'inde sıfır altı 12 derece soğuk, karlı bir gecede, saat dokuz buçukta Bagnols'a trenle geldik. Aman Allâh'ım, kimseye vermesin, Dünya'nın en kötü bir oteline yerleştik. Tren istasyonunda bizi Paris'teki merkezin tavsiyesiyle Bagnols kasabasının Salîb-i Ahmer Reisesi ve iki âzâ matmazeller ve civarımızdaki atom sanâyiinde çalışan bir mühendis karşıladılar.

Size yukarıda yazmayı unutmuştum, daha biz Paris'te iken hükümet, Nermin'i Bagnols civarındaki büyük askerî St. Morice kampına göndermiş, hem kampa kendisini takdim etsin, hem de iş hakkında mâlûmat alsın diye... Nermin, o esnada etraftaki köylerde, kasabalarda oturmamız için bir yer aramış, bulamamıştı. Nihayet Nermin ertesi sabah kamp kumandanına telefon edip, işine gitmeye hazırlandığını söyledi. Kumandan:

«-Hoş geldiniz, yarın sabah saat 7:30'da otomobil sizi almaya gelecek!..» demiş ve hakikaten ertesi sabah otomobil geldi.

Tam yedi buçukta... Ama ne otomobil.. Üstü yanı tenekelerle kaplı, koskoca bir askerî kamyon... Şu kadar da asker... Gözlerimin yaşlarıyla Nermin'i kamyona bindirdim. Duâlarla yola koydum gitti. Akşam saat altı buçukta kamyonla geldi. Ama ne hava!.. Yerde otuz santimetre kar, etraf buz, müthiş soğuk!.. Derece sıfır altı onikide... O sene Banyol (Bagnols) Kasabası'ndaki birçok senelerden beri görülmemiş bir soğuk yaptığını yerliler söylüyorlardı.

Bütün hafta Nermin, böyle işine gitti geldi. Yalnız Cumar-

tesi öğleden sonra ve Pazar günleri işine gitmiyordu. Bu arada ev arıyordu. Simad Cemiyeti'nin Bagnols'daki Protestan Pastör'ü (Papazı) ve Salîb-i Ahmer, Paris'ten de tanıdığımız iyi bir âilenin ahbâbı olup bizden kırk kilometre uzaktaki Avinyon (Avignon) Şehri'nde oturan eski tayyârecilerden zengince bir zât, Nermin, ben hep ev aramaya koyulduk. Gerçi kampta Nermin'e eğer oturmak isterse bir eşyalı güzel oda hazırlamışlardı. Ama bu oda yalnız bir kişi, yani Nermin içindi. Biz üç kişiydik. Üç de köpeğimiz vardı. Bu sebeple kampta oturamazdık. Behemehal kendimize bir münâsip yer bulmalıydık. Banyol'un eski kısmında pek çok müşkülâtla bulduğumuz yerler, o kadar kötü idiler ki, domuz yaşamazdı.

Nihâyet Paris'ten gelen tavsiye üzerine, buranın vâlisi bize yeni Banyol'da Eskano'daki güzel, modern binalarda bir apartman buldu. Acele kontrat yaptık. Taşınacaktık. Amma eşyamız yoktu. Pek lüzûmlu eşya almak için paramız yoktu. Ve bilemezsiniz, Fransa'da eşya ne kadar pahalıdır. Bir eskici dükkânı bulduk. Hem pahalı, hem berbat şeyler... Bu arada ben soğuklara, karlara dayanamadım, pek fena hastalandım. Hemen hemen ölüyordum.

*Nihâyet Salîb-i Ahmer bize en lüzûmlu şeylerden bir kaç eşya borç verdi. Böylelikle şimdi oturduğumuz eve geçtik. Hamd olsun, zamanla yavaş yavaş bu eşyaları tekrar Salîb-i Ahmer'e iâde ettik. Çünkü Nermin kamptan lüzûmu olmayan tahtalar, eski sandıklar getirdi. Dünya ne tuhaf... Ben, marangoza lâzım olan bazı âletleri satın aldım. Ve bunlarla eşyalar yaptım. Boyadım, güzel kâğıtlarla kapladım... Dolaplar, masalar vesâire yaptım. Bunları da becermek mukaddermiş. Bunları **Murad Sertoğlu** gördü ve çok beğendi... Şaştı... Bu kıymetli şeyleri Mısır'dan getirdiğimi zannetmiş... **Sultan II. Abdülhamid**'in eliyle yaptığı yazıhâneyi, bugün **Cevdet Sunay** kullanıyormuş... Neden veresesine kalmıyor?!*

Diğer şeyleri yavaş yavaş taksitle ödemek üzere birkaç lüzûmlu şeyler de satın aldık, işte şimdi beş sene sonra birçok ihtiyacımızı temin edecek, güzel, zarîf, basit eşyalı bir evimiz oldu. Hiç unutmam, bir yaz mevsiminde derece 45, sıcak müthiş, soğuk su içmek için can atıyorum. Musluktan gelen su, sıcak, içemiyorum. Midemi bulandırıyor. Buz almak için bizden iki kilometre uzaktaki buz dükkânına gitmek lâzım. Bunu her gün nasıl yapabilirim? Kovanın içine musluk suyu koyuyor, güneşsiz, biraz da rüzgârlı bir yere koyuyor, kovadaki suyun içine iki-üç şişe su doldurup bırakıyordum. Biraz geçince su, böylelikle soğuk oluyordu. Bunu içiyorduk. Hamdolsun, nihâyet şimdi bir firijidere (buzdolabına) de sahip olduk. Artık bütün anlattıklarım kâfi değil mi? Yoksa başka daha üzücü şeyleri anlatayım mı? Yok, kâfi...

*Şimdi gelelim **Nermin**'e: **Nermin** beş sene fevkalâde kabiliyet, cesâret, gayretle çalıştı ve pek çok çalıştı. İşini cidden çok iyi anladı. Aynı anda gece evde «**Sekreterine Social**», «**Servis Sosyal**» ve «**Lokasyon Familial**»e âid kanun kitaplarını ezberliyordu. Ve cidden kampa çok lüzûmlu bir şahsiyetti. Ve yaptığı işlerin bir hülâsasını **Emin Saraç**'a yazmıştım.[54] İsterseniz O'na sorun, okuyun. Ve bazı zamanlarda «**Servis Sosyal**»e âid verilen büyük konferanslarda hazır bulunuyor ve bazı zamanlarda da, Cezayirli yüz bin civarındaki müslüman muhâcirlerin bulundukları kampları, köyleri teftişe çıkıyordu. Her defasında da muvaffak oluyordu. Kampın her gelen yeni kumandanı ve idâre âzâları **Nermin**'den çok memnun oluyorlardı.*

*Bu arada Paris'ten Nezâret'ten büyük hey'etler geliyordu. **Nermin**'in gösterdiği büyük hizmet kabiliyetlerinden dolayı **Nermin**'i tebrik ediyor, teşekkür ediyorlardı. **Nermin**'e verdik-*

---

54 Bu mektup **Yakup Cenkçiler Hocaefendi**'ye yazılmıştır. O'na yazılan bütün mektuplarla birlikte **Emin Saraç**'a yazılmış olanlar ve bana yazılanlar hep birlikte şahsî arşivimdedir.

leri şehâdetlerini görseniz şaşarsınız. Cidden çok nâzik muâmele ediyorlardı. Bilhassa Cezayirli zavallı müslüman muhacirler, Nermin'i pek çok seviyorlardı. İdârenin kolaylıkla becerememediği işleri, Nermin beceriyor ve muhâcirleri çok memnun ediyordu.

Sonra Nermin, bu zavallıların lisânlarını da öğrendi. Azîzim, sakın Arapça deyip geçmeyiniz... Bu muhâcirler Şevliye, Kabil, Berber, Arap diye bir kaç kısımdır. Ve hepsinin lisânları, tamâmiyle bambaşka lisândır. O derecedeki, meselâ Çin lisânıyla Fransızca gibi tamâmiyle başka lisan... Lisân husûsunda fevkalâde kabiliyetli olan Nermin, bu lisânları az zamanda öğrendiği için bu zavallılara çok faydalı oldu. Cezayir'den hâlâ birçok muhâcirlerin tekrar gelmesiyle kamp tıklım-tıklım dolduğundan, bunları iskân için hükümet köyler binâ etti:

Nermin'e işinden fazla olarak bir kaç köyü dahî idâre için verdiler. Yâni bizim kız, amele dahî oldu. Lâkin mesafeler birbirlerinden çok uzak... Nermin her gün bu köyleri de yaya olarak teftiş ediyordu. İşte beş sene böyle yürümek, Nermin'in canına okudu. Yani kazânın ve hastalığın esâsı buradan başladı. Eski hastalığın tahrip ettiği kalça kemiği, pek ziyâde yorgunluktan dolayı çok zayıfladı. Bu zamanda ben, evde marangozluk, mobilya yapıyorum. Bulaşık ve çamaşır yıkıyor, ütü yapıyor, evi temizliyor ve fırsat bulduğumda resim yapmaya çalışıyordum.

Nihâyet yine Allâh'ın lütf u inâyetiyle resimlerimde muvaffak olmaya başladım. Ahbablarımın ve Simad'ın ısrarları üzerine Banyol'da Kültür Salonu'nda yapılan sergilerde resimlerimi teşhir ettim. Salonda başka resimler olduğu hâlde yalnız benim resimlerim satıldı. Sonra Simad bir kaç resmimi Paris'te teşhir etmek üzere aldı. Bunların birkaçı Paris'te satılınca bana cesaret geldi. Hayretler içerisinde kaldım ve tabiî çok sevindim. Bu arada Fransa Hükümeti, bir şatoyu tezyin etmek için

bana resimler ısmarladı.[55] *Muvaffakiyetle yaptım ve satıldılar. Öyle bir zamanda ki, **Nermin**'in geçirdiği bir kazâdan dolayı son derece paraya ihtiyacım vardı. Çok me'yus bir hâlde idim. Bu para biraz işime yaradı, amma her zaman resim yapıp satıp para kazanamazdım ki... Şimdi tabiî yine sıkıntıya, bilhassa **Nermin**'i tam tedâvî edemeyecek hâle düştüm. Resim yapmaya vaktim, kafam yok...*

*Nermin, Cumartesi öğleden sonra işine gitmiyor ve tabiî pazar günü de gitmiyordu. Bu günler, benim **Nermin**'le kaldığım en mes'ud günlerdi. Sonraları **Nermin**, Cumartesi sabahı da işine gitmez oldu. Hâlbuki diğer memurlar Cumartesi öğleden evvel çalışıyorlardı. Bunun sebebi de şuydu:*

*Sabahleyin öğle vaktinden saat ikiye kadar kampta iş yok. Kampın yemeği geldiğinde bütün memurlar toplanıp öğle yemeğini az para ile yiyorlar. Tabiî **Nermin** de ilk vakitleri böyle yapıyordu. Lâkin memurların bazıları pek âdi, rezil insanlar. Aynı zamanda **Nermin**'in müslüman olması, (işinde gösterdiği kabiliyeti kıskanırlardı) yabancı olması, Türk olması vs. hep bir araya gelince, bu memurların bir kaçı **Nermin**'le pek âdi muâmelelere koyuldular. Buna tahammül edemeyen **Nermin**, kampın kumandanına öğle yemeğini yemeyeceğini ve bu saatte çalışacağını, kampın çok işleri olduğunu söyleyerek yemekten vazgeçti. Evden aldığı sandöviçler ve termos şişesi ile aldığı kahve ile iktifâ edip on ikiden ikiye kadar yazıhâne yahud köyleri teftiş işlerine koyuldu. Bu sebeple bu hizmete mukabil Cumartesi günü öğleden evvel işine gitmiyordu.*

*Nihayet 11 Mart 1967 Cumartesi günü, **Nermin** evde mintanımı yıkarken sulu, sabunlu yerde ayağı kaydı. Pek fenâ düştü. Bir inilti, bir inilti ki; canlar dayanmaz. **Nermin** gibi irâ-*

---

55 Efendi'nin bize bizzat söylediğine nazaran, bu şatoda vaktiyle Cem Sultan, bir müddet ikâmet etmiş imiş.

desi fevkalâde yüksek olan bir kimsenin bu kadar inlemesinin, mutlakkak çok büyük sebebi olmalıydı. Nitekim ki, iş maalesef böyle çıktı. O gün de Cumartesi, akşam olduğu için doktor bulamadım. Ertesi gün pazar, yine doktor bulamadım, pazartesi bulduğum doktor, bize kalça kemiğinin kırıldığını, vaziyetin ciddi olduğunu söyleyip acele radyografi istedi. İs'af otomobili[56] *ile hastahâneye gidip radyografi yaptık. Ama hiçbir şey göstermedi. Bu olamazdı. Doktor:*

«-Yanlıştır.» dedi ve vakit kaybetmemek için hemen Avinyon Şehri'ne gidip tomografi yapmamızı acele istedi. İs'af otomobili ile (Nermin büyük ızdırap içinde) gittik. Tomografi yaptırdım.

Bu öyle bir âlet ki, (İtalyanların îcâdı) makinede her şeyin resmini, içini dışını alıyor. Ve televizyon gibi ayrıca da gösteriyor. Eski hastalığın tahrip edip, toz hâline koyduğu yerin içinde parça parça kırık olduğu tamâmiyle tahakkuk etti. Nice, Avinyon, Montelli, Banyol, Orantı şehirlerindeki en büyük profesörlere koştum. Lion, Marsilya, Paris uzak oldukları için gidemedim. Bu doktorların kimisi «Eski hastalık yerindeki kırık için ameliyat yapılması çok tehlikelidir, sonra muzâafat yapar.»; diğerleri de «Ameliyat yapılır.» dediler. Bu büyük mütehassısların birbirlerine karşı zıt olan reyleri karşısında büyük bir karar almak, takdir edersiniz ki; çok çok müşküldü. Bu iştişâreler esnâsında karşılaştığım öyle şeyler var ki; hangisini yazayım?... Çok fecî...

Nihayet bizim husûsî doktorumuzun re'yine karar verdik. Karar şu: Şimdilik ameliyat yapılmayacak, doktor murâkabesi altında ilâçlar alacak ve kat'î tam bir istirahat edecek... Ayda bir tomografi yapacak. Müstakbelde, vaziyete göre îcabı yapılacak. İşte şimdi yaptığımız budur. Lâkin neticede kırık kaynasa bile sağlam olmaz. Bir yanlış hareket yahud küçük bir

---

56 Cankurtaran arabası demektir.

düşme neticesi, bilhassa orası yahut başka yer, yine kırılabilir. Ameliyatsız sağlam olamaz. Bu türlü tedâvî neticesi hamd olsun, kırık yerde kaynama başladı. Her gün geçtikçe daha iyi oluyor. Nermin şimdi iki koltuk değneği ile evde yürüyor. Fakat oturduğu iskemleden kalkarken yahud bilhassa sabahları yataktan kalkarken sancı yapıyor. Hele bazı günler oluyor ki, tamâmiyle belden aşağı felce gelmiş gibi sabahları kendi kendisine asla ve asla kalkamıyor. Ben zorla yavaş yavaş kaldırıyorum. Kalktığından takrîben bir çeyrek saat sonra sancı kesiliyor ve koltuk değneği ile yürüyebiliyor. Eskisine nazaran bu hal iyi değil mi?.. Pekâlâ. Ama mademki kırık yer kaynıyor, öyle ise niye sancı yapıyor. Yataktan kalkarken ve sonra bazı günler niye hiç kalkamıyor... Sebebi nedir? Bu soru beni çıldırttığı için, yine radyografi, tomografi... ve doktorla da konuştuk. Binnetice başımıza başka bir büyük belâ çıkabilmesi ihtimâlinin olduğunu öğrendik. Kırık yerden başka, etrafı dahî zedelendiği için bu hâlin muzâafatı neticesi bel kemiğinde hafif bir inhinâ başlamış. Bu inhinâ, büyük damarı tazyik ediyor; bâzı vakitler... Buna eğer (behemehal) şimdiden bir çâre bulunamazsa artabilir. Mâazallah bir gün tamâmiyle belden aşağı umûmî bir felç gelebilir. Bunun olmasına mâni olmak çok, çok, çok güçtür. Ama mümkündür.

İşte azîz, kıymettar, eski dostum!.. Vaziyetimizin ne kadar ciddî olduğunu görüyorsunuz. Sonra bu ızdıropların Nermin'in âsâbına, kuvve-i mâneviyesine yaptığı müthiş te'sir de çok ziyâdedir. Kendisini tesellî, teskin etmek için başka şeylerle meşgul etmeye çalışıyor, diğer taraftan sıhhati için elimden gelen her şeyi yapmaya uğraşıyorum.

Sonra yine bu hâllerin doğurduğu muhtelif şeyler var ki; çok zordur. Meselâ bunlardan biri baba-kız kendi yollarımızda ayrı ayrı çalışıyor, kazancımızı bir araya koyup geçiniyorduk. Şimdi hastalık yüzünden işinden çıkan Nermin'in dört buçuk

aydan ziyâde oluyor ki; maaşı kesildi. Kesildi, amma bir sürü masraflar arttı. Her şeyi ben temin etmeye mecbur kaldım. Behemehal ne yapıp yapmalıyım... Ama nasıl? Cevab vermek çok, çok güçtür. Çâre bulmak zor, zor, zordur... Bu şeyler inşâallah, mâaşaallah, yalnız duâ ile olmaz, bilirsiniz. Para da olsa bile Fransa'da hizmetçi yok. Bize yardım edecek, akraba, ahbab yok. Tesâdüfen günde bir-iki saat şöyle yalandan yardım edecek birisini bulsanız, saat başına Mısır parası elli kuruştan aşağı olamaz. Ve zâten bunu da hergün bulamazsanız. Hele aylık hizmetçi imkânsızdır. Lâkin eğer ayda sekiz yüz, dokuz yüz frank verirseniz belki mümkün olur. Evde ve ev hârici her şey benim üstümde. Fransa'da her âilenin evinde muhakkak çamaşır makinası, kolayca ütülemek için, mahsus ütü masası ki, çok mühimdir, havagazı veya elektrik yahud tabiî gazla işleyen yemek pişirme makinası, fırın, sıcak su ve âdî ısıtma tertibâtı, televizyon, otomobil, bisiklet yahut da..... (Bir kelime okunamamıştır) denilen küçük motorlu vâsıta vardır. Bu, her Fransız evinde kat'iyyen şarttır. Bu vasıtalar olunca herşey çabuk çabuk yapılıyor.

Bizde ise, bunların pek çoğundan mahrûmiyet var. Bulaşık yıkamak, çamaşır yıkamak ve ütü yapmak hep benim üstümde. Tabiî makinasız, elimle yapıyorum. Çarşıya erzak için gidip gelme hep yayan, o da bir dert. Hele kışın soğuğunda bir felâket... Değil otomobil, bisiklet yok... El arabası ile taşıyıp getiriyorum. İnanır mısınız, Türkiye'den mesâha-yi sathiye itibariyle küçük olan Fransa'da gece gündüz seyr-ü sefer eden 12.000.000 otomobil var. Her 4 kişiye bir otomobil düşüyor. Türkiye'de ise buna mukabil 177.000 otomobil var. Hem ahâlî zengin, hem de içtimâî kanunlar ahâlînin ihtiyacına, rahatına göre yapılmış. Yani Cumhuriyet var. Bu memlekette hakîkaten cumhurun, milletin hâkimiyeti, efendiliği var. Her şey, cumhurun saâdeti içindir. Bir sınıfın diğerine tahakkümü yoktur. Amma buna mukabil

herkes birbirlerine hürmet eder. Bunu herkes kavramış; nihayet tabiî bir hâle girmiştir.

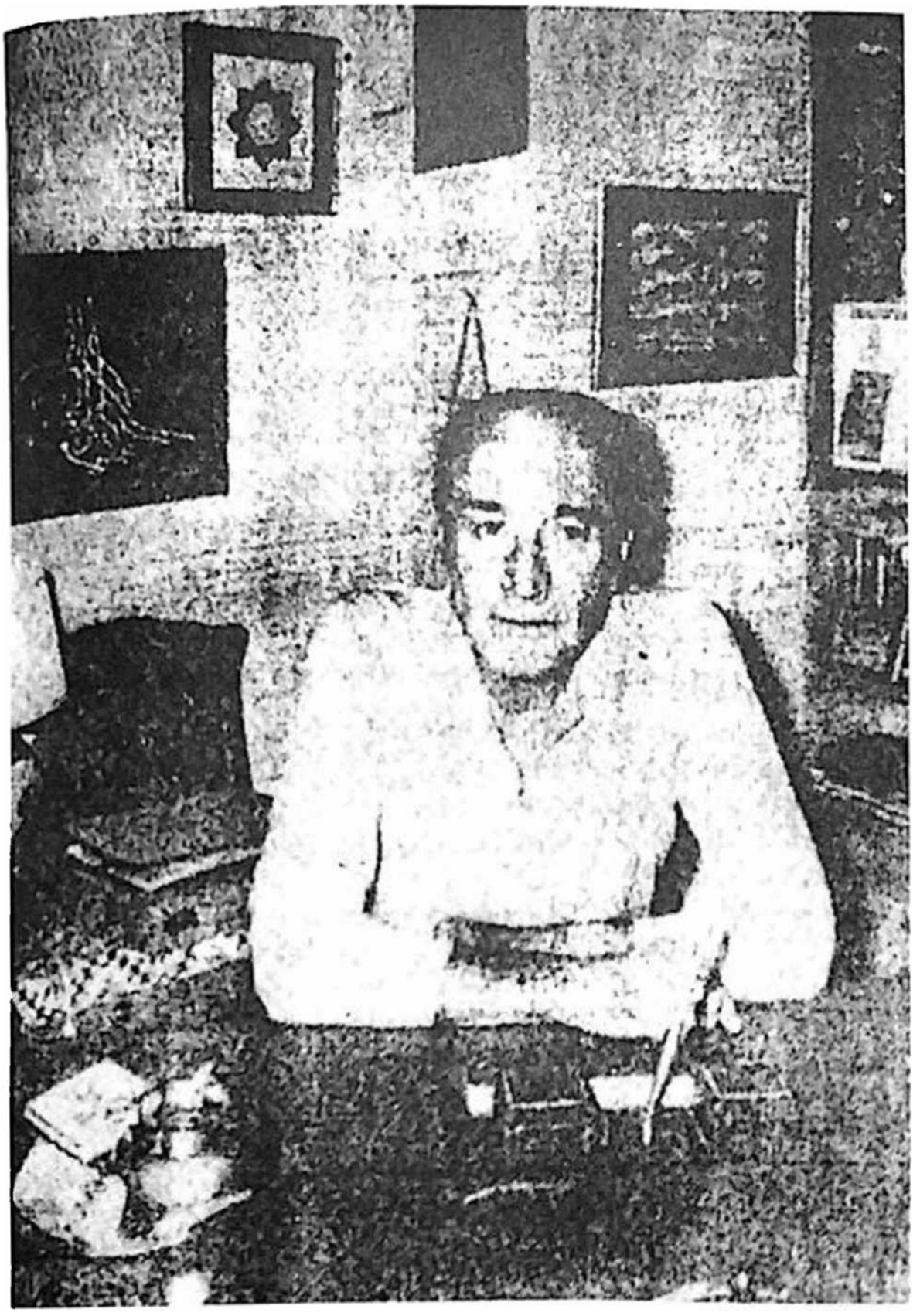
İşte bütün ihtiyaçları karşılayacak kuvvetim olmadığı hâlde, her iş, benim başımda. Şimdi havalar sıcak, dışardaki hizmetlere tahammül ediyorum. Amma önümüzdeki o berbat soğuklara nasıl tahammül edip, sokaklarda dâima hamallık edeceğim. Ben de hasta olursam, kızıma kim bakacak?! Bir de ya ölürsem, kızımın hâli ne olacak?

Zaten kuvve-i mâneviyem çok bozuk, üstelik ihtiyarlık da iki seneden beri pek ziyâde, birden bire üstüme çöktü. Fazla yorgunum. Fransızlar'ın zenginliklerini, rahatlarını görüyorum da acı acı her vakit Türkiye'yi düşünüyorum.

İstanbul'daki Dîvân Oteli'nde oturan zengin bir Amerikalı'ya çocuğunu satan, diye işittiğimiz tüyler ürpertici haber doğru mudur? Eğer doğru ise. Yazıklar olsun o adama!

Bu mektubu insicâm olmadan, vakit bulduğum kadar fâsıla ile kısa kısa yazdım. Kusura bakmayınız, ricâ ederim. Gelecek mektubumda ***Murad Sertoğlu*** *ile mülâkatım hakkında size ciddî söyleyeceklerim var. Yalnız şunu bu mektubumda kısaca söyliyeyim ki: Bu zat, bazı şeylerde kanaatim ve hakikat hârici şeyler yazdı. Hattâ bununla da kalmadı, bana çok ağır belâlar getirecek mevzûlara da girdi. Arzu ile söylediğim bazı şeyleri de yazmadı. Çok teessüf ve teessür ediyorum. Fakat olan oldu. Bunlar bir daha, birer birer ele alınıp da nasıl tashih edilebilir. Acaba* ***Murad Sertoğlu****'nun bu yazıları, efkâr-ı umûmiyede ne gibi tesir icrâ etti? Bu mektubu lüften* ***Emin Saraç*** *evlâdıma okuyunuz ve isterseniz münâsip gördüğünüz kimselere de okuyunuz.*[57] *Yazı dolayısıyla birçok yerlerden mektuplar alıyorum. Hepsine birer birer cevap vermeye vakit bulamadığımdan çok üzülüyorum. Acaba bu zevât, içinde bulunduğum hâli anlayıp, beni mâzur görürler mi dersiniz?*

57 Bu cümlenin sonradan kendisi tarafından üzeri çizilmiştir.

Şehzâde Mahmud Şevket Efendi
(1903-1973)
Fransa'nın Bagnols Sur Cezé şehrindeki, duvarları kendi yaptığı resimlerle süslü bulunan iki odalık evinde çalışma masası başında

Artık pek fazla oldu... Burada mektubuma nihâyet veriyorum. Kızımın ve benim, en candan sevgi ve iştiyaklarımı kabul etmenizi ricâ ederim. Aziz, kıymettar, eski dostum! Allâh'a emânet olunuz!..

Mahmud Şevket
İmza" [58]

Benim Hattat Hâmid Bey'e Şehzâde Mahmud Şevket Efendi için yazdırdığım bir kartvizit veya mektup başlığı tarındaki hat:
"Mahmud Şevket Bin Seyfeddin Bin Sultan Abdülaziz Han"

Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'nin -evvelce de zikrettiğimiz gibi- husûsî arşivimizde mahfûz yüzden fazla mektubu vardır. Bunların satırları arasında öyle acı ifâdelere ve öyle müthiş gerçeklere temas edilmektedir ki; bunlardan en önemlileri seçilse bile müstakil bir cild teşkil edebilir. Biz bunlardan sadece bir-ikisinden bazı parçaları dikkatlerinize sunmaktan nefsimizi men edemedik.

20 Eylül 1967 tarihti mektuptan:

"...Çok acı dahî olsa, size ve sizlere bir hakikati söylemeliyim. Eğer Salîb-i Ahmer, Katolik, Protestan Cemiyetleri ve papazları imdâda gönüllü olarak koşmasaydılar, ne Nermin'i «Le Malou»daki

58 **Mahmud Şevket Efendi,** dercettiğimiz bu uzun mektubunun son sayfasının tepesine şu notu yazmıştır:

«Bu mektubu, târihi, vakti, birbirine karışık zamanlarda insicamsız bir şekilde yazdım. Beni mâzur görürsünüz. En son bu satıra koyduğum tarih, 27.7.1967'dir. Bakınız, kaçta yazmaya başladım, kaçta bitti.»

پادشاهیه پادری مصطفی کمالی آیرسنه
گیزلی بر ملاقات

... ذات پادشاهی استعفا سنده مصطفی کمالی تلذانله
استانبوله استانبوله چاغیردی ...

مصطفی کمالی استانبوله گلنجه قصر یلدیزه قوشدی.
توفیق پاشا حکومته عدم اعتماد رأیی ویرمیشدی. حکومته
گلمیشلر ده بولونمایوب برقاچ نفر گلمشلر جالیشدی.
فقط موفق اولامادی. توفیق پاشا اعتماد رأیی آلدی. بوندن
پادشاهک قوشدی. جمعه سلاملغنده صدارته برساعتلک
فاصله قونوشدیلر. بو ملاقات آیلرنده گیزلی جریانه
اتیشدی. بیک آیاره پادشاه شو سوزلری سویلیدی:

- قانع اولدم که قوماندانلر و ضابطلرك سزه
بویله بر اعتماده وارلر. حیله جاهلنده اردوده بیچوق
قیرقین اولیه جغنی بکاتاسیه ایده بیلیرسکز؟

مصطفی کمال بیک ایه اکلادی که پادشاهک
دماغنده بر بیلدیه واردی و بونك ایچون اردودن کنیسنه
امیه اولمه ایستیوردی. فقط بو بیلدیك نه اولدیغنی
کشف ایده مدی. مصطفی کمال سلطانه جوابه
ویرمیه جسارت ایدهمدی. بیک ضعونیجه اولدیه. چونکه
سلطانه ملاقاتی آبتهکی سوزلرله بیتیردی:

- سز بیك ذکی و بیك مدبر برآدمسکز.
امین که رفقاکزه سوینتهکدر. ایمه اجراه

kliniğe götürebilir, ne de ev bulur ve taşınabilirdik. Otuz iki milyon Türkiye'nin ve Diyânet İşleri'nin kulakları çınlasın! Hem öyle ki, uykudan uyansınlar da, Müslüman milletimize hizmet etsinler..."

8 Ağustos 1967 tarihli mektuptan:

"...Bizim için üstelik de bu kadar üzülmeyiniz, istirhamla hakkımıza kavuşamayacağımızı kırk üç sene tecrübe ettikten sonra, hâlâ bu yolda devam eden bizim gibi âciz, miskin kimseler her belâya müstehaktır.

Çektik ve çekiyoruz. Artık kâfi değil mi?.. Ya hakkımızı almak yolunda öleceğiz, yahut çeke çeke öleceğiz. İkisi de ölüm... Başka şey yok... Maalesef kalmadı...

İnanınız bana, ben kendim için çok fazla üzülmüyorum. Lâkin kızım için son derece müteessirim. İhtiyarlık, yorgunluk, azab, ızdırap hep bir arada... Birdenbire ben ölürsem, bu kızın hâli ne olacak?.. Derdimin en büyüğü budur.

Geçenki uzun mektubumda yazdıklarım karşılaştığım hazîn şeylerin bir kısmının hülâsasıdır. Eğer kısmet olur da size kavuşabilirsem, daha söyleyecek çok şeylerim var. Cidden çok hazîn şeyler... Az kaldı, bir şatonun bekçisi veya bir apartmanın kapıcısı oluyordum. Vesâire, vesâire... Âilemi geçindirmeye mecburdum."

16 Ekim 1967 tarihli mektuptan:

"Ölümden korkmuyorum, ama Nermin'in yalnız ve çok fenâ vaziyette kalacağını düşündükçe çok büyük azab çekiyorum. Eğer Nermin'e lâzım olanı sizlerin yapacağınızı bilsem, rahat öleceğim. «Yaşasın Türkiye!..» Emîn olun bu nidâ, bütün kalbimden!.. Onlar gibi alay etmiyorum!.."

Yine aynı tarihli mektuptan:

"Hayret ve derin acı duyduğum bir vak'ayı size yazmalıyım. Belediye'den birkaç gün evvel beni çağırmışlardı. Nihayet bir vakit bulup gittim. Bir de ne göreyim? Fransa'da her altmış beş yaşına varan Fransız'a hükümet doktor, ilâç ve hastahâneyi parasız temin eder, ben Fransız teb'ası olmadığım, altmış beş yaşına girmediğim

Nermin Sultan, babasının Bagnols'taki kabrini ziyâret ederken...
(Kelime-i Tevhid yazılı taş, Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'ye âiddir.)
O, yemenli sâdık hizmetkârı Osman'ın kabri üzerine gömülmüştür.

hâlde, siyâsî mülteci sıfatım dolayısıyla Fransız Hükümeti bana bu hakkı vermiş ve buna âid evrâkı bana verdiler. Oturduğumuz vilâyetin ecnebilere mahsus «asistan sosyal»i, arkamdan haberim olmadan hükûmete müracaat etmiş, hükûmet de yapmış. Tasavvur edin, kıymettar eski azîz dostum!.. Müslüman Türk Milleti nâmına birkaç zorba, senelerce bizleri gurbetlerde çektire çektire sefil, hakîr öldürmeye çalışırken bu fâciâyı milletimiz görmemezlikten geliyor. Öte taraftan hıristiyan Fransa, biz mülteci müslümanları yaşatmaya çalışıyor..."

Kendisine Beyrut'a yerleştiği takdirde vatanına daha yakın olacağını, daha kolaylıkla görüşebileceğimizi yazmamız üzerine, 8 Ağustos 1967 tarihli mektupta bu mes'eleye temas ederek:

«...Beyrut'tan benim bildiğim şunlardır: Beyrut'ta benim küçük bir erkek kardeşim vardı. Zavallı adamca-

ğız, sizlere ömür... Öldü, gitti... Na'şı, kimsenin haberi olmadan birkaç gün ortada kaldı. Taaffün etti. Nihayet, konu komşu bir araya gelip himmetleriyle bir müslüman mezarlığına defnettiler.[59]

Bu arada size bir şey yazmak isterim. Çok şaşacaksınız. Benim şiddetli teessürümü gören bir Fransız âilesi, merhuma mezar yapmam için bana on beş bin Fransız frankı -yani takriben üç bin dolara yakın ve zannedersem takriben 27.500 Türk lirası yapar- bu parayı bana getirdi. Ve kabul etmem için son derecede ısrar etti. Tabiî kabul etmedim. Sonsuz teşekkürlerimle beraber parayı iâde ettim. Dünya'ya bakınız, ne garipti?... Merhumun na'şı bile vatanına sokulmuyor! Büyük babası ***Sultan Abdülaziz****'in medfun olduğu İstanbul'daki* ***Sultan Mahmud*** *Türbesi'ne defnedilmiyor da, Hıristiyan bir Fransız âilesi mezar yapılması için para vermek istiyor. Bunun derin mânâsından duyduğum büyük acıyı tasavvur edemezsiniz." diye yazmıştı.*

Merhum Şehzade Mahmud Şevket Efendi'nin bize ve yakın dostlarına gönderdiği mektuplar, bu gibi acı hatıralarla dolu olarak vefâtına kadar devam etmiş bulunmaktadır. Bunlardan **Nermin Sultan**'ın yiyecek ekmekleri

olmadığı bir sırada izdivâcına tâlib olan bir İngiliz lorduna -hattâ babasının sözünü keserek- verdiği şehâmetli red cevabı[60],

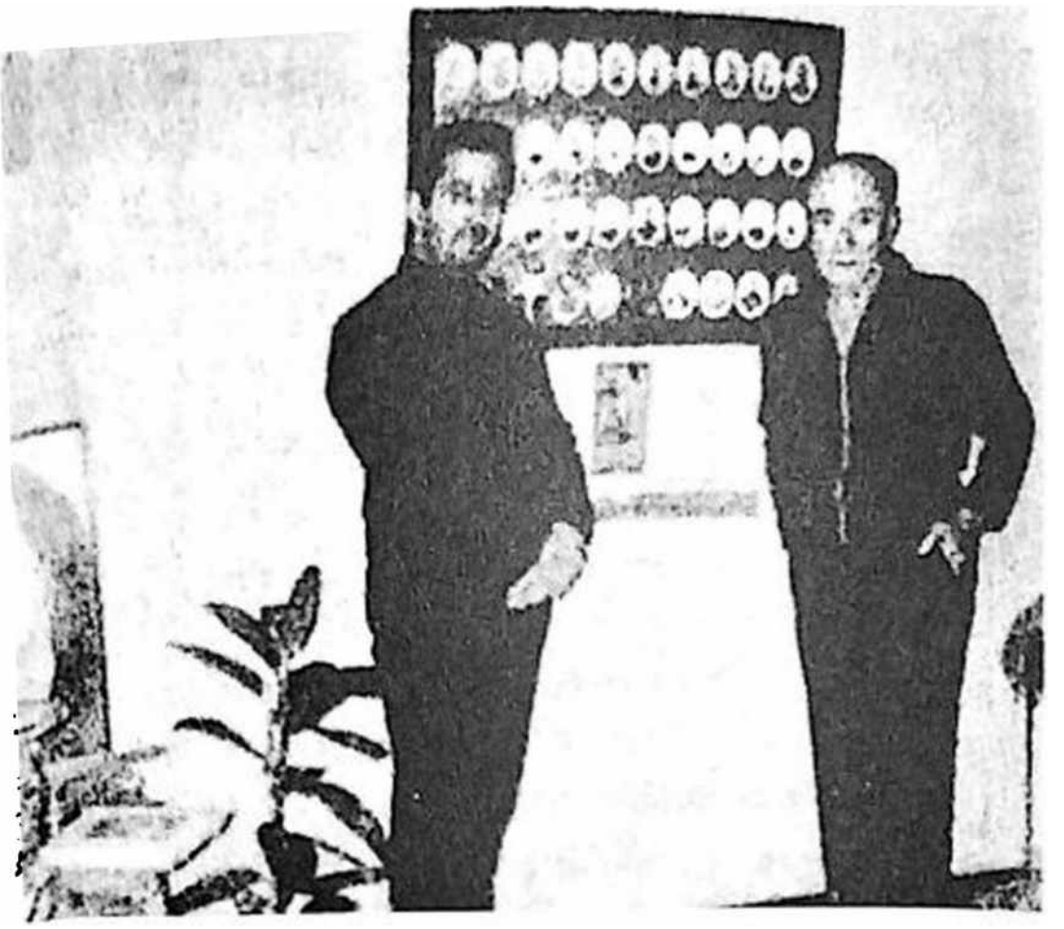
59 Bu zât, **Şehzâde Ahmed Tevhid Efendi**'dir. 1966 Yılı'nda Beyrut'ta vefât etmiştir.

60 Bunlardan sırf bu Lord'un hikâyesini kısaca anlatalım:

Avukat olan bir İngiliz Lord'un **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'ye **Pertevniyal Vâlide Sultan**'dan kalma Yunanistan'daki büyük mîrâsı her nasılsa öğrenerek bunu dâvâ etmek için vekâlet almak üzere Bagnols'a gelmiş.

Birkaç gün civarda bir otelde ikamet ederek sabahtan akşama kadar Efendi'yle bu işi müzâkere etmiş ve bununla alâkalı evrak üzerinde fikir teâtisinde bulunmuştu. Bu, daha önce îzah edilmiş olduğu üzere Mısır diktatörü **Nâsır**'ın ele geçirmeye uğraştığı gayr-i menkullerle ilgili idi ki, bunların çoğunu meşhur yunanlı armatör **Onasis** gasbetmişti.

İngiliz Lordu cebinden masraf ederek bu mîrâsı Lahey'de dâvâ ederek kurtarmak ve muvaffak olduğu takdirde vekâlet ücreti olarak belli bir yüzde almak istiyordu. Bununla ilgili müzâkereler esnasında **Nermin Sultan**'ı tanımış ve babasından izdivâcına tâlib olarak O'nu istemişti.

Mahmud Şevket Efendi ile 1968 Yılı'nda Bagnols'taki evinde çektirdiğimiz resim.

Efendi'nin, bu resmin arkasına kendi el yazısıyla düştüğü not:

"Çok kıymetli Kadir Mısıroğlu evlâdıma...

4 Kânûn-i Sânî 1968 târihinde (Banyol) Kasabası'ndaki evimizde birlikte çıkardığımız fotoğrafımız... Acaba o mes'ûd gün bir daha gelecek mi?!.."

28.12.1968

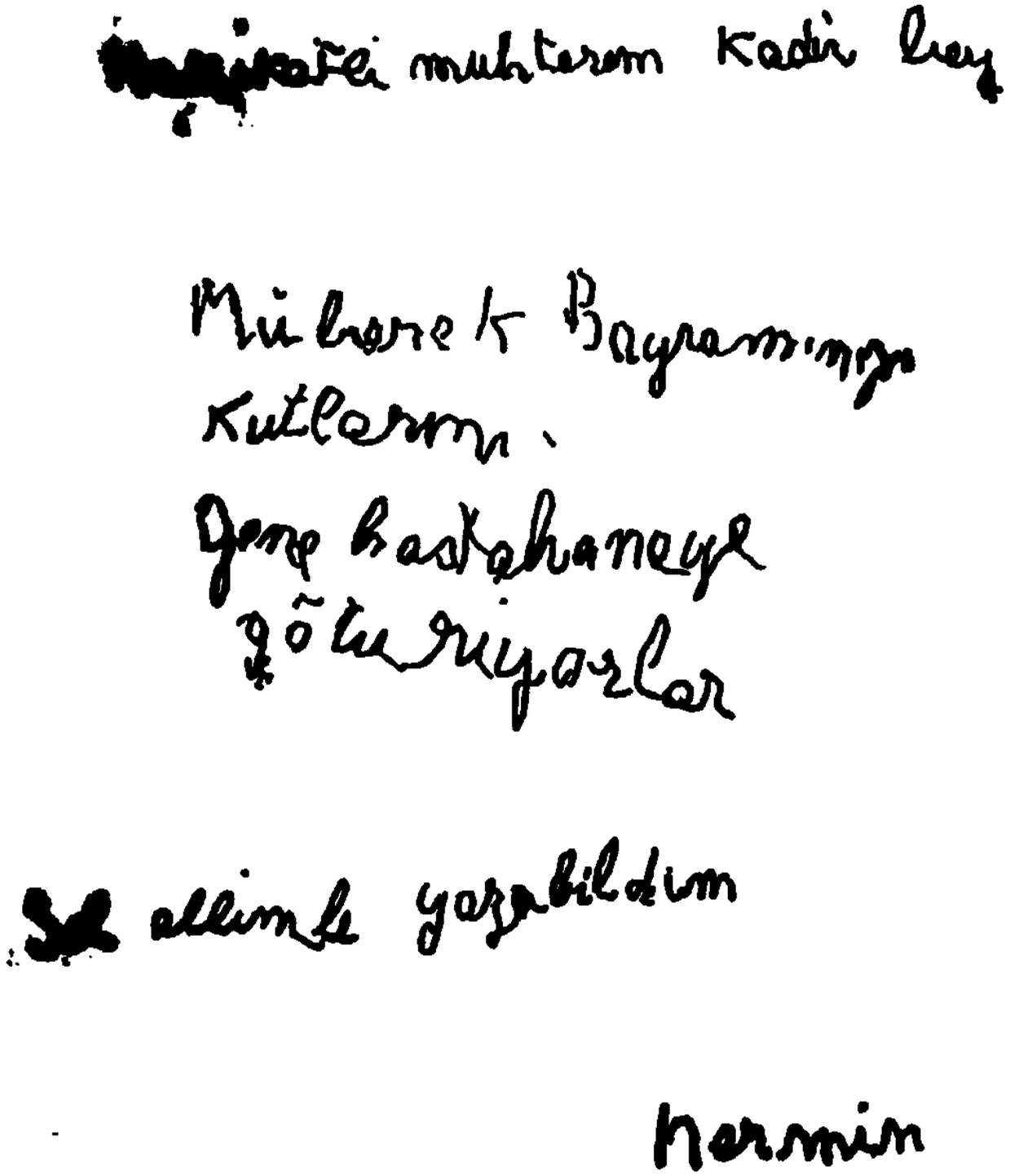
(İmzâ)

Mahmud Şevket Efendi'nin bir cevap vermesine mahal kalmadan mutfaktan çıkıp oraya gelen **Nermin Sultan**:

"-Babam varken bana bir şey söylemek yakışmayacağı muhakkak olmakla beraber, bu teklifinizi duymaya dahî tahammül edemeyeceğimi bildirmek isterim. İnancım, bir gayr-i müslimin izdivâç teklifini sükûnetle karşılamaya müsâit olmadığı cihetle derhal evimizi terk ediniz ve mîrâs işimizle alâkadar olmaktan vazgeçiniz!.." dedi.

İngiliz lordu, bu öfkeli beyân üzerine özür dilemiş ve hiç olmazsa mîras işine devam etmesine müsaade edilmesi ricâsında bulunmuştur. Bununla da iktifâ etmeyerek dâvâ sonuna kadar kendisinin sahibi bulunduğu Londra'daki birkaç evden hangisinde isterlerse parasız olarak oturabileceklerini bildirmiş.

Lâkin gerek **Nermin Sultan** ve gerekse babası **Mahmud Şevket Efendi**, bütün bu teklifleri reddederek İngiliz lorduyla münâsebetlerini kesmişlerdir. Hâlbuki o sırada yiyecek ekmekleri bile yoktu!..

[redacted] muhterem Kadir Hoca

Mübarek Bayramınızı
kutlarım.
Genç kardeşlerim
gönderiyorlar

Sol elimle yazabildim

Nermin

Elimizdeki feryadnâmelere küçük bir misal

Nermin Sultan Efendi'nin muhterem pederlerinin vefâtından sonra bize yazdıkları hazin mektuplardan biri
"Sol elimle yazabildim." diyor ve ihtimal ki; gözyaşlarıyla bazı kısımlarının ıslanmış olduğu görülüyor

tahammül edilmez acılara, ciğer yakan vatan hasretine ve maddî imkânsızlıklara, aç kalmak pahasına karşı koyuş, yaşadıkça türk olduklarını söyleyerek, Fransız tabiiyetini kabul etmeleri için vâki teklifleri kat'iyyetle reddedişleri... **Murad Sertoğlu**'nun ziyaretinde unuttuğu bir Yenice sigarasının üzerindeki ayyıldızın açtığı tahayyül ve tahassüs âlemi ve nihayet babasının ölümünden sonra **Nermin Sultan**'ın okumaya bile dayanılmaz feryatnâmeleri gibi acı buruk ifadeli yüzlerce sahife... Fâcialar meşheri...

Nermin Sultan Bagnols sur Ceze'deki evinin balkonunda

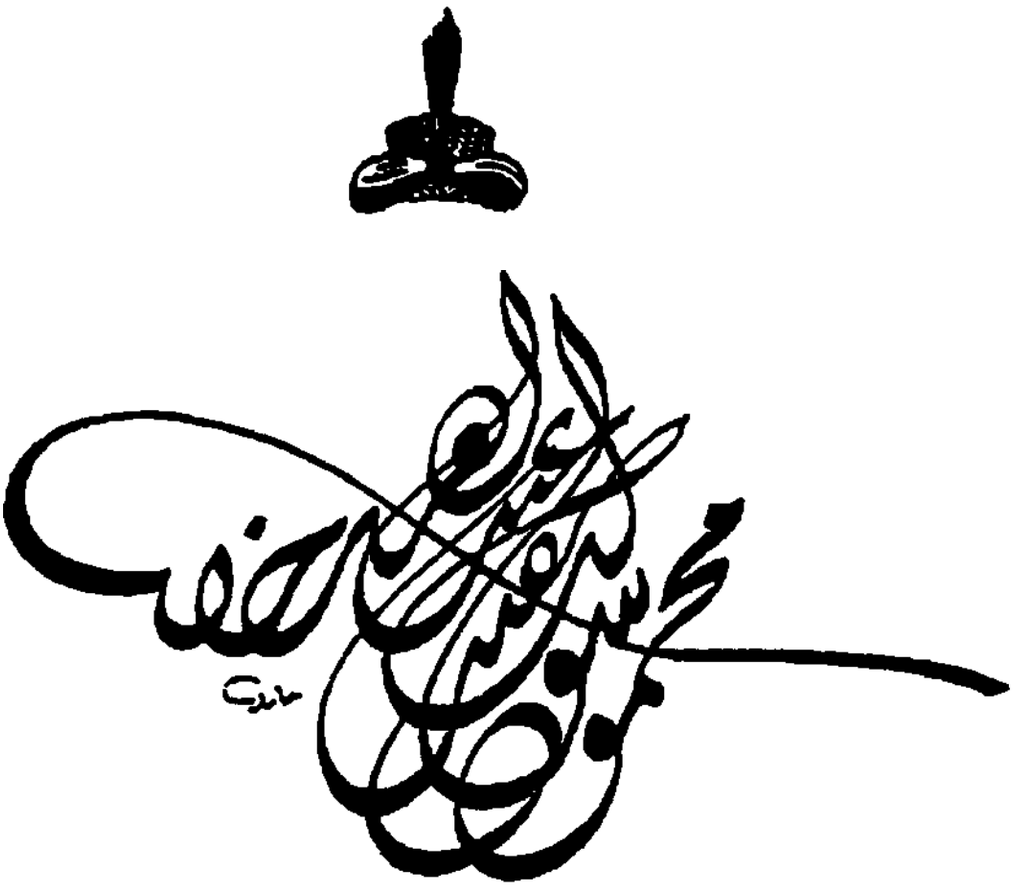
Bunlar, yazmakla, anlatmakla biten şeyler değildir. Bu kitabın umûmî hacmi içinde daha fazla bir muvazenesizliğe meydan vermemek için, bu bahsi burada kesiyor ve aziz vatanına kavuşamadan vefât ederek[61] yâdellerde kalan merhum **Şehzâde**

61 Merhum **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi**'nin bu "vefât" ve "vatana avdet" mevzûlarından şahsen bize söyledikleri -âdeta bir kehânet gibi- aynen vâki olmuştur. Şöyle ki:

1968 yılının ilk günlerinde kendilerini Fransa'nın Bagnols kasabasında ziyaret etmiştim. Uzun uzun görüşmelerimiz arasında bir ara demişti ki:

"-Osmanlı âilesinin vatana girmesine müsâade edecekler, ama ancak saltanat devrini, o devrin usûl ve âdâbını görmüş olan şehzâdelerin vefâtından sonra! Çünkü...»

Mahmud Şevket Efendi'ye Allah'tan gani gani rahmet ve mağfiret diliyoruz!..

Benim **Hattat Hâmid'e Şehzâde Mahmud Şevket** için yaptırdığım ve kendisinin *"Edep ederim, kullanamam."* dediği tuğra benzeri başlık

---

Bir de demişti ki:

"-Merhum **Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi**, Mısır'da vefât ettiğinde üzülmüş, ağlamıştık. Meğer o ne mes'ud bir ölümmüş!... O zaman bunu anlayamadık. Anlayamazdık tabii... Çünkü biz de Mısır'da yaşıyorduk. O son yolculuğa Türk çocuklarının elleri üstünde taşınan türk bayrağına sarılı bir tabutla çıkmak!... Mezara tekbirler, tehlillerle konulmak!... Müslüman bir beldede, bir Müslüman mezarlığına gömülmek!...

Peki, şimdi ben burada ölürsem ne olacak biliyor musunuz?! Söyleyeyim size... Bir kere cenâzemi yıkayan bulunamayacak!... Burada öyle şey bilmezler... Bir tek müslüman bulunmaz. Cesedim, çan sesleriyle kaldırılıp bir hıristiyan mezarlığına defnedilir!.. Off!... Aman Allâh'ım, çıldıracağım!... Evet, böyle olur!... Muhakkak böyle olur!.."

Nitekim de her şey, pek az bir farkla aynen öyle oldu... Cesedini kızı **Nermin Sultan** tek başına yıkadı. Tabutun üzerine evindeki küçücük bir türk bayrağını örttüler... Gerisi aynen hayattayken tahmin ettiği gibi oldu.

ŞÂDİYE OSMANOĞLU
(1886-1977)

Şâdiye Osmanoğlu'nun gençliğine âid bir resmi

Sultan Abdülhamid Han'ın kızı olan **Şâdiye Sultan** 1886 Yılı'nda Yıldız Sarayı'nda doğmuştur. Annesi **Emsâl-i Nur** Kadınefendi'dir. 1910 Yılı'nda **Gâlip Paşazâde Fâhir Bey** ile evlenmiş; bu evlilikten **Sâmiye Hanım Sultan** adında bir kızı Dünyâ'ya gelmiştir.

1924 Yılı'nda Hanedan'ın yurt dışına sürülmesiyle kızıyla birlikte Fransa'da yaşamaya başlamıştır. Kocası 1922 Yılı'nda öldüğünden Fransa'da **Reşad Hâlis Bey** ile evlendi. **Reşad Hâlis Bey** de dört yıl sonra vefât edince kızı bir Amerikalı ile evlendiğinden O'nunla birlikte Amerika'ya gidip New York'ta yaşamaya başladı. Burada "**Hayatımın Acı ve Tatlı Günleri**" ismiyle hâtıralarını yazdı. 1952 Yılı'nda Hanedan'ın kadın kısmının vatana avdeti sağlanınca Türkiye'ye geldi ve bu eser 1966 Yılı'nda İstanbul'da tab edildi.

Gerek gurbette ve gerekse Türkiye'de büyük zaruret içinde yaşamış olan **Şâdiye Osmanoğlu, Şekerci Hacı Bekir**'in kendisine tahsis ettiği Cihangir'deki küçük bir evin iki odasında yaşa-

maya başladı. **Hacı Bekir**'in bu ikramına ilâveten İlim Yayma Cemiyeti'nde büyük hizmetleri sebkat etmiş bulunan merhum **Vehbi Bilimer** de kendisine ayda 500 Lira tahsis etti. Bununla kut-ı lâ yemût (ölmeyecek kadar) yaşayan **Şâdiye Osmanoğlu** 1977 Yılı'nda bu evde vefât etti.

*

Ben kendisini Şekerci **Hacı Bekir**'in bu küçük evinde defaatle ziyaret ettim. İmkânlarım nisbetinde kendisine yardım ettim. Bu sebeple bana minnettarlık ifade eden çeşitli mektuplar yazmıştır. O'nun gurbet hayatında mâruz kaldığı sıkıntıları kendi ağzından ve çeşitli vesilelerle defaatla dinledim. Bunlar bahsi geçen hâtıratında mevcud olduğu cihetle burada onlara dâir bir şey söyemek ihtiyacını hissetmiyorum. Yalnız yazmadığı vak'alardan birkaçını anlatmak isterim. Bunlardan biri Paris'te yaşarken kardeşi **Şehzâde Abdurrahim Efendi**'nin intiharına dâirdir. O'nun sözlerini naklet-meden önce **Abdürrahim Efendi** hakkında kısa bir bilgi vereyim.

Şehzâde Abdurrahim Efendi askerlik mesleğine intisab etmiş I. Cihan Harbi'nde **Galiçya**, Filistin, Çanakkale cephelerinde fiilen savaşmış bir gâziydi. Selânik'te babasıyla bulunmuş, 1919 Yılı'nda Mısır Hidiv hanedanına mensup **Nebile Emine Hanım**'la evlenmişti. Bu hanım Osmanlı nâzırlarından olan **Abbas Halim Paşa**'nın kızıydı. Bu evlilikten **Mihrimah Selçuk Sultan** adında bir evlâdı Dünyâ'ya gelmiştir. (1920) **Mihrimah Selçuk**

Sultan da daha sonra Mısır kıral âilesinden **Cezzûlî Râtıp Bey**'le evlenmiştir.

Hanedan yurt dışına çıkarıldıktan sonra Fransa'ya yerleşen **Şehzâde Abdurrahim Efendi** 1933 Yılı'nda hanımından boşanmış ve bir daha evlenmemiştir. **"Vâlide Sultan"** adıyla anılan Mısır hidivinin annesi bu boşanmadan önce kızına altı bin sterlin göndermişti. **Şehzâde Abdurrahim Efendi** bu para ile Paris'te bir dâire satın alarak bu dâirenin tapusunu boşanmadan önce hanımının üzerine yapmış ve orada yaşamaya başlamıştı. Boşanınca hanımın dâiresinde oturmak istememiş ve bir otele taşınmıştır. Hiçbir yerden beş kuruş geliri olmayan **Abdurrahim Efendi**'nin Nişantaşı'nda muazzam bir apartmanı vardı. Türkiye'deki dostları vasıtasıyla bu apartmanı sattırarak geçinme teşebbüsünde bulundu. Fakat bu işin uzaması üzerine gelecek paraya ümitlenerek sağa sola borçlanıyordu. Yıllarca dehşetli bir sefâlet içinde yaşadı. Bu durum O'nun hassas bünyesini bozmuş ve gururunu incitmişti. Bu sefâlet arada bir kızının Mısır'dan gönderdiği mütevâzı yardımlarla 1952 Yılı'na kadar sürdü. Bundan sonrasını **Şâdiye Sultan**'dan dinleyelim. **Şâdiye Sultan** şöyle anlattı:

*"Amerika'daki kızım **Sâmiye Hanım Sultan**'dan ayrılarak bazı işlerimi görmek üzere tekrar sadece bir yıl için Paris'e geldiğimde, Sainte-Honore otelinde küçücük iki odalı bir dâireye yerleştim. Birâderim **Şehzâde Abdurrahim Efendi** de aynı otelde diğer bir odada kalıyordu. O sırada mâlî durumu son derece bozuktu. Refikası **Nebile Emine Hanım**'dan ayrıldıktan sonra yalnız yaşıyor ve kovuluncaya kadar ikamet etmek üzere bir otelden diğerine taşınıyordu. Bana anlattığına göre, Mısır'daki kızı **Mihrimah Sultan**'a mektup yazarak O'ndan para istemiş ve:*

«-Benim Türkiye'de neyim varsa sana bırakıyorum. Satılınca hepsinin parasını sen alırsın!.. Ancak bana hayatta kaldığım müddetçe otel masrafımla asgârî gıda ihtiyacımı karşılayacak kadar her ay muntazaman asgârî bir para gönder!..

Kızım! Durumum fazla beklemeye müsâit değildir. Lütfen bunu bana yapıp yapamayacağını acele olarak bildir!» demişti.

Aradan epey bir müddet geçtiği hâlde kızından müspet veya menfî hiç bir cevap alamayan biraderim çok üzülüyordu. Kendisinde terk edilmiş insanların o tarife sığmaz sıkıntılı hâlini müşâhede ediyordum. Hâlbuki sonradan öğrendiğime nazaran, zavallı kızının durumu da O'na para göndermeye hemen hemen hiç müsâid değilmiş! Belki de, teminindeki güçlük sebebiyle cevâbını geciktirmiş bulunuyordu. Fakat birâderim, beklediği cevabı alamayınca, bu durumu kızının alâkasızlığına hamlediyor ve sinirleniyordu.

Bu sırada sık sık odama gelirdi. Dertleşirdik. Kendisini teselli etmeye çalışırdım. Kızının, babasını aslâ ihmal etmek ihtimali olmadığını, belki de gönderilen mektubun postada kaybolduğunu söyleyerek O'nun kederini dağıtmaya çalışıyordum. Fakat O, pek de iknâ olmaz, bu hareketi kızının ihmalkârlığına hamlederdi. Üzüntü ve kederi her gün biraz daha artıyordu. O güne kadar; parasını veremediği için birçok otelden kovulmuştu. Bu müessif hâdisenin bir kere daha tekerrüründen endişe ediyordu.

Yegâne teselli'si, odama gelip benimle dertleşmek, eski güzel günleri yâd etmekti. Paris'te görüştüğü pek az kimse vardı. Bunlar da, umûmiyetle hânedânımıza mensup veya yakın kimselerdi ki, hepsinin mâlî durumu birbirinden beterdi.

Bir gün yine bu şekilde odama gelmişti. Şuradan buradan konuştuktan sonra üç-beş gün sonra bir araya gelmeyi kararlaştırdık. O gün bana gelecekti. Ben de, O'nun sevdiği İstanbul yemeklerinden Çerkez tavuğu vs. yapacaktım. Bunu ben teklif etmiştim. Maksadım, birâderi oyalayıp avundurarak O'nu kederli düşüncelerinden kurtarmaktı. Fakat kararlaştırdığımız günden bir gün evvel, bir akşam vakti âniden çıkıp geldi. Üstü başı perişandı. Hâlinde bir fevkalâdelik olduğu açıkça görülüyordu. Elinde bir file taşıyordu. Fileyi masanın üzerine koydu. İçindekileri

birer birer çıkarmaya başladı. Bunlar bir elbise fırçası, bir kaç konserve ve bir şişe de kolonya idi. Şunları bana getirdiğini söylüyordu. Önce bu hareketin mânâsını anlayamadım. Çünkü bunlar çarşıdan alınıp getirilmiş yeni şeyler değildi. Elbise fırçasının kullanılmış bir şey olduğu görülüyordu. Kolonya şişesi ise esâsen yarımdı.

«-Bu konserveleri sen yersin, bana niçin getiriyorsun?! Bu fırça da sana lâzım olur. Keza kolonyayı da kullanırsın. Hepsini yine bu fileye koyalım.» dedim.

-Bir Şehzâde-i Bedbaht- olarak Paris'te kaldığı otelde sefâlet ve zarûret içinde intihar eden, II. Abdülhamid Han'ın en sevdiği oğlu Şehzâde Abdurrahim Efendi

Her ne kadar ısrar ettimse de fikrinden caymadı. Nihayet getirdiği bu eşyaları masanın üzerine bırakarak bir bahane uydurup savuştu, gitti. Bu son derecede garip bir hareketti. Fakat yine de aklıma pek kötü şey gelmedi. Meğer zavallı kardeşimin acıklı âkibetinden sonra ortada kalacak olan yegâne serveti, bu küçük filenin içindeki birkaç konserve ile eski bir elbise fırçası ve yarım şişe kolonyadan ibâretmiş!..

Ertesi sabah O'na vaadettiğim ziyafet için tavuk vs. almak üzere çarşıya çıkacağım sırada telefonum çaldı. Aşağıda otelin salonunda iki beyin beni beklemekte oldukları bildiriliyordu. Kim olduklarını sordumsa da:

«-Bilmiyoruz.» cevabını verdiler.

«-Allah Allah, sabahın bu erken saatinde beni arayan bu

*iki erkek kim acaba?» diyerek aşağıya indim. Tam merdivenin dibine geldiğimde **Şehzâde Ömer Fâruk Efendi** ile **İslâm Beğ Senfoli**, Azerbeycan Türkleri'ndendi. Vaktiyle Rus Ordusunda zâbitlik etmişti. Bizim âile ile pek çok alâkadardı. Hânedân'dan tanıdığı kimselere elden geldiği kadar maddî ve mânevî müzâheret gösterirdi. Bu zât, hâlen de Paris'te yaşamaktadır. Onları görünce:*

«-Hayrola ne haber?!..» diye sordum.

«-Maalesef kötü haber!..» dediler.

*Vücûdum titremeye başladı. Acaba âilemizden kime ne olmuştu? Aklıma birçok kötü ihtimaller geliyordu da, zavallı kardeşim **Abdurrahim Efendi**'nin canına kıymış olabileceği aslâ gelmiyordu.*

*Salonun bir kenarına acele ile ilişiverdik. **Şehzâde Ömer Fâruk Efendi** bir taraftan gözlerinin yaşını siliyor, bir taraftan da acıklı hâdiseyi anlatıyordu.*

Anlattıklarının hülâsâsı şuydu:

*Babamın en sevgili şehzâdesi **Abdurrahim Efendi**, kızına yazdığı mektuplan müsbet veya menfî herhangi bir cevap alamayınca son derecede müteessir olmuş. Akşam bir fileye koyduğu, bahsettiğim eşyalarını bana getirip bıraktıktan sonra oteline dönmüş. Fazla miktarda morfin alarak intihar etmiş. Bıraktığı mektupta «Sadece ikiyüz frank parası kaldığını bu sefâlete daha fazla dayanamayacağını» söylüyormuş. Otelciye olan borcunu ve cenâze masraflarının döküm ünü yaparak bu en son parasıyla karşılanmasını, kendisine İslâmî bir usûlde teçhiz ve tekfin yapılmasını, Müslüman mezarlığına gömülmesini ve arkasından Kur'ân-ı Kerîm okutturulmasını bizlerden rica ediyormuş...*

*Bunları anlatan **Şehzâde Ömer Fâruk Efendi** merhumun yazıp bıraktığı mektubu çıkardı. Ağlamaktan okuyamıyordum. Nihâyet beni güçlükle teskine muvaffak olabildiler. Hep birlikte zavallı kardeşimin odasına çıktık. Mütevâzî demir karyolasına*

uzanmış yatıyordu. Üzerine beyaz bir yatak çarşafı çekmişlerdi. Üzerine kapanıp ağlamaya başladım. Babamın daima yanında bulundurduğu bu en sevgili şehzâdesinin sonu bu mu olacaktı? Fakat elden ne gelir, insanlar kader karşısında rüzgârda savrulan bir kuru yapraktan başka nedir ki?!"

Şehzâde Abdurrahim Efendi'nin intihar tarihi, 20 Ocak 1952'dir. Paris'teki Bobini Müslüman Mezarlığı'na defnedilmiştir. Mevlâ rahmet eyleye!..

*

Şâdiye Osmanoğlu'nun Cihangir'deki mütevâzi evinde bir gün kendisine dedim ki:

"- Bu hanedan mensupları darmaduman olmuşlar. Birbirleriyle alâkaları kopmuş. Ben, **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin kızı **Mihrişah Sultan**'ın avukatlığını yapıyorum. Dünyâ kadar serveti olduğu hâlde hanedan mensuplarından hiçbirini arayıp sorarak bir yardım yapmıyor." Sonra bu fikrimi teyid için O'na yaşadığım bir vak'ayı anlattım.

"-Ben işittim ki; sizin kardeşiniz **Zekiye Sultan**'ın[62] kızı **Fatma Aliye Hanım Sultan** bir dedesi **Gazi Osman Paşa** diğer dedesi de peder-i âliniz cennetmekân **Sultan Abdülhamid Han** olduğu hâlde büyük bir sefâlet içinde yaşıyor. **Vehbi Bilimer Bey**'in Tepebaşı'ndaki Narman Yurdu denilen binanın bodrumunda aç susuz yaşıyor. Birkaç arkadışımızla kendisini ziyârete gittik. Bu bodrum koridorunda göz gözü görmüyordu. **Fatma Aliye Hanım Sultan** buradaki odalardan birinde sefilâne yaşıyordu. Kapısını çalıp içeriye girdiğimizde O, mantosunu giymiş sokağa çıkmak üzereymiş. Kendisine içinde beş yüz lira

---

62 **Sultan Abdülhamid** merhumun büyük kızı olan **Zekiye Sultan**, Hanedan vatandan tard edilince Marsilya'ya yerleşmişti. Burada zarûret içinde yaşamış ve ölmüştür. Defin masrafları temin edilemediği için cenâzesi tahnid edilerek burada otuz-kırk sene kadar kalmıştır. Bu cenâzenin Türkiye'ye nakli için yapılmış olan teşebbüsler akim kalmış sonunda Fransızlar götürüp bir tarafa defnetmişlerdir. Ne defin zamanı ne de defin yerini bilen yoktur.

olan bir zarfı vererek oradan ayrıldık. Zirâ O, bizi bayır ediyordu ama kaldığı bodrum odasında bir tek sandalye vardı. İzin isteyip ayrıldık. Sonradan **Mihrişah Sultan**, Hanedan'ın mâruz kaldığı sefâletlerden bahsettiğim bir sohbetinde bana dedi ki:

"- Bakın, bir **Fatma Aliye Hanım Sultan** vardır. Harman Yurdu'nun bodrumunda oturur. Bir gün bana geldi ve dedi ki:

"- Ben günlerdir açtım. Mantomu giyindim. Sokağa çıkıp çöp tenekelerinden yiyecek bir şey arayacaktım. Üç genç o anda ziyâretime geldi. Tanımadığım bu insanlar bana bir zarf içinde beş yüz lira verdiler. Dünyâlar benim oldu.

"- Abla ben çektiğim sıkıntılardan dolayı bu millete öteden beri taan ediyordum. Hiç tanımadığım insanların beni arayıp bularak böyle bir günde bana yardımda bulundular. Sen şâhid ol ben bu millete hakkımı helâl ettim." dedi.

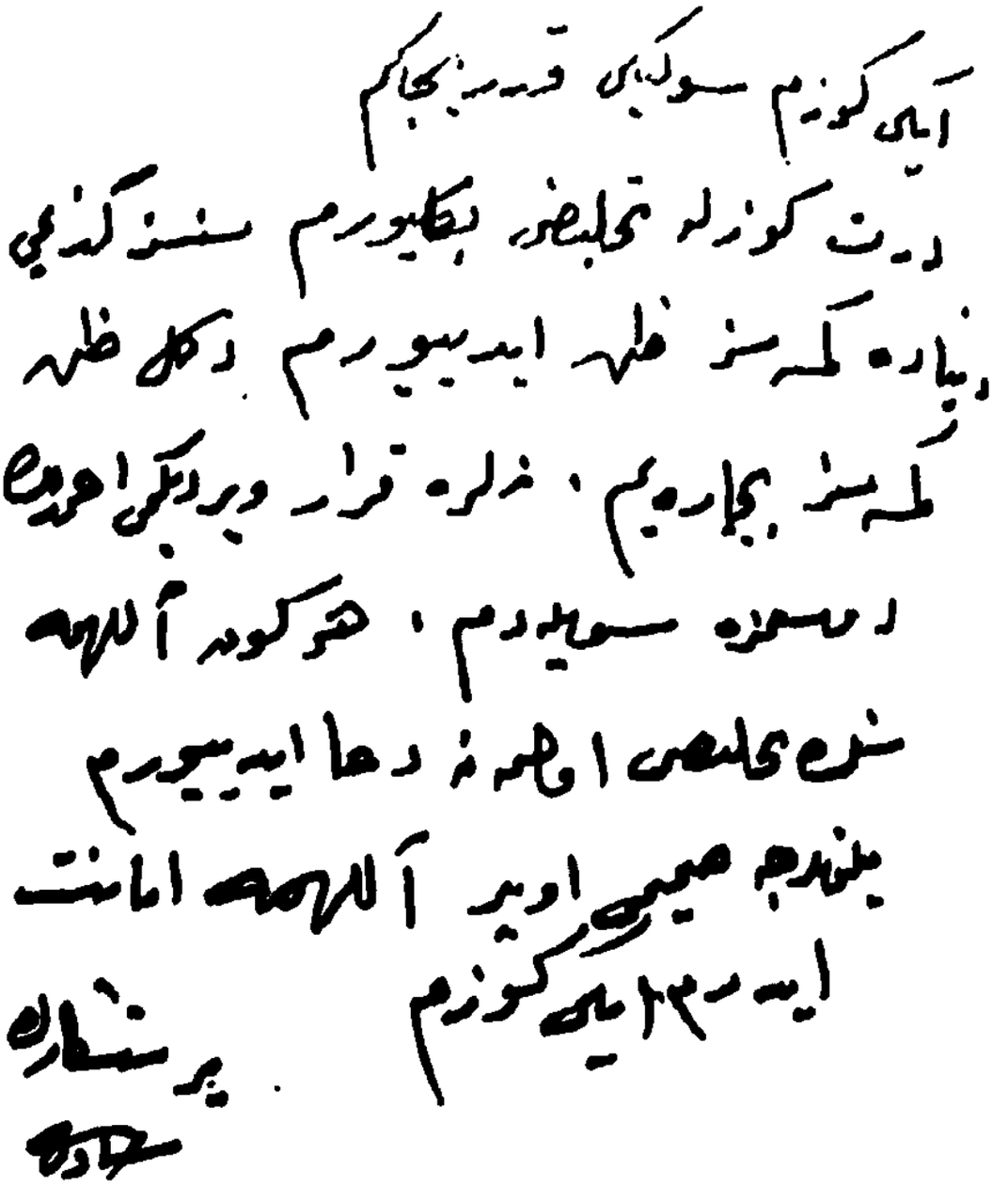
Mihrişah Sultan'a ne o parayı veren şahsın ben olduğumu söyledim ve ne de bu kadar servetin varken böyle insanlara niçin yardım etmiyorsun dedim. Çünkü cimriliğini biliyordum. **Şâdiye Sultan**'a:

"- Bu ne hâldir?! Bu nasıl akrabalıktır?!" deyince O, bana dedi ki:

"- **Kadir Bey**, sana bir tarihî gerçek söyleyeyim. **Mihrişah** denilen kadın aslında **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin kızı değildir. **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin bir kız evlâdı Dünyâ'ya geldiği anda hizmetçileri olan ve "**Taya**" diye anılan bir hizmetçi kadın da bir kız evlâd Dünyâ'ya getirmişti. **Yusuf İzzeddin Efendi**'nin kızı öldü. Fakat gâyet sert mizaçlı olan **Yusuf İzzeddin Efendi**'ye bu durumu bildirmediler. O'nun:

"- Bir çocuğa bakamadınız da ölümüne sebep oldunuz!" diye bir târizde bulunmasından korktukları için **Taya**'nın çocuğunu O'nun çocuğu gibi büyütmeye devam ettiler."

Doğrusu bu sözlere inanamadım. Fakat **Mihrişah Sultan**'ın avukatlığını yaparken O'nun muhâsebesini tutan gâyet

Şâdiye Sultan'ın yazdığı bir mektubu:

"İki gözüm, Sevgili Kadirciğim,

Dört gözle tahlisini bekliyorum. Sensiz kendimi Dünyâ'da kimsesiz zannediyorum. Değil zan kimsesiz biçâreyim. Nelere karar verdiğimi Ahmed Bey dostumuza söyledim. Her gün Allah'a senin tahlis olmana dua ediyorum. Milyonlarca samimi öper, Allah'a emânet ederim iki gözüm!

Perestişkârın
Şâdiye"

esmer Turhan adında bir bey vardı. **Mirişah Sultan** bu zâtın Taya'nın çocuğu olduğunu ve kendisinin sütkardeşi bulunduğunu söylerdi.

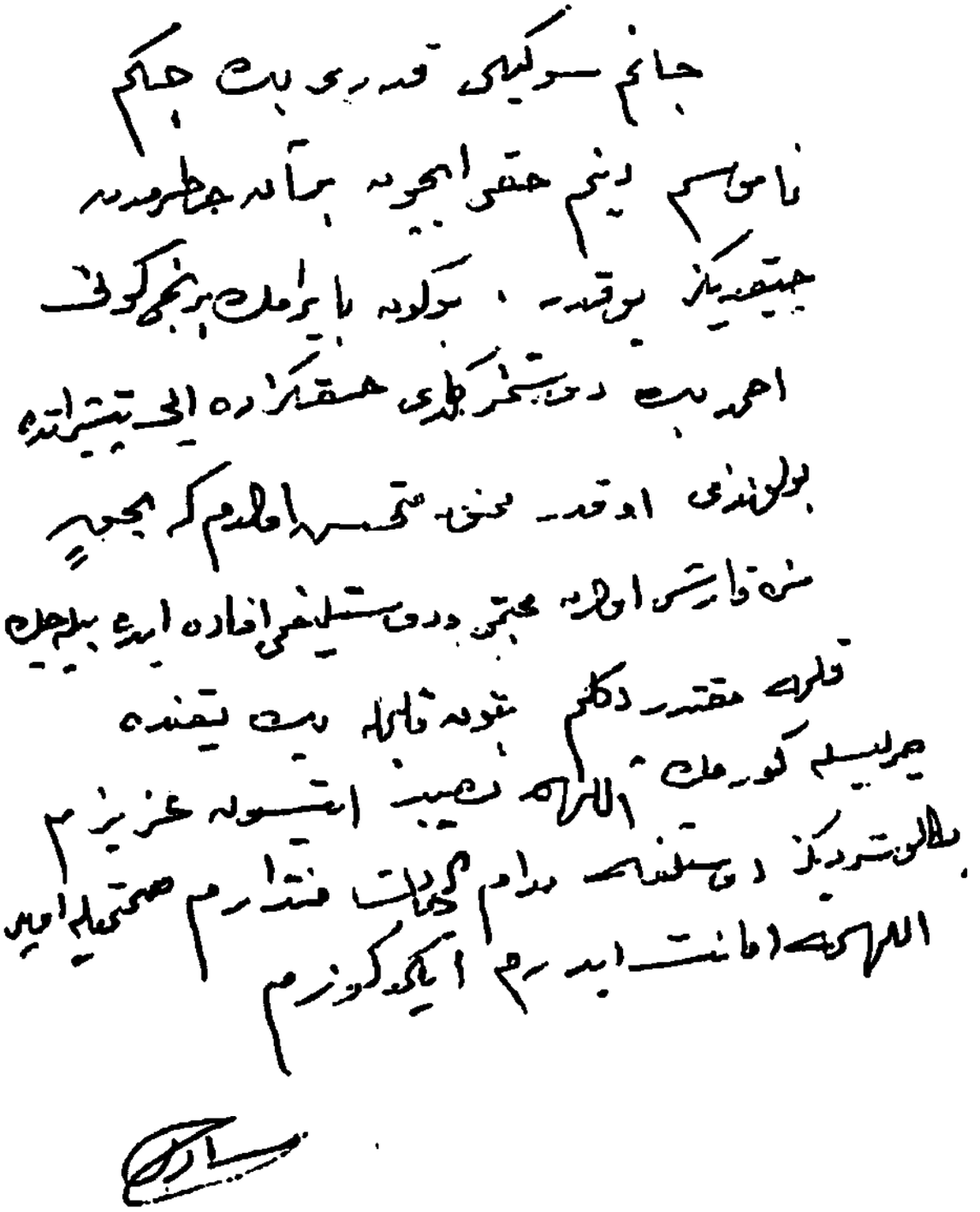
Diğer taraftan O'nun işlerine bakarken icradan aldığım paraları kendisine teslim ederken birkaç bozuk para eksik olsa bunları da isterdi. Hâlbuki ben bu paraları tahsil ederken icra memurlarına her defasında cebimden yüz lira veriyordum. O ise, benden kuruşları talep ediyordu. Bütün bunları hatırlayınca **Şâdiye Sultan**'a hak verdim.

Ben 12 Mart muhtırasından sonra daha önce Milli Türk Talebe Birliği'nde 1970 Yılı Ocak Ayı'nda verdiğim bir konferanstan dolayı mahkûm olunca temâruz ederek önce Bakırköy Akliye Asabiye Hastahânesi'nde sonra da Cerrahpaşa Hastahânesi Psikiyatri Kliniğinde yatıyordum. Burada iki asker başımda nöbet tutuyordu. O esnada o hastahânede diş kliniği olmadığı için nöbetçi doktorlarla anlaşarak jandarmaları yanıma alıp bazı zarûri işler için dışarı çıkıyor ve yoklama olduğu takdirde diş tedâvisi için başka bir kliniğe gönderildiğim husûsunda kendileriyle mutâbakat sağlıyordum. Bu sebeple bir gün bu iki askeri yanıma alarak Cihangir'deki mütevâzi evinde **Şâdiye Sultan**'ı ziyârete gittim. O hastalanmış demir bir karyolada yatıyordu. Bana dedi ki:

"- Ne iyi ettin de geldin. Bir ay var ki; insan yüzü görmedim. Hasta yatıyorum. Bu bina küçük olduğu için kapıcısı yoktur. Bitişik apartmanın kapıcısı ise bir ermenidir. O'nun küçük kızı bazen yanıma gelir hatırımı sorar. Bir aydır O gelip bir çorba pişirirse onu içiyorum. O da çocuk. Bazen oyuna dalar. Yanıma gelmeyi unutur. Kendisini aç susuz beklerim. Sana samimi olarak söylüyorum. Şimdi biri gelip de "Şâdiye, yarın öleceksin." dese bunu müjde kabul edip neyim varsa O'na veririm. O derecede bu hayattan bıktım usandım." dedi.

Kendisine:

"-Seni Dârülacezeye kaldıralım. Merhum pederinizin vak-

" Canım, Sevgili Kadir Beyciğim,

Nâmusum dinim hakkı için bir an hatırımdan çıktığınız yoktur. Bugün bayramın birinci günü. Ahmed Bey dostumuz geldi. Hakkınızda iyi tebşiratta bulundu. O kadar memnun mütehassis oldum ki, bihakkın size karşı olan muhabbetimi dostluğumu ifade edebilecek kaleme muktedir değilim. Bütün kalbimle pek yakında hayırlısıyla görmek, Allah nasip etsin azizim! Bana gösterdiğiniz dostluğa mâdâm-ül hayat minnettarım. Muhabbetlerimle öper, Allah'a emanet ederim iki gözüm.

Şâdiye"

fiyesine göre orada hanedan mensuplarına ayrı bir koğuş tahsis edilmiştir. Orada sana iyi bakarlar." dedim.

Bu sualime cevap vermeyip başını aksi istikamete çevirdi. Bir müddet bekledikten sonra askerleri yanıma alarak çıktım. Neyim varsa dediği de oturma odasında bir kilim iki kırık sandalye, sehba ile duvarda cennetmekân **Abdülhamid**'in resminden başka bir şey yoktu. Kendi yattığı odada bile başucunda üzerine ilâçlarını koyarak komidin gibi kullandığı eşyanın da dikkat edilince bir meyve sandığı olduğu görülüyordu. Dışarıya çıktığımda gözyaşlarımı tutamadım. Koskoca bir padişahın kızı olan bir insanın içinde bulunduğu bu sefâlete yürek dayanmıyordu.

Buraya şunu da ilâve edeyim. **Şehzâde Mahmud Şevket Efendi** bana yazdığı bir mektupta vefâtı hâlinde kızı **Nermin Sultan**'ın Fransa'da bırakılmayarak vatana avdetini temin etmemiz ricasında bulunmuştu. O'nun vefâtından sonra **Nermin Sultan**'a bu vasiyeti hatırlattım. Bana dedi ki:

"-Her insanın bir zaaf anı vardır. Babam da bir zaaf anında size böyle yazmış olabilir. Ben bu vasiyete itaat etmem. Ben Osmanoğlu'yum. Babamın hayatta iken yanıp tutuştuğu vatanına dönmesine izin vermeyenlerle beraber yaşamak için Türkiye'ye dönemem. Hem dönsem havalimanından inince göreceğim nedir?! Bir heykel. Ben Osmanlıysam yapacağım ilk iş o heykelin yüzüne tükürmek olacak. O zaman beni hapse atacaklar. Siz putlarla yaşamaya alışmışsınız. Ben Türkiyede'ki din ve târih düşmalığına katlanamam."

Babası hanedanın vatana avdetini sağlayan kanundan bir yıl evvel vefât etmişti. O'na Türkiye'nin artık eski Türkiye olmadığını Hanedan'ın pek çok âzâsının Türkiye'ye dönüp huzur içinde yaşadıklarını söyledimse de inad etti. Sonra bana dedi ki:

"-**Şâdiye Sultan**'ın çektiği ızdırapları siz bana anlatmıştınız. Türk Milleti bir padişah kızına bakamadıktan kelli bana mı bakacak?! Orada benim bir çöpüm bile yok. Ama burada baba-

mın yattığı mezarın bende tapusu var. Ben de oraya gömüleceğim." Bu kadar ısrara söylenecek başka bir söz yoktu.

Şâdiye Sultan'ı hastahânedeyken ziyârette bulunduktan sonra bir iş adamı beni ziyârete geldi. Yattığım odada O'na **Şâdiye Sultan**'ın içinde bulunduğu sefâleti anlatarak yardım etmesi için ricada bulundum. Bu zât benden adresini alarak **Şâdiye Sultan**'ı ziyârete gitmiş. **Şâdiye Sultan** bu zâta kendisinden nasıl haberdar olduğunu sorunca o da benden dinlediklerini nakille gözleri iyi görmeyen elleri tutmayan bu padişah kızına mâruz kaldığı bu sefâlet karşısında bigâne kalmanın milletçe üzerimizde bir vebal olduğunu söylediğimi nakletmiş.

Şâdiye Sultan bana bir mektup yazarak gücenikliği ifade etti. Bu mektubunda kendini Dârülaceze'ye lâyık gördüğümü söyleyerek benden güceniklik ifade ediyordu. Elinin de tuttuğu gözünün de gördüğünü ifade ederken kırgınlığını bildiren bu mektup şöyleydi:

"Beyefendi!..

Hakkımızda yazdığınız kitabı **Ahmed** *getirdi. Teessüften ziyâde hayretimi mûcib oldu. Dostlukta yanıldığıma keder ettim. Bana yaptığınız muâvenetin karşılığına mı böyle yaptınız?!*

Bir insanın gözü, kulağı ve yaşı için yetersizlikleri bir özür şeklinde kitapta yazılıp teşhir edilir mi?

Yazdığınız gibi ben kapıcı çocuğundan çorba içmedim. Benim, her gün gelip hizmetlerimi gören devamlı bir kadınım vardır.

Dârülaceze'ye de beni niçin lâyık gördünüz?! Masum kalbimi, Allah hiçbir zaman yalnız bırakmamıştır. Kitabınızda beni rencide eden âzâ-yı cevârihime dâir bulduğunuz ve teşhir ettiğiniz kusurların, büyük Allâh'ım indinde mukabele görmesini dilerim.

Şâdiye"

Beyefendi.

Hakkımda yazdığınız kitabı bitirmek
üzereyim. Tecrübesizce yazdığım hayretimi mucip
oldu. Dostluğa ne kadar değer verdiğimi
bana yaptığınız muameleden kolayca anlıyorsunuz.
Böyle yaptınız.

Bir insanın gözü, kulağı ve yazı işine
yeteneğini bir özür sebebinden kitap ta
yazılıp tebrik edilir mi.

Yazdığınız gibi ben kapıcı çocuğundan
okula ilk ben gittim. Benim, her gün gelip öğrendiğimi
gören dostum bir bedenim vardır.

Dostluğunuza ne kadar değer verdiğimi!
Masum kalbimi allah bilir ki zamanla yalnız
büyütmamıştır. Kitabınız da, beni benden
eden aşağı duygularıma dair bulduğunuz ve
ve tebrik ettiğiniz kayıtlarım, bütün dostlarım
içinde mukabele göreceğini bilirsin.

Sadık

Kendisiyle görüştüğüm günlerde yaptığım yardımlara bir karşılık olsun diye bana **Sultan Abdülhamid** merhumun cenâze merâsimine âid Dişçi **Sâmi Günzberg**'in bir almana çektirdiği sessiz filmi çinko kutusuyla hediye etmişti ki; hâlâ arşivimde mahfûzdur.

Bundan sonra ben kendisiyle bir daha görüşmedim. Esasen O da 1977 tarihinde vefât etmiştir. Mevlâ rahmet eyleye!

Sultan II. Abdülhamid Han'ın cenâze merasimine âid bir kare
(Bu merâsimin orijinal filmi şahsî arşivimde mahfuzdur.)

Son pâdişah kızı idi...

ŞADİYE SULTAN VEFAT ETTİ...

Cenâbe[illegible] Sultan Abdülhamid Han Hazretlerinin hayatta olan yegâne evlâdı, Şadiye Sultan'dı. Merhûme aynı zamanda da yaşayan tek Pâdişah kızıydı. Yıldız Sarayı Hümâyunu'nda 4 Rebiülevvel 1304 tarihinde doğmuştu.

Hanedân vatanında kalan mâlûd kanun üzerine Fransa'ya yerleşmiş ve 1952 yılındaki tâdilden istifâde ederek vatanına kavuşmuştu. Fakat merhûmenin vatanında geçirdiği günler de gurbet günleri kadar acı ve ıstıraplı olmuştur. Şekeret Hacı Bekir'in ikâmetine tahsis eylediği iki odalı basit bir evde derme çatma eşyalarla sürdürdüğü sadesiz hayat, nihâyet 21 Kasım 1977 Pazartesi günü sona bulmuştur. Hayata gözlerini bir hastahanede yuman merhûme Bayramın birinci günü Fâtih Câmii Şerîfi'nde ikindi namazını müteâkiben kılınan namazından sonra Cağaloğlu'nda bekleyen Sultan Abdülhamid Han Hazretlerinin medfun bulunduğu türbede defn-i hak-i ıtırnâk olunmuştur. Merhûmenin çektiği ıstıraplar hakkında Başyazarımız Kadir Mısıroğlu'nun «Osmanoğulları'nın Dramı» isimli kitabında çok çok izahat mevcuttur. Hayatta bir tek kız evlâdı olan merhûme Naciye Hanım Sultan. O da Amerika'da yerleşmiş bulunmaktadır.

Merhûmeye Cenâb-ı Hakk'tan rahmet, kederli âilesiyle bütün milletimize de başsağlığı diliyoruz.

Şâdiye Sultan'ın vefâtı üzerine 2 Aralık 1977 târihli Sebil dergimizde yayınlanan haber

Şâdiye Sultan'ı ziyârete başımda gardiyan olarak bekleyen bu iki askerle gitmiştim.

FETHİ SÂMİ BALTALİMANLI
(1909-2006)

1 Şubat 1909'da İstanbul'da Baltalimanı Sarayı'ında doğan Sultanzâde **Fethi Sâmi Bey, Sultan Abdülhamid** merhumun kız kardeşi **Mediha Sultan**'ın torunudur. **Mediha Sultan** önce **Hamdullah Suphi Tanrıöver**'in amcası **Necip Paşa** ile evlenmişti. O'ndan yakın târihimizde siyâsî faaliyete çokça karıştığı için "**Prens Sâmi**" diye anılan bir oğlu olmuştu. **Necip Paşa** daha sonra bir deniz kazasında vefât ettiği için dul kalan **Mediha Sultan** bu defa meşhur **Damad Ferid Paşa** ile evlenmiş, **Sultan Abdülhamid** merhumun **Koca Reşid Paşa**'dan şahsî parasıyla satın aldığı Baltalimanı Sarayı'nı O'na hediye etmesiyle orada yaşamaya başlamıştır. **Mediha Sultan**'ın **Ferid Paşa**'dan hiçbir çocuğu olmamıştır. Ancak **Necip Paşa**'dan olma Prens **Sâmi Bey**'in **Bahaeddin Sâmi, Rükneddin Sâmi, Fethi Sâmi, Sâip Sâmi, Mahmud Sâmi** (hâlen hayatta) olmak üzere beş erkek ve iki de kızı Dünyâ'ya gelmişti. Batı'daki "**prens**" kelimesi "**şehzâde**" karşılığı olduğu hâlde **Sâmi Bey**, aynen **Prens Sabahaddin** misâlinde olduğu gibi galat olarak prens sözüyle anılmıştır. Hatta bizim basında O'nun evlâdlarının dahî bu nam ile anıldığı görülmüştür. Hâlbuki bir kimsenin şehzâde karşılığı prens

olarak anılması için babasının Hanedan mensubu olması lâzımdır. Baba hâriçten ana Hanedan'dan olursa O çocuğa babasına nisbetle "**beyzâde**" anasına nisbetle ise "**sultanzâde**" denilir. O'nun çocukları ise Hanedan'la alâkasızdır. Nihâyet ortada sâdece bir akrabalık münâsebeti vardır. Bu sebeple ne **Sâmi Bey**'in ne de çocuklarının prens olarak anılmaları doğru değildir.

Hâtırat yazmamış olan **Prens Sâmi Bey**'in çocuklarından **Rükneddin Sâmi Bey**'le 1969 senesinde bir konferans vermek için gittiğim Londra'da tanışmıştık. Fakat O'nunla uzun boylu münâsebetim olmadı. Uzun bir münâsebetim olan O'nun kardeşi **Fethi Sâmi Bey**'dir. **Fethi Sâmi Bey**, 74 afvından sonra Türkiye'ye gelmiş benimle görüşmek istemiş, fakat ben o sırada Trabzon'da bulunduğum için görüşememiştik. **Fethi Sâmi Bey**'in müteaddit görüşmelerimizde bana anlattıkları birkaç cild eser olacak hacimdedir. Ancak ben burada ehemmiyetli olan birkaç vak'ayı nakille iktifa edeceğim.

O, **Damad Ferid Paşa**'yla birlikte henüz Hanedan'ı vatandan tard eden kanun çıkmadan önce yurt dışına çıkışını bana şöyle anlattı:

*"Takvimler 22 Eylül 1922'yi gösteriyordu. **Ferid Paşa**, Sirkeci'den trene bindi gitti. Büyükannem **Mediha Sultan**:*

«-Kocamı bırakmam, nereye giderse ben de giderim!..» diyerek birlikte gitti. Pederim:

*«-Ahalî, bu adamı (**Damad Ferid Paşa**'yı) parçalar, filân... Ben de yanında bulunayım bâri; annemi kurtarırım belki...» dedi ve yola çıktı.*

*Biz de babamla birlikte yola koyulduk. İngiliz posta gemisi ile seyahat edecektik. İstanbul'dan çıkarken Malta'ya gitmeyi düşünmüyorduk. Gemici 100 İngiliz lirası istedi, bütün âile için... Yarı yolda parasız kalacağımız kesindi. Avrupa'ya kadar gidersek meteliksiz kalacağız. Malta'ya inmeye karar verdik. Malta'dan **Andrea Doria** isimli İtalyan Vapuru ile Napoli'ye geçtik. **Ferid***

*Paşa ve babamın annesi **Mediha Sultan**, Monton'da indiler. Biz de Monton'a gittik. Villa Faraldo diye bir evde oturduk. ..."*

*Sultan Vâhideddin'in San Remo'ya gelmesi üzerine âilece Villâ Noel'e yerleşen ve **Vahideddin**'in vefâtına kadar orada kalan **Sâmi** âilesinin, daha sonraki hayatlarını **Fethi Sâmi** Bey şöyle anlatmaktadır:*

*"Villâ Riaymond diye bir evde oturuyoruz. Adam bizden üç ay kira bekledi, ama nerden verelim, veremedik. Eşyalarımızı topladık, bavullarımızı hazırladık, nereye gideceğimizi de bilmiyoruz. Babam gidiyor, denizin kenarında bir bank bulup oturuyor. Çaresizlik içinde düşünürken omuzuna bir el dokunuyor. Dönüp bakıyor; şaşmamak elde değil; karşısındaki kişi Rus Prensi **Volkonski**... (Bolşevik İhtilâli sırasında **Varenger**'in ordusu mensupları Türkiye'ye geldi. Türkler bunlara kucak açtı. İstanbul'a doldular, çadırlarda kaldılar. İçlerinde türk ve müslümanlar da vardı.) **Volkonski** o zaman babamı İstanbul'da tanımış. Babamın kendisine çok yardımı dokunmuş. Adam, bu yardımları unutmamış. Babama denizin kenarında ne aradığını soruyor. Babam da durumu anlatıyor.*

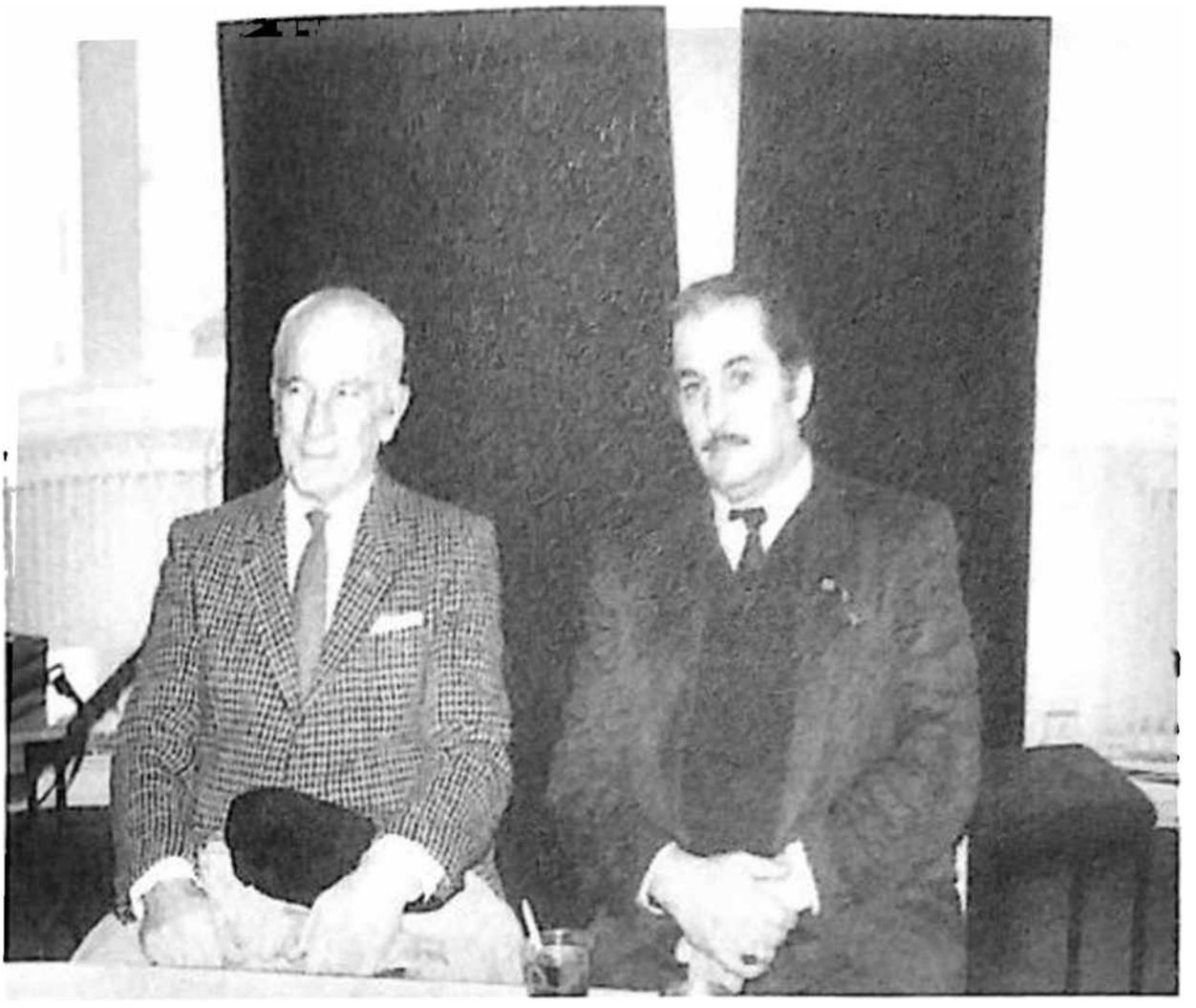
«-O zaman sen İstanbul'da sokakta kalmıştın, şimdi de ben burada sokakta kaldım.» diyerek durumunu izah ediyor.

Prens, hemen yakında bir boş villâsı olduğunu, gidip oturabileceğimizi söylüyor!

«-Paranız olduğu zaman kirasını ödersiniz.» diyor.

*Düşünceli ve üzgün giden babam, güle güle geri geldi. Donakalmıştık, babam yoksa aklını mı yitiriyor diye... Durumu öğrenince şaşkınlığımız bir kat daha artıyor. Allâh'ın kudretine bak!.. O, daima darda kalanın yanındadır!.. Oturacağımız ev, **Kraliçe Victoria**'nın Monton'a geldiği zaman kaldığı villanın ta kendisi...*

...

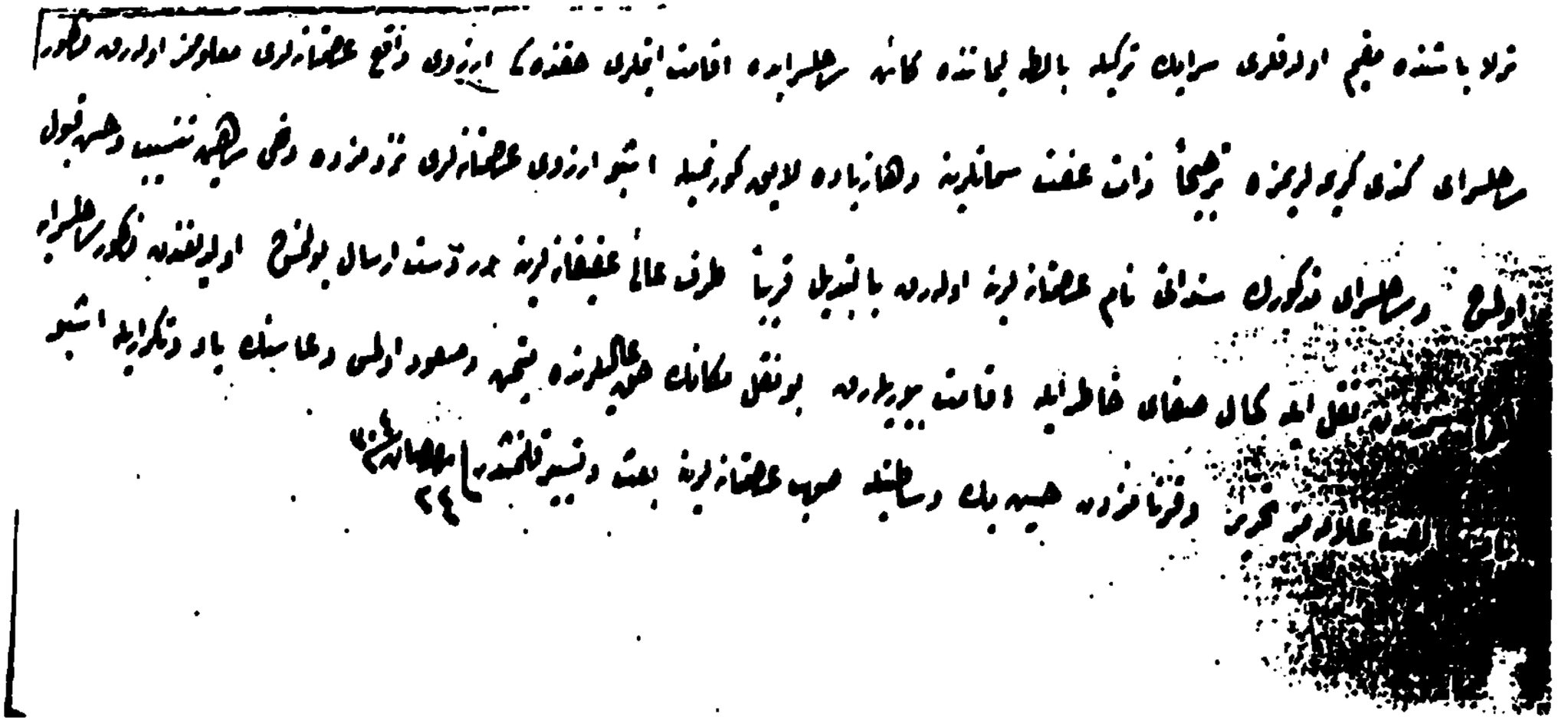

Beyzâde Fethi Sâmi, Kadir Mısıroğlu ile
(Londra 1985)

Aynı şekilde ikinci defa evsiz kalışımız oldu. Bu defa da ***Azerbeycanlı Selimzâde Muhsin Bey****, aynı yerde babamı görmüş. O'nun evinde de birbuçuk sene oturduk. Bunları nasıl izah edersin?! Bunlar tesadüfî olamaz. Bir kudretin, bir hikmetin neticesi olduğundan şüphe edemeyiz. Yedi sekiz nüfus yiyecek hiçbir şeyimiz yoktu. Babam beni yakındaki bir bakkala göndererek O'na şöyle söylememizi istedi:*

"-Biz memlekette varlıklı insanlardık. Burada zarûrete düştük. Bize belli bir müddet kredi ile sâdece ekmek olsun verirse Türkiye'den paramız gelince öderiz." dememi tembihledi. Bakkala gittim. Bunları söyledim. Sonradan öğrendiğime göre bakkal komünistmiş. Teklifimi kabul etmedi. Eli boş eve döndüm. Babam lâ havle çektikten sonra:

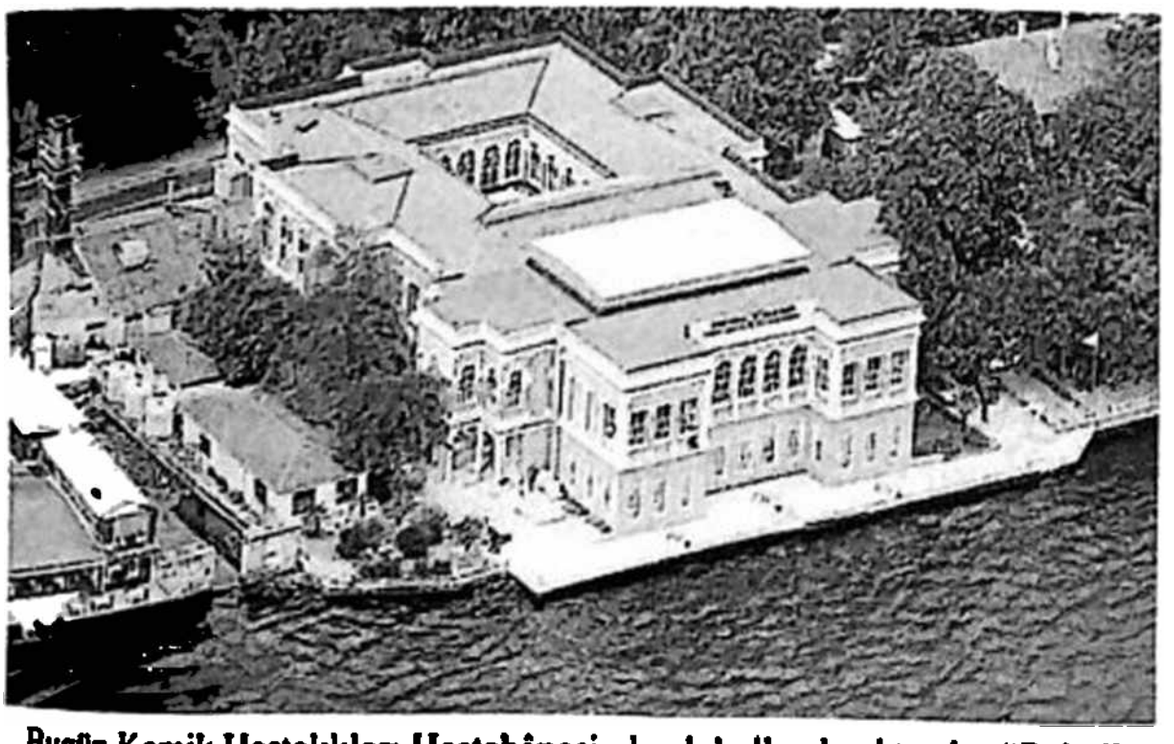
"-Oğlum git bir daha söyle. Sekiz on nüfus sizin ülkenize

Sultan II. Abdülhamid, merhumun Baltalimanı Sarayı'nı kendi evlâdlarına tercihan talebi veçhile kardeşi Mediha Sultan'a tevdi eylediğine dâir kendi el yazısıyla yazıp gönderdiği mektup
-lâtinize metni karşı sayfada-

"İsmetlü hemşire-i muhtereme hazretleri Tarlabaşı'nda mukîm oldukları sarayın terkiyle Baltalimanı'nda kâin Sâhil Saray'da ikamet etmeleri hakkındaki arzu-i vâki-i ismetâneleri mâlûmumuz olarak mezkûr Sâhil Saray kendi kerimelerimize tercihan zât-ı iffet-semâtlarına daha ziyâde lâyık görülmesiyle işbu arzu-i ismetâneleri nezdimizde dahi rehîn-i tensib ve hüsn-ü kabul olmuş ve Sâhil Saray-ı mezkûrun senedâtı nâm-ı ismethânelerine olarak bidtebdil kariben taraf-ı âli-i afîfâneleri derdest-i irsal bulunmuş olduğundan mezkûr Sâhil Saray'a hemen şimdi nakil ile kemal-i safâ-i hâtır ile ikamet buyrularak bu nakl-i mekânın hakk-ı âlilerinde müteyemmen ve mes'ud olması duasının yâd-ı tekrarıyla işbu nâme-i muhâleset-alâmemiz tahrir ve kurenâmızdan Hüseyin Bey vesatetiyle savb-ı ismethânelerine ba's ve teshir kılınmıştır.

24 Ramazan1304"

Bugün Kemik Hastalıkları Hastahânesi olarak kullanılmakta olan "Baltalimanı Sarayı"nın umûmî bir manzarası

sığınmış burada yaşıyoruz." de. Belki insafa gelir. Aynı bakkala tekrar gittim ve bu sözleri naklettim. Bu defa:

"- Ben komünistim kimsenin aç kalmasına razı olamam. Peki size kredi ile her gün sekiz on ekmek vereceğim." dedi ve bu sözünde durdu. Birkaç gün kuru ekmekle geçindikten sonra adam hâlimize acıyarak başka çeşit yiyecekler de verdi. Düşünün, yabancı bir memlekette, bir bakkal bize iki buçuk sene erzak verdi. Kredili olarak, para almadı. Kazandıkça ödedik. Kasap bize beş sene para almadan et verdi. O çekilmez yıllar, hep böyle Allâh'ın yardım ve inâyetiyle geçti gitti...

Ne Fransa'da ne de İngiltere'de hiç kimsenin teb'âsına girmedik. Ne İtalyan, ne Fransız, ne de İngiliz hiç birisinin vatandaşı olmadık, pasaportunu almadık. Zaman zaman kulağımıza geliyordu; «yarısı İngiliz oldu, yarısı Fransız» diye. Utanmıyorlar. Türkiye bize yasak olduğu için kaldığımız ülkenin verdiği hüviyet kartını taşımak zorunda kaldık. Ama hiçbirinin teb'âsına girmedik, Allâh'a şükür. Vatansızlara verilen «Haymatlos» hüviyet kartını taşıdık."

Sultanzâde Sâmi Bey, bundan sonra İngiltere'de yaşadıkları acıklı sahneler anlattığına göre şöyledir:

Âile'nin Rumeli Hisarı'nda **"Balta Limanı Sarayı"**nda (şimdiki Kemik Verem Hastahânesi) dâhil olmak üzere arkaya doğru bin dönüm üzerinde şahsî mülkleri vardı. Fakat burası kapanın elinde kalmıştır. Kendileri, Monton'da (Fransa) otururken bir Kıbrıslı'ya bir parsel arsa satmışlardır. Böylece ellerine bir miktar para geçince, İngiltere'ye gitmişlerdir. Zira **Prens Sâmi** Bey, **"Musul Petrolleri"** ile uğraştığından bu mes'elenin takibi için İngiltere'de oturmayı daha uygun görmüşlerdir.

Bir müddet sonra ellerindeki para bitmiş ve yine aç kalmışlardır. Bu sebeple Londra'dan dışarı giden trenlerin ilk hareket noktası olan Victoria İstasyonu'na gelip bir kenara kilimlerini serip oturmuşlar. Önce kendilerini yolcu sanan polisler, birşey de-

memiş. Lâkin buradaki ikametleri iki-üç gün sürünce polisler ilgilenmiş ve durumlarını öğrenmiş. Kendilerini karakola götürüp hüviyet tesbitinden sonra her birine ölmeyecek kadar bir haftalık bağlamışlar. Ancak **"gâvur sadakası ile yaşayamayacağını"** ifade ederek kızkardeşleri **Hatice Sâmi** intihar etmiş.

Sultanzâde Fethi Sâmi bu vak'ayı şöyle anlatıyor.

*"Kız kardeşim **Hatice** bir gün:*

«-Ben kendimi pencereden atıp canıma kıyacağım. Artık gâvurun verdiği yardım ile yaşamaya dayanamıyorum. Sen evlisin, karın var, ama bizim çektiğimiz sıkıntıyı anlayamazsın, böyle yaşamak çok ağrıma gidiyor.» diyordu.

Kardeşimi:

«-Sen müslüman değil misin, bu düşündüklerin müslümanlığa uyar mı, müslüman hiç kendi canına kıyar mı?» diyerek ikna etmeye çalıştım.

*Ama benim söylediklerimin pek tesiri olmayacağı endişesini taşıyordum. Korktuğumuz âkıbetin başımıza geleceği gün yakındı sanki... Bir sabah kardeşim **Sâip**'ten telefon geldi:*

*«-Acele gel, **Hatice** kendini yedinci kattan attı.» dedi.*

Polis raporunda ise, kardeşim düşüp ölmüştü. Öldü gitti kızcağız, geride bir terliği kalmıştı. Ne malı ne mülkü, giyeceği bile yoktu."

*Daha sonra İngiltere'de spor muallimliği yapan **Sultanzâde Fethi Sâmi**, anlatmaya devam ederek diyor ki:*

*"**Prof. Degranşin**, «**Tarihte Geçen Hânedânlar**» adlı bir konferans veriyordu. Avrupa'da yetişenleri sayıyor ve diyor ki:*

«-Şimdi size bir hânedândan bahsedeceğim ki, on tane dâhî yetiştirmiş, hem de Avrupa'yı 400 sene titretmiş bir hânedândır.»

Dinleyenlerden çıt çıkmıyordu. Herkesin ağzı açık, onu dinliyordu:

«-Bu hânedân, Osmanlılardır. Asya, Avrupa ve Afrika olmak üzere üç kıt'ada bir imparatorluk kurmuşlardır. I. Osman'dan

Kanunî'ye kadar ilk on padişahın hepsi birer dâhîdir. Ne böyle bir âile, ne de böyle dâhîleri çıkaran başka bir millet var.»

Mektebin Müdürü konferanstan sonra beni çağırdı. Profesör ile tanıştırıp, Osmanoğulları'na mensup olduğumu söylediği vakit, şaşkınlıktan koltuğunun altındaki kitaplar yere düştü. Belki de bir Türk'ün orada olduğunu bilseydi, söylediklerinin yüzde birini söylemezdi. Fransız gençleri, doğruyu hakikati bilsin diye söyledi. Benim orada olduğumu haber vermedi diye direktöre de kızdı."

*

Fethi Sami Bey'e Hanedan'ın yurda kabülüne dâir kanun çıkarken Hürriyet gazetesinde bu âile ile ilgili olarak ağabeyi **Bahaeddin Sâmi**'nin **M. Kemal**'e sûikasd teşebbüsünde bulunduğuna dâir iftiralarla dolu yayınlanmış bir tefrika hakkında fikrini sordum. Hürriyet gazetesinde[63] **"Son Osmanlılar'ın Oyunu"** serlevhasıyla ve **Nuyan Yiğit** imzasıyla bir yazı serisi yayınlanmıştı. Ben o sırada hapis hayatımı Cerrahpaşa Psikiyatri Kliniği'nde geçiriyordum. Bu tefrikanın gâyesi Hanedan menuplarının çıkarılmak üzere olan Af kanununa dâhil edilmemesini sağlamaktı. Buna karşı hastahânede cevaplar yazdım. Bu cevaplar Millî Gazete'de **"bir târihçi"** imzasıyla yayınlandı. Bahsi geçen tefrikada şu iftira yer almış bulunuyordu:

"Bahaddin Sâmi oğlu Sâmi Efendi'yi, Atatürk'ü öldürmek plânını gerçekleştirmek üzere Londra'ya yollamıştı. Sâmi Efendi, Keith Williams adında bir bankerle temasa geçtiği sırada teşebbüsü ortaya çıktı. Deniz istihbaratı Keith Williams'ı sıkıştırmış, bütün bildiklerini öğrenmişti."[64]

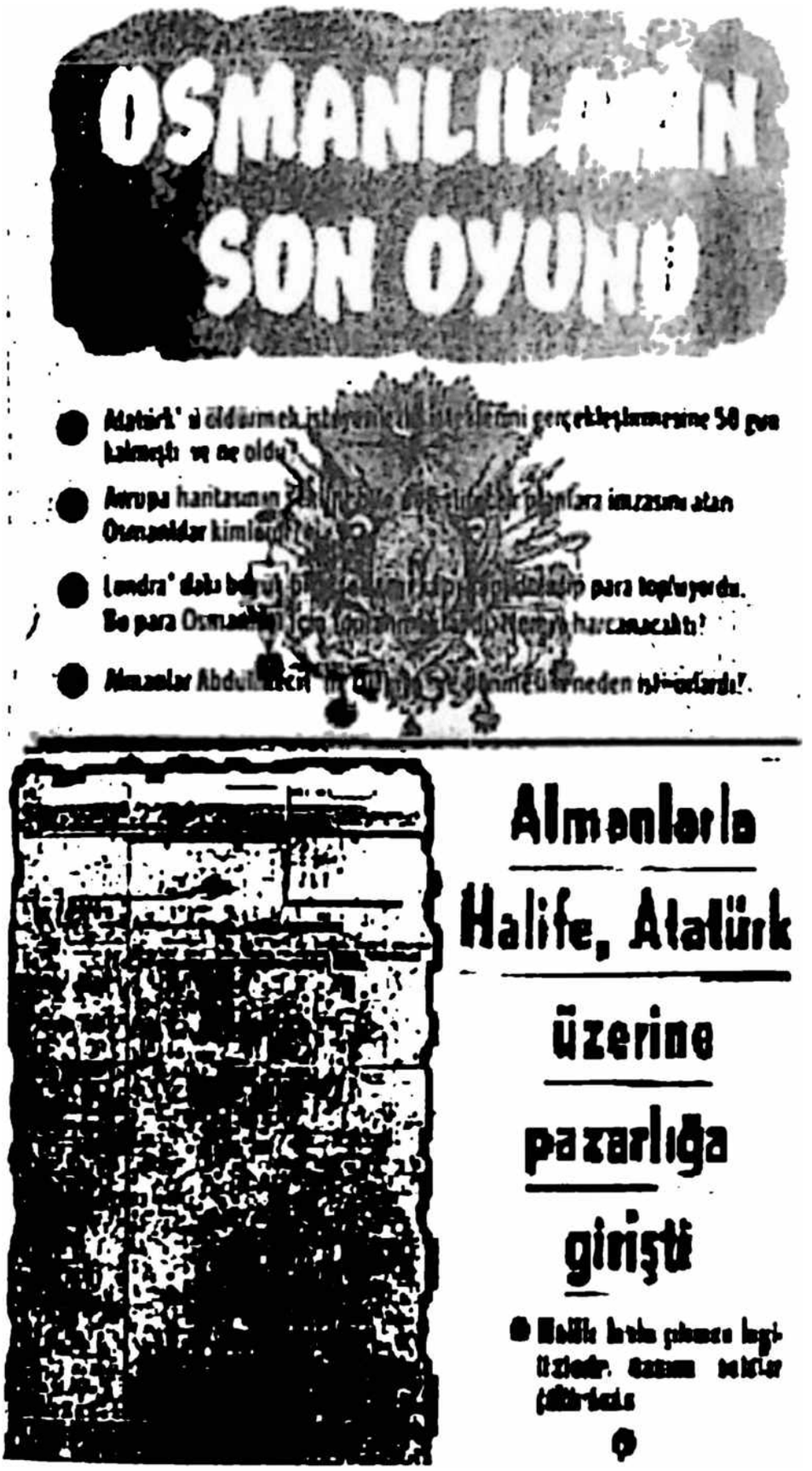
Yazar, tefrikasına tamamen hayal mahsûlü bir senaryo üslubuyla başlamaktadır:

"Baggallay gözlüğünü düzeltti ve kendi kendine: «Bu de-

63 Bkz. Hürriyet Gazetesi 15 Nisan 1975 tarihli nüsha vd.

64 A.y.

İNGİLİZ GİZLİ ARŞİVLERİNDEN ALINAN BELGELERLE

Bahsi geçen tefrikanın başlığı

nizcilerin istihbarat raporları da dâima heyecanlı olur.» diye mırıldandı. Ama bu seferki rapor, her zamanki raporlara benzemiyordu:

«Üçüncü süikast teşebbüsü ise, ya Kasım 1937'de, ya da Mart 1938'de yapılacak.»

Baggallay heyecanla elindeki raporun tarihine baktı: 7 Eylül 1937 yazılıydı kâğıdın üzerinde. «İstihbarat Bölümü, Bahriye Nezâreti. Gizli Tutunuz.»

«Sayın Baggallay» diye başlıyordu rapora ekli mektup:

«Belki ilgi çekici bulur ve harekete geçersiniz diye iyi istihbarat yapan bir şahsın Bahriye Nezâreti'nde başkan yardımcısına verdiği bilgileri ekte size sunuyorum. Saygılar.

Binbaşı Webb Bowen»

Binbaşının "ilgi çekici bulunur" ümidiyle gönderdiği raporda sözü edilen süikastın gerçekleşmesine sadece 50 gün kalmıştı..."[65]

Ben tefrikanın bu parçasıyla diğer kısımlarındaki yanlışları gerek değerlendirme gerekse bilgi hatası olarak uzun uzun cevaplandırmış olmama rağmen[66] bu meslenin aslını bir de **Fethi Sâmi Bey**'den dinlemek istiyordum.

Fethi Sâmi Bey, bu işi Bahaddin Sâmi ağabeyim bilir. O'nunla görüşelim." dedi. Bahaddin Sâmi Bey'le Londra'nın Hyde Park karşısındaki Combarland Oteli'nde buluştuk. Beraberimde götürdüğüm Hürriyet gazetesinden O'na hakkındaki ithamlardan şu kısmı okudum. Bu okuduğum tefrika:

"Prens Sâmi, babasının tam ve kesin yetkilerini hâizdir. Üç sene önce Mussolini kendisine yaklaşmış ve muazzam paralar ile

---

65 A.y.

66 Bkz. Milli Gazete 21 Nisan-14 Mayıs 1974 tarihleri arasında "Osmanoğulları'na Karşı Son Haçlı Taarruzu" serlevhası ve "Bir Târihçi" imzasıyla neşredilen tefrika

11 NİSAN 1974 CUMARTESİ

Sabah

Tergal etek

Osmanlı Hanedanı mensupları yurda dönmek istiyor

Hâlâ sürgün mü?

Rükneddin Sami, ömrümüzün son günlerini hasretiyle yanıp tutuştuğumuz vatanımızda geçirmemizi bize çok görmeyiniz, diyor

DİN DÜŞMANI NEŞRİYAT YURT DIŞINDA DA TEL'İN EDİLDİ

birlikte "Türkiye Sultanı" olması için diplomatik destek teklif etmiştir." cümleleriyle başlıyordu. Bu cümleler üzerine kendisine bu tefrikayı baştan sona okuduktan sonra şu izahatta bulundum:

"-İngiliz Entelicansı da Dünyâca meşhur şöhretine rağmen yanılabileceği gibi ortaya birtakım maksadlı şâyiâlar çıkararak kendi emellerini gerçekleştirmek arzusunda da bulunabilir:

Bu entelicansın efkâr-ı umûmiyeye "vesika" diye takdim edilmiş raporlarının ortaya çıkış sebeplerinin, girift ve şeytânî İngiliz siyâsetinin husûsiyetleri ile izahı uzun bir meseledir. Ancak burada şu kadarını söyleyebiliriz ki; bu gibi heyecan yüklü raporları tanzim ve takdim eden ajanlar, şahsen yanılabilecekleri ve hattâ mensup oldukları teşkilâtı yanıltmak maksadını tâkib edebilecekleri gibi, çeşitli sâik ve sebeplerle de böyle hatalara sürüklenmiş olabilirler. Bu hükmümüz, bazı kimselere garip gelebilir. İngiliz Entelicansı gibi, şöhretli bir istihbârat teşkilâtının maksadlı birtakım raporlar ihdas edebileceği mes'elesinden kat-ı nazar, nasıl olup da yanılabileceği düşünülebilir. Hâlbuki bunun herkesçe mâruf bir misâli de vardır. Biz kayd-ı ihtiyatla vazettiğimiz yukarıdaki hükmümüze, doğru olabileceğine dair kat'îye yakın bir ihtimaliyet kazandırmak için, sadece bu bir tek misâli zikretmekle iktifâ edeceğiz.

Hatırlanacağı üzere, II. Cihan Harbi içinde bu entelicansın başında bulunan **Kim Philby**'nin, daha sonra el altından Ruslar'a casusluk yapmakta bulunduğu sezilmiş ve kendisi yakalanacağını anlayınca Rusya'ya kaçmıştı. Ömrünün sonuna kadar orada ikamet etmiş ve 1987'de ölmüştür. Bir zamanlar İngiliz Entelicansının Ortadoğu'daki bir numaralı rüknü olup Beylerbeyi'nde bir yalıda ikâmet ederek harb senelerinin en girift istihbarâtına istikamet vermiş bir kimse olduğu hâlde, aslında ve gizliden gizliye Rusya hesabına çalışmakta olmasının şaşırtıcı gerçeği önünde bir nebze durup düşünmek lâzımdır.

Bir entelicansın böylesine ehemmiyetli bir elemanı, hasım

Hürriyet

6 MAYIS 1990 SALI

Kurucusu: Sedat Simavi 1926-1983

Osmanlı Hanedanı'nın İngiliz petrol devine karşı pay mücadelesinde, iki esrarengiz ölüm

4.5 trilyonluk miras kavgası

Musa SARIBAYICI

Osmanlı Ailesi, Padişah II. Abdülhamit'in Musul petrollerindeki hisse ve haklarını, İngiliz petrol şirketi 'British Petroleum'dan istiyor...

Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdülhamit'in mirasçıları

Neslişah Sultan

taraf hesabına yıllarca çalışır da o teşkilât bunu fark etmezse, Hürriyet muhâbirinin vesîka diye takdim eylediği ajan raporlarına tarihî birer vesîka gözüyle nasıl bakılabilir? **Kim Philby**, Rusya'ya kaçtıktan sonra bir hatırât yayınlamış ve bu hatırât, 18 Mart 1968 tarihinden itibaren Milliyet Gazetesi'nde tefrika edilmiştir.[67] Bir entelicansın -o entelicans İngiliz entelicansı da olsa- yanılması mümkündür." dedim ve tefrikanın ikinci nüshasından şu satırları okudum:

"... ***Kemal Atatürk, Abdülhamid III'ü sınır dışı ettiği zaman kendisiyle birlikte 24 âile reisi de Türkiye'yi alelacele terk etmiştir. Bunların arasında Prens Sâmi ile babası da vardı. Hâlen Montone'de yaşamaktadırlar ve İngiliz makamlarının kendilerine verdikleri vesikalar ile seyahat etmektedirler. Ellerinde diplomatik pasaport yoktur.***

Âilenin diğer efrâdı arasında Halîfe Abdülmecid de vardı ve bugün Türkiye'de sultan, O olacaktır. Halîfe, Alman taraftarıdır. Âilenin çoğunluğu da Alman taraftarıdırlar ve Alman Hükûmeti'nin yardımlarıyla yaşamaktadırlar. Bu şahıslar, son on yıl içinde 19 defa Kemâl Atatürk'ü katlettirmek için tertip yapmışlardır. Şimdi Almanlar, Halîfe'yle yeni bir anlaşmaya varmışlardır. Kemal öldürüldükten sonra Alman Dışişleri Bakanlığı'nın ileri süreceği şartlar altında, tahta Halîfe oturtulacaktır. Alman Hükûmeti'nin birçok ajanı, Türk Ordusu içinde sorumlu mevkîleri işgâl etmektedir. Fakat askerler, Alman hükümrânlığını istememektedirler. Ordunun temsilcileri, Prens Sâmi'ye yaklaşmışlar ve Kemal Atatürk'ün hayatına başarılı bir sûikast yapılmasına izin verdikleri takdirde, babasının Osmanlı tahtına oturup «Sultan» olmak isteyip istemediğini öğrenmek istemişlerdir.

Bu âilenin her tertibi, başarıya ulaşacağı anda, ordu yetkilileri tertibi açığa vurmuşlar ve engel olmuşlardır.

---

67 **Kim Philby'nin hâtıraları, "Asrın Casusu" ünvânıyla Türkçe'ye tercüme ve ardından tab' edilmiştir. (İstanbul, 1990)**

Bahaddin Sâmi bütün bu anlattıklarımı dinledikten sonra:

"- Bunlar külliyen yalan!" dedi. "Ben o zaman Musul petrollerinden Hanedan nânıma bir şeyler koparmak için uğraşıyordum. Bundan başka bir emelim yoktu. Siz de bilirsiniz ki; her ülkenin entelicansı petrol meselesiyle ilgilidir. Hassaten İngiliz entelicansı. Petrolü bulanlar da onlardır. Bu sebeple alacağımızdan bir pay vermek şartıyla Amerika'nın meşhur avukatlarından biriyle anlaşmış O'na **Abdülhamid** vârislerinden toplayabildiğim kadar vekâlet temin etmiştim. O'nun faaliyetleri esnasında İngiliz entelicansı ile görüşmelerim oldu. Bunların hiçbirinde "**M. Kemal'e suikasd yapmak**" diye bir lâf geçmemiştir. Ancak avukatımız İngiliz entelicansı tarafından tehdid edildiği için davayı bırakmak mecburiyetinde kalmıştır. Ben şu anda **Muradyan** adında bir ermeni vatandaşımızın ikramı olarak O'nun otelinde bedava kalıyorum. İddia edildiği gibi Mussolini'den para almış olsak âilenin mâruz kaldığı sefâlet ortada olur muydu? Bütün bunlar düzmecedir. Maksat af kanunu arefesinde bizi kötüleyerek bu kanuna dâhil edilmemizi önlemekten ibârettir. Siz de bunu görmüş gâyet mantıkî cevaplar vermişsiniz. Vallahi ben sizin verdiğiniz cevapları bile veremezdim. Bravo!" demekle iktifa etti.

Tefrikada adı geçen
Bahâeddin Sâmi Bey

Öyle ya vârid olmayan bir şey hakkında ne söyleyebilirdi.

Bense O'na Millî Gazete'deki cevaplarımı sonradan bunları iktibas ettiğim "**Osmanoğulları'nın Dramı**" isimli kitabımdan uzun uzadıya okudum. Bu hususta bilgime ve yürüttüğüm mantığa hayran kaldı ve dedi ki:

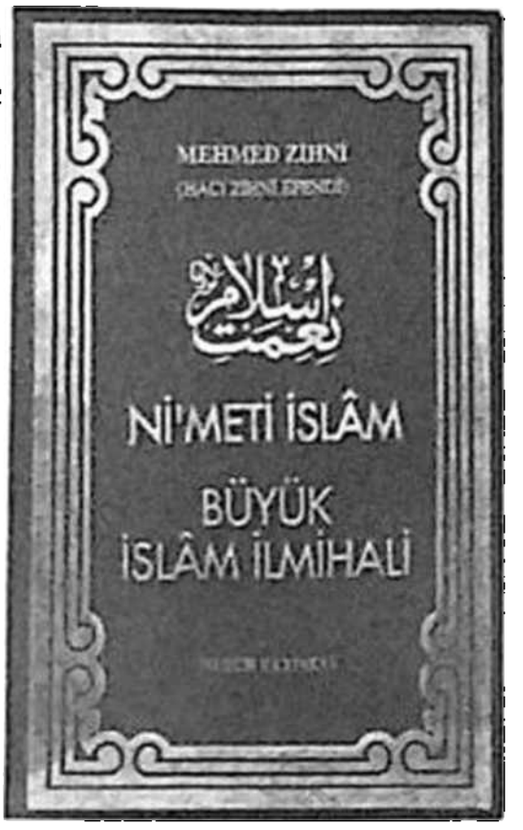
"- Biz yeni Türkiye rejimi için vebalı gibiyiz. Bakınız akrabamız olan **Hamdullah Suphi** bir gün Londra'ya gelmişti. Ben kendisiyle görüşmek istedim. Kabul etmedi. Çünkü birisi Hanedan mensuplarıyla görüştüğünü Ankara'ya rapor eder de O'nun siyâsî ikbaline zarar verir diye korkmuş olmalıydı."

Fethi Sâmi Bey 1980'den sonra sık sık Türkiye'ye gelmiştir. İhlâs cemaatinin lideri **Enver Ören** tarafından kendisine bir dâire tahsis edilmiştir. **Enver Bey, Fethi Sâmi Bey'e** Gurbet mâcerasını baştan başa anlattırarak kasede almış ve muhâfaza etmekteymiş. Bunu **Fethi Sâmi Bey'den** de dinledim. Bu âileden şimdi hayatta kalan bir tek erkek evlâd olarak **Mahmud Sâmi** mevcuddur. O da BBC'den emekli olmuş ve Londra'da yaşamaktadır.

*

Fethi Sâmi, Bahaddin Sâmi, Mahmud Sâmi Efendiler

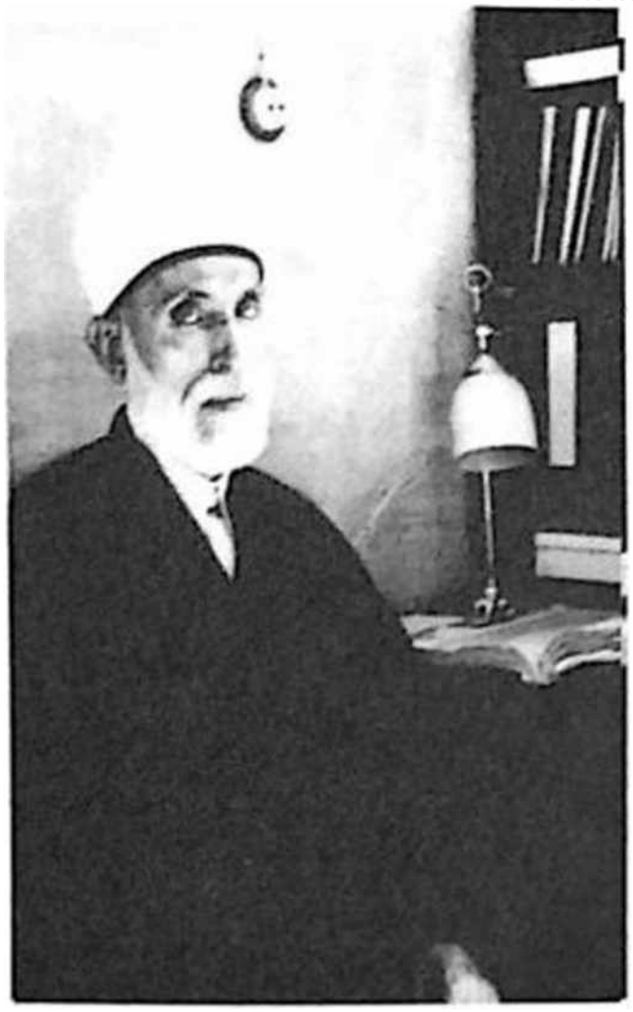

Fethi Sâmi Bey'e bir gün **Sultan Vahideddin**'in gurbette bir şey yazıp yazmadığını sordum. Merhumun kendisini müdâfaa için Mekke'de yayınlamış olduğu on beş- yirmi sayfalık müdafaası bende mevcuddu. Bunu sordum:

"-O'nu bilmiyorum. Fakat yâverlerinden **Avni Paşa**'ya bir şeyler dikte ettirip yazdırdığını görmüştüm. Zannedersem o da tamamlanmamıştır. Zira bir gün Türkiye'den gelen bazı gazeteler kendisine verilmiş, burada "**hâin**", "**kaçtı**" gibi kelimeler görünece bu gazeteleri akrep tutmuş gibi yere atarak beraberinde getirdiği bir zembil dolusu evrakı o anda şömineye atıp yaktığına şâhidim. Kendisinden dinlediğime göre O, gençliğinde Gümüşhaneli Dergâhı'na devam edip burada ciddi bir İslâm âlimi gibi yetişmişti. Burada edindiği bilgilere istinaden "**Nimet-ül İslâm**" ismiyle bir kitap yazmış fakat bu kitabın müsveddelerini padişah olduktan sonra yakın görüştüğü **Hacı Zihni Efendi**'ye vererek o yazmış gibi gösterilmek üzere bastırtmıştır."

Bu sözler doğru olmalıdır. Zira ben **İbrahim Sabri Bey**'den de bu bilgileri teyid eden şu sözleri Beyrut'ta dinlemiştim:

"-**Sultan Vahideddin** merhum büyük bir fıkıh âlimiydi. İşgal zamanında Boğazlıyan kaymakamı **Kemal Bey** hakkında Ermeni Tehciri dolayısıyla "**Nemrud Mustafa** Dîvan-ı Harbi" tarafından idam kararı verilmişti. Bu kararın infazı için Padişah'ın tasdiki gerekiyordu. Babam bu kararı tasdik ettirmek için **Sultan Vahideddin** merhumun huzuruna çıkmış, merhum **Vahideddin** bunu imzalamamakta direnerek bir yığın fıkhî delil ileriye sürmüş. Babam **Mustafa Sabri** fıkhen cevaz bulunamayan bu

Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi
(1869-1954)
-nâdir fotoğraflarından biri-

mesele hakkında en nihâyet merhuma demiş ki:

" -Efendimiz biz burada işgal kuvvetlerinin esiri durumundayız bu hükmün tasdikini onlar istiyor ve bekliyorlar. Biz şu anda hür değiliz ki böyle bir işin fıkhî bir cevazı olup olmadığı mevzuu bahis olsun. Bu sözler üzerine merhum **Vahideddin:**

"- Haa, öyle söylesene!" demiş. Bunları anlatan babam diyordu ki:

"-Merhum **Sultan Vahideddin**'in bu mesele üzerindeki görüşmemizde sergilediği fıkhî malûmâta hayran oldum. Diyebilirim ki; hayatımın en çetin fıkıh imtihanını verdim."

İbrahim Sabri Bey, sonra babasının da bir hâtırat yazmış olduğunu bu hâtıratın İskenderiye'deki kütüphânelerinde mahfuz bulunduğunu söylemişti. O'na **Sultan Vahideddin**'in Mekke-i Mükerreme'de yayınlanmış olan müdâfaanâmesinden bahsetmem üzerine de demişti ki:

"- Ah **Kadir Bey**, o mübarek insanın etrafı hâinlerle çevriliydi. Bu müdafaa babamın da yaptığı ilâvelerle seksen yüz sayfa kadardı. Lâkin Padişah'ın doktoru **Reşad Paşa** "*Efendim, şurası siyâsete dokunur, burası siyâsete dokunur.*" diyerek bunu kuşa çevirmiş, On beş yirmi sayfaya indirmişti. Sonradan öğrendiğimize göre **Reşad Paşa, M. Kemal**'le irtibatta olan bir hâinmiş.

O masondu. San Remo'da intihar etmiştir."

Bu sözler de doğru olmalıdır. Zira yine **Fethi Sâmi Bey**'den dinlediğime nazaran **Reşad Paşa** bir gün San Remo'da Padişah'a bir mektup bırakarak intihar etmiştir. Bu mektupda Padişah'a kendisinin ihânet ettiğini söyleyerek O'ndan helâllik diliyormuş.

Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendizâde İbrahim Sabri Bey

Reşad Paşa'ya dâir bir başka vak'a da Şehzâde **Mahmud Şevket Efendi**'den dinledim. O da bana Fransa'da demişti ki:

"-Gençliğimde masonlar bana teklifte bulundular. Bu teklifi **Dr. Reşad Paşa**'nın tavsiyesiyle yaptıkları teklif mektubunda yazılıydı. **Reşad Paşa** ise o sırada **Sultan Vahideddin** merhumun en güvendiği insanlardan biri ve doktoruydu."

Fethi Sâmi Bey'in **Sultan Vahideddin** tarafından **Avni Paşa**'ya dikte ettirdiğini bahsettiği eser sonradan yayınlanan "**Şahbaba**" olmalıdır. O da ne yazık ki **Murad Bardakçı** tarafından belli ölçüde tahrif edilmiş bulunmaktadır. Buna rağmen de pek çok hakikati muhtevî olduğu söylenebilir.

Burada Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi**'yle âlâkalı bir meseleyi de O'nun muhterem evlâdı **İbrahim**

Sabri Bey'den dinlemiş olarak anlatmak isterim:

Mâlum olduğu üzere 1930 Yılı'nda Türkiye ile Yunanistan arasında "**İkamet, Ticâret ve Seyr-i Sefâin Anlaşması**" adıyla

Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi Nil kenarında Ezher'de okuyan Türk talebeleriyle bir tenezzühte

bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Türkiye'den gönderilmiş olan Rumlar'dan arzu edenler Türkiye'ye gelebilecek, burada çalışabilecek, mülk edinebilecek lâkin kazançlarından dolayı ödemeleri gereken olan vergiyi Türk Hükümeti'ne değil Yunan Hükümeti'ne ödeyeceklerdi. Aynı şartlarla Yunanistan'dan mübâdele ile Türkiye'ye gelenler de isterlerse Yunanistan'a gidip aynı hakları hâiz olacaklardı. 1965 senesine kadar yürüklükte kalmış olan bu anlaşmadan istifade ile Türkiye'de yaşayan kırk bin rum olduğu görülmüş, bunların vergilerini Yunanistan yerine Kıbrıs Rumları'na ödeyerek oradaki Türk katliâmını tahrik ettikleri ortaya çıkmıştır. Lâkin aynı kanundan istifade ile hiçbir türkün Yunanistan'a gittiği görülmemekle bu muâhede tarafımızdan feshedilerek bundan istifade ile bilhassa İstanbul'da yaşayan Rumlar Yunanistan'a gönderilmiştir.

یارین

YARIN

ادبیات

استعفا ایدیورم

Yarın Gazetesi'nden bir örnek

Muâhedenin bilinen şartları bu tarzda olduğu hâlde gizlice kararlaştırılmış olan başka şeylerin de mevcud olduğu söylenmektedir. Bunlardan biri Ayasofya Câmi-i Şerifi'nin müzeye tahvili ile o sırada Batı Trakya'da "Yarın" isimli bir gazete çıkararak Türkiye'deki inkılâp hamlelerini şedid bir sûrette tenkid etmesinden dolayı sâbık Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi**'nin oradan çıkarılmasıydı. Şeyhülislâm Efendi civarında hiç bir türk bulunmamak şartıyla Yunansitan'ın herhangi bir yerinde yaşayabilecekti.

Buna göre anlaşmanın imzalanmasından sonra yunan memurları Batı Trakya'ya gelerek kendisini mütetayyiben yani rencide etmeksizin itibarlı bir misafir olarak Batı Trakya'dan çıkarmak mecburiyetinde bulunduklarını bunun Türkiye'nin talebi üzerine Yunan Hükümeti'nce kararlaştırıldığını söylediler. Efendi'yi alıp Mora Yarımadası'na götürdüler. Burada papaslar tarafından ihitiramla istikbal olunmasına rağmen Şeyhülislâm Efendi hiçbir türkün yaşamadığı bu muhittc ikamet etmek istemediğini söyleyerek Mısır'a gitmek talebinde bulunmuş ve bu talep Yunanlılarca kabul edilmesi üzerine âile efradıyla birlikte bir vapurla İskenderiye'ye intikal etmiştir. O'nu Türk istihbaratı tâkip etmiş olmalıydı ki; vapurdan çıktıktan sonra âile efradıyla bir faytona binerek otelin yolunu tuttuğunda bu faytonun iki yanında lebâlep dolu arabalarla çingeneler otel kapısına kadar Şeyhülislâm Efendi'yi bir nevi refaktçi gibi fakat protesto makamında tâkip etmişlerdir. O hâdiseyi yaşayan bir ferd olarak **İbrahim Sabri Bey** 1969 senesinde Beyrut'ta bana naklettiğine nazaran şüphesiz Türk sefâretince vazifelendirilmiş bulunan bu çingenler otel kapısına kadar:

"- ***Fel yahyâ Mustafa Kemal vel yeskut havane!***" yâni "***Yaşasın Mustafa Kemal, kahroslun hâinler!***" temposuna ilâveten Şeyhülislâm Efendi ve âilesini çürük yumurta, domates ve sâire yağmuruna tutarak iz'ac etmişlerdir.

Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi** böyle bir protestoya mâruz kalmış olmasından dolayı bu hâdiseye şâhid olduktan sonra günlerce yerleştiği otelden çıkamamıştır. O sırada kendisinden haberdar olan **Kıral Fuad** bir mâbeyncisini göndererek Şeyhülislâm Efendi'ye bir miktar harçlıkla birlikte tahsisât-ı mestûreden cüz'î bir miktar aylık maaş bağlandığını bildirmiştir. Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi** mabeynciye:

Zâhid-ül Kevserî (1878-1951)

"- Burada benden büyük ve benden daha muhtaç bir başka Osmanlı âlimi var. O da **Zâhid-ül Kevserî** Hazretleri'dir. Bu ikramınızı O'na götürün!" demiştir. Bu haber Mısır melikine ulaşınca Yunanistan'da bile Türk hükümetinin tâciz etmekten çekinmediği bu büyük âlime **Zâhid-ül Kevserî**'yle birlikte hükümetçe cüz'î bir miktar maaş bağlanmıştır.

HALİL ZÂFİR
(1917-1975)

Halil Zâfir, 1917 senesinde Beşiktaş-Yıldız'daki **Ertuğrul** Tekkesi müştemilâtında bulunan ahşab konakta doğdu. Babası, **Hasan Zâfir**, dedesi **Sultan II. Abdülhamid Hân** Hazretleri'nin de şeyhi olan **Şeyh Muhammed Zâfir b. Muhammed b. Hasan b. Hamza eş-Şâzelî et-Trablusî**'dir.

Halil Zâfir, Tarsus Koleji'nde iyi bir tahsil görmüştür. Vatanî vazîfesini Kütahya vilâyetinin Tavşanlı kazâsında yaptı ve o beldeden **Cemile Hanım** ile evlendi. Bu izdivâcdan hiç çocukları olmadı.

Düşünce hayâtımızın kalem erbâbı arasında pek bilinmeyen fakat mühim bir sîma olan **Halil Zâfir**, hayatını son zamanlarda kalemiyle kazanan, mütedeyyin, İslâm ahlâkını hazmetmiş bir münevverdi.

Makaleleri daha ziyâde Hilâl Mecmûası'nda yayınlandı. **Mevdûdî** ve **Seyyid Kutub**'dan yaptığı tercümelerle onları Türk düşünce âlemine tanıtan O'dur denilse hiç de mübalâğa edilmemiş olur. **Mevdûdî**'den yaptığı tercümeler tefrîka edildikten sonra kitab olarak da neşredildi.

Gayet mütevâzı bir hayat süren **Halil Zâfir Bey** 31 Mart

1975 târihinde İstanbul'da vefât etmiş olup Zincirlikuyu Mezarlığında medfûndur.

Hiç telif eseri olmayan **Halil Zâfir**'in yayınlanmış tercümeleri şunlardır:

Ebûl Ala el-Mevdûdî'den: İslâm'da İhyâ Hareketleri (İngilizce'den 1967), İslâm'ın Anlaşılmasına Doğru (İngilizce'den 1967), Tefhîmül-Kur'ân (Ömrü vefâ etmediği için ikmâl edememiştir.)

*

1960'lı yıllarda ben Beşiktaş Serencebey semtinde oturuyordum. Evimiz Ertuğrul Tekkesi'ne oldukça yakındı. Bu tekke, tekke ve zâviyeleri kapatan kanunla câmilikten çıkarılmış ve ilk mektep yapılmıştı. Üst katı el yazmalarıyla zengin bir kütüphâneydi. O zaman **Şeyh Zâfir Efendi**'nin torunu **Halil Zâfir Bey** buranın hemen bitişiğindeki konağa kitapları taşımış olduğunu söylüyordu. Değerli yazmaları ve bu arada bazı yazma Kur'an-ı Kerimleri Topkapı Müzesi'ne verdiğini söylemesi üzerine O'ndan ben de birkaç vakanüvis rica edip almıştım.

Halil Bey ile yakın komşu olduğumuzdan bu câmi-i şerifte buluşmamız eksik olmazdı. Bilhassa yatsı namazlarında beni ne yapar yapar **Şeyh Zâfir**'in konağına celbederdi. Burada saatlarce sohbette bulunurduk. O'nunla görüştüğümüz bu odada **Sultan II. Abdülhamid**'in Yıldız Sarayı'ndaki marangozhânesinde üretilmiş takımlar vardı. Kendisi mâceralı bir hayat yaşadıktan sonra gelip burada ikamete başlamıştı. Nitekim orada da vefât etmiş ve Zincirlikuyu'ya defnedilmiştir. Sohbetlerimiz uzun uzun hâtıralar dinlemekle geçerdi. Öyle ki; eve geç geldiğimde hanım:

"- Yine **Halil Zâfir Bey**'e mi gittin?!" diye serzenişte bulunurdu. O'nun sohbetlerinden kalkmak istedikçe O:

"- Dur, sana bak ne göstereceğim." diyerek yukarı kata çıkar sonra bazı mektuplarla dönerdi. Onları okur birlikte mülâhazada bulunurduk. Böyle sohbetlerin birinde ben yine biraz erken-

ce davranmak istediğimde:

"- Bak sana ne göstereceğim." diyerek yukarı çıktı ve bir zembil dolusu mektupla geldi. Bunlar **Sultan Abdülhamid**'in el yazısı mektuplardı. Bazıları **Şeyh Zâfirî Efendi**'ye yazılmış bazıları ise O'nun evlâdlarına hitaben yazılmıştı. Bu âile Trablusgarplı olup oradan **Sultan Hamid** tarafından getirtilerek Yıldız Sarayı yakınına yapılan harem ve selamlık olmak üzere iki konağa yerleştirilmişti. Trablusgarp'ta iki büyük tarikat vardı. Bunlardan biri "**Sunusîler**" diğeriyse "**Şâzelîler**"di. **Sultan Abdülhamid** merhum Sunusîler'in imparatorluktan ayrılma fikirlerini sezdiği için onlara karşı Şazelî tarikatının Medenî kolu şeyhi olan **Şeyh Zâfirî**'ye intisab etmiş ve O'nu İstanbul'a dâvetle buraya yerleştirmişti. Bu konakta **Şeyh Zâfirî** ile **Sultan Hamid** merhumun hâtıralarını babasından dinlemiş olarak **Halil Zâfir** bir gün demişti ki;

"-Cennetmekân **Sultan Abdülhamid Han** Hazretleri her Ramazan'da bir kere bu konağa teşrif eder ve burada iftar ederdi. Padişah gelmezden evvel Saray'dan bakır sinilerde yemekler taşınmaya başlar. Konak halkı böylece Padişah'ın teşrif edeceğini anlardı."

Ben O'na sordum:

"- Padişah, dedenizle birlikte mi iftar edermiş?"

"- Hayır," dedi "Padişahlar kapaklı ve mühürlü sahanlarla gelen bir sofrada yalnız başına iftar ederlermiş. Mehâbet-i hükümdârî bunu gerektirirmiş. Onların taam ettikleri kaplar bir zehirleme tehlikesine karşı aşçıbaşı tarafından mühürlü olurmuş."

Halil Zâfir Bey'in halası vefât etmişti. O'nun konakta mevlidi varmış. Bu mevlide iştirak ettim. Mevlid sonunda sohbet koyulaştı. Bahis daha çok **Şeyh Zâfirî** ile **Sultan Abdülhamid**'in münâsebetlerine dâirdi. Ben de lâfa karıştım ve bazı şeyler söyledim. Hazirûndan bir hanım bana hitaben dedi ki:

"-Efendi oğlum, cennetmekân **Sultan Abdülhamid Han** Hazretlerinin devr-i saltanatındaki rical senin bu görüşlerindeki

berraklığa ve sağlamlığa sahip olsaydı ne o büyük insan tahttan indirilebilir ne de imparatorluk İttihadçılar'ın elinde târümâr olurdu. Maşallah sen ne kadar berrak bir sûrette o devri hatta **M. Kemal Paşa** ve icraatını kavrayıp değerlendirebiliyorsun. Seni tebrik ederim." Ben bu sırada bu hanımın kim olduğunu yanımdaki **Halil Zâfir Bey**'e sordum. **Halil Zâfir Bey**:

"-Hanımefendi **Nâmık Paşa**'nın kızıdır." dedi. O Hanım sözüne devamla:

"-Sen mâneviyatı kuvvetli bir gençsin. Bak sana babamdan duyduğum bir vak'a söyliyeyim:

"- Harbiyenin bahçesine Padişah'ın tahtı konulmuş. O yıl erkân-ı harp (kurmay) imtihanını kazananlara diplomaları veriliyormuş. Diplomalar kurdeleye bağlı olarak bir subayın kucağında duruyor ve tahtın yanında ayaktaki sadrazam oradan bir tanesini alarak isim okuyor ve ismi okunan subay tahta doğru yaklaşarak bir reveranstan sonra sadrazamın kendisine uzattığı diplomayı alıyormuş. Bu sırada sadrazamın «**M. Kemal Paşa, Selânik**» diye seslenmesi üzerine bir subay tahta yaklaşmış ve reveransta bulunduktan sonra diplomasını alırken cennetmekân efendimiz O'na bakarak:

"- Yaaa, sen demek geldin." demiştir. O mübârek insanın bu sözü saltanatın **Kemal Paşa** tarafından yıkılacağına dâir ilk tesbitti. Bunun üzerine cennet mekân **Abdülhamid Han**'ın kerâmetlerine dâir bir bahis açıldı. Bu arada **Halil Zâfir Bey** de babasından dinlemiş olarak şunu nakletti:

"-Dedem vefât ettiğinde cennetmekân **Abdülhamid Han** Hazretleri O'nun on dört erkek evlâdını huzuruna çağırmış ve kendilerine demiş ki:

"- Evâdlarım babanız size kendisinden sonra kime râbıta yapacağınızı söylemiş midir?" Onların:

"-Hayır" mukabelesinde bulunması üzerine:

"-Râbıtayı bana yapacaksınız. Zirâ o kendi yerini bana bı-

rakmıştır." demiştir. Babam ve kardeşleri de vefâtına kadar O'na râbıta yaparlarmış.

Evvelce ifade etmiş olduğumuz üzere sık sık gittiğim bu konaktan bazen erken ayrılmak için müsaade isterdim. Lâkin **Halil Zâfir Bey** eski işleri konuşacak biri bulamadığından muzdarip olarak beni bir türlü bırakmak istemez ve:

"-Bak sana ne göstereceğim." diyerek yukarı kata çıkar bir kucak mektupla aşağıya inerdi. Bazen de tezhiplerine bakmakla doyamadığım yazmalar getirir ve bunları birlikte incelerdik.

Bir defasında yine böyle ayrılmak istediğimde O:

"-Bak sana ne göstereceğim." diyerek yukarı kata çıkıp içi mektup dolu bir zembille yanıma avdet etmişti.

"-Bunların hepsi cennetmekân **Abdülhamid** Efendimizin mektuplarıdır." dedi. Gelişigüzel mektupları açıp okumaya başladık. Bunların kimi **Şeyh Zâfirî**'ye yazılmıştı. Kimi de **Halil Bey**'in amcaları olan O'nun oğullarına. Bunlar arasında bir mektupla karşılaştım. Anladım ki; bu mektup 31 Mart hâdisesinden sonra Şeyh'in evlâdlarına hitaben yazılmıştı. Mektupta deniliyordu ki:

"*Evlâdlarım sarayımın etrafında otuz bin kişilik bir asker mevcud olduğu hâlde Rumeli'den rumu ermenisiyle on beş bin zibidiyi İstanbul kapılarına dayayan ve "**Hareket Ordusu**"adı verilen orduya bu askeri kullanmadığımdan dolayı hakkımda itâle-i kelâmda (lisanen tecâvüzde) bulunulmakta olduğu mesmuumdur. Siz sakın bu câhilâne yâverlere katılmayın. Ben o gürûhun önünde **Hızır** aleyhisselâmı görüyordum. Anladım ki; bu iş olacaktır. Millet bu gelenlerin zülmüne müstehak olmuştur. Ben araya girerek tahtım ve tâcım için kan dökülmesini istemedim.*" ilh.

Halil Bey'den bu mektubu bana vermesini rica ettim:

"- Sabret! Bunların hepsini sana vereceğim. Kütüphâneyi tasfiye ediyorum. Sana verilecekleri ayırıyorum." dedi. Fakat merhum az bir zaman sonra vefât etti. Meczube bir hanımı vardı.

Kütahya'daki Tunçbilek santralinde çalışmakta iken evlendiği bu kadına **Halil Bey**'in bu vaadini anlatarak talepde bulundumsa da hiçbir netice elde edemedim. Bu vak'a daha sonra **Kemal Kaçar Bey**'den dinlediğim bir vak'a ile de teeyyüd etti. O dedi ki:

"-Bizim efendi hazretlerinin (**Süleyman Hilmi Tunahan**'ın) "**Tesbihçi Baba**" denilen meczup bir müridi vardı. 31 Mart hâdisesinden sonra **Sultan Ahmed** Meydanı'nda şenlikler icra edilmekteymiş. Oraya gitmek için Efendi'den izin istemiş. **Süleyman Hilmi Tunahan** Hazretleri de O'na demiş ki:

"- Git, fakat gördüklerinden memnun kalmayacaksın. Orada şenlik yapanların başında **Hızır** aleyhisselâmı göreceksin." Zira bu Tesbihçi Dede'nin keşfi açık bir zât olduğunu bilen Şeyh Efendi O'nu böylece ikaz etmiş imiş. **Kemal Kaçar Bey** de bu hâdiseyi bana kayınpederinden duymuş olarak nakletmiştir.

Halil Zâfir Bey gençliğinde Kütahya'daki Tunçbilek Kömür İşletmeleri'nde memur olarak çalışmıştır. Burada çalışırken bir gün işçiler kendisine demişler ki:

"-**Halil Bey**, buranın köylerinde "**Derviş Mustafa**" derler bir zât var. Bu zât bazen kaybolur, haftalar hatta aylarca görünmez. Ortaya çıktığında «Ben Şam'daydım, Ben Hindistan'daydım.» gibi inanılmaz güç şeyler söyler. Bu adam acaba bizi aldatıyor mu anlayamıyoruz. Pazar günü nasıl olsa çalışmıyoruz. Birlikte o zâtın yanına gidelim. Sen bize O'nun hakkında güvenilir olup olamadığı yolunda bir şey söyle. Biz anlayamıyoruz. Sen bilgili bir insansın." demişler. **Halil Bey** de bu teklifi kabul etmiş. Lâkin pazar gününden önce o köyden bir adam gelerek **Halil Bey**'e demiş ki:

"- Sen bizim şeyhi ziyâret etmek istiyormuşsun. O'nun sana selâmı var." diyormuş ki:

"-Ben, O'nunla Şam'da görüşeceğim, gelmesin."

Bunun üzerine **Halil Bey** adamın kendisiyle görüşmek istemediğini düşünerek böyle bir cevabı ziyâretten haberdar olarak

gönderdiğini düşünmüş. Çünkü **Halil Bey**'in Şam'a gitmek gibi bir şey hatır ve hayalinde yokmuş. Fakat aradan yıllar geçmiş. **Halil Bey** bu işten ayrılarak tanıdığı bir arabın tavassutuyla Beyrut'ta ticarete başlamış.

Beyrut Şam'a kırk kilometre mesâfededir. **Halil Bey** bir gün Şam'da Câmiül Ümeyye'den çıkarken birisi kendisine:

"- Siz **Halil Zâfir Bey** misiniz?" diye sormuş.

"-Evet cevabını alınca da bizim efendiyle burada bir randevunuz varmış. Sizi oraya götüreceğim." demiş.

"-Sizin efendi kimdir?" sualine de:

"-Görünce anlarsın." demiş. Birlikte Şam'ın ara sokaklarına dalmışlar. Bir binanın bodrum gibi oldukça loş dâhiline girdiklerinde tahterevan gibi bir peyk üzerinde oturan bir zât, oturduğu yerde bir eliyle meshlerinin yırtığından ayak parmaklarını karıştırırken diğer taraftan:

"- **Halil Bey**, sen benimle Tavşanlı'da görüşmek istiyordun. Ben sana Şam'da görüşeceğimizi bildirmiştim. İşte o görüşmenin günüdür. Gel bakalım." demiş. **Halil Bey** o zâtın kim olduğunu vakayı hatırlayarak anlamış. Burada sohbetini dinledikten sonra ahbap olmuşlar ve O'nu arabasına almış ikramda bulunmuş Beyrut'a getirmiş.

Beyrut, Akdeniz'e doğru taraça taraça kademeli bir arâzide kurulmuştur. Günlerden bir gün bu meczuba demiş ki:

"-Ben Cuma namazını Beyrut'un banliyolarındaki falan câmide kılıyorum. Beraber gidelim." Meczup kabul etmiş. Oraya gidip birlikte cuma namazını kılmışlar. Cumayı müteâkip meczup dağılmakta olan cemaate yüksek bir yere çıkarak beliğ bir arapça ile bir dua okumaya başlamış. Bu hâdise 1968 Arap-İsrail Harbi'nin hemen sonrasında imiş. Meczup cemaatin:

"-Âmin!" sadalarıyla duasına devam ederken duayı birden İsrail'in lehine çevirerek:

"-Allah'ım! Bu Yahudileri tez elden Medine yakınındaki

Hayber'e ulaştır." demiş ve bu istikamette duaya devam ederken cemaatin âminleri kesilerek yuhaya dönüşmüş. **Halil Bey** bu manzarayı görünce arabasına binip oteline dönmüş. Bir saat kadar sonra meczubun gülerek otelden içeriye girdiğini görünce:

"-Yahu sen oradan nasıl kurtuldun? O ne acayip sözlerdi." demesi üzerine meczup demiş ki:

"-O aptallar sözün nihâyetini dinlemediler. Yahudilerin oraya kadar gideceğini ondan sonra dönüşleri başlayacağını peygamber haber veriyor. Ben de «Ya Rabbi! Onları oraya ulaştır da felâketleri başlasın! Hezimet devirlerini görelim.» diyecektim. Ama sözün sonunu beklemediler. Beni bir top gibi bir sağa sola attılar. Bir arabanın bagajına düştüm. Araba otelin yakınına gelince durdu. Arabadakiler beni görünce arabaya kaçak bindiğimi düşünerek azarladılar. Ben de çıkıp buraya geldim." dedi.

Aynı meczup bir gün de otelin merdivenlerinde oturmakta iken ellerinde bavullarıyla birkaç arap zengin otele girmiş. O zenginlerden biri O'nu ayağıyla iterek yolundan çekilmesini istemiş. Meczup O'na:

"-Sen buraya zamparalık yapmaya geldin. Bu bavulların da içi para dolu. Sen bana saygısızlık ettin. Seni bağlayayım da gör." demiş. Araplar bu söze gülmüşlerse de iki saat sonra dönüp otele gelerek o meczubu aramaya başlamışlar.

"-Nerede o serseri? Bize büyü yapmış!" diyorlarmış. Anlaşılan erkeklikleri bağlanmış. İşin bu noktaya varacağını bilen meczup bir müddet saklandıktan sonra ortaya çıkarak onlara demiş ki:

"-Siz beni hakir gördünüz. Ben de sizi bağladım. Zamparalık yapamadınız." Bundan sonra kendilerine iki poşet uzatmış.

"-Bu poşetlere para doldurun." demiş. Adamlar yalvar yakar olmuşlar. Sonunda denileni yapmışlar. İki poşet dolusu parayı alan meczup **Halil Bey**'e:

"-Haydi arabana bin! Bir fukara mahallesi bulup bu para-

ları dağıtalım." demiş ve öyle de yapmışlar. Eskiler boşuna dememişler:

"Harâbat ehline hor bakma zâkir,"
"Defineye mâlik viraneler var!"

*

Halil Zâfir Bey bir zamanlar âilesinin memleketi olan Trablusgarb'ı görmek merakına kapılarak Libya'ya seyehat etmiş. Akrabalarını bulup görüşmüş. Onlar kendisini bir hayli gezdirdikten sonra tarikatlerinin mensuplarının Afrika içlerine doğru İslâmiyet'i yaymak için çalıştıklarını anlatarak oralarda hâlâ Şazelî tekkelerinin faal olduğunu anlatmışlar. Bunları görmek merakına kapılan **Halil Bey** bazı akrabalarıyla Çad'a gitmiş. Burada bir Şazelî âyinine katılmış. Bu âyinde Çadlı Araplar'ın nakarat hâlinde **Yunus Emre**'nin:

"Arayu arayu bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü" ve
"Şol Cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu
Cennette huri kızları gezer Allah deyu deyu"

sözleriyle başlayan şiirlerinin Türkçe ve nakarat hâlinde ilâhi olarak okunduğuna şâhid olmuş. Bunun üzerine mihmandarlarına sormuş:

"- Bu adamlar okudukları bu ilâhilerin mânâsını anlıyorlar mı?" Mihmandar cevap vermiş:

"- Hayır, bir kelimesini bile anlamazlar. Tıpkı Türkler'in Arapça kaside dinledikleri gibi bunlar da eskiden beri bazı Türkçe ilâhileri söylerler. Belki başlangıçta bunları buraya kadar ulaştıranlar bilmekteymiştirler. Zira Osmanlı zamanında yerli halktan memur olan üst kademedeki insanlar Türkçe biliyorlardı. Ayrıca burada araplaşmış Osmanlı bakiyesi Türkler de vardır." karşılığını vermiştir. İhtimal bu durum oralarda hâlâ da vâkidir.

*

Halil Zâfir Bey'le bir gün sohbet ederken her nasılsa söz

Kıral Faysal'ın hanımı **İffet Hanım**'a intikal etti. Ben de herkes gibi O'nun bir türk olduğunu sanıyordum. **Halil Bey** bu meselenin iç yüzüne vâkıfmış. Bana **İffet Hanım**'ın hikâyesini şöyle anlattı:

"-**Napolyon** Mısır'a saldırdığında oraya giden gönüllülerden biri de malûmunuzdur ki; Kavalalı **Mehmed Ali Paşa**'ydı. Bu câhil, okuma-yazma dahî bilmez insan fevkalâde cesur ve zeki olmasıyla **Napolyon**'a karşı elde ettiği başarılar dolayısıyla Mısır vâlisi olmuş ve "**Kavalalı Mehmed Ağa**"lıktan "**Mehmed Ali Paşa**"lığa yükselmiştir. Birkaç sene sonra 1807 Yılı'nda Arabistan'da şiddetli bir "**Vehhabî İsyanı**" başgösterdi. Necid'den harekete geçen Vehhabîler Mekke ve Medine'yi zaptederek buralarda birçok tahribat ve katliâm gerçekleştirdiler. Devlet bu isyanı bastırma vazifesini **Kavalalı Mehmed Ali Paşa**'ya havâle etti. O da oğlu **Ahmed Tosun Paşa**'yı Cidde'ye vali tâyin ederek bu isyanı bastırmaya memur etti. **Tosun Paşa**, önce Medine'yi Vehhabîler'den temizleyerek şehrin anahtarlarını kendisi de Cidde'ye gelmiş olan babasına gönderdi. **Mehmed Ali Paşa** bu anahtarları İstanbul'a gönderdi. Müteâkiben Vehhabîler'in elindeki Mekke şehri de istirdâd olundu. İsyanın elebaşılarından çoğu derdest edildi. **Kavalalı Mehmed Ali Paşa**'nın tâlimatıyla oğlu **Ahmed Tosun Paşa** bu âsilerin cezasını bizzat vermeyerek onları İstanbul'a gönderdi. Zira **Kavalalı**, Mısır'da istiklâl ilân etmek ve Arabistan'ı da ele geçirmek niyetindeydi. Bu sebeple âsileri Osmanlılar cezalandırsın ve devletle Vehhabîler arasındaki husûmet artsın istedi.

Gerçekten böyle de oldu. Vehhabî isyanının elebaşıları İstanbul'da katledildiler. Fakat onlar İstanbul'a çoluk çocuklarıyla birlikte sürgün edilmişlerdi. Bunların çoluk coçuğu İstanbul'da kaldılar. Onlardan biri olan **Hâşim** adındaki çocuk zamanla büyüdü ve askere gitti. Bu şahıs yine kendi babası gibi İstanbul'da idam edilen âsilerden birinin kızı olan **Âsiye Hanım**'la evlen-

mişti. O'ndan henüz kundakta bir çocuğu varken Çanakkale'de şehid oldu. Karısı Akyazı'nın Bıçkıdere köyünde yaşayan çerkes asıllı bir beyin izdivaç teklifini kabul ederek O'nunla evlendi. Henüz bebek olan bu kızına âilesine âid hiçbir şey söylemeyerek bu çerkes beyinin evlâdı gibi büyüttü. **İffet** adındaki bu hanım belli bir yaşa geldikten sonra anası ve babalığı O'na âilesinin yaşadığı mâcerayı anlatarak kendisinin artık Arabistan'da kıral olan **Suud**'un âilesiyle akraba olduğunu anlattılar. Belki bize bir yardımı olur diye düşünerek o günkü kıral **Suud**'a hayat hikâyesini anlatan bir mektup yazdırdılar. Kral, bu mektubu alınca **İffet Hanım**'a ana babasıyla birlikte Arabistan'a gelmeleri için bilet gönderdi. O zaman Suudi Arabistan'a uçak seferi yoktu. Bu biletler Cidde'ye gelecek olan bir vapura âiddi. O vapur Cidde'ye geldiği gün **Kıral Suud** kardeşi **Faysal**'ı çağırarak:

"- Sana vekâlet veriyorum. Akrabalarımızdan bir kız ana babasıyla birlikte bugün Cidde'ye falan vapurla gelmiş bulunuyor. Yanına bir müftü alarak O'nu bana nikâhlayıp al getir." tâlimatını verdi. **Faysal**, ağabeyi **Suud**'a kızıyordu. Çünkü O'nun pek çok karısı vardı. Bu emri ketmederek yanına aldığı müftüyle vapura gitti ve bu kızı kendisine nikâhladı. İşte **İffet Hanım**, Türkiye'de doğup büyüdüğü için herkes O'nu bir türk sanmaktadır. Çocukluğunun geçtiği köye de bir câmi yaptırmış olduğu gibi Türklerin yanında büyümüş olmasından dolayı Türk hacılarına elinden gelen yardımı yapmaktadır. Türk sanılmasının sebebi budur." dedi.

*

Halil Zâfir Bey, aslen Libyalı olması dolayısıyla Libyalılar'ın toplandıkları Taksim'deki kıraathâneye sık sık giderdi. O sıralarda **Kaddafi** ihtilâl yaparak Libya'yada hâkim bir vaziyete gelmişti. Burada istidrat kabilinden şunu söyleyeyim ki, **Kaddafi**'nin ihtilâl yaptığı hengâmda oranın Kıralı **İdris es Sunûsî** Bursa'da bulunuyordu. Saray nâzırını bana göndererek mââile beni Libya'ya dâvet etmişti. Zirâ ben "**Sarıklı Mücâhidler**"

kitabımda "**Bir Kara Gün Dostu**" ünvanıyla **Ahmed es Sunûsî**'nin hikâyesini yazmıştım. O sıralarda Libya'da tahsilde bulunan **Mustafa Sabri Erdoğdu** kitaptan bu kısmı tercüme ederek kırala sunmuş o da benim yazdıklarımdan memnun kalarak:

Muhammed İdris El Mehdi es-Sunûsi
D. 12 Mart 1890, Trablusgarp - Ö. 25 Mayıs 1983, Mısır

"- Türkiye'ye gittiğimizde bu zâtla görüşelim ve O'nu Libya'ya dâvet edip misafir edelim." demiş imiş. Bunu anlatan Saray nâzırı önce Bursa'da **İdris es Sunûsî**'yi ziyâret etmemi istiyordu. O'na **İdris es Sunûsî**'nin ahvâlinden sualler sordum. Bana dedi ki:

"- Bizim melike melik demek için bin şâhid lâzımdır. Zira gayet mütevâzi bir derviş hayatı yaşar. Son derecede ehl-i takvadır. Bir gün nâzırlar evinde toplantı yapacak oldular. Evdeki sandalyeler kifayet etmedi. Komşulardan âriyet sandalye aldılar. Böyle mütevâzi bir kimsedir."

Bunları anlattığım **Halil Zâfir Bey**:

"- Bunlar doğrudur. Libya'da herkes buna vâkıftır. Böyle bir adamı devirmek O halka ihânettir ve ancak bir eşkıya çocuğuna nasip olur." dedi.

"- Ne eşkıyası?!" diye sordum. Dedi ki:

"-**Kaddafi**'nin babası İtalyanlar buraya saldırmadan önce çölde eşkıyalık yapmakla meşhur birisiydi. (Adını da söylemişti, şu an hatırımda değil.) Düşman buraya saldırınca aynen bizim

Muammer Kaddafi
(D. 7 Haziran 1942 Sirte, Libya-
Ö.20 Ekim 2011 Sirte, Libya)

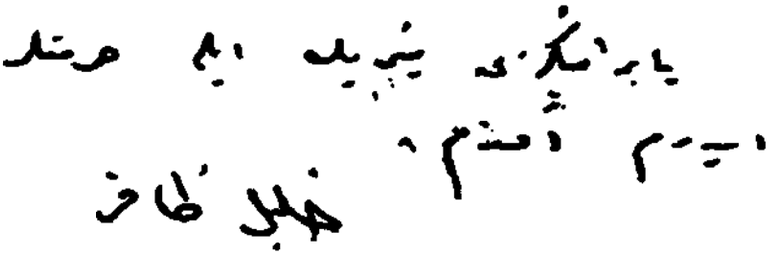
kuva-yı milliyeci olan eşkıya güruhu gibi o da eşkıyalığı bırakıp İtalyanlarla savaşmıştır. Hatta o sırada devlet mukavemetçilerin başına geçsin diye oraya Şehzâde **Osman Fuad Efendi**'yi bir Alman denizaltısıyla göndermişti. **Kaddafi**'nin babası Şehzâde'yi karşılamak için gittiği bu denizaltıda Efendi'nin beraberinde bir vantilâtör olduğunu görünce fevkalâde kızmış ve bir bedevî vahşiliği ile onu tekmeleyerek:

"-Bunun yerine bir bomba getiremedin mi?!" diye çıkışmıştır. Böyle bir adamın çocuğu olan **Kaddafi** göreceksiniz burada çok tahribat yapacaktır." dedi.

Gerçekten de böyle olmuştur akıbeti de malum!

Benim Libya seyehati için mukarrer olan gün gelmeden **Kaddafi**'nin ihtilâli vâki olmakla bu seyahat akim kalmıştır.

*

Halil Zâfir Bey'in bendenize gönderdiği bayram tebriği:
"Bayramınızı tebrik ile hürmetler ederim efendim.
Halil Zâfir"

Vehbi Bilimer

Burada Türkiye Cumhuriyeti'ndeki adâletsizliklere bir misal olmak üzere **Halil Zâfir Bey**'le alâkalı bir vak'ayı daha ilâve etmek isterim:

İlim Yayma Cemiyeti'nin eski reislerinden emekli Albay **Vehbi Bilimer** benim çok yakın dostumdu. Bir gün bana başından geçen şu vak'ayı anlattı:

"-Hanedan vatandan kovulduktan sonra birçoklarının malları hazineye intikal ettirilerek satılmıştır. Yıldız Câmii'nin eteklerinden Beşiktaş'a kadar imtidad eden ve şimdi park hâline getirilen büyük saha **Sultan Abdülhamid Han**'ın büyük oğlu **Şehzâde Selim Efendi** üzerine tapuluydu. Hazineye intikal ettirilerek satışa çıkarıldı. Ben o zaman subaydım. Öyle bir yeri alamazdım. Fakat gâyet zengin olan hemşehrim (**Vehbi Bey** Erzurumluydu) meşhur "**Narman Âilesi**"nden şimdiki hanımımla evliydim. Kayınpederimin verdiği beş bin altını bozdurarak bu yeri bir gün dönerlerse kendilerine iâde ederim düşüncesiyle satın aldım.

1957 Yılı'nda **Adnan Menderes** İstanbul'da bir imar faaliyetine girişince Beşiktaş'ın meşhur Hasanpaşa Deresi'ni toprakla doldurup bugünkü "**Barbaoros Bulvarı**"nı icâd etti. Benim aldığım yerden bir kısmı yola gittiği gibi mütebaki kısmı da park hâline getirildi. Bir istimlâk muâmelesi yapılmadan gerçekleşen bu fiilî tecâvüzü men için dava açtım. Dava nasıl neticelendi biliyor musunuz?! Elimdeki tapunun dava ettiğim yeri değil de **Şeyh**

Zâfirî Tekkesi'nin bulunduğu yer olduğuna karar verilerek husûmetin **Zâfirî** Âilesi'ne tevcihi gerektiğine hükmedildi. Davayı temyiz ettim. Temyizden aleyhime tasdik geldi. Ben biliyordum ki; bu âşikâr bir haksızlıktır. Benim aldığım yerin **Şeyh Zâfirî** tekke ve konaklarıyla hiçbir alâkası yoktu. Bu kararı sineye çektim. Netice olarak millete intikal etti. Benimse kâfî derecede gayri menkulüm var diye düşündüm.

Lâkin ben burayı alırken bir cemile olmak üzere o zaman intisaplı olduğum **Şeyh İhsan Oğuz**'a ve kardeşime yüzde beşerlik bir hisse vermiştim. Tabii onlar da benimle birlikte davacı olmuşlardı. Benim sonradan **Hazret-i Muaviye**'ye dil uzatması sebebiyle kendisinden ayrıldığım **İhsan Oğuz** ve kardeşim benim gibi yapmadılar. Onlar mahkemenin verdiği bu karara istinaden Zâfirî konaklarının yerini dava ettiler. Hoş alabilselerdi. İkisi birden buranın ancak yüzde onunu alabilirlerdi. Fakat onu da alamadılar. O zaman senin de ahbabın olan **Halil Zâfir Bey** bu konaklardan birinde oturuyordu. Bitişiğindeki eski **Zâfirî** Tekkesi şimdiki câmi-i şerifin **Neşet** adında bir imamı vardı. Bu imam o sırada aynı zamanda hukuk fakültesine devam ederek avukat çıkmıştı. **Halil Bey** bu gence vekâlet verdi. O'nun takip ettiği dava sonunda **İhsan Oğuz** da kardeşim de davayı kaybettiler. Türkiye Cumhuriyeti'nde adâlet böyle işliyor. Elimizde tapu var ama bu tapu ile bir çöpe bile sahip olunamadı."

Hanedan başına gelen böyle fâcialara âid bende sayısız bilgi mevcuddur. Zira ben de bir müddet hanedan mallarının geriye alınması için avukatlık yaptım.

Sultan Abdülhamid merhumun büyük oğlu **Selim Efendi** vaktiyle **Sultan Aziz** merhumun câniyane bir sûrette katlettirmiş olan **Hüseyin Avni Paşa**'nın yalısını ve bu yalının arkasında yüz dönüm civarındaki koruyu vârislerinden satın almıştı. Burası **Hüseyin Avni Paşa**'dan dolayı hâlâ Paşakapısı diye anılmaktadır. Orada şimdi **Hüseyin Avni Paşa**'dan kalma sâdece bir sebil

mevcuddur. Hanedan mallarının tasfiyesi için belli bir müddet tâyin edilmişti. O müddet zarfında avukat tutup gayri menkullarini tasfiye edemeyenler için hazine vekil olarak onlara âid malları satışa çıkarıyordu. **Selim Efendi**'nin de bu korusu böylece satıldı. O zaman beş bin liraya satılan bu korunun bedeli O'nun nâmına millî bankalardan birine yatırıldı. Belli bir müddet bekledikten sonra kendisine gönderilmeyen bu meblağ "gelip almadı" denilerek hazineye irad kaydedildi. Hâlbuki handedan mensuplarının Türkiye'den transit olarak geçmeleri bile yasaktı. **Selim Efendi** Beyrut'un Cünye adındaki sayfiyesinde ikamet etmekteydi. Hazır bu bahis açılmışken bir misal daha zikredeyim.

1974 senesinde çıkan afv-ı umûmî ile Türkiye'ye gelen şehzâdelerden biri de **Sultan Reşad**'ın torunu **Nâzım Efendi**'ydi. **Nâzım Efendi**'nin babası **Sultan Reşad** merhumun evlâdlarından **Mehmed Ziyâeddin Efendi**'ydi. Bu zâtın da bu gün Harem'de Gata Askerî Hastahânesi'nin başhekim binası olarak kullanılan muhteşem bir konağı ve O'nun arkasında Erenköy istikametinde bin dönümden ziyâde bir arâzisi vardı. Bu arazi **Sultan V. Murad**'ın Kadıköy Kurbağalıdere'deki köşkünün bahçesiyle Erenköy'de birleşiyordu.

Ziyâeddin Efendi, Türkiye'den çıkarılınca Mısır'a yerleşmişti. Oğlu **Şehzâde Nâzım Efendi**'nin bana anlattığına göre giderayak alelacele **Sokollu** Âilesi'ne mensup ahbabı olan bir avukata vekâlet vermiş, bu avukat nasıl yapmışsa **Ziyâeddin Efendi**'nin emlâkini kendi üzerine geçirmiştir. **Ziyâeddin Efendi** başka bir avukat tutarak eski avukatına emniyeti sûistimal davası açmış fakat her nasılsa bu dava da kaybedilmiştir. Fakat gariptir ki **Sokollu** Âilesi'nden olan avukat daha sonra insafa gelmiş olmalı ki **Şehzâde Ziyâeddin Efendi**'nin vârislerinden erkek olanlara iki yüzer, kızlara ise yüzer mısır lirası harçlık kabilinden göndermiştir.

Mehmed Nâzım Efendi bir defasında demişti ki:

"- Ben Türkiye'ye döndükten sonra **Sokollu** Âilesi'nden olan o avukatın torunu beni buldu ve beni evinde bir yemeğe dâvet etti. Bu evdeki mobilyaların kâmilen bizim köşkümüzde bırakıp gittiğimiz mobilyalar olduğunu gördüm. Duvardaki tablolardan yemek yediğimiz çatal kaşığa kadar!.. Çünkü babam o çatal kaşıkları Viyana'da bir fabrikaya ısmarlayıp yaptırmıştı. Saplarını da bizim yazıyla **Mehmed Ziyâüddin** yazılıydı. Fakat ev sâhibi ihtimal bu yazıyı okuyamadığı için bundan habersizdi. Bu yemek benim için hazin bir müşâhede vesilesi olmuştur."

Hanedan mallarının başına gelenler anlatmakla bitmez. Bu bir "**hân-ı yağma**" (yağma sofrası)dır. Hanedan mensuplarının gurbette çektikleri fakr-u zaruret ise anlatılır gibi değildir. [68]

*

Halil Zâfir Bey bir gün de şunu anlattı:

"-Büyük pederim vefât ettiği zaman cennetmekân **Sultan Abdülhamid Han** Hazretleri O'nu tekkeye bitişikteki arsada defnolunmasını emir buyurdular. Sonra O'nun mezarı üzerine bir türbe inşa ettirdiler. Fakat bu türbeyi kendileri de şeyhinin ayak ucuna defnolunmak için geniş tuttular. Babam ve kardeşleri bunun sebebini sorunca da kendisinin şeyhi yanına hatta O'nun ayak ucuna defnolunmayı düşündüğünü söylemiş ve bunun bir vasiyet olarak yakınlarına da bildirmiş. olduğu hâlde 10 Şubat 1918 tarihinde irtihâl-i dâr-ı beka eylediğinde bu vasiyet ileri sürülmüşse de ittihadçı güruh bunu nazar-ı itibara almayarak kendisini Cağaloğlu'ndaki **Sultan II. Mahmud** Türbesi'ne nakletmişlerdir. Eğer orayı görmüşseniz içeride pek çok Hanedan mensubunun mezarı vardır. Âdeta adım atacak boş bir yer yoktur.

İttihadçılar sâde O'nun vasiyetine aykırı hareket etmek-

68 Bunları merak edenler benim ilk defa 1974 Yılı'nda basılmış olan "**Osmanoğullarının Dramı**" isimli eserime bakabilirler. Bu eserden dolayı yayınlandığı yıl rahmetli **Turgut Özal Bey**'in başında bulunduğu Millî Kültür Vakfı jüri armağanı ile taltif edilmişimdir.

le kalmamışlardır. Vaktiyle Çırağan Sarayı'nı basarak **Sultan V. Murad'ı** tahta çıkarmak isteyen **Ali Suavi'yi** de başına bir sopa indirerek öldürmüş bulunan Beşiktaş muhâfızı **Yedisekiz Hasan Paşa'nın** mezarını da bulunduğu yerden kaldırmışlardır. Biliyor musunuz cennetmekân **Abdülhamid Han** Hazretleri **Yedisekiz Hasan Paşa'nın** bu hizmetini takdir ederek O'na **Barbaros Hayreddin Paşa'nın** türbesine defnettirerek Barbaros Türbesi'ne bitişik bir türbe yaptırmıştı. İttihadçılar bu türbeyi yıktırıp adamcağızın bakiye-i ızâmını yâni kemiklerini oradan çıkararak meçhul bir yere defnetmişlerdir.

Mehmed Ziyâeddin Efendi
(1873-1938)

Biliyor musunuz bu gün **Barbaros Hayreddin Paşa** türbesindeki park olan saha vaktiyle kâmilen mezarlıktı. Etrafındaki saha Cumhuriyet idârecileri İttihadçıların bir devamı olarak o mezarlığı tamamen kaldırarak burasını park haline getirmişlerdir. Türbenin ittisalindeki beş on mezardan başka bugün orada başka bir mezar yoktur.

Biliyorsun böyle şehir merkezlerindeki mezarlıklar böyle park hâline getirilmiştir Zira cumhuriyetçiler eski Osmanlılar'ın aksine olarak ölümü hatırlamak bile istemediklerinden mezarlıkları şehir dışına nakletmişlerdir. Onun yerine Zincirlikuyu mezarlığını ihdas etmişlerdir ki; o zaman buralar şehir hâriciydi. Bomboştu."

"- Biliyorum." dedim. "Trabzon'da da **Yavuz Sultan Selim** zamanından beri mevcud olup O'nun muhterem vâlidelerinin de medfun bulunduğu **"Hatuniye Mezarlığı"** da park yapılmış

O'nun yerine şehir hâricindeki Sülüklü Mezarlığı ihdas edilmiştir. Bugün Hatuniye mezarlığından kaldırılan mezar taşları Sülüklü'de teşhir edilmektedir. Hatuniye mezarlığının adı ise Ata Park'tır.

Ruslar bu mezarlığın üzerine Trabzon'un işgali sırasında tiyatro binası yapmışlardı. Cumhuriyeçilerin yaptıkları da Ruslar'ın yaptıkların farksız bir şey değildir." dedim.

Barbaros'un Beşiktaş'taki türbesi

FUAD ŞEMSİ İNAN
(1883-1974)

Fuad Şemsi İnan, İstanbul'da doğdu. Tanınmış edebiyat muallimlerimizdendir. Dârüşşafaka Lisesi ve Yüksek Muallim Mektebi müdürlüklerinde bulunmuştur. Meşrûtiyet inkılâ-bından sonra İttihad Terakki hükümetinin icraatini beğen-meyerek Orta Tedrisat Umûmî Müdürlüğü vazifesinden istifa, ederek me'mûriyetten ayrıldı. Bundan sonra **Hidiv Abbas Paşa**'nın işlerine bakan bir müdür sıfatıyla uzun müddet Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı'nda ikaamet etti.

Şâir **Mehmed Âkif Bey**'in en yakın bir arkadaşı idi. Bu sebebledir ki, **Mehmed Âkif Bey**, 1936 Yılı'nda burada vefât etmiştir.

Fuad Şemsi Bey'in îstinye'de şimdi vapur iskelesi olan yerde bir yalısı vardı. Bu yalının 1957 Yılı'nda **Menderes** tarafından istimlâkinden sonra Emirgân'da **Abbas Paşa**'ya âid **"Pembe Köşk"** denmekle mâruf olan eve taşındı ve vefâtına kadar hiçbir sûrette sokağa çıkmadı.

1971 Yılı'nda basılmış **"Hak"** isimli bir şiir kitabı bulunan **Fuad Şemsi Bey**, 1974'de ebedî âleme irtihâl etmiş olup kabri Edirnekapı'dadır.

*

Fuad Şemsi Bey dâima millî marşımızın şâiri **Mehmed Âkif Bey**'le birlikte hatırlanan bir şahsiyettir. O'nun en değerli eseri "**Âsım**"ın kendisine ithaf edilmiş olmasıyla da bu yakınlık sâbittir. Ben O'nun adını bir çok kereler **Mâhir İz Bey**'den duymuştum. Fakat kendisiyle tanışmıyordum. Esâsen O yıllardan beri evine kapanmış, dışarıya çıkmayan bir kimseydi.

Zannedersem 1966 veya '67 senelerindeydi. Bir gün merhum **Ali Ulvi Kurucu**, merhum hâfız **Abdurrahman Gürses** ile **Emin Saraç** Hocaefendiler Cağaloğlu'ndaki yazıhâneme geldiler ve:

"-Haydi kalk, seni bir yere götüreceğiz!.." dediler.

"-Nereye?" diye sordum.

"-**Fuad Şemsi Bey**'e gidiyoruz. Sen de gelmelisin. Seni alıp gitmek için buraya uğradık!.." dediler.

Misafirlerime, dâvetleri için teşekkür ettikten sonra **Fuad Şemsi** Bey'i ziyareti arzu etmediğimi söyledim. Buna gerekçe olarak da kendisini **Mâhir İz** Bey'in sohbetlerinden, gıyâbî olarak tanıdığımı O'nun beğendiği bir insanın da O'nun gibi güzel çay içmek, edebî sohbetler yapmaktan ileri gitmeyecek bir şahsiyet olduğunu düşündüğümü bildirdim. Fazladan olarak yıllardan beri evine kapanmış, dışarı çıkmayan bir kimse oluşunu da O'nun pasifliği meyânında ileri sürdüm.

O gün bana göre İslâm'a gönül verenler, canhıraş bir feryad hâlinde olmalıydılar. Roma'nın yanışını seyrederken **Neron**'un lir çalması[69] kabilinden memleketteki iman buhranına karşı fiilî bir mücâdele hâlinde olmamak, bana göre afv edilmez bir cürüm-

69 Aslında Roma'yı yakan **Neron** değil, Yahudiler'dir. Fakat yaptıkları her kötülüğü, bir başkasına mâl etmekte mâhir olan Yahudiler'in propagandaları sebebiyle Roma'yı **Neron**'un yaktığı galat-ı meşhur hâline gelmiştir. Üstelik bir de yangını seyrederken lir çalmaya devam ettiği yolunda, o garibe bir iftirada bulunmuşlardır.

dü. Tenkid ve târizlerimi, **Mehmed Âkif** Bey'in Mısır'a kaçıp gitmesinden **Mâhir İz** Bey'in edebiyat sohbetleriyle ihticac etmesine kadar şümullendirdim. Fakat misafirler ağır bastılar:

"-Orada yakın târih mevzuları konuşulur. Bunları sen hepimizden iyi bilirsin. Mutlaka beraber gitmeliyiz!.." diye ısrar ettiler.

Onları kıramadım ve isteksiz bir şekilde kendilerine katılarak **Fuad Şemsi** Bey'in Emirgân'da **"Pembe Köşk"** denilmekle mâruf olan evine gittim.

Sonradan içinde pek çok zaman geçireceğim bu ev âdeta bir müzeyi andırıyordu. Eski ve değerli antika eşyalar, büyük bir salonu çepeçevre doldurmuş bulunuyordu. Bunlara ilâveten hemen her meşhur hattatın bir çok levhasıyla süslü olan bu ev beni büyüledi.

O gün **Fuad Şemsi** Bey'in evinde, başta **Mehmed Âkif** Bey olmak üzere **Hidiv Abbas Paşa**'dan, **M. Kemal Paşa**'ya kadar pek çok kimsenin mevzubahs olduğu ve pek çok meselenin tâmik edildiği uzun bir sohbet oldu.

Mehmed Âkif Bey'in **Fuad Şemsi** ile uzun ve samimi bir beraberliği olmuştu.

Denilebilir ki bu meşhur şâir O'nun kucağında hayata gözlerini yummuştu. Pek çok şahsî eşyası kendisinde mahfuzdu. Şimdi **Mehmed Âkif** Bey'in bastonu, gece lambası, seccadesi ve bir gardrobu bendedir.

Fuad Şemsi Bey bu ilk görüşmede aralarında en genç olmama rağmen bana birçok defa takdir ve tahsinkâr bir üslupla hitap etti. Benden oldukça hoşlanmıştı. Her istediğim zaman ziyâretine gelebileceğimi, hatta mutlaka gelmekliğimi tekrar tekrar rica etti.

Biraz evinin dekoru ve biraz da kendisinin sert mizacı dolayısıyla ben de bu ısrarlı dâvete icabet ederek artık oranın müdâvimleri arasına karıştım ve gördüm ki bir akşam şâirler, başka bir

akşam mûsikîşinâslar ilh. velhâsıl her akşam ayrı bir dost grupu oradaydı.

Fuad Şemsi Bey sokaktan kaçmış, fakat sokağı evine taşımıştı. Bir gün kendisine dedim ki:

"-Bu sizdeki hâl gerçek bir inziva değildir. Radyoyu devamlı açık tutuyor. haberleri aslâ kaçırmıyorsunuz!.. Günde evinize birkaç gazete giriyor. Bunlara ilâveten gelen-gidenlerle hep siyâsî ahvâli tahkik ediyorsunuz. Memleketin gidişâtıyla bu kadar alâkadarsınız da neden evinize kapandınız?!.."

Bana dedi ki:

"-Senin bu sözlerin, benim hakkımda bir kınamadır. Fakat doğru yapmıyorsun. Bu hâl bir gün korkarım, senin de başına gelir. Ben de bir kınama sebebiyle bu hâle düştüm. Deseler ki:

"-Gökten altın yağıyor, kapının önüne çık, eteğini aç!.."

İçimden dışarıya çıkmak gelmez. Dışarıya çıksam, bir kadına, meselâ:

"-Ayşe Hanım!" diye hitâb edildiğini duyarak başımı o tarafa çevirip yarı dekolte bir kadın görsem, ben buna tahammül edemem!.. Sekte-i kalpten ölürüm!.. Zirâ ben, üç padişah görmüş, onların devirlerini idrâk etmiş bir kimseyim."

Ben daha sonra oraya **Ayhan Songar** Bey'i götürdüm. O bana dedi ki:

"-Bu adam, psikiyatrik hastadır. Tam bizlik!.. Fakat kimseye bir zararı yok. O'na bunu söylesem gücenir."

Fakat ben **Ayhan Songar**'dan bu sözü henüz duymamış olduğum için **Fuad Şemsi**'ye sordum:

"-Kimi kınadınız?"

Dedi ki:

"-Şehremini'ndeki Dâru'l-Muallimîn'de müdürdüm. Perşembe günleri öğlen vakti mektep tâtile giriyordu. Ben de tramvaya binip Eminönü'ne geliyordum. Oradan Büyükada'ya Anadolu Kulübü'ne giderdim. Bir gün tramvayın Gülhâne'nin önünden

dönüp Sirkeci'ye kıvrıldığı noktada yolda bir sıkışma oldu. Ben vatmanın arkasında ayakta duruyordum. Sol tarafımızda Salkımsöğüt Dergâhı vardı. O dergâhın şeyhi **Osman Şems Efendi**'nin şiirlerine hayrandım. Bir kimsenin O'nun bir gazelini elde ettiğini duysam, ne yapıp eder onu istinsah ederdim. Hayranı olduğum **Osman Şems Efendi**'nin bu dergâha kapanıp bir daha dışarı çıkmadığını duymuştum. **Osman Şems Efendi, Nâmık Kemal** neslinin üstadı olan bir büyük dîvan şâiridir. Tab edilmemiş olan bu divandan birkaç gazele sahip olmak, bizim gibi edebiyat hocaları için büyük bir imtiyazdı."

O sırada **Osman Şems Efendi**'yi Salkımsöğüt Dergâhı şeyhliğinde istihlâf etmiş olan **İzzi Efendi** de, selefi ayarında büyük bir şâirdi. O'nun birkaç gazeline sahip olmak da aynı şekilde iftihar vesilesi idi. **İzzi Efendi** de üstadının yolundan giderek kendini bu tekkeye hapsetmiş bulunuyordu. Yunan İzmir'e saldırdığında:

"-Zito **Venizelos**!.." yâni "Yaşasın **Venizelos**!.." demediği için kasaturayla başına vurula vurula öldürülmüş olan Miralay **Fethi** Bey bu büyük şâirin oğluydu. O gün gazete görmediği, bugünkü muhâbere vâsıtaları mevcud olmadığı hâlde:

"-Eyvah, oğlumu öldürdüler!.." diyerek tekkenin pencerelerine saldırdığını, bu hâlde bile dışarı çıkmadığını duymuştum.

Bu sırada bir derviş, tekkeden içeriye giriyordu. Bense vatmanın arkasında tam o tekkenin kapısı hizasında ayakta duruyordum. Kapı açılınca tekkenin içi bana karanlık bir dehliz gibi göründü. Kendi kendime:

"-Allah. Allah!.. Şu güzel şiirleri yazan o büyük şâir, şu dehlize irâdî olarak kendini nasıl da hapsetmiş?!" diye düşündüm ve O'nu kınadım. Yol açılsa tramvay ilerleyecek ve ben bu manzaraya şâhid olup içimden böyle hisler geçirmeyecektim. Allah'ın takdiri imiş!.. Bir gün geldi, sokaktan nefret eder oldum. Ben bunun, o kınamanın bir cezası olduğunu düşünüyorum. Bak

sen de şimdi beni kınıyorsun!.. Bir gün bu hâl senin de başına gelir. dikkat et!.." dedi.

Ben sordum:

"-Evine kapandıktan sonra hiç dışarı çıkmadınız mı?"

"-Bir defa çıktım." dedi ve izah etti:

"-Benim bugün İstinye'de vapur iskelesi yapılmış olan yerde. bir yalım vardı. O yalıyı Menderes 1957 yılında istimlâk etti. O zaman bu eve taşınmak için sokağa mecburen çıktım."

Anlattığına nazaran **Hidiv Abbas Paşa**, Emirgan Lâle Bahçesi'ni belediyeye hediye ettikten sonra, bir kızı verem olmuş. **Fuad Şemsi** Bey O'nun kasasına bakıyordu. **Abbas Paşa**, kendisini çağırarak:

"-Şu Emirgân Bahçesi'ndeki Sarı Köşk bu kızın sağlığına ne iyi gelirdi!. Fakat onu belediyeye bağışladık. Oralarda başka bir yerimiz yok mu?" demiş.

O da:

"-Var efendim. Lâle bahçesinin duvarları dışında bir arsamız var. Emrederseniz oraya bir konak yaptıralım!.." karşılığını vermiş.

Hidiv Abbas Paşa, mülklerinin sayısını bile bilmezdi.[70] **Fuad Şemsi Bey, Abbas Paşa'nın** bu veremli kızı için oturmakta olduğu bu Pembe Köşk'ü yaptırmış. Arkasındaki geniş

---

70 Bunun isbatı şudur: Kendisinin Dalaman adında iki çiftliği varmış. Biri Anadolu'da, biri Mısır'da. Bir İngiliz firmasına Mısır'daki Dalaman çiftliği için bir proje hazırlatmış. Bu proje, yanlışlıkla Ege'deki Dalaman çiftliğine tatbik edilmiş. Gariptir ki, bu çiftlikten tren geçmediği hâlde oraya bir tren bilet gişesi inşâ edilmiştir. Değil **Abbas Paşa**, adamları bile Mısır'daki Dalaman çiftliğini Anadolu'daki ile -muhakkak mülk çokluğu sebebiyle- birbirine karıştırmışlardır.

Abbas Paşa'nın mülklerindeki bu karışıklığa diğer bir misalde O'nun Kandilli'deki köşkünün yapımında yaşanmıştır. Bugün belediyeye âid olan ve **"Hidiv Kasrı"** diye anılan bu binanın projesinin Fransızlar yapmışlardır. Bina tıpatıp bir şapel, yani küçük kilisedir. Her tarafı haç dolu olduğu gibi çan kulesi dahî mevcuttur. Bu sebepledir ki **Abbas Paşa** orada bir gün bile oturmamış, onu İstanbul belediyesine hediye etmiştir.

bir arsayı da **Mâhir İz** Bey'e hediye etmiş. **Mâhir İz** Bey **Fuad Şemsi** Bey'in vefatından önce burayı satmıştır. Alan adam, hemen Pembe Köşk'ün arkasında sefer tası gibi yüksek bir apartman bina etmiştir. Buna çok kızıyordu ve:

"-Ulan bari ölümümü bekleseydin!.. Sokağa çıkmıyorum, ama keneften bu heyûlayı görmemek kabil değil!.. Kafama yıkılacakmış gibi geliyor bana!.." diyordu.

Mısır ve Sudan Hidivi Abbas Hilmi Paşa (1874-1944)

Hidiv'in bu veremli kızı, köşk yapıldıktan kısa bir müddet sonra vefât etmiş. Köşkü MİT kiralamış. Fakat **Fuad Şemsi** Bey'in yalısının istimlâk edildiği 1957 yılında, onlar da burayı tahliye etmiş olduklarından köşk boşmuş.

Abbas Paşa'nın vefâtından sonra O'nun kızı **Emine Katırcıoğlu**[71], artık evinden çıkmayan **Fuad Şemsi** Bey'e vekâlet vermiş. Bu vekâlet gereği olarak kiralar toplanır, **Fuad Şemsi** Bey'e getirilirdi. O da bunun içinden maaşını aldıktan sonra ka-

---

71 **Emine Katırcıoğlu**, yarı meczub bir kadındı. Külüstür bir arabaya biner, arabanın arkasını erzak doldurur, çantasına külliyetli bir miktar da para alır, her gün vazifeli bir memur gibi bir gecekondu mıntıkasına giderdi. Nereden öğrenmişse, yarı hastabakıcı vasfını hâizdi. Gittiği yerlerde sümüklü çocukların sümüklerini siler, hastalara iğne yapar, fakirlere erzak ve para dağıtır, çantası ve arabası boşalmış olarak evine dönerdi.

Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın "**Serâb-ı Ömrüm**" isimli şiir kitabının mukaddimesinde **Emine Katırcıoğlu**'na teşekkürü vardır. Bunun sebebi, o kitabın bütün basım masraflarını karşılamış olmasıdır. Aynı şekilde **Fuad Şemsi**'nin yegâne kitabı olan "**Hak**" isimli şiir kitabında da bir "**tahdîs-i nimet**" kaydı vardır. Bu da **Fuad Şemsi**'nin 30 seneden fazla evinden çıkmadığı hâlde kendisinden on bin lira maaş alması sebebiyledir.

lanı Prenses Emine'ye gönderiyordu. Zannedersem vefat ettiği 1974 târihinde bu maaş on bin liraydı. Bununla rahat bir hayat sürüyordu.

Emine Katırcıoğlu yalısı istimlâk edilen **Fuad Şemsi** Beyi boş olan Pembe Köşk'e yerleşmeye ikna etmiş ve **Fuad Şemsi** ölene kadar burada yaşamıştır.

Fuad Şemsi Bey şâir **Osman Şems Efendi**'ye hayrandı. Hemen her akşam misafirlerine O'nun divanından birkaç gazel okurdu. Bu divanı ele geçirmesinin hikâyesini **Mâhir İz** Bey -galiba tahmine dayanarak- yanlış naklet-mektedir. O diyor ki:

"Edebiyata, sofiyeye büyük bir hizmeti oldu. Mutasavvıf şâir Osman Şems Efendi'nin eserlerini yakınlarından ve veresededen topladı. Birkaç nüsha istinsah etti. Fakat tab'ettirmek imkânı bulamadı. Ancak bir nüshasını Tevfik Demiroğlu[72] *vasıtasıyla Süleymaniye Kütüphanesi'ne koydurdu."*[73]

Hakikat böyle değildir. Benim kendisinden dinlediğime göre **Hidiv Abbas Paşa**, bir gün Kadıköy'de Yel Değirmeni'nden geçerken üzerinde "**Satılık**" levhası asılı olan bir köşk görmüş. **Fuad Şemsi** Bey'e bunu târif ederek gidip kendisi için pazarlık edip satın almasını emretmiş. **Fuad Şemsi** Bey ev sahipleri ile pazarlık ederken evin bir çocuğunun elinde bir defter görmüş. Çocuk, onu karıştırıp sağını solunu çiziktiriyormuş. Bunun şiirler ihtiva etmekle olduğunu fark edince çocuktan ricâ edip alıp bakmış. Bu **Osman Şems Efendi**'nin yazma bir dîvanı imiş. Ev sahiplerine dönerek:

"-Önce bunu konuşalım. Bunu bana satın!.." demiş.

Onlar da:

"-Ne kıymeti var!.. Al, sizin olsun. Paranın lâfı mı olur?!"

---

72 **Tevfik Demiroğlu**, Pul Müdürlüğü'nden emekli ve **Abdülhakim-i Arvâsî**'nin akrabası olan bir zâttı. Yakınlığım olan bir devr-i kadim efendisi idi. Müstakillen yazılmaya değer bir şahsiyettir.

73 **Mâhir İz**-Yılların İzi, İstanbul 1975, sh. 237

demişler.

Hazine bulmuş gibi sevinen **Fuad Şemsi** Bey, dîvanı kaptığı gibi sokağa fırlamış. Ev sahipleri:

"-Durun beyefendi!.. Ne oluyorsunuz? Ev pazarlığı yapacaktık?!" demişlerse de aldırmayıp oradan uzaklaşmış. Bu dîvanı, kırk defter hâlinde yazmıştır. Fakat bunların hiçbiri **Mâhir İz** Bey'in dediği gibi Lâtinize edilmiş veya bir başkasına bir kopyası verilmiş değildir. **Fuad Şemsi** Bey o şiirleri hemen her sohbette bir vesile bulup okur, fakat kimsenin bir satırını dahî not etmesine müsaade etmezdi.

İki vesileyle bu yazma dîvanın mütebâkî hikâyesini de anlatalım:

Trabzon Lisesi'nden hocam olan Prof. Dr. **Kaya Bilgegil** bir yaz tâtilinde İstanbul'a gelmişti. O zaman Erzurum'da kuruluşuna memur edildiği İslâmî İlimler Fakültesi'nin dekanı idi. **Osman Şems Efendi** dîvanına merak sarmış, galiba onu yayınlamak istiyordu. Bununsa tek nüshasının **Fuad Şemsi** Bey de olduğunu bilmiyordu. Süleymaniye vesâir kütüphânelerde bu dîvanı araştırırken, ben duruma muttali oldum. Kendisine:

"-**Osman Şems** Dîvanı, **Fuad Şemsi Bey**'in elindedir. Hatta onu kırk defa yazmıştır. Yani müteaddid nüshaları vardır. Gidip birisini kendisinden isteyelim!.." dedim.

Birlikte **Fuad Şemsi** Bey'e gittik. **Fuad Şemsi** Bey dîvanı vermek şöyle dursun, her akşam misafirlerine açıp okuduğu defterleri bile göstermedi. Bir çok kereler:

"-Ulan. Allah cezanı versin!.. Beni kendine âşık ettin!.. Peygamber senin kadar gönlüme düşmüyor!.." demiş bulunduğu hâlde, benim ısrarlarım dahî hiçbir netice vermedi.

Kaya Bilgegil araştırmalarına devam etti. **Osman Şems Efendi**'den sonra Salkımsöğüt Dergâhı'na şeyh olan **İzzi Efendi** vârislerinden bu divanı araştırmaya koyuldu. **İzzi Efendi**'nin **Gülistan** Hanım isimli bir kızı hayattaymış. O'na ulaştı. Bir devr-i

kadim hanımefendisi olan **Gülistan** Hanım Park Otel'in altında "Karga Sekmez" semtinde oturuyordu. **Kaya Bilgegil** ile ziyaretine gittik. Kadının evi yazma eser doluydu. Bunların çoğu divandı. **Gülistan** Hanım, ihtimal, çoktan beri bunlara bakmamıştı.

"-Bunlar, babamın eserleri!.. Aralarında **Osman Şems** Dîvanı yoktur, ama bir kere daha bakalım!.." dedi.

Dîvanların birini aldı, diğerini bıraktı. Her eline aldığını su gibi okuyordu. Fakat bu yığının içinden ne **Osman Şems** Efendi'nin ve ne de **İzzi Efendi**'nin Dîvanı çıktı. **Kaya Bilgegil**'le me'yus bir şekilde oradan ayrıldık. **Bilgegil** eski edebiyata bîhakkın vâkıf bir insandı.

"-**Osman Şems** Dîvanı Dîvan Edebiyatı'nın en üstün eseridir. Değerinin bilinmemesi, yenilik cereyanlarının başladığı bir zamana rastlamış olmasından ve çoğaltılmamış bulunmasındandır." diyordu.

Kaya Bilgegil'in bu beyânı, **Fuad Şemsi** Bey'i te'yid ediyordu. O, dîvanı buluncaya kadar araştırmaktan vazgeçmedi. Her nasılsa **Mâhir** Bey'in bahsettiği **Tevfik Demiroğlu**'na ulaştı. Fakat **Demiroğlu**'nun fotoğraf tekniği ile çoğaltılmış olan bu nüshası nâtamammış. **Kaya Bilgegil** O'nun üzerinde çalışmaya devam ederken, **Fuad Şemsi** Bey evinde ahbaplarından **Ahmed Hamdi Çağıl** adındaki bir avukatı karşılarken düşüp kalçası kırıldı.

O zaman seksen yaşlarında bulunduğu için bu kırık kolay kolay düzelmedi. Dostlarının ısrarı üzerine bir gün kendisini zorla Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırmışlar. Gece yarısı bir hastabakıcıyı ayarlayarak hastaneden kaçmış. Bir gece bile orada yatmamıştır. Sebep, kapıların gürültülü bir şekilde açılıp kapanmasıymış. Bu hâdiseyi anlatırken:

"-Medeniyet, eşyaya tasarruf olgunluğudur!.." demişti.

Bu kırık hâdisesi dolayısıyla epey müddet yattıktan sonra ben kendisine bir kırıkçı getirttim ve o gün kendisine on mad-

delik bir tavsiyede bulundum. Bu tavsiyelerden biri de **Osman Şems Dîvanı**'nı bir ehline vermesiydi ki, bu vak'ayı ileride tafsilâtıyla anlatacağım. Bunun üzerine kırktan fazla defteri ısrarla bana verdi. Ben de **Kaya Bilgegil**'e:

"-Alın size **Osman Şems** Dîvanı!." diyerek onları kendisine teslim ettim.

Bu hâdiseden az bir müddet sonra ben gurbete çıktım. Ben gurbetteyken Prof. Dr. **Kaya Bilgegil**, dîvanı neşredemeden vefât etti. (1988) Bir arkadaşımla aynı apartmanda altlı-üstlü oturuyorlardı. O'nun vasıtasıyla hanımından rica-minnet bu defterleri geri alabildik. Şimdi bu defterler Prof. Dr. **Yekta Saraç**'ın elindedir. O, ilgi duyunca, ben de bir ehlidir diyerek bu defterleri kendisine teslim ettim. Şimdi onun bunu neşretmesini bekliyoruz.

Mâhir İz Bey'in adı geçen hâtıralarında, **Fuad Şemsi** Bey'le ilgili olarak başka yanlışlar da var. O diyor ki:

"***Fuad Şemsi** Bey, bir gün Paşa'ya bir kartvizit yaptırmak islemiş. Birinci sınıf hattatın kim olduğunu sordurmuş. **Hulûsî Efendi**'yi tavsiye etmişler. **Hulûsî Efendi** zamanının ta'likde yegâne üstadı, hocası Hattat **Sâmi Efendi**'nin en mümtaz talebesi, vakur, azizunnefs, müstağnî ve muttekî, sâlih bir zâttı. Kendisini Mısır Apartmanı'na dâvet etmiş ve istediğini söylemiş. **Hulûsî Efendi** de kabul etmiş. Ne zaman yazacağını sormuş. «Ne zaman canım isterse!..» cevabını alınca, o güne kadar alışverişte kimseden işitmeye tahammül edemeyeceği bu istihzâkâr sözden bütün sinirleri gerilmiş; başkası olsa derhal kapıyı göstermesi lâzım gelirken, tek sanatkâr olduğu için ses çıkarmamış. Bu sefer «Borcumuz ne olacak?» diye sormuş, **Hulûsî Efendi**'nin «Beş altın!..» demesi üzerine kendisine asabiyetten mütevellid bir hâl olmasından çekinip hemen kabul ederek işi bitirmiş. Fakat düşündükçe **Hulûsî Efendi**'ye muhabbeti artmış; kendisinin arayıp bulamadığı müstağni bir adam olduğu için her fırsatta görmek istemiş ve sık sık gelmesini ricâ etmiş. **Hulûsî Efendi** de bunu*

fırsat bilerek namaza başlamasını ve Hacc'a gitmesini tavsiye etmiş. Fuad Şemsi Bey onları yerine getirmiştir."[74]

Benim, kendisinden dinlediğim ise şöyledir:

Hidiv Abbas Paşa kendisine:

"-Hangi sanatkâr, ne getirirse al ve karşılığında ne isterse ver!" demiş.

Bu himâyenin birinci muhatabı hattatlarmış. İlim ve fikir adamlarından, şâirlerden herhangi birinin tedâvî için Avrupa'ya gitmesi gerekiyorsa, onların masraflarını da cömertçe karşılamakla birlikte asıl himâye etmek istediği hattatlarmış. Zamanla **Hidiv**'in işlerini merkezîleştirdiği Beyoğlu'ndaki Mısır Apartmanı, hüsn-i hatlarla dolmuş, taşmış. Bunlardan bir kısmı da **Fuad Şemsi** Bey'in geniş salonunun duvarlarını süslüyordu. Bir gün bunları inceleyen **Hidiv**:

"-Beşiktaşlı **Hacı Nûri Efendi**[75]'nin (**Hulûsi Efendi** değil) burada hiçbir yazısı yok!.." diye sorunca **Fuad Şemsi** Bey:

"-O gelip gitmez!.." karşılığını vermiş.

Hidiv de:

"-Kendisini dâvet et!.. Paşa, senden kendisine tâlik yazı ile bir kartvizit yazmanı istiyor, de!.. Bu bir başlangıç olsun, ayağını alıştıralım!.." demiş.

Fuad Şemsi Bey de hocaya haber göndertip makamına çağırtmış. **Hacı Nûri Efendi**, pür azamet **Fuad Şemsi** Bey'in Mısır Apartmanı'ndaki idâre odasına girmiş ve selâmdan sonra:

"-Buyur efendi, emriniz!.." demiş.

Fuad Şemsi Bey oturmasını ricâ etmişse de O yine ayakta olduğu hâlde:

"-Emriniz!.." diye ısrar edince **Fuad Şemsi Bey Hidiv Abbas Paşa**'nın ricasını bildirmiş. **Hacı Nûri Efendi**, meseleyi öğrenir öğrenmez çıkıp gitmiş. Birkaç gün sonra istenilen kartviziti

74 **Mâhir İz**, a.g.e. sh. 236-237

75 **Hattat Hacı Nuri Korman** (1868-1951)

yazmış olarak tekrar gelmiş. **Fuad Şemsi** Bey:

"-Borcumuz ne?" diye sorunca.

"-Sekiz altın!." karşılığını vermiş.

Fuad Şemsi Bey'in bir kartvizit için bu kadar büyük bir meblâğ istenmesine canı sıkılmışsa da hissiyatını gizlemeye çalışarak kasayı açıp istenilen meblağı vermiş. **Hacı Nûri Efendi**, yine oturmadan ve çay-kahve teklifine aldırış etmeden çıkıp gitmiş.

Kısa bir müddet sonra Ramazan hulûl etmiş. **Hidiv Abbas Paşa, Fuad Şemsi** Bey'e

Hacı Nûri Efendi'yi de bir iftar dâvetine mutlaka çağırmasını tembihlemiş. İftar sofrasında birçok hizmet eden kimse mevcud olduğu hâlde, **Fuad Şemsi** Bey tesâdüfen masada yanına düşen **Hacı Nûri Efendi**'ye iltifat için:

"-Hocaefendi hazretleri!.. Müsaade ederseniz çorbanızı ben koyayım!.." demiş ve kepçeye el atmışken **Hacı Nûri Efendi**:

"-Çorbayı koyman da kartvizitin parasını verme gibi gönülsüz olacaksa, gerekmez, bırak kalsın!.." demiş.

Bununla beraber **Fuad Şemsi** Bey, **Hacı Nûri Efendi**'nin kendisi gibi sert mizaçlı biri olduğunu iyi anlamış olacak ki, O'nunla kısa zamanda dost olmuş. Bu sebepledir ki, **Fuad Şemsi** Bey'in evinde bu büyük hattatın yazılarından pek çok örnek mevcuddu. Hatta doksan dokuz levha hâlinde bir "**Esmâu'l Hüsnâ**" serisi vardı ki görülecek şeydi. İki ayrı renkte kartona birini erkek, birini dişi oyarak mobilyacıların yaptığı gibi iki kartonu birbirinin içine girdirerek yapılmış bir kaatıa idi.

Mâhir İz Bey'in yukarıya alınan paragrafında hac ile ilgili beyânının da doğru olmadığını sanıyorum. Zira **Fuad Şemsi** Bey'den dinlediğime nazaran **Hidiv Abbas Paşa, Fuad Şemsi** Bey'e bir vapur kiralayarak İstanbul'un bütün kalburüstü eşhasını hacca götürmesini emretmiş. Kamaralara yerleştirilmelerin bazısını **Hidiv Abbas Paşa** bizzat yapmış olduğundan **Fuad Şemsi**

Bey **İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal** ile aynı kamaraya düşmüş olmaktan ve Hicaz'a gidene kadar O'nunla nasıl saç saça, baş başa kavga ettiğinden defâatle ve uzun uzun bahsetmiştir.

Gerçekten bunların her ikisi de gâyet asabi, tok sözlü ve hatta geçimsiz kimselerdi.

Ben Pembe Köşk'e devam ederken orada **Mâhir İz** Bey'le karşılaşmadım. Galiba o sıralarda O'nunla dargındı. Çünkü **Mâhir Bey** hakkında icab ettikçe pek mültefit beyanda bulunmuyordu. **Fuad Şemsi** Bey kendisi gibi feleğe minnet etmez bir tek kişi ile dostluğunu devam ettirebilmişti. O da "**Hâfız Bey**" denilmekle meşhur olan **Yusuf Ararat**'tı.[76]

Gâyet bilgili, şâir[77] ve nüktedan bir zât olan **Hâfız Bey** bekârdı. Kanlıca'da gecekondumsu bir evde tek başına yaşardı. Bir gün **Fuad Şemsi** Bey kendisine sormuş:

"-Sen hastalanınca ne yapıyorsun?!.."

Hâfız Bey:

"-Ne yapacağım, hiç!.. Yorganı başıma çekip iyileşinceye kadar yatıyorum!.." karşılığını vermiş. Bunun üzerine **Fuad Şemsi** Bey:

"-Burası koca bir köşk!.. Yarı yarıya boş sayılır!.. Gel, burada kal!.." demiş.

Bunu anlatan **Fuad Şemsi** Bey, **Hâfız Bey**'in ne karşılık verdiğini söylememişti. Onu da sonra **Hâfız Bey**'den öğrendim:

Hâfız Bey, Fuad Şemsi Bey'in bu teklifini naklettikten sonra demişti ki:

"-O'na dedim ki; sen bir horozsun!.. Ben de kendime göre bir horozum!.. İki horoz, bir kümeste barınamaz!.. **Fuad Şemsi** Bey bu birlikte yaşama teklifini bana da defâatle yapmıştır. Bu

---

76 **Hâfız Bey** hakkında bilgi edinmek için bkz. **Mâhir İz**- a.g.e. sh. 276 vd.

77 **Hâfız Bey**'in bütün şiirlerini yazdığı defter şahsî arşivimde mahfuzdur.

ısrarından sıkılarak bir müddet ziyâretlerime ara verdim. Fakat O ısrarından vazgeçmedi.

O sırada Vakıflar Bölge Müdürü olan **Rifat Bey**'e Pembe Köşke bir kat ilâve inşâ ettirerek beni orada oturtmak istiyordu. Bunun için hesaplar bile yaptırdı. Mâliyeti altmış bin lira çıktı. Kendisinin o sırada otuz bin lirası vardı.

Bu dört yüz bin liraya istimlâk edilmiş olan yalısının parasından arta kalan bakiye idi. Bana ısrarla diyordu ki:

"-Eksik kalan otuz bin lirayı da sen bul!.. Bu işi gerçekleştirelim!.."

Bu meblâğı mülkün sahibi olan prenses **Emine** Hanım'dan talep etmesi teklifime yanaşmıyordu.

"-O'nun şimdi çoluk-çocuğu yetişti. İşine karışıyorlar. Ola ki yapmak istediği hâlde engellenir. O'ndan bugüne kadar hiçbir kere:

"-Hayır!.." diye bir söz duymadım. Cesâret edemiyorum!.." diyordu.

Parayı temin edemediğim yolunda bir mâzaret sayesinde bu işten güç belâ sıyrılabildim."

Fuad Şemsi Bey her nedense- **Yahya Kemal**'i de sevmezdi. Bilmem aralarında ne geçmişti. O'na **Yahya Kemal**'i sevdirmek için ne söyledimse fayda etmemişti. Buna mukabil bu **Mehmed Âkif** Bey'in aziz dostu O'nun amansız düşmanı **Tevfik Fikret**'i hâlâ beğeniyordu. O'nun Kur'ân'a karşı tavrı sebebiyle kendisini uğrattığı hüsrana rağmen zaman zaman **Fikret**'i methetmekten geri kalmazdı. **Tevfik Fikret**'te en ziyâde takdir ettiği husus karakterdi. Bir gün şöyle bir vak'a anlatmıştı:

Fuad Şemsi Bey bir gün Galatasaray Lisesi'nde müdür olan **Tevfik Fikret**'i ziyârete gitmiş. O sırada **Fikret**, hazırlanmış, müdür odasından çıkmak üzereymiş. **Fuad Şemsi** Bey'in kendisini ziyârete geldiğini görünce itizâr ederek:

"-Özür dilerim! Çok acele bir iş için dışarı çıkmak mecbûri-

yetindeyim. Kusura bakmazsan beraber çıkalım. Taksim'e kadar Beyoğlu'nu geçerken konuşuruz." demiş. **Fuad Şemsi** Bey ziyâreti mütenekkiren (habersiz) yaptığı için mecburen kabul etmiş.

Tevfik Fikret, Fuad Şemsi Bey'in koluna girmiş olduğu hâlde konuşa konuşa yürürlerken karşıdan devr-i sâbık vükelâsından (**Sultan II. Abdülhamid**'in nâzırlarından) birisinin gelmekte olduğunu görmüşler. **Tevfik Fikret, Fuad Şemsi** Bey'in kolundan çıkarak o zâta kandilli bir temennâdan sonra ayaküstü hâl hatır etmiş. Bu sırada **Fuad Şemsi** Bey, kenara çekilmiş, bu manzarayı biraz hayret ve biraz da yadırgama ile temâşâ ediyormuş. **Tevfik Fikret** dostunu yol ettikten sonra **Fuad Şemsi** Bey'e dönünce O'nun yüzündeki hayret ifâdesinden rahatsız olarak:

"-Ne o, niye öyle tuhaf tuhaf bakıyorsun?!" demiş. **Fuad Şemsi** Bey de:

"-Üstad! Bu zât devr-i sâbık vükelâsından felân şahıs değil mi?" diye sorunca:

"-Evet O'dur. Peki niye hayret ediyorsun?" demiş. **Fuad Şemsi** Bey de:

"-Ayol siz gazete okumuyor musunuz?! Her gün bu zâtın hırsızlıklarından bahsedildiğini duymadınız mı?!" deyince **Tevfik Fikret** şu karşılığı vermiş:

"-Bana bak **Fuad**!. Ben bu adamı nâzır olmadan evvel nâmuslu bir adam olarak tanıdım. Nâzırlığında da nâmuslu bir adam olduğuna inanmaktayım. Sen bu İttihadcı güdümlü gazetelere ne bakıyorsun?! Bu Dünyâ'da bir kuru selâmımız var. Onu da dilediğimize dilediğimiz şekilde İttihadcıların korkusuyla veremeyecek miyiz? Sen istersen öyle yap. Ben kendi bildiğime göre hareket ederim!." demiş.

Böyle birçok vak'a ile **Tevfik Fikret**'in karakter sağlamlığına şahâdet eden **Fuad Şemsi** Bey zaman zaman O'nun gerek "**Sis**" şiiri ve gerekse "**Târîh-i Kadîm**"inden dolayı da kendisini ağır bir sûretle tenkîd etmekten ictinâb etmez ve zaman zaman:

"-Allah Kur'ânla uğraşanı böyle makhûr eder. Evlâdı papaz olur. Kendisi ölüm döşeğindeyken karısının **Mehmed Rauf**'la ("**Eylül**" romanının yazarı) aşna fişna olmak mezelletine dûçâr eder!" derdi.

Besbelliydi ki, **Fuad Şemsi** Bey gençliğinde **Tevfik Fikret**'i çok sevmiş. O'nun sonraki tavrı dolayısıyla da hüsrana uğramıştı.

"-**Fikret** olmasa ben olmazdım, zamanımız şâirlerinin çoğu da olmazdı." diyerek **Tevfik Fikret**'in bir devir münevverleri üzerindeki müessiriyetini anlatmak isterdi.

Bununla beraber **Fuad Şemsi** Bey'in asıl hayran olduğu şahsiyet **Tevfik Fikret**'in hasmı **Mehmed Âkif** Bey'di.

Fuad Şemsi Bey'den dinlediklerim içinde asıl büyük yekûn tutan **Mehmed Âkif** Bey ile ilgili olanlardır.[78] Şimdi biraz da onlardan bahsedelim:

Fuad Şemsi Bey, **Mehmed Âkif** Bey'le kolkola Kovacılar Caddesi'ne Unkapanı tarafındaki ucundan girmiş, Bozdoğan Kemeri yönüne gidiyorlarmış. Tam Vefâ Lisesi'nin karşısında. Molla Hüsrev Câmi-i Şerifi'nin önündeler iken, konuşulan sözle ilgilendirerek **Fuad Şemsi** Bey, **Tevfik Fikret**'in bir kıt'asını okumuş. **Mehmed Âkif** Bey'in buna canı sıkılmış:

"-Eee, sen okumuyorsun, beste yapıyorsun!.." demiş.

Fuad Şemsi Bey de buna mukabil:

"-Ben beste yapmıyorum!.. Herifçioğlu, besteyi onun içine koymuş, ben de onu bulup çıkarıyorum. Sıkıysa, sen de böyle bir şiir yaz bakalım!.." karşılığını verince **Âkif** Bey, sinirlenerek O'nun kolundan çıkmış ve gidiş istikametini değiştirerek Şehzâdebaşı'na yönelmiş. **Fuad Şemsi** Bey diyordu ki:

"-O gün yolumuz ayrıldı. Lâkin sâde maddî olarak değil!..

---

78 **Fuad Şemsi** Bey'in **Mehmed Âkif**'le ilgili düşünceleri hakkında tafsîlât için **Ertuğrul Düzdağ** arkadaşımızın "**Mehmed Âkif-Mısır Hayatı**" isimli eserine (İstanbul, 2003, sh. 124 vd.) bakılabilir.

Âkif Bey'le görüşmediğim esnada birtakım insanlar etrafımı sardı. Yavaş yavaş benim ayağım kaymaya başladı. Perşembe günleri Dârul-Muâllimîn tâtil olunca Şehremini'nden tramvaya binip Eminönü'ne ve oradan Büyükada'daki Yat Kulübü'ne gitmeye başladım. O muhitteki en hafif işim sigara idi. İçki ve kumara daldım. Böylece başka bir Dünyâ'da yaşarken, fırka (İttihad ve Terakki), **Ziya Gökalp**'in arkasına takılıp Türklüğü ön plâna çıkarıp Osmanlılık ve Müslümanlığı ikinci plâna itince istifa ettim. Hayatta hiçbir garantim yoktu. Bunu düşünmek de aklıma gelmiyordu."

Ben bu noktada sordum:

"-Neden teamüllere uymadın da istifanı sadrâzama gönderdin!.."

İbnü'l-Emin gibi biraz ağzı bozuk olan **Fuad Şemsi** Bey:

"-Ulan hergele, sen bunu nereden biliyorsun?" deyince:

"-Ben senin istifânı İkdam Gazetesi'nde okudum." dedim. O da:

"-Bunca yıldır sokağa çıkmadım, senin kütüphaneni görmek için bazen sokağa çıkmayı aklımdan geçiriyorum. Benim istifamı sadece İkdam haber yapmıştı. Sen de onu görmüşsün. Müthiş!.." dedi.

Sonra anlatmaya devam etti:

"-İstifamı **Abbas Paşa** duymuş. Beni çağırttı ve emin bir insana ihtiyacı olduğunu söyleyerek beni işinin başına geçirdi. Mısır Apartmanı'na yerleştim. O tufeylîler yine etrafımdaydılar!.. Hatta daha fazla olarak!.. Çünkü bu sefer **Hidiv**'in kasasına hükmediyor ve dilediğime, gönlümce ikramda bulunmak selâhiyetini hâiz bulunuyordum.

Âkif'le dargınlığımızın üzerinden takriben on yıl geçmişti. O bir gün gururunu kırarak pat diye kapıyı açıp idâre odamdan içeriye girdi. Odada sigara dumanından gözgözü görmüyordu. Eliyle dumanları iteleyerek bana doğru yaklaştı. Sarıldık. Ku-

caklaştık. Artık O gelip gitmeye başlayınca da O ameli bozuk tufeyliler, çevremde barınamaz oldular. Bugün namazını kılan bir insansam, bunu O'nun böyle bir dargınlıktan sonra nefsini kırıp benimle gelip barışmasına borçluyum!.." dedi.

Bu vesileyle **Âkif** Bey'le ilgili bir-iki hâtıra daha nakledelim:

Fuad Şemsi Bey, **M. Âkif** Bey'e, insan olarak da şâir olarak da hayrandı. Hemen her sohbetinde O'nu methedecek bir şey bulurdu. Bir gün **Fuad Şemsi** Bey'in şiir kitabının matbaadan gelen baskı provası üzerinde tashihler yapıyorduk. "Elîm elem" tarzında bir ifadeye itiraz ettim. Bunun tenâfür teşkil ettiğinden bahisle diksiyon hatası olduğunu söyledim. Kabul etmedi. Buradan söz **Mehmed Âkif** Bey'e intikal etti. "**Safahat**"ın da diksiyon hatalarıyla dolu olduğunu söylemem üzerine celallendi ve:

"-Ayol sen ne diyorsun?! Adam aruz vezniyle istida yazıyor. Sen "**Âsım**"ı okumadın mı?" dedi.

"-Okudum, dediğin doğru fakat yine de **Mehmed Âkif** Bey de birçok diksiyon hatası vardır." dedim ve ilâve ettim:

"-Evet, **Âkif** büyük bir şâirdir. Gerçekten şiirlerinin çoğunun manzume olmasını bir tarafa bıraksak bile meselâ "**Sûdanlı'nın Ölümü**" şiiriyle edebî dirayetini isbat etmiştir. Bununla beraber "**Çanakkale Şehitleri'ne**" şiiri gibi fazla musanna şiirlerinde bile diksiyon hatası vardır." dedim.

Diksiyon, bir şâirin, şiirini ham bir sûrette ibda ettikten sonra yapması gereken kelime değişiklikleridir. Bu fikrime şiddetle itiraz, etti. Ben ısrar ettim.

"-Misâl, misâl, beyefendi!.." deyince, ben de:

"-Siz bir şiiri seçin, ben de diksiyon hatalarını söyleyeyim!.." dedim.

Vehleten:

"-İstiklâl Marşı'na ne diyorsun." demez mi?!

"-Diksiyon itibariyle en hatalı şiiri odur!.." dedim ve izah

ettim:

"-Bir defa bu şiire «**İstiklâl Marşı**» demek yanlıştır. Biz istiklâlimizi kaybederek onu Millî Mücâdele neticesinde tekrar kazanmadık. İstiklâl, usûlünce tekemmül eden bir muâhede ile kaybedilir ve bir muâhede ile kazanılır. Yunan bizi esir etmeye teşebbüs etmiş, bu fiilî hareket, sonunda bertaraf edilmiş olduğuna göre, bu şiirin adı «**Millî Marş**» olmalıydı.

Devam ettim:

"-İlk kelimesi de yanlıştır!.. Ne demek «Korkma!..»"

Sözümün burasında:

"-Ayol, sen ne diyorsun?!" dedi.

Şöyle karşılık verdim:

"-Ben her gün gelip size «**Fuad** Bey, korkma!» desem, ikinci, üçüncü defasında:

"-Yahu, ne var da korkacakmışım!.. Niye bana «Korkma!» diyorsun, demez misin?!.." Bu söz sâdece Yunan, Sakarya'da iken mahalline masruftur."

Bunun üzerine:

"-Başka, başka?!.." dedi.

«***Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal***» diyor. Biz Yunan'la ırk nâmına mı dövüştük. Üstelik bunu o adam diyor ki başka bir şiirinde

«***Bunu benden duyunuz, ben ki evet Arnavut'um,***
Başka ne söyleyeyim, işte perişan yurdum!..»

demektedir.

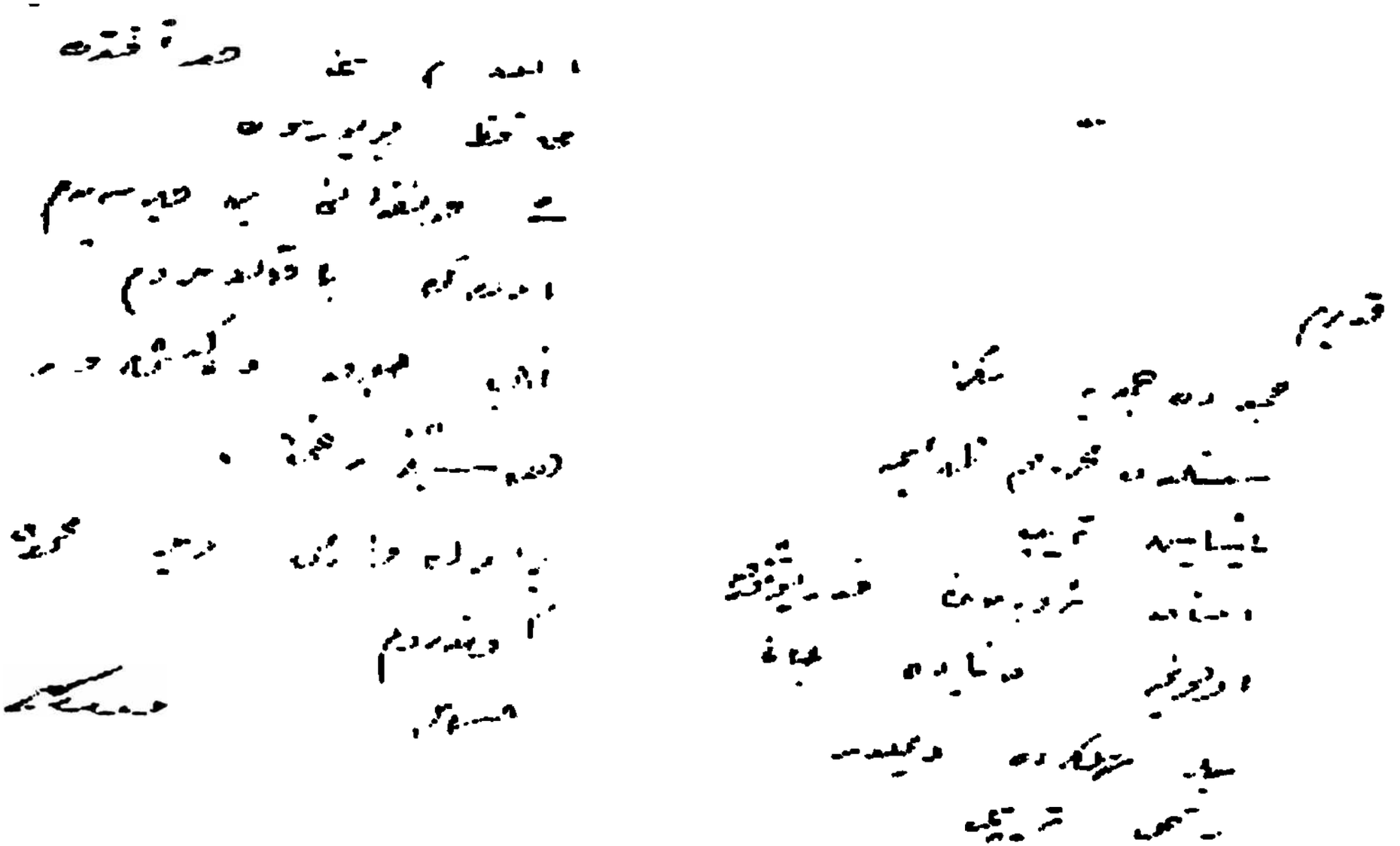
"-Siz..." dedim. "Bu ırkçılık zihniyeti yüzünden resmî vazifenizden ayrılmadınız mı?" Şaşaladı:

"-Başka, başka?!.." diye ekledi. Bunun üzerine

«***Bu ezanlar ki, şehâdetleri dinin temeli,***

Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli» beytini okudum.

"-Bunda ne var?" dedi.

Fuad Şemsi Bey'in "Kadir'im cumadan cumaya sekiz senden mahrumum zannetme. Yaşasın teyp." diye başlayıp "Bir emrin varmı? Mehmed'i gönderiyorum." diye biten mektubu

"-Ne olacak? Ezân acze düşmüş, inliyor!.." dedim.

"-Yahu «inletmeli!» demek istiyor." dedi.

"-Vaktiyle **Mâhir İz** Bey de bana böyle karşılık vermişti. Ama bu doğru değildir! Çünkü..." dedim ve ilâve ettim:

"-İnlemekte acziyet, inletmekte hâkimiyet vardır. «***Ebedî yurdumun afakını benim inletmeli***» demeliydi."

Birkaç misal daha verince:

"-Deli **Necib**'e ne dersin?" diyerek **Necip Fâzıl** hakkındaki fikrimi sordu:

"-**Âkif**, sabırlı adam!.. O'nda bu kadar diksiyon hatası olursa **Necip Fâzıl**'ı, var hesab et!.." demem üzerine, gene benden misal istedi. **Necip Fâzıl**'ın şiirlerinden de bazı beyitler okudum. Ezcümle:

"***Büyük meydana düştüm, uçtu fildişi kulem,***
Milyonlarca ayağın altında kaldı kellem"

"-İnsan, başından hakaret kastedildiği zaman "**kelle**" diye bahsedilir, üstad!.." dedim. "Normal zamanda değil!..

"-Başka?!" deyince:

«***Başını bir emele satan kahraman gibi***» mısraını okudum.

"-Bunda ne var?" diye sordu.

"-Satan, bezirgân olur. Kahraman karşılıksız verir.!." dedim.

«***Başını bir emele veren kahraman gibi***» olmalıydı, diye ekledim.

Daha başka misaller de verince, yerinden kalkıp **Necip Fâzıl**'ın şiir kitabını raftan aldı ve:

"-Şu mısraları bana göster!" dedi. Kitapta yerlerini gösterince:

"-Allah cezanı versin, bir daha sevdiğim bir kimseyi sana sormam!" demek mecburiyetinde kaldı.

1976 senesinde bir hac dönüşü merhum Hâfız **Abdurrahman Gürses** ve **Emin Saraç** Hocaefendilerle Beyrut'a uğra-

mıştık. **Sultan Abdülhamid** hazretlerinin en küçük evlâdı **Âbid Efendi**'yi ziyaretten sonra Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi**'nin oğlu **İbrahim Sabri Bey**'e gittik. Oradan buradan konuşurken:

"-Biz Türkiye'de teşrik-i mesâi edecek birisini bulsaydık gurbet hayatımız böyle meyvesiz ağaç gibi olmazdı." dedi. Kendisine sordum:

"-Öyle birini bulsaydınız, ne yapmak isterdiniz?"

Cevap verdi:

"-Babamın büyük kitabını Türkçe'ye kazandırmak ve şiirlerimi de Türkiye'de bastırmak isterdim." dedi.

"-Verin, ben bunların ikisini de yaparım!.." dedim.

Müsveddeleri bana teslim etti. Şiirleri için iki şart koştu. Bu şartların birincisi, eserin İslâm harfleriyle basılması. İkincisi ise, içinden hiçbir şey çıkarılmamasıydı. Bu şartları kabul ettim. Türkiye'ye döndüm. O şiirler içinde -haklı, haksız- **M. Âkif**'i yerden yere vuran bir şiir bulunduğunu nereden bilecektim. Bundan sonrasını "**Geçmiş Günü Elerken**" isimli hâtıratımın ikinci cildinden aynen naklediyorum:

"Türkiye'ye döndükten sonra, bana verdiği Osmanlıca daktilo edilmiş şiirlerini baştan başa okudum. İçinde **M. Âkif**'i O'nun ünvânı bir «**İslâm şâiri**» olduğu hâlde Hilâfet'in ilgası karşısındaki sükûtundan **M. Kemal**'i hicvetmemiş bulunmasından ve merhum **Sultan Abdiilhamid Han** hakkındaki yakışıksız târizlerinden nedâmet getirmemiş olmasından dolayı ağır bir dille itham eden uzun bir şiir vardı.

Eserin neşri esnasında bu şiiri hâriçte bıraksam, verdiğim söze riâyet etmemiş olacaktım. Dâhil etsem, bu da maslahata aykırı idi. **Âkif** Bey dâvâmız için -umûmî kabule göre- vazgeçilmezdi. Fayda olarak hâlâ orta sınıf vâizlerin baş sermâyesidir. Doğrusu şu keyfiyet canımı sıktı.

Müsveddeleri alıp **M. Âkif** Bey'in kucağında can vermiş

olduğu **Fuad Şemsi** Bey'e gittim. **Fuad Şemsi** Bey, **Hidiv Abbas Paşa**'nın «**Pembe Konak**» denilmekle mâruf Emirgân'daki evinde oturuyordu.

Fuad Şemsi Bey gerçek bir münzevî idi. Cuma namazı için dahî ölene kadar evinden dışarı çıkmamıştır.

"-Siz her an mikrop alan bir bünye gibisiniz!.. Kötülüklere adapte olmuşsunuz. Ben üç padişah ve onların saâdet devirlerini görmüşüm. Sokakta göreceğim rezilliklere kalbim tahammül etmez!.. Bir çıksam, eve sağlam dönebileceğimi sanmam!.." derdi.

Devrin mânevî sukutundan muzdarip olan **Fuad Şemsi**, çok asabi bir insandı. Vara-yoğa öfkelenirdi. Bundan dolayı doktorlar, kendisine düşünmesini engelleyecek havâi bir meşgale bulmasını tavsiye etmişler. O da bu maksadla tavla hastası hâline gelmişti. İddialı tavla maçları yapardı. Ben evine gittiğim zaman, ahbaplarından biriyle tavla oynuyor, bir diğer şahıs da başlarında dikilmiş onları seyrediyordu.

"-Bırak şu tavlayı da dinle!.." dedim ve **İbrahim Sabri** Bey'in **M. Âkif** hakkında târizkâr bir şiir yazmış olduğunu, bunu kendisine okumak istediğimi söyledim. O:

"-Şu oyunum bitsin!.." dediyse de tavlayı seyreden zât müdâhale ederek benimle münâkaşaya yeltendi. Lâkin güyâ **Âkif** Bey'i müdâfaa edeyim derken, öyle çamlar devirdi ki, O'nu kabil-i hitab görmedim ve sustum. Zira:

"-**Âkif** yobaz değildi, o bir sosyalistti. Siz, **Âsım**'ı okumadınız mı? **Âsım**, muhtekirlerin depolarını basarak müsâdere ettirdiği gazyağlarını halkın aydınlanması için kahvehânelere dağıtıyordu!.." gibi sözler söylüyordu.

Bu adama ne denebilirdi. Ben hiçbir mukabelede bulunmadım.

O da:

"-**Fuad**!.. Ben gidiyorum!.." diyerek çekti gitti.

O gidince **Fuad Şemsi** Bey hışımla önündeki tavlayı ka-

padı ve:

"-Ulan hergele, şu oyunum bitene kadar bir şeyler söyleyip **Fâruk**'u oyalayamadın!" diye bağırdı. O böyle küfürlü konuşurdu.

"-**Fâruk** da kim?" deyince:

"-Ayol, sen O'nu tanımıyor muydun?! O **Fâruk Nafiz Çamlıbel**'di!.." dedi.

Doğrusu şaştım ve dedim ki:

"-Hayır, ben **Fâruk Nafiz Çamlıbel**'i vicâhen tanımazdım. Şimdi de tanıdığıma memnun olmadım. Ayol, bu aptalın biri!.. Güyâ **Mehmed Âkif**'i müdâfaa etmek istiyor. Müdâfaa sadedinde O'nu sosyalist göstermeye çalışıyor. Bana, tahmin et bakalım, bu kimdir, deseydiniz, size bu adamın Beyoğlu'nda adı şarküteri olan frenk üsluplu bir bakkaliyede tezgâhtarlık yapan ve her fırsat buldukça, tezgâh altından fındık, fıstık, kaşar peyniri yuvarlayan bir pisboğaz olduğunu söylerdim."

Çünkü **Fâruk Nafiz** Bey, besili bir danaya benziyordu. O ince şiirlerin, bu kalın bedenden nasıl sâdır olduğu şaşılacak bir şeydir!..

Fuad Şemsi bir kahkaha kopardı:

"-Kereta bazı insanların kabil-i hitap olmadığını ne çabuk anlıyorsun!.. Ben bu adamla hiçbir zaman anlaşamadım. Lâkin hiçbir zaman da ne kırdım ve ne de kırıldım. Bak seninle anlaşamayacağını hissedince çekip gitti. İşte O böyledir. Ne de olsa, eski zaman nezâketi!." dedi ve ilâve etti:

"-Hadi, şu getirdiğin şiiri oku da dinleyelim!.." **M. Âkif** Bey'i yerden yere vuran uzun şiiri baştan sona kadar okudum, sükûnetle beni dinledi. Sonra da şu hükmü verdi:

"-Ne diyeyim, haksız desem haksız değil; kendisi hayatını dini için gurbetlerde geçirmiş bir adam, lâkin haklı desem, haklı da değil!.."

Lâfın bu noktasında müdahale ettim:

"-Bu nasıl şey?"

İzah etti:

"-Çok doğru söylüyor, fakat O, **Âkif**'in gerçek mizacını bilmiyor! O'nu şiirlerinde gürlediği gibi yiğit bir insan sanıyor. Hâlbuki öyle değildi!.. O'nun istediğini yapamazdı, korkmuştur!.."

Sordum:

"-Gurbette de mi?"

Cevap verdi:

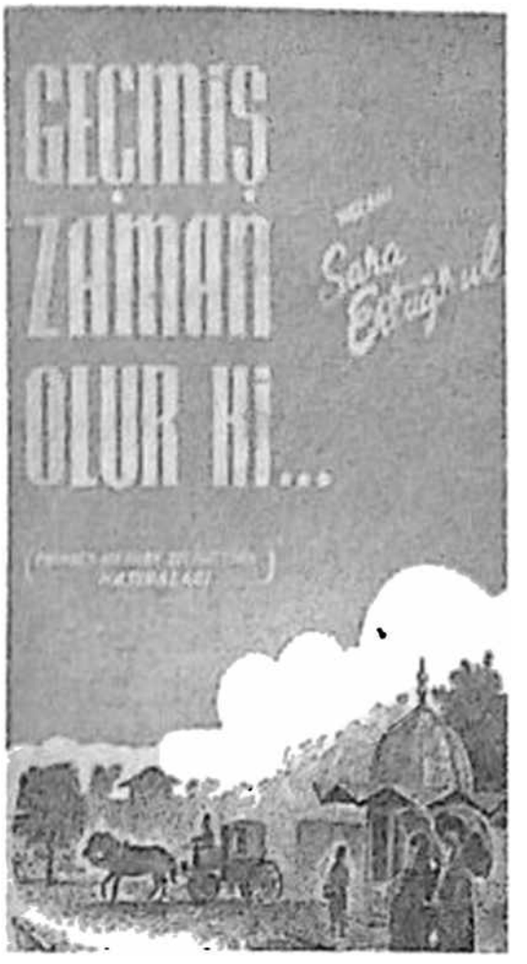
"-Evet, gurbette de!.. **M. Kemal**'in O'nu gurbette dahî birini gönderip öldürtmesinden korkmuştur!.."

Hadi diyelim ki; **Âkif**'in gerek İttihadçılar ve gerekse **M. Kemal**'in icraatına karşı sesini yükseltememesi **Fuad Şemsi**'nin izah ettiği veçhile korkaklıktan mütevellit olsun O'nun Cennetmekân **Sultan Abdülhamid Han** hakkındaki beyanları bu sebeple izah olunamaz. Bu propaganda o mübârek şahsiyet etrafındaki aleyhte propagandanın kesâfetinde boğulmuş ve âdeta zihnen zehirlenmiş bulunmasından başka bir sebeple izah edilemez.

Gerçekten propaganda zehirli gaz gibidir. O'nun girmediği delik kalmaz. **Âkif Bey**'in yaşadığı devre âid bir vak'a nakledersek propaganda zehrinin halk tabakasından olan sıradan kimselerin bile zihinlerindeki tahakkümü anlayabiliriz. **Sultan Abdülmecid**'in kız kardeşi **Cemile Sultan** ile **Mahmud Celâleddin Paşa**'nın çocukları olan Sultanzâde **Mehmed Celâleddin**'in kızı olan **Mevhibe Celâleddin**'in **"Geçmiş Zaman Olur Ki"** isimli hâtıratında şöyle bir vak'a nakledilmektedir.

"***Yıldız Sarayı'nı Gezerken***

*1909 senesinde **Sultan Abdülhamid**'in tahttan indirilmesi üzerine Yıldız Sarayı halka açılmıştı. Dünyâ'nın dört bir tarafından gelen insanlar, Padişah'ın oturup kalkmış olduğu yerlerin en ufak köşelerine kadar geziyorlardı. Bir gün aklıma halkın içine karışmak, gidip buralarını gezmek geldi. Hürriyetten sonra eskisine nisbeten daha serbest dolaşabiliyorduk. Kimseye bir şey*

söylemeden yanıma iki kişi aldım ve:

«-Benim işim var. İstanbul'a gidiyorum.» diyerek çıktım. Vapurla Beşiktaş'a, oradan da bir araba ile Yıldız'a çıktık. Yıldız'ı görmeyeli yıllar olmuştu.

Hürriyetten sonra çarşaf giydiğimiz için yüzlerimiz kalın, siyah peçelerle örtülüydü. Yıldız'da gördüğüm kalabalık karşısında âdeta şaşırdım. Dâirelere girip çıkanların haddi hesabı yoktu. Yıldız âdeta bir mesire yerine dönmüştü. Havuzun başında çoluk çocuk oynayıp duruyorlardı.

Biz, yavaşça Cihannümâ Köşkü'ne girdik. Halkın arasına karıştık. Bir sürü kadın, fikir beyan ederek dolaşıyordu. Bir aralık ***Mihrimenend Kalfa*** *beni dürttü ve:*

«-Cicim, buraya bakın!» dedi.

Bir kadın üç dört yaşlarındaki oğluna:

«- İşe. İşe!» diye o cânım goblen takımların üzerine işetiyordu. Ağzım açık kalmıştı:

«- Aman Hanım, ne yapıyorsun? Günah değil mi?» dedim.

Kadının yüzü peçesinin altından görünmüyordu. Fakat bana ters ters baktığı belliydi:

«- Ne günahı? Çaldılar, çırptılar, haram olsun!» diye bağırdı. Fena hâlde tepem atmıştı. Dayanamayarak:

«- Bu kanapeler milletin malıdır. Bak millete kaldı. Götürmediler ya!» dedim.

Kadın bu sefer edepsizlenmeye başladı ve:

«- Sen ne karışıyorsun? Yoksa sen de mi onlardansın? A! Ayol içimizde mürteci var.» diye haykırmaya başlayınca kendimizi

zor dışarıya attık ve dayak yemekten kurtulduk."[79]

Fuad Şemsi Bey'in yirmi altı gün nezârette tutulması hâdisesi vardır ki bu O'nun karakterini göstermek bakımından câlib-i dikkattir. Kendisinin anlattığına göre hâdise şöyle olmuştur:

Bir gün Üsküdarlı Ressam **Ali Rıza Efendi**'nin kızı **Fuad Şemsi Bey**'in Mısır Apartmanı'ndaki idâre odasına gelmiş. Koltuğunun altında babasının levhalarından biri varmış. Bunu alıp kendisine 100 lira vermesini ricâ etmiş.

Üsküdarlı **Ali Rıza Efendi**[80] (1858-1930) sayısız sulu boya tablosuyla eski İstanbul hayât ve manzaralarını resmetmiş olan büyük bir ressamdı. Ne getirirse **Fuad Şemsi** Bey -Hidiv'in tâlimâtı gereğince- alır ve istediği parayı verirdi. **Fuad Şemsi** Bey'in salonunda duvarlara asılı bu resimlerin seksenden fazlası vardı. Bunları sonra terekeden **Kemal Erhan** Bey almıştır.

Fuad Şemsi Bey o gün Üsküdarlı **Ali Rıza Efendi**'nin kızına bir şey sormadan getirdiği levhayı alıp 100 lira vermiş. Meğerse evlenmesi geciken bu kızcağıza birileri:

"-Sen Ankara'ya gidersen bir vesîle ile **M. Kemal**'e görünebilirsen O seni beğenir ve alır." demiş. Bu sırada **M. Kemal, Lâtife Hanım**'dan boşanmış bulunuyordu. Bu fikir kızcağızın aklına yatmış. **Fuad Şemsi** Bey'den aldığı 100 lirayı harçlık yaparak Ankara'ya gidip Ankara Palas'a yerleşmiş. Günlerce **M. Kemal**'e görünmek şansını ararken ikameti uzayınca bu durum polislerin dikkatini çekmiş. Kendisini istintak edip odasını ara-

79 Yer yer **M. Kemal Paşa**'nın bile methiyelerine yer verilen bu eser **Mevhibe Celâleddin Hanım**'ın anlatmasıyla **Sârâ Ertuğrul Korel** tarafından yayınlanmıştır. Eserin ön tarafında şu bilgiye yer verilmiştir:

"Abdülhamid'in kız kardeşi Cemile Sultan'ın torunu Prenses Mevhibe Celâleddin'e âid olan bu anılar 1950'lilerin başlarında Vatan Gazetesi'nde tefrika edildikten sonra ilk kez 1953'te kitap olarak basılmıştı." Bizim iktibasta bulunduğumuz kısım İstanbul'da 1987 târihli nüshanın 126. sayfasında, 1953 tarihli ilk basımında ise sh. 127 ve devamında yer almaktadır.

80 Bu değerli İstanbul ressamı hakkında bkz. Prof. Dr. **A. Süheyl Ünver**-**Ressam Ali Rıza Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1949

mışlar. Çantasından babasının tabancası çıkmış. Zira **Ali Rıza Efendi** eski bir askerdi.

Parayı nereden bulduğu sorulunca da **Fuad Şemsi** Bey'in ismini vermiş. Bunun üzerine **Fuad Şemsi** Bey İstanbul'da tevkif edilip eski emniyet binası olan Sansaryan Han'da hapsedilmiş.

İfadesi alınmadan tam yirmi altı gün nezârette tutulmuş. Neden tevkif edildiği yolundaki suâline cevab veren çıkmıyormuş. Tevkif edilişinin yirmi altıncı günü polislere tekraren niçin tevkif edildiğini sorması üzerine onlardan birisi:

"-Efendi! Sen niçin tevkif edildiğini hakîkaten bilmiyor musun?" deyince:

"-Nerden bileyim?! Ben bir şey yapmadım ki!" karşılığını vermiş. Bunun üzerine polis:

"-Sen **M. Kemal Paşa**'ya sûikasd teşebbüsünde bulunmadın mı?" diye sormuş.

Pek tabii **Fuad Şemsi** Bey'in Ressam **Ali Rıza Efendi**'nin kızının başına gelenlerden haberi olmadığından bu nâgihânî itham karşısında köpürmüş:

"-Siz delisiniz!.. Ben ne diye **M. Kemal Paşa**'ya sûikasd yapacakmışım?! O'nun makamında mı gözüm var?! Benim makamım onunkinden yüksektir!"

Bu beyan üzerine polis hayretle:

"-Sen ne diyorsun be adam?! Galiba kafadan kontaksın!" deyince:

"-Kafadan kontak sizsiniz. Ben bir ilim adamıyım. Âlimin rütbesi her rütbeden üstündür. Kimsenin makamında gözüm yok. Benimki bana yeter!" karşılığını vermiş. Bunun üzerine polis koşup emniyet müdürünün huzuruna çıkmış ve bu mükâlemeyi naklettikten sonra:

"-Bu adam ya haddi zâtında delidir yâhud nezâretle cinnet getirdi." deyince müdür kendisini çağırmış. Ona da aynı sözleri söyleyince zâten Ressam **Ali Rıza Efendi**'nin kızıyla ilgili tahkî-

kattan da bir şey çıkmamış olduğu cihetle kendisine:

"-Hadi git, serbestsin!" demişler.

Ressam **Ali Rıza Efendi**'nin kızı Ankara'da serbest bırakılıp da İstanbul'a geldikten sonra **Fuad Şemsi** Bey'in başına gelenleri öğrenince kendisinden gelip özür dilemesiyle **Fuad Şemsi** Bey tevkif sebebini anlayabilmiş. Bu vakayı **Dr. Rıza Nur, "Bir Komplo"** başlığı altında **Fuad Şemsi Bey**'le alâkasını bilmeden şöyle anlatmaktadır:

*"**Kadriye Hanım** adında Ressam **Ali Rıza Bey**'in kızı, tabanca alıp **Mustafa Kemal**'i vurmak için Ankara'ya gitmiş, **Mustafa Kemal**'den randevu istemiş. Bu sûretle yanaşıp öldürecekmiş. Bu, hükümetin fikri. Ve gazeteler böyle yazıyor. Hadi kadın, erkek bütün bu âileyi hattâ görüştükleri insanları hapse soktular. Gazeteler gâyet ehemmiyetle yazıyor. Adliye ve polisin bu babdaki teyakkuzunu tebrik ediyorlar. **Ali Rıza Bey**, kıymetli bir ressamdır. Herkes tarafından sevilmiş, iyi bir adam, değerli bir artisttir. İhtiyardır da. Damarlarında pek fazla tansiyon vardır, hastadır; zavallı aylarca yattı. İstintak, muhakeme, şâhid, bir şey yok. Gazeteler ise istintaklarda mühim şeyler meydana çıktığını yazıyorlar. Şu bizim gazeteler ne namussuz, ne yalancı, ne dalkavuk şeylerdir. Hiç de acımazlar. Nihayet men-i muhakeme ile çıktılar.*

*Mes'ele şöyle olmuştur: Bu kadın kocasına iş bulmak için Ankara'ya gitmiş. Dâhiliye vekili **Şükrü Kaya**'ya misafir olmuş. **Şükrü Kaya** sûikasd yapacak diye kadını **Mustafa Kemal**'e haber vermiş, İş başlamış. Bu iş **Şükrü Kaya**'nın kara lekesidir diyorlar.*

*Men-i muhakemeye **Gâzi** fena kızmış. Bağırmış, çağırmış. Hâlbuki bunların idamını emretmiş imiş. **Mahmud Esad**'ı çağırmış:*

«- Hani Takrir-i Sükûn'suz işleri istediğimiz gibi mahkemelerde görecektin. Karı yeniden tevkif edile!..» demiş.

Adliye vekili cenapları da Temyiz Mahkemesi'ni âlet etmiş, onlar da yeniden tevkiflerine karar vermişler, İstanbul tevkif etmiş ise de Adliye vekili muhakemeyi İzmir'e nakletti. Çirkinlik, yolsuzluk, haksızlık üst üste. İstanbul'da veya Ankara'da olmuş bir vak'anın muhakemesi niye ve nasıl başka yere nakledilebilir?.. Gazeteler yine ehemmiyetle:

*«Yeni mühim cürümler bulundu!..» diye propagandaya başladılar. Bu sefer yüzlerce şâhid dinlediler. Bir ermeniyi de hapsettiler. Güya, bu işte **Rauf**'ların ve İngilizler'in de parmağı varmış. Demek Türkiye'de olsaydı, **Rauf**'u bu vesile-i cemile ile haklayacaklardı. Zavallılar yine aylarca hapis yattılar. Orda da beraat edip çıktılar. Kadın sonra müddeiumûmî aleyhine dâva açtı. Fakat dâvayı senelerce sürdüreceklerdir.*

*Bir sıfır için neler oluyor, nice vatandaş aylarla hapis, hürriyetinden mahrum. Şimdi bunların müsebbiblerini, başta **Şükrü Kaya** ve Adliye vekili, tabii hükümet reisi sıfatıyla **İsmet** sonra **Mustafa Kemal** hapsedilmeliydi. Bu adaleti kim yapacak?!."*[81]

Kemal Erhan Bey'le **Şevket Rado** Ressam **Ali Rıza Efendi**'nin resimleri peşinde oldukları için sık sık **Fuad Şemsi** Bey'e gelip giderlerdi. **Kemal Erhan** Bey yakın görüştüğüm bir insandı. **Fuad Şemsi** Bey'den bahsederken O'nun **M. Kemal**'e şedid bir sûrette muhâlif olduğunu ancak yukarıda zikredilen hâdise dolayısıyla mâzur telâkkî edilmesi lâzım geldiğini söylemişti. Hâlbuki **Fuad Şemsi** Bey'in muhâlefeti böyle şahsî bir sebeple asla alâkalı değildi. **Fuad Şemsi** Bey onlara fazla açılmadığı için bu muhâlefeti bir şahsî iğbirarla îzâh edebiliyorlardı.

Fuad Şemsi Bey'le tanışmadan çok evvel Garanti Matbaası'nın sahibi **Fevzi Sevgili**, bana dîvan tarzında bir husûsî deftere dercedilmiş şiirler gösterdi. Bu sonradan basım mâcerasına dâhil olacağım **Fuad Şemsi** Bey'in "**Hak**" isimli şiirlerini ihtivâ eden bir müsveddeydi. Bunu basılmak üzere kendisine getirdiklerini

---

81 Dr. **Rıza Nur**- Hayat ve Hâtıratım, C. III. sh. 1299 vd.

Fuad Şemsi Bey'in "Hak" isimli şiir kitabının kapağı

söyleyerek benden bu şiirleri lâtinize etmemi istedi.

Yazı, **Fuad Şemsi** Bey'in el yazısıydı. İhtiyar bir adamın yazısı, pek tabiî elleri titrediğinden düzgün olamazdı. İçindeki şiirlerse, bana göre Âkif taklidi şeylerdi. Bu sebeple böyle iş için vaktim olmadığını söylemiştim. Aradan belli bir müddet geçip de **Fuad Şemsi** Bey'le ahbaplık tesis edince, aynı defteri O'nun elinde gördüm ve aynı teklifle karşılaştım. Bu işe belki de yardımcı olmazdım. Fakat kitabın mâcerasını dinleyince, bir dost olarak O'na yardım etmeye kendimi mecbur hissettim. İşe başlarken kendisine dedim ki:

"-Şiir yazacaktın da bunun için heyecanlarının söndüğü ihtiyarlık mevsimini mi bekledin?"

Cevap verdi:

"-Böyle bir şeye aslında hiç niyetim yoktu. Bir gün dostlarımın birisi dedi ki:

"-İnsanı, ölümünden sonra hatırlatacak geride bir şey kalmalı!.. Evlâdın yok. Bir çeşme vs. gibi bir hayır eseri de bırakmadın!.. Kim, seni, nereden hatırlayacak?! Bâri bir eser yaz!.." Bu sõz beni düşündürdü. O arkadaşa hak verdim. İlk evlendiğim yıllarda babam bana, "evlâtlarından bulasın!.." diye beddua etmişti. Kimse bilmez. Bu bedduanın korkusuyla elli sene karıma el sürmedim, desem yalan olmaz.[82] Doğrusu benim hanım, çok

82 Bir gün kendisiyle aşk üzerine mübâhese ediyorduk. Şiirle ve mûsîkî ile haşir neşir olan bu adamı aşk bahsinde pek sığ buldum ve kendisine:

"-Kütüphânenizde "Füsus" var mı?!" diye sordum.

asil bir kadındır. **Avni Paşa**'nın kızıdır. Hiç gıkı çıkmamış, bugüne kadar benimle oturmuştur. Diğer taraftan yıllardır **Abbas Paşa**'nın kasasına hükmettim. İstediğim her hayrı yapabilirdim. Şuna-buna para dağıtmaktan başka bir şey yapmadım. Hayatım boyunca şiirle meşgul oldum. Bâri şiir yazayım, dedim, bu "**Hak**" kitabı ortaya çıktı. Ama biliyor musun, kâğıdını alalı on seneyi geçti. Hâlâ onu bastıramadım. Bir kimse bana yardımcı olmadı."

Fuad Şemsi Bey'in *"Dayanılmaz hasretinle!.."* **ibâresiyle Eskişehir Akerî Cezâevi'ne gönderdiği eserinin iç kapağı**

Kitabın kâğıdı alınalı on sene olmuş da. Eski Servet-i Fünun Matbaası'nda bekliyormuş. Bunu öğrenince doğrusu adama acıdım. Kitabın lâtinize edilmesinden bastırılmasına kadar her işiyle ilgilendim. Kapağını Yılmaz Yalçıner'in çizdiği bu kitap çıktı. Dağıtım yeri olarak "Sebil Yayınevi"ni gösterdik. Fakat O kitapları Avukat Ahmed Hamdi Çağıl'ın yazıhânesine kaldırttı. Çünkü ben o sırada Eskişehir'de

---

"-Var!" dedi.

O'nu istedim. Bulup verdi. Füsus'tan, son bahis olan "Muhammedî Hikmet" bahsini okudum. Bu aşk bahsinde zirve beyanlar ihtiva ediyordu. Elini çenesine dayayarak sonuna kadar dinledi ve:

"-Bunu bana gençliğimde de okumuşlardı. Hiçbir şey anlamamıştım. Yine de anlamadım!." dedi.

"-Sen!" dedim "bu seviyede bir sese ebedî sağırsın!. Nasıl olmasın ki elli sene beraber yaşadığın kadına el sürmemişsin!. Kalbin ilk mümâresesi (antrenmanı) kadınladır!. Sonra evlâtla ilh. Ham toprak gibi bir kalbin varken Osman Şems Efendi'ye hayranlığını îzah mümkün değildir!."

Pek tabii olarak kızmış fakat sadra şifa bir cevap da verememişti.

askerî cezâevinde hapis yatıyordum. Kitabı, bana "*Dayanılmaz hasretinle!..*" ibâresiyle imzalayıp gönderdi. Beraberinde bir de Nesimî Dîvanı vardı.

Hapisten çıktıktan sonra bu durumu öğrenince O'na şu ikazı yaptım: Kitap, kitapçı dükkânında satılır. Avukat yazıhânesinde değil!.. Üstelik bu **Ahmed Hamdi**'nin kravatında geçen sene yediği yemeğin yağ lekesini görmüyor musun? O'nun yazıhânesi de bu minval üzeredir. Halının altından zeytin çekirdekleri çıkar. Belki de kitapları orada fare keser.

Telâş etti.

"-Aman onları oradan alalım!." dedi.

Fakat almaya kalmadan yukarıda bir nebze temas ettiğimiz üzere evin içinde düşerek bacağını kırdı. Altı ay kadar yattıktan sonra da 1 Ağustos 1974 târihinde vefât etti. Bundan bir müddet sonra **Ahmed Hamdi**'yi gördüm. Kendisine:

"-Şu kitapları ver de, bir türlü değerlendirip kendisine bir mezar yapalım!." dedim.

"-Onlar, yerini buldu!.." karşılığını verdi.

Nasıl yerini bulmuşlarsa, benim eşe-dosta verdiğim birkaç nüshadan başka kimsenin elinde görülmedi. Hâlbuki **Fuad Şemsi** Bey, bu eseri hatırlanmak için yazmıştı. Demek ki, Allah murad etmeyince ne tedbir alırsan al, netice hâsıl olmuyor!..

Ayağı kırıldığı hengâmda bir gün kendisine bir kırıkçı getirdim. Eski usûl bacağı sarıp sarmaladıktan sonra adamı yola koydum. Sonra yatağının kenarına oturarak:

"-Seninle biraz konuşmak istiyorum!." dedim.

Yanımda arkadaşlarımızdan **Evren Karadayı** vardı. O'nu da yatağın diğer kenarına oturttum. Kendisine on maddelik bir teklif paketi sundum. Ve kısaca dedim ki:

"-Ölümün ne zaman geleceği belli olmaz, fakat alâmetler zâhir oldu ki, sizin vaktiniz çok kalmadı. Bu sebeple evvelâ şu eve her gün gelen üç-dört gazeteyi kesiniz. Onlara bakacağınıza

tesbihâtla meşgul olup "**Estağfirullâh!**" deyiniz.

Bugüne kadar birçok kadın-erkek hizmetçi istihdam ettiniz. Bunları toplayıp kendileriyle helâlleşiniz.

Salonda yarım büst bir heykeli vardı. Bunu bir madam yapmışmış.

"-Onu merasimle kıralım!.." dedim. Sonra ilâve ettim:

"-**Osman Şems** dîvanını kırk yıl hapsettiniz. Gözünüz açıkken O'nu bir ehline verip yayınlanmasını temin ediniz. Kütüphânenizdeki kitaplarla hüsni-i hatları, ölüme bağlı bir tasarrufla herhangi bir üniversiteye bağışlayınız... ilh.

Bunları söylerken, arada bir de soruyordum:

"-Bana kızmıyorsunuz, değil mi?"

"-Ne münâsebet!.. Sen, ben olmuş konuşuyorsun!.." diyordu.

Tekliflerin birini beğenmediğini söyledi. Bunun büstü kırmak olduğunu söyledi.

"-Neden?" deyince:

"-Yıkıcılığı, kırıcılığı sevmem!.." karşılığını verdi.

Ben de:

"-Bu öyle bir yıkıcılık ki, zirvesinde Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- yer alıyor!.." dedim.

"-Hınzır!.. Öyle söylüyorsun ki, insanda cevap vermeye mecâl bırakmıyorsun!.." dedi. Sonra **Osman Şems** Divanı'nı ısrarla, hatta biraz zorlayarak bana verdi.

"-Söyledin ya!.." dedi. "Benim fazla vaktim kalmadı. Sen bir ehlini bulup verirsin. Bilâhare yarın bana bir noter al, gel. Bu evde ne var, ne yok sana vasiyet edeyim!.." dedi.

Ben istemediğimi söyleyince, yine:

"-Sen, dilediğin yere verirsin!.." karşılığını verdi.

Kendisinden ayrıldık. Arkamdan telefon ettirerek ertesi gün noter getirmememi söyletti. Doğrusu gücendim. Ben O'nun eşyalarına, kitap ve levhalarına tâlip değildim. Bu hususla ısrar

Fuad Şemsi Bey'in
gençlik devrine âid bir fotoğrafı

eden kendisi idi. Görünüşe göre de, beni o kadar seviyordu ki, bir kaç defa şu sözü söylemişti:

"-Seni tanıdıktan sonra ölümden korkmuyorum!.. Çünkü sen, ayniyle bensin!.. Ben, sende yaşamaya devam edeceğim!.."

Eskişehir hapsinden çıktıktan sonra da:

"-Seni ben orada hapse düşürdüm!." demişti.

Bunu nasıl yapabildiğini sorunca da:

"-Seni o kadar çok sevdim ki, âdeta kendime put edindim!.. Allah, benim gönlüme cezâ vermek için seni ulaşmam imkânı olmayan o mahbese düşürdü." tarzında bir izahta bulunmuştu.

Bir defasında beraber yemek yiyorduk. Millî Mücâdele'den sonra **M. Kemal Paşa**'nın önce "**halife**" olmak istediğine dâir bir beyânıma itiraz etmiş. **Ali Kemal Bey**'in bir sözünü delil ittihaz etmişti. Ben de O'na demiştim ki:

"-Canım, **Ali Kemal Bey** bu işleri ne bilir?! İzmit'te 1922'de linç edilmiş bir adam!.. Hem siz hatırlasanıza, beraber yaşadığınız insanların pek çoğunun bazı ahvâlini benden öğrendiğinizi kaç kere söylediniz."

Bu sözlerden sonra kalkıp raftan Lozan isimli kitabımı alarak, bununla ilgili bahsi okumaya başlamıştım. Gözleri fal taşı gibi açıldığı bir sırada âniden kitabı kapatmam üzerine:

"-Aman, aman!.. Oraya işaret koyalım!.." demişti. Ben de:

"-Yağma yok!.. Bu kitabı size vereli kaç sene oldu, hâlâ okumamışsınız!.. Bu baştan sona okunacak!.." demiştim.

Yanından ayrıldıktan iki saat sonra telefonum çalmış, boğuk bir ses:

"Alo!.."dan sonra:

"-Yahu sen bana hakkını helâl et!.. Ben senin günahını almışım. Şimdiye kadar diyordum ki koca bir imparatorluktan şu Lozan Muâhedesi sayesinde küçük bir parça kurtarabilmişiz. Bu, ne aşırı bir heriftir ki, buna da itiraz ediyor!.. Meğer ilk karşı çıkmamız gereken bu Lozan Muâhedesi imiş!.. Bana bak, bir gün bu memlekette birisi sadrazam olacaksa, sensin!.. Padişah olacaksa ...." derken telefonu kapadım.

Fuad Şemsi Bey'in ihtiyarlık devrine âid bir fotoğrafi

Sözün devamını duymak istemiyordum. Bununla beraber ânî bir refleksle yaptığım bu harekete pişman oldum. Bunu nasıl telâfi edebileceğimi düşünürken, telefon tekrar çaldı. Aynı boğuk ses:

"-Allah cezanı versin!.. Telefonu kafama kapıyorsun, ama yine de sana kızamıyorum. Çünkü hakaretin, bir faziletten doğmuş bulunuyor!.." demiş ve akşama ziyaretine gelmem için ısrar etmişti.

Fuad Şemsi Bey'le aramızda buna benzer pek çok hâdise cereyan etmiş olmakla beraber. O'nun on maddelik nasihatlerimden hiçbirini tutmamış olmasına ve hele ölüme bağlı bir tasarruf yapmamasına gücendim. Adamını göndererek defâatle beni çağırtmasına rağmen bir daha nezdine gitmedim. Böyle birkaç ay geçti. Bir gün Beylerbeyi'nde oturduğum yalının telefonu sabah karanlığında acı acı çaldı. Konuşan O'nun hizmetine koşuşan

Mehmed Elmalı'ydı.

"- **Kadir Bey**, neredesin?!.. Akşamdan başladık, şu saate kadar seni arıyoruz. Telefonun hep meşgul çıkıyor. Evinin adresini bilmiyoruz. Üstad da illâ **Kadir**'i alıp gelin, diye tutturdu" diyordu. Meğerse o zaman küçük olan oğlum **Sünusi** telefonu akşamdan açık bırakmış. Ben, bunu sabah namazına kalkınca gördüm. Kapatır kapatmaz da çaldı.

"-**Hayırdır?!**" deyince, telefondaki ses:

"-**Fuad Bey** sizlere ömür!.." dedi ve ilâve etti.

"-Size mülâki olamayınca, bize, kendisini sizin kabre koymanızı vasiyet etti. Dargınlığı unutup vasiyeti îfa ettim ve 1 Ağustos 1974[83] târihinde kendisini Edirnekapı'daki mezarına ben indirip yerleştirdim. Rahmetullâhi aleyh!..

*

O'ndan dinlediğim vak'alardan biri din sınıfına mensup insanları itibarsızlaştırma hareketinin Meşrutiyet'le başladığını göstermesi bakımından câlib-i dikkattir. Bunu da **Geçmiş Günü Elerken** isimli eserimde şu şekilde okuyucularıma nakletmiş bulunmaktayım:

1909 Meşrûtiyet İnkılâbı hengâmında bizde ilk ansiklope-

---

83 Müdekkik yazar **Ertuğrul Düzdağ, Fuad Şemsi Bey**'in ölüm tarihini 15 Ağustos olarak göstermektedir. (Bkz. **Ertuğrul Düzdağ-Mehmed Âkif-Mısır Hayatı**. İstanbul, 2003. sh. 125)

Hâlbuki bu doğru değildir. Doğrusu 1 Ağustos'tur. 15 Ağustos'ta ölen O'nun hanımıdır. Gerçi elimizdeki mezar satın alma makbuzunda da 15 Ağustos yazılıdır. Fakat bu makbuzların tanziminde târihin, hanımınkiyle karıştırılmış olmasından doğmuştur.

Fuad Şemsi Bey, adamı **Mehmed Elmalı**'nın anlattığına nazaran ölürken beşi yanındaki hanımına:

"-Ben ölüyorum diye sevinme! Günleri say!. Tam on beş gün sonra sen de yanıma geleceksin!" demiş. Hakîkaten öyle olmuş, hanımı da on beş gün sonra vefât etmiştir. Bunu bana **Mehmed Elmalı, Fuad Şemsi**'nin defni günü söylemiş ve Noter getirme işine bu kadının muhâlefetinin sebep olduğunu söylemişti.

diyi «**Muhit-ul Maârif**» ismiyle vücûda getirmiş olan **Emrullah Efendi** Maârif Nâzırı iken idadilerde (liselerde) dinî ilimleri okutan medrese mezunu hoca efendilerin «**beşyüz kuruş**» maaş almalarına mukabil, aynı mekteplerde fennî ilimleri okutan Dârülfünûn (Üniversite) mezunu muallimlere «**ikibin kuruş**» verilmekte idi. Hoca efendiler bu âşikâr haksızlık ve adâletsizliği protesto için Bâyezid'den o zaman Çemberlitaş'ta bulunan Maârif Nezâreti'ne doğru yürüyüşe geçmişler. Maarif Nezâreti Çemberlitaş'ta şimdi "**Basın-Yayın Müzesi**" olan binâydı.

Bu haber Nâzır **Emrullah Efendi**'ye ulaşınca, endişeye kapılmış ve etrafındaki üst kademe memur arkadaşlarına:

"-Şimdi ne yapacağız!. Bu adamlar yerden göğe kadar haklı. Fakat bu, beni aşan bir iş!. Bir kaanun mes'elesi!. Allah aşkına, şu işe, hoca efendileri incitmeyecek bir çâre bulunuz?" demiş.

Nâzır'ın muhataplarından biri olan büyük matematik âlimi ve Nezâret'in o zamanki müsteşarı **Sâlih Zeki Bey**'di. O:

"-Muhterem nâzırım!. Siz bu işi bana bırakın!.." demiş.

Halide Edip Adıvar'ın ilk kocası olan **Sâlih Zeki Bey**, Nezâret'in taş merdivenlerinden, önündeki medhalde toplanmış olan sarıklı, lâtalı topluluğa seslenmiş:

"- Buyrunuz hoca efendiler!. Sizi dinliyorum. Ne istiyorsunuz?!" Hocalardan biri kalabalığın içinden öne çıkmış ve:

"- Arkadaşlarımız adına irâd-ı kelâma (sõz söylemeye) me'zun benim!." demiş. Bundan sonra **Sâlih Zeki Bey**'le bu zat arasındaki konuşma şöyle cereyan etmiştir:

Sâlih Zeki Bey:

"-Pekâlâ!... Buyrun hocaefendi! Sizi dinliyorum!."

Hoca:

"- Biz idadilerde (liselerde) ulûm-i diniyye (din ilimleri) okutan hocalarız. Bize menşelerimize itibar olunarak beşyüz kuruş maaş veriyorsunuz. Hâlbuki bizden sonra aynı sınıflara girip ulûm-i fenniye okutan arkadaşlarımıza ikibin kuruş maaş veri-

yorsunuz. Bizim okuttuğumuz ulum-i diniyye (din ilimleri) acaba Dârulfünûn (Üniversite) mezunu arkadaşlarımızın okuttukları fen dersleri kadar ehemmiyetli kabul olunmuyor mu ki; bu farka vücûd veriyorsunuz!. Bu aşikâr bir haksızlıktır. Bunu protesto ediyor ve bizim maaşlarımızın da iki bin kuruşa çıkarılmasını talep ediyoruz!.." demiş.

Sâlih Zeki Bey:

"- Estağfirullah!. Ulum-i diniyyenin ulum-i fenniye kadar ehemmiyetli olmadığını söylemeyi hiç bir müslümanın vicdanı kabul etmez!. Ancak, belki sizler Dârulfünûn mezunu arkadaşlarımız kadar iyi yetişmemişsinizdir! Bu farka belki bu sebepten dolayı vücûd verilmiştir!"

Hoca efendi:

"-Ne münâsebet!. Bunu asla kabul edemeyiz!. Bizler, medreseyi aliyyülâlâ (en yüksek) derece ile bitirmiş, mesleğinde mütehassıs insanlarız!."

Sâlih Zeki Bey:

"-Muhterem Hoca Efendi! İzin verir misiniz, size bir sual sorabilir miyim?!"

Hoca Efendi:

"- Hay, hay!. Buyrun, sorun!.."

Sâlih Zeki Bey:

"-Dübb-i ekber nedir, dübb-i asgar nedir?!"

Hoca Efendi pek tabii olarak Arabça biliyordu. Dübb-i ekberin «Büyük Ayı» dübb-i asgarin da «Küçük Ayı» demek olduğu anladı. Ama bu neyin nesiydi. Hoca medresede astronomi okumadığı için bunların Gök'te bir gurup yıldızın adı olduğunu bilemedi. Kekeledi. Arkadaşlarından da bir bilen çıkmadı. Bunun üzerine **Sâlih Zeki Bey:**

"- Ya gördünüz mü?!. Şimdi o Dârülfünun mezunu muallimlerden birini çağırıp sorsam bunun cevabını bülbül gibi verir!.» dedi.

Hoca efendi, arkadaşlarına dönerek:

"- Arkadaşlar!. Bu efendi haklıdır. Biz iyi yetişmemişiz. Haydi, gidiyoruz.." dedi.

Böylece sakin bir şekilde dağıldılar. **Sâlih Zeki Bey**, Nâzır **Emrullah Efendi**'nin yanına dönünce olup bitenleri kendisine hikâye etti. Nâzır da kendisine teşekkür etti.

Sâlih Zeki Bey
(1864-1921)

Bunun üzerine **Sâlih Zeki Bey, Emrullah Efendi**'ye dedi ki:

"- Muhterem Nâzırım, şimdi benim de sizden bir ricam var?!"

Emrullah Efendi:

"- Buyur; söyle!.." dedi.

Sâlih Zeki Bey, dedi ki:

"- Olur ki; bir başka zamanda ikibin kuruş maaş alan ulum-i fennîye muallimleri de maaşlarının artırılması talebiyle yürüyüşe kalkışırlar, sizden rica ederim, bendenizi onların karşılarına çıkartmayın!."

Emrullah Efendi, hayretle sordu:

"-Peki ama niçin?. Siz bu kadar haklı taleblerle gelmiş olan şu hoca efendileri bu kadar mâhirâne bir surette idare edip sessizce geriye gönderebildikten sonra, böyle haksız bir taleple gelebilecek olanlardan niçin çekiniyorsunuz?!"

Sâlih Zeki Bey, cevaben dedi ki:

"- Muhterem nâzırım!. Bu hoca efendiler edepli insanlardır. Kendilerine -üstelik- okumamış oldukları bir ilimden, küçük bir mes'ele sordum. Bilemeyince mahçub oldular. Sâkin bir sûrette dağıldılar. Muallimlerde o edebi bulamayız. Bir kere kendilerine sual sordurmazlar. Farz-ı muhal sorsak ve onlar da cevaba muk-

tedir olamasalar, işi tezvirata boğar ve kolay kolay dağılmazlar!."

Acaba bu vak'adan almamız gereken dersi anladık mı?![84]

Din adamlarını mâlî bakımdan güçsüz kılacak bu tutum Cumhuriyet'in tek parti devrinde de aynen devam ettirilmiştir. Maksad onların ele güne el açarak itibarsızlaştırılması ve binnetice telkinlerinin de tesirsiz hâle getirilmesinden başka bir şey değildi.

Bu durum 1950'den itibaren merhale merhale düzeltilerek bugünkü duruma ulaşılmıştır.

Bu din adamlarının itibarsızlaştırılması hususundaki fâcia asıl ve çok daha dehşetli olarak cumhuriyet devrinde yaşanmıştı. Buna dair bir tek vak'a zikredelim:

1930'larda İstanbul Müftüsü olan **Fehmi Ülgener** Süleymaniye Câmii'nde imamlık yapmaya gönüllü birini bulamayarak oraya mahalle bekçisini imam tâyin etmiştir.[85]

*

Fuad Şemsi Bey'in evindeki sohbetlerde **Eşref Edip Bey**'le sık sık karşılaşıyordum. Bir gün Hilâfet meselesinin konuşulduğu sırada Afyokarahisar meb'usu **Hoca Şükrü Efendi**'nin yazdığı "**Hilâfet-i İslâmiyye ve Türkiye Büyük Millet Meclisi**" isimli eserin **M. Kemal Paşa**'yı çok rahatsız ettiğinden bahsetmem üzerine **Eşref Edip Bey** dedi ki:

"- Herkes gibi sen de o kitabı **Hoca Şükrü Efendi**'nin yazdığını sanıyorsun.

Buna karşı dedim ki:

"- Ya ne sanayım. Kitap matbu. Üzerinde adamın ismi yazılı. Nutukta da **M. Kemal**'in rahatsızlığı sarahaten belli."

O bu itirazım üzerine dedi ki:

"- Aslında o kitabı ben yazdım fakat arkadaşlarla istişare

---

84 **Kadir Mısıroğlu**-Geçmiş Günü Elerken C.II, İstanbul 2012, sh.16 vd.

85 Bkz. **Kadir Mısıroğlu**-CHP'nin Günah Galerisinden Sayfalar, İstanbul 2015, sh. 32

Hilâfet-i İslâmiyye Türkiye Büyük Millet Meclisi

İsmail Şükrü

İsmail Şükrü Çelikalay (1876-1950) ve mezkur eserin yeni baskısının kapağı

Eşref Edip Fergan
(1882-1971)

ettik. Ben milletvekili olmadığım için başıma bu eserden dolayı bir sıkıntı gelebileceği endişesiyle bunun teşrîî masuniyeti (dokunulmazlığı) olan bir milletvekilinin adıyla yayınlanmasını doğru buldular. Bunu da **Hoca Şükrü Efendi** kabullendi. İşin gerçeği budur."

Bunu bilmiyordum. Ben İstanbul'a ilk geldiğimde Sebilürreşad'ın abonesiydim. **Eşref Edip Bey**'e uğradım ve aboneliğimin iptalini talep ettim. Bunun sebebini sorunca da:

"-Artık İstanbul'da yaşayacağım. Bugün hukuk fakültesine kaydımı yaptırdım." dedim. Sene 1954. **Eşref Bey** bir müddet dalgın dalgın durduktan sonra:

"-Evlâd" demişti "Ben de tam kırk sene evvel senin gibi böyle bir sonbaharda İstanbul'a gelmiş ve hukuk fakültesine kaydımı yaptırmıştım. Aboneliğini iptal etmeyelim. "*Yazıhâneden bizzat alır.*" diye kaydedelim." demişti. O zaman bana bu kırk yıl kırk asır gibi gelmişti. Zaman ne bereketsiz şeymiş!..

YUSUF CEMİL ARARAT
(1879-1963)

Yusuf Cemil Ararat
(1879-1963)

Hâfız Yusuf veya "**Hâfız Bey**"[86] olarak tanınmıştır. Fevakalâde müdekkik ve âlim bir zattı. melâmiyyül meşrepti. Kendisini görseniz zekât verecek olurdunuz. Engin bilgisi dolayısıyla 1898 Yılı'nda henüz 19 yaşında iken girdiği bir imtihanı kazanarak Kuleli Askeri Lisesi'nde Edebiyat muallimi olmuştur. Arapça ve Farsça'ya bihakkın vâkıftı. O derecedeki bazı müsteşrikler mesele sormak için O'nu bulurlardı. Harirî'nin bir demir leblebi olan "**Makamat**" adlı eseriyle câhiliye devri şâirlerinin muallakalarını okutacak derecede Arapça'nın etimolojisine vâkıftı. Altı serasker ve on harbiye nâzırına husûsî kalem müdürü olarak hizmet verdikten sonra Kapalıçarşı'da bir dükkân açarak cam elmasçılığı ve hakkâklık (mühür kazma) işleriyle meşgul oldu. Son zamanlarda Vaniköy'de bir mısırözü fabrikası sahibi olan **Süleyman Süleymangil**'in Altunizade'de kendisine tahsis ettiği evde yaşamıştır. Hiç evlenmemiştir. Türkçe'den başka Arapça ve Farsça şiirleri de

86 Tafsilât için bkz. **Mâhir İz**, Yılların İzi, İstanbul 1995, sh.259 vd.

vardır. Bunları ihtiva eden defteri **Süleyman Süleymangil**'den bana intikal etmiş olup arşivimde mahfuzdur.

Ben kendisini ellili yıllarda İmam-Hatip Mektebi muallimlerinden **Sabri Sözeri**'nin evinde tanıdım. O'nun hususi dersler vererek yetiştirdiği insanlardan biri de **Sabri Sözeri**'ydi. Burada bana Trabzonlu olduğumu öğrenince **Ali Şükrü Bey**'den bahsetti. O'nun mâruz kaldığı feci cinayet üzerine bir mersiye yazdığını söyledi. Fakat ölümünden sonra bana intikal eden şiirleri arasında ben bu mersiyeyi göremedim. Edebiyatla ilgili birkaç eseri vardır. Fakat O'nun başına dert açan kitabı "**Kur'an-ı Kerim İçin Çiçekli Elifba**" isimli eserciktir. Bana anlattığına nazaran bu eser dolayısıyla mahkemeye verilmiştir. Güya O bu eseriyle harf İnkılâbına muhâlefet ederek bir suç işlemiş imiş. Bunu anlattı ve bu davada beraat etmesini Kur'an-ı Kerim okumak için meydana getirdiği bu bir nevi elifbâda hiçbir Türkçe kelime kullanmamış olduğu için ehl-i vukuf raporuna borçlu olduğunu söylemişti. Bu hadise harf inkılâbını yapanların bu inkılâba ne derecede mutaassıbâne bir sûrette tâkip ettiklerini gösteren câlib-i dikkat bir hâdisedir. Bunu davamızın acıklı safahatını hatırlatan bir misal olmak üzere burada nakletmek ihtiyacını hissettim.

Suud Yavsi Ebussuudoğlu
(1882-1948)

Bu hâdise bana başka bir benzerini hatırlattı. O'nu da buraya ilâve etmek isterim. **Hâmid Aytaç** merhum bir gün bana dedi ki:

"- Harf İnkılâbı yapıldığı zaman meşhur Hattat **Suud-ul Mevlevî, M.Kemal**'e protesto mâhiyetinde ağır bir mektup yazdı. Bunun

Kur'an Kerim İÇİN

Çiçekli Elifbe

Müellifi:
Yusuf Ararat

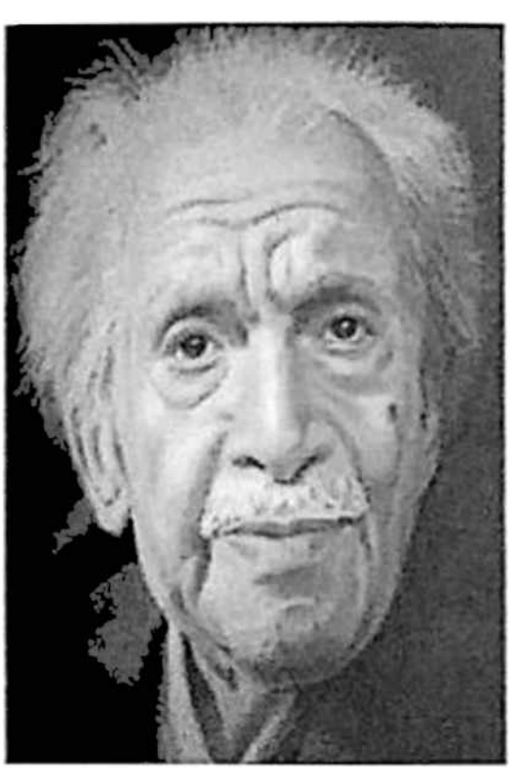
Her Hakkı Mahfuzdur.
Taklidi Mucibi Mesu'liyettir.

ZARAFET BASIMEVİ
İstanbul - 1953

üzerine kendisini tevkif ettiler. O da pek tabii olarak hapisten kurtulmak için bu mektubu kendisinin yazmadığını bir başkasının O'nun başını ağrıtmak için böyle bir tertipte bulunduğunu söylemek mecburiyetinde kaldı. Mahkeme O'nun iddiası üzerine beni ehl-i vukuf tâyin etti.

Suud-ul Mevlevi benim hocamdı. Bir harfini görsem tanırdım. Bu mektup tamamen O'nun el yazısıydı. Fakat hocamı kurtarmak için aksi yönde rapor verdim. Mahkemede kendisinin benim hocam olduğunu bir harfini görsem tanıyabileceğini söyleyerek bu mektubun düşmanlarından bir tarafından yazılmış olabileceğini ifade ettim ve zavallı **Suud-ul Mevlevi** bu sûretle hapisten kurtulabildi. Kim bilir belki de kendisini idam ederlerdi. Zira o târihlerde gerek alfabe gerekse de yazı ile ilgili kanun bir ceza derpiş etmiyordu. Böyle olduğu hâlde O'nun gibi müeyyidesiz olan şapka kanununa muhâlefet eden birçok kimse devlete isyan etmiş gösterilerek idam edilmiş olduğu cümlenin mâlûmudur.

*

Hattat Hâmid Aytaç
(1891-1982)

Hâmid Bey başka bir gün şunu anlattı:

27 Mayıs İhtilali'nden sonra Paşabahçe çini fabrikasında tabakalara hüsn-ü hat yazıyordum. O sırada bu müessenin başına müdür olarak bir albayı yerleştirmişlerdi. O albay bir keresinde yanıma gelerek çalışmalarımı bir müddet seyrettikten sonra dedi ki:

"- Hocam, maşallah pek güzel yazıyorsun. Biraz da bizim yeni harflere himmet etseniz de ondan da böyle bir sanat ortaya çıksa."

O'na dedim ki:

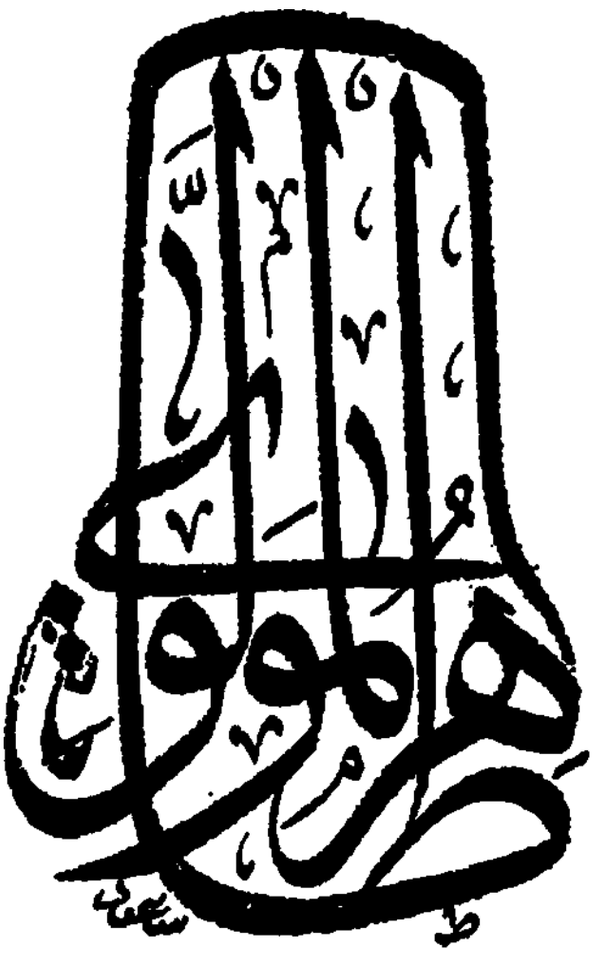
"- Olabilir lâkin bin sene lâzım!"

Sözlerimden bir şey anlamadı.

"-Nasıl, neden?!" diye âdeta kekeledi. O'na dedim ki:

"-Bu yazdığım yazı benim yazım değil. Buna bin yıl emek verilmiş. O emekler sonunda bu hâle gelinmiştir. Üstelik lâtin harflerinde kırık çizgiler hâkimdir. O'nun sanat olabilmesi için bin yıl bile kâfi gelmez."

O bu sözlerin karşısında homurdanarak gitti. İhtimal benim yobazlığıma hükmetmiş fakat yaşıma hürmeten bir şey söyleyemişti.

Suud-ul Mevlevi büyük bir hattattı. Kendi gibi mevlevî olan arkadaşı Tâhir-ül Mevlevî'nin ismini yukarıda görüldüğü gibi bir mevlevi sikkesi tarzında yazmıştır.

Nazif Çelebi'nin hanımı ve kız çocukları büyük hattat **Halim Yazıcı**'dan hat meşk ediyorlardı. O vefât edince **Nazif Çelebi**'nin hanımı **Müşerref Hanım, Hattat Hâmid**'e müracaat ederek kendisinden ders almak istemiş. **Hâmid Bey** O'na demiş ki:

"-Hocan **Halim Efendi**'nin vefâtına üzülebilirsin. O bu sanatın üstadlarından biriydi. Lâkin hat sanatının en büyük üstadı mezar taşlarıdır. Ben bile bu yaşta mezarlıkları ziyâret ederim. Kitabe-i seng-i mezarlardaki yazıları tedkik ederim. Sen de öyle yap. Sen bir ev hanımısın. Mezarlık ziyâreti bana gelip gitmen-

den daha kolaydır. Hem de geçmişlere bir fatiha okursun!"

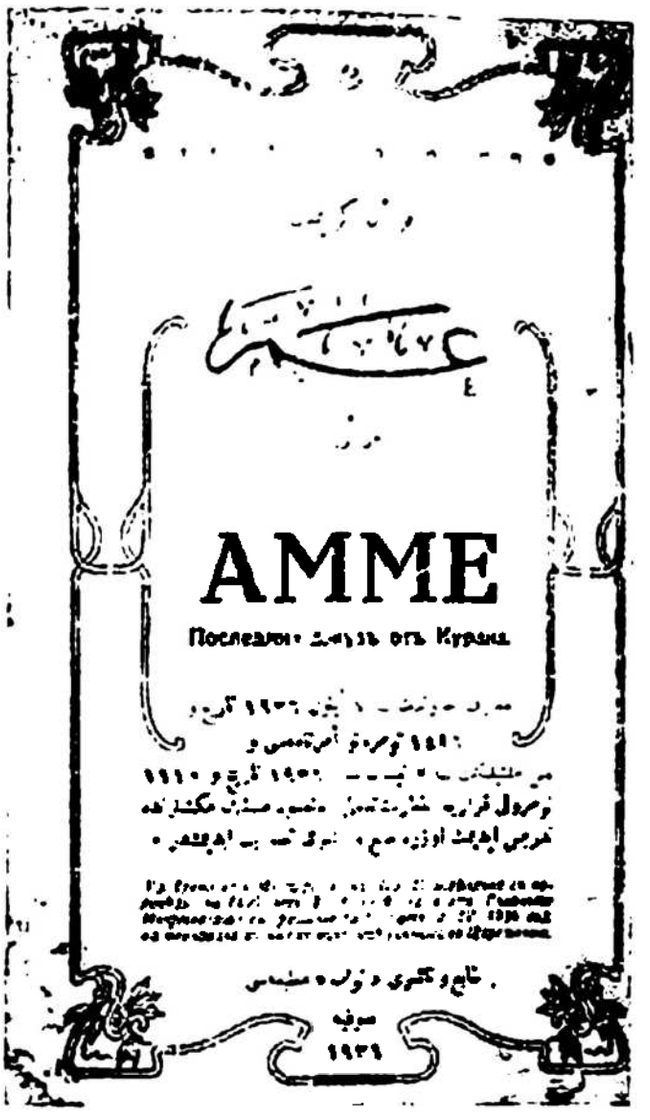
*

Gerçekten ben de **Hâfız Yusuf Efendi**'nin yaşadığına benzer bir mâcera yaşadım. 1928 Yılı'nda 1353 sayılı kanunla vâki olan yazı değişikliğinin nasıl hukuksuz bir sûrette tatbik edilmiş olduğunun canlı şâhidiyim.

1976 Yılı başında haftalık Sebil Dergisi'ni çıkardığımda "**Sebil**"in adını aynı zamanda İslâm harfleriyle yazmış ve altına da Arabiyyül ibâre olarak "***külli şey'in lil-hak***" yâni "***Herşey Hak İçin***" ibâresini yine İslâm harfleriyle derc etmiştim. Savcı beni ifadeye çağırdı. Bununla harf kanunu ihlâl etiğim gerekçesiyle ifademi aldı. Ben O'na "**sebil**" kelimesinin Türkçe olmadığını, altındaki ibâreyle birlikte düşünülmesi gerektiğini "**sebil**"in Arapçada yol demek olduğunu, zikri geçen kanunun Türkçe kelimelerin İslâm yazısıyla yazılmasını men ettiğini, bu itibarla ortada bir suç olmadığını güçlükle anlattım ve daha önce benzer bir dava olarak **Hâfız Yusuf Ararat**'ın vak'asını naklettim ve güçlükle kurtulabildim.

Esasen gerek bu harf inkılâbıyla ilgili kanun ve gerekse de 1925 Yılı'nda çıkan 671 sayılı Şapka İktizası Kanunu başlangıçta bir müeyyide ihtiva etmiyordu. 1941 Yılı'nda **İsmet Paşa** eski Türk Ceza Kanunu'nun vâlinin selâhiyetlerini tanzim eden 526. Maddesi'ne bir ilâve yaparak bu iki kanunu ihlâl edenlere ceza koymuştur. O ilâve aynen şöyledir:

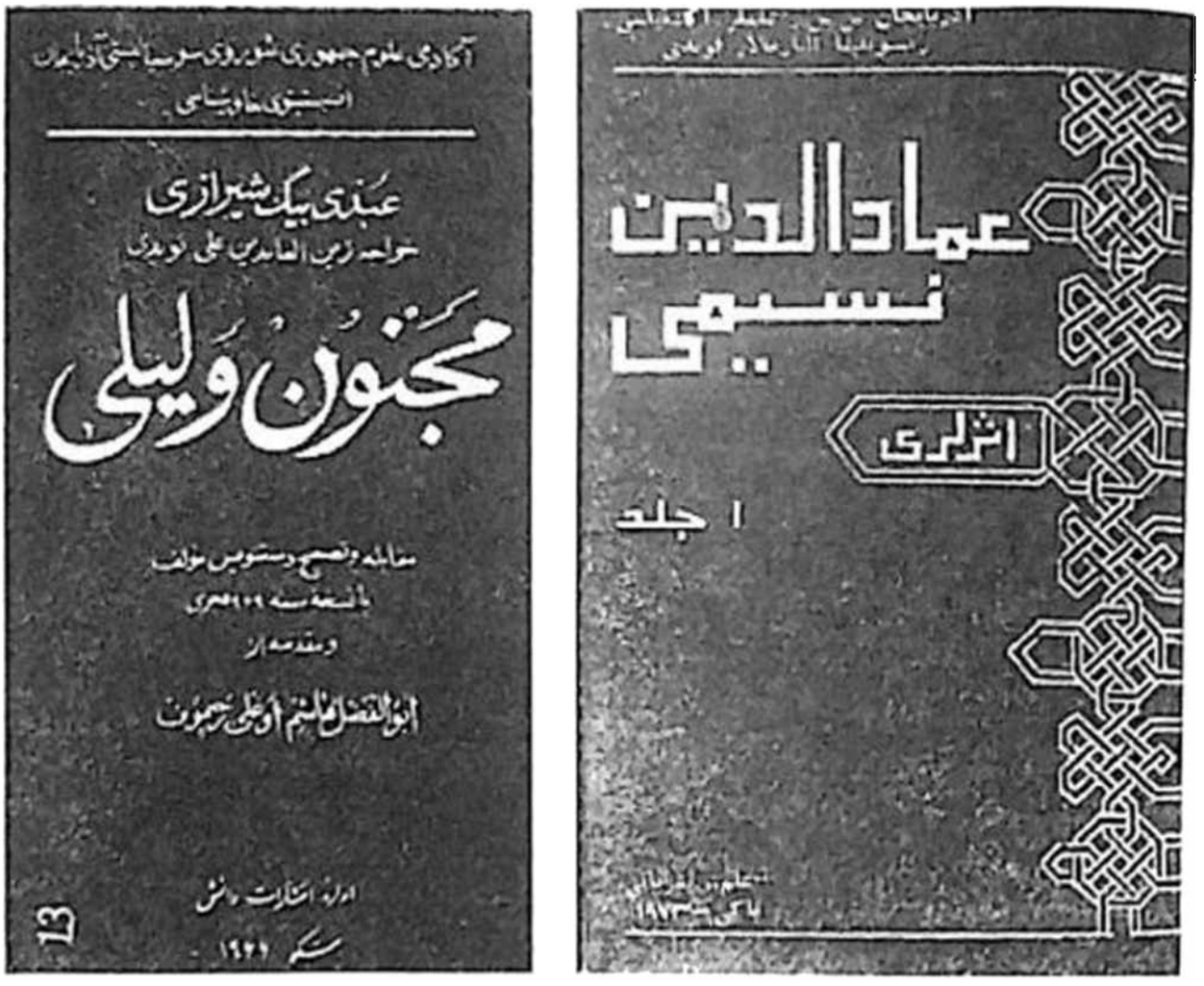
Aynı târihlerde Komünist idâreye rağmen Bulgaristan'da Amme Cüzü serbest olarak basılabiliyordu.

"***Şapka iktizası hakkında 671 sayılı kanunla Türk harflerinin kabul ve tatbikine dâir 1335 sayılı kanunun koyduğu memnuiyet ve mecburiyetlere muhâlif hareket edenler veya arapça ezan veya kamet okuyanlar üç aya kadar hafif hapis veya on liradan iki yüz liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılırlar.***"

Bu ilâve de 2 Mart 2014 târihinde TBMM'de kabul edilen 6529 sayılı "**Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasın Dâir Kanun**"un 16 . Maddesi'nin e fıkrasıyla yürürlükten kaldırımıştır. Elhamdulillah!..

Türkiye'de İslâm harflerine hatta Kur'an-ı Kerim'in basımına bile böyle vahşiyane bir sûrette mâni olunur, davalar açılır-

ken Rus işgali altındaki Azerbaycan'da Türkçe İslâm harfleriyle kitap basılabiliyordu. Bunlardan arşivimizde mevcud olan iki kitabın kapağını buraya derç ediyoruz.

Rusya bizden insaflı mı?!-
1966 Yılı'nda Moskova'da İslâm harfleri ile basılan "Leylâ ile Mecnun"un kapağı (solda), Rus esâreti altındaki Türkler serbestçe İslâm harfleri ile neşriyat yapabiliyorlardı. 1973 Yılı'nda Bakü'de basılmış bir kitabın kapağı "İmâdüddin Nesimî" (sağda)

Buna ilâveten şunu da söyleyelim ki; Yugoslavya'da komünist idâre hükümferma iken dahî İslâm harfleri yasaklanmamış bu mübarek yazıyla Türkçe ve Arnavutça kitaplar basılabildiği gibi Müslüman vatandaşların resmî dâirelere dilekçeleri dahî İslâm harfleriyle kabul görüyordu. Bütün bu gerçekler muvâcehesinde din karşıtlığında kemalist rejimin komünist sistemden bile daha şedid davrandığına hükmetmek gerekir. Bunu anlamak

KESE KAĞIDI YAPTILAR
YIL 1930..
KUR'AN'A
BÖYLE
HAKARET
EDİLDİ
ARŞİVDE BULUNDU
KURAN'DAN
KESE KAĞIDI
Üzerinde İsra Suresi'nin
23. ayeti var
KESE
KAĞIDI

için Harf İnkılâbı vâki olduğunda Matbaa-i Osmaniye'de basılıp da henüz ciltlenmemiş Kur'an formaları hurda kâğıtçıya verilerek bunlardan kese kâğıdı yapılmıştır. Bunun bir örneğini de Kadıköy'de bir sahafta hâlâ görmek mümkündür.

Bu vesileyle şunu da söyleyelim ki; **"İslâm harfleri"**ni dava etmek benim hayatımın en esaslı gâyelerinden biridir. Bana göre medeniyetimizin bir nevi alâmet-i farikası olan harflerimizi değiştirmenin hiçbir haklı esbâb-ı mûcibesi yoktur. Bu sadece Batı'ya uymak içindir. Zira bu yazı sırf Batı Hıristiyanlık Âlemi'nde müşterek olduğu cihetle iddia edildiği gibi asla beynelmilel değildir. Hıristiyanlardan kiril asıllı Rus alfebesi ve Yunan alfabesi lâtinize yazı için bile bir istisna teşkil edecek farklı harfler ihtiva etmektedir. Koca Çin kıtası, Japonya kendine mahsus ve lâtin asıllı bir alfabe kullanmadığı gibi Yahudiler de İsrail kurulduktan sonra untulmaya yüz tutmuş olan lisanlarıyla birlikte kendilerine mahsus olan yazıyı da yeniden canlandırmışlardır. Bu babda söylenecek söz pek çok olmakla birlikte burada şunu ifade etmek isterim ki; bugün Türkçe'nin mâruz bulunduğu telâffuz hatalarının kahir ekseriyeti lâtin asıllı alfabemizin kifâyetsizliğinden doğmuştur. Buna menşei Kur'an olan kelimelere düşmanlık da eklenince güzel Türkçe'miz bir fâciâ sayılacak derecede keşmekeşliğe sürüklenmiştir. Bugünkü Türkçe uydurma kelimelere ilâveten Batı menşeli birçok kelimenin yaygınlaştırılması

dolayısıyla âdeta bir müstemleke dili hâline gelmiştir. Bu duruma isyan benim için çocukluk yaşlarımdan başlayan canhıraş bir karşı koyma sûretinde devam edegelmiştir. Buna dâir yaşadığım bir iki vak'ayı anlatmak isterim:

1965 senesinde Almanya'da "UMSO" adındaki bir talebe teşekkülünün dâvetiyle Rudesheim şehrinde Türkiye'deki inkılâp hareketleri hakkında bir konferans vermeye dâvet edildim. UMSO (United Muslim Student Organization in Europe) yani Avrupa'da Müslüman Talebeler Teşkilâtı'nın kısaltılmış adıydı. Almanca pek az bildiğim için Türkiye'de tıp tahsil etmiş ve orada çalışmakta olan bir Suriyeli doktor bana tercüman olarak verildi. Bu zat sözlerimi yazılı bir metin olarak görmek istedi. Benimse alışkanlığım irticalen konuşmaktı. Lâkin O'nun irticalen konuşmayı Almanca'ya tercümede güçlük çekeceğini söylemesi üzerine muhatapların çoğu arap asıllı olduğu için tercümenin Arapça yapılmasında anlaştık. Arap olmayanlar İranlı talebeler için de bir başkası tercümanlık yapacak bazıları da bunu kulaklıkla dinleyeceklerdi. Mütercimin ısrarı üzerine yazılı bir metin hazırladım. Lâkin o tercüme ederken uzun bir cümlenin bir parçasını eksik tercüme etmişti. Ben Arapça tercümeyi tâkip ediyordum. Bunu fark ettim ve O'na kürsüde itiraz ettim. Aramızdaki münakaşa uzadı. Sonunda o eksik tercüme ettiğini kabullenmek mecburiyetinde kaldı. Muhataplar kürsüdeki münakaşanın mâhiyetini sorunca mütercim doktor durumu anlatarak benim haklı olduğumu söyledi. Bunun üzerine yerinden kalkan bir Suriyeli talebe bana Arapça olarak:

"- Mâdem mütercimin yanlışını, eksiği fark ediyorsun neden Arapça konuşmuyorsun!" diye sordu. Bu suale Arapça olarak:

"- Mâ mârif lügal arabiyye" yani "Ben arapça bilmiyorum." karşılığını verince salondan bir alkış yükseldi. Bunun üzerine onlara dedim ki:

"- Ene efhemu lügal arabiyye ve etekellemuhu kalilen bil imkânı billügal türkiyyel kadime" yani "Ben Arapça'yı eski Türkçe'nin imkânlarıyla anlıyor ve azıcık konuşabiliyorum." Bunun üzerine ecdadımızın menşei Kur'an olan kelimleri Türkçe'ye ithal etmekle beynel islam asgari bir anlaşma imkânı sağladığını söyleyerek bunun faydalarını ve dilimizdeki kemalist tahribatın zararlarını uzun uzun anlattım.

Bu konferans esnasındaydı ki; **Humeyni** iktidarının baş aktörlerinden olan **Behiştî**'yi tanıdım. **Behiştî** o zaman Hamburda'ki İmam Câmii'nde imamdı. Hamburdg'daki talebeleri toplayarak oraya gelmişti. O'nunla konferans sonrası uzun uzun konuştuk. Gördük ki; Azeri olan şahıs ehl-i sünnete çok yakın düşüncelere sâhip olup İttihâd-ı İslâm'ın taraftarı olduğu için bu teşkilâtta vazife görüyor ve İranlı talebeleri Türk veya Arap talebelerle kaynaştırmaya çalışıyordu.

İkinci bir tecrübeyi de 1969 senesinde İngiltere'nin Lancester Üniversitesi'nde Dünya Müslüman Talebeler Kongresi'nde yaşadım. Orada da Türk Milleti'nin mâruz kaldığı kemalist tahribatı anlatarak bunun müslüman halkımıza âdeta bir narkoz tesiri yaptığını fakat demokrasiye geçildikten sonra bu narkozdan uyananların çoğaldığını yakın bir gelecekte Türkye'nin yazısı, lisanı, hayat tarzı olarak yeni bir dirilişe namzed olup İslâm Dünyâ'sının liderliğini yeniden derûhte edeceği yolunda beyanlarda bulundum. Konferanstan sonra bir hintli talebe yanıma gelerek beni teyiden şu sözleri söyledi:

"- Biz buradaki hintli müslüman talebelerin çoğu nakşi tarikatındanız. Birkaç sene evvel şeyhimiz bize diyordu ki:

"- Okuduğunuz mekteplerde Türk talebeler yok mu?! Onlardan birkaçını mektep tatilinde buraya getirin de göreyim." Biz de kendisine diyorduk ki:

"- Olmaz mı, var. Lâkin sizin yanınıza gelecek vasıfta değiller. İslâmî hayatları yok."

Şeyhimiz:

"- Ne durumda olurlarsa olsunlar yeter ki; Osmanlı torunu olsunlar, alın gelin!" deyince biz mektep koridorlarına ilân asarak Hindistan'da tâtil yapmak isteyen Türk çocuklarına alenî dâvette bulunduk. Dört beş kişi bu dâvete icâbet etti. Bunları alıp Hindistan'a gittik. Şeyhimiz o gün İslâmiyetle hiçbir tavırları bağdaşmayan bu çocukları kucakladı. "Osmanlı torunu gördüm!" diye Allah'a hamd etti. Onları koltuklara oturttu. Kendisi de onların bir talebesi edasıyla yere oturdu. Biz bu durumdan rencide olduk.

"- Efendi hazretleri! Bu çocuklar bu ihtirama lâyık değil!" Şeyhimiz bize şu karşılığı verdi:

"-İşime karışmayın. Siz onların hâline bakıyorsunuz. Bense geçmişlerine ve geleceklerine bakıyorum. Onlar bir gün kaybettikleri hâfızalarını kazanarak aslî hüviyetlerine dönecekler. Bu çok yakındır." dedi ve o günden sonra günlük evradımıza Türk milletine bir dua ilâve etti ki; o da:

"- Ya Rabbi! Türk milletini hüviyeti asliyesine çevir ve tekrar Âlem-i İslâm'ı toparlamasına yardımcı ol!" tarzında bir ilâvedir. Biz bu duayı her gün yaparız.

Lâkin biliyor musun ki; O'nun Türk arkadaşlara ihtiram gösterdiği hengâmda biz bu çocukların islâmî bir hayat yaşacağına pek de inanmamıştık. Fakat onların hepsi bugün kendi mekteplerini temsilen sizin konferansınızı dinlediler. Yani iki üç sene zarfında Allah'ın lütf u keremiyle gayri islâmî hayat yaşayan Türk arkadaşlarımız güzel birer müslüman oldular. Yani kemalizm narkozundan biraz kurtuldular. Biz bunu artık şeyhimizin bir kerameti sayıyoruz. Sizin bugünkü Türkiye ve gelecekti Türkiye hakkındaki söylediklerinizle şeyhimizin bize nasihatları mutlak bir tetâbuk hâlindedir. Sizin sözlerinizden anladık ki; bu şekilde aslî hüviyetine dönen çocuklar sadece bizim arkadaşlarımız değil! Türk çocukları arasında da yaygınlaşmaktaymış. Dört gözle bu gelişmenin kemale ermesini arzuluyoruz."

Aradan bu kadar sene geçtikten sonra bugün "Yeni Türkiye" diye yâd ettiğimiz gelişmeler İslâm Dünyâsı'nın her tarafında başsızlık belâsının anlaşılmasıyla bizi eski mevkimize dâvet eder mâhiyette olduğunu ve bütün Müslümanlarının bizdeki bu gelişmeyi büyük bir iştiyakla tâkip ve arzu etmekte olduklarını göstermektedir.

Bugün Türkiye'nin dâhilinde ve hâricinde akortlu bir şekilde câri olan düşmanlıkların asıl sebebi ülkemizin yöneldiği gâyeyi İslâm düşmanlarının fark etmiş olmalarından ve bu gelişmeyi önlemek hususundaki çırpınışlarından başka bir şey değildir. Lâkin bütün vukûat ve şuûnatın temel sâiki murâd-ı ilâhidir. Müslümanlar dinlerinin kıymetini bilememek hususunda yanıltmışlığın cezâsını çekerek günahlarına kefâret teşkil edecek noktaya gelindiğinden dönüş aynen fizikî mevsimlerdeki gibi gerçekleşmektedir. Âlem âlem-i esbab olduğu cihetle ön plândaki sebeplerin hepsi murad-ı ilâhiyeye mâkestir. Bu sebeple İslâm Dünyâsı çok yakında bizim kemalizmin narkozundan kurtulmamızla liderliğimiz altında birleşecek ve mukadder olan bu gelişmeyi hiçbir beşerî güç önleyemeyecektir.

1985 Yılı'nda, yayınlanan bu Kırk Hadis kitabı da Harf İnkılâbı'na aykırı bulunarak dava mevzuu olmuştur.

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince · PARIS 6e

TOUS LES LIVRES SUR L'ORIENT: AFRIQUE. ASIE. ARABIE. ARMÉNIE. BALKANS. IRAN. ISLAM. BYZANCE. EGYPTE. GRÈCE. TURQUIE. EXTRÊME-ORIENT. VOYAGES. LANGUES HISTOIRE. ART

Téléphone : DANTON 08-68

Chèques Postaux : Paris 1318.31

Registre du Com. Seine 47.181

C. P. Livre 76.701

PARIS, le [illegible] 1969

محترم قادر معاونلی بك افندی!

دوستلرز برادرلرینه بیلمیورم بیلمیورم رضا نور بكك
اوچ جلدلك " حیات و خاطراتم " اسملی كتابنی گتیرمش.
ذاتكزك مكتوب یازمرد نا طهوره یرمه. كتابی بدلنی یوزه
نزانه حسابیله ایستیور. كتاب ذاتكز طرفندن نشر ایدلمسی
اولغله كتابجیلره مخصوص استانبول (Stamboul-Imagerie) یا چكزایچی
ایدر. بو خصوصده دوستلرزه بر شی سویله مسه اولیه گزدن
قبول ایده میه گكی سویلدی. بو بر مسئله.
ایكنجی مسئله لیرانك قیمتی. بو خصوصده دخی آكاه شاهدیه.
كندیسنه یكرمی بش خزانه (۲۵) تكلیف ایتدم. قبول ایتمدی.
فضله ویره م. ذاتكز بیلیرسكز. چوجقلرز دكلر صیغیرلر
سوئارم افندم.

Paris'te kitapçılık yapan ermeni Samuelyan'ın 1969 senesinde bana yazdığı Osmanlıca mektup

بسم الله الرحمن الرحيم

UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY

BERKELEY · DAVIS · IRVINE · LOS ANGELES · RIVERSIDE · SAN DIEGO · SAN FRANCISCO — SANTA BARBARA — SANTA CRUZ

DEPARTMENT OF NEAR EASTERN LANGUAGES — BERKELEY, CALIFORNIA 94720

لندره

۲۱ تموز ۱۹۷۱

بلک محترم افندم

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ان شاء الله سعادت و صحتکز برکمالدر
ارتیادن حرکت ایتمه دن اوکی آی اوستنده خیال آدلی کتابجن نزه
نامیده لی اوله بیلن صحیفه لر کوندردم امید ایدرم که شمدیه قدر الکزه
ولمشدر شمدی ده عبدالعزیز جاویش اسمنده مصرلی بر متفکرک
شرح حالندن برقاچ یاپراق نزه کوندریورم جاویش استقلال
حربینک املاکی سنه لرنده ترکیه ده بولونوب مصطفی کمال دیلین
شخصله طانیشمش نزه کوندردیکم صحیفه لر مصطفی کمال لیله
یاپدیغی قونوشمه لری حاویدر
برقاچ کون صکرا ان شاء الله مراکش و فاس مملکتنه کیده جکم
نزه سلامله حرمتله باقی هو

الدائمی حامد الگار

İngiliz müslüman **Hâmid Algar Bey**'in 1981 tarihinde bana yazdığı
Osmanlıca mektup

İBRAHİM HAKKI KONYALI
(1896-1984)

1896 yılında Konya'da doğdu. İlk, orta ve yüksek tahsilini Konya'da tamamladı. Birinci Dünya Harbinin başlarında, İzmir'de Amerikan Şimendifer Mektebi'ne girdi. Mezun olunca, Geyve-Bozüyük istasyonlarında staj yaptı. Batum, Ruslar'dan alınınca, oraya istasyon şefi tâyin edildi. Birinci Dünya Harbi'nden sonra memuriyetten ayrıldı ve gazeteciliğe başladı. Konya'da Hak Yolu mecmuasını çıkardı. Daha sonra İntibah, Meşrik-i Hakikat, Tercüman-ı Hakikat gazetelerinde yazmaya başladı.

Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul'a yerleşti. Ankara Vakıflar Müdürlüğü Arşiv Dairesi müdürlüğünde bulundu. İstanbul'da Tarih Hazinesi, Tarih Dünyası gibi dergileri yayınladı. Mehter Takımının kuruluşunu gerçekleştirdi. Vakıf Sanatları Müzesinin Türk Sanatları Müzesinin ve Askeri Müzenin kuruluşunda vazife yaptı. **Piri Reis**'in deri üzerine yaptığı haritayı Topkapı Sarayı'nda bulup ilim âlemine tanıttı.

Türkiye'nin çeşitli yerlerinden topladığı, kitap, fotoğraf ve belgeyi 1979'da, kendi kitaplarıyla birlikte Üsküdar'da Selimiye

Camii bitişiğindeki Üçüncü Selim Kasrında kurduğu "**İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphânesi**"ne vakfetti. Aynı sene Kültür Bakanlığı tarafından kendisine Üstün Hizmet Armağanı verildi. 1981'de Konya Selçuk Üniversitesi tarafından Şeref Doktorluğu Payesi verildi. 20Ağustos 1984'te Akşehir'de vefât etti.

*

Sanırım, 1974 senesi sonları veya 1976 Yılı başlarıydı. Ben hapisten yeni çıkmıştım. O sırada gâyet sık görüştüğüm **Sabri Özpala** bir gün Cağaloğlu'ndaki yazıhaneme uğrayarak **İbrahim Hakkı Konyalı**'yı birlikte ziyâret etmemizi teklif etti. Anlattığına göre O, bir trafik kazası geçirmiş ve Haydarpaşa'da "Nümûne Hastahânesi"nde yatıyormuş.

İbrahim Hakkı Konyalı, ismini çokça duymuş olduğum bir kimse idi. Fakat O'nunla hiçbir yerde karşı karşıya gelmiş değildim. **Sabri Özpala** ile O'nun yattığı Numûne Hastahânesi'ne gittik. **Sabri Bey**, o sırada Millî Gazete'nin başındaydı. Bu sebeple **İbrahim Hakkı Konyalı** ile yakın teması vardı. Beni:

"-Genç târihçi, bilhassa yakın târih mevzularıyla uğraşan arkadaşımız!" diyerek Üstad'a takdim etti. Üstad trafik kazası geçirmişti ama durumu pek ağır görünmüyordu. Bu takdim şeklinden dolayı her nedense heyecanlandı ve yatağında doğrulmaya çalışarak **Sabri Bey**'e teşekkür ettikten sonra:

"- Aman ne iyi ettin. Bende bazı bilgiler var ki; onları yazamadım. Ölmeden bu bilgileri birine tevdi etmek benim öteden beri emelimdir. Genç kardeşim onları sana anlatayım. Ben artık yaşlandım. Kandilin yağı tükenmek üzeredir." demesi üzerine

altımızdaki sandalyeyi O'nun yattığı yatağa biraz daha yaklaştırarak pür dikkat dinlemeye koyulduk. Anlattıkları **Yenibahçeli Şükrü** tarafından **İsmet Paşa**'nın Anadolu'ya nasıl kaçırılmış ve zorla götürülmüş olduğu gibi esasen çıkarmış bulunduğu "**Târih Hazinesi**" dergisinde yayınlanmış olan bilgilere ilâveten bazı ufak tefek kırıntılardı. Bir de **M. Kemal Paşa**'nın Anadolu'ya gönderilme hengâmında bazı ecnebilerle münasebetlerine dâir çok ehemmiyetli olmayan şeylerdi.

Ben, o zaman **Rıza Nur**'un hatıralarını yayınlamıştım ki O'nun bunları dahî görmemiş olduğu anlaşılıyordu. Hasta hasta bize çok mühim târihî hakikatler olarak nakletmeye çalıştığı şeyleri bir müddet nezâketen dinledikten sonra:

"- Üstad, yorulama!" dedim. "Ben bu senin söylediklerinin çok fazlasını biliyorum. Hattâ .... diyerek bugün bile yazılmasına imkân olmayan yakın tarihe dâir öyle gerçekler söyledim ki; O, birkaç kere sözümü keserek:

"- Bunlar doğru mu?! Mevsuk mu? Delilleri elinde mi?" diye sormaya mecbûr kalmış ve sonunda **Sabri Bey**'e dönerek:

"- Bu memlekette böyle bir genç varsa ben gözüm arkada kalmadan ölebilirim." demiştir. O gün O'nun birçok iltifatlarına nâil olduktan sonra yanından ayrıldık.

İbrahim Hakkı Konyalı kısa bir zaman sonra ayağa kalktı ve benim Cağaloğlu'nda ki yazıhânemin müdâvimlerinden biri hâline geldi. O sıralarda biz haftalık **Sebil Dergisi**'ni çıkarmaya başlamıştık. Bu dergiyi heyecanla takip ediyor ve bizi şifâhî bir sûrette iltifatlara gark etmekle yetinmeyip sanki uzağımızdaymış gibi oturup bu iltifatları bir de kâğıda döküyordu. O'nun, benim ve **Sebil Dergisi** hakkında pek çok olan bu hâhişkâr iltifatnâmelerinden birini dikkatlerinize arz etmek isterim. Bunda kısmen kendi hayatı, kısmen de ömrünün son günlerinde kütüphanesini millete bırakmak husûsundaki emeli etrafındaki faaliyet ve düşünceleri yer almaktadır:

"13 Şubat 1978

Esselâmünaleyküm

«Câhid-u Fî Sebilillah» fermanının *hakiki ve asıl uygulayıcısı, Sebil'in değerli sahibi, ulûlazm'den* **Kadir Mısıroğlu** *Beyefendi!*

Hicri yılla 86, rûmî yılla 81 yaşındayım. 1312 yılında Konya'da dedem **Mevlâna Celâleddin-i Rûmî** *Medresesi'nin mescidinin, meskeninin bulunduğu Akıncılar Mahallesi'ndeki, târihî Selçuklular devrine çıkan evimizde doğdum. İlk dedelerim (baba tarafından) Selçuklu hükümdârlarının Akıncılarının nalbantları idiler. Ana tarafından* **Mevlâna***'nın torunuyum. Evimizin 30m. kadar* şimâlindeki Akıncılar mescidi Selçuklu Konya›nın en eski mâbedidir. Konya ilk İslâm Dârü*lfünûnu'nun (Islâh-ı Medâris-i* İslâmiye) talebesinden iken bu mescitte imamlık yaptım. Sonra, nas kudretindeki vesikalarla bu mescidin dedem **Hz. Mevlâna**'nın beş vakit namaz kıldığı mescit olduğunu tespit ettim. O'nun içtiği çeşmeden âilece su içtik. Medresesini de burada buldum. Üstünde Selçuklu Konya›nın en eski târihli kitâbesini taşıyan bu mescit ve yanındaki çeşme, câmileri, mescitleri, türbeleri, zaviyeleri, medreseleri bütün İslâmî mukaddesâtı horlayan, kötüleyen şeâmetli devrin ilk kurbanı olmuştur. Bu islâmî târih pırlantası korkunç bir şekilde *yıktırılmış, yok edilmiştir. Yeri Kız Öğretmen Okulu'na arsa olarak satılmıştır. Kitabesi şimdi Mevlâna* müzesinde saklanmak*tadır.*

Mevlâna'nın bir kısmı ayakta bize kadar gelen medresesi, meskeni arsa halinde satılmıştır. Buna mâni olamadım. Şimdi yerinde apartmanlar yükseliyor. Burası Kız Öğretmen Okulu'nun tam karşısındadır. **Şems-i Tebrizî** *Hazretleri'nin misafir olduğu, Mevlâna'nın Türbesinde bir kız ile evlendirdiği oda da bu medresede idi.*

İlim hâdimi olma, faydalı kitap toplama zevkini bana 65 yıl önce ***Zeynelâbidin, Mustafa Sabri, Elmalılı Küçük Hamdi,***

Ereğlili Sâlim Efendilerin kurulmasında büyük payları, rehberlikleri olan İslâm Darülfünûn'nu tattırmıştır. Bu irfan müessesesi din ile Dünya'yı ayırmayan İslâm Anayasası üzerine kurulmuştur. Burası I. Cihan Harbi'nde İttihatçılar'ın mason şeyhülislâmı tarafından kapatırılmıştır. Bu, irfan yurdunun gâyeleri arasında Çin'de ve Japonya'da İslâm'ı neşretmek de var idi. Biz böyle yetişmiştik.

Osmanlı Hanedanı'ndan yüce Hakan Sultan II. Abdülhamid, Sultan Reşad, Sultan Vahiddedin ve Abdülmecid zamanlarında yaşadım. Cumhuriyet devrinin meşakkatlerini de çektim. «Sebil» İkinci Meşrutiyet devrinden *bu güne kadar «Beyan'ül Hak»* mecmuası da dâhil islâmi dâva yolunda gayret ve himmet sarf eden mecmuaların *en muvaffakı ve en olgunudur, İslâm'ın ödediği çapta bir dergidir. İslâmî dâvânın sıkboğaz edildiği bir devirde vazifesini ehliyetle liyâkatle, büyük fedâkârlıkla yapmış hizmeti yolunda tek mecmuadır, tek meş'aledir. Mukaddes cihâd yapıyor.*

Sebil, İslâm Âlemi'nin de en kudretli ve selâhiyetli dergisidir. Dâvâsı, Habl-i İlâhi'ye kenetli olduğu için hâmisi Hazret-i Allah'dır.

Ben 18 yaşımdan beri gazete ve mecmua sahibi bir yazarım. Kırka büyük, yüz kadar kitap yazdım, yurdun en büyük mecmua ve gazetelerinde yazılar yazdım. Hâlâ yazarım. Şeref kartım da vardır. İslâmî yolda 65 senelik bir mücâdele yürüttüm, Türkiye'nin en yaşlı muharririyim, sayısı 30 bini aşan bir arşivim ve kütüphanenin sahibiyim, arşivimde orijinal ve eşsiz vesikalar vardır. Yurdun, tarihi âbidelerinin yüzde sekseninin kitabelerini aldım. Tavsiflerini yaptım, bu bakımdan eşsizdir. 80 yıllık bu hazineyi 1 yıl önce İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'ne noter senediyle vakfettim.

Üsküdar'da Selimiye Câmii'nin bitişiğindeki *Sultan III. Selim Kasrı'nı tâmir ederek açacak idim, trafik kazası, enfarktüs*

geçirdim, *nur-i basarımı katarakt* gölgeledi. Burası evime çok yakın olduğu için defterlerimdeki islâmî kitâbeleri kendi elimle işleyecektim. *Vakıflar Başmüdürlüğü 4 senedir vazifesini yapmadı. onlara şâirin şu mısralarını sık sık okudum:*

Bî şuur olmuşuz ol mertebe buhrandan kim
Yâr teklif-i visal eylese zahmet biliriz.

Kültür Bakanlığı birçok müracaatlar yaptı, evime yakın bir dâire satın alacak ve kütüphâne yapacaktı.

Selimiye Kasrı kütüphâne olmaya daha uygundu. Vakıflar Başmüdürlüğü'nden binanın faydalanma hakkını istedi, Vakıflar İdaresi diretti, inad etti, vermedi. Bu basit işi yapmadı.

Ben rahmet-i Rahmân ufkundayım. Kandilin yağı bitmek üzeredir, ben bu vakfı bir ibâdet olarak yaptığım için şüyûunu bile istemedim. Millî ve islâmî bir hazine yok olma tehlikesi karşısındadır. Büyük islâmî dâvânın sahibi Sebil'in sahibini bu vakfıma vâsi, nâzır ve hâmi tâyin ederim. Muvaffakiyetinden eminim, rahmet denizine nâçiz bir damla halinde katılırsam gözüm açık

gitmeyeceğim. Büyük dâvâların başarıcısı Sebil'in bu hayır işini de muvaffakiyetle kıymetlendireceğinden eminim. Ves selâmü alâ menittebeâl Hûda

İ. H. Konyalı

İbrahim Hakkı Konyalı'nın gerek bana iltifat mahiyetinde ve gerekse de neşriyatımızı takdir mahiyetinde olmak üzere arşivimde pek çok mektubu mevcuddur. O'nun iltifatlarının mebzuliyetine dair bir kısa bir mektubunu daha dikkatlerinize arz etmek isterim:

Pek muhterem üstad!

Hz. Ali seyfullâhül gâlibdir. İrtidad ve küfür rejiminin devrilmesi için samsâm-ı ilâhî (keskin kılıç) lâzımdır. Ben bu vasfı mübâlağasız ve riyasız zât-ı âlinize veriyorum. Bu, Türklere Allah'ın bir lütfudur. Osmanlı Târihi'nin altın çağı dalkılıçlarla doludur. İrtidâdı teşvik eden ve hızlandıran devrin henüz bir dalkılıcı çıkmadı. Ben yarım asır bu küfür partisiyle mücâdele ettim. Allaha çok şükür benim defteri ömrümü düremediler. Beni buna mazhar eden Allah-ı zülcelale hadsiz şükranlarımı arz ederim. Sıhhat ve saadetinizde gaza ve cihadınızda muvaffakiyetinize *dular ederim.*

İ.H. Konyalı

Bu mektuplardan da anlaşıldığı üzere benden kurmak istediği kütüphane için fiilî bir yardım ve destek bekliyordu. Kendisine Harem'deki **Selimiye** Câmii'nin Kasrının kütüphanesine kitapları yerleştirmek üzere tahsisi için bazı teşebbüslerde bulundumsa da o an için başarılı olunamadı.

Hamdolsun bugün orası "**İbrahim Hakkı Konyalı** Kütüphânesi ve Arşivi" olarak milletin hizmetindedir. **İbrahim Hakkı Konyalı** Devlet arşivinin başsız olduğu zamanlarda bu-

Derc edilen mektubun aslı

rada çok çalışmış gerçekten vesika ve kitabe okumakta eşsiz bir mütehassıs olmuştu. İhtimal o yıllarda arşivde çalışanlar aynen Yıldız jurnallerinin tasnifinde olduğu gibi[87] istedikleri vesikayı ceplerine koyup evlerine götürebiliyorlardı ki; İbrahim Hakkı Konyalı'nın elindeki evrak arasında böyle pek çok vesika gördüm. Neyse ki bunlar sonunda millete intikal etmiştir. Hatta zaman zaman bana da şüphesiz devlet arşivinde olması lâzım gelen bazı vesikalar vermiştir ki; bunlardan birini burada belki ilgilenen bulunur diye zikretmek isterim:

İstanbul'un işgâli hengâmında İngilizler Askeri Müze'den bir kısım târihî eşyayı "muvakkat" kaydıyla almışlar ve mukâbilinde zabıt mâhiyetinde makbuz bırakmışlardır. Bu târihî eşyanın listesini ihtiva eden ve bir İngiliz subayı tarafından imzalanmış bulunan vesika benim arşivimdedir. Benzeri hadiselerden şikâyetçi olan İ.Hakkı Konyalı 1936'da yayınladığı "Topkapı Sarayı'nda Deri Üzerine Yapılmış Eski Haritalar" isimli eserinin elli üçüncü sahifesinde:

"..... *Nûr-i Osmaniye Kütüphânesinden vaktiyle 155 kadar birçoğu deri üzerine yazılmış kıymetli kitap aşırılmıştı. 2989 ve 3004 numaralarda kayıtlı olan iki bahriye kitabı çalınanlar arasındaydı.*"[88] demektedir.

İbrahim Hakkı bu târih ve vesika talanına karşı gerçekten emsalsiz bir hizmet ifa etmiştir. O da arşivdeki bu başsızlık zamanında Osmanlı arşivinin bir kısmı hurda kâğıt telâkki olunarak Bulgarlar'a satılmakta iken bu hareketi nisbeten önleyebilmiş olmasıdır.

Nisbeten diyoruz çünkü bu ihânet vesikaların büyük bir kıs-

87 Sultan II. Abdülhamid Han tahtan indirildikten sonra saraya verilen jurnaller tasnif edilmekteyken bununla vazifelendirilmiş memurlardan biri olan Asaf Tugay her gün bunlardan birini cebine koyarak dışarıya çıkarmış ve daha sonra da "İbret" adıyla yayınlamıştır. İttihadçıların birbirleri aleyhine jurnal verdikleri ortaya çıkınca da bunlar yakılarak imha edilmiştir.

88 İbrahim Hakkı Konyalı, a. g. e. sh. 53

BİR TARİHÇİNİN FERYADI

10 Mart 1978 sayılı Sebil Dergimiz'de yer alan bir mektubu

mı yurdışına çıkarıldıktan sonra devamı önlenebilmiştir. Bugün ne yazık ki Osmanlı arşivine âid vesâikin büyük bir kısmı Bulgaristan'dadır. **İbrahim Hakkı** bir cürm-ü meşhudla önleyebildiği bu hadise hakkında "İ.Atis" müstear adıyla şunları yazmıştır:

*"...1328 H. 1910 M. yılında Hazine-i evrakda sekiz yüz elli bin vesika vardı. Vakanüvis **Abdurrahman Şeref Bey** bir yazısında **Abdülhamid** zamanda Yıldız'da kayıtlı evrâkın bir milyon kadar tahmin edildiğini söyledikten sonra der ki:*

Yıldız dâirelerinden toplanıp Divân-ı harb-i örfî mâiyetindeki komisyonunda muâyeneleri icra olunmakta olan 300 bu kadar sandık evrak meyanında jurnaller ile beraber bir hayli vesâik-i resmiye dahi çıkıyor ve bunlar hazine-i evraka gönderiliyor. Miktarı henüz tahmin olunamayan evrak-ı mezkûreye muâmelâta yevmiye üzerine birikenler de ilâve olunduğu takdirde iki seneye kadar hazine-i evrak ağzına kadar dolacaktır, istikbaldeki evrak ve vesaik için şimdiden vüs'atli ve muhafazalı bir binaya ihtiyaç-ı şedit vardır.

Abdurrahman Şeref Beyin Yıldız'dan alındığını söylediği bu 300 sandık tarihî evrak iktidara gelen ve derhal yeni rejime intibak ediveren ikiyüzlülerin jurnalları da ortaya çıkacağı endişesiyle bir gün Beyezit meydanında ateş verilerek cayır cayır yakılmıştır.

İkinci Abdülhamid târihi vesaikin tetkikinden *kendi aleyhine hükümler çıkarılabileceğinden korktuğu için Topkapı Sarayı'ndaki târihî evrakı tahtından indirilinceye kadar tam 30 yıl yanına varılması bile ölümü intaç edebilecek bir sır halinde tutmuştur. Bu müddet içinde hazinenin kubbeleri Alyandoz ormanı haline gelmiş, yağmurlar içeriye akmış pırlanta değerindeki tarihî evrak çürümüş, vesikalardaki rıhlar kimyevî bir ameliyye ile bunları taş ve kömür haline getirmiştir. **Abdurrahman Şeref** Bey bunların feci durumlarını izah ederken der ki:*

Kâğıt parçaları içinde siyah külçeler görülüyordu, dikkat-

İ. Hakkı Konyalı çürümüş arşiv vesikaları içinde

le muâyene edince rutubetten birbirine yapışan kâğıtlar mürur-i zaman ile bir kütle-i fahmiye şekli almış ve karataş kesilmiş olduğuna vakıf olduk. Bu külçe öyle asâr-ı âtikadandir ki bilmem Dünyanın başka taraflarında emsâline

tesâdüf olunur mu? Bir parçasını darphâneye götürüp tahlil ettirmişler, ertesi gün külçelerde altın varmış diye alelacele haber getirdiler. Tahlil o kadar ince yapılmış ki; vaktiyle kalemlerde kullanılan altın rıh kendisini göstermiş.

Bu işe memur edilen ***Abdurrahman Şeref*** *Bey bu evrakı 518 araba ile hazine-i evraka naklettirmiş, 200 arabalığı da sarayda bırakılmış. Bunların da sayısı 500 bin tahmin ediliyormuş.*

Bir aralık Ayasofya'nın üst kat mahfellerinde bazı târihî evrakın tasnifine başlanmış, o sırada Alman imparatoru ***Vilhelm*** *İstanbul'a geleceği ve Ayasofya'yı da gezeceği için bu vesikalar moloz gibi küreklerle papas odalarına ve merdiven başlıklarına*

atılmış. İbrahim Hakkı Konyalı bunları görüp bir gazetede yazarak alâkadarları uyandırıncaya kadar burada güvercin pislikleri, yağmur sızıntıları altında kalmıştır. Hazine-i evrakımızda Avrupa'nın göbeğine kadar işgal ettiğimiz yerlere âid kıymetli vesikaların bulunduğunu öğrenen bir Bulgar miralayı Cumhuriyet inkılâbından sonra İstanbul'a gelmiş, menfaat mukabilinde adamlar temin etmiş, bunların yardımları ile en mühim evrakın bulunduğu maliye hazine-i evrakına girmeğe ve buradaki vesikaları tetkik etmeğe ve sonra da yine temin ettiği adamlar vasıtası ile bunları, fersûde ve işe yaramaz evrak diye okkası 3 kuruş on paraya sattırmaya muvaffak olmuş ve kendi adamlarına aldırmıştır. Bu düşman adam satış mukavelesine bu evrakın hudut dışına çıkarılmasının mecburiyeti hakkında bir madde koyduracak kadarda nüfuz kullanmıştır. Târihî evrakımız 1931 yılı Haziranında kuru ot ve paçavra fiyatına satılarak ot balyalar; gibi çenberlenip vagonlarla Bulgaristan'a gönderilirken İbrahim Hakkı Konyalı bunları yakalamış, alâkadar makamlara müracaat etmiş. Defterdarlığa bir de istida vererek bunların okkasını 10 kuruşa satın alacağını iyilerini müzeye teberru edeceğini söylediği; halde durduramamış gazetelerdeki ağır neşriyatı üzerine hükümet siyasî teşebbüse geçerek Bulgaristan'dan ancak bir miktar kırpıntı kâğıt geri alabilmiştir. Devletin hazinesini satanlar hakkında muhakeme lüzumu kararı verilmiş, fakat sanıklar o sıralarda çıkan umumî aftan faydalanarak takipten kurtulmuşlardır. Umumî efkâr onları afvetmedi ve etmeyecektir.

Târihî evrakımız Alman, İtalyan ve Bulgar mütehassısları tarafından senelerce Bulgaristan'da tasnif edildikten sonra Almanya, Vatikan ve Bulgaristan müzelerine yüksek fiyatlarla satılmıştır. Bu faciadan sonra Başbakanlık'a bağlı; Türk Arşivi kurulmuştur. Bugün bir" umum müdürlük halinde bulunan (Başbakanlık Arşivi) memleketimizde Avrupâi bir sistemle çalışan örnek bir müessesedir.

İNKILÂB MEZÂLİMİ

TÜRK MİLLETİ'NDEN GELECEĞİN TARİHÇİSİNE RAPORLAR

KERPİÇ HÂLİNE GELEN KUR'AN-I KERİM'LER

İ. HAKKI KONYALI

Vakfeleri, türbe, mescid ve namazgâhları ile beraber kapatılan kadın mer'iyete girdiği zaman, içlerinde kıymetli Kur'an-ı Kerimler, başka yazmalar, levhalar ve şallar bulunan bu tarih bergüzarlarının kapılarına kara kilitler asılmıştı. Çok sonra içlerinde bulunan bazı eşyalar hiçbir ilmî tasnife ve incelemeye tâbi tutulmadan toplanmış, çuvallara doldurulmuş, Topkapı Sarayı'nın harap Harem Dâiresi'ne atılmıştı. Sarayın bu dâiresinin tavanları kalbur gibi delik deşikti. Yağan yağmurlar altına gecerdi. Kıymetli şallar, yazmalar, kumaşlar, padişah, şehzâde, sultan elbiseleri, amâmeleri, sorguçlar senelerce akıntı altında kalmış, bunları rutubet, güveler ve böcekler kemirmiş, çürütmüştü. Bir gün Topkapı Sarayı Müzesi Müdür Muâvini eski edebiyatçılardan İzzet Kumbaracı'lar bana Sarayı ağlayarak gezdirmiş, tarihî yadigârların yürekler acısı hallerini göstermişti.

Bazı türbelerden yazma Kur'an-ı Kerim'ler, başka kıymetli kitaplar, şallar, halılar ve seccâdeler alınmamıştı. Bir gün yetmişbeş yaşındaki türbedârıyla Yavuz Sultan Selim Han'ın türbesinin kapısını açmıştı. Türbenin bütün camları kırılmış, güvercinlere, baykuşlara yuva olmuştu. Büyük Padişahın sandukasının üstündeki güvercin gübresinin yüksekliği bir metreyi aşıyordu. Sandukanın üstünde Yavuz'un beyaz atlastan yapılmış, hârelî cübbesi örtülü idi. Senelerce kubbeden sızan suların ve güvercin pisliklerinin altında kalmış, harap olmuştu. Beraberce çıkardık, güneşlendirdik, temizledik ve tekrar yerine örttük. İran seferine girerken Kemal Paşazâde'nin atının ayağından sıçrayan zifos Padişah'ın cübbesini kirletmişti. Koşuştu'ar. Silmek istiyorlardı. Padişah:

«— Dokunmayın, âlim'in atının ayağından sıçrayan camur bile değer taşır. Getirin bir başkasını. Bunu da öldüğümde tabutumun üstüne örtersiniz!...» demişti. Bu türbenin karşısında Mimar Sinan yapısı bir şehzâdeler türbesi vardı, orasını da gördüm. Köşede renkli bir toz yığını göze çarpıyordu. Türbedara sordum:

«— Bunlar nedir?»

«— Tarihî seccâdeler efendim!...» cevabını aldım

Türbeler senelerce kara kilit altında kaldığı için halılar, seccâdeler, şallar, çürümüş, güveler tarafından kemirilmiş, toz haline getirilmişti. Türbedar, bunları küreklemiş bir köşeye toplamıştı. Bir avuç aldım bir şişeye koydum. Zamanın Maarif Vekili Hasan Ali Bey'e gösterdim.

«— Gördünüz mü?» dedim. Benim pek sıkışan bu çeşit davranışlarım karşısında aldığım cevap şu oldu:

«— Başıma iş çıkarma!...»

Kanûnî'nin Sultan II. Selim'in ve III. Murad'ın türbeleri de böyleydi. Şallar, seccâdeler, püşîdeler, hep böyle toz haline gelmişti. Sultan Ahmed'de yanlış olarak İbrahim Paşa Sarayı şeklinde adlandırılmış eski Cedîr Mehterhâne binasının altında Döğümlü Baba Türbesi ve zâviyesi vardı. Büyük hükümdar Sultan II. Abdülhamid Han zâtına şifâlığına inandığı bu veli'nin sandukasının camlarını, kapılarını, ızgaralarını örttürmüş, türbeyi çok kıymetli avizelerle, tombul şamdanlarla süslemiş, kütüphânesine kıymetli yazmalar kaydırmıştı. İstanbul Defterhânesinin solundan meydana taşan zâviyesini büyük manâ âbidesine yakışır bir şekilde döşetmişti. Bu zâviye İstanbul zâviyelerinin en kıymetlisi idi.

(Devamı Var)

İ. Hakkı Konyalı'nın Sebil'deki yazılarından birinin başlığı

Sessiz, sadasız derin bir tevâzu içinde çalışan bu müessesede Türkiye ilim akademisinin temelleri atılmıştır. İkinci yazımızı bu fevkalâde kıymetli müesseseye tahsis edeceğiz."

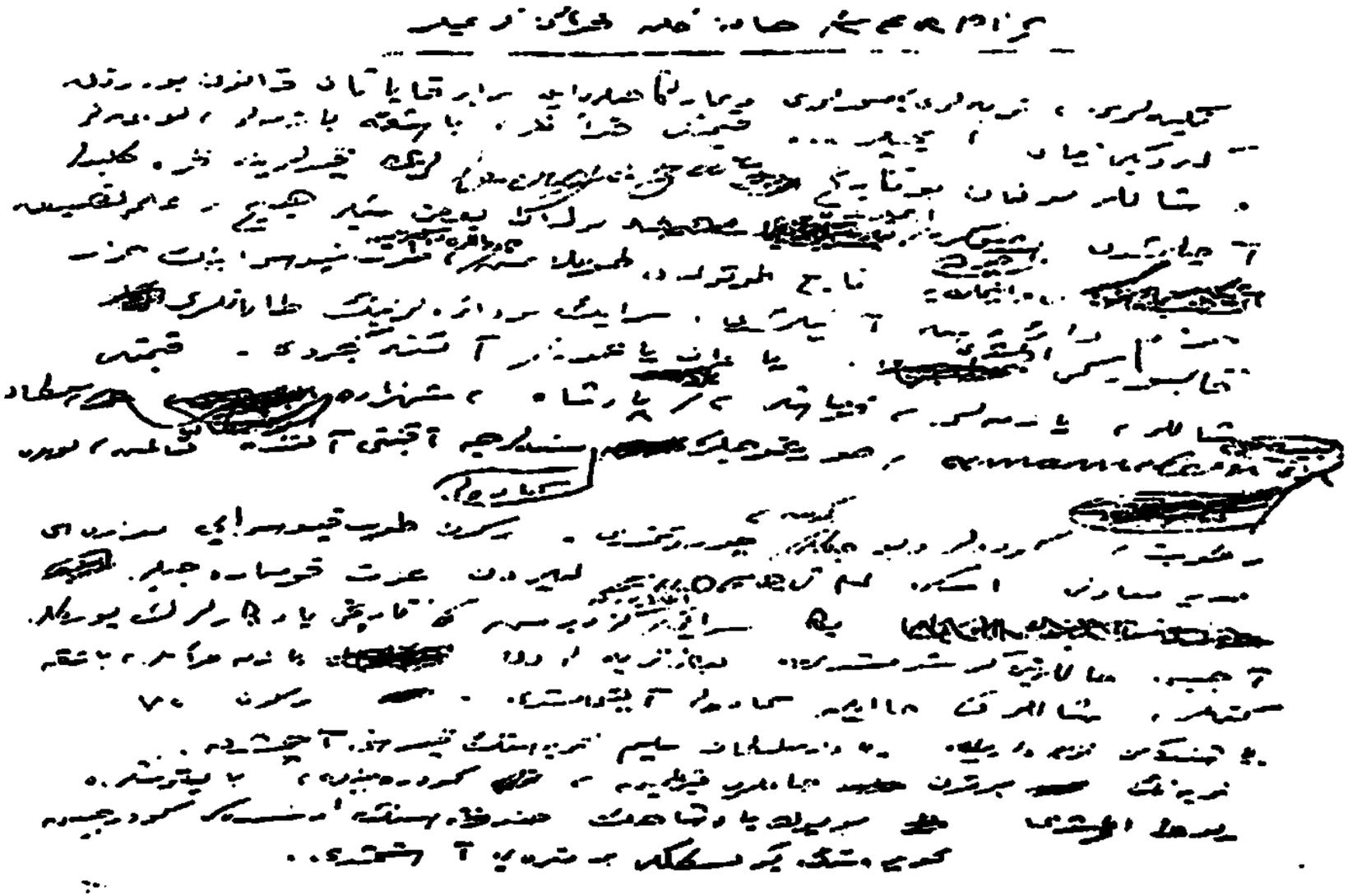
İ. ATİS"

"8. 11.1975 Cumartesi-Harem
Kavak Sarayı'nın iskele bakiyesi üzerinde kazınmış tuğra"

1978 senesinde Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi**'nin oğlu **İbrahim Sabri Bey** bana telefon etti ve sürpriz bir şekilde İstanbul'da olduğunu haber verdi. Hâlbuki – sadece şiir ve edebiyat sahasında olmak şartıyla– **Tevfik Fikret**'e hayran olan bu idealist adam, 1969 senesinde Beyrut'ta kendisiyle görüştüğümüzde vatana dönmeye hiç de niyetli olmadığını söylemişti. Ben önce verdiği adrese gidip kendisini ziyâret ettim ve bu ziyaretimi

89 Bkz: Târih Hazinesi Dergisi, S.4 (Ocak 1951) sh. 175 ve devamında yer alan "Türk Hazine-i Evrakı" başlıklı yazı.

1. Hakkı Konyalı'nın bahsi geçen makalesinin müsveddesinin ilk sayfası

takip eden ilk pazar günü O'nu Beylerbeyi'nde oturmakta olduğum yalıya dâvet ettim. Kendisine eski dostlarından birkaçını çağırarak sürpriz yapacağımı söyledim.

Bu davete çağırdığım insanlardan biri de **İbrahim Hakkı Konyalı** idi. Zirâ O'ndan daha önce duymuştum ki; **Şeyhülislâm Mustafa Sabri** Efendi, oğlu **İbrahim Bey**'i Konya Dâr-ül Hilâfe Medresesi'ne göndermiş ve o burada okurken arkadaşlarından biri de **İbrahim Hakkı Konyalı**'ymış. O günkü sohbete **Said Şâmil** Bey, hâfız **Abdurrahman Gürses** ve **Emin Saraç** hocaefendiyi de çağırmıştım. **İbrahim Sabri Bey** bize **Tevfik Fikret**'i hatırlatan "**Rücû**" isimli bir şiir okudu. Bununla, yaşadığı müddetçe vatanına dönmemek husûsundaki kararından niçin rücû ettiğini anlatıyordu. Lâkin ne yazık ki, bu rücû uzun sürmedi. Birkaç gün sonra O, beni Mecidiyeköy'deki eski dut bahçelerinde yapılmış eciş bücüş apartmanlardan birinin adresini vererek bir veda görüşmesi yapmak isteğiyle dâvet etti. Oraya gittiğimde bu defa da "**rücûdan rücû**" isimli bir şiir okuyarak İstanbul'u bugünkü hâliyle görmekten muzdarip olduğunu ve bu sebeple birkaç gün içinde Beyrut'a avdet edeceğini söyledi.

O gün evimizde Kemalizm'in din ve târih tahribine dâir çoğu hâtıralarla süslü zengin bir sohbet oldu. **İbrahim Hakkı Konyalı** bu bâbda en selâhiyetli bir kimse olarak öyle inanılmaz şeyler anlattı ki; benzerlerini daha evvel dinlemiş olduğum hâlde ben bile şaşkınlık geçirdim. Bu yüzden O'nun bu husûstaki bildiklerinin "**İnkılâp Mezâlimi**" serlevhası altında "**İstikbalin Târihçisine Raporlar**"adıyla Sebil'de bir haylisini yayınladık. **İbrahim Hakkı**, benimle tanıştığı günlerde yukarıya bir örneğini koyduğumuz mektubunda görüldüğü gibi cumhuriyetin ilk yıllarını "**irtidad ve küfür rejimi**" olarak adlandırıyordu. Lâkin O'nun **Pîrî Reis** haritalarıyla alâkalı kitabı gibi ilk eserlerine bakıldığında rejime ve **M.Kemal Paşa**'ya tavizkâr bir tutum içinde olduğu görülmektedir. Hatta benimle tanışmadan, çok değil beş

İ. Hakkı Konyalı'nın arşiv vesikalarının balyalarla satılırken suçüstü yapması

on sene evvel altmışlı yıllarda Cumhuriyet gazetesinin kendisini **"Kemal Paşa düşmanlığı"** ile itham etmesine kızarak **M.Kemal'in** vefâtı üzerine yazdığı medihkâr yazıyı bir risâle hâlinde yayınlayarak bu iddiaya cevap vermiş olmasına şaşmamak lâzımdır. Bu husûstaki gerçek **Ali Rıza Sağman'ın** tabiriyle bu adamların birer çakıltaşı gibi **M.Kemal Paşa** seli önünde sürüklenmiş olmalarıdır. Lâkin **İbrahim Hakkı Konyalı** başlangıçta **"gamalı haçın bir Türk totemi olduğu"** iddiasına kadar rejim paralelinde sözler sarf etmişse de âhir ömrünü Kemalizm'in gerek din ve gerekse de târih sahasındaki tahrifine karşı buğz dolu olarak yaşamış ve ahir ömrünü bu hissiyât ve idrak ile tamamlamıştır.

İ. Hakkı Konyalı, arşivde çalıştığı sırada arşiv evrakı âdeta sahipsiz bir durumdaydı. Bu sebepledir ki; O'nun bir kısımının hurda kâğıt addedilerek Bulgarlar'a satılmasını gördükten sonra bazı mühim evrakı muhâfaza kaydıyla alıyordu. Bu sûretle arşiv-

de bulunması gerekirken bana da verdiği birçok vesika mahfu-
zumdur. Bunlardan biri olarak işgal zamanında işgalcilerin As-
keri Müze'den çeşitli bahânelerle aldıkları târihî eşyanın listele-
bende mevcuddur. Bunları hâmiyetli bir idâreci çıkar da geri alır
düşüncesiyle burada yayınlamak istiyorum. Ancak evvelâ yerine
O'nun bu vesikalar için bana lütfettiği mâlumatı buraya derç et-
mek isterim.

"İSTANBUL'U İŞGAL EDEN İTİLÂF DEVLETLERİNİN KORKUNÇ BİR HIRSIZLIĞI

*İbrahim Hakkı Konyalı'nın vakıf arşivinin 2281 numarasında kayıtlı müze askerî müdürü **Ferik Ahmed Muhtar Paşa**'nın imzasını taşıyan iki vesika vardır. İtilâf Devleri başkumandanı **Francis Despere** Kuruçeşme'deki karargâhını süslemek için panoya konulmuş askerî müzeden Türk tarihinin eşsiz yadigârlarının seksen iki parçası alınmıştır. **Ahmed Muhtar Paşa** bu eşsiz eserleri başkumandan **Francis Despere**'ye vermiştir. Ayrıca şark İtilâf devletleri başkumandanı General **Francis Despere**'nin Râmi Kışlası'nda bulunan Fransız askerleri kumandanının emrine*

*kışlanın salonuna serilmek ..... için de 12 Temmuz 1335 tarihinde 108 parça eşsiz ve çok kıymetli eser vermiştir. Verilen eserlerin adları liste hâlinde yazılmıştır. İkisi de **Ferik Ahmed Muhtar Paşa**'nın imzasını taşır. İtilâf orduları İstanbul'u terk ederken onları da alıp götürmüşlerdir. Bu eşsiz tarih yadigârlarını Fransız hükümetinden istemeliyiz. **İ. Hakkı Konyalı** müzeyi gibi askerî müzeyi de ihya etmiş mütehassıs olarak çalışmıştır. Bu eserlerin hiç birini askeri müzede bulamamıştır."*

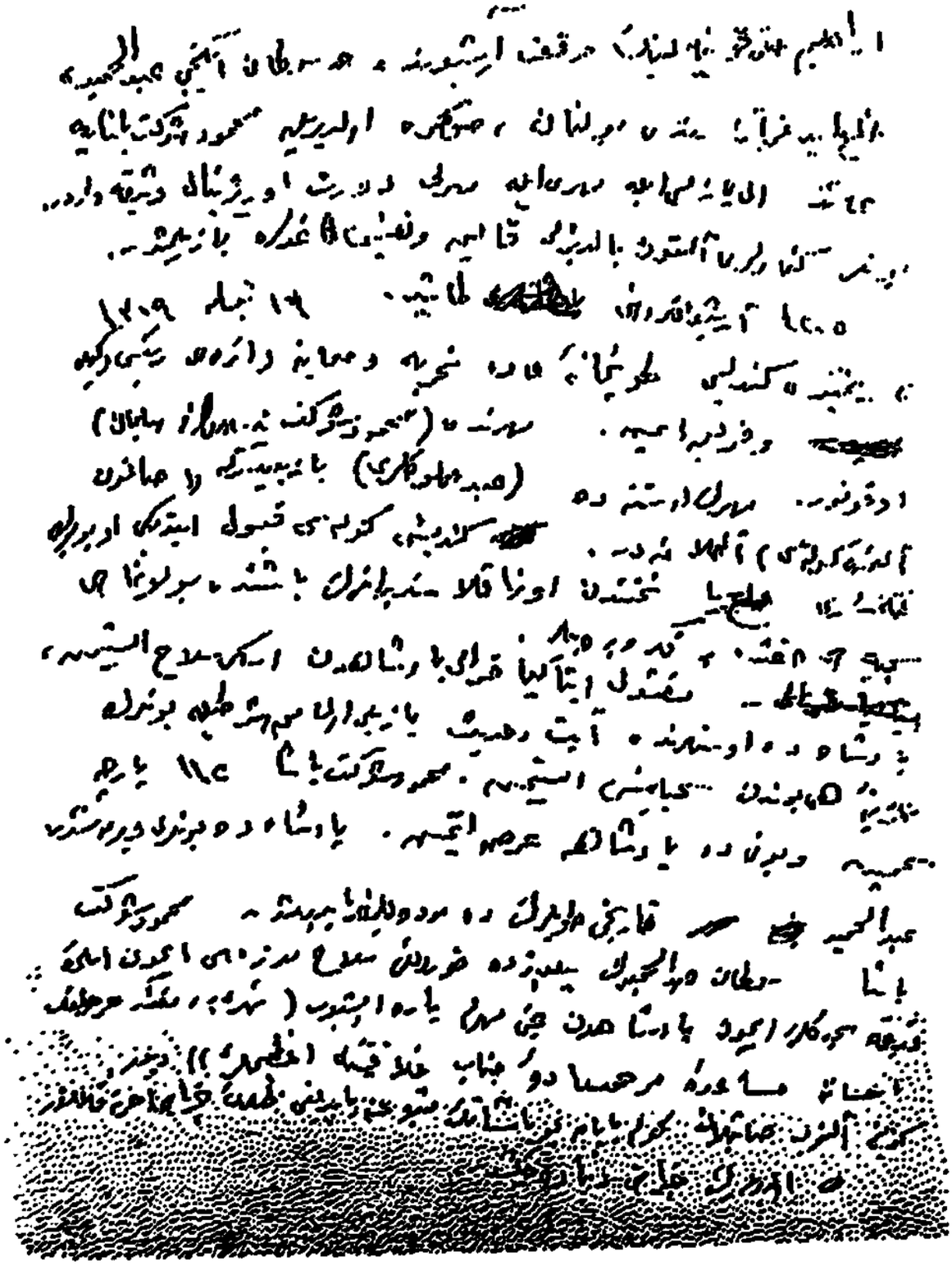
*"**İ. Hakkı Konyalı**'nın vakıf arşivinde **Sultan II. Abdülhamid**'i hal edenler arasında bulunan, sonra öldürülen **Mahmud Şevket Paşa**'ya âid el yazısı ile mühürlü dört orijinal vesika vardır. Bunlar kenarları altın yıldızlı kalın ve nefis kâğıtlara yazılmıştır.*

Dercedilen mektubun ilk sahifesi

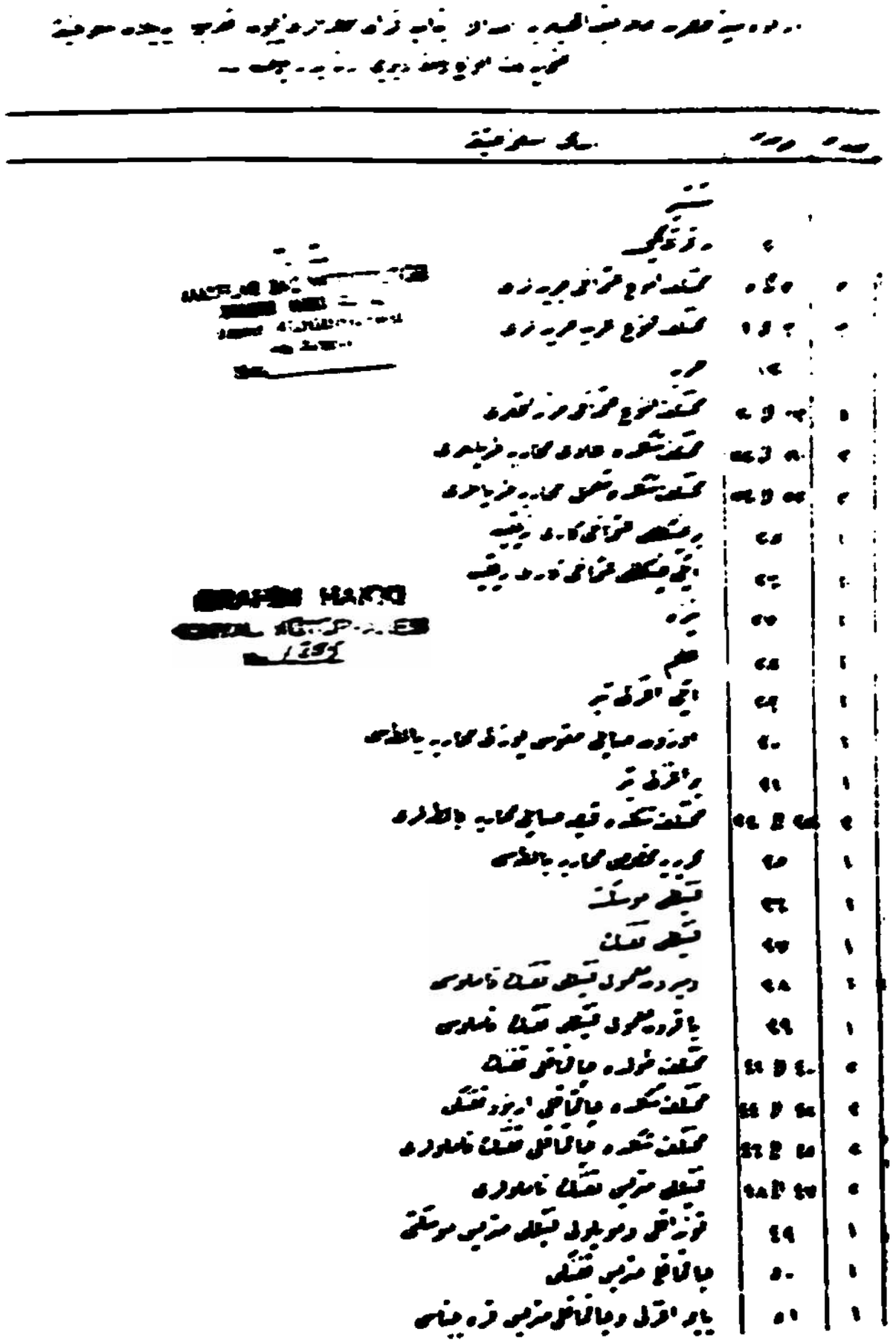
*1205 arşiv numarasını taşır. 19 Şubat 1309 tarihinde kendisi Tophâne-i Âmire-i Bahriye ve Muâyene Dâiresi reis vekili Feriki imiş. Mühründe "**Abd-i memlûkları**" yazılmıştır ki "satın alınma kölesi" anlamındadır. Kendisini kölesi kabul ettiği o büyük hükümdarı tahtından uzaklaştıranların başında bulunması şüphesiz hakkında bir karar verebilir. Maktul İtalya kıralı Padişah'tan eski silâh istemiş padişah da üstlerinde âyet ve hadis yazılı olmamak şartıyla bunların hazine-i hümayun sicilini istemiş **Mahmud Şevket Paşa** 112 parça seçmiş ve bunu da Padişah'a arz etmiş, Padişah da onları vermemiştir. **Abdülhamid** tarihî topların da modellerini yaptırmıştır. **Mahmud Şevket Paşa Abdülhamid'in** Yıldız'da kurduğu silâh müzesi için esliha-i atîka seçtikleri için Padişah'tan aynı ..... para isteyüp şehri bir miktar harçlık ihsanına müsaade-i merhametâde-i cenâb-ı hilâfet-i âzamileri" diyor kendisini alınıp satılan köle yapan bu paşanın metbuuna yaptığı ihânet cezasız kalmamıştır. Öldürülerek cezasını Dünyâ'da çekmiştir."*

Buraya derç ettiğimiz vesikaların orjinalleri şahsî arşivimizde mahfûzdur. Osmanlıca bilmeyen gençler için bu listelerin lâtinize metinlerini vermek ihtiyacını hissetmedik. Zira **İbrahim Hakkı Konyalı**'nın derç ettiğimiz mektuplarında ifade edildiği gibi bunların her biri tarihî kıymeti hâiz eşsiz ecdad yadigârlarıdır. Bugün böyle hâdiseler karşısında devletler kendilerine âid eserleri talep edip geriye alabilmektedir. Biz de devletimizin Hâriciye ve Kültür bakanlarından böyle bir teşebbüsü beklemekteyiz. Bunlara **İbrahim Hakkı Konyalı**'nın bugün Üsküdar Selimiye'de **III. Selim**'e âid câmi-i şerifin meşrutasında faaliyet gösteren vakfındaki benzer listelerle bir araya getirilerek talep edip geriye alacak bir yiğit siyâset adamı beklemekteyiz.

*

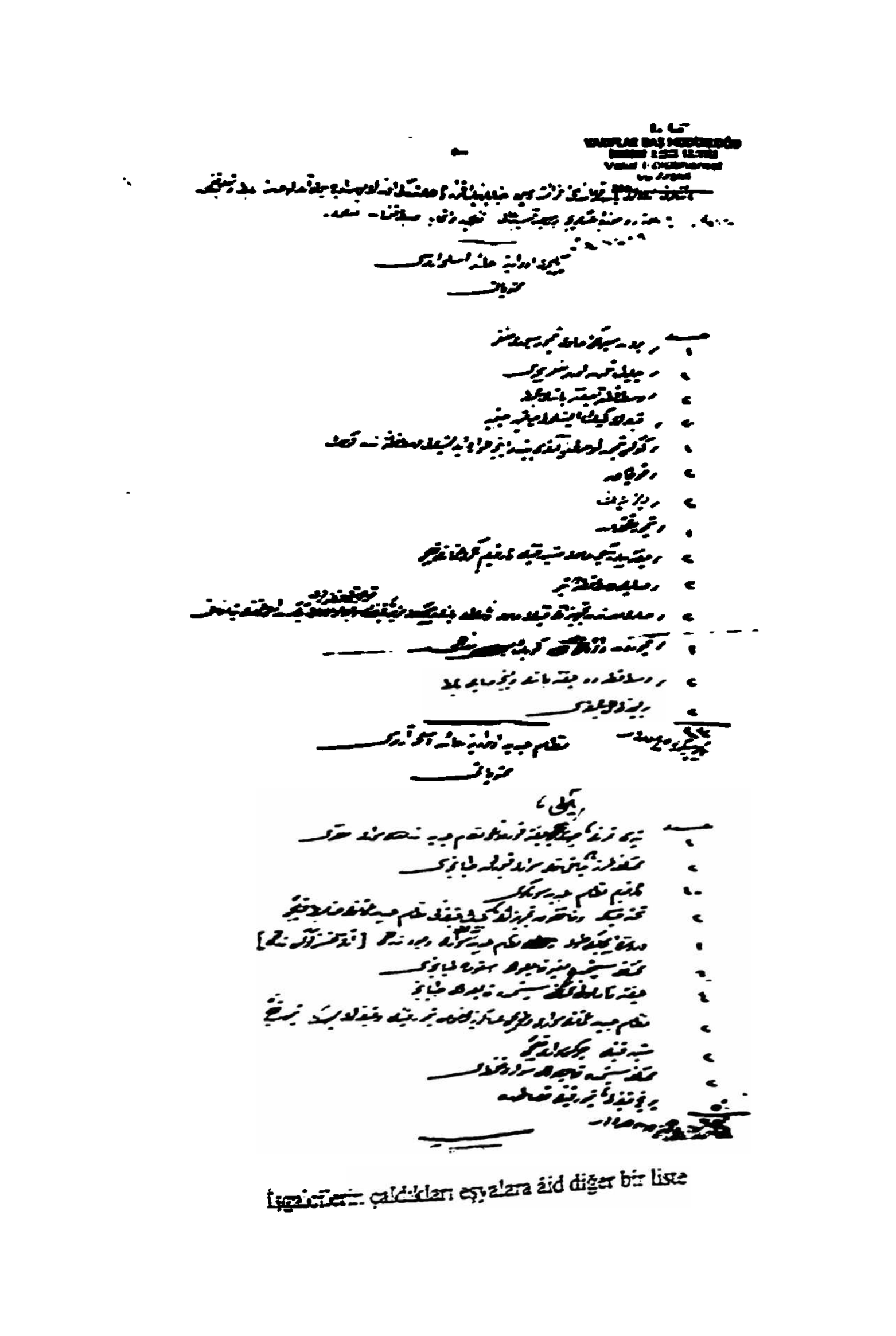
Dercedilen mektubun ikinci sahifesi

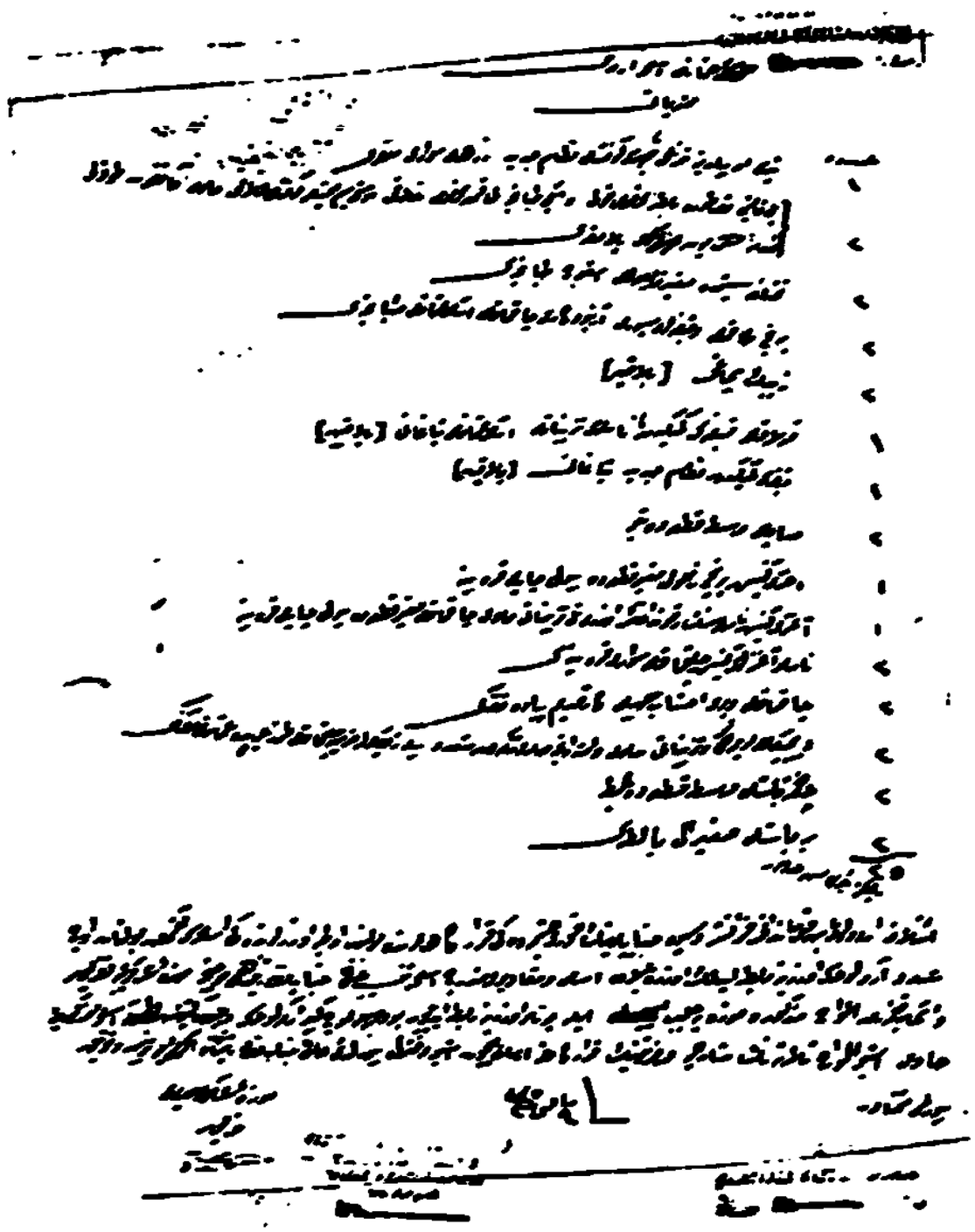
Askeri Müze'den işgalcilerin aldıkları tarihi eşyalara âid liste

۱	۵۷	
۲	۵۸	
۳	۵۹ تا ۶۳	
۴	۶۴ تا ۶۶	
۵	۶۷ تا ۷۱	
۶	۷۲	
۷	۷۳	
۸	۷۴ تا ۷۵	
۹	۷۶	
۱۰	۷۷ تا ۷۸	
۱۱	۷۹ تا ۸۰	
۱۲	۸۱ تا ۸۲	
۱۳	۸۳ تا ۸۴	
۱۴	۸۵ تا ۸۶	
۱۵	۸۷ تا ۸۸	
۱۶	۸۹ تا ۹۰	
۱۷	۹۱	
۱۸	۹۲	
۱۹	۹۳	
۲۰	۹۴ تا ۹۵	
۲۱	۹۶	
۲۲	۹۷ تا ۹۸	
۲۳	۹۹	
۲۴	۱۰۰	
۲۵	۱۰۱ تا ۱۰۲	
۲۶	۱۰۳ تا ۱۰۴	
۲۷	۱۰۵ تا ۱۱۱	
۲۸	۱۱۲	

Bu listenin ikinci sahifesi

Ligaturen çıkıkları eşyalara ait diğer bir liste

Bu listenin ikinci sahifesi

İSRAHİM
KONYALI KÖTÜ

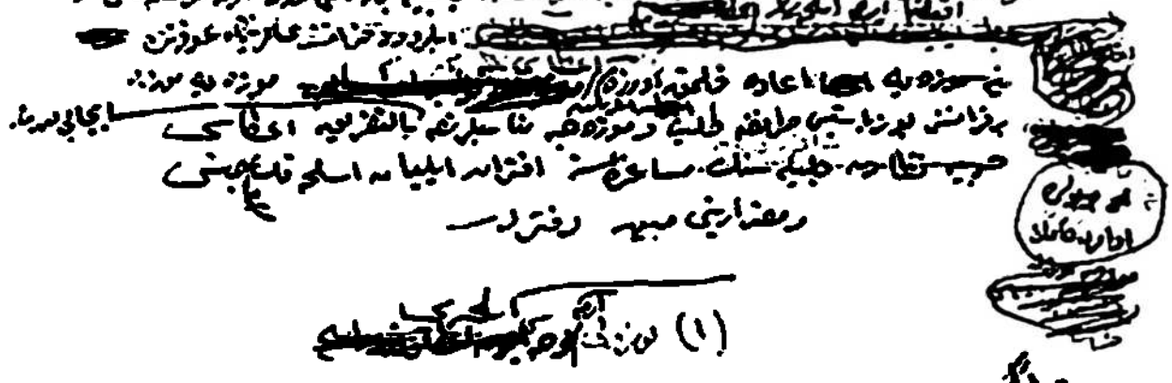
(۲) نوفرجلی آبدار کے اسلحہ کی

عدد	
۱	خنجر
۱	تلوار
۲	صفر قابضولی
۲	خفتان
۲	ارنبورکاری
۲	
۲	کتیسہ اخرلی
۲	کتیسہ اخرلی
۱	کتیسہ اخرلی
۱	
۲	
۱۸	

(۳) نوفرجلی آبدار کے اسلحہ کی

عدد	
۱	
۱	تلوار
۲	
۱	
۱	
۲	
۲	
۲	
۲	
۱	
۱	
۲	
۱۸	

Bir diğer liste

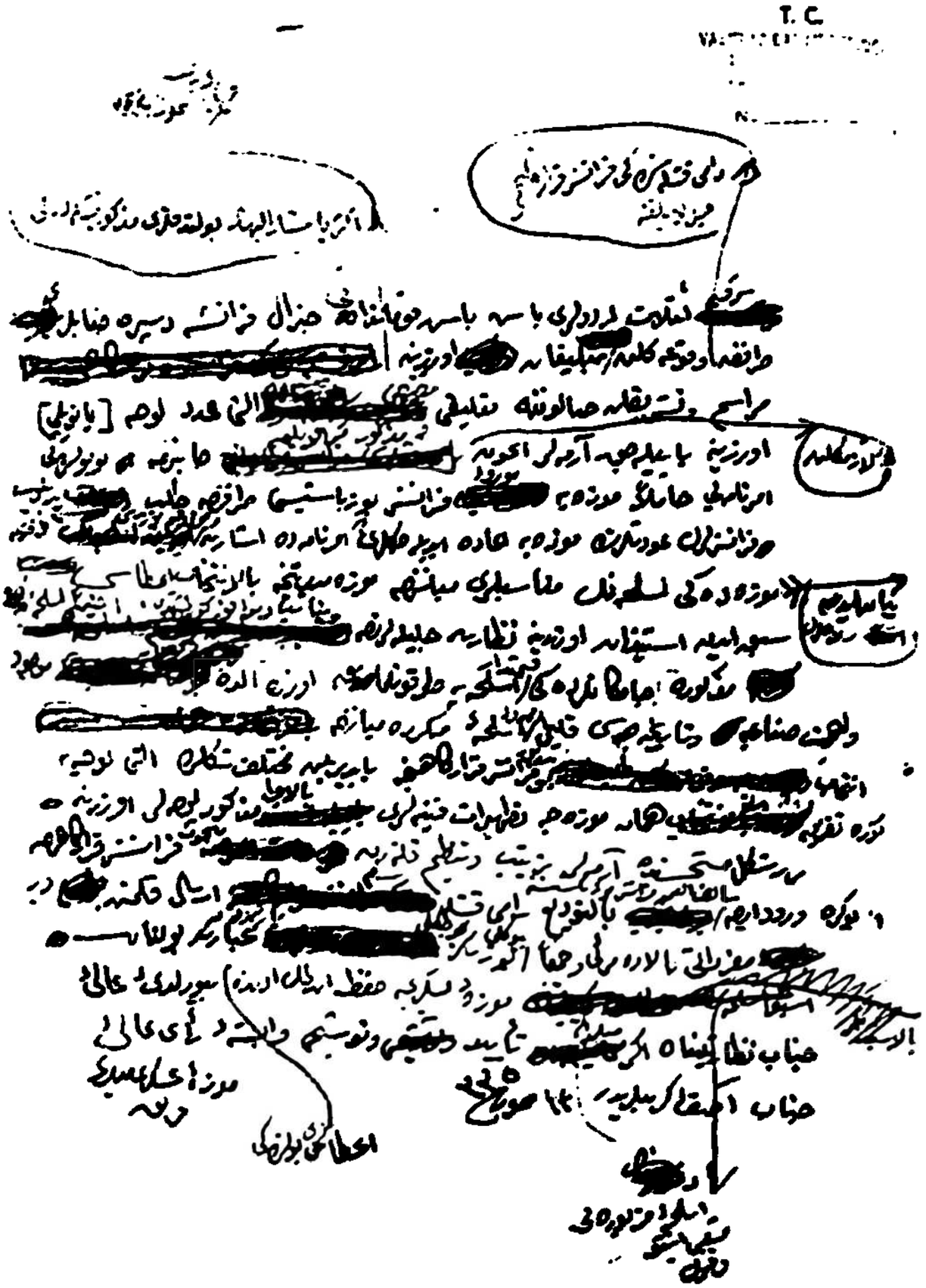
(۱)

تعداد	
۷	
۷	
۷	
۷	
۷	
۷	
۱۴	جمعاً

(۲)

تعداد	
۴	
۱	
۵	
۱۰	
۱	
۲۱	جمعاً

Bu listenin ikinci sahifesi

Bir diğer liste

(٥) لواء حمل آره لوحه‌ی اسلحه‌ی

عدد	
١	دور سلطان عبد المجيد خانك زمانلي سوار
١	قطابه رشاشلي سوار بنبه‌لي فوزي اركك بسته‌لي
٢	ايكي باشلي صغير تيز
٢	بر بنبه‌لي قبضه دوزن ودكر بنبه‌لي بنج عسكري
٢	جاخاغلي قطابه سوارك قنوشه طباغه‌سي
٢	حفته نامزلي خاصولي صيغير طباغه
٢	بع مجروحيه‌لي سوارك قليجي
٢٠	جمعاً

(٦) لواء حمل آره لوحه‌ك

عدد	
٢	قطعه‌ي صغاري معدوم عجبه‌زاقلي حفته‌ي بكباشي رمضاني طوغرسي صغير هنيه
٢	اليه طوغرسي ميرالاي آطه‌ك
٤	حفته باشلري بنج صغاري ارسنوفاري نوه طباغه
٢	طوغرسي حضرت صحابه‌لوحه‌سي ارسي قلاديه‌سي استانبول
٢	بلاطيه قليجي قاعتيغ قليجي
٢	بلاطيه زيبك بچاغي
١	مشيه قيطي خاقفوه عجبه‌زاقلي آنطابه‌ي ضابطه‌قليجي
١	طوغرسي عربه‌ي قاعتيغي اكريك قنالي قليجي (بوتيما)
٢	بع حيه‌ي خولانلي تياغات
٦	قاچيغي خاصولي صيغير استوغ طباغه‌سي
١	نفر بنج قفه‌ي ارتيلر نظابه رشاشلي سوارلرنا سكتي
٢٥	جمعاً

خلاصه

عدد	
١٤	(١) لواء حمل آره لوحه‌ي اسلحه‌ك
٢١	(٢) " " " " "
١٨	(٣) " " " " "
١٨	(٤) " " " " "
١٢	(٥) " " " " "
٢٥	(٦) " " " " "
١٠٨	جمعاً يكيوز

Bu listenin ikinci sahifesi

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YAYINLARI: 7

ŞEHİRLERİN SEVDALISI İBRAHİM HAKKI KONYALI ARMAĞANI

İ. Hakkı Konyalı Bey'den aramızdaki sohbetlerde öğrendiğim pek çok şey vardır. Fakat bunların çoğunu o yazmış olduğu cihetle yazmadığı bir-iki hususu burada nakletmek isterim.

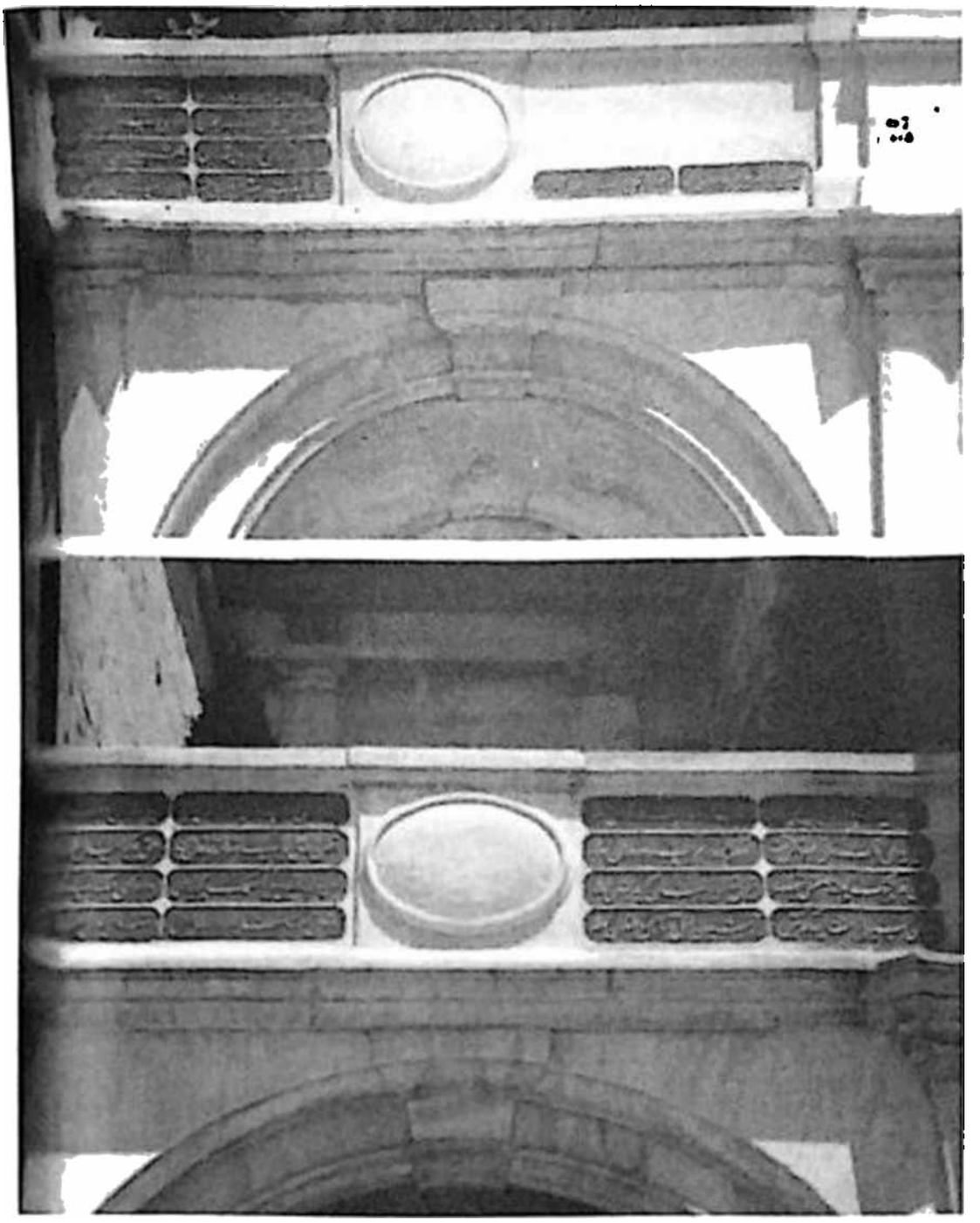
O bir gün bana dedi ki:

"-Divanyolu'ndan gidiyordum. Baktım ki; iskele kurmuşlar. Cevri Kalfa İlk Mektebi'nin kitâbesini kazıyorlar. Kavga-dövüş bunu yapanı aşağıya indirdim. Bu kitâbenin belli bir kısmı kazınmış olduğu hâlde cinâyeti önleyebildim. Bugün orası Türk Edebiyatı Vakfı olarak faaliyet göstermektedir."

Buna benzer cinâyetler pek çoktur. Ben de bunlardan birini anlatayım:

Kapalı Çarşı'nın Nur-u Osmaniye Kapısı'nın üzerindeki Cennetmekân Sultan Abdülhamid'e âid kitâbe de Cumhuriyet'in ilk yıllarında kazınmıştı. 1957 senesinde Kapalıçarşı'da büyük bir yangın çıktı. Yangından sonra çarşı tâmir edilirken hamiyetperver bir müteahhid mermer üzerine kabartma olan o yazının izlerine riâyetle yeniden O'nu yazdırdı. Fakat bu iki satırlık kitâbede bu esnada pek çok yanlışlık yapılmıştı. Ulunay, bu hâdise üzerine bir yazı yazdı ve burada aşağı yukarı şöyle bir şey söyledi:

"-Siz bu yazı ve dili bilmediğiniz için buna aldırmayabilirsiniz. Fakat Türkiye'ye gelen müsteşrikler sizinle alay ederler. Onlar sadece târihe karşı bu nankörlüğü değil câhilliğinizi de yü-

Cevri Kalfa Sıbyan Mektebi'nin yarısı kazınmış kitâbesinin ve yine tamamı kazınmış Sultan II. Mahmud tuğrasının fotoğrafı

zünüze vururlar. Bunu lütfen düzeltiniz."

Doğru metni ben size aktarıyorum. Doğru metin şudur:

"Zinet efsâ-yı makam-ı muallayı hilâfet-i İslâmiye ve erikepira-yı saltanat-ı seniyye-tül Osmaniye es-Sultan İbn-üs Sultan el Gâzi Abdülhamid Hân-ı Sâni Hazretlerinin cümle-i ümran küster-i hümâyûnlarından olmak üzere işbu çarşu-yu kebir 1314 sene-i hicrisinde müceddeden tâmir olunmuştur."

Böylece metin ortaya çıkmış oldu. Şimdi bunu kim yazacaktı? Üsküdar'da son devrin meşhur hattatlarından ve **Sami Efendi**'nin talebesi olan **Necmeddin Okyay**'ı buldular. Bu yazıyı yeniden oradaki kitâbenin hacmine uygun bir şekilde yazmasını rica ettiler. Malûmdur ki Kapalıçarşı'nın kitâbeleri aynen üniversite kapısındaki yazılar gibi **Sami Efendi**'nindir. Bu yazı da O'nundur. **Necmeddin Okyay** dedi ki:

"- Yeniden yazmaya gerek yok. Üstadımın yazdığı yazının şablonu bendedir. Alın mermere geçirin."

Burada **Necmeddin Okyay**'la ilgili bir vak'a daha söyleyeyim. Süleymaniye Câmii'nin mihrabı istikametindeki bahçede hâlen mevcud olan bir bina vardır. Bu bina "**Medrese-i Hattatin**" olarak hizmet veriyordu. Burada hocalık eden **Necmeddin Okyay** bir gün Beyazıt'tan ders vermekte olduğu bu mektebe doğru gelirken üniversitenin kapsındaki o muhteşem yazıların mermerle kaplatıldığına şâhid olmuş. Müteessiren mektebe vâsıl olduğunda bembeyaz atmış olduğunu gören talebeleri bunun sebebini sorunca gördüğü manzarayı anlatmaya başlamış. Anlatırken fenâlık geçirmiş. Kendisine bir bardak su yetiştirmişler fakat hoca kürsüde bayılmış.

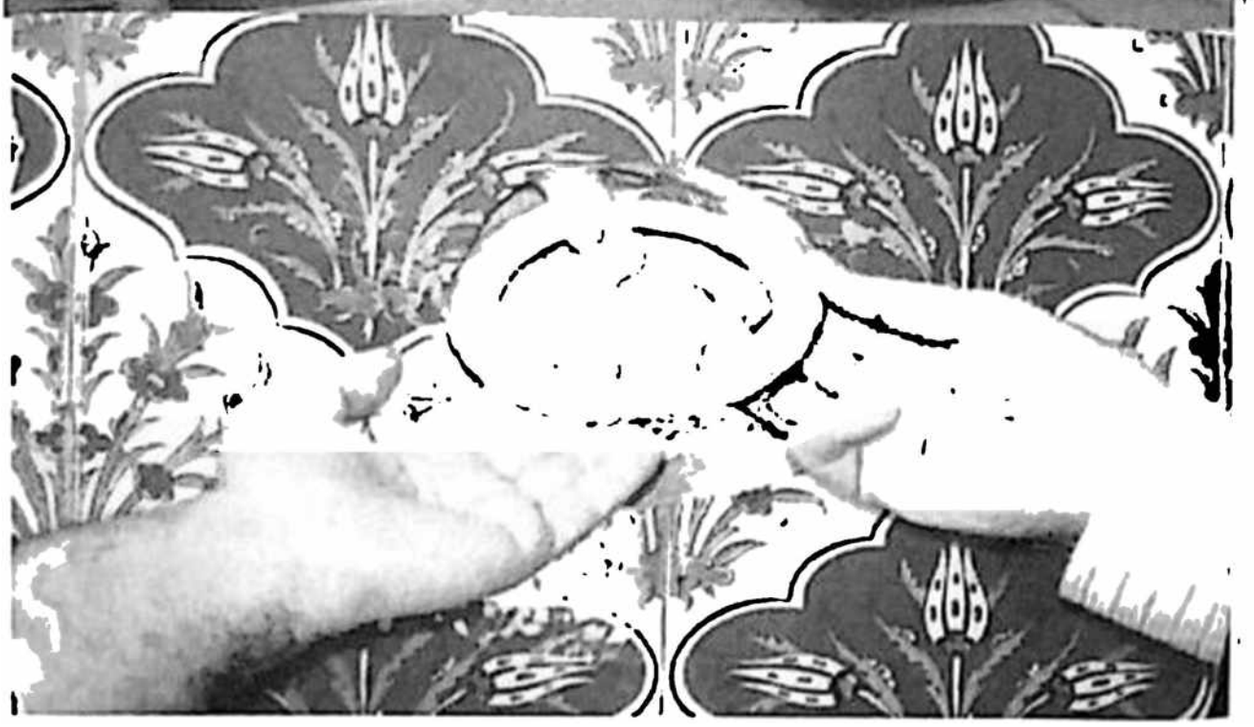
Bu kitâbe 1946 senesinde üniversite muhtariyetinin kabulü üzerine rektör olan **Sıddık Sâmi Onar** tarafından memurlar kaldırılarak açılmıştır. Ancak yazının tepesindeki **Sultan Mahmud** tuğrası açılmadan bırakılmıştı. Elhamdülillah ki; o da son zamanda açılmıştır.

İ. Hakkı Konyalı'nın târihi eserlerin tahribiyle alâkalı olarak bana anlattıkları yazmakla bitmez. Bunların çoğunu Sebil'de neşretmiş olduğumuz için ben bir iki misalle iktifa ettim. Ancak bu mevzuda benim de yaşadığım ve şâhid olduğum birçok hâdise vardır. Bu arada burada kısaca onlardan bir ikisini nakletmek isterim:

Ben 1960 Yılı'nda Vefa'daki eski İmam Hatip Mektebini "**Vefa Talebe Yurdu**" olarak çalıştırdığım esnada meşhur Vefa Bozacısı'nın bitişiğindeki **Mimar Mehmed Ağa** Câmii at nallanmak üzere bir nalbanta kiraya verilmişti. Câminin üstü açık ve dört duvar içinde bir iskeleti. O zaman İstanbul'da pek çok atlı araba vardı. Nalbant duvara atların ayağını sâbitleştirmek için demir halkalar yerleştirmişti. Bu halkalara bağlanan iplerle atların ayağını sâbitleştirir ve nal çakardı. Vefa Bozacısı'nın sahibi **Hacı İsmail Efendi** ile birlikte uzun bir mücâdele vererek bu nalbantı oradan çıkarmaya muvaffak olduk. **İsmail Efendi** öncülük etti ve câmi-i şerif ciddi bir restorasyonla bugünkü hâline geldi. Bu restorasyon esnasında **Hacı İsmail Efendi**'ye at nallamak için kullanılan duvardaki halkaların bir ibret-i âlem olmak üzere yerinde bırakılmasını rica ettim. Bu ricamı kabul ile o halkalar yerinde bırakıldı. Bu gün minberin sağ tarafında duvardaki bu halkları görenler ihtimal buna bir mânâ veremezler. Bu sebeple C.H.P.'nin bir zulüm nişânesi olan bu halkalar yerinde durmaktadır. İsteyenler gidip görebilirler.

Benim talebeliğimde daha önce bahsetmiş olduğum üzere Yıldız Kütüphânesi Üniversite'ye verilerek mekteb-i kuzat binasına taşınmıştı. Fakat o bina bu kitapları almadığı için bitişiğindeki **İbrahim Paşa** Câmi-i şerifi kapatılarak içine doldurulmuştu. Burasının ibâdetten men olunarak kitap deposu hâline getirilmesinden rahatsız oldum. Mahalle halkından imza toplayarak devrin başvekili **Menderes**'e

oranın açılması için müracaatta bulundum. Bu müracaatımdan hiç-bir netice çıkmadı. Lâkin çok sonraları burası da boşaltılarak ibâdete açılmıştır. Böyle bir mescid de o muhitte minâresi yıkılarak ev hâline getirilmişti. Bozdoğan kemerinin hemen önünde Kirazlımescid Soka-ğı'nın köşesinde hâlen ev olarak kullanılan ismi aklımda yanlış kal-madıysa Güngörmez Mescidi için de imza toplayıp yine Menderes'e buranın câmi-i şerife tahvili için müracaatta bulundum. Bundan da bir

netice çıkmadı. Bu binaya dışarıdan bakanlar mimârî tarz olarak bir mahalle mescidi olduğunu anlamakta güçlük çekmezler.

C.H.P. iki câmi veya mescid arasında beş yüz metreden fazla olmak şartını getirmiş ve bu kadar mesafeden daha sık olan câmi veya mescidlerden birini fuzûlî addederek kapatmış veya satmıştı. Bu mescid de o kararın kurbanlarından biriydi.

T.C.
Resmî Gazete

PAZARTESİ

KARARNAME

O devrin rezâletini anlamak için yaşadığım bir vak'ayı daha burada anlatmak isterim.:

Sınıf arkadaşlarımdan Özkan Tikveş bir gün bana dedi ki:

"- Ben Tan Gazetesi'nde gece sekreterliği yapıyorum. Akşamları kimse olmuyor. Canım sıkılıyor. Gazeteye beraber gidelim mi?"

Bu teklifi kabul ettim. O'nunla Cağaloğlu'ndaki Tan Gazete-

si'ne gittik. "**Tan**" adıyla çıkan bu gazete daha evvel başına **Zekeriya Serter** ve karısı **Sabiha Serter** gibi komünistlerin çörcklenmiş olması dolayısıyla sanırım 1946 Yılı'nda milliyetçi gençler tarafından tahrip edilmişti. Bu gazetenin ve O'nun faaliyette bulunduğu binanın sahibi **Halil Lütfi Bey**'di. Bu zatın Bâb-ı Âli'de cimriliği dillere destandı. Matbaası tahrip edildikten birkaç sene sonra bu gazeteyi aynı adla yeniden çıkarmaktaydı. Gazete idârehânesine girer girmez orada **Murad Sertoğlu**'yla karşılaştım. Daktilonun başında bir şeyler yazıyordu. **Özkan Tikveş** beni kendisiyle tanıştırdı. Önünde masanın üzerinde açılmış mealler gördüm. Her birinin üzerinde bir cetvel vardı. Kendisine:

"- Üstad ne yazıyosun?" diye sormam üzerine Kur'an meâli hazırladığını söyledi ve şu izâhatta bulundu:

"-Sen bizim gazeteyi görmüyor musun? Biz her gün gazetemizle birlikte Kur'an meali veriyoruz."

Bu cevaba hayret ettim. Önüne birkaç meal açmış bunlara bakarak kendisi de meal yapıyordu. Arapça bilmediği anlaşılan bu adam ne cür'etle meal yapıyor diye merak ederek ertesi gün bir tane Tan Gazetesi satın aldım. Bir de ne göreyim. Bu gazete Kur'an mealini verirken metnin aslını da İslam yazısıyla derç ediyordu. Gazete şüphesiz günü birlik bir şeydi. Okunduktan sonra yerlere atılmak veya apartman kapılarından saygısızca içeri atılmak durumunu düşünerek üniversite muhitinde bunun men edilmesi için bir imza kampanyası başlattım. Hatta bu maksatla teknik üniversite kantinine de gittim ki orada kavga çıktı. Dövülmek tehlikesine mâruz kaldım. Bununla beraber imzaları dokuz yüzden fazla topladıktan sonra Sirkeci Postahânesi'nden bu imzalarla birlikte yine **Adnan Menderes**'e telgraf çektim. Bu lâûbali neşriyatın durdurulması talebinde bulundum. Bundan da bir netice hâsıl olmadı. O gazete bu tarz neşriyata sonuna kadar devam etti.

Ben **Özkan Tikveş** vasıtasıyla bu gazetede "**İş ve İşçi Âlemi**" başlığı altında sayfa hazırlayan **Kemal Sülker**'le tanıştım. Kemal

Sülker Antakya bize intikal etmeden evvel oranın lisesinde bir felsefe hocası tarafından uyandırıldığını söylüyordu. Bu "**uyanma**" kelimesinin mânâsı komünist olmaktı. Bundan dolayı o **Nâzım Hikmet**'le alâkası dolayısıyla dört sene hapis dört sene de Tokat'a sürgün cezâsına çarptırılmıştı. O lisede kendisi gibi talebe olan **Kemal Tâhir** ve hatta **Cemil Meriç**'in de fikirdaşı olduğunu, onların da aynı felsefe muallîminin tesiri altında kaldıklarını söylüyordu. **Kemal Sülker**'in Dünyâ'sını tanımak için O'nunla geçici bir ahbaplığım oldu. Bu vesileyle **Abdülbaki Gölpınarlı**'yla tanıştım. O'nun da din-iman aleyhine pek çok sözüne şâhid oldum ki; kendisini bir adam zannedenlere ikaza vesile olmak üzere buraya nakletmek isterim.

Bir gün demişti ki:

"- Ne var bu Kur'an'da?! (hâşâ!) Asırlardan beri şişirmişler şişirmişler." Bu söze karşı:

"- Öyleyse siz niçin meal neşrettiniz?!" dedim. Gerçekten O'nun bir Kur'an meali Remzi Kitabevi'nden çıkmıştır. Bu mealde o günkü Osmanlı bakiyesi âlimler sayısız yanlış bulmuştur. O zamanlar münekkidlik diye bir meslek vardı. Yeni yayınlanan her eser hakkında ehli tarafından birçok tenkid yazısı çıkardı. Şimdi kimse düşman edinmek istemediği için bu yazarlık çeşidi ortadan kalkmıştır. Benim sualime şu cevabı verdi:

"- Delikanlı, ben hayalimdeki kitapların telif hakkıyla geçiniyorum. Bunun bir müşterisi var."

Böyle konuşan bir adam için ne söylenebilir. Gençlik yıllarında "**Melâmîler ve Melâmîlik**" isimli değerli bir eser telif etmiş olan **Gölpınarlı**, bir defasında da:

"- Beni **Sabiha (Zekeriya Serter)** yarattı." demişti. Bu sözün mânâsı da **Kemal Sülker**'in beyanından farksızdı. Yani O'nun irşadıyla (!) komünist olduğunu ifade etmek istiyordu.

Talebelik yıllarımda **Fâtih** Medreseleri talebe yurdu yapılmıştı. Ben de Şehzâdebaşı Câmii'nin etrafındaki medreseleri talebe yurdu yapmak düşüncesiyle bir araştırma yaptım. Gördüm

ki; bu medreselerin kubbesindeki kurşunlar sökülmüş, yağan yağmurlarla medrese harabe hâline gelmiş. Bunun nasıl olduğunu merak edip araştırdım. Öğrendim ki; **İsmet Paşa** II. Cihan Harbi esnasında tasarruf tedbirleri cümlesinden olmak üzere Şehzâdebaşı medreselerinin kurşunlarını söktürüp sattırmış ve bu sebeple yağan yağmurlarla medrese odaları harabiyete mâruz kalmıştır.

Aynı şekilde Süleymaniye Câmii'nin etrafındaki dükkânlar da satışa çıkarılmış ve müslümanlar "*Vakıf malıdır. Satılması câiz değildir.*" diyerek almamışlar. Rum ve Ermeniler bu dükkânları satın almış ve bilâhare bu malları Rum Patrikhânesi'yle Ermeni Patrikhânesi'ne hibe etmiştir. Bu gün o dükkânların kiralarını bu patrikhâneler almaktadır. Bu günkü hükümet azınlıklara âid vakıfları geri verirken acaba müslümanların böyle satılan yok edilen vakıflarına el atmayı neden düşünmez bilemem.

*

Yenibahçeli
Ahmed Şükrü (Oğuz)
(1881-1953)

İbrahim Hakkı Konyalı, Yenibahçeli Şükrü'den dinlemiş olarak **İnönü**'nün Anadolu'ya zorla nasıl götürüldüğünü anlatmıştı. Bunu bir nebze çıkardığı "**Tarih Hazinesi**" dergisinde yazmıştır. Ben kendisinden duyduğumu anlatmak isterim:

Milli Mücadele başladığında **İsmet Paşa**, Süleymaniye'de oturmakta ve yeni evlenmiş bulunmaktaydı. **Kâzım Karabekir**'in 15. Kolordu kumandanlığına tâyin edildiği hengâmda O'nu da ziyaret ederek bir yolunu bulup Anadolu'ya geçmesini teklif etmişse de O, **Karabekir**'in ifadesiyle her şeyin bittiğini söyleyerek artık

bir arâzi satın alıp toprakla uğraşıp "İsmet Ağa", "Kâzım Ağa" olmaları lâzım geldiğini söylemişti.[90] O zaman Anadolu'ya adam kaçırmak için işgale rağmen İstanbul'da "M.M." adıyla bir gizli teşkilat kurulduğu mâlûmdur. Bu gizli teşkilatta İstanbul'daki "Özbekler Tekkesi" mensuplarının çok makbul hizmetleri sebkat etmiş bulunduğu o devre âid hâtıratların hepsinde vardır. Ben de bunların bazılarını "Sarıklı Mücâhidler" isimli kitabımda yazmışımdır. Bu hizmete mukabil cumhuriyet hükümeti sonradan bu tekkenin kitâbesini çimentoyla sıvayıp kapatmıştır.

M.M. gurupunda çalışanlardan biri de **Yenibahçeli Şükrü Bey**'di O'nun karargâhı da Maltepe'de bulunuyordu. Adamları **İnönü**'yü sokakta derdest edip Maltepe'ye getirmişler. **Şükrü Bey** İstanbul'da düğün dernekle meşgul olacağına Anadolu'ya gitmesi teklifinde bulunmuş. O ise **Kâzım Karabekir**'e verdiği cevaplara benzer cevapla başarıya inanmadığını ve gitmek istemediğini söylemesi üzerine **Yenibahçeli Şükrü, İsmet Paşa**'yı faaliyette bulunduğu binanın bodrumuna hapsetmiş. O'na yiyecek içecek bile vermeden orada tutmuş. Nihâyet **İsmet Paşa** kendisine yapılan teklifi kabule mecbur kalmış ve M.M. gurupu mensupları nezâreti altında İzmit'e kadar götürülerek Ankara'ya gönderilmiş. Ankara'da da aynı kötümser tavrı sergileyince **M. Kemal Paşa** kendisine İngilizler'in İstanbul'daki entelijans başkanı olan **Râhip Furo**'dan kendilerinin binnetice gâlip getirileceğine dâir bir beyanına muttali olursa kararını değiştirip değiştirmeyeceğini sormuş. O da böyle birisinden o tarz bir söz duyarsa Milli Mücâdele'ye inanabileceğini söylemiş. Bunun üzerine **M. Kemal Paşa**, O'nun eline **Râhip Furo**'ya hitaben bir mektup yazıp vererek kendisini İstanbul'a göndermiştir.

O zamanlar İstanbul sokaklarında işgalcilerin ilânları asılıydı. Bu ilânlarda Kuva-yı Milliye'ye yardım eden veya iltihâk

90 Tafsilât için bkz. Kâzım Karabekir- İstiklâl Harbimiz, İstanbul 1961, sh. 7

İsmet Bey (İnönü)

ANADOLUYA NASIL GÖNDERİLDİ?

"Tarih Hazinesi" en salahiyetli bir ağızla yakın tarihin bu kör düğümünü çözüyor. Muharrir bu makalesinde İsmet Beye ısrarla nefer elbisesi giydirilerek nasıl yola çıkarıldığını vesikalara dayanarak anlatıyor

VAKA'NOVİS

Işık bir ilkbahar sabahı idi. Hareketten çıkarken, sivil giyinmiş olduğu için birden bire tanıyamadığım Mustafa Kemal Paşaya tesadüf ettim. Yaveri Cevat Abbas da yine sivil, yanında idi, selâmlaştık. Yan yana yürüyerek kaldırıma çıkınca kolumu girdi.

—(Ne yapıyorsun?) diye sorunca acı acı gülümseyerek: (Hiç... Yalnız ne yapacağımızı düşünüyorum. Ne yapacağız?. Bu felâketlere katlanacağız mı, hayır, o halde iş yapacağız, işte onu düşünüyorum Paşam.) dedim.

Böyle konuşmaya cesaret eden kimdir diye etrafınıza şöyle bir bakınız. O halde, evvelâ onu tanıtayım. Enver Paşanın umum zamanı yaverliğini yaptıktan sonra, onunla ihtiyari menfası Rusyada derbeder eden, fakat daha evvel İstanbulda mütarekenin kara günlerinde yakın arkadaşlarıyla beraber hummalı çalıştıkları gizli (Karakol) cemiyetinin en faal vazifelerinden beri olan Kocaeli Kuvayı Milliye Kumandanı iken derhal derhal müracaat ederek, Milli Mücadeleye iltihak etmek isteyen münevverlerle bir sürü cephane vesilesiyle Anadoluya geçmeğe muvaffak olan ve bilâhare bir çok birbirinden mühim vazifeler yapmak İstanbul mebusu olan ve şimdi hatıralariyle hoş bir başa inzivaya çekilmiş bulunan otuz küsur yıllık dostum, Yenibahçeli Şükrü Oğuz...

— Evet dedim, sonra?.

Oturanlar: Soldan; Arkadaki Yüzbaşı Reşat, Yüzbaşı Doyn Memet, Yüzbaşı Amin Beyler

Ayaktakiler: Soldan; Rıfat Kaptan, Yenibahçeli Şükrü Oğuz Bey, Arslan Kaptan

— Mustafa Kemal Paşa cevap vermeyince, tekrar sordu: (düşünüz dün, şüne bir şeye karar vermedin mi?) O zaman vermiş olduğumuz kararı anlattım. Esasen daha evvel fikirlerine itimat ettiğimiz Saraçoğlu Paşa ve İttihat-ı Terakkinin Kara Kemal gibi tanınmış şahsiyetleri ayni meseleyi görüşerek hep ayni noktada ittifak etmiştik. İngilizler muhakkak ki bizi imhadan başka bir şey düşünmüyorlar. O halde evvelâ İstanbulda süratle teşkilât yaparak silâh ve cephane dağıtarak, gizli kuvvetler hazırlamak, ileride lâzım görüldüğü ve zat bu kuvvetlerle düşmana karşı harekete geçmek, işte buna karar vermiştik!

— Vermiştik diyorsunuz, kimler?

— Benim o zaman en kafadar arkadaşla-

edenlerin öldürüleceği bildiriliyordu. **İsmet Paşa, Haydar Paşa** Garı'nda trenden inince İngiliz askerleri derhal kendisini tevkife kalkışmışlar. O da **Râhip Furo**'yla görüşmek üzere elçi olduğunu söyleyerek elindeki mektubu göstermiş. Bunun üzerine serbest kalmış. **Râhip Furo** ile görüştükten sonra Ankara'ya dönmüştür.

Bunları anlatmaktan maksadım **İbrahim Hakkı Konyalı**'nın **İsmet Paşa** ile ilgili olarak söylediklerinin sâdece tevkif edilerek Anadolu'ya gönderilmesinden bahisle bu beyanın eksiklerinin giderilmesidir.

*

İbrahim Hakkı Konyalı'nın bana gelip gittiği zamanlarda ortalıkta **Sultan Hamid** merhumun hâtıratına dâir bir furya mevcuddu. Bu sebeple bu hâtırat hakkında fikrini sordum. Bana dedi ki:

"- Bu katiyen yalandır **Süleyman Nazif** Harb-i Umûmî'nin nihâyetlerinde İttihadçılar'ın aleyhine dönmüştü. Fakat kendi adına bir şey söylemekten korktuğu için **Sultan Abdülhamid** adına böyle bir hâtırat uydurulmuştur. Bu hâtırat ilk defa "**Utarid Dergisi**"nde çıkmış sonra da Zaman Kitabevi adıyla faaliyet gösteren bir yayınevi tarafından müstakillen basılmıştır.

Bunu nasıl bilebildiğini sormam üzerine:

"- **Süleyman Nazif** bizzat bana itiraf etmiştir." beyanında bulundu.

Söz buraya gelmişken bu hâtıratla ilgili başka bir noktayı söyleyeyim:

İsmet Bozdağ, bu hâtıratla alâkalı olarak hayalî bir mâcera uydurmuştur. Güya bu hâtıratın **Abdülhamid**'in el yazısıyla bir nüshasına Almanya'da ulaşarak osradan temin etmiş. Fakat O'nun foyasını **Yavuz Senemoğlu** adındaki arşivde çalışan emekli bir subay ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki; **İsmet Bozdağ, Yavuz Senemoğlu**'na **Abdülhamid**'in el yazısını takliden bu metni Osmanlıca yazmasını teklif etmiştir. **Yavuz Senemoğlu** bu işi

yapmış parası verilmeyince **İsmet Bozdağ**'ı rezil edecek şekilde ortada **Abdülhamid**'e âid olduğu söylenen metni kendisinin lâtinize metne bakarak yazdığını itiraf ve ifade etmiştir.

Bu memlekette sâdece din değil; dil ve tarih de tahrif edilmiştir. Bu husûstaki sahtekârlıkların en câlib-i dikkat olanı bu hâtırat meselesidir. Gerçek şudur ki; **Sultan Abdülhamid** hâtırat yazmış değildir. Sâdece yapacağı işlere dâir tuttuğu notlar bugün dört adet defter olarak Türk Tarih Kurumu'nda mevcuddur. Bunlara da hâtırat demeye imkân yoktur.

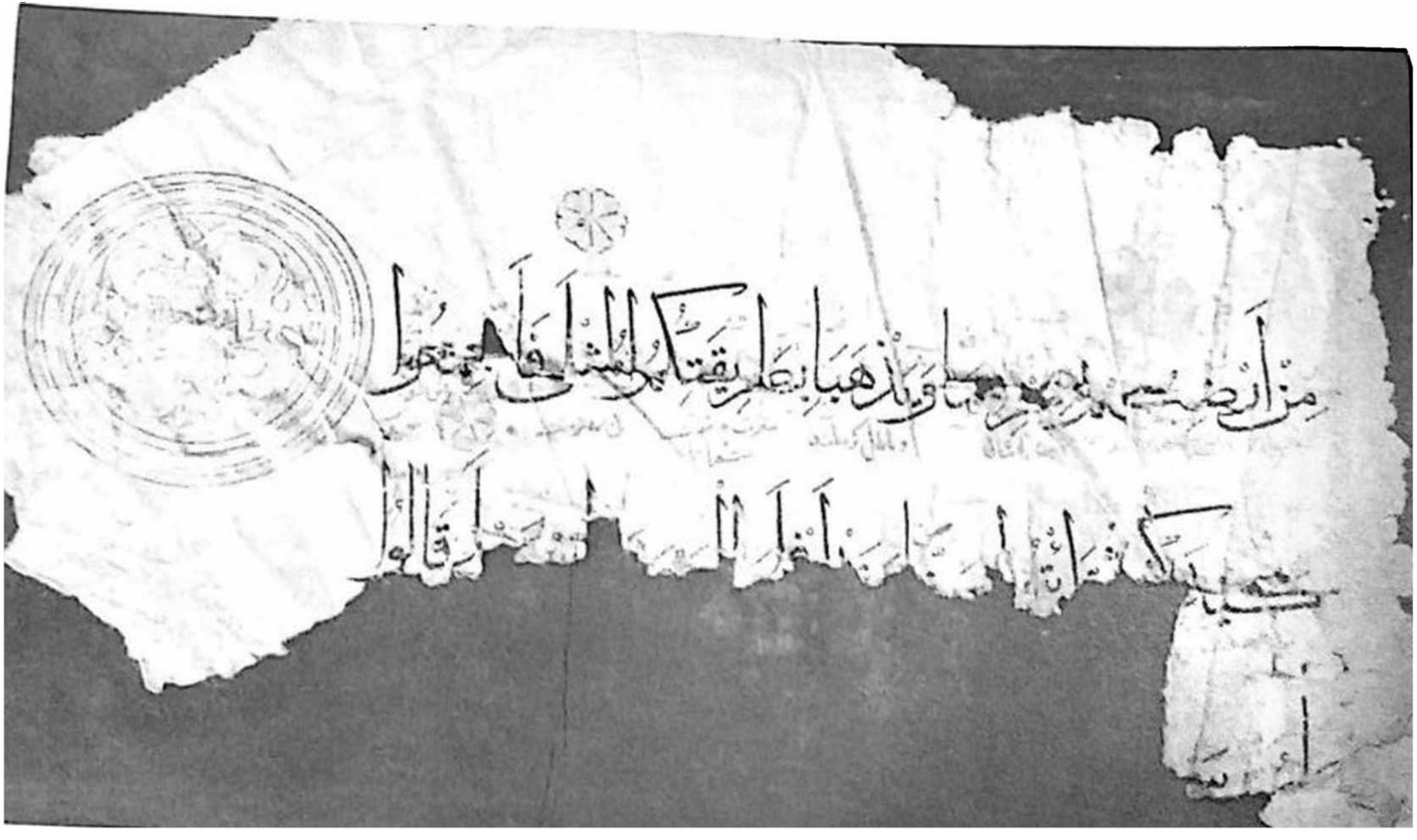
*

Bir gün **İ. Hakkı Konyalı**'yı Harem'deki evinde ziyâret etmiştim. Mâlûm olduğu üzere türbeler kemalist inkılâbın bir tatbikatı olarak kapatılmıştı. Demokrat Parti bu yasağı kaldırdığında **Konyalı**, büyük bir sevinçle **Fâtih**'in ve **Kanûnî**'nin türbelerini ziyâret ettiğini ve buralarda birçok türbenin bakımsızlıktan harâbiyetine dâir gördüklerini anlatmıştı. Bu arada dedi ki:

"- Eyüp'deki **Sokollu Mehmed Paşa**'nın türbesini açmamışlardı. Biz birkaç arkadaş oraya gittik. Herhâlde unutulmuş diyerek kilidini açıp içeriye girdik. Bir de ne görelim. Türbenin içinde elli santim kalınlığında su birikmiş. Burası âdeta bir göle dönmüş bulunuyordu. Fakat işin garibi şu ki; o suda kalın cildli bir kitap yüzüyordu. Bunun Kur'an-ı Kerim olabileceğini düşünerek ayaklarımın ıslanmasına aldırmadan suya girdim. O kitabı kaldırdım. Gördüm ki; bu eser Selçuklu zamanından kalma olduğu anlaşılan bir yazma Kur'an-ı Kerim'di. Ağırlığı ile belli ölçüde suya batmış olmasından dolayı yarısı tamamen çürümüştü."

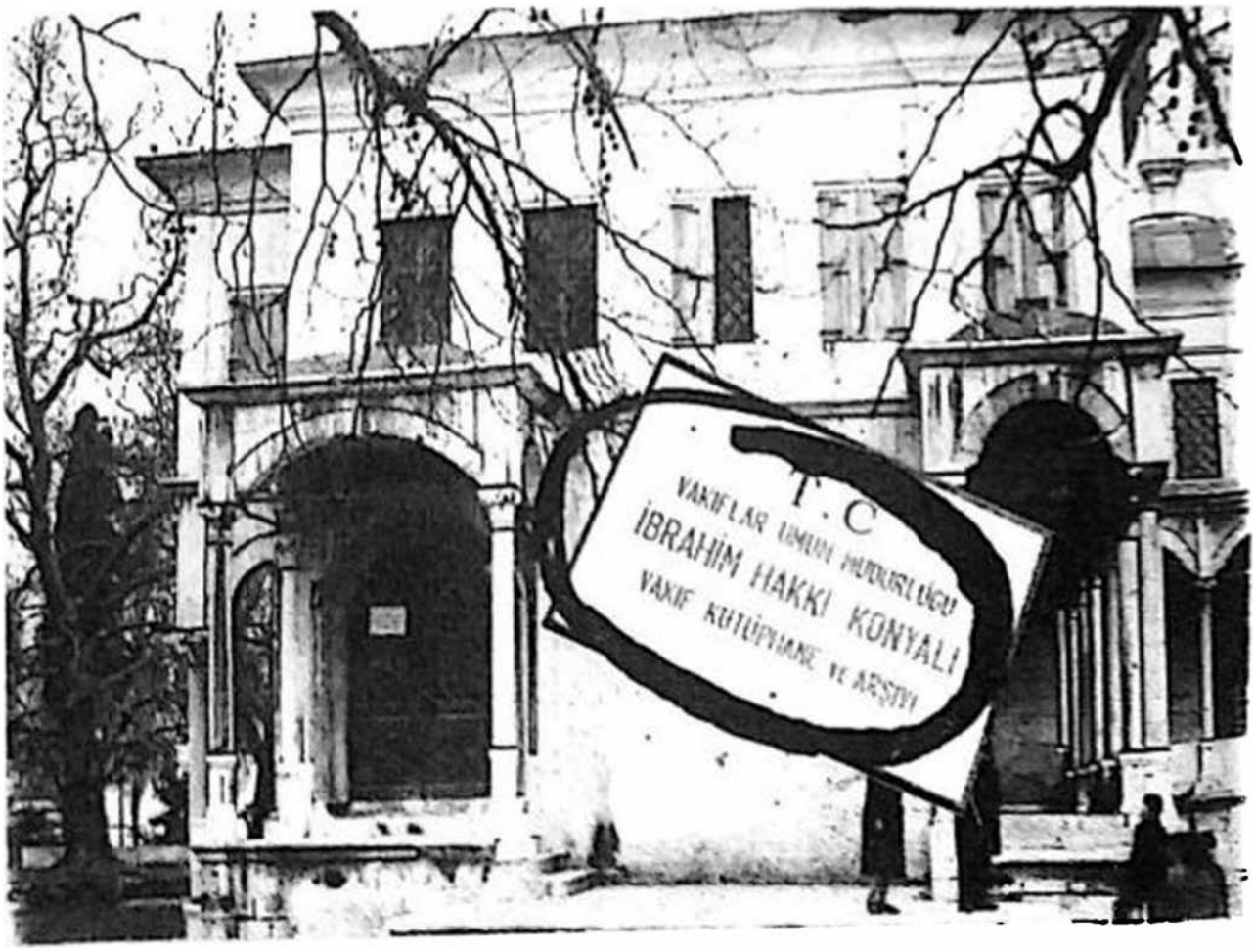
Bunu anlatan **İ. Hakkı Konyalı**:

"- O canım eser bendedir." dedi ve kalkıp raflardan birinden alarak getirdi. Ancak ortada yarısı kalmış bu nefis Kur'an-ı Kerim'in **İ. Hakkı** tarafından muhâfaza edilen sayfaları da rutubetten pek çok hasara uğramıştı. Rica etim. Ondan bir parçayı bana verdi. C.H.P'nin zulmünü anlatan bu eserin o parçası da

şahsî arşivimde mahfuzdur. O'nu Süleymaniye'de eski kitapları tâmir edenlere rica ile sildirip kurtarmaya çalıştım.

İ. Hakkı Konyalı, kemalist zulümleri teşhir etmekle iştihar etmiş olmasına rağmen hayatının başlangıcında **M. Kemal Paşa**'yı methetmiştir. Bunu **Pîrî Reis**'in haritalarına dâir neşrettiği eserin önsözünde yapmış olduğu gibi aşağıda göreceğiniz kitapçığı da Cumhuriyet Gaztesi'nin kendisini antikemalistlikle itham etmesi sebebiyle eski yazılarından derleyerek yayınlamıştır. Burada şunu söyleyelim ki; yanlıştan dönenin şahsî kusurlarını söylemek islâmî değildir. Bununla beraber bizi **İ. Hakkı Konyalı** hakkındaki beyanlarımızdan dolayı nevzuhur bir yazarcığın tenkidine mâruz kalmış olmamızdan dolayı bu gerçekten gâfil olmadığımızı göstermek maksadıyla O'nun **M. Kemal Paşa** hakkındaki kitapçığının kapağını da karşı sayfaya derç ediyoruz.

İ. Hakkı Konyalı'nın hayatı boyunca topladığı evrak ve kitapları vakfettiği Üsküdar'da Selimiye Câmii'nin meşrutası

ATATÜRK

Beşeriyetin emsalini görmediği bir askerî dehadır

Çünkü O Dehâsını Yalnız Vatanını Kurtarmak ve Milletini Yükseltmekte Kullandı, Cihangirlik İddiasına Kalkışmadı ve Arkasında Payidar Bir Ülke Bıraktı

YAZAN
İ. Hakkı Konyalı

ÜLKÜ MATBAASI
İSTANBUL
1964

CELÂLEDDİN ÖKTEN
(1882-1961)

1882 yılında Trabzon'da doğdu. Asıl adı **Mahmud Celâleddin Ökten**'dir. Baba tarafından Gürcüzâdeler olarak bilinen, dinî ilimler sahasında isim yapmış köklü bir aileye mensuptur. Dört yaşında iken babası **Sâlih Zihni Efendi**'nin, kısa bir süre sonra da annesi **Güller Hanım**'ın vefâtı üzerine babaannesinin himayesinde büyüdü. Küçük yaşta hıfzını tamamladı. Rüşdiyeyi bitirdikten sonra Trabzon İdâdîsi'ne kaydoldu; bir yandan da medreseye devam etti. İdâdîde okuduğu yıllarda dedesi Ömer Feyzi Efendi'nin yerine Trabzon Çarşı Câmii'nin imam-hatipliğini yaptı. Mezun olunca İstanbul'a giderek Dârül-Muallimîn-i Âliyye'ye girdi (1905). Bu okulu bitirdikten sonra Darülfünun Edebiyat Şubesi'ne kaydoldu. II. Meşrutiyetin ilânı ile İstanbul'da huzurun bozulması üzerine öğrenimini yarıda bırakarak bir arkadaşıyla birlikte Turgutlu'ya gidip edebiyat muallimliğine başladıysa da burada fazla kalmayarak İstanbul'a döndü ve tahsiline devam etti. Darülfünunda hocaları **Babanzâde Ahmed Naim**, İzmirli İsmail Hakkı ve **Mehmed Akif** beylerin yakın ilgi ve sevgilerine mazhar oldu. Arap edebiyatını Ali

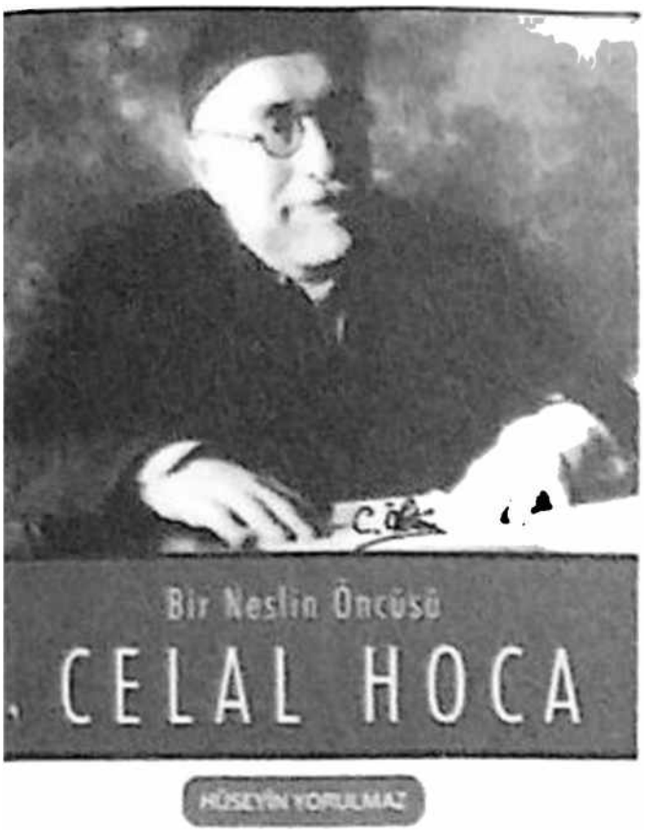

Fehmi (Câbiç) ve Şevket Efendiler'den okudu. Bu arada Fâtih dersiâmlarından Mustafa Âsım ve Muğlalı Ali Rızâ Efendiler'den kelâm ve usûl-i fıkıh sahasında dersler aldı

Celâleddin Efendi 1911 yılında Darülfünun Edebiyat Şubesi'nden mezun olunca İstanbul Sultanîsi Arapça muallimliğine tayin edildi. İlmî yetişkinliği yanında başarılı öğretim metodu sayesinde kısa sürede "Celâl Hoca" olarak şöhret buldu.

Mütareke yıllarında kayınpederinin yerine Vasat Atik Ali Paşa Câmii'nde on yıl kadar imamlık görevinde de bulunmuş olan Celâl Hoca, 1925'te İstanbul İmam-Hatip Mektebi Arapça muallimliğine tâyin edildi. Bir süre sonra "Tevhîd-i Tedrisat Kanunu"nun aleyhinde konuştuğu iddiasıyla açığa alındıysa da yapılan tahkikat neticesinde vazifesine iâde edildi. Ardından da İstanbul Sultânîsi Arapça muallimliğine geçti. Harf inkılâbından sonra Arapça derslerinin kaldırılması üzerine mektebin Türkçe hocalığını üzerine aldı. Uzun yıllar İstanbul'un çeşitli mekteplerinde Türkçe, edebiyat, felsefe ve mantık dersleri okuttu. Vefa Lisesi'nde felsefe hocası iken 1947 yılında emekliye ayrıldı.

1949 yılında Maarif Vekâleti'nce İstanbul'da açılan imam-hatip kursuna müdür ve muallim olarak tâyin edildi. Bu vesile ile sadece pratik bilgiler vermeyi hedef alan bu tip kursların

HAT

yeterli olmadığını gördü ve bunların orta dereceli okullar haline getirilmesi gerektiği kanaatine vardı. Bu hususla ilgili olarak daha sonra başta dönemin Maarif Vekili Tevfik İleri olmak üzere birçok kimse ile görüşmeler yaptı. Sonuçta imam-hatip okullarının açılması yönünde karar alındı ve **Celâl Hoca**, 17 Ekim 1951 tarihinde öğretime başlayan İstanbul İmam-Hatip Okulu'nun ilk müdürü oldu. Türkiye'nin dinî, ilmî, kültürel ve sosyal hayatında önemli yeri olan imam-hatip okullarının kurulması fikrinin ilk sahibi ve ilk program yapımcılarından biri olması dolayısıyla **Celâl Hoca**'nın bu okulların târihinde çok önemli ve unutulmaz bir yeri vardır.

1956, 1959 ve 1960 yıllarında üç defa hacca gitti. **İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde iki yıl ilm-i tevhid ve kelâm derslerini okuttu.**

21 Kasım 1961 tarihinde vefât etti. Edirnekapı (Sakızağacı) Şehitliği'ndeki aile kabristanına defnedildi.

Arapça, Farsça, Fransızca bilen, bilhassa Arap edebiyatına vukufuyla tanınan, İslâmî ilimler yanında Batı kültürünü de yakından incelemiş bir din âlimi olan **Celâl Hoca**, bütün ilmî hayatı boyunca tahkik metodunu tatbik etmiştir. Umûmî felsefe, kelâm ve İslâm felsefesi alanlarında iyi yetişmiş, bu mevzularla ilgili olarak Arapça ve Fransızca'dan tercümeler yapmıştır. Resmî derslerinin yanı sıra Beyazıt'ta evinin yakınındaki Soğanağa

Türk köylüsünü hasret çektiği hakiki imam, vaiz ve hatibe Imam Hatip Okulları kavuşturacak

Memleket bu feyizli irfan yuvasına gözünü dikmiş onun kıymetli mezunlarını büyük bir sabırsızlıkla beklemektedir

Hür adam
SİYASİ, İÇTİMAİ, MUSTAKİL GAZETE
YIL: 8 No: 234 ... Sahibi ve mes'ul müdürü Sinan OKUR ... 9 Aralık 1962 SALI

Türkiyede artık insan hakları ihlâl edilemez!

Birçok gazetelerin bir tethis rüzgarı eslirmesi boşunadır. Artık ne takrir-i sukûn kanunları, ne istiklâl mahkemeleri ve ne de "dinden ve ahlâktan bahsetmeyiniz.." diye gazetelere emirler tekrar edilemez.

Meclisde vukua gelen müessif [illegible] ve mesdur yazılarına hâdisesi ne [illegible] bir [illegible]

İmam Hatip Mekteplerinin açılışı islâmî gazetelerde böyle takdirle karşılanmıştı

Câmii'nde cumartesi günleri altı yıl süreyle İhyâ'ü Ulûmi'd-din okutmuştur. **Celâl Hoca**'nın, tabiatındaki aşırı titizlik ve müşkülpesentlik, okuduğu ve yazdığı her kelime üzerinde duruşu, her noktada kaynak eserleri uzun uzadıya tahkik edişi gibi sebeplerle bazı makaleleri dışında yayımlanmış herhangi bir eseri bulunmamaktadır.

Doğu ve Batı kaynaklarından tercüme ederek derlediği sarf, nahiv, edebiyat, kelâm, İslâm felsefesi, felsefe ve ahlâka dair kitap ve makaleleri 100 kadar defter tutmaktadır. İslâmî ilimlerde modern metodoloji ve sosyolojinin tatbik edilmesini arzu eden, klasik kelâmın, çağımız insanının ve İslâm dünyasının ihtiyacını karşılayacak yeni ilm-i kelâm haline getirilmesini gerekli gören **Celâl Hoca**'nın bu gaye ile hazırladığı tamamlanmamış bazı çalışmaları da bulunmaktadır. 1000 cildi aşkın ciddi eserlerden oluşan kitaplığını Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamıştır.

*

Ben, **Celâl Hoca**'nın ismini ilk defa çocuk yaşlarımda ablamın kayınpederi olan **Hâfız Musa Efendi (Lermioğlu)**'den duymuştum. **Musa Efendi** çok ehl-i takvâ bir müslümandı. Ezan Türkçeleştirilince onu okumak istemez, cemaatten birini minareye çıkarırdı. Ben daha ilk mektep sıralarındayken O'nun imamlık yapmakta olduğu Eski Câmii müdâvimleri arasındaydım. Çoğu kere beni minâreye çıkarırdı. Câmiin müezzin kadrosu olmadığından müezzinlik de yapardım. Ezan türkçe okunduğu gibi, farza başlarken yapılan kamet de türkçe idi. Müezzin bu kameti "**Tanrı uludur! Tanrı uludur!**" şeklinde tamamladıktan sonra imam "**Allahuekber**" diyerek iftitah tekbirini alırdı. Güya bu tekbir namaza dâhil addedildiği için türkçeleştirilmemişti. Hâlbuki bu din karşıtlarınca sâdece bir taktikti. Bilindiği üzere onlar ezanın türkçeleştirilmesinden sonra namaz dâhilindeki Kur'an âyetlerinin de türkçe okunması dâvâsını gütmüşler ve Al-

lah'ın bir lütfu olarak bunda başarılı olamamışlardı.[91] **Feridun Nâfiz Uzluk**'un dediği gibi:

"Bize bir nazar oldu,
Cumamız Pazar oldu.
Bize her ne olduysa,
Hep azar azar oldu!"

Hâlâ hatırımdadır:

Ben o zamanlar kısa bacak bir çocuk pantolonu giymekte olduğumdan bir gün **Musa Hâfız**, pantolonumun paçasını yoklayarak:

"- Bak, bunun içinde dört-beş parmak kadar fazlalık var. Senin annen terzidir. O'na söyle, bunu açıp uzatsın da hiç olmazsa diz kapakların kapansın." demişti.

Ben orada ezan okur, müezzinlik yaparken bir gün **Musa Hâfız**, cemaatiyle sohbet ederken İstanbul'da **Celâl Hoca** diye bir akrabasının bulunduğunu zikrederek O'nun ilminden ve faziletinden uzun uzun bahsetmişti. O sohbetten aklımda sâdece **Celâl Hoca**'nın adı kalmıştı. Sonra 1951 yılında Trabzon Lisesi'nde okurken Edebiyat hocamız merhum **Kaya Bilgegil**'in bir vesile ile **Celâl Hoca**'nın ilminden, irfânından, Arapça'ya ve Arap Edebiyatı'na vukûfundan[92] bir hayli takdirkâr sûrette bahsetmesi üzerine ben de **Celâl Hoca**'yı tanımak arzusu uyandı.

İstanbul'a geldiğim 1954 Yılı'nda bir müddet Fâtih-Sarıgüzel'de babamın teyzesinin evinde kaldım. Sonra civarda bir pansiyona çıktım. Burada bir müddet ikametten sonra Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği'nin Soğanağa'daki yurduna yerleştim. Burada kalmaktayken mes'ud bir tesâdüfle bu yurdun kar-

91 Bu mevzûdaki tafsilâta vâkıf olmak isteyenler, *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücâhidler, İstanbul 2007, sh.430 vd.* ile *Tarihten Günümüze Tahrif Hareketleri C.I,* (İstanbul 2012) isimli eserimizin 465 ve müteakip sahifelerine bakabilirler.

92 Hoca, hâfızasında beş bin Arapça beyit olduğunu söyler ve şöyle derdi: "- Ah, aptal kafam! Onun yerine beş bin hadis-i şerif ezberleseydim ya!.."

şı köşesindeki **Soğanağa Câmii**'nde her Cumartesi **Celâl Hoca**'nın "**İhyâ-u Ulûmud-Din**" adlı eseri tercüme, şerh ve izah eden müteselsil derslerine devama başladım. Zamanla hocayla yakınlık peydah ederek uzak da olsa akrabalık bağımızı bildirdim. O, ismini kendisinden ilk duyduğum **Musa Hâfız** ile hala-dayı çocukları olduklarını söyledi. O'nunla münâsebetim bilhassa 1956 ve 57 yıllarında benim için bir tiryâkilik hâline geldi. Bu durumu daha önce yazdığım ***Geçmiş Günü Elerken*** isimli hâtıralarımda şöyle nakletmiş bulunmaktayım:

"1956-57 yıllarında bir tiryâkiliğim de rahmetli **Celâleddin Ökten Hoca**'nın derslerine devam etmekti. Bu muhterem zat uzaktan akrabamızdı. Kendisi emsâlsiz bir ilm-i kelâm âlimi idi. İlim yolunda ibretli bir hayatı vardır.

Cumhuriyet devrinde mekteplerden ulûm-i diniyye yasaklanıp kaldırılınca, felsefe okutursan meslekte kal, aksi halde çek git demişler. Hoca'nın muallimlikten başka yapabileceği bir iş yoktu. Onun için mecbûren kabul etmiş. O yaştan sonra Fransızca öğrenerek felsefe bahislerini aslî kaynaklarından tetkik etmişti. Bu sebeple dersleri benim *için son derece faydalı idi.*

Malûm olduğu üzere *İmam-ı Gazalî*'nin cephe alması yüzünden İslâm Âlemi'nde felsefî cereyanlar akamete uğramış ve Müslümanlarca ehemmiyetini kaybetmişti. Lâkin bir zaman gelip de, Türkiye'nin yüzü Batı'ya çevrilince şüpheci, nihilist ve materyalist telâkkiler Türk münevverinin itikadını sarsmaya başlamıştır. Bu yeni felsefî cereyanlar, temel islâmî prensiplerin ölçü olarak kullanılmaları sûretiyle red ve iptal edilmek lâzım geliyordu. Aksi halde birçok insanımız bu cereyanların tesirinde kalarak dînen sapıklığa sürükleniyordu. Hâlen devam etmekte olan bu duruma karşı yazılmış olan eserler son derecede azdır.

Celâleddin Ökten bize, üniversite kantinindeki münâkaşalarımızda ve hatta hayat boyu lâzım olacak öyle ciddî bilgiler vermişti ki; bunların yazılmamış olduğuna üzülmemek elde de-

Yeni İlm-i Kelâm Dersleri [III]

Mahmut Celâleddin ÖKTEN

BİRİNCİ FASIL

1 - Ahkâmı Şer'iye : Şer'i hükümler İslâm dini, bürhana dayanan doğru akîde ile aklı; Allah'a ibadet, ferdin ve cemaatın hukukuna riayet ile kalbi ıslah eder. İşte bu ıslah maksatlarına nazaran dinimiz bir tevhid ve tenzih dinidir; bir maslahat ve madelet dinidir, bir fazilet dinidir ve üç esası havidir:

1) İtikada dair olan haberler veya itikat hükümleri,

2) Beşerin amellerine taallûk eden emirler ve nehiyler veya amel hükümleri,

3) Kalbin melekelerine ait olan tavsiyeler veya hulk (huy) hükümleri.

1 — İtikad hükümleri: Başlıca iki nev'e ayrılır. Birinde akli bürhanlar aranır. Zat-ı bâri'nin vahdaniyetine, ilim ve kudretine, meşiyyet ve hikmetine, tedbirine, peygamber göndermesine iman gibi. Diğerinde ise Kur'an-ı Kerim'de ve peygamber efendimiz hazretlerinden sübutu kat'i olan hadis-i şeriflerde beyan buyrulan hususları teslim ve tasdik iktiza eder. Melâikeye, âhiret gününe iman gibi.

dâveti vardır: Biri vahdaniyet-i ilâhiyye, diğeri risâlet-i Muhammediyye'dir. Bu iki davete kelime-i şahadet ile icabet olunur:

«Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resulullah.»

(Allahtan başka mâ'bûd olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim.)

İslâm dini, vahdaniyet-i bâri hususunda ancak delil-i akliye istinad eder. Vahdaniyet-i Bâri itikadı; insanları, dini veya dünyevi tahakküm ile tezlil eden rüesâ ve züemaya boyun eğmeyi terkettirerek pek yüksek bir makama ulaştırır.

İ'tikad hükümlerinin asılları (temelleri), «Amentü billâhi ve melâikeihi....» ile icmal edilmiştir. Fakat i'tikad hükümlerinin temellerinin temeli «Cenab-ı Hakkın vahdaniyeti»dir. Resul-ü Ekrem Efendimizin nübüvvetine gelince: Bu, ancak bir tarikdir. Fakat yolların en vâzıhı, en hayırlısıdır. Öyle bir yoldur ki onun gösterdiği veçhile iman lâzım olur.

2 — Amel hükümleri: Bunlara şer'i ameller de denir. Başlıca üç kısma ayrılır:

a) İbâdet,

hakkullahtır. Allah onu tamamlamıştır. Fakat muamelât böyle değildir. Zaman, mekân, örf, kuvvet, zaaf ... ilâh. gibi haller ile değişebilir. Emirlerde ve nehiylerde esas, maslahat ve mefsedettir. Emrolunan hususlarda ya sırf ve hâlis maslahat vardır; yahut bir mefsedet olsa bile onun maslahatı gâlip ve râcikdir.

Nehyolunan hususlarda da ya sırf ve hâlis mefsedet vardır, yahut bir maslahat olsa da onun mefsedeti galip ve râcihtir.

İbadetler, dinde; muamelât, dünya da riayet edilmesi lâzım olan maslahatlar için emrolunmuştur. İbadet, ihtiyar ve tâzim ile olur. Muamelât ise ya menfaatleri celbeylemek veya mazarratları defetmek içindir. Maslahat ve mefsedet tamamiyle kula râcidir. İbâdet ve muamelâtın payidar olması için ukûbat yani ceza hükümleri tertip olunmuştur.

Emirler ve nehyler (buyruklar ve yasaklar) ile mükellef olan insanın amellerine birtakım şer'i hükümler terettüp eder. O amel, ya farz veya vâcib veya sünnet veya müstehap ve ya mübah olur. Yahut haram veya mekruh olur, ya sahih veya fâsid o-

Celâl Hoca'nın 1950'li yıllarda Kemaleddin Şenocak tarafından Ankara'da yayınlanan İslâm Mecmuası'na yazdığı seri makalelerden birinin başlığı

ğil.

Hoca mecburî felsefe muallimi olup da, bu dersi okutmaya başlayınca, temelde ihtisası ilm-i kelâm olduğundan bu felsefî cereyanları İslâmiyet önünde hallaç pamuğu gibi savuruyordu. Bütün sapık felsefî cereyanları en ince bir sûrette tahlil eder ve İslâmî telâkkilerin onlar karşısındaki üstünlüğünü kolay kolay reddedilemeyecek bir kat'iyyetle ortaya koyardı. Cumartesi günleri Soğanağa Câmii'nde İhyâ-ı Ulûmi'd-Dîn okuturdu. Bu derslerin zevkine doyamazdım. Hoca, beni karşısında gördüğü zaman normal tercüme ve tefsiri daha da genişleterek dinsizlere karşı mücâdelede işime yarayacak fikrî ve felsefî malûmatlar ilâvesiyle, dersini genişletir, derinleştirirdi. Her hafta dersten sonra beraber yürüyerek Beyazıt, Kapalıçarşı, Mahmutpaşa tarikıyle Eminönü'ne gelirdik. Kışları ders verdiği câmiie yakın oturduğu halde yazları Boğaz'da Çubuklu'da Şeyhülislâm Yalısı denilen yoldan üstte ahşap bir binada otururdu. Oraya gitmek üzere Eminönü'nden vapura binerdik. Vapurun bodrumunda seyahat ederdi. Yol boyunca kendisine aklıma gelen herşeyi sorardım. Vapurdan inince Dalgıç Mektebi'nin önünden üç beşyüz metre yürünüyordu. Bu yolu da beraber yürür, O'nu kapısına kadar getirirdim. Kapı önünde elini öper, ayrılmak için müsaade isterdim. Hep içimden geçirirdim ki:

" -Buraya kadar yoruldun gel bir kahve iç de sonra gidersin!.." desin. Maksad, kahve içmek değildi. Sohbetine doymadığım için onun devamına sebep olacak birşeyler arardım. Lâkin O, her defasında teşekkür eder ve içeriye beni buyur etmezdi. Bu bende öyle bir tiryâkilik hâline gelmişti ki, bazen kanunî mahzurlarına rağmen, İmam - Hatip Mektebi'nde derslerine bile girerdim. O'nun da, muhabbeti bana aynı derecede idi. Bir hafta derslerine gitmesem dersten sonra

Seyhan Talebe Yurdu'na gelir beni arardı."[93]

Böyle derslerine iştirak edemediğim bir gün çalıştırmakta olduğum Seyhan Talebe Yurdu'na gelmiş ve bana muhabbet ve tahassürlerini ifâde için şöyle demişti:

"-Gençliğimde **Hâfız Musa Efendi**'ye büyük bir muhabbet duyardım. Hafta geçmezdi ki, O'nu görmek için Akçaabat'a gitmeyeyim. Bu ihtiyar hâlimde sen bana **Musa Hâfız** gibi oldun. Her dersimde seni karşımda görmek istiyorum. vs."

Tabii bu iltifatlar bana büyük bir haz veriyordu. Yol boyunca Boğaziçi vapurlarının bodrumunda Çubuklu'daki Şeyhülislam Yalısı'na gidinceye kadar veya Soğanağa Câmii yakınındaki evinde O'na aklıma gelen her şeyi sorardım. Bunların bazıları da O'nun kendisini nasıl yetiştirdiğine dâirdi. Bunlardan birkaçını burada nakletmek isterim:

Kendisi dört yaşındayken denizcilikle meşgul olan babası bir kayık altında kalarak vefât etmiş. Annesi hâfize imiş. Bir gün kayınvalidesine:

"-Bu torununu hâfız yapsam memnun olur musun?" diye sormuş.

Kayınvalidesi de:

"-Sakın ha! Görmüyormusun ki; bu yetim çocuk ne kadar cılız. O yükü kaldıramaz." karşılığını vermiş.

Bunun üzerine annesi O'nu her akşam yatağına alarak ağızdan dokuz ay zarfında hâfız yapmış imiş.

Hoca, İstanbul'a gelişinde de ne güçlükler altında tahsil yaptığını şöyle anlatmıştı:

"*-İstanbul'a geldiğimde Dârülfünûn'a kaydolduktan sonra Malta Çarşısı'ndaki Şekerci Han'ında bir oda tuttum. Her gün mektep dönüşü bir mendil dolusu mangal kömürü, bir yumurta ve yarım ekmek alırdım. O kömürle mangalı yakıp, yumurtayı kırıp,*

93 **Kadir Mısıroğlu** – *Geçmiş Günü Elerken, C.I*, İstanbul 2011, sh.1578 vd

taam ederdim. O zaman bu handa elektrik yoktu. Her odada mum yanar; bir mum da abdesthânenin önüne konurdu. Ben kendi mumumdan tasarruf etmek için el ayak çekildikten sonra abdesthânenin önüne konulan mumu alır, onun ışığında kitap okurdum. Bir takırtı işitince de birinin helâya girmekte olduğunu düşünerek mumu geriye iâde ederdim. Oda arkadaşlarım sık sık ziyaretime gelir ve sağdan soldan konuşarak beni meşgul ederlerdi. Buna engel olmak için odama gelen her arkadaş için uygun bahisler tespit ederek kitaplarda bu bahisler arasına bir kâğıt koyarak onlar geldiğinde:

"-Al bak, şurada ne mühim bir mesele anlatılıyor. Bu seni çok alakadar eder." diyerek kitabı eline tutuşturur, ben de önümdeki kitapla meşguliyetime devam ederdim."

Bunları anlattıktan sonra bana birçok kereler şöyle demiştir ki:

"-Beyefendi (O, iltifat olsun diye bana hep böyle hitap ederdi.) Unutma, **"El isti'nâsu binnâs alâmetül iflâs"**, yâni çok insanla düşüp kalkmak iflâs alâmetidir. Bilgi sâhibi bir adam olmak istiyorsan, münzevi yaşamalısın."

Hoca, bir gün dersten sonra müdâvimlerden birine arabası olup olmadığını sordu. Müspet cevap alınca da beni göstererek:

"-Bu beyefendi ile bendenizi Samatya'ya kadar götürür müsün?" dedi.

Birlikte Samatya'ya gittik. Aksaray'dan Samatya'ya giden tramvay yolunun sağ tarafında yol üstünde bir tekkeye girdik. Burası hangi tarikata âiddi, hatırlamıyorum. Beni o tekkenin semâhânesine götürdü ve dedi ki:

"-1948 senesinde Demokratlar'ın tenkidlerini te'sirsiz bırakmak isteyen Halk Fırkası, Türkiye'de birkaç tane on aylık bir İmam Hatip Kursu açtı. İstanbul'daki de işte bu gördüğün semâhânede faaliyet gösteriyordu. Bendenizi buraya müdür tâyin ettiler. O zamanlar yeni emekli olmuştum. Emekli maaşıyla

kıt kanaat geçiniyordum. Bana kurs müdürü sıfatıyla yüz elli lira ek bir maaş bağlamışlardı. Biliyor musun, ben şu bir buçuk-iki milyonluk İstanbul'da bu kursu idâme ettirecek kadar talebe bulamadım. Kurs iki sınıftı. Her sınıf için asgarî on talebe mevcud olmadığı takdirde kapatılacaktı. Buna mâni olmak için maaşımı civardaki genç müezzinlere beşer lira dağıtmak sûretiyle talebe temin ettim."

Kenarda bir köhne masa ile kırık bir sandalye vardı. Onları göstererek:

"-Bu masa ve sandalyeyi de ben kendi evimden getirdim. Üstelik bu semâhâneyi bir iple ikiye bölerek iki sınıf hâline getirdim. Bak hâlâ o ip de bu metruk semâhânede duruyor."

Bunları bana İmam Hatipler'in ne güç şartlar altında gerçekleşebildiğini anlamam için anlatmış ve fiilen de hâiz olduğu şartları göstermişti.

Hoca daha sonra böyle on aylık bir kursta din adamı yetişmeyeceği düşüncesiyle 1950 Demokrasi İnkılâbı'ndan sonra Arapça tedrisat yapan bir kolej kurma sevdasına kapılmış ve bu talebi reddedildiğinden Şurâ-yı Devlet'e dâvâ açmıştı. O'nun bu inad ve ısrarını duyan **Menderes**, kendisini görmek arzusunu izhar etmiş ve O, o zamanın Maarif Vekili **Tevfik İleri** ile birlikte **Fatin Rüştü**'nün Taksim'deki evinde **Menderes** ile görüşmüş olduğunu anlatırdı. **Mendères** bu işi devlet eliyle yapmak istediklerini beyanla **Celâl Hoca**'dan dâvâsından vazgeçmesini istemiş ve kendisinin şikâyetçi olduğu kursları resmî ve ciddî mektepler hâline getireceği vaadiyle O'nu iknâ etmiş. Fakat bu mükâleme esnasında **Menderes**, Hoca'nın ilmine ve medenî cesâretine hayran kalarak kendisinden çocuklarına din dersi vermesi ricâsında bulunmuş. **Celâl Hoca**'yı Pazar günleri gönderilen bir Mercedes'le aldırıp, **Fatin Rüştü**'nün bahsi geçen evine getirirlermiş. Orada **Yüksel** ve **Aydın Menderes**'lere iptidâî dinî bilgiler verdiğini anlatmıştı.

Bir gün **Celâl Hoca**'nın Soğanağa'daki evinde O'nunla sohbetteydim. Şimdi hatırlayamadığım başkaları da vardı. Bulunduğumuz odaya orta yaşlarda, heybetli bir adam girdi. **Celâl Hoca**, bu yeni geleni:

"-Bu benim kayınbirâderim **Hâfız Cevdet Efendi**'dir. Kendisi Şişli Câmii imamıdır. Bak **Kadir Bey**, bunda senin işine yarayacak mühim bir hâtıra var." dedikten sonra oturmaya hazırlanan **Cevdet (Soydanses) Hoca**'ya:

"-**Cevdet**, şu askerliğinde **M.Kemâl Paşa** ile olan mâcerânı anlat da **Kadir Bey** dinlesin." dedi.

Cevdet Hoca yaşadığı bir vak'ayı şöyle anlattı:

"-Ben Balıkesir'de askerlik yapıyordum. Bir akşam gece yarısına yakın yatakhanemize bir çavuş gelerek:

"-Aranızda hâfız var mı?" diye sordu.

"-Ben hâfızım." dedim.

"-Benimle geliyorsun." dedi.

Giyinip, yatakhâneden çıktım. Ben hasta, ölmek üzere olan biri var da Kur'an okunacak sanıyordum. Birlikte merkez binaya gittik. Kapının önünde çavuş, kapıyı tıklattıktan sonra içeriden:

"-Gel!" denilmesi üzerine kapıyı açtı. Selâm ve resmî ta'zim ifâsından sonra:

"-Hâfızı getirdim." dedi.

"-Sen çık, O gelsin." dediler.

Çavuş çıktı, ben içeri girdim. Askerce selâm verdikten sonra hazırol vaziyetinde bekledim. Karşımda bir güruh vardı. Önlerinde rakı kadehleriyle yemek yiyip, çerez atıştırıyorlardı. Tavanda mutantan bir avize, gözleri kamaştırmaktaydı. Birçok masa birleştirilerek tek bir masa hâline getirilmişti. Masanın başında gazetelerden tanıdığım **M.Kemâl**, etrafında ise sivil ve asker birçok kimse yemek yiyip, içki içiyorlardı.

M. Kemâl Paşa bana hitâben:

"-Sen hâfız mısın?" diye sordu.

"-Evet" cevabını vermem üzerine:

"-Peki, bize Kur'an'dan bir şey oku." dedi.

"-Ne okuyayım?" diye sordum.

"-Sûre-i Rahman oku!" dedi.

Bu emir üzerine ben hemen yere çömeldim, cebimden takkemi çıkararak başıma koydum. O, bu hareketimi görünce:

"-Bakın, bakın! Nasıl bir ta'zim vaziyeti alıyor!" diye söylendi.

Cevdet Soydanses

Ben duymamazlıktan gelerek Eûzubesmele'yi çektikten sonra Sûre-i Rahman okumaya başladım. Biraz sonra "**Febieyyi âlâi rabbiküma tükezzibân**" yâni "*Şimdi* rabbinizin hangi nimetini tekzib eder, yalan dersiniz?!" mealindeki âyete geldikçe bana elindeki kadehi sallayarak:

"-Hangi nimetini tekzip ettik. Kuru fasülyesini mi, yeşil pırasasını mı?!" gibi lâflar atmaya başladı. Mâlumunuz bu âyet orada çok tekerrür eder. Her defasında benzer istihzâlar savurdu ve nihâyet:

"-Yeter, yeter artık! Hadi defol!" dedi. Ben ayağa kalkıp çıkmak üzereyken masadaki şişman birisi yüksek sesle:

"-Gâzi Hazretleri! Bu millete Tanrı olarak sen yetersin. Başka Tanrı gerekmez!" demesi üzerine umûmî bir bravo ve alkış sesiyle kadehler ayağa kalktı ve:

"-Gâzi Hazretleri şerefinize!" sayhalarıyla rakıyı yudumlarlarken ben sür'atle kaçıp, oradan uzaklaştım.

Ertesi gün bu şişman herzegûnun kim olduğunu merak et-

tiğimden mahallî gazeteyi aldım. Orada bu sofranın resmi vardı ve masadakilerin de ismi yazılıydı. Bu mel'unun **Yunus Nâdi** olduğunu oradan öğrendim." dedi.

Hoca cesur bir adam değildi. Bu O'nun yaşadığı bazı hâdiseler dolayısıyla üzerinde bâkî kalan bir tesirle olmalıydı. O sıralarda bir lise talebesi olan oğlu **Saadeddin Ökten**, Seyhan Yurdu'na gelerek bana dâvâmız etrafında bazı şeyler sormuştu. Benden öğrendiklerini babasına nakletmiş olmalıydı ki, Hoca bana bir gün şöyle demişti:

"-Biz fakir insanlarız. Rejimin darbesine karşı koyamayız. Bendeniz '**Tevhid-i Tedrisat Kanunu**'nu tenkid ettiğim için altı ay vekâlet emrine alınmıştım. Bu sırada çoluk çocuğum aç kaldı. **Saadeddin**'in bu işleri öğrenmesi için henüz erken. Ağzından bir lâf kaçırır, başımızı belâya sokar. Şimdilik O'na böyle şeyler söyleme!.."

Hâlbuki Hoca, Kemalist inkılapların dini tahrip ve imhâ vasfı dolayısıyla **M.Kemâl Paşa**'ya benim kadar hınç duymaktaydı. Bunu ifâde etmek üzere bana anlattığı bir vak'a ile bu bahse bir nihâyet vereyim. Ben bunu daha önce bahsi geçen *Sarıklı Mücahidler* isimli kitabımda şöyle nakletmiştim:

"*Üniversite'de okuduğum yıllarda Cuma namazlarını, imâmete Osmanlı zamanında tâyin edilmiş kimselerin arkasında kılmaya dikkat ederdim. Çünkü onlar* bu makama "**Halîfe**" *sıfatını hâiz bir zât tarafından tâyin edilmiş olduklarından, bunu o namazın bir şartı gibi telâkki ediyordum.*

Bu sebeple ekseriya Yeraltı Câmi-i Şerifi'ne giderdim. Oranın imamı *Üsküdarlı Ali Efendi*'nin, bu vasfı hâiz olduğu biliniyordu. Sonra bir arkadaşım, Şehzâdebaşı Câmi-i Şerifi imamının da aynı durumda olduğunu söyledi. Bunun üzerine yakınlığı sebebiyle Cuma namazlarını orada kılmaya başladım. Oranın da ihtiyar bir imamı vardı.

Bir gün bu imam, çocuk aldırmanın aleyhinde bir hutbe

1.- Mareşal Fevzi Çakmak
2.- Rauf Orbay : Eski Başvekil ve Büyük Elçi
3.- Adnan Adivar : Bci. millet meclisi İkin. Reisi (Prof.)
4.- Hüseyin Avni Ulaş : Bci. millet meclisi Reis vekillerinden
5.- Cafer Tayyar Eğilmez : Emekli General
6.- Selahaddin Köseoğlu : Eski Mersin millet vekili
7.- Enis Akaygen : Eski Atina Elçisi
8.- Ali Rıza İlkön : Emekli Kurmay Binbaşı
9.- Münim Mustafa Pekselek : Avukat
10.- Selahaddin Kip : Eski Kolordu Komutanlarından
11.- Celâlettin Ökten : Felsefe öğretmeni
12.- Münir Altuğ : Emekli General
13.- Cemalettin Saraçoğlu : Yeni Sabah Gazetesi sahibi
14.- Adnan Halet Taşpınar : İnhisarlar Eski Umum Müdürü
15.- Selahaddin Arduman : Eski Doyçe Oryent Bank Md.
16.- Vasıf Göncü : Kereste taciri
17.- Salih Yeşil : Eski millet vekili
18.- Hırand Peştemalcı : Ermeni Hastah. Mütevelli Reisi
19.- Refika Dirvana : Kıbrıslı Mustafa Paşa kızı
20.- Fikri Faik Güngören : Eski Millet vekili
21.- Nihal Atsız : Öğretmen
22.- Marko Nahum : Avukat
23.- Hristaki Angelidis : Avukat

Celâl Hoca ile Nihâl Atsız Bey aynı milletvekilliği namzed listesinde.
Kenardaki Osmanlıca yazı:
"Müstakiller müşterek liste yapmışlar"

îrâd etti. Hiç gereği yokken:

"-O ana rahminde öldürdüğün çocuk, belki de bir **M.Kemal Paşa** olacak ve gerektiğinde vatanı düşmandan kurtaracaktır..." gibi sözler söyledi.

Namazı terk ettim. Sonra o imamın Cumhuriyet Halk Partili olduğunu öğrendim. O yıllarda İstanbul İmam Hatip Mektebi'nin ilk müdürü **Celâl Hoca (Celâleddin Ökten)** ile pek sık görüşmekte idim. Kendisi uzaktan akrabamızdı. Bu vak'ayı O'na anlatarak sordum:

"-Cumhuriyet'in o ilk devirlerini görüp yaşamış olduğu hâlde bir hoca nasıl C. Halk Partili olabiliyor?!'

Şöyle cevap verdi:

"-Olur, evlâdım olur!.. Arasanız bendenizin bile Halk Partisi'nde kaydımı bulabilirsiniz!.."

Hayretim daha fazla artmıştı. Tekrar sordum:

"-Sizin de mi? Bu nasıl olur?!.."

"-Bak anlatayım!.." dedi ve şu izâhatı verdi:

"-Sanırım 1930 Yılı'nda idi. İstanbul milletvekillerinden (şimdi ismini unuttuğum) iyi niyetli birisi, câmileri dolaşarak bütün din adamlarını partiye kaydetti. Gerekçesi de şuydu:

O diyordu ki:

"-Siz hocalar, C. Halk Partisi'ne kızgınsınız!.. Yapılan inkılâpları beğenmiyor, aleyhinde konuşuyorsunuz. Bu hâl de karşı tarafın dine ve din adamlarına daha fazla sertleşmesi neticesini doğuruyor. Hâlbuki partiye kaydolsanız, İstanbul'a gelişlerinde **M. Kemâl Paşa**'yı karşılamaya gelseniz, iki taraf arasında bir yumuşama olur!.."

Bu ve benzeri sözlerle hepimizi bu partiye kaydetti. Bir gün de, **M. Kemâl Paşa**'nın İstanbul'a geleceğini, belli bir saatte Haydarpaşa Garı'nda O'nu karşılamak üzere hazır olmamızı bildirdi. Söylenilen gün ve saatte oraya gittik. Biraz sonra tren geldi. Vazifeliler koşuşturdular. Bir kompartımanın kapısı açıldı.

M. Kemâl Paşa, daha ayağını dışarıya atmadan meydana bir göz gezdirdi. Orası bir papatya tarlası gibiydi. Çünkü henüz sarık yasaklanmamıştı.

Biliyorsun, Şapka 1925'te kabul edilmekle beraber sarıklar 1932'ye kadar devam etti.

Ben, trene yakın bir mesâfede olduğum için şu sözler harfiyen kulaklarımdadır:

Paşa bağırdı:

"-Bu ne rezalet?! Kim bunlar? Bunların burada işi ne?!"

Bizi partiye kaydeden milletvekili mahcûbiyetle:

"-Efendim!.. Bunlar, İstanbul'un hademe-i hayrâtı (din adamları)dır. Partimize kaydoldular ve *Zât-ı âlinizi istikbâle geldiler!..*" diyebildi.

Paşa hiddetle kapıyı çekip içeri girerken:

"-Defedin bunları!.." diye bağırdı.

O milletvekili yanımıza gelerek:

"-Hocalar!.. Kusura bakmayın!.. Bir iş yapmak istedik, fakat başaramadık. Süratle sağa-sola dağılıp, meydanı boşaltınız!.." dedi. Denileni yaptık. Fakat bu hakarete mâruz kalan hocalardan herhangi birisi C. Halk Partisi'ne giderek:

"-Benim kaydımı siliniz!.." nasıl diyecekti!. Tabiî hiç kimse diyemedi. Dolayısıyla o kayıtlar da orada kaldı. İşte evlâdım!.. C. Halk Partili'dir denilen ve bugün pek azı hayatta kalmış olan hocalar üzerinde bu itham böylece kalmıştır. O günler bin hoca kellesinin beş para etmediği bir zamandı."[94]

Rahmetullâhialeyh!

94 **Kadir Mısıroğlu** – *Kurtuluş Savaşı'nda Sarıklı Mücahidler*, İstanbul 2007, sh.448 vd.

İSMAİL NİYAZİ KURTULMUŞ
(1920-1986)

İsmail Niyazi Bey "**Amentü Şerhi**" isimli kitabıyla meşhur olmuş bulunan **Numan Bey**'in oğludur. **Numan Kurtulmuş** asker menşeli olup birçok cephelerde savaşmış binbaşı rütbesinden malûlen emekli olmuş bir kahramandır. O'nun başka dinî kitapları da mevcud olmakla beraber denilebilir ki; "**Amentü Şerhi**"nin girmediği ev yoktur. Âilenin aslen Ünyeli olması dolayısıyla **İsmail Niyazi Bey** burada doğmuştur. 1945 Yılı'nda Tıbbiye'den mezun olarak doktor olan **İsmail Niyazi Bey** Demokrat Parti'nin iktidara gelişinden sonra İmam-Hatipleri desteklemek için kurulan İlim Yayma Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır.

Denilebilir ki, bu cemiyet mensupları arasında en fedakârâne çalışan insanlardan biridir. Bu esnada insanüstü bir gayretle çalışmasına ilâveten kendisi de elli yaşlarındayken İmam-Hatip diploması almıştır. Ayrıca **Sadreddin Yüksel, Mahmud Bayram** Efendi gibi hocalardan ders alarak dinî sahada kendisini yetiştirmiştir.

Benim de talebelik yıllarımda İmam-Hatiplere duyduğum

alâka sebebiyle yakın görüştüğüm bir insandı.

Her islâmî hareket alâka duyan mütevâzi, mahviyetkâr ve iyiliksever bir şahsiyet olan Dr. Niyazi Bey, Millî Görüş hareketine katılmış ve 1977 Yılı'ndaki umûmî seçimlerde ve mütâkip senato seçimlerinde Ordu'dan aday olmuştur. Bu seçimlerde ben de aynı şekilde aday olduğum hâlde kendi seçim bölgem olmamasına rağmen birkaç defa Ordu'ya giderek O'na yardımcı olmaya çalışmışımdır. Bugün başbakan yardımcı olan **Numan Kurtulmuş** bu derviş meşrep güzel insanın oğludur. Kabri İstanbul'daki şehitliktedir.

*

Talebelik yıllarımda çok yakinen görüştüğüm Dr. **İsmail Niyazi Bey**'le ilgili olarak bir hâtıramı nakledeyim:

Süleymaniye Kirazlımescit Sokağı'nda çalıştırmakta olduğum Seyhan Talebe Yurdu'nda bazı fakir talebelerden para almıyordum. Bunlar İstanbul'a ceplerinde bir miktar harçlıkla gelir, belli bir müddet sonra yurt ücretini ödeyemediklerini görünce onları muaf tutardım. Bunlardan biri Adanalı bir gençti. Günün birinde bu genç yurtta eski bir bavul bırakarak kayıplara karıştı. İzini bulamadım. Bir gün **Necip Fâzıl**'a gitmek için vapurla Kadıköyü'ne geçtiğimde O'nu iskelede gazete satarken gördüm. Gaybûbetini sormam üzerine fakirlikten dolayı talebeliği bıraktığını söyledi. Hâlbuki tıp fakültesinin dördüncü sınıfındaydı. Hâline acıdım. Devam etmesi için yardımda bulunmaya söz verdim. Lâkin benim imkânlarım da mahduddu. Bu sebeple İlim Yayma Cemiyeti'ne müracaat etmeyi düşünüp oraya gittim. Başkan henüz gelmemişti. Beni Dr. **İsmail Niyazi Bey** karşıladı ve ziyaret maksadımı sordu:

"- Ağabey!" dedim. "Siz imam-hatip talebelerine yardım ediyorsunuz. Allah razı olsun. Fakat sizin yardımınıza muhtaç olan gençler sadece imam-hatipte değil. Ben talebe yurdu çalıştırıyorum. Üniversite talebelerinin içinde bulunduğu fakr u zaru-

rete yakinen vâkıfım. Üstelik bunlar hayata daha çabuk atılır ve hizmete başlarlar.

Bu girizgâhtan sonra Tıbbiye'nin dördüncü sınıfında fakirlik sebebiyle tahsilini bırakan Adanalı gencin hikâyesini naklettim ve dedim ki:

"-Biraz da üniversitedeki fakir talebelere yardım edip burs verseniz."

İsmail Niyazi Bey:

"- Sen ne diyorsun **Kadir Bey**, biz üniversite talebeleriyle alâkadar olsak bizi derhal kapatırlar. Bak belki bu sözüme inanmayacaksın ama sana yaşadığımız bir vakayı söyleyeyim:

Zenginin biri zekâtını cemiyetimize vermek istedi. O'na dedik ki:

"-Zekât havâyic-i asliyesini karşılayamayan şahsa verilir, bu olmaz alamayız. Arkadaşlar bir kolayını buldular. Zekâtı bir fakir talebeye verdirdik. O talebe tarafından da cemiyetimize bağış yaptırdık. Arkadaşlar bu meblağa "***devr-i şer'isi yapılarak***" kaydıyla deftere geçmişler. Müfettiş bu ibâre yüzünden bize kapatma davası açtı. Sen bizim içinde bulunduğumuz şartları bilmiyorsun."

Söylenenlere hayret etmekle beraber ben yine de başkana talebimi arz etmek kararımdan vaz geçmeyeceğimi söyledim ve beklemeye koyuldum.

Bundan sonrasını "**İslâm Dünyâ Görüşü**" isimli eserimde bir vesileyle şöyle nakletmiş bulunmaktayım:

1957 Yılı'nda İlim Yayma Cemiyeti'nin İstanbul'daki merkezi Sirkeci'de Beşinci Vakıf Hanı'ndaydı. Bir gün bu cemiyetin oradaki merkezine gittim. Maksadım bazı üniversite talebelerine burs temin etmekti. Orada şöyle bir hâdiseye şâhid oldum:

Çeşitli taleblerle oraya birçok kimse gelmişti. Başkanın henüz teşrîf etmemiş olması sebebiyle bekleşiyorlardı. Bunlardan biri Konyalı bakarkör bir gençti. Mâlum olduğu üzere bakarkör-

lerin gözlerindeki ârıza hareketlerine dikkat edilmedikçe anlaşılmaz. Bu genç Mısır'daki el-Ezher Üniversitesi'nde okuyormuş. İzinli olarak memleketine geldiğinde O'nu vaaz kürsüsüne çıkarmışlar. Vaazında zülf-i yâre dokunmuş olacak ki; bir müddet hapiste yatmış. Çıktıktan sonra da kendisine yurt dışına çıkış müsâadesi verilmemiş olduğu cihetle İlim Yayma Cemiyeti'nin gözlerini tedâvî ettirmek maksadıyla belki bir çâre bulup bu izni koparabileceği düşüncesiyle oraya gelmiş imiş.

Bir müddet sonra gelen ve masaya geçmiş olan o günkü cemiyet başkanı adamcağıza bağırıp çağırarak ders vermeye kalkıştı. Kur'ân-ı Kerîm'den âyetin aslını da okuyarak:

"-Allâh, «nefsinizi tehlîkeye atmayınız.» demiyor mu?! Ne diye zülf-i yâre dokunacak şekilde vaaz edip başını belâya sokuyorsun!.." diye biraz da yüksek sesle akıl verince, sakalı, latası ve takkesiyle hoca görünümündeki bu genç, başkanı iknâ etmeye çalışarak:

"-Benim için hapishâneyle dışarısının ne farkı var?! Her ikisi de karanlık bir âlem. Ben de tehlîkeyi göze alıp hakîkati söylemesem, kimler söylesin?!" deyince başkanın sesini yükseltip îtirazları çoğaltması üzerine birden aralarındaki muhâvere şu şekli almıştır:

"-Bir dakîka, bir dakîka beyefendi! Acabâ ben yanlış bir yere mi geldim? Burası İlim Yayma Cemiyeti'nin merkezi değil mi?

"-Evet İlim Yayma Cemiyeti Merkezi, ne var?"

"-Peki, zât-ı âliniz de memlekette din adamı yetişsin diye kurulmuş bulunduğunu bildiğimiz bu cemiyetin başındaki bir kimse misiniz?"

"-Evet, ben bu cemiyetin başkanıyım. Ne demek istiyorsun?"

"-Teşekkür ederim beyefendi. Bana çok büyük bir iyilik yaptınız. Anladım ki; bu Dünyâ'nın çok câzip oyuncakları var-

mış. Onları görenler onlar sâyesinde ulaştıkları nefis rahatından kolay kolay vazgeçmeye râzı olamıyorlarmış. Öyle ya, koskoca İlim Yayma Cemiyeti'nin başına müslümanlar arasında pek tabiî büyük bir gayret-i dîniyye sahibi bir kimse olması sebebiyle geçirilmiş bulunan zât-ı âliniz ki, bana bu telkînlerde bulunuyorsunuz. Demek ki, benim gözlerimin görmemesi hakkımda hayırlıymış. İrâdemdeki gayret-i dîniyyeyi, Dünyâ nîmetlerine karşı gösterebildiğim istiğnâyı ben meğer gözlerimin âmâ olmasına borçluymuşum. Gözlerim görebilseydi ben de kimbilir hangi fânî oyuncağın câzibesiyle haşr olacaktım.

Bu ânâ kadar gözlerimin görmediğine müteessiren yaşamıştım. Bundan sonra bu mahrûmiyet benim için bir sevinç ve şükür kaynağı olacaktır. Meğer gözlerimin görmemesi ne büyük nimetmiş."

Bu sözleri söyleyen Ezherli talebe, başkanın itirâz, istihfâf ve öfke dolu mukâbelesine aldırmaksızın, arkasını dönüp vakûr adımlarla orayı terk etmiştir.[95]

Ben de O'nunla çıktım. Zira böyle bir başkanın benim talebime de ne cevap vereceği belli olmuştu.

Bu vak'ayı nakletmekten maksadım İlim Yayma Cemiyeti'nin kurulduğu hengâmda islâmî hizmetlerin nasıl pamuk ipliğine bağlı olduğunu, engellemeler için nelerin bahane edildiğini göstermektir. "***Devr-i şer'isi yapılarak irâd kaydedildi***" sözünden hareketle böyle bir hayır müessesinin kapatılmasına kalkışmak, onun için dava açmak o devrin despotluğunu göstermektedir. Bu vesileyle şunu da söylemek isterim ki; o günün gayri müsaid şartları altında böyle hizmet eden çoğu iş adamı, avukat, doktor gibi mübârek şahsiyetler unutulmayıp müstakil bir eserle gelecek nesillere tanıtılmalıdır. Bu bize bir vicdan borcudur.

MEHMED NURİ KARAHÖYÜKLÜ
(1902-1981)

1902 Yılı'nda Konya'da doğmuş bulunan **Nuri Karahöyüklü** ilk ve orta tahsilini burada yapmıştır. 1919'da o zaman "**sultanî**" adıyla anılan Konya Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniveristesi'nde Fen tahsil etmiştir. O'ndan sonra Diyarbekir'de matematik muallimliğine başlamış olan **Nuri Karahöyüklü** buradan da Grenoble'da matematik lisans eğitimi almıştır. Teknik üniversitede öğretim görevliliğine başlamıştır. Burada profesörlük derecesini kazanan **Nuri Karahöyüklü** 1969-1973 yılları arasında Ege Üniversitesi'nde matematik profesörlüğü yapmıştır. O zaman İstanbul'da şimdiki Birlik Vakfı'nın bulunduğu medresede "**Muallimler Birliği**" adında bir dernek vardı. **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**'ndan sonra bu birliğin başkanlığını yapmış ve burada Türkiye'nin maarif hayatı üzerinde müteaddit konferanslar vermiştir. Ayrıca "**Aydınlar Ocağı**"nın kuruluşunda da bulunmuş olan **Nuri Karahöyüklü** o zamanın muhafazakâr bütün derneklerinde faaliyet göstermiş ve çeşitli sağcı dergilerde makaleler yayınlamıştır.

Liseler için bir cebir kitabı yazmış olan **Nuri Karahöyüklü**'nün "**Trigonometrinin Doğuşu ve Gelişmesi**" (1969) isimli bir eseri vardır. Asıl mesleği matematik olup bu sahada profesörlüğe kadar yükselmiş olan **Nuri Karahöyüklü** mütehassıs bir tarihçi kadar tarih bilen bir insandı.

O'nun hakkında Yağmur Dergisi'nde deniliyor ki:

"*Matematik profesörü olmasına rağmen çağdaşları tarafından tarihçi veya edebiyatçı olarak bilinen* ***Nuri Karahöyüklü*** *Hoca* ***Gâzi Osman Paşa****'nın Plevne Savaşı'nda kullandığı kılıcın kabzasındaki yazıların hangi hattata âid olduğunu dahî bilirdi.*"

Ben de O'nun sohbetlerinde bulunmuş bir insan olarak bu hükmü doğrulayabilirim. **Nuri Karahöyüklü** benim Beşiktaş'ta oturduğum zaman komşumdu. Bu komşuluk sebebiyle kendisiyle yakın bir münasebetim olmuştur. Evinde ve Marmara Kıraathânesin'de pek çok sohbetinde bulunduğum bu güzel insanın din, tarih ve edebiyat bahsinde aynen benim gibi düşündüğüne pek çok kereler şâhid olmuşumdur. 20 Aralık 1981 tarihinde İstanbul'da vefât etmiş olan **Nuri Karahöyüklü, Karaca Ahmed** Mezarlığı'na defnolunmuştur. Mevlâ rahmet eyleye!

*

Nuri Karahöyüklü; 50'li yıllarda Bâyezid câmi-i şerifinin hemen dibindeki "**Küllük**" denilen kıraathânenin **Menderes** tarafından istimlâk edilmesinden sonra cemaatin intikal ettiği "**Marmara Kıraathânesi**"nin müdâvimlerindendi. Orada **İzzeddin Şadan**[96], **Sâib Atademir** gibi emekli profesörler ve

---

96 **İzzeddin Şadan**, bu sohbetlere nâdiren katılırdı. Ekseriya bir kenara çekilerek çoğu kere Fransızca olan kitapların mütalaasıyla meşgul olurdu. Eski tâbirle merdümgiriz bir adamdı. Ben sahaflarda günün birinde Fransızca bir defter buldum. Bu defter **Freud**'un nazariyesi ile **M. Kemal Paşa**'yı tahlil etmekteydi. Lakin onda kime âid olduğuna dâir hiçbir kayıt mevcud değildi. Yalnız bu defteri tanzim edenin Ankara'daki Gazi Terbiye Mektebi'nde doktorluk yaptığı anlaşılıyordu. Çünkü oradan bazı kızların Çankaya'ya götürülerek birkaç

Hacı **Muzaffer Özak, Ziya Nur Aksun** gibi kimselerin teşkil ettiği bir sohbet halkası vardı.

Alabildiğine geniş olan bu kıraathânenin bir tarafında gençler bilardo oynar diğer tarafında da böyle ihtiyarlar onları dinlemeye meraklı olan gençlerle bir sohbet halkası teşkil ederlerdi. Umumiyetle din, târih ve edebiyatın konuşulduğu bu sohbetler hakkındaki değerlendirme burada "**hükümetler yıkılıp, hükümetler kurulduğu**" tarzında yaygınlaşmıştı. **Nuri Karahöyüklü** bu sohbetlerin en heyecanlı hatiplerinden biriydi. Merhum matematik profesörü olmasına rağmen engin bir târih, din ve dil

---

gün mektebe gelmedikleri ve geldiklerinde de anlattıkları bazı çirkin şeylerin kayıtları vardı. Buradan yürüyerek orada doktorluk yapan kimseleri araştırdım **İzzeddin Şadan Bey**'in de adına rastlayınca bu defterin O'na âid olduğuna ihtimal verdim. Defteri gösterdiğim bir Fransızca muallimi bana bu notların müteallim bir Fransız kadar iyi bir Fransızca bilen biri olması lâzım geldiğini söylemişti. Bir gün **İzzeddin Şadan**'ın tek başına oturduğu masaya giderek kendisiyle hasbihal teşebbüsünde bulundum. O pek kimseyle konuşmazdı. Fakat beni bu sohbetlerden tanıdığı için elindeki kitabı kapatark benimle bir müddet hasbihal etti. O gün kendisine yaşadığı câlib-i dikkat vak'alar olup olmadığını sormuştum. **Freud**'un alman talebesi **Jung**'un asistanlığını yaptığını ve bu esnada karşılaştığı bazı vak'aları anlattı. Sonra her nasılsa **Sultan Vahideddin** merhumun cülus merasiminde bulunmuş olduğundan bu merâsimi tafsilâtıyla ve hayranlıkla nakletti. Kendisine Ankara'daki Gazi Terbiye Mektebi'nde doktorluk yapıp yapmadığını sordum:

"- Evet" cevabı verince de O'na dedim ki:

"- Üstad, benim elime sahaflarda Fransızca yazılmış bir defter geçti. Yazdıklarından da bu defterin sahibinin de Gazi Terbiye'de doktor olduğu anlaşılıyor. Bu defter sizin olmasın?!" Bu suale öyle bir şiddetle:

"- Hayır, hayır! Asla benim öyle bir defterim yoktur!" diye itiraz etti ki bu telâştan defterin muhtevasına vâkıf olduğu ve bunun kendi defteri olduğuna hükmettim. Bildiğime göre O son derecede korkak hatta vehhâm bir adamdı. Bunu O'nun yakın dostlarından eski Türkçülerden **Hasan Ferit Cansever**'den duymuştum. Âdete kalk git dercesine önündeki kitabı açtı ve benimle ilgilenmeyerek kitabını okumaya başladı. Şimdi ben bazı meçhulleri yazdığım bu eserde maalesef o defterin muhteviyatından hiçbir şey nakletmeye cesâret edemiyorum. Mâhud 5816 sayılı kanun bir gün kalkarsa kim bilir daha böyle ne vesikalar ortaya çıkacak!...

bilgisine sâhipti. O'nun burada anlattıklarından birkaç vak'ayı zikretmek isterim:

1940'lı yıllarda kendisi bir gün İzmit'teymiş. Caddeye dizilmiş olan askerleri görünce onlardan birine:

"-Evlâdım ne var? Sizi böyle yol kenarlarına neden yerleştirdiler?" diye sormuş. Asker bu suale:

"- Biraz sonra padişahımız gelecek." cevabını vermiş. Nuri Bey bu sözle **İnönü**'nün kastedildiğini anlamış. Bu vakayı anlattıktan sonra O diyordu ki:

"- Cumhuriyet devri için en doğru teşhisi bu anadolu çocuğu yapmıştır. Zira kanaatime göre **Kemal Paşa** otuz yedi, İnönü de otuz sekizinci padişahtır. Ünvanları padişah olmamakla beraber hiçbir padişahın sahip olamadığı hududsuz bir selâhiyetle millete tahakküm etmişlerdir. Birinin sıfatı "**ebedî şef**" diğerinin ise "**millî şef**" olduğuna nazaran aynen padişahlar için mevzubahs olduğu gibi o makama kayd-ı hayat şartıyla geçmişlerdir.

Bir diğer târihi değerlendirmesi de **Gazi Osman Paşa** hakkındaydı. O'nun için de diyordu ki:

"- İtilâ (yükseliş) devrinde olsaydı **Gazi Osman Paşa** idam edilirdi. Çöküş zamanına denk geldiği için binnetice teslim olmuş bulunsa da direnişi sebebiyle "**Gazi**"likle taltif olunmuştur. Zira itilâ devrinin mantığı şudur:

Bir kumandana bir vazife verildiğinde talep ettiği askerî güç emrine verildikten sonra o vazifeye gönderilir, başarırsa taltif edilir, başaramazsa idam edilirdi. Asırlarca devam eden fütûhatın asıl sebeplerinden biri bu mantıktı. İtilâ devri kapanınca bu mantık da değişmiştir. Artık Plevne Müdafaası gibi geçmişteki zaferlerle kıyası kabil olmayan küçük başarılarla iftihar edilen bir mantık yerleşmiştir."

O bu hususlaki fikrini teyid için de itilâ devrinin sonlarına doğru gerçekleşmiş olan "**Kanije Muhâsarası**"nı anlatırdı. Tiryaki **Hasan Paşa**'nın üç bin kişilik muhâfızla muhâsara edildiği

1

– A la memoire de Freud –

Il existe aujourd'hui une énig[illegible]
Moustafa Kémal, énigme créée et entre[illegible]
par l'entourage lui même d'abord
puis par la Humanité médiocre en quête
d'adoration. « L'Homme est né à genoux,
il faut qu'il adore, si ce n'est l'étoile
c'est une ombre » avait dit Remy de
Gourmont. Il avait oublié le sobre.
En effet si Moustafa Kémal, dont la
vie ne fut rien moins que énigme, fit
tout pour s'entourer d'un halot de
mystère, ses biographes occidentaux et ses
adulateurs turcs ne se privèrent de rien
pour l'y aider.
→ D'une part, l'esprit occidental qui perd
le sol sous ses pieds dès qu'il s'agit
de traiter des choses relatives à l'Orient;
→ la servilité des biographes turcs, désireux
de subventions, d'autre part, feraient un
fantôme d'un être en chair et en os.
Rien ne résiste à l'allégeance des créateurs
de légendes.
Mal heureusement, cette légende kémaliste
aura peu duré, car le Héros devait,

İzzeddin Şadan'a âid olduğunu düşündüğümüz Fransızca defterin ilk sahifesi

Kanije'de yardım alamamasına rağmen karşısındaki bir milyon sayıya yükselen Haçlılar'ı nasıl zekâ ve askerî dirayetiyle mağlup ve perişan ettiğini ballandıra ballandıra anlatırdı.

Nuri Karahöyüklü o yıllarda şimdiki Birlik Vakfı'nın barındığı medresede Türk Milliyetçiler Derneği adına Türkiye'nin maarifi üzerine bir konferans vermişti. Bu konferansta bir tahtaya Türkiye haritası çizerek üzerinde üniversite kurulması lâzım gelen şehirleri işaretlemişti. Bunlar otuz adeddi. Hâlbuki o gün Türkiye'de İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniveristesi ve Ankara Üniversitesi'nden ibâret olmak üzere üç üniversite mevcuddu. **Karahöyüklü**, Türkiye'nin ihtiyacının en az otuz üniversite olması lâzım geldiğini söylüyor, gerekçelerini sayıp döküyordu. Şâyân-ı hayrettir ki; hatırımda kaldığına göre bugün o üniversitelerden bazıları aynı adla kurulmuş bulunmaktadır. Mesela Konya'da **Selçuk Üniversitesi**, Edirne'de **Mimar Sinan Üniversitesi** Trabzon'da **Karadeniz Teknik Üniversitesi** onlar arasındadır. O diyordu ki:

"-Fukara çocuklarını kendi memleketlerinde az masrafla yüksek tahsil yapmalarını sağlamak gerekir." Bunu batı üniversitelerinde yetişmiş meşhur fukara çocuklarının ilim sahasında kaydettikleri başarılarla misallendiriyordu.

Denilebilir ki; Tükiye'de maarif meseleleri hakkında en doğru ve isabetli görüşleri olan bir insandı. Bunun için O, çok iyi incelediği Japonya'daki sınâî kalkınmayı tafsilâtıyla anlatarak:

"-Dininden, dilinden, târihinden, örf ve âdetlerinden fedakârlık yapmadan kalkınmayı gerçekleştirmiş olan Japonya bizim için ciddi bir emsaldir. Bu dediğim yapılırsa Avrupa'ya talebe göndermeye ihtiyaç kalmaz." Zira Avrupa'da okuyanlar kendi milletine yabancılaşmış olarak ülkemize dönmüşler ve bunlardan çoğu kolaylıkla düşman emellerine âlet olmuşlardır.

Nuri Karahöyüklü'nün sohbetlerinde anlattığı bir târihi vak'a da şudur:

Meşrutiyet Meclisi'nde **Ahmed Ağa** adında bir Malatya meb'usu varmış. O zat İttihat ve Terakki Partisi'nden milletvekili seçildiği hâlde Meclis'te yemin merâsimi dışında hiçbir söz söylemiş değilmiş. **Talât Paşa** O'nun gizli bir muhâlif olabileceği düşüncesiyle hasbihâlde bulunmak üzere meclisin kafeteryasında O'nunla bir görüşme teklifinde bulunmuş. Burada kendisine:

"-**Ahmed Ağa**," demiş. "Senin ağzını açıp bir şey söylediğin yoktur. Memleket meseleleri hakkında elbet senin de düşüncelerin vardır. Bunları öğrenmek isterim."

Ahmed Ağa itizar yollu olarak:

"- Paşa!" demiş. " Ben çobanım. Memlekette çitf çubuk, sürü sâhibi bir ağayım. Memleket meselelerinden bir şey anlamam."

Talât Paşa itirazla:

"- Hayır! Sen memleket mesleleri hakkında bir fikir sahibi olmasaydın bizim arkadaşlarımız oradan seni namzed gösterip seçtirmezlerdi. Bak görüyorsun biz devlette meselâ sûiistimâlleri önleyemiyoruz. En güvendiğimiz adamların iş başına gelince şahsî menfaat peşinde koştuklarını görüyoruz. Bunu önlemenin sence çâresi nedir?"

Ahmed Ağa bir şey söylemek mecburiyetinde olduğunu anlayarak:

"- Bak paşa hazretleri bunu önlemenin bir çâresi vardır. Ama sana söylesem bunu yapamazsın." demiş. **Talât Paşa**'nın ısrarı üzerine de:

"-O zaman ben yaşadığım hâdiselerden elde ettiğim bir tecrübeyi size nakledeyim. Takdir sizindir diyerek şunları söylemiş:

"- Ben hayata çoban olarak başladım. Yıllarca çalışıp çırpınarak büyük bir koyun sürüsü meydana getirdim. Nihâyet gördüğünüz gibi yaşlandım. Çocuklarımı başıma toplayarak onlara dedim ki:

"-Ben artık ihtiyarladım ve yoruldum. Bu sürüyü size teslim edeceğim. Bundan sonra benim işim ibadetle meşgul olmaktır. Alın artık bu sürüyü siz idâre edin!"

Onlar itiraz ettilerse de kabul etmeyerek işten çekildim.

Aradan iki-üç gün geçti. Çocuklarım yanıma gelerek:

"- Baba sen hiç kurda koyun kaptırır mıydın?" diye sordular.

"- Hayır!" cevabını verdim. Zira bizim sürü bir dağın yamacında mahfuz bir yerde gecelerdi. Onlar her gece kurda bir-iki koyun kaptırdıklarını söylediler. Kendilerine:

"- Sürüde ne değişiklik yaptınız?" diye sordum. Dediler ki:

"-Sen tecrübeli bir insansın. Bu sürüyü dört zağarla (çoban köpeği) koruyordun. Biz bunu kâfi görmeyerek dört yeni zağar daha aldık. Buna rağmen her akşam bir veya iki koyunu kurda kaptırıyoruz." dediler. Onlara dedim ki:

"-Bu aldığınız yeni zağarları gece boyunca gözetleyin. Bakalım ne göreceksiniz."

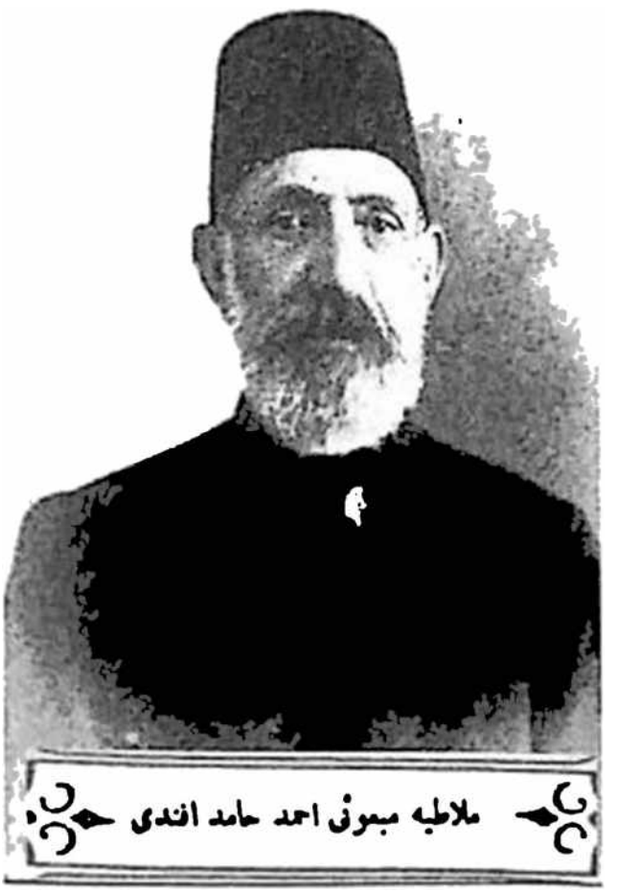
Ertesi gün gelip anlattılar.

"-Gece yarısına doğru vâdiye bir kurt gelip ulumaya başlamış. Yeni zağarlardan biri sürüdeki yerini terk ederek vâdiye inmiş. O dişi bir kurtmuş. Bizim zağar O'nunla arkadaş gibi oynaşmaya başlamış. Kurtlar iki taneymiş. Erkeği o zağarın boş bıraktığı kısımda sürüye saldırarak bir koyunu yakalayıp vadiye götürmüş. Dişi kurtla işini bitiren bizim zağar yerine dönmüş. Onlar da bu koyunu afiyetle yemişler. Bu durumu öğrenince onlara dedim ki:

"- Bu zağarla o kurt daha evvel bulundukları sürüde bu işi yapmakta olmalıdırlar. O'nun kafasına sıkıp öldürün." Böyle de yaptılar. Fakat ertesi gün yeni zağarlardan bir diğerinin aynı işi yaptığını görmüşler. Bunu öğrenince dedim ki:

"-Yeni aldığınız zağarların hepsinin kafasına sıkın ve gözetlemeye devam edin."

Bunu da yaptılar. Fakat yine de kurda koyun kaptırmaktan kurtulamadılar. O zaman anladım ki geldiği yerde bu işi yapan yeni zağarlar bizimkilere de bu işi öğretmişler onlara bu hastalığı bulaştırmışlar. Onlara dedim ki:

Malatya Mebusu
Ahmed Hâmid Efendi

"-Bizim zağarlarında bu işi öğrendiği anlaşılıyor. Dört tane hiçbir sürüde kullanılmamış yeni zağar bulun. Bunları bizimkilerle bir araya gelmeden bizimkilerin hepsini öldürün ve sürüyü onlara teslim edin. Bu sûretle kurda koyun kaptırmaktan kurtulduk. Zannımca memleket idâresinin de bu sürü idâresinden farkı yoktur. Ben yaşadığım bu tecrübeden bunu anladım. Takdir sizindir."

Bu vak'ayı hayretle dinleyen **Talât Paşa** O'na demiş ki:

"- Benim merak edip seni konuşturduğum gibi, Padişah da seninle görüşmek isterse bu bana anlattığın hikâyeyi sakın O'na anlatma." Zira o sırada parlemento teşekkül etmiş olmakla birlikte **Sultan Hamid** hâlâ tahtta bulunuyordu.

*

En son olarak **Nuri Karahöyüklü** hocadan dinlediğim bir hâdiseyi naklederek bu bahsi bitireyim:

Nuri Hoca benim de bulunduğum bir mecliste bir gün şunları anlattı:

"-Benim"dedi. "Fakültedeki profesör arkadaşlarımdan bazıları masonluğunu gizlemezler. Onlarla masonluk üzerinde

münakaşa ederim. Hatta kendilerine Osmanlı'yı anlatmama kızmazlar. Fakat sözlerimin çoğunu da tasvip etmezler. Geçen gün bunlardan biri yanıma gelerek:

"-Nuri Hoca" dedi. "Senin bu Osmanlı meddahlığına içimden çok kızıyordum. Seni nezaketen dinliyordum. Fakat sen çok haklıymışsın."

O'na dedim ki:

"-Hayrola, hidâyete mi erdin?!"

"- Hayır!" dedi. "Bir gezi grupuyla biz İsrail'e gittik. Mihmandarımız bize İsrail'i gezdirdikten sonra bir Yahudi bize İsrail hakkında konferans diyebileceğim izahlarda bulundu. Sonunda suali olan var mı deyince ben kendisine dedim ki:

"- Siz geçen seneki harbde (1968 harbini kastediyor.) artık ülkenizi genişlettiniz. Şu anda Araplar ülkenizde sizden fazla !.. Azınlık durumuna düştünüz. Bunları nasıl gürültüsüz patırtısız idâre edeceksiniz?"

Konferansçı bu sualime karşı:

"- Bir türkün bana böyle bir sual sormasına doğrusu hayret ettim." dedi ve şunları ilâve etti:

"- Biz bu işi sizden öğrendik. Siz Rumeli'de azınlık olduğunuz hâlde beş yüz sene Balkan kavimlerini nasıl idâre ettiniz?! Biz İsrail'i kurduktan sonra talebimiz olan toprakları alınca azınlık durumuna düşeceğimizi hesap ederek daha bu İsrail kurulmadan Osmanlı Târihi"ni inceledik. Sizin Rumeli'deki hâkimiyetinizden şunu öğrendik:

Osmanlı Rumeli'de bir yeri fethettiği zaman askeri halkın içinden çeker. Fakat öyle bir mevkie yerleştirir ki; bir hâdise olsa on dakikada hadise mahalline yetişir. Askeri görmeyen halk işgali hissetmez.

İkincisi her müessesede halkın temas ettiği memurları yerlilerden tâyin eder. Onların başında halkın görmediği bir müslüman idâreci vardır. Lâkin halk muâmelatı esnasında kendi hal-

kından insanlara muhatap olduğu için bu da işgali hissettirmez. Fakat küçük memurlar sizin başınıza koyduğunuz âmire bağlıdır.

Üçüncü olarak halkın diline, dinine, kıyafetine karışmaz. Hatta Macaristan meselesinde görüldüğü gibi halkın refahını işgalden öncesine nazaran daha da iyileştiren tedbirler alır. Bu üç sebep sebebiyle halk Osmanlı idâresinde huzur içinde ve itaatkâr bir şekilde yaşar. Biz de bu harbden sonra azınlık durumuna düştüğümüz için aynı şeyi yapacağız."

Bunları anlatan mason, **Nuri Bey**'e:

"-Sen haklıymışsın. Osmanlılar hakikaten ileri görüşlü insanlarmış. Bundan sonra Osmanlılar hakkında ne bilirsen anlat. Sana kızmayacağım." demiş.

Benim bu sözleri dinlediğim zaman bugün Filistin'de yaşanan kargaşa ortada yoktu. Fakat o yahudinin sözleri maalesef gerçekleşmemiştir. Dünyâ'nın dört bucağında zulüm görmüş olduğunu iddia eden bu İsrail kavmi altmış seneden fazla bir zamandır Filistin'de Araplar'a her gün şiddetlenen bir zulmü irtikâb etmekten içtinab etmemektedir. O mason duyduğu sözleri doğru sanmıştır. Hâlbuki her İsrailli gibi o da gerçek niyetini gizleyerek konuşmuştur. O türk masonu herhâlde şunu bilmiyordu ki; Yahudiler'in maksadı Araplarla beraber yaşamak değil onları öldürerek veya hicret ettirerek Nil'den Fırat'a kadar büyük bir devlet kurmak ve her yahudinin bir iman umdesi olarak benimsediği Tevrat'ın beyanı üzere burada yaşayan yedi kavmi yok etmektir. Lâkin İsrail kurulmadan evvel bütün fenalıkları başkalarının arkasına saklanarak icra eden ve bu sûretle gizleyebilen Yahudi İsrail'in kurulmasıyla ve televizyonun icadıyla artık zulmünü gizleyememekte ve bütün Dünyâ bu zulme hergün müşâhid olmaktadır.

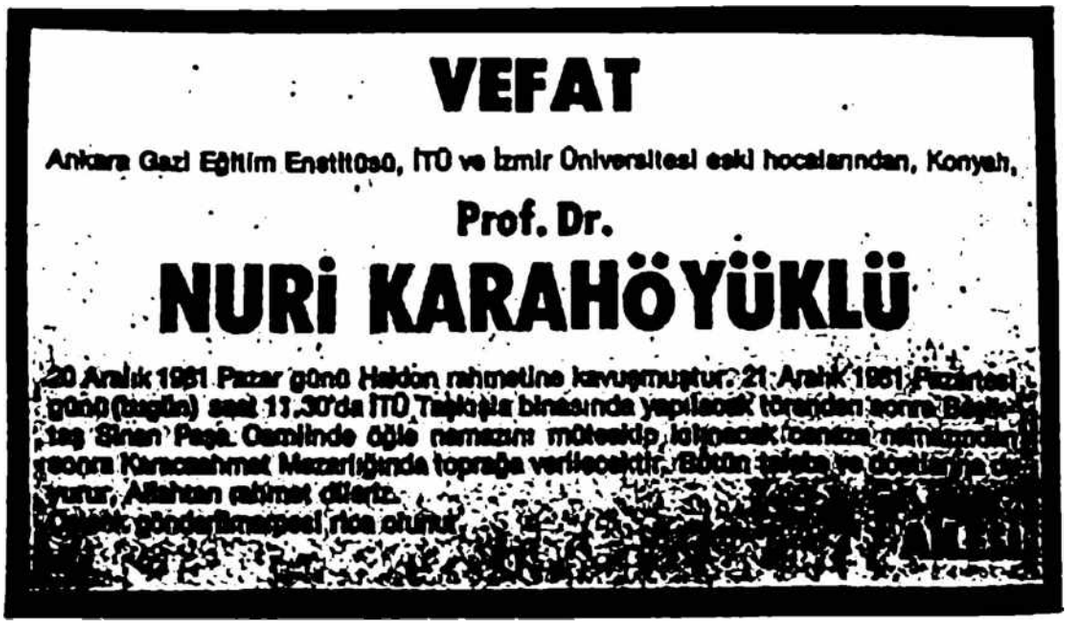
Her şey inceldiği yerden koparken zulümde bu tersinedir. Gitgide artan Yahudi zulmü İslâm peygamberinin tebşiratı veçhile bir "**Melhame-i Kübra**"ya (Armageddon) mâruz kalmaya

doğru an be an ilerlemektedir. Bunu da yapacak olan Araplar değil Müslüman Türk Milleti'dir.

"**One Munite**" bu gelişmenin ilk adımı olduğu gibi bugün Türkiye'ye karşı dâhil ve hariçten vâki olan düşmanlıklar "**One Munite**"nin karşılığı olmakla beraber hâsıl-ı netice son seçimlerle sâbit olmuştur ki sıfırdır. Zira kadere tevafuk etmedikçe hiçbir emel gerçekleşmez.

Kader ise Allah'ın rahmeti icabı olarak meçhuldür. Fakat vukuatın seyrine dikkat ederek onun müncer olacağı neticeyi kestirmek mümkündür. Buna göre İslâm Ümmeti'nin yüz, yüz elli seneden beri dûçar olduğu mezelletten kurtularak eski azametine kavuşacağına hükmetmek zor olmasa gerektir. Üstelik peygamber aleyhisselâtüvesselâmın tebşiratları arasında "**Batı Roma**"nın da fethedileceği müjdesi vardır. Sırf bu tebşirattan bile geçmişte bunu başaramayan ümmetin gelecekte başaracağına dâir ümidvâr olmak gerekir. Bunu da yapsa yapsa Osmanlı bakiyesi Müslüman anâsır yapacaktır.

Ne mutlu o mes'ud neticeyi gerçekleştirmek üzere kendilerine makbul hizmetler nasip olan geleceğin gençlerine ve ne mutlu o günü görecek olanlara!

VEFAT

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, İTÜ ve İzmir Üniversitesi eski hocalarından, Konyalı,

Prof. Dr.

NURİ KARAHÖYÜKLÜ

20 Aralık 1981 Pazar günü Haldun rahmetine kavuşmuştur. 21 Aralık 1981 Pazartesi günü (bugün) saat 11.30'da İTÜ Taşkışla binasında yapılacak törenden sonra Beşiktaş Sinan Paşa Camiinde öğle namazını müteakip kılınacak cenaze namazından sonra Karacaahmet Mezarlığında toprağa verilecektir. Bütün tanıdık ve dostlarımızın yokluğumuzu yüreklerinde hissetmeyeceklerini ümit ederiz. Allah'tan rahmet dileriz.

Çelenk gönderilmemesi rica olunur.

TERCÜMAN GAZETESİ - 21 ARALIK 1981

HALİL CAN
(1905-1973)

Üsküdar'da doğmuş bulunan **Halil Can**'ın asıl mesleği eczacılıktı. Yedek subaylıkta tezkere bırakarak muvazzaf subay olmuştur. 1948 târihinde binbaşı rütbesini hâizken istifa edip askerlikten ayrılmıştır. Çeşitli memuriyetler yapmış, 1961 Yılı'nda emekli olmuştur. Fakat O bütün hayatını mûsikî çalışmalarına hasrettiği için Yüksek İslâm Enstitüsü'nde musiki hocalığı yapmıştır. Galatasaray Mevlevihânesinde Neyzen **Emin Dede**'den daha sonra da Üsküdar Mevlevihanesi şeyhi **Ahmed Remzi (Akyürek)** Dede'nin sikkesini tekbirlemesiyle mevlevî olmuştur. 1954 Yılı'ndan beri Konya'da her yıl yapılan **Hz. Mevlânâ**'yı anma törenlerine âid teşkilâtın kurucusu olmuş ve uzun zaman "**neyzenbaşılık**" etmiştir.

Dr. Rıza Nur'un hâtıralarını neşrettikten sonra meşhur Neyzen **Niyazi Sayın**'la birlikte bana gelmiş ve dostluğumuz devam etmiştir. Ben "**Osmanoğulları'nın Dramı**" isimli eserimde Atâ Târihi'nden naklen **Hz. Mevlânâ**'nın **Osman Gazi**'ye büyük bir devlet kuracağı yolundaki tebşiratını nakletmiştim. Eserin daha sonraki baskılarında **Halil Can**'dan bu devletten rakam zik-

ri ile otuz altı hükümdar geleceğine dâir bilgiyi öğrenince buna dair notu şöyle tashih ve ifade etmiştim:

*"Bâ'zı kütüb-i tevârih-i muteberede muharrer ve rişte keş-i sütûr bulunduğu ve ba'zı rivâyat-ı mevsukadan olduğu üzere "**Sultan Alâüddin-i Sâni-i Selçûkî**" bir şahs-ı meçhulün nesebi kendüsine peder-i mânevi ittihaz idüb bu hâli erkân-ı devlet ve a'yân hazerâtına bildirmek gayeziyle bir ziyafet-i mülûkâne tertib ve erkân-ı devletiyle ol asrın ecille-i ulemâ ve kibar-ı meşâyihini sarayına da'vet ve ba'd-el icrâ-yı merâsim-i ziyafet ol şahıs tarafına işaretle bu zât-ı şerif bizi kendisine evlâd idüb ben de anları kendime peder ittihaz eyledim, deyû beynehumâda ma'kud olan sırr-ı rişte-i uhuvvet ve bünüvveti huzzara i'lân ve işaat eyledikte «**Mevlânâ Celâlüddin-i Rûmî**» kaddese sırrehu-s senî Hazretleri ser âmedân-ı huzzardan bulunmağla bu vak'a inkisâr-ı kalb-i pîrânelerini mûcib olub derhal meclisden kıyam ve bilâ tehiyyet-ü selâm medrese-i şerifeleri cânibine hıram buyurmuşlar ve ol esnada "**Sultan Osman Gazi**" tâbe serâhu Hazretleri «**Ertuğrul Bey**» cânibinden ba'zı mevadd-ı mühimine tebliği hidmetiyle dâr-ı saltanat-ı Selçukiyye olan Konya Şehri›ne gelmiş ve ifâ-yi me'muriyet zımmında saray-ı Sultanîye müteveccih bulunmuş olmağla tevfik-i hazret-i pervedigâr-i ekber kendüsine yâr ve yâver olarak Saray-ı Sultanî nerdübanı vasatında **Mevlâna**-yı müşârünileyh hazretlerine müsâadefe etmiş "**Hazret-i Mevlânâ**" mîr-i müşarünileyhi görünce **Osman Bey, Alâüddin** kendisine bir peder bulmuş, ben de seni evlâd eyledim, buyurmuşlar Mir-i müşarünileyh bu inâyet-i nâgeh-zuhûrdan ziyâdesiyle memnun olup huzur-i sultaniye duhûl ile ifâ-yı me'muriyet eyledikten sonra. O medrese-i şerife-i **Mevlânâ** cânibine müsaraat ve ba'de icrâ-yı merâsim-i selâm ve tahiyyat ahz-ı dest-i inâbet ve sırr-ı nihâde-i zâtû-yı inâbet ve sikke-pûş-i irâdetleri olarak ol hazretin mürîdân-i sıdk-bînamları silkine dehâletle hâiz-i seâdet-i Dünya ve Âhiret olduklarında haklarında pir-i müşârünileyh isar-ı himmet edüb Saltanat-i seniyye-i*

islâmiyye mir-i müşârünileyhe evlâd-ı evlâdına intikal ve müddet-i tavile âl-i seâdet meali serir ârâ-yı şevket-u saltanat olmalarına fâtihalıân olmuşlar ve ahfâd-ı adâlet nihadlarının câlis-i serir-i saltanat-ı islâmiye olmalarını da'vât-ı hayriyyelerinde tahsis-i bi'z-zikr u beyân buyurmuştur."[97]

Ata Tarihi'nden nakledilen bu metinde açıkça görüldüğü üzere, okunan fatihaların sayısı hakkında bir sarahat yoktur. Hâlbuki **Osman Gazi** Hazretleri'ni karşısına oturtan **Mevlânâ**:

"-Oğlum, Fâtihâ-i Şerife oku!.." demiş ve sonra da ayrı bir âleme dalmıştır. Kendine geldiğinde de:

"-Oğul, kaç Fatiha okudun?" diye sormuş, **Osman Gazi**:

"-Sayıp söyleyeyim Efendi Hazretleri!.." karşılığını verdikten sonra, elindeki tesbihten sayarak bunun «on sekiz» olduğunu bildirmiştir. **Mevlânâ**:

"-Bu yetmez evlâd, on sekiz de ben okuyayım!.." demiş ve bir o kadar Fâtiha-i Şerife de kendisi okuduktan sonra:

"-Neslinden «**otuz altı**» âdil hükümdar gelecektir!.. İslâm padişahlığını, Âl-i Selçuk'tan aldım, sana ve nesline verdim! Mübarek olsun!" buyurarak bir güzel duâ etmişlerdir.

Bu bilgiyi **Neyzen Halil Can** (1905-1973), 1972 Yılı'nda Erenköy'deki evinde hasta yatağında bir yazma eserden bana okuyup nakletmişti. Not almak isteyince de:

"-Şu yataktan bir kalkayım; bunu da, başka bir evrâkı da sana vereceğim! Bunları ancak sen değerlendirebilirsin!.." demişti.

Fakat bu görüşmeden az bir müddet sonra, ben Eskişehir'de askerî cezâevine tıkıldım. Merhum da ben cezâevindeyken, 1973 Yılı'nda Âhiret'e intikal etmiş ve o mes'ûd vaad gerçekleşmemiştir. Bu yüzden burada o yazmanın adını ve müellifini zikretmek imkânım olmadı.[98]

---

97 Târih-i **Ata**, Hazırlayan: Prof. Dr. **Mehmed Arslan**, İstanbul 2010, C. I. sh. 106-107

98 **Kadir Mısıroğlu**-Osmanoğulları'nın Dramı, İstanbul 2014, sh. 54

LÂİKA KARABEY
(1909-1989)

Türk Mûsikisi üstadlarından olan **Lâika Karabey** tambur çalmaktaki mahâretiyle hatırlanan bir şahsiyettir. Bununla beraber mûsikinin nazariyatı hakkında da ciddi malûmat sâhibi bir kimseydi. Devrin üstadlarından **Rauf Yekta, Rahmi Bey** ve **Leon Hancıyan** gibi hocalardan ders almıştır. Fakat O'nu asıl yetiştiren mûsiki nazariyatı üzerinde gerçek bir allâme olan **Hüseyin Sâdeddin Arel**'dir. **Hüseyin Sâdeddin Arel** nefâsette hâlâ rekoru kırılmamış olan "**Şehbal Dergisi**"ni çıkaran bir büyük şahsiyettir. Devrin bir hukuk âlimi ve müdekkik bir mûsiki tarihçisi olan **Hüseyin Sâdeddin Arel** (1880-1955)'le vefâtına kadar beraber olmuş ve O'ndan mûsiki meşk etmiştir.

1957 Yılı'nda ben Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği başkanıydım. O sırada edebiyat fakültesi profesörlerinden şimdi ismini hatırlayamadığım bir profesör Türk mûsikisi aleyhine kemalist bir üslûbla çok âdice beyanlar ihtiva eden bir konferans vermişti. Bundan mütessir olarak **Lâika Karabey**'e ulaştım ve

kendisinden derneğimiz adına cevabî bir konferans vermesi ricasında bulundum. Memnuniyetle kabul etti. Millî Türk Talebe Birliği konferans salonunda büyük alâka gören bu konferanstan sonra kendisiyle ahbab oldum. Mûsiki benim sahama taalluk etmediği için O'nun Türk mûsikisinin 1950'lere kadar nasıl hor ve hakir görüldüğüne dâir uçsuz bucaksız beyanlarını dinledim. Bunlardan kat'annazar O'na bir keresinde mecmuası Şehbal'i zevkle okuduğum **Hüseyin Sâdeddin Arel** hakkında birkaç şey sordum. Bunlardan biri de şuydu:

Dergisinde mûsiki târihiyle ilgili âlimane yazılar yazmış olan bu zâtın matbu bir eserine rastlamadığımı bunun ciddi bir kayıp olduğunu söylemem üzerine bana şu cevabı verdi:

"- Hayır, birkaç eseri vardır. Fakat O'nun asıl ehemmiyetli eserleri basılmamış olarak **Yılmaz Öztuna**'ya intikal etmiştir. Bu zat da bu değerli eserleri kendi eseri gibi göstererek tab' ettirmiştir.

Doğrusu o gün bu sözlere pek inanamamıştım. Fakat sonradan **Yılmaz Öztuna** ile alâkalı olarak yaşadığım bir iki vak'a **Lâika Karabey**'in doğru söylediğine inanmamı temin etmiştir. Şöyle ki, **Yılmaz Öztuna** daha sonraki yıllarda **Fâlih Rıfkı Atay**'ın gazetesinde günlük yazılar yazıyordu. O sırada O'nun Osmanlı Tarihi de yayınlanmaktaydı. Bir gün arkadaşlarımdan **Yücel Hacaloğlu** kendisiyle randevusu olduğunu, Dünyâ Gazetesi'nde ziyaretine birlikte gitmemizi tek-

lif etti. Gittik. Sağdan soldan konuşmalardan sonra sıra yayınla-makta olduğu tarihine geldi. **Yücel** kendisine dedi ki:

"- Ağabey, **Sultan Vahideddin** merhumu nasıl yazacak-sın?!" **Yılmaz Öztuna** bu suale hiç tereddüt etmeden:

"- Tabî bugünkü resmî görüşe göre." dedi ve ilâve etti:

"-**Yücelciğim**, ben gelecek seçimde **Adâlet Partisi**'nden aday olacağım. Başka türlü nasıl yazabilirim ki ?!"

O gün **Yılmaz Öztuna** hakkında notumu verdim. Sonra kendisinin **Eşref Edip**'le bir kavgasına şâhid oldum. O sırada öğrendim ki **Eşref Edip**'in kızı veya yeğeniyle evliymiş bir boşanma kargaşası yaşıyordu. Orada duyduğum sözlerle notunu bir kere daha kırdım. Buna bir vak'a daha ilâve edeyim:

Tatbikatlı Konferans

İleri Türk Musikisi Konservatuarı
Reisi:
LÂİKA KARABEY

Türk Musikisine yöneltilen ithamlara cevap vermekte devam ediyor.

31 Ocak Perşembe Saat 15
EMİNÖNÜ ÖĞRENCİ LOKALİ

Tertipleyen:
TRABZON LİSELERİNDEN YETİŞENLER CEMİYETİ

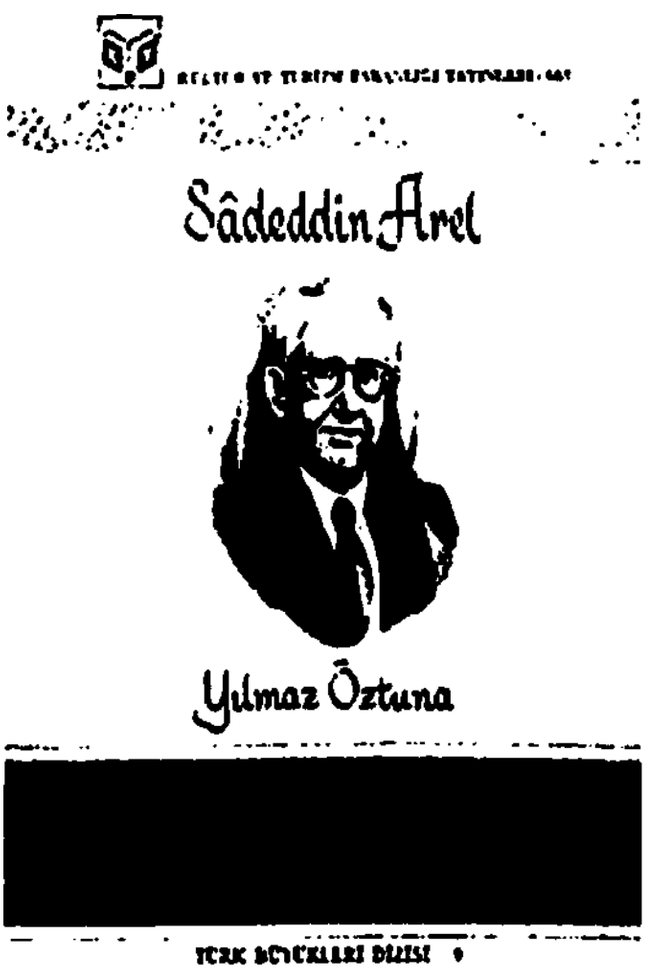
Giriş Serbesttir

Fiatı 1 kuruştur

Ben Sebil dergisini çıkarırken eski Türkçüler'den **Kurt Târık** diye anılan arkadaşım koltuğunun altında bir sürü ansiklopedi fasikülüyle odama girdi.

Halk Fırkası iktidarı kaybetmeden evvel "**İnönü Ansiklopedisi**" adıyla bir ansiklopedi yayınlıyordu. Bu ansiklopedi tamamlanmadan Türkiye'de iktidar değişikliği olmuş, yeni ikti-

dar da belli bir müddet sonra bu ansiklopedinin adını "**Türk Ansiklopedisi**" olarak değiştirip yayını devam ettiriyordu. Meğer başına **Yılmaz Öztuna**'yı geçirmişler. O da makale yazarlarına para vermeyip bunu kendine almak için dinî maddeleri bizzat yazmaya başlamış. Fasiküller bu dinî makalelere âiddi. Bu arkadaş o zaman Millî Eğitim satış bürosunda memurdu. Bu makaleleri okuyarak yanlışları kırmızı kalemle çizmişti. Bana bunlara dâir bir hayli tafsilât verdi. Bu tafsilât doğrusu O'nun dinî meselelerde kör kütük câhil olduğunu gösteriyordu. Bunları bana **Sebil**'de tenkid sadedinde ele almam için getirmişti. Ben de buna karar verdim. Lâkin başlamaya fırsat bulamadan gerçekleşen 1980 İhtilâli'yle vatancüda oldum. İsteyenler zikri geçen ansiklopediye bakarak bu fâhiş dinî yanlışları görebilirler.

Yılmaz Öztuna'yla ilgili son bir müşahedemi arz edeyim:

Türkiye'ye döndükten sonra yakın dostluğum olan **Hilmi Işık Bey**'in damadı **Enver Ören Bey**'i ziyaret ettim. Bu ziyarette o günkü Türkiye Gazetesi'ni elime tutuşturmuşlardı. Sokağa çıktığımda gazeteyi açınca **Yılmaz Öztuna**'nın içeride tam sayfa "**Târihten Portreler**" başlığı altından tam sayfa bir **M. Kemal** methiyesiyle karşılaştım. Hâlbuki ileride anlatacağım üzere **Hilmi Bey** merhum bu bahiste bana bugün bile yazılamayacak olan çok acı gerçekler nakletmişti. Bunlardan ancak bir ikisini ileride

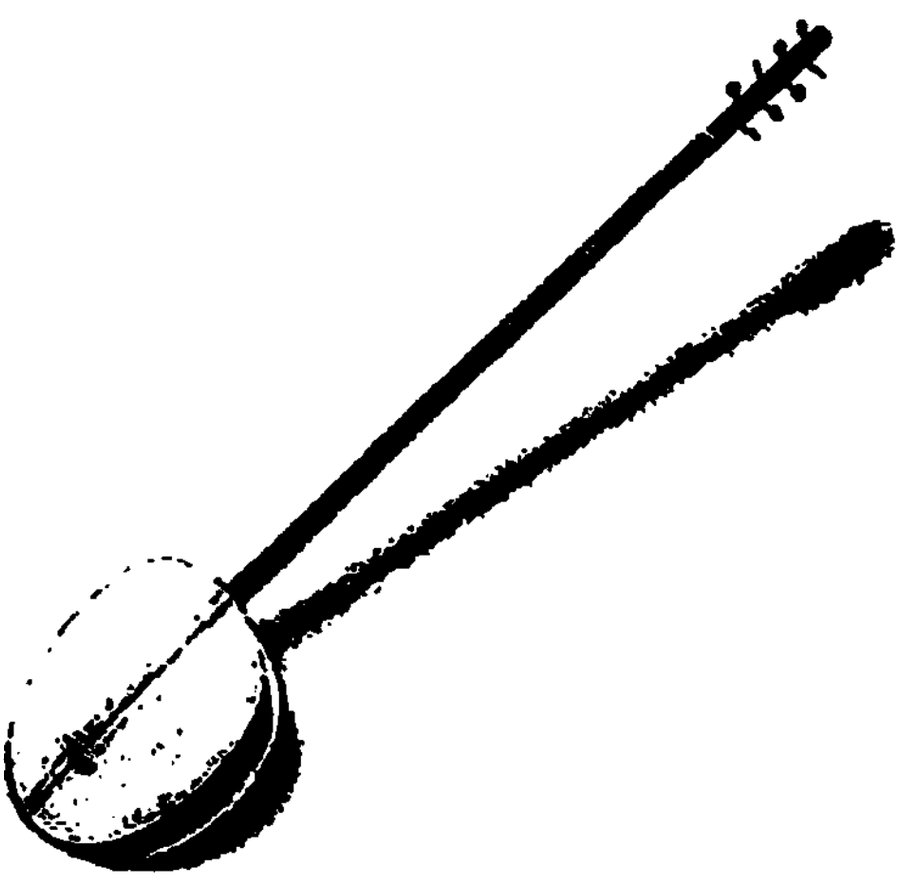
okuyacak olanlar **Yılmaz Öztuna**'nın bu meddahâne yazısını ya. yınlamanın kendileri için ne büyük tezad olduğunu göreceklerdir. Buna benzer bir yazıyı da bu gazetede başkalarının göstermesiy. le başyazı olarak **Nevzat Yalçıntaş** imzasıyla görmekle bir kere daha dilhûn oldum.

Lâika Karabey'den bir de **İsmail Hâmi Danişmend** hak. kındaki şu değerlendirmeye şâhid oldum.

İlmî dirayetini teslim etmekle beraber:

"-Evinde ayakkabıyla gezilmesi yetmiyormuş gibi bir de elinde likör kadehi olduğu hâlde âyet okuyor." demişti ki bu da doğrudur. Ben de aynı şeyleri **İ. Hâmi Bey**'in evinde müşâhede etmiştim. O'nun hakkında diğer bir söylediği de şudur:

Ben bu zâtı hiçbir evliliğinde yetişip tebrik edemedim. Evlendiğini duydum, tebrike gidemeden, boşandığını duydum. Her defasından daha zengin bir kadınla evleniyordu." dedi ki el hak bu da doğrudur.

FATMA RİKKAT KUNT
(1903-1986)

Babası **Hüseyin Kâzım Kadri**'nin Beylerbeyi Yalıboyu'nda şimdi lokanta olarak faaliyet gösteren yalısında doğmuştur. Güzel Sanatlar Akademisi mezunu olup hayatını tezhip sanatına adamıştır. Babası **Hüseyin Kâzım Kadri** de aslında paşa olmadığı hâlde bu sıfatla meşhur olmuş bulunan Trabzon vâlisi **Kadri Bey**'in oğlu, Annesi **Güzide Hanım**'dır. **Hüseyin Kâzım Kadri, Tevfik Fikret** hayranıdır. Sırf O'nun yazı yazması için İkdam gazetesinin sermayesini vermiştir. O devrin belli başlı reformist düşünceli insanlarından biri idi.[99] Bununla beraber Türk Dili'nin muhtelif lehçeleri üzerindeki çalışmaları ile meşhurdur. Büyük ebat dört cild olan "**Büyük Türk Lûgatı**" eserinin iki cildi Osmanlıca müteâkip iki cildi ise lâtinizedir. Araya Harf İnkılâbı girmiş, lâtin harflerine muârız olan **Hüseyin Kadri** müteâkip iki cildin müsveddelerini Üsküdar mevlevihânesi Şeyhi **Remzi Dede (Akyürek)**'e teslim ederek:

"- Ben bunları lâtin harfleri ile bastırmaya râzı değilim.

---

99 **Kadir Mısıroğlu**-Târihten Günümüze Tahrif Hareketleri C.I, İstanbul 2012, sh.414 vd.

Türk Dil Kurumu ile anlaşamadım. Bunları size teslim ediyo-
rum. Benim vefâtımı duyunca yakınız." demiş ve kendisine bu
müsveddeleri yakmak için de bir küçük teneke ile gazyağı teslim
etmiştir. Fakat bilâhare Dil Kurumu'nun baskılarına tahammül
edemeyerek "**huruf-u hec'a**" usûlüyle fakat lâtin harfleriyle ba-
sılmasına rızâ göstermiştir. Bu eser Beyrut'ta müellifinin otuz
seneyi aşan insanüstü bir çalışmayla hazırlanmış Türk Dili lehçe-
lerinin eşsiz bir kaynağıdır.

O'nun kızı olan **Rikkat Hanım** bizim Beylerbeyi'nde otur-
duğumuz 60'lı yıllarda komşumuzdu. **Rikkat Hanım**'ın ikinci
evliliğinden kendisinin **Nur** adını verdiği bir oğlu Dünyâ'ya gel-
miştir. **Nur** bizim annesiyle görüştüğümüz yıllarda Fransa'da
yaşamaktaydı. **Münevver Ayaşlı**'nın beyanına nazaran da hı-
ristiyan olmuştur. Buna şaşmamak gerekir. Zira **Hüseyin Kadri**
Sultan Abdülhamid merhumun en ateşli muârızlarından biriydi.

Rikkat Hanım tezhip sanatında âdeta bir mektep sâhibi-
dir. Dünyâca meşhur bir şöhreti vardır. Eski üstadların eserlerini
tâmir etmekte de fevkalâde mâhirdi. 1986 Yılı'nda Beylerbeyi
iskelesine nâzır bir kirâlık apartman katında vefât etmiş, Küplüce
mezarlığına defnedilmiştir.

Rikkat Hanım tabiatıyla her sohbette kendi sanatıyla alâ-
kalı konuşurdu. Bu sohbetlerin birinde târihî minyatürlerle alâ-
kalı olmak üzere anlattığı câlib-i dikkat bir vak'a vardır ki; O'nu
burada bir ibret vesikası olmak üzere nakletmek isterim:

Cennetmekân **Sultan Abdülhamid Han** Hazretleri İngiliz-
ler'in Irak havâlisinde arkeolojik çalışmalar yapmak bahânesiyle
petrol aradıklarına vâkıftı. Bir kısım emin subayları hamal, âlet
edevat taşıyan sıradan işçiler gibi göstererek İngiliz araştırma-
cılar arasına sokmuş, onların buldukları petrol kaynaklarına âid
haritaları elde etmişti. Bu arâzinin ecnebilere aynen Filistin'deki-
ne benzer bir muvazaa ile intikal etmesini önlemek için buraları
şahsî parasıyla satın almıştı. Bu tapulardan birini **Esad Paşa**'ya

hediye ederek:

"-Paşa! Bu arâzide neft vardır. (O zaman petrol sözü ortalıkta yoktu. Bu madene neft deniliyordu.) İleride âilenin işine yarar." diyerek bir yerin tapusunu hediye etmişti. O zamanlar evlerde çalışan hizmetliler ve araba seyisleri umûmiyetle rum ve ermeni idi. **Esad Paşa**'nın seyisi de bir ermeni vatandaşımızdı. Bu ermeni sonradan meşhur olan **Gülbenkyan**'ın babasıydı. **Gülbenkyan** o zaman Üsküdar'da küçük bir bakkal dükkânı çalıştırıyordu. Henüz elektriğin yaygınlaşmadığı o zamanda evlerin çoğu gaz lâmbasıyla aydınlatıldığı için bakkallar aynı zamanda gaz satarlardı. Bunu bilen **Esad Paşa** seyisine:

"- Senin oğlun belki bunu değerlendirir." diyerek Padişah'ın kendisine verdiği bu tapuyu seyisine hediye etmiştir.

Osmanlı Devleti Irak arâzisini kaybettiği zaman **Sultan Abdülhamid Han** Hazretlerini nâhak yere tahttan indiren eşirra O'nun emlâkını millîleştirmişlerdi. Bundan maksat şuydu:

Bir ülke toprak kaybettiği zaman oradaki şahsî mülkiyet bâkî kalır. Lâkin amme mülkü olan yerler o toprağı ilhâk eden devlete âid olur . Şu netice için İttihad ve Terakki eşirrası o ileri görüşlü hükümdarın emlâkini millîleştirmişti. Irak'a sâhip olan İngilizler British Petroleum Company adıyla bir şirket kurdular. **Gülbenkyan** elindeki tapuyla Londra'ya gitti. Beynelmilel mahkemede davacı olmak tehdidiyle bu şirketten yüzde beş hisse kopardı. Bu hisse ile Londra'da at yarışında altın kaplı Royce Rolls'la arz-ı endam eden **Gülbenkyan** su

Kalust Sarkis Gülbenkyan (1869-1955)

Altın plakalı taksi ile dolaşan genç kız ve hasır şapka koleksiyoncusu

GÜLBENKYAN

gibi para harcarken **Abdülhamid** vârisleri Avrupa'da aç ve sefil yaşıyorlardı.

Gülbenkyan âhir ömründe minyatür toplama merâkına kapılmış ve İstanbul'a gönderdiği bir elemanı vasıtasıyla on binlerce Türk minyatürünü toplatmış, bunlardan pek çoğu da kütüphânelerden aşırılmış olduğu bilinmektedir. Nasıl olmuşsa ölümü yakın hissettiği bir sırada Türk hükümetine müracaat ederek:

"- Bunları size vereyim. Bir müze yapıp teşhir edin. Bunlar sizin sanatkârların eseridir. Böyle bir müze İstanbul'a yakışır." demiş. Devrin Nemrudvâri hükümdarı **İsmet Paşa** bu teklifi reddetmiş:

"- Osmanlı'dan kalma minyatürler de neymiş. Bizde gereğinden fazla var." demiş.

O sırada **Gülbenkyan**[100] yaz tatilleri için Portekiz'in Lizbon şehrine gidermiş. Lizbon belediye reisi bu baha biçilmez eserleri **Gülbenkyan**'ın Türk hükümetine hediye etmek isteyip red cevabını aldığını duyunca ondan bunları Lizbon Belediye-

100 Fazla bilgi için bkz. **Ali Okumuş-Klaust S. Gülbenkyan ve Türk** Perol Şirketi, İstanbul 2015

si'ne bağışlaması ricasında bulunmuş. O da kabul etmiş. Bu eserler sandıklarla Lizbon'a getirilmiş. Lizbon Belediyesi bu eserler için bir müze inşaatına başlamış. Bina henüz karkas hâlindeyken bodruma konulmuş bulunan bu eserler şiddetli bir yağmur da su içinde kalarak pek çoğu bozulmuş.

Bunları tâmir etmek için adam arayan Lizbon belediye reisi her nasılsa **Rikkat Hanım**'ın bunu yapabileceğini öğrenmiş. Adamlarını gönderek O'ndan bunları Lizbon'a gelip tâmir etmek ricasında bulunmuş. **Rikkat Hanım** da Paris'teki oğlunu da bu vesileyle görürüm düşüncesiyle bu teklifi kabul etmiş. Lizbon Belediyesi bu eserlerin tâmiri için gerekli âlet edevatı teminde hiçbir masraftan kaçınmamış. **Rikkat Hanım** ayda ancak üç beş tanesini tâmir edebilince biraz da gurbet hayatından sıkıldığı için:

"-Ben burada daha fazlasını yapamam. Hem bunlar size yenisinden daha pahalıya mâl oluyor." demiş. Belediyeciler ısrar etmişler.

"-Paranın ehemmiyeti yok. Bunların her biri kupon kumaş gibi tektir. Belki size tâmir için verdiğimiz parayla daha fazlasını alabiliriz. Ama maksat bu târihî eserleri kurtarmaktır. Etme, gitme." diye ısrar edince **Rikkat Hanım**:

"-Sizin kuryeleriniz var. Ben İstanbul'da evimde yaşamak istiyorum. Kuryeyle her ay üç beş tanesini gönderirsiniz. Evimde tâmir ederim hem size daha ucuza mâl olur." demiş.

Bu teklifi derhal kabul etmişler. Böylece O, yüzlerce târihî minyatürü evinde bu sûretle tâmir etmiştir.

Osmanlı'dan nefretin tezâhürlerinden biri olan bu Cumhuriyet tavrı sâdece minyatürlere münhasır kalsaydı... Bu nefret yazma eserlere, târihî câmilere şâmildir. Bunların İstanbul'un alaturka vasfını izâle eden sözde imar hareketlerine nasıl kurban edildiği cümlenin mâlûmudur.

Merhum **Turgut Özal** Terör Kanunu'na yaptığı bir ilâve ile 1980 İhtilâli'nda vatandaşlıktan çıkarılanların iki sene için-

Rikkat Hanım'ın tâmir ettiği minyatürlerden biri

de Türkiye'ye gelmeleri hâlinde yeniden vatandaşlığa alınmaları imkânını sağlamıştı. O zaman ben de dâhil olmak üzere on üç bin kişi vatandaşlıktan çıkarılmıştı.

Türkiye'ye geldikten sonra bir gün Mimar **Hilmi Şenalp**'le görüşürken Şapka Kanunu mevzubahs oldu.

Bana dedi ki:

"- Biliyor musun **Fâtih**'in İstanbul'u fethe başladığı Rumeli hisarındaki Dua Tepe'de bir Osmanlı serpuş müzesi yaptık."

O zaman belediye reisi olan CHP'li **Nurettin Sözen**'in nasıl akıl etmişse böyle bir şey düşünerek **Hilmi Bey**'i bu iş için vazifelendirmiş. O da eski eserleri ve mezar taşlarını inceleyerek beş yüz küsur çeşit serpuş tesbit etmiş ve bunların tabiî büyüklükte birer modelini döktürerek Dua Tepe'de kademe duvarları yapılarak bunların üzerine eski kalpaklık nevinden birer tabla üzerine hepsini rekzetmiş. Bu serpuşların herbirinin şahısların içtimâi mevkilerini gösteren farkları üzerine de bir hayli tasfilât vermesi üzerine burasını görmek arzusunu izhar ettim.

Dua Tepe İstanbul'daki en eski müslüman mezarlığıydı. Oraya gittiğimizde târümar edilerek orasının düz bir arsa hâline getirildiğini görerek çok müteessir oldum. Hatta **Fâtih** İstanbul'un fethine buradan başlarken orada bir dua ile başladığından buraya **"Dua Tepe"** denilmiştir. En üst kademedeki gazinonun adı Dua Tepe gazinosu değil de **"Doğa Tepe Gazinosu"** şeklindeydi. Bu **"doğa"** kelimesi **"tabiat"** karşılığında uydurulduğuna göre buraya nasıl ad oluyordu?! Üstelik **"doğa"** kelimesinin Türkçe'nin mantığına göre **"doğması temenni olunan"** mânâsına gelebileceği hâlde **"tabiat"** yerine ikame edilmiş olmasına şaştım. Orası bir serseri yatağı olmuştu. Serpuşlardan birçoğu da yerlere atılmış kırılıp dökülmüş olduğunu gördüm. Burası mezarlıkken burada **"Nâfi Baba Tekkesi"** adıyla anılan bir bektaşî tekkesi vardı. Mezarlıklarla birlikte o da yıkılmıştı. **Hilmi Bey**'e buradaki kadim mezar taşlarının ne olduğunu sordum:

Bektâşî Şeyhi
Nâfî Baba

"- Bilmiyorum." dedi. "Bu mezarlardan biri Nâfi Baba'ya âiddi. O'nun tekkesini yıktılar. Nâfi Baba'nın bir kızının Boğaziçi Üniversitesi'nde hoca olduğunu O'nun babasının taşını alıp muhâfaza ettiğini duydum." dedi.

Bugün Boğaziçi Üniversitesi'nin bu Nâfi Baba Tekkesi'nin yerine eski binayı andırır bir bina yaptığını O'nun da talebeler için bir eğlence dans ve sâire ile birlikte hiç şüphesiz içki de içilen bir yer olduğunu televizyon haberlerinde gördüm. Bu haber gazetelerde de yer aldıktan sonra Boğaziçi Üniversitesi bu haberi tekzip ederek bir arşiv merkezi olarak kullancaklarını bildirmiştir. İnşallah bu doğrudur.

*

Rikkat Hanım'la bir gün sohbet ederken babası **Hüseyin Kâzım Kadri**'nin gayr-i matbû eseri olup olmadığını sordum. Birçok eseri olduğunu söyledi ve bunları saymaya başladı. Onlardan biri de **Ziya Gökalp**'in **"Türkçülüğün Esasları"** isimli eserine cevap olarak yazdığı kitaptı. Bunu bilhassa neşretmek için talep ettim. Bana dedi ki:

"- Babam vefâtından evvel bu eserleri Üsküdar'daki **"Selim Ağa Kütüphânesi"**ne bırakmıştır. Oradan alıp basabilirsin.

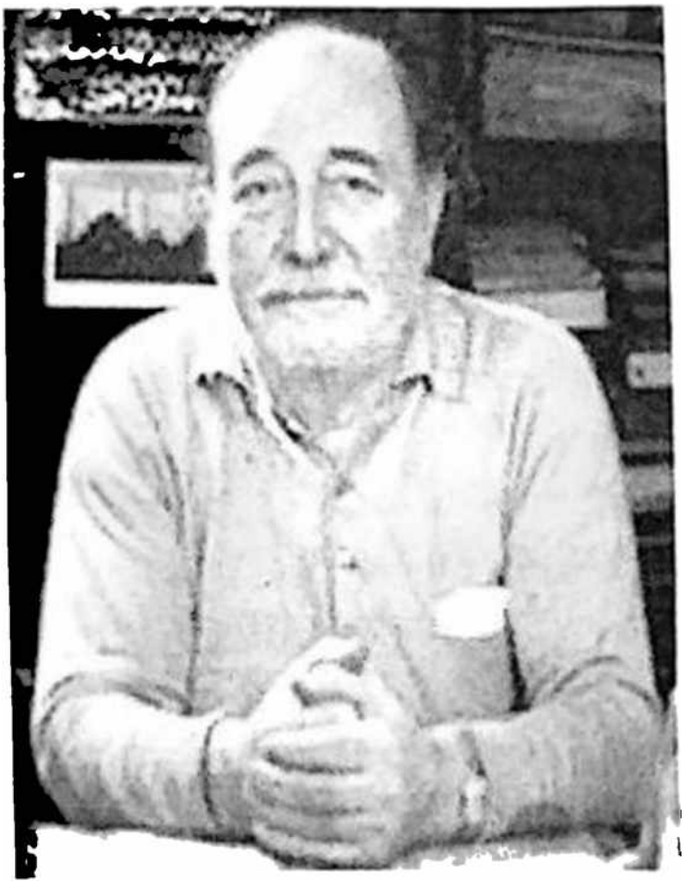
Bu eseri ele geçirmek için Selimağa Kütüphânesi'ne gittim.

Buradaki kitapların kaahir ekseriyetiyle yeni kitaplar olduğunu gördüm. Buranın müdiresine bunlar arasında **Hüseyin Kâzım Kadri**'nin bahsi geçen eserleri mevcud olup olmadığını sormam üzerine:

"- Bizdeki yazmalar sahildeki **Şemsi Paşa** Kütüphânesi'ne gönderilmiştir. Bizde pek bir şey kalmadı. Şurada bir camlı dolap var. Açtığımız yoktur. Orada ne var bilmiyorum. Belki böyle evrak orada kalmış olabilir." demesi üzerine o dolabı açmasını rica ettim. Kadıncağız epey bir aranmadan sonra bulduğu anahtarla bu camlı dolabı açar açmaz yüzümüze gözümüze ordu hâlinde böcekler saldırdı. Yıllardır açılmayan bu dolaptaki yazma kitaplar böceklenmiş ve gayr-i kabil-istifade hâline gelmiş bulunuyordu. Bu duruma çok üzüldüm.

Talebelik yıllarımda sahaflarda pek çok vakit geçirir ve bazen de **Hacı Muzaffer Efendi**'nin dükkânına uğrardım. Burada **Aslan Bey** diye hitap edilen bir zatla sık sık karşılaşırdım. Bir gün **Hacı Muzaffer Efendi**'ye bu **Aslan Bey**'in kim olduğunu sordum. Çünkü sahaf olmadığı hâlde O'nunla sık sık karşılaşıyordum. Kitap aldığına da rastlamamıştım. **Hacı Muzaffer Efendi** bana dedi ki:

"- Evlâd, O'nun burada **Aslan** adıyla anıldığına bakma. Kendini gizliyor. O bir yahudidir. Buradaki kitap müzayedelerini tâkip eder. Yazma kitap müzâyede edildiğinde en yüksek parayı verir ve alır."

Muzaffer Ozak
(1916-1985)

Bunun üzerine sordum:

"-Bizim eski kitaplar bu yahudinin ne işine yarar?!" **Hacı Muzaffer Efendi** şu cevabı verdi:

"- O bu kitapları kendisi için almaz. Avrupa müzeleri. nin ajanıdır. Böyle eserleri Paris'te Bibliotheque National veya Londra'daki Biritish Museum için toplar."

Bu sözleri duyduğum zaman O'na çok öfkelenmiştim. Fakat **Selim Ağa** Kütüphânesi'nde gördüğüm bu manzara karşısında **Aslan Bey**'i hatırladım ve O'nun Batı'ya kaçırdığı eserlerin bizim nankörce muâmelemizden kurtulduğunu düşündüm. Sonra gurbette iken gerek Biritish Museum ve gerekse Paris'teki Louvre Müzesi'nde bizim yazmaların nasıl itinayla muhafaza edildiğini görünce **Aslan Bey**'e olan öfkem âdeta takdire döndü. Gerçi zikrettiğim iki müzedeki eserlerin çoğu Türkiye'den ziyâde Mısır'dan kaçırılmışlardı. Buna ilk başlayan **Napolyon** olmuştur. Fakat bu ecdad eserlerini ecdadın düşmanları kadar takdir edememiş olmamıza ne kadar hayıflansak azdır!

REŞAD AKŞEMSEDDİNOĞLU
(1911-1984)

1911 Yılı'nda Göynük'te doğmuş olan **Reşad Akşemseddinoğlu** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunudur. Çeşitli adlî memuriyetlerde bulunmuş ve bir müddet de kaymakamlık yapmıştır. 10. ve 11. Dönemlerde Demokrat Parti'den Bolu milletvekilliğini deruhte etmiş bulunan **Reşad Akşemseddinoğlu** 27 Mayıs Askerî İhtilâli'nin mağdurlarından biridir.

*

Ben kendisini İhtilâl'in ikinci günü **Necip Fâzıl Bey**'in evinde tanıdım. O sırada radyodan D.P. mensuplarına gelip teslim olmaları yolunda yapılan anonslara rağmen gidip teslim olmamıştı. Sonuna kadar da teslim olmayacağını söylüyordu. Bunun sebebi olarak anlattıklarını aşağıda nakledeceğim. Bunlar **"İhtilâl'in Kudretli Albayı"** diye tanınan **Türkeş**'in bu İhtilâl'deki rol ve niyetinin anlaşılması için zannımca çok değerlidir.

Reşad Bey beklediği gelişme gerçekleşmeyince de gidip teslim olmuş, Yassıada'da bir hayli çile çektikten sonra temâruz ederek (kasten kendisini hasta göstererek) İstanbul'daki Numûne Hastahânesi'ne naklini sağlamış, buradan da bir yolunu bularak

kaçıp önce Yunanistan'a oradan da Almanya'ya gitmiştir. O zaman ben de vatandaşlıktan atılmış olarak Frankfurt'ta yaşıyordum. Beni ziyarete geldi. Burada kendisine İhtilâl'in ikinci günü **Necip Fâzıl Bey**'in evinde anlattıklarını tekraren anlattırdım. Sözler kelimesi kelimesine aynıydı. Fazladan olarak mâceralı kaçış hikâyesini de dinledim. Bunları haftalık sohbetlerimin birinde anlatmış olmakla beraber[101] bugüne kadar tafsilatıyla hiçbir yerde yazmadım. Sadece "**Geçmiş Günü Elerken**" isimli hatıratımda kısaca nakletmekle iktifa ettim.[102] Şimdi burada geleceğin târihçisine bir bilgi notu olarak kendisinden dinlediklerimi naklediyorum:

27 Mayıs İhtilâli olduğu gün **Necip Fâzıl Bey** -ihtimal- **Menderes**'ten para koparmak için Ankara'da bulunuyordu. Böyle bir hâdise dolayısıyla kendisinin tevkif edileceğini düşündüğümden evine telefon ettim ve Ankara'da olduğunu öğrendim. Ertesi gün bir ihtiyaçları olup olmadığını sormak üzere beni ziyarete gelen **Âbidin** ve **Osman Topbaş** beyleri de yanıma alarak O'nun Feneryolu'ndaki evine gittim. Burada **Necip Fâzıl Bey**'in avdet etmiş olduğunu gördüm. O Ankara'da olup bitenleri her zamanki mübalâğasıyla "**hendeklerin ceset dolu olduğu**" yolundaki beyanlarla anlatmaktayken kapının zili çaldı. Gelen Demokrat Parti milletvekili **Reşad Akşemseddinoğlu** idi. **Necip Fâzıl** telâşlandı ve:

"- Sizin teslim olmanız için radyodan boyuna anons yapılıyor. Niye gidip teslim olmadın. Saklanmak istiyorsan benim evim en emniyetsiz yerlerden biridir." dedi.

Reşad Bey teslim olmayacağını söyledi ve bunun sebebini şöyle izah etti:

"- Albay **Alparslan Türkeş** benim teyzezâdemdir. Birkaç

---

101 Bu sohbetimde bulunmuş olduğu anlaşılan **Ayşe Tuba Akyar** sözlerimi hülasa olarak yazıya dökmüştür. haberkültür.net

102 Geçmiş Günü Elerken, C.II, sh.29 vd.

gün evvel bana telefon etti. Bir parkta buluştuk. Bana dedi ki:

"-Derhal **Menderes**'e gidip falan gün falan saatte falan şahısların ihtilâl yapmak üzere (burada târih ve bazı şahıs isimleri zikretti.) anlaşmış bulunmaktadırlar. Bunların hepsini alelacele emekliye sevk ederek bu vartayı atlatsın. Ben seni getireceğin cevabı öğrenmek için burada bekleyeceğim!"

Denileni yaptım. **Menderes**'i makamında ziyâret ederek yakın bir akrabam olan bir Albay'dan şöyle şöyle işittim diyerek **Türkeş**'in adını vermeden söylenenleri O'na naklettim. Menderes'in yüzü kâğıt gibi bembeyaz oldu. Derhal zile bastı ve gelen adamına:

"- Bana derhal **Ethem**'i çağırın!" tâlimatını verdi. Biz bu işin olabilirliğini konuşmaktayken **Ethem Menderes** kapı üzerinde belirdi. İçeri girmeyerek ayakta:

"-Efendim çok mühim bir randevum var. Acele emrinizi telâkki edeyim." dedi.

"-Gel, otur!" demesine aldırış etmeden ayakta bekledi. **Menderes**, O'na hitaben:

"- Bak **Reşad Bey** neler söylüyor." dedi sonra bana dönerek:

"-Bana anlattıklarını **Ethem**'e de anlat!" demesi üzerine ben **Türkeş**'ten duyduklarımı bir kere de O'na naklettim.

Ethem Menderes bu sözlerimi ciddiye almadığı gibi bir de beni istihfaf etti:

"- **Reşad Bey**" dedi, "Bunların hepsi Halk partililerin bizi tedirgin etmek için uydurduğu yalanlardır. Sen de mi bu palavralara inanıyorsun?!" sonra **Menderes**'e hitapla:

"- Efendim!" dedi. "Böyle asılsız şâyialarla canınızı sıkmayınız. Ordu bize sâdıktır. Kat'iyyen böyle bir şey olmaz! Müsterih olunuz! Sonra da mühim bir randevusu olduğunu tekrarlayarak izin istedi ve çıktı gitti.

Menderes, iki elini yana açarak hanginize inanayım kabi-

linden derin derin düşüncelere daldı. Bu durumda ben de müsaade isteyerek yanından ayrıldım."

Ethem Menderes, o zaman millî savunma bakanıydı. Menderereslerin çiftliğinde çalışan bir kâhyanın oğlu olması ve **Menderes**'le birlikte büyümüş bulunması dolayısıyla **Menderes**'çe güvenilir biriydi. Bu sebeple O'na inandığı ve hareketsiz kaldığına hükmedilebilir.

Reşad Bey daha sonra sözüne şöyle devam etti:

"- **Menderes**'in yanından ayrıldıktan sonra **Türkeş Bey**'le buluştuğumuz parka döndüm. O beni burada bekliyordu. Olanları kendisine anlattım:

"- Yaa!" dedi. "Demek ki bunlar bir tedbir almayacaklar ve ihtilâl olacak. Bu **İsmet Paşa**'nın bir tertibidir. Bana da Milli Birlik Komitesi adıyla teşkil ettikleri komiteye dâhil olmamı teklif ediyorlar. O hâlde kabul edip bunlara "**oyun içinde bir oyun**" yapmak lâzım." dedi ve benden ayrıldı."

Bunları söyleyen **Reşad Akşemseddinoğlu** kanaatini de şöyle ifade etti:

"- Ben inanıyorum ki, **Albay Türkeş** ihtilâlcilere ciddi bir oyun oynayacak. O'nun için aralarına girmiştir. Belki ihtilâl içinde ihtilâl yapacak. Ben O'nun ne yapacağını bekliyorum."

Bu konuşmadan sonra **Necip Fâzıl Bey** kendisinin de her an tevkif beklediğini söyleyerek saklanmak için daha emin bir yer bulmasını söylemesi üzerine **Reşad Bey** de çıkıp gitti.

Reşad Bey'in bu sözleri başka bir hâdise ile de teeyyüd etti. Şöyle ki:

Mâhud "**on dörtlükler hâdisesi**" olmadan Millî Birlik Komitesi üyelerinden **İrfan Baştuğ** adındaki bir general İstanbul'dan Ankara'ya giderken şimdiki otoban olmadığından Bolu dağlarında Kargasekmez diye anılan virajlarda arabası uçuruma yuvarlanarak vefât etti. O zaman biz İstanbul'daki muhafazakâr ve milliyetçi insanlar olarak **Türkeş**'ten "**Ali Bey**" diye bahsedi-

yor ve O'nun **Reşad Bey**'in anlattığı tarzda bir hareketini bekliyorduk. Karargâhımız Nur-u Osmaniye Caddesi üzerindeki Alparslan Matbaası'ydı. O zaman galiba yüzbaşı rütbesinde olan **Mehdi Sungur Paşa, Türkeş Bey**'in İstanbul'da bir nevi mümessili durumundaydı.

Kurmay Albay
Alparslan Türkeş

Türkeş Bey sık sık gazetelere beyanat vererek ihtilâlin Halk Partisi'nin iktidar olması için değil kötü bir gidişe dur demek için yapıldığı yolunda beyanatlar vererek beklediğimiz istikamette sinyaller de veriyordu. İstanbul emniyetinin başında da O'nun adamları vardı. Bunlar benim gibi muhafazakârlar hakkında yapılan ihbarları kaale almadıkları gibi Demokrat Parti'nin gazetesi olan "**Son Havadis**" gazetesinde bu yolda bir neşriyat yapılmasını teşvik ediyorlardı. Bu gazetenin mensuplarının çoğu tevkif edilmiş, ortada sâdece **Gökhan Evliyaoğlu** ile **Hamid Tezkan** kalmıştı. Emniyet birinci şube müdürü **Eşref Dirlik** bu gazetede yatıp kalkıyor âdeta onlara kalkanlık ediyordu.

Bu sıralarda idi ki, Cumhuriyet Gazetesi'nde **Cevat Fehmi Başkurt** her gün bir Millî Birlik Komitesi mensubuyla röportajlar yayınlıyordu. Bunlardan biri de **Türkeş**'le yapılmış bir röportajdı. **Cevat Fehmi, Türkeş**'in "ihtilâl hazırlıklarına ezanın aslına irca edildiği gün başlandığı"na dâir bir beyanını zikretmekteydi. Bu bizim midemizi bulandırmıştı. Fakat **Mehmed**

Emin Alpkan, Mehdi Sungur gibi ağabeylerimiz bunun **Cevat Fehmi** tarafından kasten uydurulduğunu **Türkeş**'i tekzibe zorlayarak bu suretle hüviyetinin açığa çıkması gâyesini güttüğünü söylüyorlardı. Bu bir tevil miydi bilmem. Fakat biz buna inandık. Lâkin **İrfan Baştuğ** bir kaza neticesinde öldüğü gün bizimkiler dizlerini dövdüler. Söylediklerine göre **Türkeş**, ihtilâl içinde ihtilâl yapacak ve **Cemal Gürsel**'in yerine bir general olan **İrfan Baştuğ**'u geçirecekmiş. Bu suretle **Türkeş**'in emellerinin suya düştüğünü söylüyorlardı.

Gerçekten az bir müddet sonra "**14'ler Hadisesi**" vâki olarak başta **Türkeş** olmak üzere arkadaşlarından pek çoğu komiteden çıkarılıp gece yarısı sürgüne gönderildiler. Burada şunu söylemeliyim ki; 14'ler gurupuna dâhil olan subayların hepsi de **Türkeş**'in adamı değildi. Milli Birlik Komitesi'nde general rütbesinde bulunanlardan biri de **Cemal Madanoğlu**'ydu. Komiteye dâhil olanlar askerlik vazifelerinden istifa edip ayrıldıkları hâlde O, Ankara merkez kumandanlığına devam ediyordu. Bazı subaylar Millî Birlik Komitesi'ne bir teklif sunarak O'nun merkez kumandanlığından ayrılması gerektiği yolunda bir talepte bulundular. Bunu haber **Cemal Madanoğlu, Cemal Gürsel**'e giderek bu teklifi imza eden on dört kişinin komiteden atılıp yurtdışına sürülmesini sağlamıştır. Sonraki faaliyetleriyle **Cemal Madanoğlu**'nun solcu ve Halk Partisi taraftarı bir şahsiyet olduğu görülmüş ve hatta Boğaziçi köprüsünü bombalayıp yıkma teşebbüsü iddiasıyla muhâkeme bile edilmiştir.

Türkeş'le ilgili olarak kendinden ve başkalarından dinlediğim daha nice hakikat vardır. Bunları yeri geldikçe anlatacağım.

Reşad Akşemseddinoğlu, Türkeş'ten beklediği "**darbe içinde darbe**" gerçekleşmeyince gidip teslim olmuş ve diğer Demokrat partililer gibi Yassıada'da çile doldurmuştur. Bu sıkıntılı hayatını bana Almanya'da uzun uzun anlatmıştır. Benzer hâdiseler başkaları tarafından hikâye edilmiş olduğu cihetle bunla-

ri burada anlatmıyorum. Sâdece kaçış hikâyesine dâir söylediği sözlerden az bir kısmını ifade etmek isterim.

O temâruz ederek Numune Hastanesi'nde yatarken başında nöbet tutan askerin gafletinden istifade ile ziyâretçilerin arasına karışarak buradan kaçmış bir araba ile Sirkeci'deki tren istasyonuna gelmiş, o sırada Avrupa'ya hareket etmek üzere olan bir trene binerek İstanbul'dan ayrılmış, bu tren Yunanistan hududuna yaklaştığında personel değişiyor, bizimkilerin yerine Yunan personeli geliyormuş. Trenden ayrılmakta olan bir Türk kondüktör kendisini tanıyarak eline kapanmış ve:

"- Aman ağabeyciğim! Sen burada ne arıyorsun? Hayırdır! Yolculuk nereye?" diye istintaka başlayınca kendisinde şafak atmış. Yakalandığını zannetmesine rağmen bu memura kendisini nerden tanıdığını sormuş ve O'ndan şu karşılığı almış:

"- Ağabey, bu vazifeye beni sen yerleştirmiştin. Unuttun mu, ben falanım." demiş. O anda bu adamdan zarar gelmeyeceğini düşünerek rahatlamış ve O'na tedavi maksadıyla resmen Almanya'ya gönderildiğini söylemiş. O memur da elini öpüp kendisine sıhhatler dileyerek ayrılmış.

Ben de benzer bir kaçış hikâyesi yaşadığım için O'na kendi kaçışımdaki kritik hâdiseleri anlattım.

O, Almanya'da epey müddet ikamet ettiği için devamlı görüşürdük. Benden evvel dönmüş ve 1984'te vefât etmiştir. Mevlâ rahmet eylesin!.

PROF. DR. OSMAN TURAN
(1914-1978)

1914 Yılı'nda Çaykara'nın Soğanlı Köyünde doğmuş bulunan Prof. Dr. **Osman Turan** Kurumoğulları adıyla anılan bir âileye mensuptur. 1940 senesinde Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesini bitirmiş, mütâkiben "**On İki Hayvanlı Türk Takvimi**" adındaki doktora teziyle doktor, 1944'te doçent, 1951 Yılı'nda ise profesörlük pâyesi elde etmiştir. 1948-1950 yılları arasında Londra ve Paris'te araştırmalar yapmış, 1954 Yılı'nda ise siyâsete atılarak Demokrat Parti listesinden Trabzon milletvekili olmuştur.

27 Mayıs 1960 darbesiyle Yassıada'da Demokrat Parti mensuplarıyla birlikte muhâkeme edilmiş ve o zâlim mahkemeden beraat kararı alabilmiştir. Buna rağmen Yassıada'nın zâlim gardiyanı Albay **Târık Güryay**'ın bulunduğu koğuşa girdiğinde ayağa kalkmadığı için dövülme teşebbüsünde bulunulmuş, o şartlarda bile mâruz kaldığı hakarete yiğitçe mukabele etmiştir. Gerçekten dürüstlüğü kadar aynı zamanda cesur ve vatansever bir şahsiyetti. **Sultan Abdülhamid** merhumun oğlu **Şehzâde Mehmed Selim**'in kızdan torunu **Sâtıha Hanım Sultan** ile ev-

liydi. Çocukları olmamıştır.

1965 senesinde Adâlet Partisi'nden tekrar Trabzon meb'usu seçilen **Osman Turan** bu partide genel başkan yardımcılığı vazifesini deruhte etmekteyken mason **Süleyman Demirel** ile anlaşmazlığa düşerek ihraç edilmiştir. 1969 seçimlerinde Trabzon'dan müstakil milletvekili namzedi olduğu hâlde kazanamamış, bundan sonraki hayatını ilmî çalışmalara hasretmiştir.

Kardeşinin çocuğu **Hasan Turan** benim liseden sınıf arkadaşım olduğum için **Osman Turan** Bey'le 1954 Yılı'nda tanışmış ve O'nunla ahbaplığım vefâtına kadar devam etmiştir. Bu sûretle ilmî dirayetine, dürüstlük ve vatanseverliğine yakinen şâhid olduğum bu büyük insana destek olmak için 69 seçimlerinde Trabzon'a gitmiş ve O'na seçim faaliyetlerinde yardımcı olmuşumdur.

Diyebilirim ki, bilhassa Selçuklu Târihi'nde en selâhiyetli bir isim olan **Osman Turan Bey**[103] 17 Ocak 1978'de İstanbul'da vefât etmiştir. Türk Ocakları Umûmî reisliği de yapmış olan merhum asla ırkçı olmayıp şuurlu bir kültür milliyetçisiydi. Fakülte hayatında solcularla mücâdele eden merhumun bu vasfı bütün eserlerinde müşâhede edilir. Gerçekten çok değerli târihî ve millî eserleri vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar (1958), Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti (1965), Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi (1969), Selçuklular ve İslâmiyet (1971), Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi (1973), Türkiye'de Mânevi Buhran Din ve Lâiklik (1964),, Türkiye'de Komünizmin Kaynakları (1965), Vatanda Gurbet (1980), Türkiye'de Siyasî Buhranın Kaynakları (1980).

*

103 **Osman Turan** hakkında geniş malûmat için bkz. **Nurdan Demirci**, Prof. Dr. **Osman Turan**'ın Hayatı ve Eserleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998; **Ali Birinci**, **Osman Turan**, Alternatif Yayınları, Ankara 2003

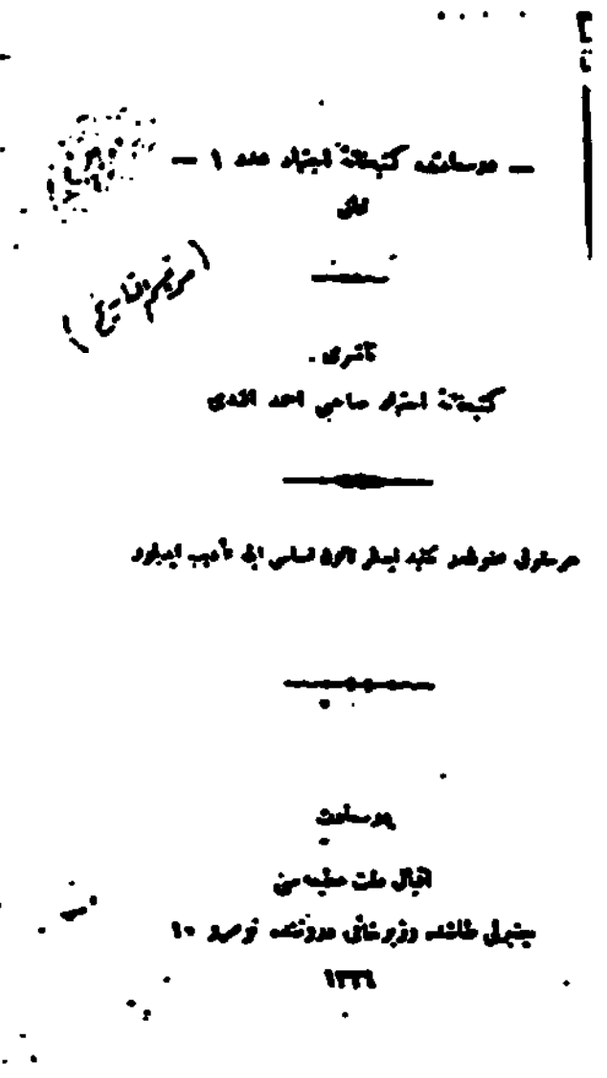
Said-i Nursî merhum ilk gençlik yıllarında zamanın meş-dasına kapılarak büyük siyâsî ve millî kahramanımız **Sultan II. Abdülhamid Han**'ın aleyhinde bulunanlar kafilesine katılmışti. Hatta O'nun şimdiki Fen-Edebiyat fakültesinin yerinde bulunan **Zeynep Kâmil** konağında verdiği bir konferans hakkında merhum **Celâl Hoca (Ökten)** o konferansta bulunmuş biri olarak şöyle demişti:

"- **Said-i Nursî** şab-ı emret (henüz sakalı çıkmamış) bir genç olduğu hâlde İstanbul'a gelmişti. Biz o zaman Malta Çarşısı'ndaki Şekerci Hanı'nda yatıp kalkan bir grup medrese talebesiydik. Fâtih Câmii'nin revaklarındaki sütunlara **«Var mı benimle ilmî mübârezeye kalkışacak âlim?»** diye ilânlar astığını görmüştük. Sonra da **Zeynep Kâmil** Konağı'nda bir konferans vereceğini işittik. Merakla bu iddialı delikanlının ne söyleyeceğini anlamak için oraya gittik. Merhum sözleri arasında bir ara Padişah'a atfen:

"- Koskoca sarayı işgal etmiş, çıksın oradan, biz orayı mektep yapalım." Sözlerine şâhid olduk. Sonradan öğrendiğimize göre bu sözlerden dolayı Padişah'ın emriyle tımarhâneye atılmış fakat oradaki doktorlar aklından bir zoru olmadığını bu sözleri dar bir muhitte yetişmiş görgüsüz bir kimse olması dolayısıyla söylemiş olduğuna hükmederek O'nu serbest bırakmışlar. Daha sonra da duyduk ki, her ne sebeple ise Padişah'la görüşmek üzere mâbeyn-i hümâyûna gitmiş fakat burada kemerindeki kamayı çıkarmaya razı olmadığı için Padişah'la görüştürülmemiş Zirâ o vakitler Padişah huzuruna silâhlı olarak girilmezdi.

Said-i Nursi merhum benim bildiğime göre bununla da kalmamış **Sultan Abdülhamid Han**'ın tahttan indirildiği gün Selânik'te yapılan şenliklere iştirak ederek orada Hürriyet'in ilânını alkışlayan bir nutuk söylemiştir. O'nun buradaki konuşması "Nutuk" adıyla İstanbul'da İçtihad Kütüphânesi'nin ilk eseri olarak yayınlanmıştır. Bu kitabın orijinali bene mahfuzdur.

Bunları öğrendiğim yıllarda Said-i Nursî'nin yasak olan eserlerinden elime geçirebildiklerimi okumakta olduğumdan O'nun bu bilgilerle bağdaşmayan bir hüviyetle karşılaşmakla kendisinin sonradan değişmiş bulunduğunu anladım. Esasen kendisi de tarihçe-i hayatından bahsederken "Eski Said", "Yeni Said" ayrımı yapmakta olması bunu göstermekteydi. Ben kendisini ölümünden az evvel teşrif ettiği İstanbul'da Clode Farrer Oteli'ne girerken gördüm ise de izdihamdan yanına yaklaşmak mümkün olmamıştır.

Said Nursî'nin mezkûr eserinin kapağı

O'nun vefâtından az bir müddet evvel bir hareketini Prof. **Osman Turan**'dan dinleyerek **Sultan Abdülhamid Han** hakkındaki eserime derç ettim. Bu ifadem dolayısıyla "Nurcu" sıfatını başlangıçta reddetmiş olan fakat sonradan kabullenmiş bulunan şahsiyetlerin bazı itirazlarına muhatap oldumsa da aldırış etmedim. Çünkü ben **Osman Turan**'ın asla yalan söylemeyecek mazbut karakterli bir insan olduğuna inanmaktayım. **Osman** Bey'in anlattıklarını mezkûr eserde şöyle ifade etmiş bulunmaktayım:

Sultan II. Abdülhamid'e muhâlefet kendilerine hiç yakışmayacak iki şahıstan biri olan Üstad **Bediüzzaman Said-i Nursî**, pek geç kalmış dahî olsa, âhir ömründe nedâmet göstermiştir.

Prof. Dr. **Osman Turan** merhumdan dinlediğime göre **Bediüzzaman Said-i Nursî**, 1960 Yılı'nda vefâtıyla nihâyetlenen Urfa seyahatine çıkarken veya biraz daha önce Ankara'daki evlerini ziyaret etmiş ve O'nun kayınvâlidesi **Nemîka Sultan**'dan dedesi adına helâllik istemiştir:

Bilindiği üzere **Osman Turan** Bey'in kayınvâlidesi **Nemika Sultan, Selim Efendi**'nin kızıydı. **Selim Efendi** ise, **Sultan II. Abdülhamid**'in en büyük oğluydu. **Nemîka Sultan,** Ankara'da damadıyla birlikte yaşamakta ve bir apartman katında kendisine tahsis edilen odadan çıkmayarak devamlı ibâdetle meşgul olmaktaydı. Vâkî ısrar üzerine misafirlerin yanına gelmiş ve **Said-i Nursî** merhum, şu sözlerle kendisinden helâllik dilemiştir:

"-Sultan Efendi Hazretleri!.. Biz, gençlik sâikasıyla İttihadçılar'ın propagandalarına kapılarak dedeniz merhum **Abdülhamid Han** Hazretleri hakkında pek çok itâle-i kelâmda (lisânen tecâvüzde) bulunduk. O'nun vârisi sıfatıyla sizden helâllik diliyorum. Ben bir ölüm yolcusuyum. Kabre az mesafem kaldı. O'nun nâmına bana hakkınızı helâl ediniz!.."

Nemîka Sultan:

-Ne beis var hocaefendi!.. O zamanın siyâseti icabı böyle çok işler oldu!.. Artık geçen geçti." demişse de **Bediüzzaman** sarahaten "Helâl ettim!.." cümlesini duymak istemiş ve bunu Sultan Efendi ye ısrar ederek üç kere tekrarlatmış ve sonra da:

"-Oh! Elhamdülillah, inşallâh bu haktan da kurtuldum. Artık müsterih olarak ölebilirim!"" demiştir.

Hakikaten o anda Urfa'ya gitmek üzere yola çıkmış bulunuyordu. Urfa'ya varmış ve kısa bir müddet sonra da orada vefât etmiştir.

II. Meşrûtiyet'in ilânı üzerine Selânik'teki "**Hürriyet Meydanı**"nda düzenlenen bir mitingde bir konuşma yapmış, bu konuşma "**Nutuk**" adıyla basılıp halka dağıtılmıştır. (Kütübhâ-

ne-i İctihad, İstanbul, 1326)

Daha sonra **Sultan Reşadla** görüşen **Said-i Nursî,** O'ndan Van'da tesis etmek istediği medrese için yardım almış ve hayatının sonuna kadar bu para ile yaşamıştır. Vefâtında, bu altınlardan arta kalanlar, benim Eskişehir Askerî Cezâevi'nden hapishânc arkadaşım olan **Hüsrev Altınbaşak**'ta kalmış O da bunları bozdurarak bugünkü **"Hayrat Vakfı"**nı kurmuştur.[104]

104 Fazla bilgi için Bkz. **Bediüzzaman Said-i Nursi ve Hayr-ül Halefi Ahmed HüsrevAltınbaşak**(Heyet) , Isparta 2013

CEVAT RİFAT ATİLHAN
(1892-1967)

"**Macar**" lâkabıyla[105] anılan **Rifat Paşa**'nın oğludur. **Rifat Paşa**'nın mutasarrıf bulunduğu Şam'da doğmuştur. Meşhur **Sâmi Rifat**'ın kardeşidir. Askerlik mesleğine intisab etmiş teğmenliğinde Arnavut isyanında vazife görmüş Balkan Harbi'nde Bulgarlar'ın Edirne'yi muhâsarasında esir düşmüş iki yıl esâretten sonra Mersinli **Cemal Paşa**'nın emrinde Sina ve Filistin cephelerinde bulunmuş kahraman bir askerdir. **Sultan Vahideddin** merhumun saltanatı terk edişinde bir komplo ile İttihadçıların meşhur "**Bekirağa Bölüğü**"nde hapsedilmiş ve idam talebiyle muhâkeme edilmiştir. Daha sonra Mersinli **Cemal Paşa**'nın Harbiye nâzırı olmasıyla O'nun yâverliğini yapmıştır.

Millî Mücâdele'de Zonguldak Cephesi'nde Fransızlar'la milis kuvvetlerinin başında kahramanca çarpışmış olmasından dolayı meclisçe kendisine generallik rütbesi tevcih edilmiştir. Milli Mücâdele'den sonra yazı hayatına atılmış ve daha çok Yahudi aleyhtarı neşriyatıyla iştihar etmiştir. Bu bâbda yetmiş civa-

---

105 Fazla bilgi için Bkz. **Mahmud Çetin**-Boğazdaki Aşiret, İstanbul 2008, sh. 67 vd.

rında eseri vardır. Bu eserler çok ilmî olmamakla beraber Dünyâ'da ve ülkemizdeki Yahudi fitnelerinin anlaşılmasında yörük çadırlarına kadar duyurduğu gerçeklerle büyük bir hizmet ifa etmiştir.

Milli Mücâdele'den sonra tamamen yazı hayatıyla meşgul olan **Cevat Rifat Bey**, 1942 senesinde uydurma bir hükümet darbesi ithamıyla tevkif edilmiş on bir ay hapis yattıktan sonra Mareşal **Fevzi Çakmak**'ın tezkiyesiyle kurtulmuştur. Fakat daha sonra 1952 Yılı'nda Malatya'da sabetayist **Ahmed Emin Yalman**'a karşı vâkî bir sûikasde müşevvik addolunarak **Serdengeçti Osman Yüksel** ve **Necip Fâzıl**'la birlikte bir seneye yakın hapis yatmıştır.

Cevat Rifat Bey önceleri Beşiktaş Serencebey'de otururdu. Daha sonra Erenköy'e taşınmışsa da hafta sonları Beşiktaş'a gelir buranın postahânesinde posta kutusuna gelen Yahudi aleyhtarı kitap, dergi ve gazeteleri toplayarak **Şeyh Şâmil**'in damadı **Osman Paşa**'nın Serencebey'deki harap köşküne intikal ederdi. O'nun buradaki dost halkası arasında **Nubar** adında bir ermeni genci vardı ki yedi sekiz dil bilirdi. O **Cevat Rifat** adına Dünyâ'daki antisiyonist mahfellerle temasa geçmiş ve onların yayınlarının **Cevat Rifat**'a bu posta kutusuyla intikalini sağlardı. **Cevat Rifat Bey**'le birlikte **Osman Paşa** Köşkü'nde bu dergi ve gazeteler taranır, tercümesi gereken yerler işaretlenerek onlar **Nubar** tarafından tercüme olunarak kendisine verilirdi. Eserlerinin çoğu bu suretle meydana gelmiştir. Ancak bunlar arasında büyük Doğu'da tefrika edilen "**Görünmeyen İnkılâb**" isimli tefrika O'nun hâtıratı mâhiyetinde olup **Cemal Paşa**'nın emrindeyken şâhid olduğu vak'aları ihtiva etmektedir.

Ben de Serencebey'de oturduğum için O'nun bu sohbetlerine katılırdım. Kendisini fevkalâde dürüst, nâmuslu ve vatansever bir insan olarak tanıdım. Ölümüne kadar dostluğumuz devam etmiştir. Kendisinden dinlediklerimden çoğu yazılmış olduğu

için bunlardan nakiller yapmıyorum. Ancak bana anlattığı câlib-i dikkat bir vak'ayı Almanya'da yayınlanan Sebil Dergi'mde şöyle hikâye etmiştim.

27 Mayıs İhtilâli'nin ilk günleriydi. Bir gün merhum Cevat **Rifat Atilhan** ziyâretime gelmişti. Oradan buradan konuşurken söz ihtilâle, O'nun mâhiyetine ve ihtilâlcilere intikal etti. Bu arada merhum dedi ki:

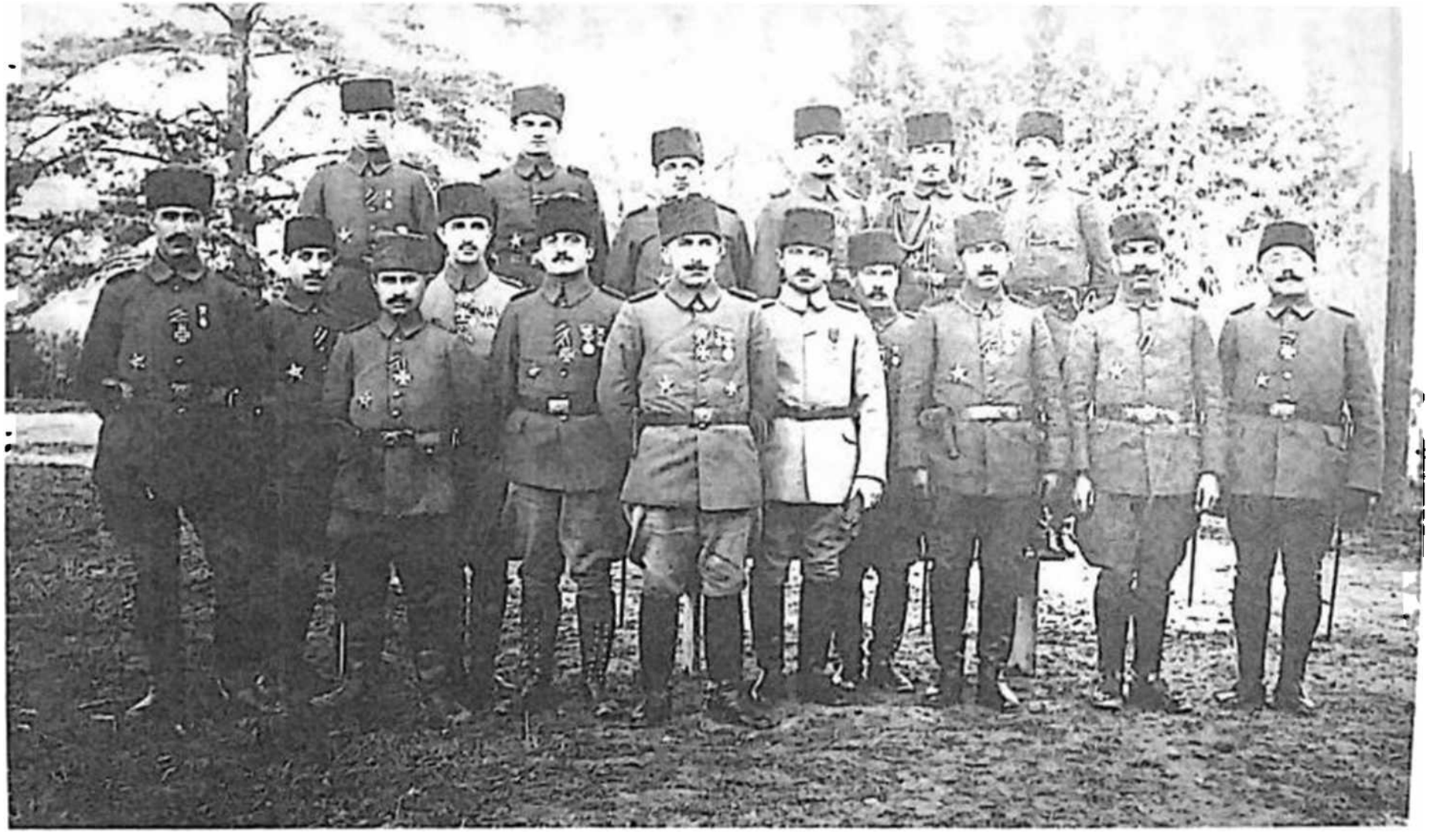
"-Bilir misiniz ki, **Cemal Gürsel** benim silâh arkadaşımdır. Biz O'nunla gençlik yıllarımızda meşhur "**Kanal Harekâtı**"nda birlikte bulunduk. O zaman ikimiz de teğmendik."

Söz **Cemal Gürsel**'e intikal edince O'nun şahsiyyeti etrafında konuşmaya ve ne yapmasının muhtemel bulunduğunu tahmine çalıştık. Kulaktan kulağa fısıltı sûretinde öğrenmiştik ki; **Cemal Gürsel** ihtilâlde doğrudan doğruya methâldar değilmiş. O'nu Albay **Alparslan Türkeş** ihtilâlin birinci günü İzmir'den uçakla alıp getirtmiş ve sırf rütbesi sebebiyle ön plâna çıkartmıştı. O zaman **Türkeş**'in bu tutumunu 1952 Mısır İhtilâli'nde Nâsır'ın General **Necib**'i kullanmasına benzetiyor ve asıl müessir adamın **Türkeş** olacağını tahmin ediyorduk. Bu sebeple merhum **Serdengeçti Osman Yüksel, Cemal Gürsel** için "**selin getirdiği bir kütük**" tâbirini kullanıyordu.

Serdengeçti Osman Yüksel'in **Cemal Gürsel** hakkında pek çok bilgisi vardı. Sonradan öğrendik ki; bu bilgileri "**Millî Birlik Komitesi**"nin o zaman sekreterliğini yapmakta olan **Necdet Calp**'dan öğreniyormuş.

Necdet Calp O'nun mektep arkadaşıymış. **Cemal Gürsel** O'nu birlikte vazife gördükleri bir yerden tanıyormuş, ihtilâl olduğunda **Necdet Calp** Siirt valisiymiş. Kendisini oradan alıp Komite Sekreterliği'ne tâyin etmiş bulunuyorlardı.

Şu yakınlık sebebiyle Ondörtler Hâdisesi olup bittikten yani **Türkeş** ve arkadaşları **Cemal Madanoğlu**'nun müessir olduğu darbe içi bir darbeyle komiteden uzaklaştırıldıktan sonra

Cevat Rifat Atilhan'ın da bulunduğu "Galiçya Cephesi"ndeki XV. Kolordu zabitanı bir arada

bir akşam üzeri **Serdengeçti Osman Yüksel** Ağabeyle **Necdet Calp**'i ziyârate gittik. Herkesin merak ettiği, **Menderes**'in idam edilip edilmeyeceği mes'elesiydi. **Necdet Calp** bize teminat üstüne teminat veriyor, böyle bir şey olmayacağını ifâde ediyordu.

"-Hiç kimse idam edilmeyecek. Çünkü **Cemal Paşa** idam istemiyor." diyordu.

Sonra bize "**Millî Birlik Komitesi**"nin toplandığı salonu gezdirmişti. Burası hükümetin içtima ettiği toplantı salonuydu. **Necdet Calp**'la bu salon arasında sadece bir kapı vardı. Mahrem konuşmalara bile şâhid olduğunu söyleyerek idam olmayacağı yolunda teminat üstüne teminat veren ve bu sûretle eski arkadaşı **Osman Yüksel**'in yüreğine su serpmeye çalışan **Necdet Calp** kendinden başka hiç kimsenin mevcud olmadığı o sırada bize toplantı salonunu gösterirken **Cemal Gürsel**'in oturduğu anlaşılan başbakanlık koltuğu gözüme ilişti. Bunun, oturanın başı hizasındaki üst kısmında altı köşeli Yahudi yıldızı tahta koltuğa oyularak işlenmiş bulunuyordu. Bilmem hâlâ Türk Başvekilleri bu koltukta mı otururlar? **Necdet Calp**'a belli etmemek için bu gerçeği kaş göz işâretiyle birbirimize anlatmaya çalıştık. Zîrâ **Osman** Ağabey daha önce **Necdet Calp**'in hafif solcu ve hafif kemalist bir hüviyette olduğunu kendisiyle sırf şahsî bir yakınlığı bulunduğunu ifâde etmişti. (Nitekim O, daha sonra bu mahiyette bir parti kurmuştur.)

Merhum **Cevat Rifat Atilhan, Cemal Gürsel**'le ilgili olarak o gün bana çeşitli hâtıralar nakletti, İttihatçı sergerdelerinden **Cemal Paşa**'nın hayal mahsûlü meşhur "**Kanal Seferi**"nin tafsilâtını verdi. Bunların hiçbiri hatırımda kalmadı. Lâkin bir vak'a anlattı ki; câlib-i dikkatti:

"-Biz" dedi "Kanal Harekâtı'nda üç dört kişi silâh çatmış dinleniyorduk. Kumda bağdaş kurmuş oturmuştuk. Yanımıza çingene olduğunu tahmin ettiğimiz bir kadın geldi ve falımıza bakmak hususunda ısrar etti. Fala inandığımızdan değil de sırf

vakit geçirmek için O'na fal baktırdık. Herkese birşeyler söyledi. Bunları unuttum. Lâkin beraber olduğumuz arkadaşlardan biri de **Cemal Gürsel**'di. O zaman (1916) soyadı yoktu. Mülâzım (teğmen) **Cemal** diye biliniyordu. Kadın O'na dedi ki;

"—Aa!... sen Padişah olacaksın!..."

Bu sözü duyunca hepimiz kahkahayı koyverdik. Öyle ya Mülâzım **Cemal Efendi** nerde padişahlık nerde?

Arkadaşlarımızdan birisi de **II. Sultan Abdülhamid** merhumun en sevdiği şehzâdesi **Abdürrahim Efendi** idi. O da küçük rütbelerde bir subaydı. Sonradan Fransa'da fakr-u zarûrete düşerek intihar etmiş olduğunu duyduğum bu değerli şehzâde hakikaten çok iyi bir subaydı. Aramızdan birisi O'nu göstererek falcıya:

Şehzâde Abdürrahim Efendi

"—Hanım sen bu falı yanlış baktın. Bu falı O Efendi'ye (**Cemal Gürsel**'e) değil de şu efendiye, (Şehzâde **Abdurrahim Efendi**'ye) bakacaktın. Zîrâ Padişah olabilecek olan odur!..."

Böyle deyince kadın ciddileşti ve

"-Hayır, benim falım yanlış olmaz! O efendi Padişah olacak!" dedi ve ilâve etti.

"-Fakat seni bir hastabakıcı öldürecek, dikkat et!..."

Cevat Rifat Bey bu bilgiyi verdikten sonra dedi ki:

"-Radyodan ihtilâlin lideri olarak O'nun adını işitince bu falı hatırladım!... Herif işte padişah oldu. Bu o demektir. Bekle-

yelim bakalım falın ikinci kısmı da çıkacak mı?"

Falın ikici kısmının çıkıp çıkmadığını kesinlikle söyleyemeyiz. Fakat muhtemel görülmektedir. Zîrâ **Cemal Gürsel** bir hayli esip savurduktan sonra nihâyet yatağa düştü. Uzun zaman devam eden rahatsızlığının sonunda nebâtî bir hayata girdi. Kendisini Amerika'ya götürdüler. Burada da uzun zaman nebâtî hayatına devam ettikten sonra tam da **Menderes**'in bir idam yıldönümü olan 17 Eylül günü hayata vedâ etti. Acabâ bu sırf bir tesâdüf eseri midir? Yoksa yıllar süren tedâvisinden ümit kesilince bir hastabakıcının vurduğu bir iğneye mi kurban gitmiştir? Doğrusu araştırılmaya değer!

Bu vak'ayı zikredişim sebebiyle fala itibar atfettiğimiz sanılmasın. Ancak fal görünen bazı kehânetler, o kılıfa girmiş başka şeyler de olabilir.

*

Cemal Gürsel'le alâkalı olarak bir hâdise de **Vehbi Bilimer**'den dinlemişimdir. **Vehbi Bilimer, Cemal Gürsel**'in sınıf arkadaşı olan bir mütekaid albaydı. Bu sebeple **Gürsel**'in İstanbul İmam-Hatip Mektebi'ni teftişe kalkıştığında O'nunla beraber olmuştu. **Cemal Gürsel**'le bir sınıfa girmişler. **Gürsel**, talebelere söylediği bir cümlenin Arapça'ya tercüme etmelerini teklif etmiş. Bir iki talebe bu tercümeyi yapmışsa da zaman zaman duraksamasından ve bazı arkadaşalarının itirazından cesâretle:

"- Bu nasıl şey?! Kaç senedir Arapça okuyorsunuz. Basit bir cümleyi tercüme edemiyorsunuz." diyerek talebeleri azarlamış. Maksadı imam-hatipleri kapatmak için bir bahâne elde etmek olduğu anlaşılıyordu. **Vehbi Bey** imam hatipleri ayakta tutmaya çalışan İlim Yayma Cemiyeti'nin idârecilerinden biriydi. O'nun maksadını sezmiş ve **Cemal Gürsel**'e sınıfın huzurunda:

"- Biz de Harbiye'de dört sene Fransızca okuduk. Hadi sen bu cümleyi Fransızca'ya tercüme et bakalım." demiş.

O gün ihtilâl liderine bu sözü söylemek büyük bir cesâret

işiydi. Fakat **Vehbi Bey** O'nun eski bir silâh arkadaşı olmak dolayısıyla böyle bir tavır sergilemekten içtinab etmemişti. **Cemal Gürsel** bu teklifi kabul ile cümleyi Fransızca'ya çevirmeye çalışmayarak sınıftan çıkıp gitmiştir. Bu sahne gazetelerde haber olmuş, **Gürsel**'in sınıftan yazı tahtası başında fotoğrafi yayınlanmıştı. Bu neşriyat üzerine ben ertesi günü yakın dostum olan **Vehbi Bilimer**'e orada konuşulanları sormam üzerine bunu bana anlatmıştı.

*

Söz **Vehbi Bilimer**'den açılmışken O'nun hakkında da bir başka vak'a söyleyeyim:

Vehbi Bilimer, Erzurum asıllı İstanbul'un sayılı zenginlerinden Narmanların damadıydı. Hanımına büyük bir servet çeştli gayrimenkuller kalmıştı. Emekliliğinden sonra İlim Yayma Cemiyeti'nden arkadaşı olan **Rahmi Köseoğlu Bey** ile manifatura toptancılığı yapmaya başlamış ve bir kollektif şirket kurmuşlardı. Mâlûm olduğu üzere kolletif şirketlerde ortağın selahiyeti hududsuzdu. Ortağının oğluna şirketi temsil selâhiyeti vermişler, O da kumar müptelâsıymış. O'nun sûistimallleri yüzünden **Vehbi Bey**'in mülklerinin pek çoğu haczen satılmıştır.

Günlerden bir gün o ortak vefât etmiş. Teşvikiye Câmii'nde cenâze namazı kılınacakmış. Mevsim kışmış. **Vehbi Bey** çoktan ticareti terk etmiş ihtiyar olmuştu. O soğuk günde paltosunu giymiş, evden çıkmaya hazırlanırken hanımı:

"- Bu soğukta nereye gidiyorsun?!" diye sormuş. **Vehbi Bey**, cevap vermeyince:

"- Sen **Rahmi Köseoğlu**'nun cenâzesine gidiyorsun. Anladım."demiş ve devam etmiş:

"-Be adam, babamın gül gibi malları o adamın serseri oğlu yüzünden elimizden çıktı. Babası da bu işi seyretmekten başka bir şey yapmadı. Sen o adamın cenâzesine mi katılmak istiyorsun?!"

Gürsel, Türkçe Kur'ân istiyor

Devlet Başkanı, İslâm Enstitüsünde "Biz dini milli bir hüviyetle kavramak mecburiyetindeyiz,, dedi

Vehbi Bey bu itiraza şu karşılığı vermiş:

"- Hanım," demiş. "Elli senelik âilemsin. Sana keder verici bir sözüm var mı? Bugün bana mâni olursan seni incitirim. Evet, ben O'nun cenâze namazına gidiyorum. İmam "*Hakkınızı helal ettiniz mi?*" diye sorduğunda "*Helâl ettim.*" diyerek geri döneceğim. Sen âhiretteki azabın dehşetini düşünmüyorsun. Benim yüzümden bir Allah kulunun böyle bir azaba dûçar olmasını asla kabul edemem."

Vehbi Bey, böyle fazilet sâhibi bir insandı. İlim Yayma Cemiyeti O, **Vehbi Çıkrıkçıoğlu, İsmail Niyazi Kurtulmuş, Fehmi Bilge, Nuri Topbaş, Süleyman İshakol, Refik Bürüngüz, Abdurrahman Cansu, Fahreddin Kiğılı, Hulûsi Topbaş, Seniyüddün Başak**[106]gibi malıyla canıyla İlim Yayma Cemiyeti'ne hizmet

---

106 **Seniyüddin Başak**, Lozan müzâkereleri esnasında **İsmet Paşa**'nın müşâvirlerinden biriydi. Ben kendisini İlim Yayma Cemiyeti'nde çalışmaktayken tanıdım. O zaman avukatlık yapmaktaydı. Kendisine Lozan müzâkereleriyle ilgili sorduğum suallere sadre şifa bir cevap vermemişti. Fakat O'nun **Abdülhamid**'in hal'ine dâir bir beyanını **Mithat Sertoğlu** nakletmektedir ki; ben bunu "**Bir Mazlum Padişah: Sultan II. Abdülhamid**" isimli eserimde şöyle anlatmış bulunmaktayım:

"Bütün bu nakillerden **Hacı Nûri Efendi**'nin karakter sahibi bir âlim olduğunu ve fetvâyı kerhen imzaladığı anlaşılmaktadır. Biz buna bir de "**mecbûren**" kelimesini eklemek istiyoruz. Zira **Elmalılı Hamdi, Şeyhülislâm Ziyâeddin, Fetvâ Emini Hacı Nuri** ve ulemâdan bazı milletvekilleri bir encümen hâlinde toplanmışlardı. **Hacı Nûri Efendi**'nin mukâvemetini kırmak için **Mustafa Âsım Efendi**, O'nun kulağına eğilerek gizlice bir şeyler söylemiştir. Bunun üzerine:

_"Allah hepimizin günahlarını afv etsin!.," diyerek imzâyı atmıştır. Acaba bu sözler neydi? **Midhat Sertoğlu**, uzun bir takipten sonra **Seniyüddin Başak** vasıtasıyla bu sözleri **Mustafa Âsım Efendi**'nin bilâhare Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi**'ye ifşa etmiş olduğunu öğrenerek bunu bir makalesinde şöylece kayıd ve ifade etmiştir:

"*Fetva emini Hacı Nûri Efendi'nin inadında sebat edeceğini anlayınca, kulağına eğilip şunları söyledim:*

"*-Ortalık ayakta... Abdülhamid'in hal'inden başka çâre kalmamıştır. Bunun için fetvayı imzala. Çünkü hal' edemezlerse öldürürler ve sen bunu imzalamamakla ölümüne sebep olmuş olursun.* "

Hacı Nûri Efendi bir ân yüzüme bakıı, kâni oldu ve imzaladı. " (**Mithad** Sertoğ-

etmiş olan insanlar maâlesef bugün unutulmuştur. Hâlbuki bugün dinî hayatımızdaki gelişmenin temelinde bu fedakâr ve mübârek insanlar vardır. Bunların millete tanıtılması vicdanî bir borçtur.

*

Cevat Rifat Bey'le bir hâtıram da benim "**Sarıklı Mücâhidler**" isimli eserimle alâkalıdır. Şöyle ki:

Ben bu kitabı yazmadan evvel birçok seyahetlerde bulunarak

---

lu- Yayınlanmamış Bir Hâtıra, Hayat Tarih Mecmuası, s. 9, Eylül 1974, sh. 14 vd.)

Kaynak göstermeden iktibaslarda bulunmayı âdet edinmiş olan arkadaşımız **Ziyâ Nur** da bu gerçeğe temasla şöyle demektedir:

*"**Hacı Nûri Efendi**'nin bu fetvayı bile kabul etmek istemediği, ancak kendisine söylenen pek fecî bir tasavvur üzerine rızâ gösterdiği de rivâyet edilmiştir. Son Osmanlı Şeyhülislâmı **Mustafa Sabrî Efendi**'den rivâyet edildiğine göre, **Hacı Nûri Efendi** herçe-bâd-âbâd (ne olursa olsun) fetvayı kabul etmemekte kararlıdır. Fakat İstanbul Meb'usu olan ve İlmiyeden bulunan **Mustafa Âsım**, Fetva Emîni'nin kulağına eğilerek:*

*"-Bu fetvayı kabul etmezsen **Abdülhâmîd**'in hal'i mümkün olmaz, saltanatta kalmasına da imkân yoktur; hal' edemezlerse katl ederler. Sen de ölümüne sebep olursun." demiş; **Hacı Nûri Efendi** bunun üzerine rızâ göstermiştir."*

(Bkz. **Kadir Mısıroğlu**-Bir Mazlum Padişah: **Sultan II. Abdülhamid**, İstanbul 2015 sh. 567 vd.)

Ben **Mithad Sertoğlu**'nun zikri geçen bu makalesine istinaden bunları yazdıktan sonra tatmin olmadım. Araştırmaya devam ettim. **Mustafa Sabri Efendi** Kahire'de yaşamaktayken orada talebesi ve ahlâken güvenilir bir insan olduğuna inandığım **Emin Saraç Hocafendi**'den meseleyi tahkik ettim. Zira O, **Sabri Efendi**'nin sohbetinde çok bulunmuş bir kimseydi. **Mustafa Âsım**'dan böyle bir söz duymuş olduğunu sizin de bulunduğunuz bir Meclis'te **Sabri Efendi** *"fetva vermeseydi öldürülecekti bunun için verdi"* tarzında bir söz söyledi mi?" diye sordum. **Emin Saraç Hoca**:

"-Evet, **Hamdi Efendi**'nin kendisine böyle söylediğini Hocaefendi bir sohbetinde bize de anlatmıştı." dedi. Böylece benim için rivâyetin **Sabri Efendi**'ye kadar olan kısmının doğru olduğu tahakkuk etmiş oldu. Lâkin sonradan vicdan azabı çekilerek böyle bir şey uydurulmuş mudur, yoksa gerçekten böyle mi olmuştur bunu bilemem. Bu hususu da okuyucuların takdirine bırakıyorum.

Benim sualime böyle cevap veren **Emin Saraç Hocaefendi** internette kardisiyle yapılan bir röportajda **Hamdi Efendi**'ye şöyle dediklerini naklediyor:

"-Sen" diyorlar "sultanın sokakta, ayaklar altında çiğnenmesini mi istersin, yoksa bunun canını kurtarmayı mı?" Orada fetva metni yazılıyor. Fakat

Milli Mücâdele'de hizmeti sebkat etmiş olanların hayatta olanlarıyla veya vârisleriyle görüşerek mâlûmat toplamıştım. Sonra gidemediğim yerlerden de böyle bilgiler elde etmek için bir el ilânı hazırladım. Bu el ilânına "Sarıklı Mücâhidler"den biri olan Şükrü Çelikalay'ın sarıklı tüfekli bir resmini derç ettim ve muhitlerinde bu gibi insanlardan haberdar olanların beni bilgilendirmesi ricasında bulundum. Bu el ilânını başta müftülükler olmak üzere pek çok yere postladım. O zaman ben Beyazsaray kitapçılar çarşısında yayıncılığa yeni başlamış bulunuyordum. Komşu dükkânlarından birinde İmam-Hatip Derneği'nin Toprak isimli dergisi çıkarılıyordu. Burayı idâre eden Sinan Yıldız'a da gelip gidenlere dağıtması ricâsıyla bunlardan bir tomar vermiştim. Burada onu bir genç görmüş. Okuduktan sonra:

"- Böyle bir kitap çok satar." dedikten sonra Cevat Rifat Atilhan Bey'e giderek bu isimde bir kitap yazmasını rica etmiş. Cevat Rifat Bey o sıralarda rahatsızdı. Evinden pek çıkmıyordu. O'na benim teşebbüsümden bahsetmeksizin böyle bir kitap yazarsa kendisinin bunu satın alıp bastırabileceğini söylemiş. Peşinen de bin beş yüz lira para vermiş. Cevat Rifat Bey eski Sebilürreşad Dergileri'ni karıştırarak muhtasar yani risâle hacminde bir derleme meydana getirmiş. Şahsî müşâhedesine istinaden de kendisinin Zonguldak havâ-

---

Hamdi Efendi bu meselede zararın hafifini ihtiyar etmişti, başka bir şey değil."
(http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=2227&ctgr_id=59)

Bütün bu rivâyetlerde müphem kalan bir nokta var. Kulağa söylenen bu sözler fetvayı imza eden Hacı Nuri Efendi'ye mi yoksa O'nu takrir ettirip yazdıran Hamdi Efendi'ye mi söylenmiştir. Burası aydınlanamıyor. Acaba her ikisine de mi bu mealde bir söz söylenmiştir o da belli değil.

Söz Elmalılı Hamdi Efendi'den açılmışken bir noktaya temas etmek isterim. Bugün, Hamdi Efendi'ye ısmarlanan tefsir kullanılarak M. Kemal Paşa'nın dindarlığını (!) isbat etmeye çalışanlar zuhûr etmiştir. Hâlbuki bu tefsir ve meal aslının yerine hatta ibâdette meal ikame edilmek için yapılmış bir teşebbüstü. Bu teşebbüs akim kalınca Hamdi Efendi Tefsiri depolarda bekletilerek taa 1950 Yılı'na kadar gün yüzüne çıkarılmamıştır. Galiba Aksekili Hamdi Efendi'nin Diyânet İşleri reisi olmasından sonra ortaya çıkarılarak üniversitelilere talebe hüviyetini göstermek şartıyla bedava dağıtılmıştır. Ameller niyetlere göre değerlendiğine göre buradan M. Kemal'in lehine bir hüküm çıkarılamayacağı âşikârdır.

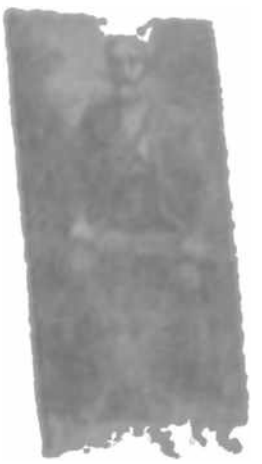
lisinde Fransızlarla mücâdele ederken tanıdığı Bartın müftüsünü eklemiş. Bu delikanlı takriben bir ay sonra böyle bir müsveddeyle tekrar Sinan Yıldız'ın yanına gelince O kendisini kınamış. Durumdan beni haberdar etti. Birlikte Cevat Rifat Bey'e gidip durumu anlattık. Cevat Rifat Bey fevkalâde dürüst bir insandı. Bu duruma çok üzüldü.

"-O'na söyleleyin müsveddeyi bana iâde etsin. Parasına dokunmadım. Ben de O'na verdiği parayı iâde edeyim ." dedi. Galiba Sinan Yıldız da o çocucuğa bu mealde bir mektup da gönderdi. Ben de kendisine dedim ki:

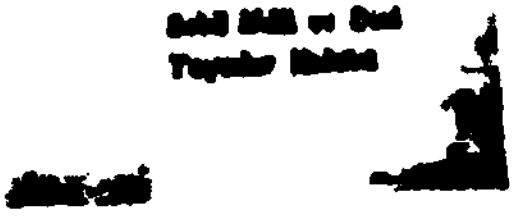
"- Müsveddeyi geri alabilirseniz ben oradaki mâlûmatı da eserime sizden gelen bir mâlûmat olduğunu belirterek derç ederim." Böyle ayrıldık. O delikanlı müellifin bu tâlimatına riâyet etmeyerek bu kitabı benimkiyle iltibasa mahal olmaması için "Sarıklı Kahramanlar" adıyla bastırmıştır. Tabiî benim kitabım bu gün on üçüncü baskısını yapmıştır. O eser ise unutulup gitmiştir.

"Sarıklı Mücâhidler" isimli eserimle ilgili bir dedikoduyu da Nezih Uzel yapmıştır. Enderun Kitabevi'nde bu eseri Özbekler Tekkesi şeyhi Necmeddin Efendi'nin yazdığını benim de O'ndan intihal ile bu kitabı ortaya çıkardığımı iddia etmiştir. Nezih Uzel, mevlevî geçinen bir ayyaştı. Hayatta yüzünü de görmüş değilim. Bu uydurmanın da menşei şu olsa gerektir:

Ben bu kitabı yazarken dostluğum olan Necmeddin Efendi'yle görüştüm. O'na sâdece Özbekler Tekkesi'nin Millî Müca-

Açık Mektup

"Sarıklı Mücâhidler" isimli eserimiz için bilgi toplamak üzere yayımladığımız açık mektup

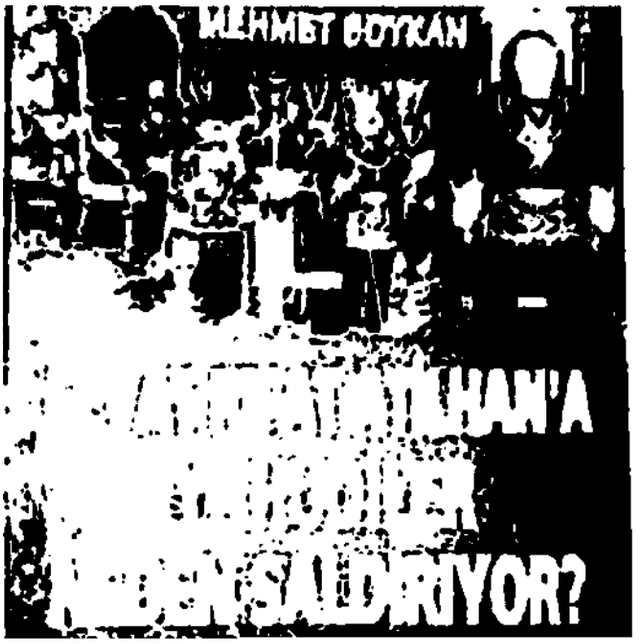
Merhum
Cevat Rifat Atilhan

İSTİKLAL HARBİNDE SARIKLI KAHRAMANLAR

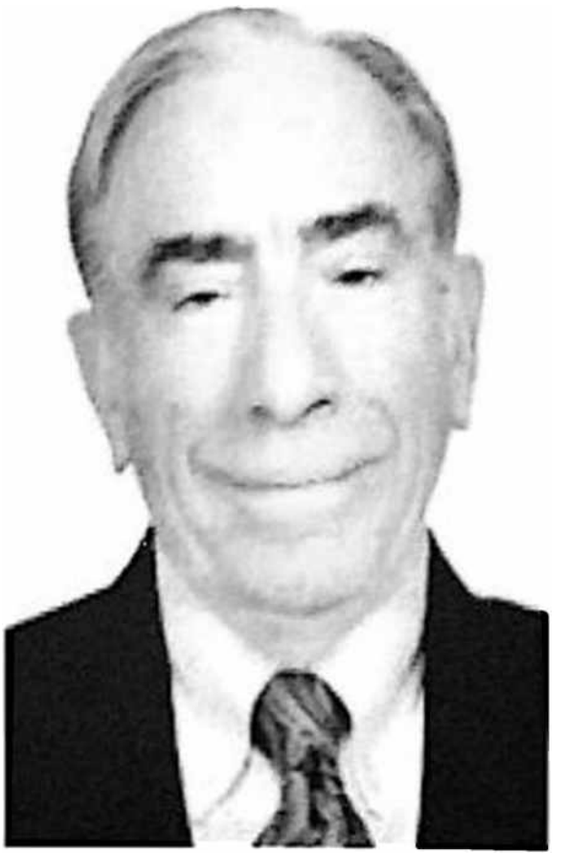
YAZAN: ESER

dele'deki hizmetleri hakkında sual sordum. Bana bir şey yazıp yazmadığımı sordu. Yazdıklarımı kendisine okudum. Cevabı:

"- Benim buna ekleyecek bir şeyim yok! Sen hâdiseyi iyi tahkik etmişsin. Benden fazlasını biliyorsun." demiştir. Nezih Uzel de bu tekkeye gidip gelenlerden biriydi. İhtimal O'ndan bu görüşmeyi öğrenmiş, buna kuyruklu bir yalan eklemekten içtinab etmemiştir.

ALPARSLAN TÜRKEŞ
(1917-1997)

1917 Yılı'nda Lefkoşe'de doğan **Alparslan Türkeş**'in asıl adı **Hüseyin Feyzullah**'tır. **Feyzullah** babasının adı olduğu için soyadı kanunundan evvel baba adı isme ilâve olunarak söylenirdi. Bir kurmay subay olan **Alparslan Türkeş** 1944 târihindeki "**Irkçılık Turancılık**" davasında **Nihâl Atsız Bey**'in arkadaşlarıyla birlikte muhâkeme edildi. Diğerleri gibi O da "**tabutluk işkenceleri**"nden geçti. 1948Yılı'nda Harp Akademisi'ni bitirerek kurmay oldu. 1959 Yılı'nda albaylığa yükseldi. Bu rütbede iken 27 Mayıs 1960 İhtilâli'ne katılarak Millî Birlik Komitesinde yer aldı. Bir nevi başbakanlık demek olan başbakanlık müsteşarlığını deruhte etti. **Reşad Akşemseddinoğlu**'na âid bahiste anlatıldığı üzere **Cemal Madanoğlu**'nun yaptığı darbe ile kendisiyle birlikte on üç arkadaşı da komiteden atılarak gece yarısı güya vazifeli bir sûrette yurt dışı elçiliklerine müşâvir olarak tâyin edildi. **Türkeş** Hindistan'daki Türk Büyükelçiliği'ne gönderildi.

1963 Yılı'nda yurda dönerek Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partileri'nin birleşmesiyle meydana gelen CKMP'ye girdi.

1965 senesinde bu partiye dâhil eylediği gençlerin desteğiyle eski kadroyu tasfiye ederek bu partinin umûmî reisi oldu. Partiyi "**Dokuz Işık**" isimli eserindeki görüşler doğrultusunda yeniden teşkilâtlandırdı. 1969 senesindeki Adana kongresinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin adı Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirildi. 1980 İhtilâli'nde bütün partiler kapatılarak aynı isimde yeniden kurulamayacakları kararlaştırılınca Milliyetçi Çalışma Partisi adıyla yeni bir parti kurdu. Lâkin kapatılmış olan MHP'nin devamı olduğu yolunda bir iddia ile kapatılma tehlikesine karşı bu partinin kurucularını eski partisinde fiilen bulunmamış olan kimselerden teşkil etti. Bugün o partinin başındaki Bahçeli ve diğer kurucular böylece siyâset sahnesinde görünebildiler. Daha sonra İhtilâl'in tesiri azalınca kapatılan partiler birer birer eski isimlerini almaya başlayınca o da Milliyetçi Çalışma Partisi'nin adını yeniden Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirdi. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde başbakan yardımcılığı yapmış olan Albay **Alparslan Türkeş** 4 Nisan 1997 târihinde Ankara'da vefât etti.

*

Ben kendisini 1950'li yıllardan itibaren gıyâben tanımaktaydım. Bu tanışıklığın vicâhiye dönmesi bir hâdise üzerine olmuştur. O da şudur:

1960'lı yıllarda O'nun siyâset sahnesinde bir lider olarak göründüğü günlerde **Süleyman Demirel** başbakandı. Türkeş'in partisinde kendisi gibi on dörtler hareketinin mağduru olan **Dündar Taşer** bu partide toplanan gençleri islâmî bir istikamete sevk etmekteydi. Bu hareket Halk Partisi karşısında Adâlet Partisi'ne rey veren sağcıların MHP'ye kaymaları ihtimali sebebiyle **Süleyman Demirel**'i tedirgin etti. Henüz O'nu daha fazla tedirgin edecek Milli Nizam Partisi ortada yoktu.

MHP'deki bu gelişmeyi baltalamak maksadıyla **Süleyman Demirel**, Yeni Asya gurupunu MHP'ye cephe almak yo-

lunda kullandı. O zaman **Osman Turan** merhum **Süleyman Demirel**'in yardımcısı olduğu için O'ndan öğrendiğime göre **Süleyman Demirel** yeni Asyacılar'a iki yüz elli bin lira vererek **Türkeş**'in İslâm'la bir alâkası olmadığı yolunda bir broşür çıkarmaya onları memur etti. Bu maksatla Yeni Asya gurupunda yer alan Av. **Bekir Berk**'le **Mustafa Polat** adında bir câhil uzun bir röportaj yaptı. Bu röportaj "**İslâmi Hareket ve Türkeş**" ismiyle yayınlanarak câmi kapılarında dağıtıldı. Ben bu broşürü görüp okuduktan sonra Çarşıkapı'da **Bekir Berk**'le karşılaştım. O'nu bu hareketinden dolayı kınadım. Bu işin **Demirel**'in tahrikiyle olduğunu bilmiyordum. Kendisine:

"- Sen bu broşürde **Türkeş**'i islâmî hareketin karşısında gösteriyorsun. Memlekette islâmî gelişmeye engel bunca adam var. CHP'liler lâikliği dînî gelişmeleri boğmak istikametinde yeniden ve hırsla hortlatmaya çalışırken bu gelişmenin karşısında birinci adam **Türkeş**'se bunu isbat et ben de sana katılayım. Halk Partisi'ne karşı ağzınızı açmadığınız hâlde bugün şu hareketiniz bence islâmî harekete bir ihânettir. Orada toplanan gençlere islâmî bir istikamet verilmesinden rahatsız olmanızı anlamak kabil değil." vs. tarzında sözler söyledim. Birbirimizden dargın olarak ayrıldık.

O zamanlar ben yayıncılığa başlamıştım ve Beyaz Saray zemin katta bir dükkânım vardı. Orada milliyetçi gençler "**Millî Hareket**" isimli bir dergi çıkarıyorlardı. Bunlar benim dükkân komşum olup hepsi **Türkeş** taraftarıydılar. Orada bu broşür konuşulurken ben **Bekir Berk**'in sözlerinden bazılarını dînî noktayı nazardan tenkid ettim. Mesela **Mustafa Polat, Bekir Berk**'e şu

mealde bir soru soruyordu:

"- Ağabey, **Alparslan Türkeş** gençlere "Mücadelenizde hiç kimseden kormayacaksınız." diyor. Bu Allâh'tan da korkmayacaksınız demek değil midir?!"

Bekir Berk cevap veriyor:

"- El Hak, öyledir."

Mustafa tekrar soruyor:

"-Böyle bir söz küfür değil midir?"

Bekir Berk:

"-Pek tabi!" diyor.

Broşürü arşivimde bulamadığım için bu sözleri aklımda kaldığı şekliyle burada nakletmiş bulunuyorum. Bu kabil sözlerimi dinleyen gençler:

"-Sen bunları söyle, biz yazalım." demeleri üzerine broşürü okuyarak oradaki haksız ithamlara cevaplar verdim. O sırada oraya **Zekeriya Beyaz** geldi. O da bazı ayet-i kerime ve hadisler ilâve etmesiyle metin Yeni Asyacılar'ın broşürüne cevap teşkil edecek bir hacme ulaştı. O milliyetçi gençler aynı kapak baskısıyla bu metni basıp dağıttılar. Câmialarında bunu baştan sona benim yazdığım şâyi oldu. Hâlbuki gerçek bu değildir. Bunun üzerine **Türkeş** benimle görüşmek arzusunu izhar etti. O sırada Ramazan'dı. Yanına **Osman Yüksel Serdengeçti** ile **Dündar Taşer**'i alarak benim Serencebey'deki evime bir iftara geldi. İftardan sonra birlikte namaz kıldık ve koyu bir sohbete daldık. Burada **Türkeş Bey**'e sorduğum bazı suallere aldığım cevapları nakletmek istiyorum.

Kendisine bu görüşmeden evvel **Dündar Taşer Bey** vasıtasıyla **Rıza Nur**'un hâtıralarını göndermiştim. Bunları okuyup okumadığını sordum. Okuduğu cevabını verdi.

"-Nasıl buldunuz?" diye sordum.

"-Tamamıyla doğrudur. Eksiği var, yanlışı yok." karşılığını verdi. Sonra kendisine **Sultan Aziz** torunlarından **Mahmud Şev-**

ket Efendi'nin vatandan sürgün edilirken yaşadıklarını anlattığı bir teyp kasetini dinlettim. Türkeş bu kasetin bir yerinde gözyaşlarını tutamadı ve:

"- Allah aşkına kapat şunu!" dedi. Anlatılanlara o derecede üzülmüştü.

Kendisine sorduğum suallerden biri de şuydu:

"-Nurcular sizin Said-i Nursî'nin cesedini kabrinden çıkartıp meçhul bir yere nakletmiş olduğunuzu iddia ediyorlar. Bu doğru mu?"

"-Hayır, asla doğru değildir! Bak, sana bu işin nasıl olduğunu anlatayım:

O zaman emekli General Muharrem İhsan Kızıloğlu Dâhiliye Vekili olarak vazife görüyordu. Bir gün Millî Birlik Komitesi'ne gelerek Said-i Nursî'nin mezarını açtırarak cesedini Isparta'ya nakledip gömdürdüğünden bahsetmesi üzerine O'na dedim ki:

"- Durup dururken buna neden lüzum gördünüz?"

"-Konya'da yaşayan kardeşi bana müracaatla böyle bir talepte bulundu. Ben de bunu O'nun talebi üzerine yaptım." dedi. Sonra şunu ilave etti:

"-Câhil halk mezarını Kâbe gibi tavaf ediyorlarmış. Kardeşi bu durumdan rahatsız olduğunu söyleyerek benden bu talepde bulundu." dedi. Benim bildiğim bundan ibârettir." diyerek sözlerini bitirdi.

Bu görüşmeden sonra Türkeş'le çeşitli vesilelerle başka görüşmelerim de oldu. O gün ben de aynen Dündar Taşer gibi ülkücü gençlerdeki dinamizmin islâmî gâyeler emrinde kullanılmasını arzu ediyor ve bu tarzdaki faaliyetlerden memnunluk duyuyordum. Bir gün bu gençlerin Spor Sergi Sarayı'nda bir büyük toplantıları vardı. Ben de dâvet üzerine oraya katıldım. Beni Türkeş Bey yanına oturttu. Bu sırada gençler:

"-Atatürk, En Büyük Türk" diye tempo tutuyorlardı. Tür-

keş'e dönerek:

"- Albayım bu ne hâl?" dedim. Buna karşı dedi ki:

"-**Kadir Bey**, bunlar Kemalist eğitimden geçmiş gençler. Benim elimde halk nâmına bir avuç genç var. Onları da eksikleri, kabahatleri sebebiyle dağıtamam. Hoş gör. Bu işler zamanla düzelir. Sen bilsen onlardan bazıları **Nihâl Atsız Bey**'in tesirinde kalarak Şamanizm'i dava ediyorlar. Böyle bir mantıksızlığı bile görmezden geliyorum. Senin kitapların "**Müslüman-Türk Milleti**" diyerek milliyetle diyâneti birlikte andığın için benim işime çok yarıyor. Kitaplarını onlara tavsiye ediyorum ve böylece gerçekleri görerek yanlışlarından kurtulsunlar istiyorum"

Ben yeni çıkan her kitabımı **Alparslan Türkeş Bey**'e gönderiyordum. O da bana çoğu Osmanlıca olarak teşekkür mektupları göndermiştir. Bunlar şahsî arşivimde mahfuzudur.

Türkeş Bey'le görüşmelerimden birinde O bana dedi ki:

"- Milli Birlik Komitesi'nden beraber olduğumuz **Haydar Tunçkanat** kimdir biliyor musun?"

"-Hayır, nereden bileyim." dedim. İzah etti:

"- Sen de çok iyi bilirsin ki; **Kâzım Karabekir** şüphesiz iyi niyetli olarak birçok Ermeni yetimini askerî mekteplerde okutmuştur. O günkü şartlara bakarak bunlar ortalıkta kalırsa bize düşman yetişirler. Yeniçeriler gibi bunları millî bünyemize kazandırabiliriz diye düşünmüş olmalıdır. Sonradan vâki olan sebeplerle böyle bir durum gerçekleşmemiştir. **Haydar Tunçkanat** o ermeni yetimlerinden biridir."

O'nun bu tesbitini teyid eden bir başka beyana da daha sonra televizyonda şâhid oldum. **Karabekir**'in kızlarından Timsal **Karabekir** bir gün televziyonda dedi ki:

"- Babamın orduya yerleştirdiği ermeni çocuklarının bazılarının kendi çocukları da subay olmuşlardır. Bunlar bayramlarda babama duydukları minnettarlıktan dolayı beni ziyârete geliyor-

lar. "Sen bizim annemizsin." diyerek elimi öperler."[107]

Türkeş, bu görüşmelerimizden birinde bana **Kenan Evren**'le ilgili olarak da şunları söyledi:

"- Milli Birlik Komitesi üyelerinden ... (Burada ismini söylediği şahsı unuttum) bir gün komiteye gelerek binbaşı **Kenan Evren**'in bizi ziyârete geldiğini kendisiyle yapılan konuşmalarda bazı fikirlerine kızdığı için O'nu yüz numara kabinlerinden birine kilitlediğini söyledi. Ben bunu duyunca fena hâlde canım sıkıldı. Kendisine:

"- Sen yanlış anlamışsındır. O aleyhimizde olsa bizi tebrike gelmez. Derhal git ve O'nu oradan çıkar ve kendisinden özür dile!" dedim. **Kenan Evren** böylece halâs buldu. Garip değil midir ki; aynı **Kenan Evren** daha sonra ihtilâl lideri olarak beni ve birçok arkadaşımı hapsedip idamla yargılamak gibi bir vefâsızlıkta bulunmuştur."

Ben 1972 Haziranı'nda Eskişehir'de hapsedildiğim hengâmda bir gün **Türkeş**'in yakınlarından avukat **Nevzat Köseoğlu** yanında Noter olduğu hâlde cezâevine geldi ve bana şunları söyledi:

"-Albay **Türkeş**'in sana selâmı var. Buyurdular ki biz O'na Eskişehir'de yardım edemiyoruz. Çünkü oranın kumandanı **İrfan Özaydınlı** bize ters biridir. Olur da davası bir ceza ile neticelenirse temyizde arkadaşlarımız var, yardımcı oluruz. Sana vekâlet versin."

Nevzat Köseoğlu'nu talebeliğinden tanıyordum. Vatansever bir çocuktu. Fakat benim Eskişehir'de dört tane avukatım vardı. Fazladan bir avukata ihtiyacım yoktu. Bununla beraber **"İkramı kabul ikramdır"** diyerek beraberindeki noter vasıtasıyla **Nevzat Köseoğlu**'nu vekil tâyin ettim. Sonradan hâtıralarımda tafsilâtıyla anlattığım üzere Eskişehir'de yedi sene hapis, yirmi ay sürgün ve beş yıl amme haklarından men cezâlarına çarptırıl-

107 17.05.2009 tarihli Habertürk kanalı Teke Tek programı

dım. Temyiz safhasında **Nevzat Köseoğlu** Erzurum'a giderek davaya girmedi. Bu yüzden O'nunla darıldım. Fakat 74 senesindeki umûmî af kanunu dolayısıyla halâs bulduktan sonra **Türkeş**'e bir teşekkür ziyaretinde bulundum. Bana vaktiyle Spor Sergi Salonu'nda söylediği sözlere benzer iltifatlarda bulunduktan sonra:

"- Önümüzdeki seçimlerde adayımsın. Sana benim seçildiğim Adana'daki ilk sırada yer vereceğim." dedi. Ben kendisine siyâsetle ilgilenmek istemediğimi söyledimse de o ısrarcı oldu. Yuvarlak lâflarla işi tatlıya bağlayarak oradan ayrıldım. Daha sonra "**Sebil Dergisi**"ni çıkarmaya başladım. Bu dergideki yazılarımdan dolayı otuzdan fazla dava açılınca 77 seçimlerinde Milli Selâmet'ten aday oldum. **Türkeş Bey**, bu hâdiseden dolayı benimle selâmı sabahı kesti. Yakınlarından işittiğime göre kendisini tercih etmediğime gücenmiş. Ben de O'na şu cevabı gönderdim:

"-Ben adam seçseydim kendisini seçerdim. Parti seçtim. Zira MSP'de asıl gâye din; MHP'de ise asıl gâye ırk. Tercihimi bu sebeple Millî Selâmet'ten yana kullandım."

Bu küskünlüğe daha sonra bir başkası ilâve oldu. 80 İhtilâli'nden sonra yaşamakta olduğum Almanya'da **Türkeş**'in teşkilâtı izahı uzun sürecek sebeplerden ikiye bölündü. Umumiyetle bu câmianın dindarlarını etrafına toplayan **Musa Serdar Çelebi** "**Türk İslâm Birliği**"ni kurdu. O'nunla ve yardımcısı **Ali Batman**'la yakın görüşme hâlindeydim. Bunlar bir gün ban dediler ki:

"- Bizim câmia dînî bilgiler itibariyle zırnana câhil. Hisse

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ
GENEL MERKEZİ
Bahçelievler 3 ncü Cad. No. 47 Tel: 13 [illegible] — ANKARA

Sayı: 5601

Ankara: 18. Temmuz

Muhterem Kardeşim
Kadir Mısıroğlu Beyefendi,

Telif etmiş olduğumuz " Lozan, Zafer mi, Hezimet mi ..? " adlı kitabınızı alarak çok memnun oldum. Göndermek lütfunda bulunduğumuz için çok teşekkürler ederim.

Başsağlığı temennilerinize de ayrıca teşekkürler ederim.

Bu vesile ile sizlere ailece sağlık, mutluluk ve iyilikler temenni ederim.

A.T:İ.A

ALPARSLAN TÜRKEŞ
MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ
GENEL BAŞKANI

İslâm'a taraftar olmakla birlikte hiçbir şey bilmiyorlar. Teşkilatımıza âid dernek, câmi ve lokallerde konferanslar verir misin?"

Bu teklifi canla başla kabullendim ve aylarca bu teşkilât mensuplarına sayısız konferans verdim. Sonradan öğrendiğime göre bu hareket Türkeş'e benim bu bölünmede bir dahlim olduğu yolunda izah edilmiş. İhtimal bu sebepledir ki; küskünlüğü daha ziyâde artmış olmalıdır. Zira ben gurbette yaşarken Türkeş'in Almanya'ya girmesi yasaklanmıştı. Bir seferinde Hollanda'ya gelmiş, Almanya'daki taraftarları da O'na Hollanda'da programlar yapmıştı. Bunlardan birinde kendisiyle görüşmek isteğinde bulundum. Bu istek öfkeli bir şekilde geriye çevrildi. Bundan O'nun bana ciddi bir sûrette darılmış olduğunu anladım ve Türkiye'ye döndükten sonra bir daha kendisi ile görüşmek talebinde

bulunmadım. Vefâtında ise rahatsızlığım sebebiyle cenâzesinde bulunamadım. Allah rahmet eylesin!

*

Dündar Taşer Bey "On Dörtler" vak'asından sonra Bonn'daki Türk büyükelçiliğine müşâvir olarak tâyin edilmişti. Orada kendine hiçbir iş vermiyorlardı. Boş kalınca târihe merak salıp okumuş ve epeyce mâlûmat sahibi olmuştu. O derecedeki neslinden pek bir kimsenin kabul etmeyeceği tarzda "saltanatçı" olmuştu. O diyordu ki:

"-İnsanlar arasında üç kategorinin ehliyet-i cezâiyesi yoktur. Bunlar; çocuklar, deliler ve hükümdarlardır. Buna nazaran bir hükümdarın çocuk veya deli olmasında bir mahzur görülemez. Saltanatın târihi devamlılık şuuru için elzemdir. Devletin başına geçenlerin çocukluğundan itibaren müşâhede altında olması ve husûsi sûrette yetiştirilmesi bu sistemin cumhuriyete fâik olduğunu gösterir. Ayrıca sultanlar o makama madâm-ül hayat olarak geçtiklerinden muvakkatlik psikolojisi içinde bulunmaz ve günü kurtarmaya çalışmazlar. Ayrıca devlet kendilerinden sonra evlâdlarına kalacağı için de asla ihânete meyletmezler.

Hanedanlar târih boyunca edindikleri servet, asâlet ve görgü sebebiyle temsil ettikleri devleti küçük düşürecek bir hareket yapmazlar. Bakın size bu gerçeği ifâde etmek için bir vak'a söyleyeyim:

Cevdet Sunay reis-i cumhur sıfatıyla İran'a gittiğinde nasıl umûmiyetle misafirlere şeker veya çikolata tutulursa İran'da da tarihî bir an'ane olarak değer verdikleri misafirlere bir kutu dolusu mücevherden ikramda bulunurlar. **Cevdet Sunay**'a da böyle yapmışlar. **Cevdet Sunay** bir tek tane alması lâzım gelen bu mücevher kutusundan biri hanımıma öbürü kızıma bir diğeri gelinime diyerek üç beş tane avuçlamış. Nezâketen ses çıkarmamışlar. Fakat arkasından resmî bir müracaatla bir tanesi alınması âdet olduğu üzere fazladan alınanları geriye istemişler. Eğer Cevdet

Sunay bir hanedan mensubu olsaydı görgüsü neticesinde ya hiç almayıp müstağni davranır veyâhud bir tane alırdı."

Dündar Taşer
(1925-1972)

Bunu anlatan **Dündar Taşer** bu hareketin millî gururumuzu incitici bir hareket olduğunu göstermek üzere **Ömer Seyfeddin**'in meşhur hikâyesi "**Pembe İncili Kaftan**"daki gerçeği nakletmişti:

"-Pembe İncili Kaftan hikâyesinde Osmanlılar'la İranlılar'ın arası açık olduğu bir zamanda oraya bir ültimatom tebliği için birini göndermek istendiğinde mâzûl memurlardan birini bu iş için uygun görüp bu işe memur etmişler. O memur devletten elini eteğini çekmiş bir çiftlik sahibiymiş. Devlet kendisine bir tahsisat verilemeyeceğini de beyan etmiştir. Bu adam şu durumda çiftliğini satıp nâdir bulunan pembe incilerle müzeyyen bir kaftan yaptırmış ve böylece İranlılar'a devletin ihtişamını telkin etmek istemiş. Fakat İranlılar o elçinin şahın önüne geldiği zaman ayakta durmaya mecbur kalması için orada oturacak bir vasıta bulundurmamışlar. Elçinin şahı ayakta ve mecbûrî bir hürmetle arz-ı hâlde bulunmasını istemişler. Bunu gören Osmanlı elçisi sırtındaki kaftanı dürüp üstüne oturmuş. Söyleyeceklerini o sûrette söyledikten sonra kalkıp gitmiş. Fakat giderken kaftanını yerden almamış. İranlılar kaftanı unuttuğunu zannederek O'nu ikaz etmişlerse de o mağrurane bir sûrette:

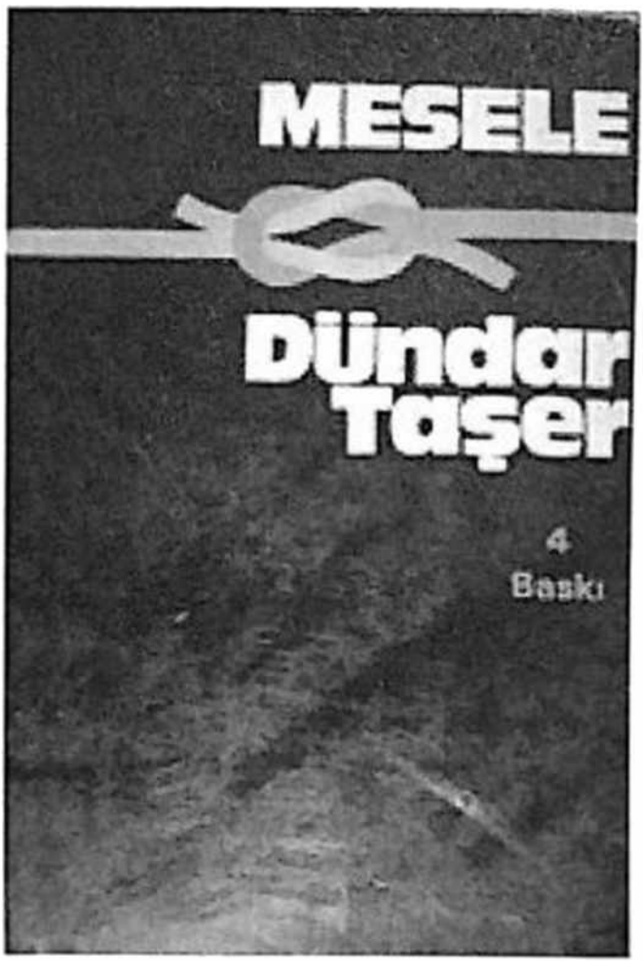
"- Zararı yok! Benim size hediyem olsun. Benden sonra gelecek bir elçiye de oturacak bir yer göstermezseniz bunun üzerine oturur." deyip çekip gitmiş."

Dündar Bey bu hikâyeyi anlattıktan sonra:

"- İşte İmparatorluklarda devleti temsil edenler böyle müş-tağni olurlar." diyerek **Cevdet Sunay**'ın hareketindeki sakim ha-tayı tebârüz ettirmek istiyordu.

Bu istikamette daha pek çok söz söyleyerek husûsî sohbet-lerinde cumhuriyetçi olmadığını açıkça söylüyordu. Bir defasın-da kendisine sordum:

"-Senin bu fikirlerinden **Albay Türkeş**'in haberi var mı?" O'nun cevabı şu oldu:

"-Haberi var mı da ne de-mek? Benim bütün fikirlerim **Türkeş Albay**'dan mülhemdir. O'nunla husûsî sohbetlerimizde aramızda en küçük bir fikir ayrı-lığı yoktur. Fakat O'nun vaziyeti bazı doğruları söylemeye müsa-id değildir." diyordu. Acaba bu sözler doğru muydu, bilemem. Fakat **Dündar Taşer Bey**'i gâ-yet karakter sahibi bir insan ola-rak tanımış ve O'nunla fikren hiç kimseyle anlaşamadığım ka-dar anlaşmıştım.

Bu bahse nihâyet verirken buraya O'nun anlattığı bir vak'ayı nakledeyim. Bir gün bana de-mişti ki:

"- Bonn'da işsiz güçsüz, verilen bir masanın başında oturu-yordum. İçeriye seksen yaşlarında zayıf, uzun boylu, fesli bir zât girdi. Selâmdan sonra masama bir pasaport atarak:

"- Beyefendi" dedi. "Bu pasaportu alınız ve lütfen bana bir Türk pasaportu veriniz!"

Masaya attığı pasaporta baktım. Bu bir Ürdün pasaportuy-du. Anlaşıldığına göre kendisi Ürdün vatandaşıydı. Kendisine yer

verip oturttum ve kendisine neden bu pasaportu Türk pasaportuyla değiştirmek istediğini sordum. O dedi ki:

"-Bendeniz gençliğimde de bir kere bu Almanya'ya gelmiştim. O zaman elimde bir Osmanlı pasaportu vardı. Polisler gümrükten geçerken selâm çakmış ve "Hoşgeldiniz!" diye iltifat etmişlerdi. İkinci defa şimdi Ürdün pasaportuyla geldim. Her tarafımı didik didik aradılar. Cebimdeki parayı bile sözüme inanmayıp çıkarıp saydılar. Nerede gençliğimde gördüğüm iltifat, nerede bu muâmele... Bu durum gururuma dokundu. Anladım ki, benim şimdiki devletim Almanya nezdinde itibarsızdır. Bu sebeple bu Avrupa'da tekrar Türk vatandaşı sıfatıyla dolaşmak istiyorum." O'na dedim ki:

"-Buna kanunen imkân yok. Olsa da benim işim değil. Sen başka bir devletin teb'asısın. Türk vatandaşı olmadığın için böyle bir şey mümkün değil." Bana dedi ki:

"-Ne demek. Siz vatanımızı koruyamadınız. Parçalanmasına sebep oldunuz. Ben dağın bir tarafında kaldım, siz öbür tarafında. Ben Osmanlı'yım. Ürdün ne demek?! Birkaç Roma harebesinin olduğu bir köyü baş şehir yaparak uydurma bir devlet kurmuşlar. Bu benim kabahatim değil."

O'na bugünkü Türk pasaportunun Ürdün pasaportu kadar bile bir değeri olmadığını, Türk pasaportuyla gelenlerin daha çirkin bir muâmeleye tâbi olduklarını anlatamadım. Bir türlü kabul etmek istemiyordu."

Buna ben de Almanya'da bir işçiden dinlediğim bir vak'ayı ekleyeyim. İşçinin biri bir gün bana demişti ki:

"-Frankfurt'ta yeni bir câmi açmak için yer arıyorduk. Nihâyet uygun bir yer bulduk. Sahibi şimendifer idâresinden emekli yaşlı bir almandı. O'nun yerini kiralamak istediğimizde bize dedi ki:

"-Ben bugün seyahate çıkıyorum. On beş gün sonra döneceğim. O zaman görüşelim." Bizimse acelemiz vardı.

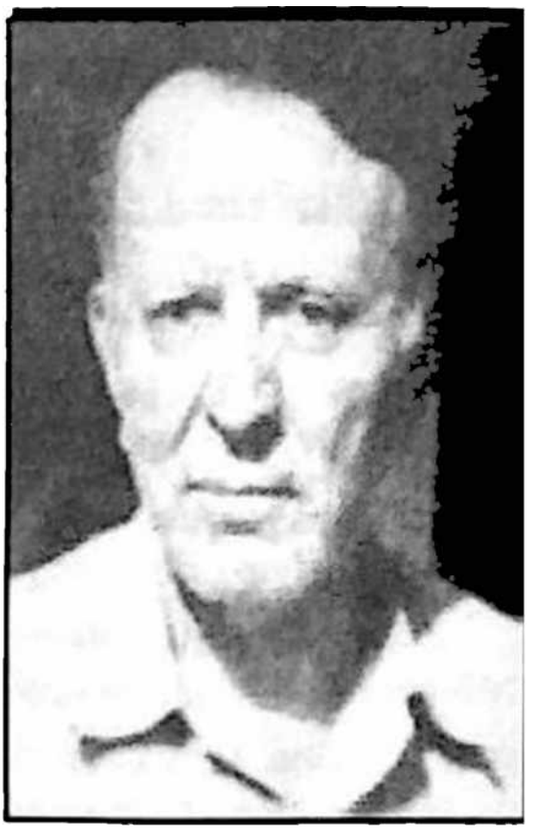
"-Beyefendi!" dedik, "Kontratı yapalım, kirayı ödeyelim, öyle gidin." Adam:

"Olmaz, olmaz!" diye tutturdu. Israrımız karşısında bize dedi ki:

"-Ben gençliğimde ticâret yapıyordum. Türkiye'ye ticâret yapardım. Senetsiz sepetsiz mal gönderdiğim Türk tüccarlarında bir kuruşum kalmamıştır. Onlar tanıdığım en dürüst insanlardı. Siz benim gençliğimde tanıdığım Osmanlı teb'ası insanlara benzemiyorsunuz. Onlar gibi olsaydınız size kontrat bile yapmadan anahtarları verirdim. Fakat şimdi bunu yapamam. Dönüp geldikten sonra sizin hakkınızda tahkikat yapacağım. Dürüstlüğünüzden emin olursam yerimi size kiralarım. Benim sağda solda gördüğüm sizin gibi Türkler gençliğimdeki Türkler'e hiç benzemiyor. Kusura bakmayın."

HÜSEYİN NİHÂL ATSIZ
(1905-1975)

1905 Yılı'nda İstanbul'da doğmuş bulunan **Nihâl Atsız Bey** aslen Gümüşhânelidir. Babası bahriye subayı **Nâil Bey**'dir. Bir müddet askerî tıbbiyede okuduktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. 1930 Yılı'nda bu fakültenin bir kuruluşu olan "**Türkiyat Enstitüsü**" başkanı olan **Fuad Köprülü**'ye asistanlık yapmışsa da çok sevdiği **Zeki Velidi (Togan) Bey**'in Türk Dil Kurultayı'nda mâruz kaldığı hücumlara bir aksülâmel olarak çektiği telgraf üzerine 1933 Yılı'nda asistanlıktan azledilmiştir.

Bundan sonra çeşitli liselerde edebiyat hocalığı yapan **Nihâl Bey** 1931'de "**Atsız Mecmua**" 1933'te ise "**Orhun**" adıyla dergiler çıkarmıştır. Bu dergilerde CHP iktidarını tenkid ettiği için dergisi kapatılıp kendisi de bakanlık emrine alınmıştır.

Mutlak bir Türk ırkçısı olan **Nihâl Atsız Bey**, mâceralı bir hayat yaşamıştır. Çeşitli milliyetçi dergilerde bu mâhiyette yazılar yazmış târih ve edebiyat sahasında eserler vücuda getirmiştir. 1943'te "**Orhun**" adıyla dergisini yeniden çıkarmaya başladı. Bu

dergide birer komünist yuvası olan "**Köy Enstitüleri**"nin faaliyetleri dolayısıyla devrin Maarif Vekili **Hasan Âli Yücel**'in istifasını isteyen bir açık mektup yayınlamıştır. Ayrıca komünist **Sabahaddin Ali**'ye hakaretten kendisine dava açılmış ve bu sûretle milliyetçi gençlerin infiâlinden rahatsız olan **İnönü** iktidarı **Nihâl Atsız**'la birlikte O'na yakın görüşteki birçok milliyetçi yazar ve fikir adamını "**Irkçılık Turancılık Davası**" olarak bilinen bir dava açtırmıştır. Bu davada ülkenin en seçkin insanları "**tabutluk işkenceleri**"nden geçirilmiştir ki; bunlar zamanın iktidarı için gerçek bir yüz karasıdır. **Atsız Bey**, bu davada altı yıl altı ay hapse çarptırılmışsa da bu karar temyizce bozulmuş ve arkadaşlarıyla birlikte beraat etmiştir.

Hasan Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanlığı zamanında yeniden devlet hizmetine girmiş ve Haydar Paşa Lisesi'nde muallimliğe başlamıştır. Bu defa da yukarıda zikri geçen davanın yıldönümü olan 3 Mayıs'ta verdiği bir konferans sebebiyle muallimlikten alınarak Süleymaniye Kütüphânesi'ne memur olarak tâyin edilmiştir.

Ben kendisini burada eski kitapları tasnifle meşgulken 1956 senesinde tanıdım. 1969 Yılı'nda emekliye ayrılan **Nihâl Atsız** 11 Aralık 1975 târihinde İstanbul'da vefat etmiştir.

*

Ben İstanbul'a geldiğim zaman lise yıllarında yazılarını okuduğum sağcı yazarları birer birer ziyâret ediyordum. O yıllarda **Nihâl Bey**'in yayınladığı Orhun Dergisi (o zaman Orkun adıyla çıkmaktaydı) de okuduğum dergilerden biriydi. Fakat bu dergideki ana fikir ırkçılık olduğu için beni celbetmiyordu. Bununla beraber Komünizme karşıtlığını takdir ediyordum.

1956 senesinde liseden arkadaşım olan **Yücel Hacaloğlu**'yla birlikte ve O'nun teklifi üzerine Süleymaniye Kütüphânesi'ne giderek **Atsız**'la tanıştık. Biz yanına vardığımızda o eşyala-

rını toplamakla meşguldü. Çıkmak üzereymiş. Bize dedi ki:

"- Gençler! Ben çıkmak üzereyim. Âdetim Eminönü'ne kadar yürümektir. Kusura bakmazsanız birlikte çıkalım. Yol boyunca konuşuruz."

Tabiatıyla bu teklifi kabul ederek birlikte kütüphâneden çıktık. Bâyezid, Çarşıkapı, Nur-u Osmaniye yoluyla Cağaloğlu'na gelene kadar milliyetçilik etrafında çeşitli konuşmalarda bulundu. Tam Vilâyet Han'ın karşısına geldiğimizde O'ndan ummadığım bir söz işittim. Nasıl olduysa söz Kur'an-ı Kerim'e intikal etti. O, bu yüce kitap hakkında burada tekrarlamaktan hayâ ettiğim çirkin bir söz söyledi. Ben infiâl gösterdim ve dedim ki:

"-Biz milliyetçi mukaddesatçı olduksa bunda sizin de bir emeğiniz var. Bu hizmetin minnettarıyız. Lâkin iman ettiğimiz kitap hakkında böyle ağır sözler söylemeniz bizim için sürpriz oldu."

O, bu cevabıma karşı dedi ki:

"- Bak delikanlı, ben tarihçiyim. Kur'anda "**Nuh Tufanı**" diye bir hâdiseden bahsedilir. Bana göre böyle bir şey olmamıştır."

Ben lisede talebe iken Trabzon Lisesi'nin o zaman Osmanlıca ve lâtinize eserler bakımından gâyet zengin bir kütüphânesi vardı. Bunlar bu lisenin sultanî olduğu **II. Abdülhamid** zamanından kalmaydı. Bu kütüphâneyi âdeta alt üst etmiştim. Orada **İsmail Fenni Efendi**'nin eserlerinde görmüştüm ki, **Nuh** Tufanı'nı anlatan çivi yazısıyla yazılmış tabletler bulunmuştur ve bu tabletler el'an British Museum'da mevcuddur. O'na bu bilgileri naklederek itiraz ettim. Dedi ki:

"-**İsmail Fenni** tarihçi değildir. Ben tarihçiyim. Böyle bir şey olmamıştır."

Cağaloğlu'ndan aşağıya doğru inerek Sirkeci yoluyla

Eminönü'ne gelip O'nu buradaki vapur iskelesinden evine uğurlayacaktık. Ben burada O'ndan ayrıldım. Fakat ayrılmadan

önce kendisine dedim ki:

"-Ben sizi mert bir insan olarak tanıyorum. Mâdemki Kur'an-ı Kerim hakkında düşünceniz budur, bunu yazmalısınız ki, herkes sizin şahsiyetiniz hakkında doğru bir bilgi elde etsin." Buna karşı dedi ki:

"- Böyle bir şeyin faydası yok. Halk inanmış. Bırakın öyle kalsın. Bundan bir zarar doğmaz."

O'nun bu cevabı üzerine ben ayrılıp geriye döndüm. **Yücel Hacaloğlu** O'nunla yolculuğa devam etti.

Aradan on iki sene geçti. 1968 senesinde ben **Rıza Nur**'un hâtıralarını neşredince bana noterden bir protesto çekerek **Rıza Nur**'un evlâd-ı mânevîsi olması sebebiyle benden bu protesto ile telif hakkı talep ediyordu. Bu protestoya **Rıza Nur**'un kendisiyle Beyoğlu 8. Noterliği'nde yapmış olduğu evlâdlık mukavelenâmesini de eklemişti.

Ben bu protestoya aldırış etmedim. Zira bu eserin nâşiri gözükmediğim gibi hükümetten korkmayan **Nihâl Atsız**'dan mı korkacağım diyerek ilgisiz davrandım. Fakat araya dostlarımdan merhum **Said Bilgiç** girdi. **Said Bilgiç** benim talebelik yıllarımda Akçaabat'ta bir şubesini açığım Türk Milliyetçiler Derneği'nin umûmî reisliğini yapmıştı. Sonradan Demokrat Parti milletvekili olmuş, Yassıada muhakemelerinden sonra İstanbul'a yerleşerek Sirkeci'de avukatlık yapmaktaydı. O zaman "**şeriat**" ve "**İslâm**" kelimelerini kullanmak tehlikeliydi. Bunların yerine "**milliyetçi**" "**mukaddesatçı**" diyorduk. İstanbul'da bu vasıftaki insanlarla sık sık bir araya gelir dertleşirdik. Bunlardan biri de **Said Bilgiç**'ti. **Said Bey** müslihâne bir üslubla bana dedi ki:

"- **Kadir Bey**, bu bir haktır. Biliyorsun **Rıza Nur**'un çocuğu olmamıştır. **Nihâl Bey**'i evlâd edinmiş, malları da o'na kalmıştır."

Hakikaten **Nihâl Bey**'in Maltepe'de oturmakta olduğu köşk O'na **Rıza Nur**'dan intikal etmiştir. Hatta **Rıza Nur**'un Sinop'ta

İSTANBUL
SEKİZİNCİ NOTERLİĞİ

21635

28 Ağustos 1967

İstanbul 8. Noterliğine

Keşideci: Nihâl Atsız, Kartal Kaltepesi, Feyzullah Caddesi, 9 numara.

Muhatap: Kadir Mısıroğlu, Beyazıt, Beyaz Sarayda "Sevgi Yayınları".

Mevzu:

1) 1942 de vefat eden Mehmet oğlu Rıza Nur'un manevî evlâdı bulunmaktayım. Bu cihet, İstanbul Asliye Üçüncü Hukuk Mahkemesinin 940/35 sayılı ve 23/5/940 tarihli ilâm ve Beyoğlu Altıncı Noterliğinin 24/5/940 gün ve 3883 sayılı senediyle tescil edilmiş bulunmaktadır.

2) Müteveffa Rıza Nur'un terkeden başka herhangi bir kanunî mirasçısı mevcut değildir.

3) Muhatap, Rıza Nur'un Londra'da British Müzesi'de bulunan yazma hâtıratını hiçbir yetkisi bulunmadan basıp kitap halinde neşretmeye teşebbüs etmiştir. Bunu haber almış bulunmaktayım. Bu itibarla: Manevî evlâdı bulunduğum Rıza Nur'a ait hâtıratı, hiçbir hukukî yetkisi bulunmadığı halde basıp neşretmekten imtina etmesini, aksi takdirde cezaî ve hukukî kanun yollarına başvurmaya mecbur kalacağımı ve her türlü maddî ve manevî tazminat talebinde bulunmaya yetkili bulunduğumu muhatabına ihtar ederim.

4) Üç nüshadan ibaret bulunan işbu ihtarnamenin bir nüshasının muhataba tebliğini, ikinci nüshasının dairenizde saklanmasını, üçüncü nüshasının da tebliğ ve tasdiki müteakip tarafıma verilmesini saygı ile rica ederim.

Nihâl Atsız
Feyzullah Cad. 9 No.
Kaltepe (Kartal)
İ s t a n b u l

Nihâl Atsız Bey'in Dr. Rıza Nur'un mânevi evlâdı olarak gönderdiği ihtar

tesis ettiği kütüphâneyi de almaya teşebbüs etmiş fakat muvaffak olamamıştır. **Said Bey** sözlerine şöyle devam etti:

"- **Nihâl Bey** de cephemizin adamlarından biridir. Hiç olmazsa O'nun Komünizmle mücâdelesini takdir etmelisin. Senden bir telif hakkı alırsa bununla yapacağı iş de hiç şüphesiz bu hususta bir dergi veya kitap çıkarmak olacaktır. Bastırdığın kitaplardan O'na yüz takım versen ne lâzım gelir."

Bu teklifi kabul ettim. Fakat sonra **Said Bey**:

"- **Nihâl Bey** kitapçı değil, yüz takım kitabı ne yapsın? Sen bu eserin takımını kaça satıyorsun?" dedi.

"-Yüz liraya satıyorum." karşılığını verince:

"- O'na bunun parasını ver." Teklifinde bulundu. Cephemizde bir kavga olmaması için O'nu da kabul ettim ve **Nihâl Bey'e Said Bey** vasıtasıyla on bin Türk Lirası gönderdim. **Nihâl Bey** bu hareketimden fevkalâde memnun olarak bir gün çıkıp Vilâyet Han'daki yazıhâneme geldi. Eski defterleri karıştırmadan O'nunla yeniden ahbab olduk. O artık beni tanıdığı için dînî hiçbir mesele konuşmadan sırf tarihten söz ederdi. **M. Kemal Paşa** için benden farklı düşünmediğinden yakın tarih mevzularında konuşuyorduk. Hakikaten **Nihâl Bey Kemal Paşa** hakkında ilk aleyhte kitap yazan bir şahsiyettir. O'nun "**Dalkavuklar Gecesi**" isimli bir eseri vardır ki; burada Çankaya'daki içki âlemlerini şahıs isimlerini değiştirerek anlatır.

O'nunla münasebetlerimiz öyle devam ederken bir gün bana dedi ki:

" **-Kadir Bey,** bu kitapda (**Dr. Rıza Nur'un** hâtıralarını kastediyor.) bazı atlamalar yapmışsın.

Bu ilmen doğru değildir. Bunu yapmamalıydın." Bunun üzerine eserin aslından O'na çıkardığım kısımları gösterdim. Bu bir takım ahlâk dışı hâdiselere dâirdi. Bunu görünce:

"-Tüh!" dedi. "Bunlar da yazılır mıymış. İyi yapmışsın." Sonra dedi ki:

"- Bak, kitabında benim dinim yok diyor ama biliyor musun O, âhir ömründe sizden olmuştu."

"-Bu ne demek?!" diye sorunca da:

"- Muntazam ibâdet ediyor ve câmi câmi dolaşıyordu." demiştir. Bunu da bu eserin müteâkip tablarına belirtmeyi bir vicdan borcu bilmişimdir.

ATSIZ

Dalkavuklar Gecesi

Nihâl Bey, mânevi pederi olan **Rıza Nur**'un hâtırat yazdığını bilmiyormuş. Bir gün bana dedi ki; bizim mânevi peder ne kadar da ketum bir adammış mânevi evlâdı olan bana bile böyle bir hâtırat yazdığından bahsetmemiştir. Bir gün kendisiyle radyo başında ajans dinliyorduk. Haberlerde Berlin'in bombalandığı söylenmişti. O, haberi duyunca:

"- Eyvah bizim hâtırat!" deyince ben O'na sordum:

"- Efendim hâtırat mı yazdınız?"

"-Hayır, hayır öyle bir şey yok!" diyerek geçiştirmişti.

Mâlum olduğu üzere **Dr. Rıza Nur** hâtıralarını 1928 senesinde Paris'te yazdıktan sonra karbon kâğıdıyla dört nüsha yapmış bunların birini Londra'da British Museum'a, bir diğerini Paris'te Bibliothèque Nationale de Fransa'ya, üçüncüsünü Belçika'nın Başşehri Brüksel'e, dördüncüsünü ise Berlin'deki Alman Millî Kütüphânesi'ne tevdi etmiş ve bunları şahsî mührüyle mühürledikten sonra 1960 Yılı'na kadar açılmaması şartıyla teslim etmişti. İhtimal bu tarihe kadar yaşayacağını umuyordu. Hâtıratının ölümünden sonra ortaya çıkmasını istediği anlaşılıyordu. Sonra Mısır'a gitmiş ve orada kitap hacimli bir dergi olan "**Türkbilik Revüsü**"nü çıkarmıştı. Burada hâtırattan bazı parçalar neş-

retmiştir ki; bunun elimizdeki 1938 tarih ve 8 numaralı nüshasında "**Hatırat Parçaları**" "**İşlerin İç Yüzü**" başlığı altında belli bir kısmını yayınlamıştır.[108] **Nihâl Bey**'in Türkbilik Revüsü'nü de orada çıkan hâtıraları görenlerin kendisine yaptığı hücumlara 1941 Yılı'nda İstanbul'da yayınladığı "**Hücumlara Cevaplar**" isimli eserini de görmediği anlaşılıyordu.

*

Aradan epey bir zaman geçti. Lise hocalarımdan **M. Kaya Bilgegil** profesör olmuş ve Erzurum Üniversitesi'nde İslâmî İlimler Fakültesi adıyla yeni bir fakültenin tesisine memur edilmişti. **Nihâl Bey, Kaya Bilgegil**'i tanımadığı hâlde muhâfazakârlığını duymuş olmasından dolayı O'na bazı gençleri asistan olarak almasını teklif ve tavsiye etmiş, O da bu tavsiyeyi yerine getirmiş olmasından dolayı **Kaya Bey**'in İstanbul'u teşrifinde kendisiyle görüşmek istediğini bildirmiş. Bir gün **Kaya Bilgegil** beni ziyârete geldiğinde bu durumu anlatarak:

" -**Nihâl Bey**'e telefon ettim. Hastalıktan yeni kalktığını ve evinde nekâhet devrini geçirmekte olduğunu söyledi. Görüşmek için evini teşrif etmem ricasında bulundu. Birlikte gidebilir miyiz?" dedi.

Ben de O'na müspet cevap verdim. Birlikte kalkıp Maltepe'deki evinde kendisini ziyâret ettik. Sağdan soldan konuşulurken galiba gayri ihtiyari söz dînî bir meseleye intikale etti. Benim bu hususta ki sözlerimi bir müddet dinledikten sonra:

"- **Kadir Bey**," dedi. "Senin ne güzel, ne berrak imanın var. İlk tanıdığım günkü gibisin."

Sonra üzüntü dolu bir tonda şöyle devam etti:

"- Ben inanamıyorum. Zorla değil ya." O sırada ben sigara

---

108 Bkz. **Dr. Rıza Nur**-Türkbilik Revüsü, sayı 8, Kahire 1938, sh. 1989 vd.

432

RİZA NUR

HUCUMLARA CEVABLAR

MATBAAİ EBÜZZİYA
İSTANBUL
1941

No. 8 1 Février 1938

TÜRKBİLİK REVÛSÛ

REVUE DE TURCOLOGIE

Fondée à Paris

Par

RIZA NOUR

TOME III, LIVRE 2

Rüyâ	Nâmık Kemal - Rıza Nur.
Hürriyet şiiri	" " " "
Kendi şiirlerinden [5 tane]	Rıza Nur.
Türk aruzu Acem aruzu değil, millî Türk aruzudur	R. N.
Türk şiirinin Vâhidi kıyâsî mesâdır	R. N.
Türk Şiirinin ritmik unsurları	R. N.
Faki Ahmede dâir	R. N.
Opera ve opera-komikler üzerine	R. N.
Erratı [Samsun la Delile ve Jenetin düğünü]	R. N.
Karmen	R. N.
Özdemir nen Dolun..	R. N.
Leblebici Horhor	R. N.
Hâtırat parçaları [işlerin iç yüzleri] - 1	R. N.
M. E. Bloebet	R. N.
L'Afghanistan, par René Dallot	Joseph Castagné
Bey N. o	R. N.
Ziya Şâkire	R. N.
Vatan hâini arasud Hüseyn Câhid	R. N.

Alex. — Imp. Hamouda
1938

HÂTIRAT PARÇALARI

(İşlerin iç yüzü)

I

Revüye böyle bir bahs açıyorum. Bununla hâtırat neşrediyorum zan edilmesin. O çok uzundur: sâde bâzı şeylerden bahs edecegim. Milli Savaşa kadar olan kısmı şimdilik ufak bir hulâsa ile geçiyorum. Bu sûretle bu bir nümerolu makale « Milli Savaş » parçalarına bir « girim » makamındadır.

İkinci Abdül Hamid zamanında çocukdum. O vakıt askerî Tıbbiye hürriyet ve inkılab fikirlerinin ocagı, kaynadıgı bir yerdi. İki üç arkadaş perşenbe günleri mektebden izinli çıkınca Galatadaki Fransız posta - hânesine gider, Avrupa ve Mısırda Jön Türklerin çıkardıkları gazeteleri tehlike içinde alub câmi içlerine kor, Erenköy ve emsâli yerlerde köşklerin bahçelerine atardık. Bildiklere verirdik. Bir kısmını da karanlıkda mektebin pençeresinden iple çekmek sûretile içeri alır, arkadaşlara verirdik. Her koğuşda bir talebe okur, digerleri dinlerdi. Bu mektebde talebenin sayısı 800 kadardı. İçimizde bir tâne bile hafiye yokdu. Altı yıl zarfında talebeden üç hafiye türedi. Bunları bütün talebe aforoz etdi. Kimse unlarla konuşmazdı. Fırsat buldukca da başına bir kapud geçirirler, iyice dögerlerdi. Dayak kim vurduya giderdi. Bu üç talebeden biri verem, biri deli oldu! Mekteb idâresi bu üç talebeyi mektebden çıkarmaga mecbur olmuşdur. Yoksa muhakkak öldürlerdi. Bahriye ve Harbiye talebesini irgâda çalışırdık.

Bahsi geçen tefrikanın ilk sahifesi

içmekte olduğum için **Nihâl Bey** hizmetçisine bir mum yaktırıp masamıza koymuştu. O mumu göstererek:

"- Şu mum gibi eriyip yok olacağım." dedi. Tabii bu ifâ deye hepimiz üzüldük. **Kaya Bey** bana baktı, ben O'na baktım. Söyleyecek bir şey yoktu. Hâline üzüldüğü belliydi. O sırada hizmetçi kadın çayları getirmişti. İlk çayı **Kaya Bey**'e ikram etmeyip **Nihâl Bey**'e uzatınca bu durum O'nun için bahsi değiştirmeye vesile oldu ve hizmetçiye:

"- Kızım sana kaç defa söyledim. İkram önce misafire yapılır. Bu çayı **Kaya Bilgegil** Beyefendi'ye ver." dedi ve O'ndan sonra da bahis değişti.

Gelirken yolda **Kaya Bilgegil** bu durumu hatırlatarak:

"- Doğrusu adamcağıza acıdım. İnanmak istiyor ama inanamıyor." dedi. Doğrusu ben de üzülmüştüm. Amma iman bir nasip işi. Ne yapabilirdik."

Nihâl Bey âhir ömründe benimle ilk görüşmemizde kendisine teklif ettiğim üzere çıkardığı Ergenekon dergisinde din ve iman aleyhine yazılar yazdı. Bunlardan dolayı O Hitlervâri mağrur adam mahkûm olunca da reis-i cumhur **Fahri Korutürk**'ten af dilemek mecburiyetinde kaldı. Bunun arkasından karısı **Bedriye Atsız** kendisini boşadı ve işittiğime göre son zamanlarında gözleri de görmez oldu.

Bu durum aynen **Tevfik Fikret**'in âkıbetine benzer ibretli bir tablodur. O'nun vatan ve milletini sevmesinden Osmanlı Tarihi'ne dindar bir adam kadar bağlı bulunmasından dürüst ve karakter sahibi ahlâklı bir kimse olmasından dolayı sonunda iman nimetiyle müşerref olacağını ummaktaydım. Kendisinin **İsmail Hâmi Danişmend**'in evindeki toplantılarda defaatle Osmanlı Tarihi üzerinde en doğru sözü söyleyen bir insan olduğunu şâhid olmuştum. Ayrıca o toplantılara katılan cennet mekân **Sultan II. Abdülhamid Han**'ın refikası **Müşfika Kadınefendi** ve kızı **Ayşe Sultan**'la el sıkışırken rükû derecesinde eğildiğini de defa-

atle müşahede ettim. Bu ümidimi takviye eden bir başka hâdise de şu oldu ki O'nun bir fotoğrafı elime geçti. Bu fotoğrafta Diyânet İşleri eski reisi **Tayyar Altıkulaç** Kur'an-ı Kerim okuyor dinleyenler arasında **Nihâl Bey** de var. Bu resimdeki tavrının bir mümin tavrı olduğu görülmektedir. İnşaallah âhir ömründe imana gelmiş ve öyle göçmüştür.

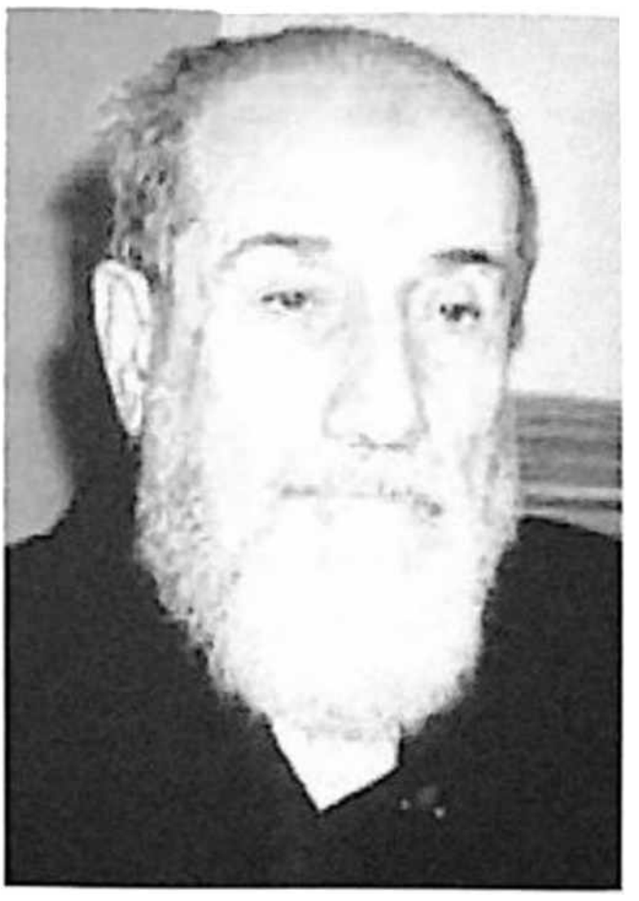
Bahsi geçen fotoğraf

Tashih: Buradaki şahıs Atsız değil, Orhan Cemal Fersoy' dur. Mezkur hata müteakip baskılarda düzeltilmiştir.

Dr. Rıza Nur'un Merkezefendi Kabristanı'nındaki mezarının kitâbesi (Üstte Rıza Nur'un adının Orhun alfabesiyle yazılmış olduğu bu mezar taşı Nihâl Atsız Bey tarafından yaptırılmıştır.)

ALİ ULVİ KURUCU
(1922-2002)

1922 Yılı'nda Konya'da doğan **Ali Ulvi Bey**'in âilesi 1938'de Medine'ye göç edip yerleşmiştir. Buradan Mısır'a giden **Ali Ulvi Bey** Câmi-ül Ezher mezunu olmuştur. Kahire'deki tahsili esnasında kendi âilesi gibi Türkiye'yi terk edip Mısır'a yerleşen Şeyhülislâm **Mustafa Sabri** Efendi ve **Zâhid-ül Kevserî** gibi büyük âlimlerden de istifade ederek kendisini yetiştirmiştir.

Medine'de uzun süre Evkâf Dâiresi'nin Sicillat Emini olarak vazife görmüş daha sonra **Sultan II. Mahmud**'un yaptırdığı kütüphâne ile daha sonra Şeyhülislâm **Ârif Hikmet** Kütüphânesi'nde memur ve müdür olarak vazife görmüştür. 1985 târihinde emekliye ayrılarak Medine'de ikamete devam etmiştir. Medine'ye gelen âlimleri ağırlaması ve onlarla ilmî sohbetlerde bulunmasıyla meşhurdur. Yazları Türkiye'ye gelir, Türkiye'deki islâmî gelişmeleri yakinen tâkip ederdi.

Hâfızlığını Konya'da tamamlamış olan **Ali Ulvi Bey** aynı zamanda şiir, edebiyat, musiki ve hat sanatıyla da meşgul olmuştur. Kardeşi **Ziya Bey**'in çok iyi bir hattat olmasına mukabil o daha ziyade şiir ve edebiyatla meşgul olmuştur. Aruz vezniyle

yazmış olduğu heyecanlı şiirler "**Gümüş Tül ve Alevler**" adıyla yayınlanmıştır. Makaleleri de kendisiyle yapılan bazı röportajlar la birlikte "**Gecelerin Gündüzü**" adıyla yayınlanmıştır.

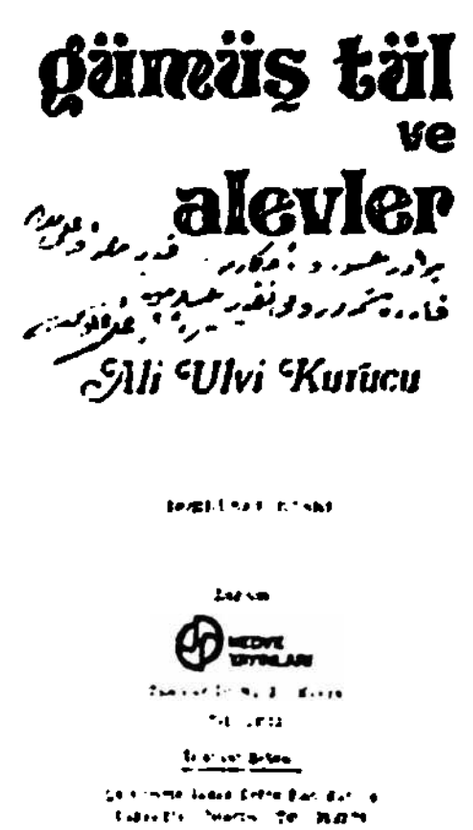
Fevkâlede mütevazî bir şahsiyet olan **Ali Ulvi Bey** islâmî gâyenin hâdimlerinden biri olarak 3 Şubat 2002 târihinde Medine'de rahmet-i rahmana kavuşup Cennet-ül Bâki'de defnolunmuştur. Mevlâ rahmet eyleye!.

*

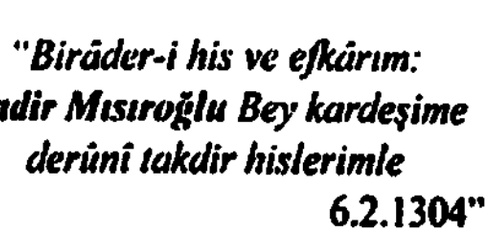

Medine'de mücâvir olarak yaşayan **Ali Ulvi Bey**'le benim tanışmam 1959 senesinde İstanbul'da gerçekleşmiştir. Sirkeci'deki büyük postahânenin üst katında 50'li yıllarda ağır ceza mahkemeleri faaliyet gösteriyordu. **Necip Fâzıl Bey**'in oradaki bir murafaasına (duruşmasına) gitmiştik. Koridorda duruşma sıramızı bekleyenler arasında **Ali Ulvi Bey** de vardı. Orada tanıştık. O zaman CHP kalemşörlerinden **Orhan Birgit** "**Kim**" adıyla bir dergi yayınlıyordu. Biz burada beklerken Kim dergisinin fotoğrafçısı bizim **Ali Ulvi Bey**'le birlikte yan yana çekilmiş bir fotoğrafımızı yayınlamış ve bir hayli tezvirat yapmıştı. Ben o zaman üniversite muhitinde Kemalist kalemşörlerin kâh "**Atatürk düşmanı**", kâh da "**gerici, mürteci, nurcu**" ilh. dillerine doladıkları bir gençtim. Kim dergisinin hakkımdaki neşriyatı da bu kabildendi. **Ali Ulvi Bey** o zaman gür ve siyah sakallı bir kimse idi. Fotoğraf benimle **Ali Ulvi Bey** arasında kasden iltibasa meydan verecek tarzda neşredilmişti. Müteâkip sayısında tekzip ettiğim bu hâdiseden sonra **Ali Ulvi Bey**'le ahbab olduk. O üniversitede benim gibi İslâm'ı cür'etle müdafa

eden gençlerin varlığında haberdar olmakla mesrur olmuştu. Fakat bana daha sonra anlattığına göre galiba o gün Necip Fâzıl Bey'le tanışamamış olduğu için Nureddin Topçu Bey'e Necip Fâzıl Bey'le yakinen görüşüp görüşmediğini sormuş, Nureddin Bey'in müsbet cevap vermesi üzerine O'nunla tanışmak için Nur-u Osmaniye'deki Büyük Doğu'nun yazıhânesine gitmişler. Galiba Necip Fâzıl Bey'in birine kızarak söylenmekte olduğu bir zamana denk gelmişler. Necip Fâzıl Bey Nureddin Topçu ve Ali Ulvi Bey'e de öfkesini sirayet ettirerek gereksiz yere bazı yakışıksız sözler söylemiş. Ali Ulvi Bey, Nureddin Topçu'dan mâruz kaldıkları bu muâmeleye sebep olması dolayısıyla özür dilemiş. İhtimal Necip Fâzıl Bey'in böyle gerekli gereksiz bağırmalarına daha önce de şâhid olmuş bulunan Nureddin Bey şöyle demiş:

"- Ali Ulvi Bey, mühim değil, bu O'nun daimî tavrıdır. Ben hiç hayret etmiyorum. Lâkin Allah bu bozuk makinada böyle bir dehayı nasıl muhafaza ediyor onu anlayamıyorum."

"Birâder-i his ve efkârım:
Kadir Mısıroğlu Bey kardeşime
derûnî takdir hislerimle
6.2.1304"
Ali Ulvi

Ali Ulvi Bey'in çok tekrarladığı bu kıssa Necip Fâzıl Bey'i anlamakta bir nevi şablon kabul edilebilir. O hayata numarasız gözlükle bakan bir kimse gibiydi. Öfkesini dost düşman tefrik etmeksizin her vesileyle izhardan nefsini men edemiyordu.

Ali Ulvi Bey'le başlayan dostluğumuz O'nun İstanbul'a gelişlerinde muayyen periyodlarla hep devam ettiği gibi benim hayatımın gurbet faslında da temâdî etmiştir. Gurbetten sık sık

Medine'ye gittiğimde O'nunla sohbetten büyük bir lezzet alırdım.

Ben 1980 İhtilâl'inden sonra vatancüda olduğumda Medine'ye yerleşmek arzusundaydım. Bu maksatla **Ali Ulvi Bey**'in çok yardımını gördüm. O'nun vasıtasıyla emirlere yakın bir iş adamının tavassutuyla ikame almak üzere harekete geçtim. O iş adamından yardımcı olacağına dâir söz aldıktan sonra pasaportumu kendilerine teslim ettim. Suudî Arabistan'da ikame alabilmek için müracaat edildiğinde talep sahibinin ülkesine müracaatla bir iyi hâl kâğıdı temin olunmaktaydı. Benim için Türk makamlarının tezkiyede bulunması muhal olduğundan Cidde emiri bunu re'sen gerçekleştirebileceği düşüncesindeydik. Bir-iki ay kadar beklediğim hâlde hiçbir netice alamıyordum. Bir gün **Ali Ulvi Bey**'le bir binanın sütuhunda sohbet ediyorduk. Oraya bir işçi geldi ve **Ali Ulvi Bey**'e dönerek:

"- Hocam, arkadaşlar falan inşaatta toplanmışlar, **Kadir** Ağabey'den sohbet bekliyorlar, izniniz olursa alıp götüreyim." demesi üzerine **Ali Ulvi Bey** bana dedi ki:

"-Git, fakat unutma ki; orada sivil istihbarat elemanları vardır. Burada üç kişi bir araya gelse onlardan biri muhakkak istihbarat elemanıdır. Sense siyâsete dokunmadan edemezsin. Biri seni gammazlar. İkame alma yerine hapsi boylarsın. Burada islâmî mücâdele adına ne şehid olunur ne gazi. Bana sorarsan sen yine Almanya'da kal. Oradaki Türk işçilerine doğruları anlatarak hizmet edersin. Burada sâdece ibâdet hürriyeti vardır. Hiçbir siyâsî faaliyet hoş görülmez."

O güne kadar edindiğim intibalara nazaran bu teklif gâyet yerindeydi. Bu maksatla bana ikame alacak büroya gittim ve pasaportumu istedim. Biraz münakaşadan sonra şirketin sekreteri çekmecesini çekerek pasaportumu ilk gün koyduğu yerden alarak bana verdi. Anladım ki; bunlar benim için hiç bir teşebbüste bulunmamışlar. Maalesef Araplar'ın böyle tembellikleri vardır.

KADRİ MISIRLIOĞLU, KISAKÜREK VE BİR BÜYÜKDOĞUCU İLE D.P.'nin gençlik kuvveti

Gençlik

Kongreler

Geçen hafta Hukuk Fakülteleri kongrelerinde ve hazırlıklarında başlayıp, geçtiğimiz yurtlarda devam eden bir büyük mücadelenin arkası alınmadığı için, Hukuklu öğrenciler bu haftayı da, çekişme içinde geçireceklerdi.

Aslında, çekişmeyi çok canlı ve mevcu olarak görmek gerekirdi. Artık 3-4 Fakültelerde talebe temsilcileri ve dernekleri için kongre, dolayısıyla seçim ayı idi. Hukuk gibi, bugünkü öğrencileri içinden yarının birçok politikacısının, Baro İdare Kurulu üyesinin, hâkiminin yetiştiği bir Fakültede kongre mücadelelerinin elbette çok taraftan ve ilâhi olacaktı.

Nitekim, hem Türkiye Milli Talebe Federasyonunun Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti, hem de Milli Türk Talebe Birliğinin Hukuk Derneği, bu seçim sene başında yapılacak olan kongreleri için geniş çapta kulis faaliyetine girişmiş olacaktı. İlk iki teşekkülün kongresi için hiziplerin sayısı bir kaçı idi. Ve gençler, temsilcilerini ilgilendirecek fikirleri hizipleriyle başvurmaktaydılar.

Ne varki, Sadık Erdem ve yönetimi, gençleri rahat bırakmamaya ahdetmişleri için Hukuk kongrelerini de kaçırmamaktaydılar. Geçen hafta yazdığımız kalan Yüksek Ekonomi ve Ticari İlimler Akademisi kongresinde olduğu gibi, Hukuk kongrelerine de partililerin elleri uzanmıştı.

D. P. li gençler, müfrezelerle elele

Hukuk Derneği Kongresinde, D. P. Kadıköy Gençlik Teşkilâtı Başkanı Kâmuran Baran, Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Kongresinde ise, Eyüp Yardımcısı ile Ereğlili Alat bilgiç sal oynamaya hazırlanmışlardı. İşin acı bütün verici tarafı, Sadık Erdem ve yönetiminin temsilcisi olduğu gençlerin en büyük yardımcılarının devrim düşmanları olarak tanınan ve Fakültede sayıları çok muhdut bulunan öğrenciler olmasıydı. Milli Türk Talebe Birliği Hukuk Derneği İdare Kurulunu ele geçirmek için evvelce Kâmuran Baran, geçen haftaki Milli dergisinde açıklanan bir raporun sahibi idi ve yıllardanberi Fakültenin birinci sınıfında öğrenci olduğu ve bu yüzden derslere fazla devam etmediği için öğrenciler arasında pek taraftarı yoktu. Ama, bir vesile Sadık Erdem'e verdiği raporda belirttiği şekilde, Fakültedeki partili öğrencileri seçkinleştirmek, öte yandan da devrim düşmanlarından yardım istemek suretiyle kendisine yeni taraftarlar arıyordu. Baran'ın karşısındaki bizim «Devrimciler» adını taşıyordu ve kongreyi kazanma şansları daha fazlaydı.

Asıl çekişmeli kongre, Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyetininki olacaktır. Burada sekiz grup çarpışacaktı. Gruplar, «Yıldırım, Birinci Sınıf, Yenilik, Akım Temsil, Reform, Hizmet, Müstakiller, Gerçekçiler» adlarını taşıyorlardı.

Necip Fazıl'ın, Kadri Mısırlıoğlu'nun «Yıldırım» grupu ile Eyüp Yardımcı, «Celâl Yardımcı'nın yönetiminin «Birinci Sınıf» grupları birleşmişlerdi. Diğer gruplardan sırasıyla birleşenler «Akım Temsil ve Reformcular» da.

Fakülte temsil, grupların beyannamelerini ve taahhütlerini hazırlayıp kendilerine öğrencilerle dolaşıyor ve bu geçen gün, Devrim düşmanları —D.P. li gençler birliği karşısına diğer grupların da birleşerek çalışmaları için acil temaslarda bulunuyordu. Akşamı zab-

23 Aralık 1959 tarihli Mim Dergisi'nin mezkûr tezviratı

Aynı derginin kapakları
"KİM" kapatılmış olduğundan tekrar böyle "MİM" adıyla çıkmıştı

KADİR MISIROĞLU İRTİCA İSNADINI FAKÜLTE KÜRSÜSÜNDE REDDEDİYOR Hakkın hayırdı

Yıldırım

gurubu

Hakkındaki neşriyatına başlık bakımından [illegible] ve kâğıdının [illegible] bakmaktayız. Gazeteciliğe [illegible] başlıyacağını sanmıyorum. Onun yine söylediğime göre adının Kadri Misiroğlu olduğunu öğrendik. KADİR MISIROĞLU'dur. Cevabında bu kadar durulmasından da anlaşılacağı üzere Hukuk Fakültesinde en hareketli grup olan «Yıldırım» grubu aza kaydetmeye lüzum telâkki ile de ile edeceğim düşüncesindeyim. Nurcu, mürteci derken ayağa düşünüyorsunuz, yıldırımın bir yerine değil mi? Hakkaki irtica Kürsü Fakültesinde [illegible] mühendisi gerçek yüzünü de bulabilir diyorsunuz. Fakat bu ne kadar? Onun mahkemelerden çeşitli fikir sahibi gençler takip etmekte ve bu arada fotoğrafları da çekilmektedir. Bütün bu gençler de mi mürteci? Neden siz onları da mı mahkûm ediyorsunuz? Yoksa siz onlar mürteciliklerinizin aksine yapıyor [illegible] mi bu suçluk damgası elinizi de lekeleyecektir? Size hakikati bir kere daha tekrar ediyorum. Hepiniz mahkûm edilişinize gururlarınız bana gelmelerini de hatta yan mıda görevlerimiz. Onlar da mı mürteci? Size sevmediğiniz herhangi bir kimse ile karşılaşsa bile olay yaygara gelen herkes mürteci mi olur Şahsım ve fikirlerime olan sempatilerinizle teşvik etmiş bulunduğunuz arkadaşlarımın yıldırım gurubuna ve yazılarının [illegible] ile Üniversitemizin manevi şahsiyetine hakaret ve tecavüz teşkil etmektedir. Ben şahsen hiç bir partiye kayıtlı olmadığım gibi Üniversite içinde aktif bir ehemmiyete sahip olan meşrebe mensup [illegible] «YILDIRIM» gurubuna da hiç bir gurupla bağımlı değildir. Ve bu gurubun tek gayesi dalma taliebe divalarını takip ve halletmek olmuştur. Bu mevzuda bize söyleyeceğiniz [illegible] bulunmaktadır. Şunu iyi bilmiş bil, ben sadece size cevap vâcibi gördüğüm bir müteri değil, milletlerarası saygınlığımızı getiren bütün maddi ve manevi kıymetleri müdafaa azmiyle daha hâkimim bir Türkiyem. Bütün arkadaşlarımın da bu platform üzerine bütün fikirlerini hasa etmiş fikri ve aydın vatan evlâtları olduğu hiç bir zaman unutulmayacak bedihi bir gerçektir. Bu hal altın mevzumuzda irtica ile ya hasa münasebetine bile yapıyım. Saygılarımla...

Kadir MISIROĞLU

Diyanet işleri

Diyanet işleri bütün gün gelir ve yarından buraları gelir verirler. Geçen hafta bütçe encümeninde Diyanet işleri bütçesi görüşülüyor ve ilk maddeyi müzakere ilerl, geçen yıla nazaran 18 milyon 720 bin lira fazlalık arzedeni (Yanlı 31 milyon lira) bütçeyi memnunlukla karşılıyorlardı. Bir iken hepsi de, ilâvelerin dini işlerine verdiği ehemmiyeti belirtmek bakımından bu [illegible] ilerl. Diyanet İşleri bütçesinin 18 milyona çıkması bakımından ile muğrurdular. Devlet Bakanı İzzet Akçal, 712'si resmî 12878 personeli 240 kur'an kursunu, imam-hatip bulunduğunu söylüyordu. 18 İmam - Hatip okulundan 4230 kişi mezun olmuştu. Bakan bütün bunları, en ince teferrüatına kadar bilmekte ama Nurculuğa sarılmak en iyi, Saidi Kürdi bilmekte.

---

23 Aralık 1959 tarihli Mim Dergisi'nin mezkûr tezviratı

Teşebbüsümün âkıbetini sormak üzere oraya her gittiğim seferde bana:

"-Bukra" yani "yarın" diyorlar ve bu "bukra"lar bir türlü bitmiyordu.

Ali Ulvi Bey'le sohbetlerimizde dinlediğim hâtıralarının hemen hepsini O, değerli arkadaşımız **Ertuğrul Düzdağ**'a anlatmış, bunlar dört cild hâlinde yayınlanmıştır. Ancak ben kendisinden dinlediğim bir vak'ayı burada anlatmak isterim.

Ali Ulvi Bey Ezher'de okurken Kahire'de Dr. **Selâhaddin Ali** adında çerkes asıllı bir şahsiyet varmış. Bu şahsiyet Ezher'de okuyan talebelere yardım etmekle meşhur birisiymiş. Bir gün **Ali Ulvi Bey**'e demiş ki:

"- Arkadaşlarını topla. Benim çiftlikte bir mevlid okutacağız." Dr. **Selâhaddin Ali**'nin Kahire dışında bir çiftliği varmış. Orada toplanan Türk talebelerine bir ziyafet verilmiş. Ziyâfetin sonunda mevlid okunacakmış. **Ali Ulvi Bey** mevlide başlamadan Dr. **Selâhaddin Ali Bey**'e demiş ki:

"-Doktor bey, mevlidin duasını ben yapacağım. Bu mevlidi kime okutuyorsunuz?"

Dr. **Selâhaddin Ali** bu suale karşı:

"-Gâzi **Mustafa Kemal** Paşa hazretlerine" deyiverince **Ali Ulvi Bey** öfkeyle:

"- Doktor," demiş "Bizim burada onlarca arkadaşımız var. İçlerinde hastalandıklarında ilâç parası bile bulamayanlar varken sen tutup da bu kadar masrafı **M. Kemal Paşa** için mi yapıyorsun?! O mezardan kalkıp dese ki; beni kendinizden yani müslüman saymamanız için daha ne yapmalıydım?! Hilâfetinizi yıktım, halifenizi vatandan kovdum, hocalarınızı astım yetmedi mi?! Şeriatınızı yasakladım yetmedi mi?! ilh. Bu İslâmiyet ne yağlı karaymış ki; ben bundan kurtulamadım!"

Doktor, O'nun bu infiâline sükûnetle mukabelede bulunu-

"- Peki peki, gelmiş geçmiş şehidlere dua edersin." demiş ve mevlid bu sûretle okunmuş imiş.

Ben **Ali Ulvi Bey**'den bu hikâyeyi dinlediğimde Doktor **Selâhaddin Ali Bey**'in kim olduğunu bilmiyordum. Sonradan öğrendiğim iki vaka bana mezkûr doktorun bu hareketini anlamam hususunda bir ışık tuttu. Bunların birincisi şudur:

"- **Sultan Aziz** torunlarından **Mahmud Şevket Efendi** 1965 Yılı başında O'nun yaşamakta olduğu Bagnols sur Ceze şehrinde bana demişti ki:

"-Biz Kahire'de birkaç arkadaşla Türkiye için bir hareket plânlamıştık. Bu hareket için eski askerlerden birine ihtiyacımız vardı. Zira düşündüğümüz Türkiye'de **M. Kemal Paşa**'ya karşı askerî bir hareket olacaktı. Bunun için Çanakkale kahramanlarından **Vehip Paşa**'yı tercih edip O'nunla muhabereye geçtik. Kendisini Kahire'ye dâvet ettik. Ben o zaman halamın Mısır'daki servetine tesâhüb ettiğim için refah içindeydim. Pontiac bir arabam ve husûsî bir şoförüm vardı. Şoförümle Paşa'yı karşılamak üzere havaalanına gittim. Paşa'yı alıp geriye dönerken yolumuzu kesen polisler bizi karakola çektiler. Meğer biz o yoldan geçtikten sonra başka bir araba bir insan ezip öldürmüş. Tesadüfe bakın ki; o adamı ezen araba da pontiac markaymış. Arabanın sâdece markası tesbit edildiği için bu işi bizim yaptığımızı sanarak bizi istintaka tâbi tuttular. O gece karakolda sabahladıktan sonra güç belâ halâs olabildik. **Vehip Paşa**[109] Kahire'ye

Mehmed Vehip Paşa (Kaçı)
(1877-1940)

109 Kurmay Yarbay **Vehib Bey:** Emekli Tuğgeneral olarak 1958 Yılı'nda İstanbul'da vefât etmiştir. Birinci Dünya Harbi'nde Batum'da Osmanlı Kafkas Ordusu Kumandanı idi. Son-

adım atar atmaz ilk geceyi karakolda geçirmesinden teşe'üm ede-rek yani bir uğursuzluk vehmederek:

"- Ben bu işte yokum." deyiverdi. Plânımız da akim kaldı.

Şehzâde **Mahmud Şevket Efendi**'nin bu beyanında Dr. **Selâhaddin Ali Bey**'in adı geçmiyordu. Ancak ben Kahire'de **Kemal Paşa**'ya karşı askeri bir hareketin akim kalmış oldu-ğunu öğrenmiş oldum. Aradan yıllar geçti. Ben vatancüda oldum. 11 yıllık gurbetten sora 1991 Haziranı'nda terör ka-nununa yapılan bir ilâve ile vatana avdet edebildim. Bir-iki sene sonra bir kitap fuarı için Ankara'da Kocatepe Câmii av-lusunda imza günüm vardı. Burada bir şahıs yanıma gelerek bana bir takım el yazısı evrak gösterdi. Osmanlı Türkçesi ile yazılı olan bu yazıların kime âid olabileceğini sordu. Zannet-tim ki; eline geçen böyle bir evrakın muhtevasından bunların kime âid olduğunu öğrenmek istiyor. Yazılara biraz baktıktan sonra:

"-Bunları tesbit zaman işidir. Benim o kadar zamanım yok." Bunun üzerine O:

"-Bunlar **Çerkes Ethem**'in kendi el yazısıyla yazılmış olan hâtıratına âiddir. Bunları görmek istersen iftardan sonra gelip seni alayım." dedi. Kabul ettim.

O zât gelip beni iftarı müteâkip aldı. Evine gittik. Evinin bir odası çuvallar dolusu evrak ihtivâ ediyordu.

"-Bunlar" dedi "Emniyet Umum Müdürlüğünden çıkmadır. Kâğıt fabrikasına gönderiliyordu. Ben arkadaşları ikna ederek bir kısmını alabildim." Bir kısmı dediği beş-on çuvaldı. Bunlara sâ-

---

ra inzivaya çekilmiş ve İtalya'da Roma'ya yakın Albano Şehri'nde yıllarca yaşamıştır. Bilâhare Habeşistan - İtalya Harbi'nde Harrar'da Habeş Ordula-rı Grup Başkumandanı olarak İtalyan Ordusu'na karşı savaşın sonuna kadar muvaffakiyetle mukavemet etmiştir. Gerçekten İtalyanlar Harrar Eyâletini bir türlü işgal edememişlerdir. Harrar'da iken ciddî bir göz hastalığına uğramış ve maalesef kör olarak bir kaç yıl daha yaşadıktan sonra vefât etmiştir. Çok cesur kudretli ve azimkâr bir kumandandı.

I3- Mühürdar Mehmet Selahattin : Sadrıesbak Kâmil(paşa)nın mühürdarlarından olup 31 Mart vakasında Mısır'a firar edüp o zamandanberi İskenderiyede oturmakta ve muhalifleri etrafına cık cık toplar, yurda dönmesi mahzurludur.

I4- Firari Cavit : İstanbul sabık polis memurlarından olup burada bir ermeni karısıyle yaşamakta ve aleyhimizde propaganda yapmaktadır,Kahirede sabık prens Abbas Halim'in (İttihad) adındaki tütün fabrikasında çalışmaktadır, yurda dönmesi mahzurludur.

I5- Sabık (general) Vehip : Elyevm İskenderiyede oturmakta ve âdi rum kahvelerinde sürünmektedir,vatandaşlıktan iskat edilmiştir,yurda dönmesi mahzurludur.

Vehip Paşa'nın gurbette dahi sivil polislerce takip edilmekte olduğuna dair emniyet raporunda hakkındaki kayıtlar

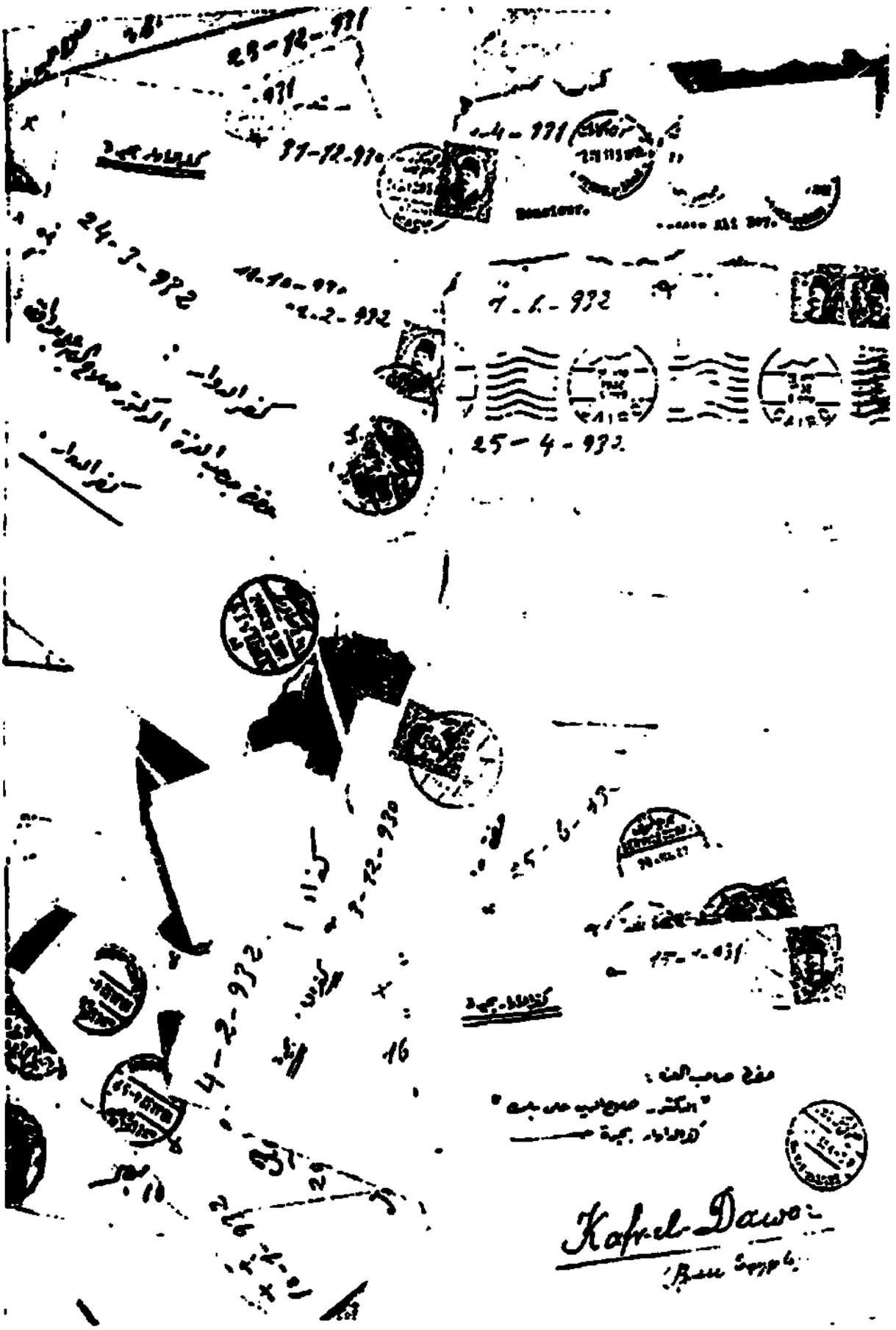
hip olmak için arabasını sattığını söylüyor ve bütün bu evrakı on bin dolar mukabilinde bana devredebileceğini söylüyordu. Polis olan bu arkaşın babasını tanıyordum. O da bir emekli polisti. **Hüsrev Efendi**'nin yakın çevresinden biriydi. Burada isimleri mahfuz tutmam bana bu evrakı gösteren şahsın hâlâ vazifede olmasındandır.

Ben Türkiye'ye yeni dönmüş, yayınevini tam takır bulmuştum. Böyle bir para ödememe imkân yoktu. Kendisine üç bin dolar teklif ettim. Kabul etmedi. O zaman bu evrakın mahiyetine vâkıf olmam gerektiğini söyledim. Bunun için buradan bir parça almam ve incelemem için müsaade etmesini istedim. Kabul etti. Çuvalları gelişi güzel karıştırdıktan sonra üzerinde "Dr. **Selâhaddin Ali Bey'e Âid Evrak**" yazılı kalınca bir dosyayı çektim.

"-Müsaade edersen bunu alıp geniş bir zaman içinde inceleyeyim. Bu evrakın talep ettiğin meblâğa deyip değmediğini bu dosyayı inceleyerek az çok kestirebilirim." dedim. Müsaade etti. O dosya bana Dr. **S. Ali Bey**'i tanımam hususunda yardım etti. Bu dosyanın içinden **Şehzâde Mahmud Şevket**'in Dr. **Selâhaddin Ali**'ye yazdığı tam kırk sekiz mektup çıktı. Anlaşıldığına nazaran MİT elemanları Dr. **Selâhaddin Ali**'nin yazıhânesine baskın yaparak evrakına el koymuşlar. Evrak arasında **Şehzâde Mahmud Şevket**'in **Vehip Paşa**'ya âid söyledikleri de teeyyüd etti. Zira orada **Vehip Paşa**'ya gönderilmiş dâvet mektubu da vardı. Anladım ki, **Çerkes Ethem**'in akrabası olan Dr. **Selâhaddin Ali**, Şehzâde Mahmud

Şehzâde Mahmud Şevket Efendi bahriye üniformasıyla

Dr. Selâhaddin Ali Bey'in Şehzâde Mahmud Şevket Efendi'ye gönderdiği mektupların bir kısmı

Şevket'in söylediği Türkiye'deki bir askerî harekât plânına dâhil bir kimsedir. Zira dosyada kendisiyle **Çerkes Ethem**'in de muhaberatı vardı. Bütün bunları gördükten sonra anladım ki Dr. **Selâhaddin Ali** polis tâkibinde olduğundan dezonformasyon maksadıyla **Ali Ulvi Bey**'in naklettiği mevlid hâdisesini gerçekleştirmek istemiştir. Lâkin bu bilgilere vâkıf olduktan sonra bir daha **Ali Ulvi Bey**'le görüşerek O'na durumu anlatmak fırsatını bulamadım. Zira Türkiye'deki konferanslarımdan bana açılan müteaddit dava dolayısıyla İstanbul'da üç dört sene "**Rahşan afvı**" denilen afva kadar saklanmakta olduğumdan **Ali Ulvi Bey**'le İstanbul'a gelip gitmelerinde görüşme şansım olmadı.

Bu gün arşivimde mahfuz bulunan bu dosya muhtevası göstermektedir ki; kemalizmin zulmünden kaçan vatancüda garip insanlar gurbette bile polis tâkibinden kurtulamamışlardır.

Bu sûretle tâkibata uğrayanlardan biri de **Ömer Fevzi (Eyüboğlu)**'dur. Mevzuubahis mektupların birkaçı da O'na âiddir. Anlaşıldığına nazaran **Şehzâde Mahmud Şevket** Efendi'nin düşündüğü harekete dâhil olanlardan biri de O'ydu. O'nun dosyadaki mektuplarından anlaşıldığına göre kendisi de bu maksatla Kahire'ye dâvet edilmiştir. Lâkin Fransa'nın Marsilya şehrinde yaşayan **Ömer Fevzi** bu sırada orada "**Rehber-i İnkılâp**" adıyla bir gazete çıkarıyordu. Erzurum Kongresi'ne Trabzon'un Maçka kazâsı mümessili sıfatıyla katılmış olan **Ömer Fevzi Bey** Erzurum Kongresi'nde başlayan **M. Kemal Paşa** aleyhtarlığını hayatı boyunca sürdürmüş olduğu cihetle mâhud "**Yüz Ellilikler Lis-**

Ömer Fevzi (Eyüboğlu)
(1884-1952)

N. 4 — پازارتسی ۹ مایس ۱۹۲۰ — نسخه ۱۰ فرانق — (10.11.1920) ۱۰ تشرین ثانی ۱۳۳۶

Adresse:
41, Rue Montmartre, 41
PARIS (1er)

Gérant Propriétaire:
OMER FEVZI

رهبر انقلاب

REHBERI INKLAB
Journal bi-mensuel Turc

سنه‌لک اعلانی : ۶۰ فرانق
تعریفه :
بر صحیفه‌نک ۱/۲ صوکی ۱۲۵ فرانق
ناشر و مدیر :
عمر فوزی

اوچ صحیفه‌دن عبارت اولمق اوزره : انقلاب فکر و یازیلر هفته سیاسی ، اجتماعی اولمیه‌جق

دونکی ماکدونیا ـ بوکونکی کوردستان

بلکانلرده یکموجود کورد عنصری اسمی ایله بر وسط کورد استقلالی تأسیس ایدیلدی

عزیز تورک برادرلری ! کوردستانک انتلاقات سیاسیه‌سنی تعریف و تحقیق ایچون بیان ایتدیکم بیاناتی تصدیق و تهدیدلرله پایان آلمیه‌رق حکومت عثمانیه‌نک کوردلره کیتدیکی عرض و بیان ایتمشدم. بو خاطره‌لرم نشر ایدیلدیکی تاریخده بر کوردیستی بانک مرکزی اولان دیاربکرده ۲۲ ایلول اخرنجی تشرین اولدقدن صوکره مجلسمزک بیاناتی تأیید ایچون بر تلغراف چکدیکی و بو تلغرافک ایکی کون صوکره ایسه مجلسمزک بیاناتی رد ایچون بر تلغراف چکدیکی دلالتیله ایکی تلغرافک بر بیرینه مغایر اولدقلرینی و بو تلغرافلرک ایکیسنک دخی مجلسمزک بیاناتی تأیید ایتدیکی تصریح و تنویر ایتمشدم.

عزیز قارئلرم بو مسئله‌نک سوء تفاهم مزه‌سنی تدقیق و اصلاحه امکان یوقسه‌یسز اخیرنجی ایکی مقاله‌مزده بو مسئله‌یه دائر بیانات ایتمیورم. مسئله‌یه بشقه‌جه باقیورم. دیورکه :

۱ ـ حکومت عثمانیه‌نک ایچون بولوندیغی بوحرکت اعلامه صورت توفیقی .

۲ ـ مجلس مبعوثانی ایسه‌لیه‌نک تأسیسندن مقصدی توسیع حدود حکومتی حال حاضرده حل ایدیلدی .

بو صورت تحمیلیه‌یه کوره مدنی و کذبه‌نک مکمل تأثیرلرک ایجابی تدبیر اجنبی ، حرکت بدویه‌یی ، حقیقی بلاوا انکشاف ایتدیکی تقدیرده اجنبی و تکفیرجنه امنیت و اعتبارک ، شرف و حیثیتلری تعدیه‌سنه اعتماد ایتمیان بولونمیتی حساب قاتارمه شیاطینک بیندیکی تمیز و نکته‌یه کیب استحقاق ایدوی ، ایتمیی :

(الله ترحمت کتسه ایدر اسرار دورت
من هرکسی کور ، مالی مرمی صاحبنه)

عصمت پاشانک مهم برحامه ولی حقیقت واقعه ایدیکی کوره بوشیق اک اعلا توعدن اولق اوزره بتفاعیه عرض ایدن ایاب و ذهابیمزده ده ضد حرکت آلیمیق صندوق قابلنده بیلدیکم بولدیغم حالده بولونمشکاردی . یوخسه بو وجهله بولونمق برنجی مرتبه حائد اولدیغم تولسون حلاوی حقیقت سوء سلوک و بوکلاه حرکت ایلهامک اک طوغری بولندی . هیچ ده فنا بوله و آدمک

تنبیه کوزه ترکلک سیاست ایدیکی شروع و اسلامزدن ، دینا سوق ذهنیده سیاستجیلر ! مقدس خورکاقلق دیه بولدیلر . فقط مقدس خورکاقلق و ملک نافع حرکتی ایچون نصه و تفرقه ، فنا ایلهامی ایله تصبح ایدیلیور . برلش وکیلک حقوق دعوه ایدیکی حالده تارمار شرف و حیثیتمز تجره ایدیلک مرتبه خلافت بیانلرینه و تلک خرافاتک واقعا بیانسی سوء کاسلنک اک سادج برودسیدر . حکومت عثمانیه تکیل ایچون عمومی بیر رقابت ایلانی ایچون اولدیغی عصمت پاشا ایله برابر اعلاء ازدوم کوردیستک وحدتی عیاتیه ، دوشورمکدک حاصل عثمانی آجیلرینی نظر دقته آلمق فعل و عمل وصورتده تطبیق ایتدی . آلمانیا ، فرانق ، انکلتره ترفیه اولانلرینی ، شایان تقدیر اولانلرینی دوشنده مرتب قول اردولرمدن متشکل قوة عسکریه ایله بالانجاره قوتلری تولوان شاهانه سوق و تحریک اولوندی . اوندن صوکره تورکلرک مدافعه‌سنه اعتماد ایتمک امرنده ایدک سوق اولنان پیاده ، سواری ، طوپجی قوتلری قوتلری توزیع یک موجودیتی تشکیل ایدیلدی .

توز ایتدیکم قسم عرکتی تحریر ایدن یوزباشی طرفه آلمانلر طرفندن کوردلرک بتدائی طائفه تحریرلری تارمار ایدیلمش شایان دیقت اولمش ، طوپ وجیفاو توک ایدیک عثمانلی عسکرینه یکیلمک مجبوریتده قالمشدی . قریب اوتوزدن صکره بکی بر قرص ایکون اون بش بکری بیک کیلک قطع ایدرک بو امرامنی ، تولدم وجیفاه سوق ایتمکدن عصمت پاشانک طلب جوابنده کی کوره بیک زحمتله عسکره اشتراک حرکتدن سوق ایدیلن کوردلر ، توخوالیدن کوبک تهلکه تارمار اولدیغی بکری یکدن اولده قوت استحصار ایدیلدی ، عثمانلی حلک کوردستانده قالان عثمانلی حرکتی ایچون تدارک ایدیلن عسکره ایچون قوة فوزه تشکیل ایتدی ، سلروکلک اک زیاده

Ömer Fevzi Efendi'nin Fransa'nın Marsilya şehrinde çıkarmakta olduğu
"Rehber-i İnkılâp" isimli gazteden bir örnek

tesi"ne dâhil edilmiş ve yurt dışında ikamete mecbur kalmıştı. Orada böyle bir gazete çıkarmakta olduğu hâlde maddi durumun pek de müsâid olmadığı anlaşılmaktadır. Zira **Şehzâde Mahmud Şevket** Efendi'ye yazdığı mektupta yol parası talep etmiştir. Lâkin O'nun Kahire'ye gidip gitmediği dosya mündericatından belli değildir.

Ben bu meseleyi **Şehzâde Mahmud Şevket** Efendi'den dinlediğimde böyle bir dosyaya mâlik olmadığım için O'na bu işin teferruatını sormamıştım.

Ömer Fevzi Bey, Milli Mücâdele esnasında Ankara ile İstanbul Hükümeti'nin arası açıldığı hengâmda daima İstanbul'u tutmuş Trabzon'da çıkarmakta olduğu **"Selâmet"** Gazetesi'nde bu istikamette yazılar yazmış bulunduğu gibi bilâhare yerleştiği Balıkesir'de **"İrşad"** Gazetesi'nde de aynı yolda neşriyata devam etmiştir. Avukatlık mesleğine mensup olan **Ömer Fevzi Bey** daha çok bir gazeteci olarak bilinmektedir. 1930 senesinde çıkarılan af kanunuyla yurda dönmüş ve Trabzon'da avukatlık yaparak geçimini sağlamıştır. 5 Şubat 1952 tarihinde ise Samsun'da vefât etmiştir. Müstakillen yazılmaya değer bir şahsiyettir.

Bu gün arşivimde **S. Ali Bey**'in dosyasından çıkan mektuplarla birlikte **Şehzâde Mahmud Şevket**'in yüzden fazla mektubu mahfuzumdur. Onların bazılarından **Şehzâde Mahmud Şevket**'le ilgili bahiste bazı nakiller yapmış bulunmaktayım. Diğer mektup sahiplerinin çoğu ise mâruf şahsiyetler değildir.

*

1976 senesinde Medine-i Münevvere'de Şeyh **Sâmi Efendi**'nin bir sohbet toplantısında bulunuyordum. Hâzirûn **Musa Topbaş, Mehmed Öztürk, Ali Ulvi Kurucu,** Hattat Erzurumlu **Mustafa Efendi** ve bendenizden ibâretti. Sohbetin bir yerinde **Mehmed Âkif Bey**'in adı sitâyişle zikredilince Hattat **Mustafa Efendi**:

"- Fakat bu zâtın şöyle şöyle yanlışları da var." diyerek

O'nun **Sultan Abdülhamid Han** Hazretleri aleyhindeki çirkin ifadeli bazı beyitlerini okudu. Derin bir sükûttan sonra dinleyenlerin bu sözleri bir sürpriz tarzında telakki ettiğini görünce bendenize işaretle hâzirûna:

"-Bu meseleyi benden çok daha iyi bilen bu genç kardeşimizdir. İsterseniz bir de O'ndan dinleyelim." demesi üzerine itirâz ettimse de ısrar üzerine Safâhat'tan **Sultan Hamid** merhumu yeren **Cemaleddin-i Efgânî** ve **Abduh** gibi mel'unları metheden sözlerini naklettim. Fazladan olarak da kendisini yakinen tanımış olanların hâtıratlarından bazı nakiller yaptım. Dinleyenlerin kolay kolay inanmak istemedikleri bu değerlendirmeye dâir bildiğim ne varsa sayıp döktüm. **M. Âkif**'in yarısı çürük bir elmaya benzediğini, umum inananların İstiklâl Marşı şâiri olması dolayısıyla bu elmanın sâdece sağlam tarafını gördüklerini ifade ettim. Orada söylediklerimi burada tekrar etmek istemiyorum. Fakat biri Safâhat'tan biri de O'nu tanıyan bir şahsın hâtıratından olmak üzere iki noktayı arz edeyim. Safahat'tan olan nokta şudur:

"Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!"
"Yandık! diyoruz.. Boğmaya kan gönderiyorsun!"

.....

"Mazlûmu nedir ezmede, ezdirmede mânâ?"
"Zâlimleri adlin, hani öldürmedi hâlâ"

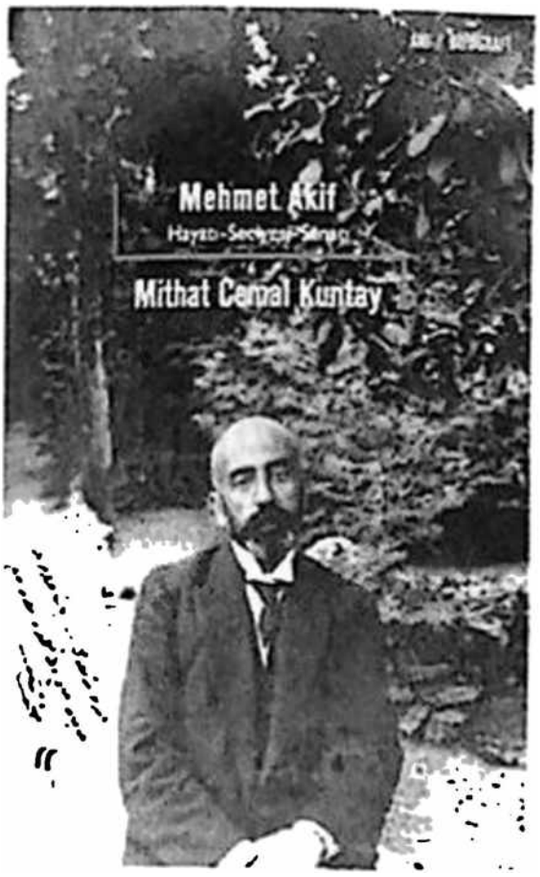
.....

.....

"Mâdâm ki, ey adl-i İlâhi yakacaktın..."

"Yaksaydın a mel'unları... Tuttun bizi yaktın" tarzındaki ifadeleriyle hâşâ Allah'a âdeta zulüm isnad ettiğini söyledim. Hâtıratlardan naklettiğim ise şuydu:

Mithat Cemal Kuntay'ın **"Mehmed Âkif"** isimli bir eseri vardır. Bu eser **Âkif**'i şiiriyle Türk Edebiyatı'nın en mümtaz bir simâı olarak değerlendirilmekle birlikte ahlâk ve karakterini de emsâlsiz gösteren bir methiye mecmuasıdır. O'ndan size bir par-

ça nakledeyim:

*"**Âkif**, üç padişahtan **Reşat**'a kızıyor, **Hamit**'ten iğreniyor, **Vahdettin**'e hem kızıyor, hem iğreniyordu. Meselâ:*

***Vahdettin** acemi **Abdülhamid**'di.*

Meselâ:

*"Bu **Sultan Reşat**'ı **Abdülhamid** ne diye 30 sene hapsetmişti. **Sultan Hamid**'in yerinde ben olsaydım boynuna ip takar, sokak sokak gezdirir, benden sonra bu adam padişah olacak, görün! derdim."*

***Abdülhamid**'e gelince: **Âkif**, **Şâir Eşref**'i **O'na en güzel söven adam diye sever**, bu kıt'asına bayılırdı:*

Besmele gûş eyleyen şeytan gibi,
Korkuyorsun "Höt!" dese bir ecnebî;
Padişahım öyle alçaksın ki sen,
İzzet-i nefsin Arap İzzet gibi!

***Abdülhamid**'ten yalnız mânen değil, maddeten de iğreniyordu. 1908 meşrutiyetinde Meclis-i Mebusan'ın açılacağı gündü. **Âkif**'le Büyük **Reşid Paşa** Türbesi'nin önünden geçiyorduk. Halk koşmaya başladı. İzdihamın koşması sâridir:*

*Biz de koştuk. **Âkif** beni bıraktı, kalabalığı yardı; yarmasıyla beraber geri kaçtı; sapsarıydı.*

"-Bir cinayet mi var?" dedim.

"-Aman dur, midem bulanıyor!" dedi. Ve midesinin bulanması ifade tarzı değildi; bütün safrası yüzündeydi.

*"-Hasta mısın yoksa?" dedim. Hasta filan değildi; ömründe ilk defa **Abdülhamid**'in yüzünü görmüştü. Padişah açık bir arabada Meclis-i Mebusan'ın küşâd resmine gidiyordu.*

Âkif:

"-Boyalı sakalıyla suratı birdenbire karşıma çıktı; fena oldum."dedi.

Halk geçip giden arabayı hâlâ alkışlıyordu. Âkif:

"-Aman Yarabbi, otuz üç sene bu! Hâlâ alkışlıyorlar; kaçalım. Bir sokağa sapalım!"dedi. Bu alkışların duyulmayacağı bir yer arıyordu.

*Bir müddet sonra **Sultan Hamit** mebuslara Yıldız köşkünde bir akşam yemeği ziyafeti verdi. Yemekten sonra bazı mebuslar **Abdülhamid**'in ellerini öptüler. **Âkif** buna haftalarca kızdı:*

"-Canım" dedim, "Sen her şeye kızıyorsun."

İstihzamı anlamayacak kadar zehirliydi, haykırdı:

"-Bu, her şey mi?"

*31 Mart irticai olunca **Âkif:***

*"Bunu o yaptı, o!" diyor ve **Hamit**'in 31 Mart'ı niçin yapmaya cesâret ettiğini izah ediyordu:*

"-Meclis-i Mebusan açıldığı gün halkın alkışlarını duydu, ziyafet gecesi de mebusları yakından gördü, bol tükürükle elini öpenlerin ne adam olduklarını anladı; ve ne halkın, ne de mebusların korkulacak şeyler olmadığını anladı, şimdi başımıza çorap örüyor!"[110]

Bu sözleri ben şimdi kitaptan nakletmiş bulunmaktayım. O zaman aklımda kaldığı şekilde ifade etmiştim. Sözümü bitirdiğim zaman bulunduğumuz odada derin bir sükûnet hâkim oldu. Dinleyenler âdeta kulaklarına inanamıyorlardı. **Ali Ulvi Bey**, bana:

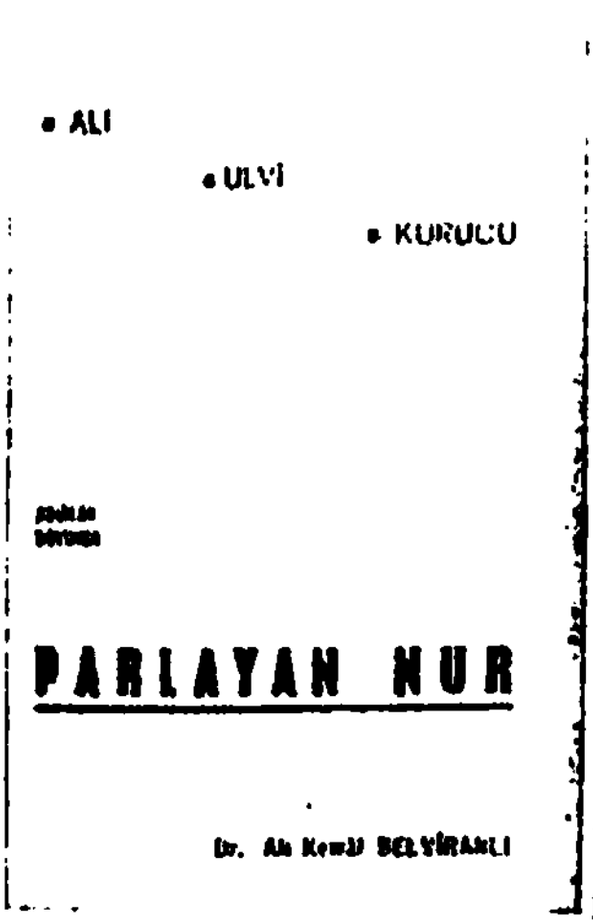
"-Seninle şöyle biraz dışarı çıkalım." dedi. Birlikte bulunduğumuz odadan dışarı çıktık. Dışarıda bana dedi ki:

"-Üstadların yanında söyleyemedim. Bu zat kendini mahvetmiş. Allah aşkına şu okuduğun beyitler. Safâhat'ta mevcud mudur? Sen bir şey ilâve etmedin ya?!

"- Asla!" dedim.

---

110 **Mithat Cemal Kuntay-Mehmed Âkif**, İstanbul 2007, sh. 258 vd.

"- Getir Safâhat'ı hepsini hatta daha fazlasını sana göstereyim." karşılığını verdim. Bu sözden M. **Âkif** taklidi şiirler yazan **Ali Ulvi Bey**'in bile Safâhat'ı baştanbaşa ve dikkatlice okumadığı anlaşılıyordu. Bana dedi ki:

"- Gel seninle birlikte bir iş yapalım ve bu zatı kurtaralım."

"-Nasıl?!" diye sormam üzerine dedi ki:

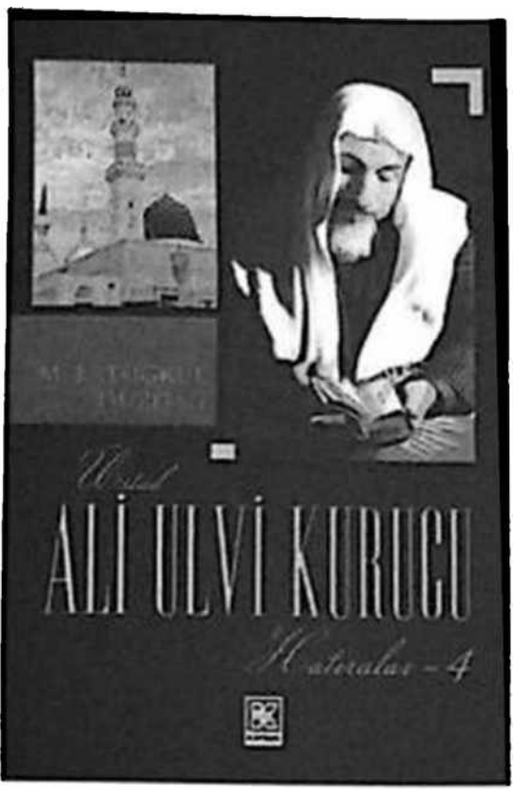
"- Ben **Âkif**'in el yazısını da uslûbunu da pekâlâ taklid edebilirim. O'nun ağzından bütün bu yanlışlardan nedâmet getirdiğine dâir bir şiir yazayım. **Âkif Bey** bu şiiri Mısır'da yazmış ve senin de dostun olan **Fuad Şemsi Bey**'e göndermiş olsun. O da bunu vefâtından evvel sana vermiş olduğunu söyleyerek bunu Sebil'de yayınlasan." O'na dedim ki:

"-**Ali Ulvi Bey**, sen **Mehmed Âkif**'i âhirette kurtarabilir misin?! Dünyâ hayatında kurtarmaya zaten ihtiyaç yok. Zira içeride gördün ya en seçkin insanlardan olan muhataplarımız bile bunları daha evvel duymamışlar. Hayretlerinden bu durum belli değil mi?!"

Bana dedi ki:

"- Evet âhirette kurtaramayız. Akâide müteallik sakatlıklarını iyi sözleri dolayısıyla belki Allah afveder."

"- Peki cennetmekân **Abdülhamid**'in hakkını helâl edeceğini nasıl garantileyelim de böyle bir hareketle O'nu kurtadık diye avunacağız. Bu bir sahtekârlıktır. Ben bunu yapmam. Hem de bu sahtekârlık sökmez. Zira **Âkif**'in vefatından önce bunları "Safahat"ından çıkarmış olması gerekeceği hâlbuki böyle birşeyi yapmadığı yönündeki itiraza bir cevap verilemez."

Ali Ulvi Bey benim bu işi kat'î bir sûrette yapmayacağımı anlayınca:

"-Yazık! Yazık! Bu adam bunca doğru sözüne rağmen bu fâhiş yanlışlarıyla kendi kendini mahvetmiş. Hadi içeriye girelim." dedi. İçeriye girdik sohbet başka bir mecrada devam etti.

Şimdi **Ali Ulvi Bey**'le vefâtından önce yaptığı uzun röportajları **Ertuğrul Düzdağ** arkadışımız birkaç kitap hâlinde yayınlamış bulunuyor. Burada **Ali Ulvi Bey**'in **Mehmed Âkif**'e bakışı ile yaşadığım bu vak'aya dâir naklettiklerim arasındaki tezad ne kadar düşündürücüdür. Bilinmez; **Ertuğrul Bey, M. Âkif**'in şahsiyeti etrafındaki taassubuyla bazı ilâveler mi yapmış, yoksa bu tezad **Âli Ulvi Bey**'e mi âiddir?!

*

Ali Ulvi Bey'in kardeşi hâlâ Medine'de oturmakta olan **Ziyâ Bey** bir gün bana bir şey anlattı ki, O'nu da buraya iliştirivermek isterim. O dedi ki:

"- Ben Ezher'de okurken hat dersinde Arap arkadaşlardan birisi güzel bir yazı çıkarınca hoca kendisini takdir etmişti. O talebe bu takdirden cesâret alarak:

"- Hocam biz bu yazıyı yazmakta bu dereceye ulaşınca Türkler'e yetiştik diyebilir miyiz?"

Hoca bu söze anormal bir şekilde kızarak:

"- Sus oğlum, sus! Ne sen, ne ben ne de Arap Âlemi'ndeki hattatlar Türkler'in yazdığı "b"nin noktası bile olamayız." dedi.

*

Ben vatandaşlıktan atılmış olarak İngiltere ve Almanya arasında yaşamaktayken fırsat buldukça hacca gidiyordum ve Medine ziyaretlerimde **Ali Ulvi Bey**'e misafir oluyordum. Bir gün Rahmetli **Turgut Özal**'ın annesinin de aynı yerde misafir olduğuna şâhid olunca kendisiyle görüşme fırsatım oldu. Bu görüşmelerin birinde kendisine şu suali sordum:

"- Siz tedrisat islâm harfleriyle yapılmaktayken de muallimelik ettiniz mi?"

"- Evet" dedi.

"- Peki lâtin harflerine geçildikten sonra da bu işe devam ettiniz değil mi?!"

"- Evet, tabiî" karşılığını verdi. Bunun üzerine O'na şu suali sordum:

"- Allah aşkına," dedim. "Hiçbir tarafgirliğe kapılmadan çocukların islâm harflerini mi lâtin harflerini mi çabuk öğrenebildiklerine dâir kanaatiniz nedir?"

Hiç tereddüt etmeden:

"- Elbetteki islâm harflerini daha çabuk öğreniyorlardı." Karşılığını verdi.

"- Emin misiniz?!" diye sordum

"-Ne demek. Şahsî müşâhedeme istinaden söylüyorum." dedi.

"-Acaba neden?!" diye sorunca şu izahatta bulundu:

"-Lâtin harfleriyle tahsile başlayan bir çocuğu meselâ tahtaya önce "A" harfini yazıyoruz." Bunu söyledikten sonra önündeki kâğıda büyük harfle bir "A" yazdı ve şöyle devam etti:

"- Sonra matbaa harfiyle bir başka "a" yazıyoruz. (Bunu da önündeki kâğıda yazdı.)

"-Biraz daha ilerledikten sonra çocuğa el yazısıyla "*a*" öğretiyoruz. Çocuk bir harfin üç ayrı şeklini öğreniyor."

Bunları söyledikten sonra elindeki kâğıda yine büyük harfle bir "B" harfi sonra matbaa harfleriyle "b" sonra da el yazısıyla

da "ﻉ" yazdı.

"- Diğer harflerin de üzerinde çalışırken durum böyle." dedi. Bu daha uzun gidiyor. Güçlüğün bir sebebi budur. Ama size asıl başka bir sebep söyleyeyim. Bugün eğitimde "**Genç Dal Nazariyesi**" diye bir nazariye vardır. Psikologlar eğitim psikolojisi üzerinde çalışırken şunu fark etmişler ki; yazı öğrenen çocuklar bir kelimeyi harf harf değil bütünüyle kavramaktadırlar. Lâtin alfabesinde harfler birbirine bitişmeden yazıldığı için hafızayı yormaktadır. Hâlbuki İslâm harfleri gerek el yazısında ve gerekse kitabî metinlerde ekseriyetle bitişik yazıldığı için bunun kavranmasının daha kolay olduğunu söyleyebilirim. Ben emekli olduktan sonra lâtin harflerinin öğretiminde de bu metoda geçilmiş olduğunu duydum. Yani çocuğa yazı ayrı harfler öğretilmeden kelime hâlinde örneklerle tedrisata başlanıyor. Meselâ "A", "L" ve "İ" ve ayrı ayrı öğretilmek yerine "Ali" yazılır ve çocuk böyle kelimelerden harfleri ve telaffuzunu kolaylıkla kavrar. Meselâ islâm harfleriyle muallim yazsanız "**mim**" "**ayın**" "**lâm**" ve "**mim**" den ibâret bir gurup kelimenin bitişik olarak yazılması esastır."

Hacı Hafize Özal Hanımefendi

Bunları söyleyen **Hafize Özal** daha başka misaller de verdi.

"-Meselâ" dedi. "İslâm yazısında hüküm eki "**dal**" ve "**r**" den ibârettir. Bu harfler ses uyumuna göre telâffuz edilerek okunur. Halbuki lâtinize yazıda bu "**dır, dur, dür, tır, tür**" ilh. ona yakın ayrı şekillerdir. Bu hafızaya yüktür. Şunu söyleyeyim ki; lâtinize yazı öğrenen çocukta muhâkeme ge-

lişmez. Hâlbuki islâm yazısı her kelime için muhâkemeyi icab ettirir. Kaldı ki; lâtinize yazıda tenevvü yoktur. "o" ve "ö" dışında yuvarlak çizgiyle yazılan harf olmadığı ve harflerin çoğu kırık çizgilerle yazıldığı için gözü yorar. Bugün gözlük kullanmanın yaygınlaşmasının sebeplerinden bir de budur. Hâlbuki islâm harflerinde tenevvü vardır. Gözü yormaz. Ben bu yaşta bile lâtin harfleriyle yazılmış bir kitaptan faraza on sayfa devamlı bir sûrette okusam gözlerimin yorulduğunu hissettiğim hâlde islâm harfleriyle yazılmış bir kitaptan yüz sayfa okuduğum zaman hissettiğim yorgunluktan fazlasını hissederim." dedi.

Bilhassa bu son görüş fevkalâde doğru olmalıdır. Benim üniversite talebeliğimde Yüksekkaldırım denilen Karaköy'den Tepebaşı'na çıkan sokak üzerinde bir rum göz doktoru vardı. Muâyenehânesinde bir levha asmıştı. "**Gözlük Yerine Eski Yazı**" Bunu gören bir arkadaş **Marmara Kıraathânesi**'nde anlatmış bunun üzerine oraya gidip bu levhayı biz de temaşa etmiştik. Lâkin ne yazık ki; bir fotoğrafını çekmek aklımıza gelmedi.

*

Bir gün **Ali Ulvi Bey** ile Medine harreminde oturmuş sohbet ediyorduk.

Hemen yanıbaşımızda birisi münferiden namaz kılıyordu. Secdeye vardığı yerde el ayası kadar bir kâğıt gördüm. Harem'in açık kapılarından müdhiş bir rüzgâr esiyordu. Bu kâğıdın oraya rüzgârın sürüklediğini düşünerek O'nu kaldırmaya teşebbüs ettiğimde adam kıyamdaydı. **Ali Ulvi Bey**:

"- Aman aman, dokunma!" dedi. Ben de:

"- Herhâlde rüzgâr buraya sürükledi." deyince

"-Bunu bilhassa koymuştur. O kâğıdı çevir de arkasına bak!" dedi. Çevirip arkasına baktım. Arkasına gayet iri harflerle "**Ali**" kelimesi yazılıydı. **Ali Ulvi Bey**'in:

"- Bunlar halı üzerine secde etmezler. Burada mecburen namaz kılıyor. Bu kâğıdı O kendisi koymuştur." dedi. Hayret et-

tim. Biraz Alevilik üzerine konuştuktan sonra:

"- O zaman gel sana onların hâlini göstereyim." dedi ve beni Harem'in hemen yakınında olan bir hurma bahçesine götürdü. Yolda **Said Şâmil Bey**'le karşılaştık. Onların her ikisi de bu bahçenin sâhibiyle ahbabmışlar. **Said Bey** de:

"- Ben de geleyim. Orada nargile vardır. Bir nargile içeyim." dedi. Denilen bahçeye gittik. Burada İran hacıları ikamet ediyordu. **Ali Ulvi Bey** dedi ki:

"- Caferîler ihrama girdikten sonra kapalı bir mekânda durmazlar. Bak şimdi bunlar ihramda. Medine ziyâretini yaptılar. Şimdi Mekke'ye gitmek üzere ihrama girdiler. Bunları Mekke'ye götürecek olan otobüslerin de kamyon gibi üstü açıktır. Kapalı otobüse bile binmezler." Ben bu sözlere hayret ettim. Fakat biraz sonra hayretimi daha da arttıran bir vak'aya şâhid oldum. İran hacıları vakit namazını kılmak üzere bu bahçede saflar hâline geldiler. Önlerine bir imam geçti. İmamın yanında yedi sekiz yaşlarında bir çocuk vardı. Çocuk elindeki uzun bir sopayı kaldırıp indirerek:

"- Allahu ekber!" dedikçe rukûa ve secdeye gidiyorlardı.

"- Bu ne diye?!" sordum. Bana dedi ki:

"- İmam mâsum olmak lâzım gelir. Bunların itikadı böyledir. Onun için imam henüz bulûğa ermemiş bir çocuğun kumandasıyla namaz kıldırmaktadır." Bilmem hâlâ yine böyle mi yapmaktadırlar. Lâkin bundan daha fecî bir hâle birkaç gün sonra Erzurumlu Hattat **Mustafa Efendi**'nin dükkânında şâhid oldum. Bu büyük âlimin dükkânının arkasında bir sohbet odası vardı. Kendisini ziyârete gelenler orada toplanır, O da alışverişten fırsat buldukça buraya geçer misafirleriyle sohbet ederdi. Bir gün ben O'nun dükkânında otururken müşterilerin arka arkaya gelmesi sebebiyle bana dedi ki:

"- Arkada çok hacı birikti. Beni bekliyorlar. İşim uzadı. Onlar da sabırsızlanmışlardır. Sen arkaya geç. Onlara bir sohbet yap.

Ben de işimden fırsat bulunca gelirim." Denileni yaptım. Fakat arası çok geçmeden işi bitmiş olarak oraya geldi. O zaman Humeyni İran'a dönmüş ve kendi düzenini kurmuştu. Hâzirûn'dan birisi **Humeyni** hakkında bir sual sordu. Hocaefendi, Humeyni'yi göklere çıkarınca ben rahatsız oldum ve bundan kendime üstü örtülü bir târiz kokusu aldım. Zira ben o zaman Sebîl'de **Humeyni** aleyhine yazılar yazıyordum. Hocaefendi de benim dergimin abonelerinden biriydi. Beni dolaylı olarak ikâz ettiğini düşünerek söze karıştım ve:

"-Hoca efendi!" dedim. "Sen kitabın bir yüzünü okuyorsun. Bunların **Hz. Âişe** hakkındaki ithamlarını bilmiyor musun?! O âyete mugâyir değil mi ?! Öyle adamları nasıl müdâfaa ediyorsun?!" dedim ve onların sapıklıklarına dâir bazı şeyler söyledim. Hocaefendi:

"- Bilmez miyim onların ne sapık olduklarını. Lâkin İslâm adına hareket ettikleri için bizdeki mel'unların onları kötülemesine yâni Müslümanlığın bozuk bir muhteva ile dahi ayağa kalkmasına tahammül edemeyenlerine karşı bunları söylüyorum." dedi ve şâhid olduğu bir vak'ayı şöyle anlattı:

"- Bir gün" dedi. "Dükkânda müşterilerle meşguldüm. Kıyafetinden bir İranlı ahund olduğu anlaşılan birisi benden bir kitap sordu. O kitap bende vardı. Fakat tezgâhda değildi. Kendisine:

"- Biraz beklersen müşteriler azalınca arkadaki depodan çıkarıp getiririm." dedim. İş uzadı. Adam dükkânın önünde bekliyordu. Yâni güneşin altındaydı. Bir müddet sonra O'na dedim ki:

"- Güneşin altında kaldın, içeriye gir de gölgede bekle!" Bana **Hz. Ebubekir**'in isminin yazılı olduğu bir levhayı göstererek:

"- Şu levhayı indirirsen dükkânına girerim. Onun asılı olduğu bir yerde oturmam." dedi. Öfkelendim ve kendisine:

"- Be hey zâlim! **Hz. Ebubekir** gibi sıddıklık makamına

yükselmiş bu mübârek zâta bu nefretin sebebi nedir?!" diye bağırmam üzerine aramızda bir münakaşa çıktı. Münakaşa uzundur, anlatmayacağım. Sâdece şurasını söyleyeyim ki; O'na bir ara şunu dedim:

"- Siz İran İslâm Cumhuriyeti diyorsunuz. Bana İran'da hâfız bir tek kişi olduğunu söyleyebilir misin?! Senin lâik diye hücum ettiğin Türkiye'de hâlâ milyonlarca hâfız var." Bana şu karşılığı verdi:

"- Eldeki Kur'an'ı ezberlemekle hâfız olunmaz ki, İran'da hafız olup olmadığını soruyorsun. Osman mel'unu (Hz. Osman'ı kastediyor -hâşâ-) o Kur'an'ı azaltmıştır. Ehl-i beytle ilgili binlerce âyeti Kur'an'dan çıkarmıştır. İmam Câfer-i Sâdık hazretleri demiştir ki:

"- Hz. Fatıma'nın elinde bir Kur'an-ı Kerim vardı. Eksiksiz olan Kur'an oydu. Kıyâmete yakın o bulunacaktır. O zaman o Kur'an'ı ezberleyenler hâfız olur. Eldeki Kur'an'ı ezberlemekle hâfız olunmaz."

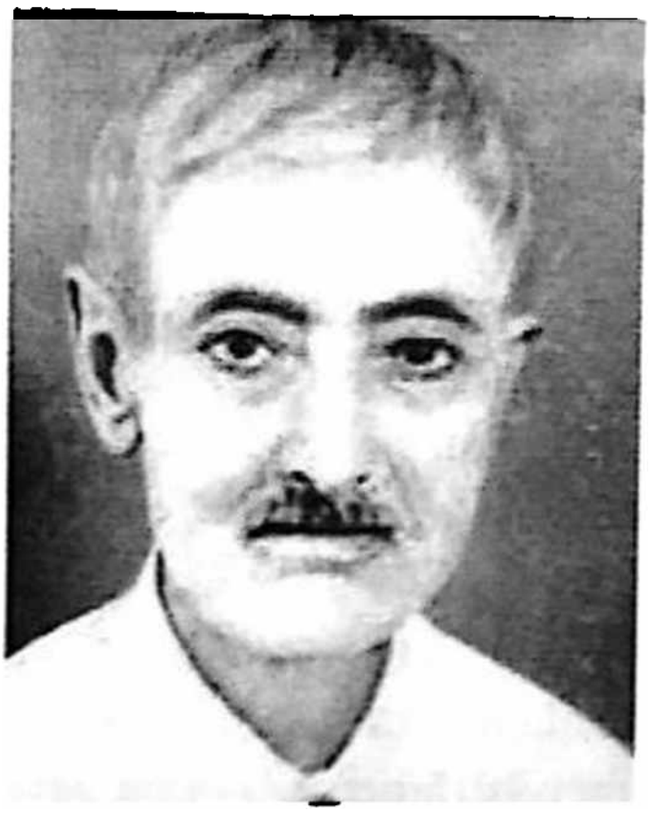
Kendisine:

"- Def ol burdan! Kâfir mel'un! Allah "Bu Kur'an'ı biz indirdik, biz muhâfaza edeceğiz." buyurmuyor mu?! Kur'an'ın bu sarih ifadesi karşısında senin bu iddian küfürden başka bir şey değildir!" dedim.

O vakte kadar Kur'an-ı Kerim'in Hz. Osman tarafından azaltıldığına inandıklarını bilmekle beraber bu iddia sebebiyle hiçbir câferînin eldeki Kur'an'ın tamamını ezberlemek sûretiyle hâfız olunmasını reddettiklerini bilmiyordum. Hoca'nın his hâlinde de olsa sürüklendiğim sûizan dolayısıyla elini öptüm.

AHMED HÜSREV ALTINBAŞAK
(1899-1977)

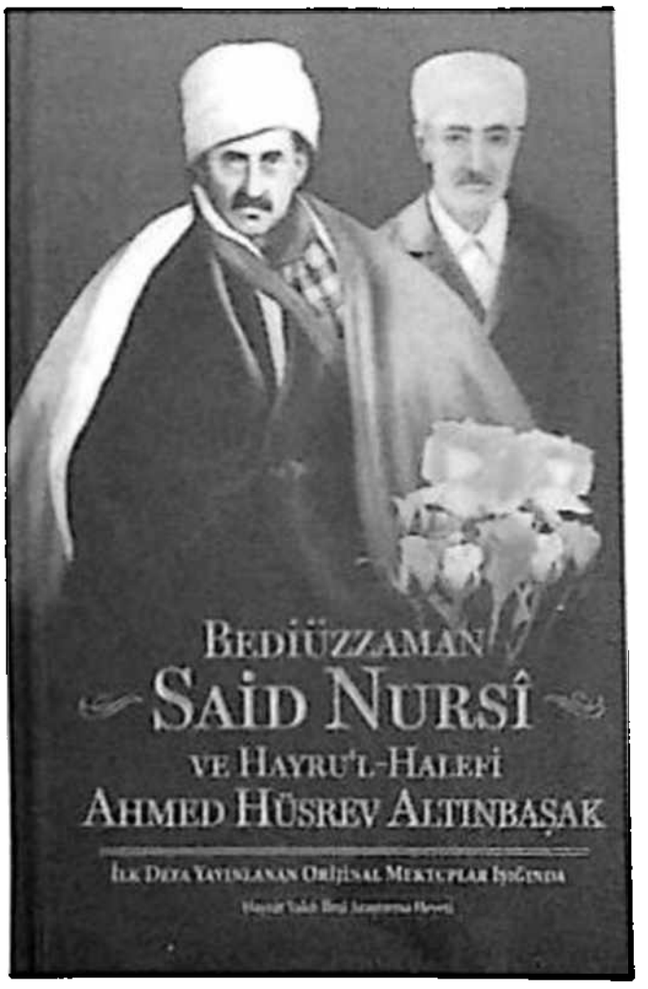

Isparta'nın Senirce köyün-de Dünyâ'ya gelmiş olan **Hüsrev Altınbaşak**, Isparta vâlilerinden **Hacı Ethem Bey**'in oğlu **Ali Efendi**'nin torunudur. Babası **Mehmed Bey**, annesi ise **Ayşe Hanım**'dır. Şeceresi **Hz. Ebubekir**'e dayanan **Hüsrev Efendi** ana tarafından da seyyiddir. Birinci Dünyâ Harbinde onbeş onaltı yaşlarında olduğu hâl-de okumakta olduğu Isparta İdâdî-si'nden terk-i tahsil ederek orduya katılmak istediyse de yaşının küçüklüğünden dolayı talebi kabul edilmedi. Fakat Türk-Yunan Harbi başladığında teğmen olarak askerliğe başladığı sırada Manisa civarında Yunanlılar'a esir dü-şerek zafere kadar Atina'da esâret hayatı yaşadı. Zaferden sonra birkaç yıl tapu sicil memurluğu yapmışsa da 1930'da devrin umûmî gidişinden müteneffir olarak memuriyetten ayrılmıştır.

1931 Yılı'nda **Said-i Nursî** merhumun Barla'da sürgün yaşadığı günlerde O'nunla tanışmış ve kendisine intisab ederek O'nun en seçkin talebesi hâline gelmiştir. Merhum Said-i Nur-sî'nin o derecede itimadını kesbetmiş olmalıdır ki; O'nun hak-kında Risale-i Nur'larda yer yer methiyelerde bulunduğu gibi bu

risalelerde dilediği değişikliği yapmak selâhiyetinde olduğunu da ifade etmiştir. Üstad **Bediüzzaman**'ın en seçkin talebesi olarak bu risalelerin İslâm harfleriyle yazılıp dağıtılmasında çok büyük hizmetler ifa etmiştir. **Said-i Nursî** merhumun Van'da bir üniversite tesis etmek isteği üzerine kendisine **Sultan Reşad** tarafından verilen altınlarla yaşamasına ilâveten bu paranın bakiyyesi O'nun vefâtıyla **Hüsrev Efendi**'de kalmış O da bunları teberrüken normal fiyatından fazla bir bedelle kâğıt paraya çevirerek İstanbul'da bugün hâlâ faaliyette bulunan "**Hayrat Vakfı**"nı kurmuştur. **Hüsrev Efendi** bu altınları kurulacak vakfa biraz da yardım olsun diye normal fiyatından fazla bir bedelle satın alıyordu. Belki verilen para yerine iki üç altın alınabilecekti. Buradaki yardım kasdını görerek o zaman ben de bir tane reşad altını almışımdır ki; kızım bunu bir kuyumcuda kendisine yüzük yaptırmıştır.

Benim Eskişehir askerî cezaevinde dört ay kadar aynı odada hapis yatmış olmam dolayısıyla yakın bir tanışıklığım olmuştur. Esasen ben bu mahkûmiyete sebep olan konferansı verdikten sonra bu konferans harf inkılâbına dâir olduğundan merhum bu konferansın bantlarını bütün Anadolu'ya yaymak hususunda büyük bir gayret göstermiştir. Yakınlarından olan bir elektirikçinin dükkânında bu konferans kasedi çoğaltılarak gelip gidene kucak kucak verilmek sûretiyle Anadolu'nun her tarafında yayılmıştır.

Merhum son derecede mütevâzı ehl-i takvâ bir zattı. Beraber kaldığımız odada sa-

bahlara kadar namaz kıldığına ben yakinen şâhid oldum. O'nun bu hapiste mâruz kaldığı zulümleri "**Geçmiş Günü Elerken**" isimli eserimde[111] nispeten anlatmış bulunmaktayım. Burada O'ndan duyduğum ve benim o günkü şartlarda doğru olduğunu sanmadığım bir beyanını nakletmek istiyorum.

Biz **Hüsrev Altınbaşak**'la birlikte Eskişehir'de hapsedil. diğimiz sırada **Fethullah Gülen** de İzmir'de bizimkine benzer bir suçla hapsedilmişti. Benim bu zata her nurcu kardeşe olduğu gibi sempatim vardı. Bir gün **Hüsrev Altınbaşak** söz **Fethullah Gülen**'e intikal edince o gün inanamadığım şu sözleri söyledi:

"- **Kadir Bey**, sen o zatı nurcu zannediyorsun. Bu asla doğ. ru değildir. O Risâle-i Nurları kullanarak kendine has bir cemaat teşkil etmeye çalışıyor. Fakat bir gün anlarsın. O cephemizde Müslümanları ifsada memur hâin birisidir." demesi üzerine ben bu ithamı ağır bularak:

"- Üstad hâin diyorsun."

Sesini yükselterek cevap verdi:

"- Evet, O bir hâindir. Bizim yazı öğreten dershânelerimizi her öğrendiğinde hafta geçmeden o dershânemiz basılmıştır. O devletin memurudur. Fakat hırsı icabı bir gün bu devleti de satmaya kalkacaktır." Doğrusu ben bu sözlere inanamadım ve risale-i nur cemaatindeki ikiliği düşünerek üstadın hissî konuştuğunu zannettim. Fakat kendisine karşı bu bâbda bir de **Bekir Berk**'i sormak istedim:

"- O da hâindir." dedi ve durumu şöyle izah etti.

"- Bu devlet bizden anarşik bir harekete tevessül edebileceğimiz vehmiyle bizi çok sıkı takip ediyordu. **Bekir Berk** istihbaratın elemanıydı. Gençliğinde ırkçı olup meşhur **Nihâl Atsız**'ın şâkirdi bulunduğunu herhâlde sen de duymuşsundur."

"-Üstad hazretleri bunu bilmiyormuydu ki kendisine avu-

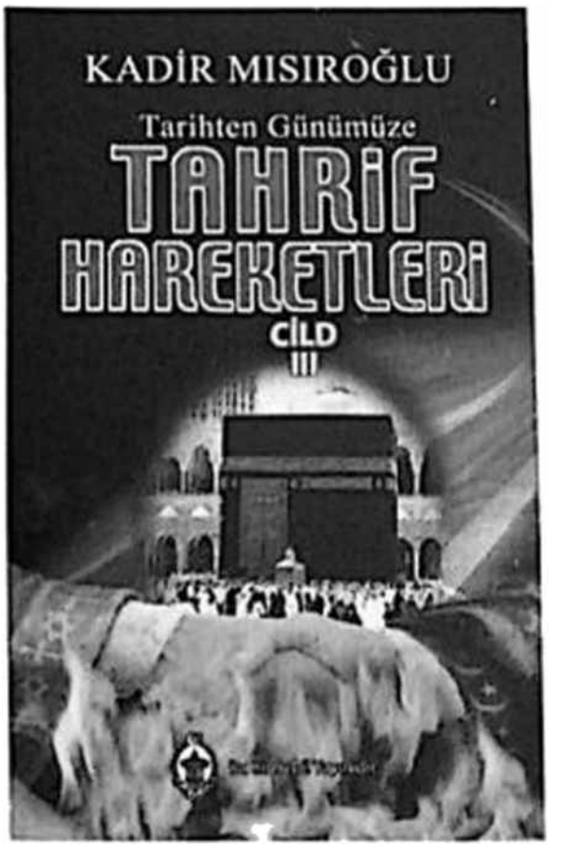
---

111 Bkz. **Kadir Mısıroğlu**- Geçmiş Günü Elerken C. II, İstanbul 1995, sh. 231 vd.

katlığını yapması için vekâlet verdi." demem üzerine şu karşılığı verdi.

"- Çok iyi biliyordu. Fakat bizim mücâdelemizin Gandivâri sulh ve müsâlemet yoluyla olduğunun kendi elemanlarınca sâbit olması için O'nu en yakınına aldı. Bununla devletin bizim hareketimizin mâhiyeti hakkında doğru bilgi edinmesini sağlamak istedi." dedi. Doğrusu ben o gün **Bekir Berk** hakkındaki bu sözlere de inanamadım. Fakat sonradan yaşadığım bazı vak'alar bu gerçeği teyid etmiştir ki şimdi onlardan birkaçını anlatacağım.

Gerçi ben **Hüsrev Altınbaşak**'ı **F. Gülen** hakkındaki bu hükmünü teyid eden ve benim sonradan öğrendiğim pek çok vak'ayı **"Târihten Günümüze Tahrif Hareketleri"** isimli eserimde tâdâd etmiş bulunmaktayım.[112]

Ancak onlardan sadece birkaçını vaktiyle kendisini kınadığım **Hüsrev Altınbaşak**'ın ruhâniyetinden özürler dileyerek burada tekrar hatırlatmak isterim.

"...

Fethullah Gülen'in seyyiatına âid müşâhadelerim bundan sonra da tevâlî etmeye devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra Anadolu dâhilinde verdiğim konferanslardan hakkımda üç dava açılmıştı. Bunlardan biri Rize'de, diğeri Konya'da bir diğeri ise Antep'teydi. Antep'teki davanın duruşmasına gittiğimde, verdiğim konferans hâricinde iş adamlarının hazır bulunduğu bir mecliste **Fethullah Gülen**'in bu sûretle nezdimde tevâlî eden seyyiatına dâir birkaç

112 Bkz. **Kadir Mısıroğlu-Târihten Günümüze Tahrif Hareketleri**, İstanbul 2012, sh. 305 vd.

söz söylemem üzerine **Hüseyin Nakipoğlu** adındaki bir iş adamının âdeta saçını başını yolarak:

"- **Kadir Bey**! Keşke sana doğru söylemiyorsun diyebilseydim. Ben, o adama bir servet verdim" diyerek yakınmasına şâhid oldum. Dönüşte benimle beraber bulunan ve Adana'da ikamet etmekte olan **Orhan Hülâgu**'nun teklifi üzerine gecelemek üzere Tekir Yaylası'na çıktık. Orada eski bir ahbaplığımız olan **Hilmi Türkmen**'in de bulunduğunu söylemeleri üzerine O'nunla görüşmek istedik. Lâkin O, kendisi Adana'ya inmiş imiş. Biz **Orhan Hülâgu** ile Tekir Yaylası'na yakın bir-kaç kilometre mesafede O'nun bildiği bir kaplıcaya giderek orada geceledik. Sabahleyin **Hilmi Türkmen** kendisini aradığımızdan haberdâr olunca, bizimle görüşmek üzere kaplıcaya geldi. Söz **Fethullah Gülen**'e intikal edince de, O'nun gerçek yüzüne âid öyle şeyler söyeledi ki, doğrusu o gün için bu kadarını tahmin etmezdim. Bilâhare te'lif ettiğim Gurbet İçinde Gurbet isimli kitapta bunun gibi başka beyanlar meyanında **Hilmi Türkmen**'in anlattıklarını da yazmışımdır ki, şimdi O'nu oradan iktibasla dikkatlerinize sunmak isterim.

Hilmi Türkmen bana demişti ki:

"- **Kadir Bey**, sen **Fethullah Gülen**'i bir de benden dinlemelisin. Ben O'nu çok eski tanırım. Kendisi vaktiyle İskenderun'da askerlik yaparken ben de orada vâizdim. Bir gün benim de bulunduğum bir câmide vaaza çıktı ve orada millete Kur'ân-ı Kerim'in kıymetini bilemedikleri yolunda nasihatte bulunurken O, mukaddes kitabı, «Siz işte böyle yaptınız!..» diyerek kürsüden

atmış, (bu vak 'a daha sonra Salihli de de bir kere daha aynen cereyan etmiştir ki, buna dâir bir teyb kasedini dinlemişimdir.) ve cemaat arasında büyük bir galeyan husûle gelmişti. Ben orada olmasaydım, ihtimal büyük bir hâdise cereyân edecekti. Milleti güçlükle yatıştırdım. **Fethullah**'ı alıp evime götürdüm. Genç ve tecrübesiz olduğu için böyle bir hata işlediğini düşünerek O'nu teselli ettim ve nasihatler verdim.

Aradan yıllar geçti. Ben, Manisa'da Kurs müdürü idim. Zannediyorum 1965 veya '66 yıllarında idi. Bu, gayet perişan bir vaziyette bana geldi. İstanbul'daki arkadaşlarının kendisini beş parasız sokağa attıklarını ve bundan dolayı da gâyet sıkıntılı durumda bulunduğunu söyleyerek benden iş istedi.

İskenderun'daki vak'a dolayısıyla ihtiyatlı davrandım ve müftü ye müracaatla o sırada izinli olan bir vâizin yerine O'nu vazifelendirilmesini teminle bir deneme yapmak istedim. Bir gün vaaz ederken kürsüde düşüp bayıldı. Kendisini hastaneye kaldırdık. Doktorlar depresyon geçirdiğini söyleyerek, O 'nu Manisa'daki Akıl Hastanesi 'ne sevkettiler. Burada bir-iki ay yattıktan sonra çıktı. Yine iş istedi. Kendisine, Manisa'nın küçük bir yer olduğunu, akıl hastahânesinde yatmış olmasının şuyû bulduğunu, orada vazîfe yaparsa adının «**deli hoca**»ya çıkacağını, kendisine civar vilâyetlerden birinde iş bulmasının daha doğru olacağını söyledim.

O zaman İzmir 'in Kestane Pazarı 'ndaki Kur 'an-ı Kerim Kursu'nun idârecilerini tanıyordum. O 'nu çocuk okutmak üzere oraya yerleştirdim. Beş on gün sonra hâlini-hatırını sormak için oraya uğradığımda, baş başa bir kimseyle fiskos ettiğine rastgeldim. Konuştuğu adam, beni görünce yaydan çıkmış bir ok gibi fırlayıp kaçtı. Kendisine:

«-Bu kimdir?» diye sorduğumda:

«-Bir talebe velisi!..» diye cevap verdi.

Bu söz doğru değildi. Tahkikatım da onu göstermiştir. Bu

adam, böyle bir karşılaşmadan beş-altı ay evvel bana gelmiş ve MİT'çi hüviyetini gösterdikten sonra, benimle açıkça bir meseleyi konuşmak istediğini söylemişti. Söylediği söz şuydu:

«-Bizim teşkilât (MİT'i kasdediyor), Müslümanlar'ın **M. Kemal Paşa**'ya menfi bir tavır almasından rahatsızdır. İstiyoruz ki, bu münâfereti giderelim. Sen, en büyük dînî cemaatlerden biri olan Süleymancı cemaati içinde söz sahibi bir kimsesin. Sizin cemaat de **M. Kemal Paşa** hakkında «**deccal**» ithamında bulunmakta ve ağza alınmayacak sözler söylemektedir. Sen bunu düzeltebilirsin. Bunu yaptığın takdirde, bizden ne istersen iste, seni Diyanet İşleri Başkanı yapalım! ilh!..»

Kendisine yanlış kapı çaldığını, benim bahsettiği cemaat içinde böyle bir şey yapacak gücüm olmadığını, bunu ancak **Kemal Kaçar Bey**'in yapacağını söyledimse de ikna olmadı ve:

«-Sen bilirsin, biz seni seçmiştik. Anlaşılan sen bunu yapmak istemiyorsun. Amma biz bu işin peşini bırakmayacağız. Bu işi, birisini bularak muhakkak yapacağız!...» diyerek ayrılmıştı.

Şimdi anlıyorum ki, buldukları adam **Fethullah Gülen**'di. Fakat o sıralarda **Fethullah Gülen**, sapı silik bir adamdı. Bunu nasıl becerebilecekti?!.. İşi tâkip ettim. MİT güdümlü olarak nasıl nâfiz bir mevkiye getirildiğine safha, safha şahit oldum.»

Hilmi Türkmen'in söyledikleri bunlardan ibâret değildi. İşin sonraki safhalarını da bazen müşâhedeye istinâd ederek, bazen de tefsir sûretiyle nakletmişti ki, ben ihtisar için bu kadarla iktifa ediyorum. Bütün bu nakledilenlere, Yeni Şafak Gazetesi nin 23 Mayıs 1998 târihli nüshasında **Aytunç Altındal**'ın «**Papa'nın Gizli Kardinalleri**» unvanlı yazısını da tetkikten sonra insaf ile bakmak gerekmez mi?! Bu kadar adam yalan söylüyor da yalnız **Fethullah**'ın arkasına taktığı ve kendisini «mehdilik»e kadar yükselten kimseler mi doğru söylüyor?!

Bu demektir ki, **Fethullah Gülen** etrafındaki gizli ve âşikâr

gerçekler bu derece korkunçtur."[113]

Bir diğer vak'a da Adâlet eski bakanı arkadaşımız **İsmail Müftüoğlu**'ndan dinledim. **F. Gülen**'in duvar ilânlarıyla bir câni ararcasına yakalanması istendiği hengâmda O'nun adamlarından biri **İsmail Müftüoğlu**'na gelerek:

"-Siz eski bir bakansınız!.. İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi bizim hocamız için yakalama kararı çıkartmış, fotoğrafı aranan bir câni gibi duvarlara asılmış. Lütfen İzmir'e kadar gidip de bu meseleyi halletseniz olmaz mı?» ricâsında bulunmuşlar.

O da bu maksatla İzmir'e gitmiş. Başsavcıyı ziyaret etmiş. Odasında albay rütbesinde bir misafir bulunduğundan mes'eleyi açmayıp havadan sudan konuşarak albayın çıkıp gitmesini beklemiş. Fakat vakit ilerlediği halde O, bir türlü kalkıp gitmiyormuş. Bundan dolayı istemeye istemeye merâmını açıklayınca o albay söze karışarak:

«- **İsmail Bey**!..» demiş. «Siz eski bir bakansınız, bu işleri bilmeniz lâzım!.Beni galiba tanıyamadınız. Siz, Eskişehir'de **Kadir Mısıroğlu** 'nun avukatlığını yaparken ben o mahkemede yüzbaşı rütbesiyle hâkimdim.. Adım **Kerim Günday**. Buraya kadar boşuna zahmet etmişsiniz. Bu yalandan alınmış bir karardır. **Fethullah Efendi**'yi kimsenin aradığı yoktur! Yakalama kararının da O'na bir zararı dokunacak değildir, ilh...» demiş.

Trabzon 'da bir sohbette bu vak'ayı anlattığımda hazırda bulunanlar arasındaki **Ahmed Yaşar Hoca**:

«-**Kadir Bey**!» dedi. «Sen yurtdışındayken bizim arkadaşlardan bir polis evrak imzalatmak için gittiği Tümen Kumandanı 'nın nezdinde **Fethullah Efendi**'yi görmüş. Gelip anlattı. O sırada hoca aranıyordu. Ben polise inanmadım. Yanlış görmüş olabileceğini söylemiştim. Demek ki doğruymuş» diye beni te 'yid

113 Bkz. **Kadir Mısıroğlu**- Târihten Günümüze Tahrif Hareketleri C.III, İstanbul 2012, sh. 324 vd.

etti."[114]

Ben o tarihlerde F. Gülen'in sâdece İsrail destekli oldu-ğunu ve onların tâlimatıyla İslâmiyet'i muâmelatsız bir hâle getirmek istediğini sanmaktaydım. Bundan dolayı birçok ve-sileyle F. Gülen'in vazifesi İslâm Dünyâ'sının her tarafından süper zeki çocukları seçerek Amerika'da okutmak ve sonra onları kendi ülkelerine müstakbel siyâsî ve idârî kadrolar ola-rak göndermektir. Bu çocuklarda Müslümanlığın hemen bütün şiarları mevcud olacak, sâdece dinin muâmelat kısmını çeşitli bahânelerle tayyedilmesi istikametinde bir görüş bulunacaktır. Bu hareketin gayesi "**muâmelatsız sapık bir İslâm**" muhte-vasını ortaya çıkarıp islam dünyası çapında yaygınlaştırmaktır diyordum. Bugün bu gâyeye ilâveten O'nun İsrail'in müstak-bel menfaatlerine bağlı olarak Türkiye'deki maddi ve mânevi kalkınmadan rahatsız olarak düşman emellerine bağlı bu sapık fikirler hesabına devleti ele geçirmek olduğu anlaşılmakla be-raber o gün ben bu ihânetin sâdece dinî veçhesini görüyordum. Yakınlarımdan bazılarına bunu dahî kabul ettiremiyordum. Bana itiraz edenlerden biri de arkadaşlarımızdan **Yusuf Ceva-hir**'di. O'nun sonradan beni teyid eden bir noktaya gelmesine sebep olan 1997 Yılı'nda şâhid olduğu bir vak'ayı naklederek bu bahse nihâyet vermek isterim.

Yusuf Cevahir Bey o târihte Sudan'da ticârî faaliyet gös-teriyordu. O benim bu mâhiyetteki sözlerime pek inanmıyordu:

Fethullah Gülen'in vazifesi, İslâm Dünyâsı'nın her ta-rafından süper zeki çocukları seçerek Amerika'da okutmak ve sonra onları kendi ülkelerine müstakbel siyâsî ve idârî kadrolar olarak göndermektir. Bu çocuklarda Müslümanlığın hemen he-men bütün şiarları mevcud olacak, sadece dinin «**muâmelât**» kısmının çeşitli bahânelerle tayyedilmesi istikaametinde bir gö-rüş bulunacaktır. Bu hareketin gâyesi, «**muâmelâtsız sapık bir**

---

114 A.g.e. sh. 328 vd.

İslâm muhtevası» ortaya çıkarmaktır. Çünkü O, -ileride görüleceği üzere- Kur'an-ı Kerim'de böyle âyetlerin yüzde üç veya dört nispetinde olduğunu söyleyerek bunları azımsamaktadır!.

Şu sözleri benden defaatle dinlemiş olan **Yusuf Cevahir**, 1997 Yılı'nda Sudan'da iş yapıyordu. Orada **Fethullahçılar**'ın bir mektep açtığını duyunca, gurbette millî tesânüd nâmına onları tebrike gitmiş. Kendisini, o ânda makâmında bulunmayan müdürün odasına oturtmuşlar ve biraz beklemesini, müdürün hemen geleceğini söylemişler.

Müdür gelene kadar O'nun masası üzerindeki yığınla evrâkın en üstünde duran bir kâğıt alâkasını çekmiş ve gayr-i ihtiyarî onu okumuş. Bu UNESCO'dan geliyor ve Hartum'da açılmış bulunan bu mektebin masraflarının kendileri tarafından karşılandığını, paranın ne sûretle ve hangi bankaya intikal ettiği husûsundaki bilgiyi ihtivâ ediyormuş. O, bu yazıyı gayr-i ihtiyârî okuduktan sonra müdür, odasına gelmiş ve O'nunla selâm-kelâm tebrikleşmeden sonra aralarında şöyle bir konuşma geçmiş:

«-Siz burada ne yapıyorsunuz? Arapça öğretiyoruz desen, bunların anadili Arapça!.. Şeriat öğretiyoruz desen, resmî nizâmları şeriat! Allah için burada ne yapmak istiyorsunuz?!..»

«- Bunların hiçbiri değil! Biz burada Sudan'ın müstakbel idârecileri olacak süper zeki çocukları bulup Amerika'ya göndermek için bulunuyoruz. Orada bir üniversitemiz var. Onları yetiştirip tekrar buraya göndereceğiz!..»

O zaman **Yusuf Cevahir** masa üzerindeki muhtevasına muttali olduğu mektubun bir sûretini istemiş, müdür:

«- Hayır, hayır asla!..» diyerek, o mektubu kaptığı gibi çekmecesinin gözüne koymuş."[115]

Bugün bu ihânetin sayısız delili ortaya çıkmış bulunduğu cihetle bilemem **Hüsrev Altınbaşak**'ın bu kadar erken **F. Gülen**

115 A.g.e. sh. 330 vd.

hakkındaki teşhisindeki isabeti anlamak için başka bir söze ihtiyaç var mıdır?!

Avukat **Bekir Berk**'e gelince evvelce nakletmiş olduğum üzere O'nunla dargındım. 80 İhtilâli'nden sonra vatandaşlıktan atılarak Almanya İngiltere arasında yaşadığım hengâmda bu dargınlık devam etmekteydi. Almanya'nın Duisburg şehrinde bir konferanstan sonra konferansı tertip edenler beni bir evde yemek yemeye dâvet ettiler. Orada **Bekir Berk**'le karşılaştım. Meğerse bu dâvet beni **Bekir Berk**'le barıştırmak için husûsî bir sûrette tertiplenmiş imiş. Ben gittiğimde hâzirun yere serilmiş bir örtü üzerinde yemek yemiş dua ediyorlardı. Duaya iştirakten sonra onlarla musafaha ederken **Bekir Berk** beni tanıyamadı. Arkadaşlarımdan biri:

"-Ağabey bu arkadaş **Kadir Mısıroğlu** deyince o heyecanla beni kucakladı. Vaktiyle Çarşıkapı'da yaptığı gibi bir hayli sıktıktan sonra:

"-Kardeşim sen bana hakkını helâl et." dedi. **Bekir Berk**'in o sırada kanser olduğunu duymuştum. Bu sebeple hiç tereddüt etmeden:

"-Helâl olsun!" dedim. Lâkin içimden helâl etmiş olduğunu söyleyemem. Bu bir nezâket cümlesiydi. Fakat Türkiye'ye döndükten sonra O'nun vefâtından az bir müddet evvel Yeni Asya'da bir yazısı çıkmış. Bunu biri bana getirip gösterdi. O sırada İran'dan üst kademe bir şahsiyet Tükriye'ye gelmişti. O misafirin programına bizimkiler Anıtkabir ziyareti de koymuşlar. İranlı bu ziyareti reddetmiş. Bunun üzerine **Süleyman Demirel**:

"-Bizim atamıza saygısı olmayanın bizim dostumuz olmasına imkân yoktur." mealinde bir söz söylemiş. **Bekir Berk** bu yazısında **Süleyman Demirel**'in bu sözü üzerine bir makale yazarak vaktiyle **Demirel**'i desteklemiş olmalarından dolayı nedamet ifade eden sözler yazmış bulunuyordu. Bu yazıyı okuyunca

Merhum **Bekir Berk**'le Almanya'da kucaklaşıp helalleşirken...

vaktiyle gönülden helâl edemediğim hakkımı bu defa rahatlıkla helâl etmek ihtiyacını hissettim ve anladım ki; **Bekir Berk, Nihâl Atsız**'ın şakirdlerinden iken cephemize iltihâkı ne sûretle gerçekleşmiş olursa olsun bu cephe içinde imana ulaşmış ve yanlışını itiraf etmiş olarak göçmüştür. Allah bütün mü'minlerin günahlarını afvetsin!

*

Hüsrev Efendi'ye bir gün **Said-i Nursi** merhumun Ankara'ya çağrılışını, Büyük Millet Meclisi kürsüsünden kendisine hoşâmedî yapılmasına dâir bildiklerini sordum. Söylediklerinin bir kısmı benim "**Sarıklı Mücahidler**"de bu meseleye dair yazdıklarımı teyid ediyordu. Fakat benim de o güne kadar bilmediğim bir noktayı o şöyle izah etti:

"- Üstad Ankara'ya çağrıldığı zaman Büyük Millet Meclisi'nin Mescidi'nde namaz kılarken namaza devam eden millet-

vekillerinin azlığını görünce senin de bildiğin ve yayınladığın beyannâme ile milletvekillerinin namaz kılmamalarını kınamıştı. Bundan rahatsız olan **M. Kemal Paşa** O'nu odasına çağırdı. Bu beyannameden dolayı târizlerde bulundu.

"-Biz seni bir yardımın dokunsun diye çağırdık. Sense gelir gelmez milletin namazıyla niyazıyla uğraşmaya başladın." demiş. Aralarında şiddetli bir münakaşa cereyan etmiş.

Ertesi gün Üstad yine meclise gelirken Ulus meydanında bugün **M. Kemal**'in heykeli bulunan yerde önünden O'nun gittiğini görmüş. Hançerini çıkararak O'nu arkadan hançerlemek istemiş. O sırada devrin kutbu olan zat zuhûr etmiş ve kendisini yapmak istediği işten vaz geçirmiş. Bundan sonra Üstad anlamış ki, O'nun icraatı ahir zaman fitnesi olarak gerçekleşecektir. Bu kader icabıdır. Millet O'nun asıp kesmelerine müstahak olmuştur. Bunun üzerine inzivaya çekilmeye karar vermiş ve Erek Dağı eteklerinde bir mağaraya kendini kapatmıştır.

1925'te **Şeyh Said Efendi**'nin şer'î isyanı başlayınca kendisinin de bu harekete katılarak işin tehlikeli bir mâhiyet arz etmesinden korkularak Erek Dağı eteklerindeki inzivagâhından alınarak polis gözetiminde batıda ikamete mecbur edilmiştir."

Bunları kimden duyduğunu sordum. Bunu kendisine **Said-i Nursi** merhumun anlattığını söyledi.

*

Bu vesileyle şunu söylemeliyim ki; Risâle-i Nurlar'a taraftarlıklar iştihar etmiş olan camaatin mensupları benim gençliğimde "**nurcu**" olarak yâd edilmelerine kızıyor ve:

"-Biz nur mu alıp satıyoruz?! Nurcu ne demek?! Biz Risâle-i Nur talebeleriyiz." diyorlardı. Bu tesmiye tarzı İslâm düşmanları tarafından yaygınlaştırılınca umûmileşmiş ve bugün büyük bir kabul görmektedir. Ben kendisini bu sıfatla anan kişilerin

إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا

عالم اسلام قهرمان پاشا حضرتلرینه

اولا — ذات عالیکز کم مظفر اردوی معظم خلافت شخص معنویتنک تمثالیکز بولنماسی و اوزاق قصبه و نواحی
معنویتک و خصلتک صاحبی کچیرلمه اوجاقلرینک و اعضاسنک طریق مقصوده بتون بوتون اعلام و تشویق کرده . و اوچنجی سعاده و موفقیتلرینک
ازدیاد و دوامنه دائر بو فقیرک برسلوه اولان سوزلرینی برقاچ دقیقه دیکله مکلری رجا ایدیورم

اولا — موظفیتده کی فداکارانه خدمات الهیه پرشکر ایتمکله دوام ایتمسنه و زیاده اولسنه بو قدر نعمت شکری کورمزلکدر .

مادام که قرآن القهلت توفیقیله دستور العمل اتخاذ ایدیلمشدر قورقولاجق و کچیرلمیه جک هیچ بر حادثه یوقدر . قرآنک امر ایتدیکی اوزره
اعمال و حرکاتده توکل ایتمکدر . قرآنک فیصله جق بر حادثه یوقدر و مشکلات دنیویه ایتمکدر

ثانیا — عالم اسلامی صرف ایتدیکز محبت و تودد حقانه ایتمکدر . قلبه اولان توجه و محبتک اداسی شعائر اسلامیه یی التزام ایله اولور .
بو شعائر اسلامیه دن صلات جماعت صباح سنی سویدیکز . سزده شعائری احیا ایچون فضیلتلو و رابطه اسلامیه یی تقویه ایدیکز .

ثالثا — ذات عالیکز باشده سردار اعظم اولدیغکز حالده سزدن اوقدر حاضر بولنماسه اولیا الله مکلف اولدقلری وظیفه لرینی
ایفا ایدیکز . قرآنک امر ایتدیکی اوزره فضیلتلی اشغال ایتمکله و ایچ بر مکلفیتک اوتکی بولنماسه و اوتوریق کروه عوام ایله بیهوده کی حالی
صحبتلرله کچیرمه یکز . بو قدر جوق اوقات نفیسه یی بیهوده یره ضیاع ایتمکله مقصد عالیلرینه نائل اولمق . بوندن صکره بیهوده
سوزلره و بیهوده یره اوتوریق کی حالی . و حالی اوقاتلری اشتغالی ایتمه یه و مقصود بالذات اولمه یه

رابعا — بوقدر اسلامک عساکر منصوره سنه برصلاح نماز فرائضه فاصله و اوسیه یه باشلرینه کی صفه یه کورملک ایستر . صف اوله
کروسانده و هوم مأمور اوله و اوراق اول صوره و قلری سوال بویله جه اجرا نماز قلیورلری و بر نماز فضیلتلو صلاته
اشتیاق ایدیلرک نماز فضیلتلو صلاته و صلاته اولسوه نظر اولنه و صلاته .

پرنماده سبب اسباب و شمارنده حضرتلرینه واجب بیه کتدم صوره دم سبب اولدی . و بیه بر کره فاتحه خانه قلیوردی قی
ایچون اوچ و بیشر کره فاصله اولنه بیه دیکز . بو سوزی سویلیه رک نماز سزاله و نماز سزاله اشتیاق ایدیر .

خامسا — اسباب آلتی شرقه و حکمدارلک اعلی غربیه و تلفونی قدر اولنه بیه بر سوز ایله کی شرقی باشه فالیه جوق . و بیه قلیوردی
عقل و فهم و ذکی مادام شرقی اشتیاق کیز و فکر کیز فطرتنه موافق و برمایه و بر کیز بر فرسمیکز یاشیاز کیه . و بیلوقت مطلوب اولور .

سادسا — فضائل و سعادت دینی و اخلاقیه یه دیه کی فیه سزفکر و ده باش فقط استفاده ایتدیکز . مثلا بر مکتب
یرنده فضیلتلو و برمه و دیه کی اشغالی بیهوده یه استفاده ایتمه یه دائر فضائل بیورمز . مصلحت اسلامیه

Mezkur beyannâmenin birinci sahifesi

istifade ettikleri yeri mübalâğa etmeleri sebebiyle mâzur görmek teysem de birçok vesilelerle söylemiş olduğum gibi muhabbet te freni olmayanların varacağı yer putçuluktur. Buna dâir bir iki müşâhedemi arz edersem belki böyle hareket edenlere bir ikaz vesilesi olur.

Bir gün **Hüsrev Efendi**'ye aşırı muhabbeti olanlardan biri olan **Süleyman** adında bir genç bana gördüğü bir rüya olduğunu söyleyerek tâbirini talep etti. Güya rüyasında görmüş ki; **Hüsrev Efendi** abdest alıyor. Hz. Peygamber de -hâşâ- O'na ibrikle su döküyormuş. Şüphesiz bu rüya yalandı. O'nu yanımdan kovdum. İşte bu muhabbette freni olmayan dalkavuk ruhlu insanlardan biriydi.

1970'li yıllarda **Fâtih** medreselerinde kalan üniversite gençlerinden bir kısmı burada beraber yatıp kalktıkları bir arkadaşlarının sabah akşam Risâle-i Nur okuyan bir insan olduğu hâlde Kürt ırkçılığı yaptığını O'nu bir türlü ikna edemediğini söyleyerek kendisini güç belâ benim hakemliğime râzı ettiklerini söylediler. Bunun üzerine hep birlikte oturduk. Şarklı olan o nurcu gence bazı sualler sordum. O'nu kâmil bir iman sahibi ve hatta nurcu olduğunu anladıktan sonra Üstad **Bediüzzaman**'ı İttihad-ı İslâm'ı dava etmiş olmasına rağmen kendisinin müslüman hüviyetine rağmen nasıl ırkçı olabileceğini sordum. Bana verdiği cevap hayret vericiydi. O diyordu ki:

"- Siz Türkler bizi asırlardır tahakkümünüz altında yaşattınız. Sonunda da zulmettiniz. Biz de şimdi sizden ayrılmak istiyoruz."

O'na dedim ki:

"- Ayrılıp da ne yapacaksınız?! Yahudiye yem olacaksınız!"

"- Ayrı bir devlet olup şeriatle idare olunmak istiyoruz. Lâik Türkiye bizim mensup olduğumuz devlet olmaz!" dedi. Kendisine:

"- Gel birlikte bütün Türkiye'yi şeriatle idare edilen bir

ülke yapmaya çalışalım." deyince de:

"-Bana ne siz Türkler'den. O'nu siz yapın yapabiliyorsanız. Ben kürdüm, Kürtler'i düşünürüm." dedi.

Ona iman ettiği İslâm ile bu ırkçı tavrın asla bağdaşmayacağını anlatmaya çalıştımsa hiçbir söz kulağına girmemişti.

Bu tecrübeyi yaşadıktan sonra 1980 İhtilâli'nden sonra vatan-ı azizimi terk edip gurbette yaşamaya başlamıştım ki; Stuttgard'da bir konferans vermekteyken bana "**Cudî**" adında bir İslâmî dergi getirdiler. Hayretle gördüm ki; aslî harfleriyle âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerle dolu olan bu dergi de kürtçülük yapıyordu. Tabiî bunu çıkaranlarla görüşme şansım olmadı. Lâkin İstanbul'daki tecrübeden sonra bir de bu neşriyata vâkıf olmak beni derin derin düşündürdü.

1991 Haziranı'nda vatana avdetimden birkaç ay sonra eski dostlarımdan biri olan **Bekir Yıldız**'ın kızının düğününe dâvet edildim. Oğlan tarafı şarklı olup benim eskiden beri tanıdığım nurcu bir âileydi. Kalkıp Kadıköy'deki Aden Oteli'nde bu dâvete icâbetle onların düğün merâsiminde bulundum. Beni oldukça büyük ve kalabalık bir masaya oturttular. O masadakilerin çoğunu tanımıyordum. Bunlar erkek tarafına mensup insanlar olmalıydı. Çünkü konuşmalarındaki şark şivesinden bu durum belli oluyordu. Biraz sonra oraya bir delikanlı geldi. Elinde birkaç kitap vardı. Masanın tam karşı tarafında oturan yaşlı ve sakallı birine bu kitapları takdim etti. Konuşmalarından bunların İslâm harfleriyle yazılmış kürtçe Risâle-i Nur nüshaları olduğunu anladım. Yaşlı ve sakallı zat bu yapılan işi ballandıra ballandıra takdir ederek:

"- Benim kitaplarımı da böyle bassanız." diyordu. Ben söze karışarak o zata dedim ki:

"- **Said-i Nursi** merhumun ana dili Kürtçe olduğuna göre eserlerini Türkçe yazmayıp Kürtçe yazması gerekmez miydi?! O'nun böyle yapması Kürt'üyle Türk'üyle umum halkı İslâm'a

Cudi

وانصرنا على القوم الظالمين

Kürdistan kan ağlıyor

بسم الله الرحمن الرحيم

يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر وأنثى

وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا

إن أكرمكم عند الله أتقيكم

إن الله عليم خبير

IVK-Islamischer Verein Kurdistan
Postfach 1224
4630 Bochum
W.Germany

Mezkur dergiye âid bir sayı

ezada bakın ki; derginin her sayısında ırkçılığın reddedildiği "Ey insanlar! Muhakkak ki, Biz sizi bir erkek ile dişiden yarat-k ve sizleri şubelere ve kabilelere ayırdık ki birbirinizi tanıyasınız. Şüphe yok ki, sizin ind-i ilâhide en mükerrem olanınız en ziyâde müttakî olanınızdır. Muhakkak ki Allah Teâlâ alîmdir, habîrdir." mealindeki âyet-i kerime tam sayfa nakledilyor

Cudî

وأستوت على الجودي وقيل بعدا للقوم الظالمين

Allah Xwedayê meye·Islam Dîna meye·Muhammed Pêxemberê meye

Allah Rabbimiz İslam dinimiz Muhammed Peygamberimiz

Sal/Sene:1990 Meh/Ay: Nisan Hijmar/Sayı: 2 Buha/Fiyatı: 4,-DM

Kürdistan'da korkular yıkılıyor!

İnkar Burjuvazisinin kabuslu Rüyası

Üstad Bediuzaman Saidi Nursi Kurdi

İttihâd-ı İslâm'ı dava eden Üstad Bedîüzzaman'ı kendi fikirlerinin kahramanı gibi gösterdikleri mâhud dergiye âid başka bir sayı

dâvet etmesinden ve İttihad-ı İslâm taraftarı olmasından doğmuş değil midir?! Risâle-i Nur siyâsete âlet edildi yetmedi de şimdi kürtçülüğe mi âlet edilecek?!"

Bu mâsumâne sözler benim karşımdakinin kafasına bomba atmışım gibi câlî ve müdhiş bir öfkeye sebep oldu. İhtiyar adam ayağa kalkarak yüksek sesle:

"-Sen bizi tanımıyorsun ama biz seni iyi tanıyoruz. Sen Kürt düşmanısın! Kürtçe bir lisan değil mi?! Ben seni geberti-rim!" tarzında bağırmaya başladı. Bunun üzerine ben de:

"- Bulunduğumuz yer bağırarak konuşacağın bir yer değil! Beni kemalist rejim öldüremedi. Sen mi öldüreceksin?! Sende biraz islâmî hassasiyet olsa sözlerimi dikkate alırdın. Hassasiyeti bırak sende nezâket bile yok. Burası yüksek sesle konuşulacak bir yer değil. Terbiyeni takın!" dedim.

O sırada düğün sahiplerinden **Bekir Yıldız** bu bağırışma üzerine yanıma geldi. Meseleyi anlayınca benden özür diledi. Ben masadan kalktım. **Bekir Yıldız** beni başka bir yere oturtmak istediyse de:

"- Hayır! Ben artık burada durmam!" dedim ve O'na bu terbiyesiz adamın kim olduğunu sordum. Emekli bir müftü olduğunu söyleyerek adını da verdi. Ama şu anda adını hatırlamıyorum.

Bu hâdiseden sonra acı acı düşündüm. Dindar Kürtler'in bile ırkçılık yapması bu davayı Kemalistler için değil Müslümanlar için dahî hall ü fasl edilmek imkânından mahrum edecek olan bir keyfiyettir. Bereket versin ki; benim bu müşâhedelerime rağmen böyle insanlar çok değildir. Olanların da müessiriyeti yoktur. Nitekim Türkler'den de hem müslüman hem ırkçı olmuş olanlara şâhid olmuşumdur. Ancak böylelerinin mevcudiyeti bana ermeni patrik vekili **Ateşyan**'ın bir itirafını düşündürmektedir. O bundan on-on beş sene evvel bir ropörtajda Güneydoğu Anadolu'da en az yüz bin "**alevi kürt**"-hüviyetiyle ermeni ırkdaşının yaşadığını beyan etmiştir. Hat

Ateşyan'dan '100 bin gizli Ermeni var' iddiası

haber7.com

Tarih: 27.04.2013 12:21 / Kategori: GÜNCEL

Beşiktaş TV de Erkam Tufan Ile Analiz programında Ermeni Patrik Genel Vekili Aram Ateşyan önemli açıklamalarda bulundu. "Türkiye'de 100 binin üstünde gizli Ermeni var" iddiasında bulunan Ateşyan, Türkiye'nin yüzde 98'inin Ermeni olduğunu savundu.

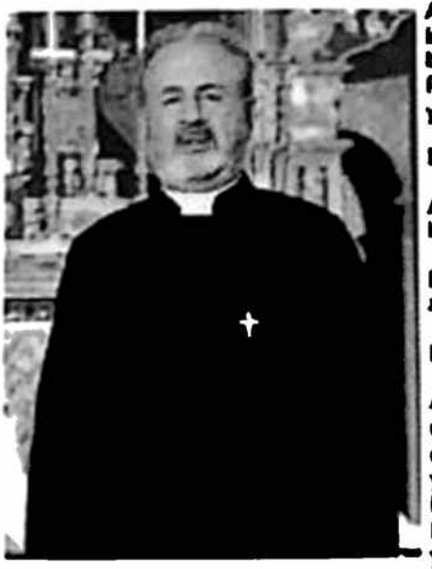
ARAM ATEŞYAN: Ben önce Birinci Dünya Savaşı'ndan ele almıyorum. Büyük anne ve babalarımızı ele alırsam onlar 1 milyonun üzerindedir. Son nesilden bahsediyorum artı yüz bin daha var ben az bugün yaşayanların annesi babası Ermeni olanlardan bahsediyorum. Annesi babası Ermeni olan ama kendini Müslüman'ım diye tabir eden, Ermenceyi bilen, boynunda gizlice haç taşıyan yüz binin üzerinde Ermeni var.

Erkam Tufan Aytav: Yüz bin epey büyük rakam değil mi? bu pek bilinmez, peki state centerla kilise olarak bir bağlantınız var mı?

ARAM ATEŞYAN: Kilise olarak değil ama bireysel olarak var.

Erkam Tufan Aytav: Neden kilise olarak değil, deşifre olmamak diye mi?

KİLİSEYE GELİRLERSE DEŞİFRE OLURLAR

ARAM ATEŞYAN: Kiliseye geldiği zaman tanı olduğunu belli eder, bütün komşuları ne olduğunu anlar ama bazıları cesaret edip vermediğini belirtmese de kiliseye geliyor, ziyaret ediyor. Mesela geçen sene Paskalyayı İstanbul da kutladıktan bir hafta sonra Diyarbakır da aynı yaptım, yaklaşık 400 kişi geldi.

Erkam Tufan Aytav: Bunlar bahsettiğiniz gizli Ermeniler mi?

ARAM ATEŞYAN: Bunun 2000 saf Müslüman kardeşler 200'ü Ermeni kökenli.

Erkam Tufan Aytav: Ama kripto olanlar, kripto olarak geldiler orada aynı kaldılar, artık kimliğimizi deşifre ediyoruz dediler.

BENİM AKRABALARIMI DA KRİPTO ERMENİ

ARAM ATEŞYAN : Ama Hıristiyanlığa dönmüyorlar çünkü dönerlerse devlet dairesinde çalışıyorlarsa işten atılacaklar. Komşusu rahatsız edebilir. Bunlar yaşanıyor, benim ailem orada halen Müslüman olarak yaşıyor Diyarbakır Silvan da benim akrabalarım çoğunluğu var. Bazıları kiliselerine döndüler. Bunlar 1960'lı yıllarda baskıyla müslümanlaştırıldılar. Eniştemse eğer Müslüman olmazsan öldüreceğiz seni diyerek Müslüman yaptılar. Ben 1954 doğumluyum ben 4-5 yaşındayken ailem Müslüman olmuştu.

Erkam Tufan Aytav: Gerçek anlamda Müslüman ne olmuştu?

ARAM ATEŞYAN: Gerçek anlamda Müslüman olmuş işini değiştirmemişler. Eniştem baştan Müslüman oldu ve ailem de baştan Müslüman yaşadı. Ailem gizlice nazara da takardı Ermenicede konuşuyordu ama dinini değiştirdi diye hiçbir zaman aynada duymuyordu.

Erkam Tufan AYTAV : Ailen de değiştirdi mi?

ARAM ATEŞYAN : Evet değiştirdi. Eniştem baştan Müslüman oldu o da ailesini baştan Müslüman yaptı ben Müslüman olarak sanki vaftizsiz Müslüman olmaya dair kimliğini de değiştirdi.

Erkam Tufan AYTAV : Eniştenin ve ailenin Müslüman olarak kimlik çıkardılar ve çocuklarına kendini Ermenice değildi doğru anlattın değil mi?

ARAM ATEŞYAN : Kimlik çıkardılar ve Müslüman olarak yaşadılar çocukları da Müslüman olarak yaşadılar, kimseyi de müslüman kardeş, komşuları da Müslüman oldular. Ne oldu ben onları kaybettim.

Erkam Tufan AYTAV : Aslında kaybetmediniz onlar kalplerinde Hıristiyanlar.

ARAM ATEŞYAN : Ne fark eder benim kilisemin üyesi değil ve biz ekmeğimizi, ederiz.

ta kendi ablası ve yeğenlerinin dahî bunlar arasında olduğunu söylemiştir. İsteyenler bu röportajı internetten seyredebilirler.

O şu tarzda bir suale bakınız nasıl cevap veriyor:

"***Erkam Tufan AYTAV:*** *Tunceli civarında çok fazla sayıda Kripto Ermeni olduğu söyleniyor bu doğru mudur?*

Aram ATEŞYAN : *Doğrudur Tunceli'nin %90'ı belki dönme Ermenidir. Neden derseniz 30 yaşlarında bir çocuk geldi bana ve benim köküm Ermeni dedi ben dönmek istiyorum dedi. Bende ispatla dedim ispatlayamadı, kabul etmedim. Ama inatla gitti geldi vazgeçmedi gitti geldi rahatsız etti beni, daha sonra babası aradı. Beyefendi dedi ben belediyede çalışıyorum emekli olayım ben de İstanbul'a gelip döneceğim. Buradaki halkın %90'ı Ermeni'dir, lütfen kabul et dedi. Bende kabul ettim ders aldı, vaftiz oldu, kilisemizin üyesi oldu.*"

PKK'nın 1982'de Orly Havaalanı'ndaki Türk Hava Yolları bürosunu basmasında iki türkle birlikte altı yabancının da ölmüş olmasından doğan aksülâmelle Asala'nın feshedilerek yerine anası da babası da birer ermeni yetimi olan **Abdullah Öcalan**'ı bularak bugünkü PKK'nın kurulduğunu biliyoruz. Hiç şüphesiz PKK kadrolarında kemalist eğitimden geçtiği için dinen zâfiyet içinde olan bazı kürt çocukları da olmakla beraber kaahir ekseriyetinin kürt maskeli ermeniler olduğu şüphesizdir. Bu durum son günlerdeki hareketlerinde câmi ve Ku'ran-ı Kerim yakmaları, Kur'an kursu basıp târ ü mâr etmeleri gibi hareketleri ile sâbit olmuştur. Hiç şüphesiz Kürtler arasında olduğu gibi Türkler arasında da pek çok kripto ermeni vardır. Bunlara dâir benim bir şey söylememe hâcet yoktur. **Yusuf Halaçoğlu**'nun internette gezen bir makalesine bakanlar bu duruma vâkıf olabilirler. Allah, Türk'üyle Kürt'üyle milletimize kendisinin ilân ettiği "**Müslümanların Kardeşliği**"ni koruyup yaşatabilmeyi nasip etsin!

*

Erkam Tufan AYTAV : Tabi sizde böyle bir problemde var değil mi sizin? Hristiyan inancına göre bir Hristiyanın velisi olması zorunlu mudur? Velisiz olmayan biri Hristiyan olamaz mı? Cehennemine mi gider sizin inancınıza göre yada gitmek mudur? Önce velisini bir anlayalım?

ARAM ATEŞYAN : Cehennemle gitmez yok öyle bir şey. Şimdi Hristiyan olması için velisi olması şarttır.Velisi olmayan biri kilisede olamam.

Erkam Tufan AYTAV : Peki sizin bu konuşmuz velisiz olabilmiş miydi?

ARAM ATEŞYAN : Çocukken velisi olmuştu. Evlendikten sonra din değişimi oldu.

Erkam Tufan AYTAV : Peki onların çocukları olmadılar.

ARAM ATEŞYAN : Olmadılar, bakın onların 6 çocuğu var bir tanesi dönüp, çocukları da dönüp döndürdüm Ermeni oldular velisi oldular iki kere dayı diyorlar. Diğer 5 tanesi Müslüman olarak yaşıyorlar.

Erkam Tufan AYTAV : Peki velisiz olmamasını diğer ne sorumluluk getiriyor onlara, günahta mı girmiş oluyorlar ?

ARAM ATEŞYAN : Günahta girmiş olmuyor ama eksiklik var. Kilisenin üyesi olmak varken rab İsa Mesih'in takipçisi olmak varken iki onların asıl dini budur.

Erkam Tufan AYTAV : Gizlice velisiz yaşan onları olmuyor mu?

ARAM ATEŞYAN : Kilisemiz yasaklar bunu kitapta İslam yazdığı sürece ben onları velisiz yaşamam kilisenin kanunu bu. Kimliğinde ne yazacak hem Hristiyan hem islam mı?

Erkam Tufan AYTAV : Sizde onu onun gibi Hristiyan olarak bilmesi yetmiyor mu?

ARAM ATEŞYAN : Yetmiyor, şimdi yağmur biliyor ama onun çocukları yarın Hristiyan olduklarını unutacak olmayacak onunda çocukları komple unutacaklar bili

Erkam Tufan AYTAV : Onların işleri de zor toplum baskısı herkesi çevresine Müslüman demişler bu zamana kadar sonra birden çıkıp diyecekleridi ben Hristiyandım. Çok zor bir durum değil mi?

ARAM ATEŞYAN : Onların çevresindekilerin yüzde sekseni dönme Ermenidir ama gerçekten dönme sıfatı oluyorlar. Daha boyu Müslüman oluyorlar.

Erkam Tufan AYTAV : Kriptolarına bunları gerçek anlamda Müslüman oluyorlar o zaman

ARAM ATEŞYAN : Şimdiler öyle gerektiriyor kendini daha boyu bir Müslüman olarak göstermek zorunda kalıyor.

Erkam Tufan AYTAV : Camiye mi gidiyorlar yani boyu Müslümanlar derken.

ARAM ATEŞYAN : Camiye de gidiyorlar belki ama kiliseye de gidiyorlar .Hem camiden hem kiliseden oluyor. Burda kendi aralarında evlilik yapıyorlar dönmelerden yapıyorlar.Biliyorlar kim kilisi ermeni gidiyor ondan kız diyorlar.

Erkam Tufan AYTAV : Peki gençler için bu zor bir durum değil mi? Diyelim ki birisi seviyor onu o tipte ermeni değil ne oluyor bu durumda?

ARAM ATEŞYAN : Bugün Ermenilerde başka türden insanlar oluyor engel değil bu. İslam olabilir başka bir insana mensubu olabilir İslam gençlerimizde evleniyorlar bir engel yok burda. Ama başta Ermeniler istemeyecek o yaşamı sapıklardır ben onlardan bahsediyorum. Diyorum ki bazen neden üzülüyorsunuz İstanbul'a gelmeye bahsi diyorlar İstanbul da o kadar tahliye yok. Yeğenime soruyorum neden dönmüyorsun İstanbul'a diye. O zaman benim Erkekliğime ordu bir ilyat verirler yada hiç vermezler onlardan diyor. Başka türlü daha var kendine göre önemli bir görevde ilan edersem Ermeni olduğumu görevinden alırlar bana diyor.

Erkam Tufan AYTAV : Ben şunu merak ediyorum gibi bir Ermeni, Ermenilğini açıkladığında ne tür çağrışımlar olur çevresinde, böyle bir pratik yaşadınız mı bu konuyla ilgili çevrenizde. Ben yedi gökbek Ermeni'yim Hristiyan'dım ama Müslüman görünmek zorunda kaldım dediğinde nasıl tepkiler oluyor?

ARAM ATEŞYAN : Hiçbirşey, tepki görenlerde var benim dönen yeğenim daha doğrusu yeğeninin çocukları ona saldırırlar oldu hâlâ ermeni olurlar bile, tekrar neden Hristiyanlığa geçtin diye ve yeğenim gördüğüm farklı bir dine mensup olmuş bir soysuz gibi.

Erkam Tufan AYTAV : Peki ben şunu da merak ediyorum bu gibi Ermeniler çocuklarına bunu ne zaman söylüyorlar.

ARAM ATEŞYAN : Son nefeslerini vermeden önce .Büyük sırlar babalar son günlerine yaklaştıklarında söylüyorlar biliyor musun ben Ermeniyim diye.

Mezkûr röportajın ikinci sahifesi

Bu vesileyle bir hâtıramı daha nakledeyim. 1970'li yıllarda Rıza Paşa yokuşundaki **Bord Neşriyat**'ın satış bürosuna onların neşrettikleri **Gandhi** ile alâkalı bir eseri almak için gitmiştim. Orada köylü kıyafetli birisi tezgâhtara **"Hz. İsa'nın Hayatı"** adında bir kitabın mevcud olup olmadığını sordu. Bu köylü kılıklı adamın böyle bir kitaba tâlip olması hayretimi mucib oldu. Kendisine:

"-Sen bu kitabı ne yapacaksın?!" diye sordum. Cevabı şu oldu:

"-Sen ne diyirsin efendi! Bizim köy bu kitap için yanıyir, yanıyir!" O'na nereli olduğunu ve köyünü sordum. Mâmuret-ül Aziz'in bir köyünden olduğunu söyledi. Bunun üzerine:

"-Siz hıristiyan mısınız?" diye sordum. Çünkü Anadolu'nun göbeğinde hıristiyan bir köyün olduğunu tahmin etmiyordum. Bu sualime:

"-Eskiden öyleymiş de unutmuşuz. Şimdi aslımıza döndük." dedi.

"- Peki nasıl oldu?!" diye sorunca da Amerikalı bir ecnebinin kendilerini uyandırdığını söyledi. Biraz daha konuşunca O'nu sapıttıran bu şahsın vaktiyle sürüsüne bereket bir sûrette Anadolu'ya salınmış **"Barış Gönüllüleri"**nden biri olduğunu anladım. Öteden beri bu Barış Gönüllüleri'nin Anadolu'da niçin dolaştıklarını merak ederdim. Bu hâdise bende onlar hakkında bir şüphe uyandırdı.

Bu şüpheyi teyid ve takviye eden bir hâdiseyi de 1980 İhtilâli'nden sonra vatancüdâ olarak yaşamakta olduğum İngiltere'de şâhid oldum:

"- Bir gün Londra'dan Frankfurt'a dönecektim. Biletini aldığım uçağın saati çok erkendi. Hanım beni arabayla Manor House istasyonuna getirdi. Buradan geçen yer altı treni takriben Londra'nın merkezine elli kilometre uzakta bulunan havaalanına kadar devam ediyordu. Yer altı treniyle havaalanına gitmek istediğimde trenlerin henüz sefere başlamamış olduğunu ve istasyo-

nun kapalı bulunduğunu gördüm. Biraz tereddütten sonra hanıma beni havaalanına kadar arabayla götürmesini istedim. O sırada kelli felli bir zenci de bu istasyona gelmişti. O da burayı kapalı görünce bize havaalanına gidip gitmeyeceğimizi sordu.

"-Evet!" karşılığını alınca da:

"-Beni de götürebilir misiniz?!" diye rica etti. Kabul edip O'nu arabamıza aldık. Yolda bize önce nereli olduğumuzu sordu. Türkiyeli olduğumuzu öğrenince de Türkiye'de nerelerde ne kadar hıristiyan bulunduğunu sordu. O'na İstanbul ve İzmir gibi birkaç büyük şehirde pek az hıristiyan bulunduğunu söyleyince buna şiddetle itiraz etti ve Türkiye'nin hangi vilâyetinde ne kadar hıristiyan olduğuna dâir izahat vermeye başladı. Bu zencinin verdiği izahata hayretimi mucib oldu. Kendisine:

"-Sen bunları nereden biliyorsun?!" diye sordum. Cevabı şu oldu:

"-Ben burada **"Misyon Teşkilâtı"**nda çalışıyorum. Benim meşgul olduğum ülke Türkiye'dir. Oraya çok gittim. Anadolu'nun her tarafını karış karış gezmişimdir. Nerede kaç hıristiyan olduğunu çok iyi bilirim. Ama siz müslümanlar hıristiyanlara kötü davrandığınız için onların birçoğu kendilerini gizliyorlar. Üst kademeden birçok hırsitiyan Bord Neşriyatın bürosunda toplantılar yapıyorlar. Ama sizin aranızda müslüman gibi yaşıyorlar." dedi. Bu sözler bana şâhid olduğum bir vak'ayı hatırlattı. Vaktiyle Erzurumlu bir genç Mitçi bir akrabasından bu gerçeği öğrenmiş olduğu için Bord Neşriyatı silâhla basmıştı. Lâkin o gün herhangi bir sebeple toplantı yapılmamış olduğundan bir netice elde edememiş fakat bir iki vazifeliyi yaralamıştı. Bu ülkücü genç zayıf, cılız fakat yürekli bir delikanlıydı. Bundan dolayı belli bir müddet hapiste yatmıştır.

Bir gayretli müslüman çıkarak hiç olmazsa bu **"Barış Gönüllüleri"** güruhunun Türkiye'de ne yapmış bulunduklarını araştırılsa memleket için büyük bir hizmet olur.

SÜLEYMAN UYANIK
(1910-1987)

1910 târihinde Yugoslavya'nın Manastır Kasabası'nda Dünyâ'ya gelen **Süleyman Uyanık** tahsiline **Hacı Sâlih Efendi** ilkmektebinde başladı. Orta ve lise tahsilini "**Alimpikeva**" ismiyle yâd olunan gece mektebinde ikmâl etti. Aynı zamanda lise tahsiline devam ederken bir taraftan da Manastır Medrese-i Atik müderrisîn-i kirâmından merhum **Mehmed Efendi** ve **Hacı Mehmed Ali**, Manastır Müftüsü Kırçovalı **Mehmed Efendi**'lerden ders alıp medreseden me'zun olan merhum bu defa pederinden okumaya başladı. Sonra **Hasan Baba** Dergâhı Postnişinî Nakşibendi Şeyhi **İsmail Hakkı** ile **Sabri İbrahim Efendi**'lerden okudu.

Buna ilâveten Kuran-ı Kerim ve tecvidi Kadı İshak Câmii İmamı **Abdulkadir Efendi** ile **Kudku Halil Efendi**'lerde okudu Aynı zamanda müderrisîn-i kiramdan **İzzet Efendi**'den "**Fârisî**" dersi aldı.

Manastır'da Medrese-i Atik'den mez'un Müderris **Sabri İbrahim Efendi**'de 18 sene okuduktan sonra Müftü **Naili Efendi** ile yukarıda belirtilen zevâtın huzurunda imtihana tâbi tutularak icazetnâme aldı. Muhtariyet-i diniye verildiği esnada Sarayevo'da ru'us imtihanı açılarak bilumum medrese tahsili görenler dâvet olunarak

imtihana tâbi tutuldu. Şeriat hâkimleri ve Belgrad Maârif Vekâleti tarafından resmî medrese tahsili muâdili olarak icazetnâmesi tasdik olunduktan sonra, Maarif Vekâleti tarafından Genel Kurmay Başkanlığına bildirilip Niş Kasabası'nda askerî mektebe dâvet olunarak bir müddet askerî eğitimden sonra mülâzım rütbesiyle orduya katıldı.

1922'de Knazevaç ismiyle yâd olunan 14. alaya vazifelendirilen **Süleyman Uyanık** daha sonra yüzbaşılık rütbesine terfi ettirildi.

2 Nisan 1941'de Almanlar Yugoslavya'ya ilân-ı harb ettikten sonra Yugoslav Kral orduları dağılınca âsâyişi te'min için Makedonya'ya Bulgar ordularının girmesiyle Türk düşmanı olan Bulgarlar, Müslümanlar'a zulüm etmekten geri kalmayınca mücadeleye başladı. Antikomünist propaganda yapmak, komünistlere karşı silâhlı çete harbi icra etmek ve bazı din âlimlerine Kur'an-ı Kerim'de örtünme ile ilgili âyet olmadığı yolunda fetvalar imzalattırılmasına isyan ve itiraz eden **Süleyman Uyanık** hakkında Yugoslav Hükümeti'ne karşı gelmekten dolayı idam talebiyle dava açıldı. Sonunda kendisine toplam 18 ayı hücre olmak üzere 6.5 sene hapis cezası çektirildi ve çeşitli işkencelere mâruz bırakıldı. 1952'de tahliye edilip 2 sene de göz hapsinde bulunduruldu. 1954 senesinde İstanbul'a gelmesine müsaâde edildi. İstanbul Müftülüğü Vilâyet murakıplığı ve müftü vekilliği yaptı. 1975'te emekliye ayrıldı. Bu esnada birçok talebeye ders vermekle meşgul oldu. 1.2.1987 târihinde vefât etmiştir.

Mevlâ rahmet eyleye!.

*

Eskilerin tabiriyle "**sâhibu seyf-u vel kalem**" yani hem kılıç ve hem de kalem sâhibi olan müstesna âlimlerden biri olan **Manastırlı Süleyman Hocaefendi** mes'ud bir tesadüfle taa üniversite talebeliğimizden, vatandan ayrılışımıza kadar takriben yirmi beş sene beraberliğimiz olan müstesnâ bir şahsiyyetti. İlmî dirayeti kadar yaşadığımız hâdiseleri anlamakta ve islâmi ölçüler muvâcehesinde (önünde) tahlil etmekte müstesna bir kabiliyeti vardı.

Yugoslavya'nın Manastır Şehri'nde doğmuş ve tahsilini

orada yapmış olan Hocaefendi, **Fâtih** ecdâdımızın şâyan-ı şükran himmet ve hizmetlerinin âdeta canlı bir şâhidi idi.

Avrupa toprağına İslâm şerefini ulaştıran Osmanlılar'ın kurdukları en mühim ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Manastır havâlisinden Din-i Mübin-i İslâm'ı yaymak ve O'nu irşad yoluyla muhâfaza etmek maksadıyla yetişmiş bulunan bu mübârek ilim adamı daha sonra Yugoslavya müslümanlarının çileli kaderi dolayısıyla fiili mücâdeleye atılmış ve "**Yücel Teşkilâtı**"nda silâhlı mücâdeleye katılarak hapis, sürgün ve işkence nevinden her türlü zulme mâruz kalmak ve bütün bu çilelere rağmen asla tâvize yanaşmamak gibi müstesna bir cihadın son mümessillerinden biriydi. Gâileli 1940'lı yıllarda Yugoslavya'yı ele geçirmek azmiyle savaşan komünist çetelerine karşı yıllarca kahramanca dövüşmüş ve kitlenin umûmî kaderi icabı sonunda mağlub olarak ömrünün altı buçuk yılını hapishânelerde geçirmiştir.

Süleyman Hoca'nın bu mücâdelelerde elde ettiği tecrübe ve bilgiler İslâm Dâvâsı'na bezl-i himmet edecek her genç için istifade kaynağı olacak derecede zengindi.

Biri çıkıp bunları yazmalı ve Hoca'nın mücâhid şahsiyyetini gelecek nesillere bir ibret ve iftihar kaynağı olmak üzere nakletmeliydi. Heyhat!...

Süleyman Hoca'nın derin tevâzuu ve mahviyetkâr tavrı sebebiyle maceralı hayatının tamamını bir yakınına anlatmış olacağını sanmıyoruz. Buna dâir tafsilât bizim gibiyakınlarının hafızalarında kopuk kopuk parçalar hâlindedir. Merhum komünistlerin sıkıştırması üzerine çarşaf giyerek kadın kılığında kaçışını anlattıktan sonra derdi ki:

"-Hazret, senin gibi bir adamın evi iki kapılı olmalıdır. Birinden baskına geldiklerinde diğerinden kaçabilmelisin! Gaye hapse girmek değil, hizmet etmek ve postu düşmana pahalıya mâl etmektir!..."

Bu ve buna benzer sözleri dinlediğimiz zaman Hoca Efendi'nin yaşadığı çileli mâceranın tesirinden kurtulamamış bir vehhâm (çok vehimli) olduğuna hükmederdim. Zaman geldi bu muhterem Hoca Efendi'nin nasihatlarını acı acı hatırlamak mecburiyetinde kaldım. Zira yaşadığımız devir Türkiye'sinde böyle mecburiyetler olmaz sanıyordum!..

تاریخ تولد

مرحبا خوش گلدڭ أی یاره رسولڭ أنوری
حلقهٔ توحید ایچنده گل نورلڭ أزهری ــ .
«عون بسم الله الرحمن الرحیم» دیرکه: سنڭ
هردمی اسلامه باغلی «آل» عثمان أفسری .
طوغدیغڭ گوندنبری بخشی أیدی «الله» سڭا .. .
«وصل بسم الله الرحمن الرحیم» له آخری .
نسخهٔ کبری «بناء» حق اولاندر أی قدیر ...
واقف علم لدندر سر حالڭ أشهری ــ .
قصر عارفان سفینه در باشی لیمانه لیمڭ
تاریخڭ یازاندہ ظاهر نقشبندڭ أفقری ــ .

ایکی بسمله	786
	786
عون الله وصل	252
کلیوری ــ	66
الله	12
بنا	31
آل.	
یکون	1933

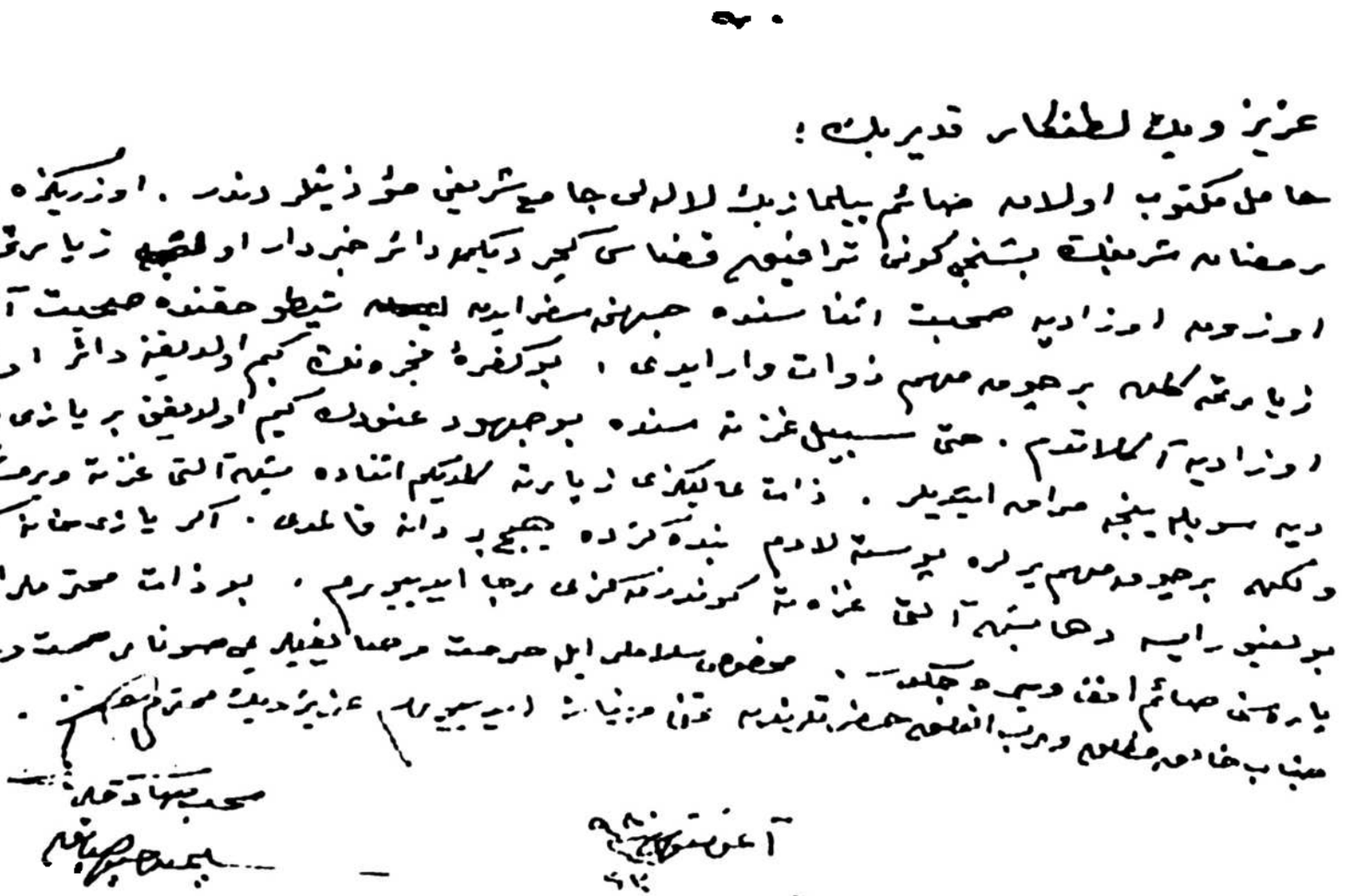
Süleyman Uyanık Hocaefendi hapisten çıktığımda bana gönderdiği bu şiir ile doğum yılıma tarih düşmüştür

Sebil'imizin 15 Mayıs 1980 tarih ve 226-227 sayılı nüshasında Yugoslav diktatörü **Tito**'nun ölümü dolayısıyla verdiğimiz uzun ve şâyân-ı dikkat tâfsilat bu muhterem Hoca Efendi'nin anlattıkları-na dayanıyordu. Orada söylenildiğine göre **Tito** takma adıyla çetecilik eden Hırvat asıllı **Josef**, 1943'te müslümanlarca öldürülmüştü. O'nun yerini aynı adla yahudi asıllı **Leon Lebedev** yoldaş almıştı ki; bu ikincisi **Tito** adıyla bildiğimiz şahıstı. Hoca'nın bu sahte **Tito** hakkında verdiği bilgi son derece câlib-i dikkat idi. Hoca Efendi bu mevzuuda diyordu ki:

"-Gerçek **Tito** aslen Hırvat'tı. Hakiki ismi **Josef Broz** idi. Küçük bir Yugoslav şehrinde bir Hırvat âilenin çocuğu olarak Dünyâ'ya gelmişti. **Tito** kendisinin takma adıydı. Bu beynelmilel gizli bir tedhiş hareketinin orjinal isminin baş harflerinden teşekkül etmekteydi. "**Tayan**" Sırpça gizli demektir. **Tito** kelimesinin birinci harfi bu kelimeden alınmıştır. "**Internasyonale**" beynelmilel demektir ki, kelimenin ikinci harfi de bundan alınmıştır. "**Terörist**" malûm bir kelimedir. "**Tito**" kelimesinin üçüncü harfi bundan alınmıştır. "**Organizasyone**" de malûm bir kelimedir. İslâm düşmanlarının Türk diline karşı icra eylediği sûîkasd sebebiyle bu gâvur kelimeleri maalesef birer birer Türkçemize de mâl olmuştur.

Josef Broz, Alman işgali sırasındaYugoslavya'da başgösteren karışıklıklardan istifade ederek bu ülkeyi komünizme râm etmeye çalışan çete harekâtının başındaydı. Lâkin müslümanlar da varlıklarını koruyabilmek için aynı şekilde bir teşkilat kurmuş ve mücadeleye katılmışlardı. Bunların asıl düşmanları hangi milletten olursa olsun komünizm hesabına çalışanlardı. Türk teşkilâtının adı "**Karael**"di. Bu silâhlı bir mücadele içindeydi.

1943 Yılı'nda Karadağ'da Türk Karael Teşkilâtı'na mensup çeteler "**Gusinya**" denilen yerden komünist çetecileri sıkıştırmış ve onlara pek büyük bir kayıp verdirmişlerdi. Bu çarpışmalarda komünist militanların bir numaralı lideri ve **Tito** takma adını taşıyan şahıs da gebermişti. Bu sûretle başsız kalan komünistler kendilerine bir başka lider, bulmakta gecikmediler. O güne kadar **Tito** takma adıyla

Hocaefendi'nin bendenize gönderdiği diğer bir mektup

meşhur olmuş bulunan liderlerinin, vurulduğu hususundaki haberi de ketmettiler. Bu sûretle taraftarlarının mâneviyatlarının sarsılmasını önlemek maksadını güdüyorlardı. Komünistler başbaşa vererek harekâta bir lider aradılar ve asıl adı **Leon Lebedev** olan ve kendisini Ukrayna Yahudileri'nden iken beynelmilel komünist propaganda teşkilâtında çalışmış ve bu vazife ile İstanbul'un Kısıklı semtinde ikâmet ederek dört yıl müddetle Ruslar hesabına casusluk vazifesi görmüş olan bugünkü sahte **Tito** hareketin başına geçirilmişti. Hakiki **Tito**'nun bir elinin küçük parmağı yoktu. Bunun dışında tip olarak birbirlerine az çok benziyorlardı. Lâkin **Tito**'ya âiddir diye ortaya konan resimlerin 1943 Yılı'ndan evvelkileri ile sonrakileri arasında dikkatli bir insanın kolayca farkedebileceği aykırılıklar mevcuddur."

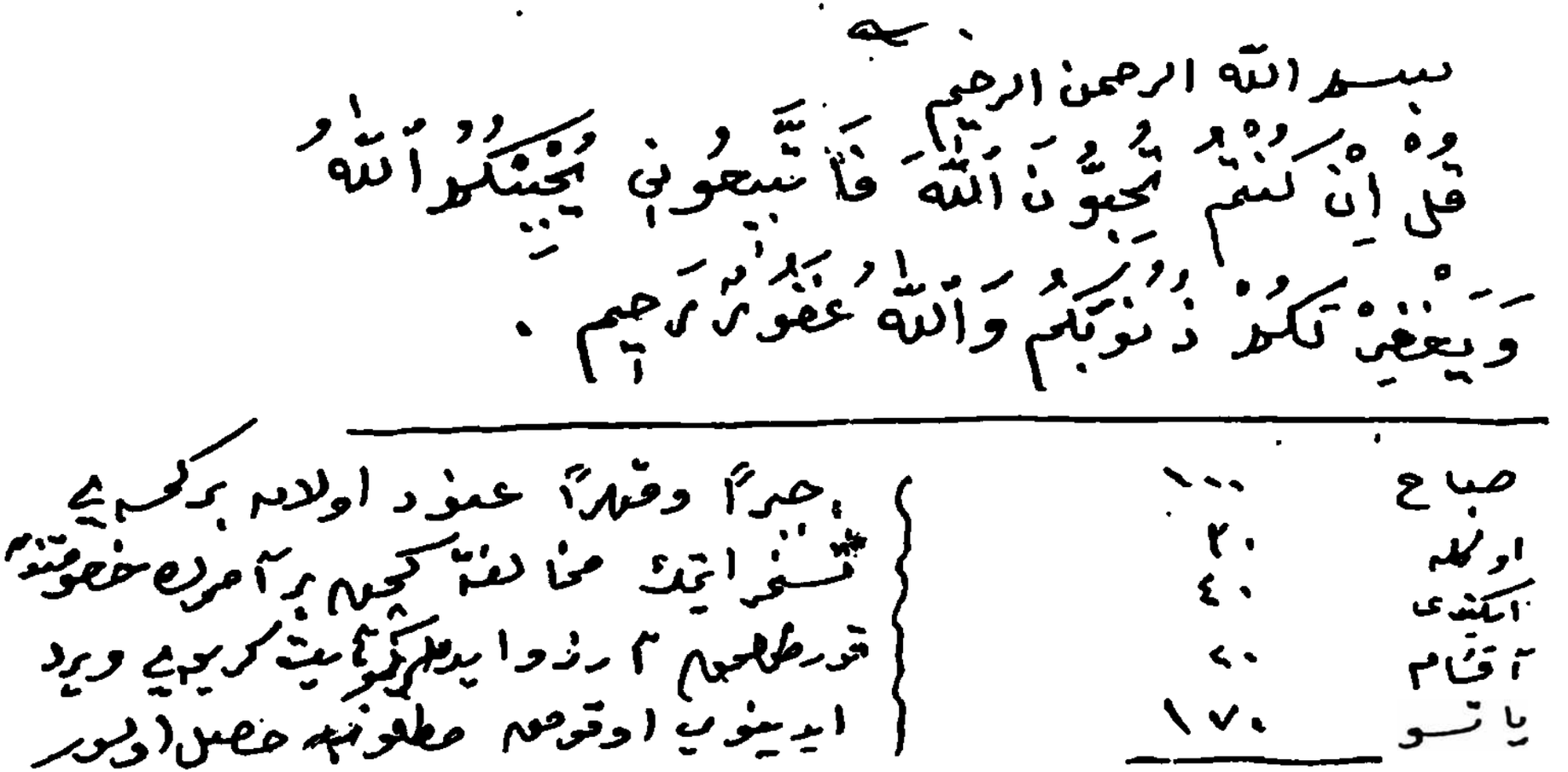
Böyle yakası açılmadık birçok bilgi ve hatıra sahibi olan **Süleyman Hoca**'da bizim vatandan ayrılışımızdan sonra 1 Şubat 1987'de İstanbul'da Hakk'a yürüdü.

Hoca "**ilm-i havas**"la da meşgul ve bu sahada pek mâhir idi. Ben O'nun bu dirayetine pek çok kereler şâhid olmuşumdur.

Mevlâ rahmet eyleye ve mekânı cennet ola!...

Süleyman Uyanık'ın cenâze namazına âid bir kare

Süleyman Uyanık Hoca havas ilmiyle de meşguldü. Bu babda muhtelif bilgileri yazıp vermiştir ki bu da onlardan biridir.

NUREDDİN KALKANDELEN
(1902 -1974)

Nureddin Kalkandelen soyadın. dan da anlaşıldığı gibi Rumeli'deki Kal. kandelen halkından nakşi Şeyhi **Mustafa Rûhi Efendi**'nin torunudur. 1881 Yılı'n. da âile İstanbul'a hicret etmiştir. O sırada babası **Sabri Bey** on dokuz yaşındaydı. Fevkalâde iyi yetişmiş bir genç olduğu için 1888 Yılı'nda Yıldız Sarayı'na Padişah kâtibi ve kütüphânenin hâfız-ı kütübü olarak tâyin edilmiştir.

Nureddin Bey, 1902 Yılı'nda Beşiktaş'ın Akaretler semtinde doğmuşur. 1909 Yılı'nda Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişiyle bu ordudaki sergerdelerin Yıldız Sarayı'nı yağma ettikleri çok bilinen bir gerçektir.[116] Bu sırada **Sabri Bey** silâhını çekip kütüphânenin kapısı önünde durarak bu sergerdelere:

"- Saray'dan ne isterseniz alabilirsiniz. Fakat bu kütüphâneyi talan etmenize müsaade edemem. Böyle bir koleksiyon bir daha kolay kolay bir araya getirilemez. Beni öldürmedikçe buradan içeriye kimse adım atamaz!" demiştir.[117]

---

116 Bu yağma hakkında tafsilâtlı bilgi için Bkz. **Kadir Mısıroğlu**- Bir Mazlum Padişah **Sultan Abdülhamid**-İstanbul 2015, sh.588 vd. ; Yağmayı geçekleştirenlerin listesi için ise Bkz.a.g.e. sh. 593 vd.

117 50'li yıllarda **Necip Fâzıl Bey**'in evinde sık sık rastladığım bir emekli albay vardı. O albay, **Sabri Bey**'in bu tavrını naklettikten sonra demişti ki:

"- Ben **Sabri Bey**'e rica ettim. Müsaade et, içeriye gireyim.

Gerçekten bu kütüphâne hân-ı yağmadan Sabri Bey'in gayretleri sayesinde kurtarılmıştır.

Yıldız Kütüphânesi 1925 Yılı'nda üniversiteye intikal etmiş ve üniversitenin Edirnekapı istikametindeki kapısı karşısında eski Mekteb-i Kuzat binasına nakledilmiştir. Burada Sultan Abdülhamid'in tesis ettiği bu zengin kütüphâne mevcud binaya sığmadığından bitişiğindeki İbrahim Ağa Câmii de kubbesine kadar kitapla doldurulmuştur. Benim 50'li yıllarda başladığım

---

Bir kâğıt parçası bile almayacağım. Merak ettiğim bir şey var. O'nu öğrenmek istiyorum." dedim. Merek ettiği şeyi de şöyle anlattı:

"- Ben Rumeli'de çete harplerine giriyordum. Başımızdaki kumandanlar mümtazen terfi etmem için gerekli evrakı hazırlıyorlardı. Bu da Saray'a intikal ediyor ve her defasında oradan beklenen terfiim gelmiyordu.

O zamanlar harblerde yararlılık gösterenler bulundukları rütbeden bir üst rütbeye müddetini doldurmadan geçebilirlerdi ki; buna "**mümtazen terfi**" etmek deniliyordu. Ben Saray'a intikal eden böyle taleplerin hiçbirinin is'af edilmemiş olmasından dolayı bunun sebebini merak ediyordum. Güçlükle Sabri Bey'i ikna ederek bu kütüphâneye girdim. Kısa bir araştırmadan sonra dolaplardaki evrak kısmında Harbiye talebelerinin her birine âid bir dosya mevcud olduğunu gördüm. Bunlar arasında kendiminkini bularak bir göz gedirdim. Baktım ki; Abdülhamid'in el yazısı ile benim dosyama "***Hafta tatillerinde Beyoğlu'nda ecnebi kadınlarla düşüp kalktığı için yüksek mevkilere getirilemez!***" kaydı vardı. Hakikaten ben Perşembe günleri öğleden sonra Harbiye'nin tatilinden istifade ile Beyoğlu'nda bir İtalyan kadınla dost hayatı yaşıyordum. Analdım ki; o büyük sultan bizi daha talebeliğimizden itibaren tâkip ediyormuş."

Sultan Abdülhamid'in bu ve benzeri tedbirlerine rağmen O'nu asker tahtından edebilmiştir. Bunu anlamak için evvelce Nâmık Paşa'nın kızından babasından naklen dinlediğim şu sözü burada hatırlatmak isterim:

O, Hareket Ordusu'nu kastederek:

"- Ben o gürûhun önünde Hızır aleyhisselâmı gördüm. Anladım ki; millet bu gelenlerin zulmüne müstehak olmuştur. O'nun için karşılarına çıkıp kan dökülmesine sebep olmadım."

Bu durum şunu gösterir ki; beşeri irâde ile alınacak tedbir ilâhî takdire muvafık düşmezse hâsıl-ı netice sıfırdır. Beşerî liyakat ve istihkaklara göre tecelli-i ilâhinin "**cemâl**" veya "**celâl**" tecellisinin galebesi hiçbir beşerî kuvvetle önlenemez!..

üniversite hayatım boyunca bu binanın kapısında "*Tâmirat dolayısıyla kapalıdır.*" ilânı mevcuddu. İhtimal bazı hatırlı kimseler burada araştırma yapabiliyorlardı. **Sabri Bey** 1943 Yılı'nda vefât edip **Yahya Efendi** Dergâhı'na defnolunmuştur. Kendisinden sonra buraya önce **Rahmi Karakaya** tâyin edilmiş O'nun 1953 Yılı'nda vefâtı üzerine yerine **Nureddin Bey** geçmiştir.

Nureddin Bey, edebiyat ve tıp fakülterlerini bitirmiş bir münevverdi. 1934 Yılı'na kadar Maliyede çalıştıktan sonra Üniversite kütüphanesine babasının halefi **Fehmi Karatay**'ın yardımcısı olarak kütüphaneciliğe başlamıştır. Benim talebeliğimde O, bu kütüphânenin müdürüydü. **Nureddin Bey**, 1974 Yılı'nda Hakk'a yürümüş, Topkapı'daki Çamlık mezarlığına defnedilmiştir. Mevla rahmet eyleye!

*

Nureddin Kalkandelen'le talebelik yıllarımda ekseriya Süleymaniye Câmii'nde birlikte namaz kılardık. O bizim gibi dindar gençleri görünce fevkalâde memnun olarak bizi namazdan sonra müdürü olduğu bu kütüphânede çay içip sohbette bulunmak üzere dâvet ederdi. Bu binaya ilk girdiğim zaman duvarlarda hayal ötesi güzellikte hüsn-ü hatlar görmüş olmam ve bunları takdir edip ketebelerini okumaya çalışmam üzerine bana:

"-Gel!" dedi. "Sen buradaki hüsn-i hatların çokluğuna hayret ediyorsun ama onların başına gelenleri bilmiyorsun. Sana anlatacaklarım var. Odasına geçtik. Bana dedi ki:

"-Bu kütüphâne buraya nakledildiği zaman buradaki hüsn-i hatlar bu gördüğün levhaların on beş yirmi kat fazlasıydı. O derecede ki duvarlarda yer bulamadığımız için onların çoğunu kitapların önüne asmış bulunuyorduk. Devrin hattatları en güzel yazılarını Padişah'a hediye ediyorlardı. Bunların içinde altın yaldızla yazılmış kapı büyüklüğünde hilye-i şerifler vardı. Babamdan dinlediğime göre 1926 senesinde **M. Kemal** İstanbul'a ilk olarak geldiğinde burayı da ziyaret etti. Bu levhaları görünce canı

sıkıldı. Henüz Harf İnkılâbı yapılmamış olmasına rağmen - demek ki ruhunda bu yazıya karşı bir nefret vardı- dedi ki:

"- Bunların burada ne işi var?!" Hepsini evkaf-ı İslâmiye Müzesi'ne gönderin." Tabii babam bu emri derhal yerine getirdi. O daha kütüphâneyi terk etmeden levhalar hoyrat bir şekilde bulundukları yerden sökülmeye başlandı. Bir kamyona doldurularak o zaman Süleymaniye medresesindeki Evkaf-ı İslâmiye Müzesi'ne gönderildi. Aradan beş-altı ay geçtikten sonra merhum pederim bu levhaların âkıbetini merak ettiği için oraya gitti. Baktı ki; hiç biri teşhirde olmadığı gibi saman balyaları nevinden üst üste atılmış, birçoğunu camları ve çerçeveleri kırılmış; kırılmış camların bazı levhaları yırtmış olduğunu görmüş. Oranın memuruna bu hoyratlığı anlatmaya çalıştıysa da:

"- Emir böyle. Bunların teşhiri yasak!" cevabını almış!

Babam derdi ki:

"-Ben bu eserleri Yıldız Sarayı'nda silâhlı sergerdelerden koruyabildim. Ama ne yazık ki, **M. Kemal** paşa'dan koruyamadım.

M. Kemal, kütüphâneye girdiği zaman müdüriyet odama bakmamıştı. Halbuki orada da pek çok levha vardı. Bu levhalar hoyratça derdest edilirken babam bunların kapısını açmamış. Şimdi gördüklerin o odada mahfuz kalanlardır. Onları çıkarıp şimdi gördüğün şekilde böyle duvarlara asmış. Sen o tahripten evvelkileri görseydin onların zekâtı kadar olan bugünkülere böyle hayranlık göstermezdin."

*

Sultan Abdülhamid merhumun kütüphanesi İstanbul Üniversitesi kütüphânesine naklinden sonra hatların başına gelen fâciâya benzer bir başka fâciâ da binlerce cild yazma ve matbu Osmanlıca kitapların başına gelmiştir:

28 Şubat hâdisesinden sonra gemi azıya alan din karşıtı kemalistlerin önde gelenlerinden biri olan o zamanki üniversi-

te rektörü **Kemal Alemdaroğlu** tarihte emsali nâdir görülen bir cinâyetle bu kütüphâneyi târ ü mâr etmiştir.

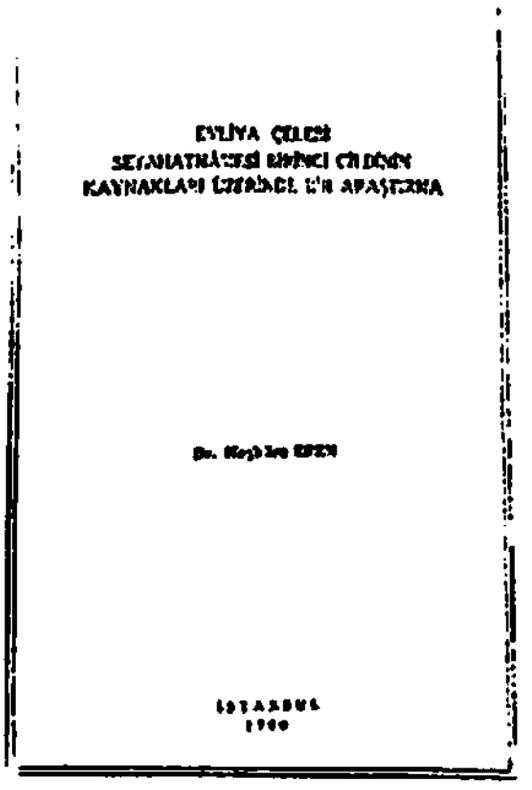
"**Ordu göreve!**" pankartıyla Anıtkabir'de gösteri yapmasıyla hatırlanan **Kemal Alemdaroğlu** bu kütüphânenin tarihî kıymeti hâiz binlerce cild kitabını çöpe atmıştır. Bunun için bahânesi ise 1999 depreminde o eserlerin muhâfaza edilmekte olduğu eski Mekteb-i Kuzat Binasının hasar görmüş olması sebebiyle tâmirata alınmasıydı. Bu esnada yersizlik iddiasıyla binlerce muhalled eser kolilere doldurulup çöpe atılmış ve bunlar kapanın elinde kalmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediye reisi **Kadir Topbaş**'ın maddî desteğiyle bunlardan dört -beş bin tanesi Taksim'deki **Atatürk** Kitaplığı'nın müdürü **Ramazan Minder** tarafından kurtarılarak bu kütüphâneye yerleştirilmiştir. Tabiatıyla çöpe atılan kitaplar bu kadar değildi. Binlercesi de kaybolmuş bulunmaktadır.

Sultan Abdülhamid merhumun vücuda getirdiği bu muazzam kütüphânedeki nâdir eserlerin böylece târ ü mâr edilmesi 1258 Yılı'ndaki Moğol istilâsı sırasında Bağdad'da işlenen cinâyete kitapların yakılıp yok edilmesine baskın bir felâket olarak tarihe geçmiştir. Avrupa kütüphânelerini gezenler oralarda bizim muhalled eserlerimizin nasıl itinayla korunmakta olduğunu görürlerse bizdeki din ve tarih düşmanlarının gâvurlara bile baskın olduklarını anlamakta güçlük çekmezler.

Nureddin Bey'in anlattıklarına benzer bir hâdiseyi de ben yaşadım. 1960'lı yıllarda Son Çağ Türk Târihi üzerine doktora çalışması yapıyordum. Hocam rahmetli **Ahmed Cevat Eren** bana Garp Ocakları'ndan Libya'yı tez olarak incelemek üzere vermişti.

Cevat Bey, Fahreddin Kerim Gökay'ın hemşiresi **Meşkûre Hanım**'la evliydi. Bu kadın da fakültenin kütüphânesinin müdüresiydi. Masasında bir fötr şapka ile otururdu. Ben O'nun modern bir kadın olduğunu sanıyordum. Meğerse saçları dökülmüş olduğu için başına şapka giyiyormuş. Birkaç defa kendisinin yarı açık çekmecesinin içinde Kur'an-ı Kerim okuduğuna

denk geldim. O'ndan sonra kendisiyle ahbaplık ettim. O da Evliya Çelebi seyahatnâmesi üzerine doktora yapmış; farklı nüshaları tedkik ederek orijinal bir metin ortaya çıkarmıştı. Bir müsteşrikler toplantısında bu mevzuda bir tebliğ sunarak bu tebliğide farklı nüshalardan orijinal bir metin meydana getirdiğini ve O'nu bastıracağını söylemiş müsteşrikler kendisine demişler ki:

EVLİYA ÇELEBİ
SEYAHATNÂMESİ BİRİNCİ CİLDİNİN
KAYNAKLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

İSTANBUL
1940

"-Sakın lâtin harfleriyle bastırma! Biz okuyamıyoruz. Sizin eski kelimeleri lâtinize yazışınızda sayısız hata var."

O bunu beyan ettikten sonra:

"-Elin gâvuru bile İslâm yazısına böyle alâka duyuyor." demişti.

Cevat Bey'e gelince bir gün kendisini koridorda sigara içerken gördüm. O gün Ramazan-ı şerifti. Kendisine bakışımdan bir târiz intibaı almış olmalı ki; elimden tuttu ve bana:

"- Gel!" dedi. Birlikte odasına girdik. Kapıyı içeriden kapattı.

"-Sen" dedi. "Benim Ramazan günü sigara içtiğime şaştın değil mi?! Bunu kasten yapıyorum. Böyle yapmayıp muhafazakârlığımı belli etsem burada tutunamam. Ah bilsen, ben şimdiye kadar böyle ne tâvizler verdim. Benim babam Erzurumlu Deli Bekir derler bir yiğit adamdı. Gözünü budaktan sakınmazdı. Sen aynen O'na benziyorsun."

Masanın üzerindeki bir büstü hışımla kaldırıp bir iki defa masaya vurduktan sonra:

"- Sen buna hücum ediyorsun. Seni doktora talebesi kabul

etmem bile benim için bir cesâret meselesidir. Ben de milletteki dejenerasyonun bunun eseri olduğunu biliyorum.

Bazen talebeler bu adama dâir bana bir şeyler soruyorlar. Onlara diyorum ki:

"-Beyaz Saray'da **Kadir Bey** var. O bu işleri benden daha iyi bilir. Gidin O'na sorun." Senin söyleyeceğin sözleri belli ölçüde ben de biliyorum. Ama söyleyemem."

O bunları söylerken gözünden yaşlar akıyordu. Doğrusu adama acıdım ve O'nun beni doktora ünvanıyla taltif edebileceğine pek ihtimal vermediğim hâlde yine de çalışmama devam ettim.

Bu çalışma esnasında eski Şeyhülislâmlık Makamı'na gittim. Bugünkü İstanbul Müftülüğü'nün bulunduğu yerin ihtişamlı bir kapısı vardır. Orada vaktiyle yeniçerilerin bulunmasından dolayı "**Ağakapısı**" denilirdi. Bu kapının iki tarafında ikişer katlı küçük binalar vardı. Bunlardan girişte sağda kadı sicilleri muhâfaza edilmekteydi. Bu sicillerin muhâfaza edildiği bütün raflar Yıldız Sarayı'ndaki marangozhâneden çıkmış olup muhtemelen **Sultan Abdülhamid**'in eseriydi. Sol tarafındaki binada ise müftülük arşivi vardı. O'nun giriş katı bir çöp yığını gibi meşihat defterleriyle tavana kadar doluydu. Üst katında ise **Sâdık Albayrak** müftülük aşvinde memurdu. Meşihat defterleri arasında uzun uğraşmalardan sonra Libya'ya kadı, müftü tâyinlerine âid iki hacimli defter buldum. Bunlar buraya çöp yığını gibi atılmış olduğu cihetle kimseye sormadan bu defterleri aldım. Tezimi hazırlarken bunları karıştırdım. Birkaç ay sonra işleri biten bu defterleri yerine koymak üzere oraya gittiğimde binanın alt katını tam takır boş buldum. Defterlerin bir yere kaldırılmış olduğunu sanıyordum.

Fıkıh sahasındaki liyâkatiyle tanıdığımız **Ömer Nasuhi Bilmen** Hocaefendi zamanında bu defterler böyle perişan bir hâldeydi. Onları görünce **Ömer Nasuhi Bilmen**'e teveccühüm azaldı. Sonradan O'nun **Tabakat-ül Müfessirin** isimli kitabında

Atatürk Kitaplığı'nın müdürü ve Abdülhamid'in çöpe atılan kütüphânesini kurtaran Ramazan Minder

Ömer Nasuhi Bilmen
(1882-1971)

BÜYÜK

Tefsir Tarihi

Tabakat'ül Müfessirîn

2.CİLT
İKİNCİ KISIM

Ömer Nasuhi Bilmen

BİLMEN YAYINEVİ

Abduh ve Reşid Rıza[118] gibi mâhud reformistlerin methiyesine rastlayınca O'ndan bir kat daha soğudum.

Allah cümlemizin taksiratını afvetsin!

---

118 **Nasuhi Efendi, Şeyh Muhammed Abduh** hakkındaki bahse: "***Muhammed Abduh b. Abduh b.Hasen Hayrullah*** *cihanşümul bir şöhret sahibi olan büyük bir âlimdir.*" cümlesiyle başlamakta devamında "... *1284 tarihinde Mısır'a gelmiş olan meşhur* ***Cemâlüddin-i Efgânî'nin*** *derslerine de 1286 senesinden itibaren devama başlayarak bu son üstadından da Kelam'a, Usul-i Fıkh'a, Mantık'a, kadim ve cedid hikmete dâir birçok şeyler okumuştur. Bu kudretli âlim bir aralık da menfiyyen (sürgün olarak) Suriye'ye giderek Beyrut'ta vefât etmiş 1311'de Londra'ya giderek Mısır ve Sudan meseleleri hakkında İngiliz rical-i siyâsîyle görüşmüş, 1308 senesinde de Paris'e gidip orada üstadı* ***Cemâleddin-i Efegânî*** *ile birlikte "Urvet-ül Vüska" ceridesini neşre başlamış.. ilh.*" (**Ömer Nasuhi Bilmen**- Büyük Tefsir Tarihi-Tabakat-ül Müfessirin, C.II, İstanbul 1974, sh. 763 vd.) gibi cümleleri ve devamındaki birçok methiyeleri ben doğrusu **Ömer Nasuhi Bilmen** gibi bir âlime yakıştıramadım.

Aynı şekilde **Reşid Rıza** hakkında da (a.g.e. sh. 778 vd.) benzer methiyelerini okuyanlar herhalde bana hak vereceklerdir. Bugün İslâm Dini'ni bir takım mugalatalarla tahrif etmeye çalışanların mübeşşiri olan bu reformist şahsiyetleri meth u sena etmeyi bilmeyiz sevdiğimiz **Ömer Nasuhi Efendi** nasıl irtikâb edebilmiştir.

ABDURRAHMAN GÜRSES
(1909-1999)

Abdurrahman Gürses Hocaefendi, nüfustaki resmî kaydına nazaran 1 Temmuz 1325 (1909) tarihinde Adapazarı'na bağlı Hendek kazasının Soğuksu köyünde Dünyâ'ya gelmiştir. Muhterem babaları aynı köyün câmiinde imam ve hatip olarak vazîfe gören **Hâfız Said Efendi**, vâlideleri ise **Fatma Hanım**'dır. Çok küçük yaşlarında aynı zamanda âlim bir zât olan pederinden hıfzını ikmâl eden **Abdurrahman Gürses Hocaefendi**, onbeş yaşında Hendek'e gelerek orada hem mahkeme-i şer'iyyede muvazzaf ve hem de Rüşdiye (orta mekteb) mektebinde muallim olan **Hâfız Abdurraûf Efendi**'den tâlim ve tashih-i hurûf dersleri almıştır.

Bir taraftan mahkeme-i şer'iyye hâkimi **Hoca Abdurrauf Efendi**'den tâlim ve tashih-i hurûf dersleri alırken, diğer taraftan kazanın müftüsü **Ali Niyazi (Konuk)** Hocaefendi'nin ders verdiği Yeni Câmi medresesine devam etmiş; sarf, nahiv ve fıkıh gibi ulûm-i dîniyyenin muhtelif şûbelerinde mâlumât sahibi olmuştur.

Sesinin güzelliği ve ahlâkıyla daha o yaşlarda temâyüz etmiş bulunan Hocaefendi'nin şöhreti, İstanbul'a kadar yayılmış bulun-

Abdurrahman Gürses Hocaefendi'nin gençliğine âid bir fotoğraf

malıdır ki, devrin ekâbir-i meşâyihinden (büyük şeyhlerinden) **Erbilli Esad Efendi** Hazretleri'nin hem kendisi ve hem de hulefâsından oğlu **Mehmed Ali** Efendi'nin imzâsını hâvî bir mektupla İstanbul'a gelmiştir. Hocaefendi, İstanbul'a geldikten sonra bir taraftan husûsî sohbet ve zikir meclislerinde **Şeyh Esad Erbilî** Hazretleri'nin cemaatine imamlık etmiş, hem de Ayasofya'da kâin Soğukçeşme Medresesi'ne devam ederek İslâmî ilimlerdeki dirâyet ve liyâkatini artırmıştır.

3 Mart 1924 tarihinde "**Hilâfet'in ilgâsı**"yla birlikte medreseler kapatılmış olduğu cihetle resmî bir vazifesi olmayan **Abdurrahman Gürses** Hocaefendi, memleketi olan Hendek'e avdet etmiş, çok göz önünde olmadığı cihetle burada husûsî bir sûrette dersler vererek talebe yetiştirmeye başlamıştır. Bu sırada **Gülizâr** adında muttakî bir hanımefendiyle evlenmiş ve bu evlilikten **Kenan, Adnan** ve **Leylâ** isimli üç evlâdı Dünyâ'ya gelmiştir. **Kenan** ve **Adnan** Beyler, Hocaefendi'nin vefâtından çok evvel genç yaşta âhirete intikal etmişler ve bunlardan geriye hâlen sağ olan biricik kızı muhterem **Leylâ** Hanımefendi kalmıştır.

Hocaefendi, Hendek'te ev-bark, çoluk-çocuk sahibi olarak hayatını idâme ettirirken sık sık İstanbul'a gelmekte ve **Şeyh Esad Erbilî** hazretlerinin sohbet ve zikirlerine iştirâk etmekteydi. Tabiatıyla her defasında takvâsı ve sesinin güzelliği sebebiyle cemaatin toplu hâlde kıldıkları namazlarda imâmet vazifesi îfâ etmekteydi.

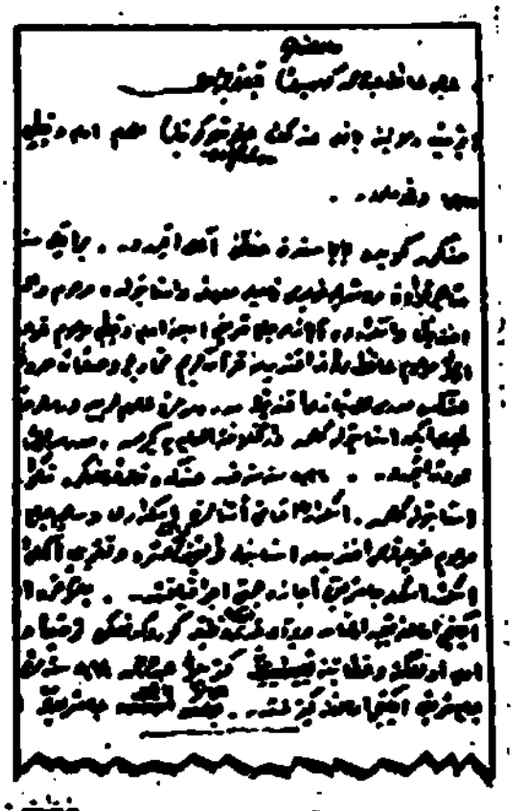
Bu sebepledir ki, 1930 Yılı Aralık ayı nihâyetlerinde Menemen'de **Derviş Mehmed** adında bir serserinin çıkardığı mürettep

bir kargaşa sebebiyle memlekette doğudan batıya kadar şümûllü bir **"hoca tevkîfâtı"** başlamış ve muhâkeme edilmek üzere Menemen'e sevkedilen bin iki yüz hoca meyanında **Şeyh Esad Erbilî**, oğlu **Mehmed Ali Efendi** ve diğer ileri gelir müridlerle birlikte Hocaefendi de tevkîf ve hapsedilmiştir.

Menemen'de Hocaefendi hazretlerinin on sekiz ay hapsedilmesi neticesinde kendisi hakkında beraat kararı istihsal edilmişse de bu müddet zarfında çok kötü olan hapishâne şartları dolayısıyla pek çok eziyet çekmiştir ki, bunları zaman zaman yakınlarına hâtırât kırıntıları hâlinde nakletmiştir.

Abdurrahman Gürses Hocaefendi, Menemen Hâdisesi'nden sonra uzun müddet bir menkûbiyet hayatı yaşamıştır. Beraat etmiş olmasına rağmen kapısının önünde bir sivil polis bekler ve sokağa çıktığında kendisini bir gölge gibi takip ederdi. Bu durum yıllar sürmüş ve Hocaefendi'ye hiçbir resmî vazife verilmemiştir. Kendilerinin anlattıklarına göre birçok eski tanıdıkları selâmını almaktan korkarlardı. Esâsen bu müddet zarfında evlerinden nâdiren çıkarlar, çıktıklarında da herhangi bir câmi-i şerife gider, gizli gizli hâfızlık yapmaya çalışan varsa onların yetişmelerine himmet etmeye çalışırlardı. Bu

Abdurrahman Gürses Hoca'nın ardından

El yazısıyla 'Hal Tercemesi'

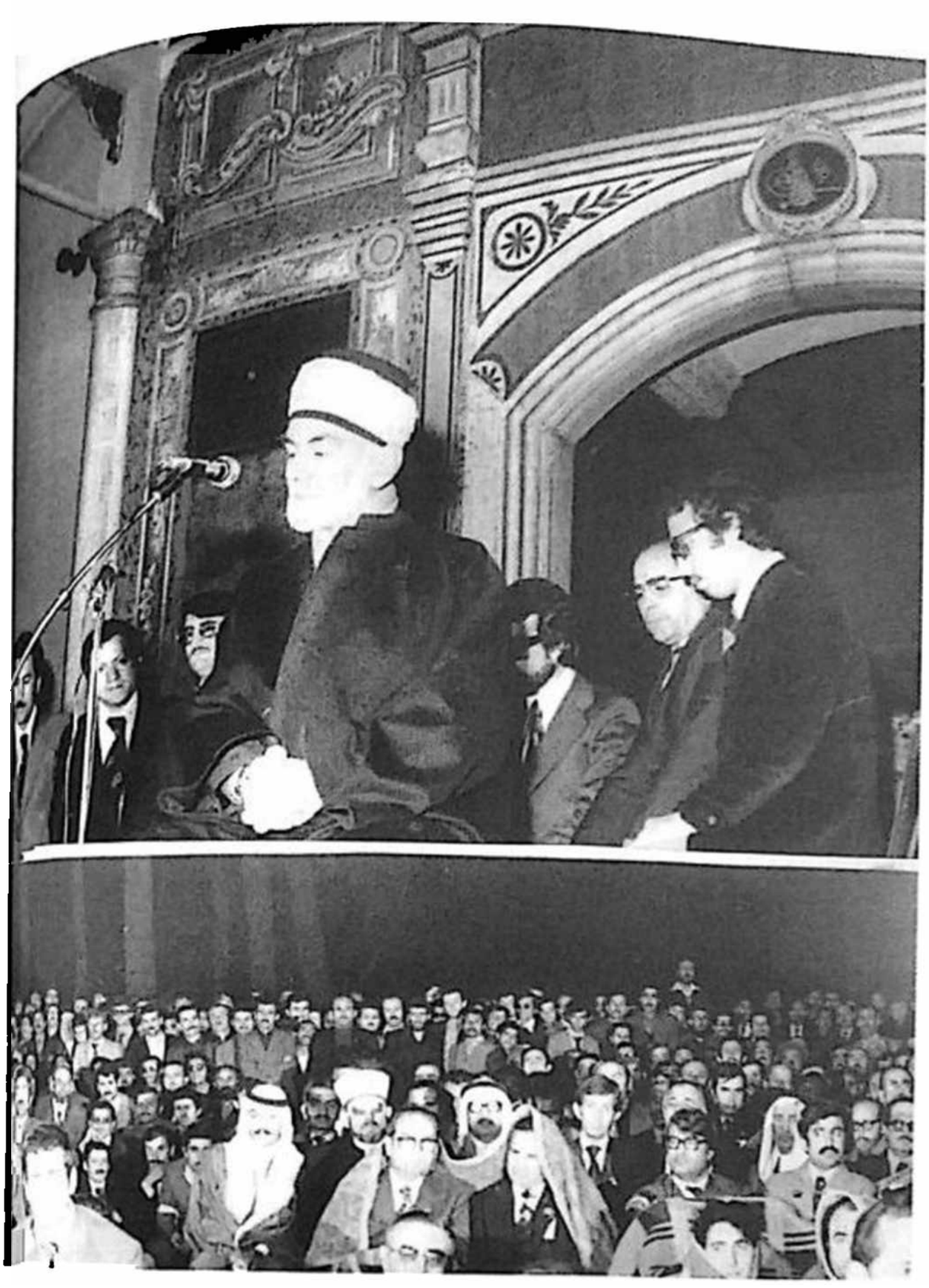
UZUN yıllar merhum Abdurrahman Gürses Hoca'nın sohbet ve kıraat halkasında bulunmuş olan değerli araştırmacı İsmail Kara, Hocaefendi ile ilgili hatıralarını yazdı. Hoca'nın merhum Ali Rıza Sağman'a yazdığı hal tercemesi ve Ali Rıza Sağman'ın Abdurrahman Gürses Hoca ile ilgili bir yazısını derledi. 8. sayfada

sıralarda Karagümrük'te oturuyorlardı. Bu ev hapsinden sıkıldıkları bir sırada Diyânet İşleri'ne reis olan **Ahmed Hamdi Akseki**, kendilerine bir yakınını göndererek Adapazarı Müftülüğü'nü teklif etmişlerse de artık fetvâ vermek mevkiinde bulunmayan, sırf bir evrak memurluğu durumundaki müftülüğü kabul etmemiştir. Bundan bir müddet sonra bir gün evine geldiğinde kapının altından atılmış bir zarf bulmuş ve bununla Edirnekapı'daki Mihrimah Câmi-i Şerifi'nin ikinci imamlığına tâyin edildiğini öğrenmişti.

1938 Yılı'nda başladığı bu vazifede bir ay gibi kısa bir müddet kaldıktan sonra, Teşvikiye Câmi-i Şerifi imam ve hatipliği için açılan bir imtihana girmiş ve bu imtihanı birincilikle kazanarak Teşvikiye Câmi-i Şerifi'ne nakledilmiştir. Teşvikiye Câmi-i Şerifi'ndeki birinci imam ve hatiplik vazifesine altı sene kadar devam ettikten sonra vazifesi 22 Mayıs 1944 târihinde Beyazıt Câmi-i Şerifi'ne nakledilmiştir.

Beyazıt Câmi-i Şerifi'nin birinci imam ve hatipliğine nakledildiği sırada o zaman İstanbul Müftüsü bulunan **Ömer Nasûhî Efendi**'den zarif ve nükteli bir mektup almıştır. Bu mektupta İstanbul Müftüsü **Ömer Nasuhi Efendi, Abdurrahman Gürses Hocaefendi**'ye "tâyini esnasındaki bazı tanıdıkların kendisinin sakalı olmadığı ve bu sebeple tâyininin doğru olmadığı yolunda telkinde bulunduklarını", **Nasuhi Efendi**'nin de bu isnad ve görüşleri reddederek, "öyle iyi yetişmiş bir âlimin Beyazıt Câmi-i Şerifi başimamlığının ağır mes'uliyet ve şerefini müdrik bulunmasından asla şüphe etmediğini ve kendisinin sakalsız olduğunu zannetmediğini, böyleyse de bu tâyinden sonra mutlaka sakal bırakacağına inandığını" ifade etmiş ve bu mektup üzerine Hocaefendi bu zarif îkazı hüsn-ü telakkî ederek sakal bırakmıştır.

Bu sırada kuruluşundan beri İslâmiyet'in ve Müslümanlar'ın aleyhinde bulunmayı ve bir tezvîrât yapmayı kendine şiâr edinmiş olan Cumhuriyet Gazetesi'nde Hocaefendi hakkında hakaretlerle dolu bir haber yazısı çıkmış ve bunda "Menemen'de muhâkeme edilmiş bir zâta nasıl olup da imamlık vazifesi verildiği" yolunda

Abdurrahman Gürses Hocaefendi İslam Konferansı dâvetlilerine Topkapı Sarayı'nda Kur'an-ı Kerim tilâvet ederken

Diyânet İşleri Reisliği de târiz oklarına hedef kılınmıştır. Garipdir ki, Menemen Örfî İdare Mahkemesi gibi bir mahkemeden beraat edip çıkmış bulunan Hocaefendi'yi bu iftiralar karşısında din sınıfına mensup bir adam değil de, mûsikişinas bir şahsiyet müdafaa etmiştir. Bu zât, Dâhiliye eski nâzırlarından ve edebî yazılarında H. Nâzım mahlasını kullanan **Ahmed Reşit Rey**'in muhterem evlâdı **Ekrem Reşit Rey**'di. Mûsikîde bir virtüöz olan bu zâtı tanımayan yoktur. O'nun sert tekzîb ve cevabı üzerine o menhûs gazete açtığı iftira kampanyasını durdurmak mecbûriyetinde kalmıştır.

Abdurrahman Gürses Hocaefendi, Beyazıt Câmi-i Şerifi başimam ve hatipliğine tâyin edildikten az bir müddet sonra çok partili hayata geçişle din üzerindeki baskının gevşemesinden istifâde sûretiyle derhal hâfız yetiştirmeye başlamıştır. Zira menkûbiyet sırasında evini bir ara Üsküdar'a nakletmiş ve devrin Meşâyihu'l-Huffâzı olan **Hoca Fehmi Efendi**'den kıraat ilminin bütün inceliklerini öğrenmiş ve ondan icâzet almış idi. (1937)

Bu selâhiyetle Beyazıt Câmi-i Şerifi'nde hâfız yetiştirmek üzere bir Kur'ân kursu açılması için teşebbüse geçmiş ve bunda muvaffak olduktan sonra yıllarca orada sayısız hâfız yetiştirmiştir.

Bu sırada vâizlik imtihanına girerek ilmî kifâyetini isbat etmiş ve vâizlik vesîkası almış bulunduğundan yıllarca bu câmii şerifte imam ve hatipliğe ilâveten cemaati irşad eden vaazlar vermiştir.

Hocaefendi hazretleri, Beyazıd Câmi-i Şerifi'nde hizmet ederken şöhreti ülke hududlarını aşmış ve çeşitli vesilelerle birçok İslâm memleketine dâvet edilmiştir. Ezcümle 1954 senesinde Mısır'a, 1971 senesinde ise Tunus'a gitmiş ve buralarda kıraat ilmindeki dirâyeti ve sesinin güzelliği sebebiyle çok haklı ve büyük bir alâka ile karşılanmıştır.

Bu seyahatlere birçok hac inzimâm etmiş ve hac vesilesiyle Beyrut, Suriye, Mısır, Pakistan ve Suudî Arabistan'da gözde câmilerdeki kıraatiyle dinleyenleri gerçek mânâsıyla teshîr eden müstesnâ Kur'ân ziyafetlerine âmil olmuştur.

Hocaefendi, 1974 Yılı'nda ciddî bir rahatsızlık geçirmiş ve

Arşivimde mahfuz Abdurrahman Gürses Hocaefendi'nin kendi el yazısı ile hazırlamış olduğu hutbelerinden biri

kendisine kanser teşhisi konulmuşken, **Sabri Ülker**'in himmetiyle ikinci defa Amerikan Hastanesi'ne kaldırılmış, buradaki tedkikle teşhisin yanlışlığı görülmüş ve basit bir ameliyât neticesinde sıhhate kavuşmuştur. Burada hasta sıfatıyla yatarken ziyâretine gelen Şeyh **Mahmud Sâmi Ramazanoğlu** (1892-1984) Hazretleri kendilerine:

"-Mahzûn olmayınız! Zât-ı âliniz daha pek çok yaşayacak ve Kur'ân-ı Kerim'e hizmet edeceksiniz." buyurmuştur.

Şeyh Sâmi Efendi'den, yakınlarına bilâhare ifâde edildiğine göre, duâ bereketiyle Hocaefendi'nin hastalığı bertaraf edilip kendilerine otuzbeş sene daha ömür lütfedilmiş olduğunu tebşir buyurmuştur. Vukuât da bu kerameti te'yid etmiş ve Hocaefendi o tarihten sonra tam otuzbeş sene müddetle imrâr-i ömr etmiştir.

1976 senesinde hocalar için Haseki Medresesi'nde açılan eğitim merkezine aşere, takrib ve tayyibe hocası olarak tâyin edilmiş ve aynı sene Beyazıd Câmi-i Şerifi imam ve hatipliğinden emekliye sevkedilmiştir. Emeklilikten sonra da Haseki Eğitim Merkezi'ndeki derslerine devam etmekle beraber, asıl hâriçte husûsî dersler vermek sûretiyle binlerce talebe yetiştirmiştir.

Mahmud Sâmi Ramazanoğlu
(1892-1984)

1991 Yılı'nda Reisü'l-Kurra **Gönenli Mehmed Efendi** Hazretleri irtihâl-i dâr-ı beka eyledikten sonra "**Reisü'l-Kurra**"lık sıfatı **Abdurrahman Gürses** Hocaefendi'ye intikal etmiş ve merhum bu sıfatla başta İstanbul olmak üzere, Türkiye'nin her tarafında yapılagelmekte olan hâfızlık diploma merâsimlerine katılmış ve hayatının sonuna kadar devam eden o güzel sesiyle insanları mest etmeye devam etmiştir.

Diğer taraftan ilerlemiş yaşına rağmen, vefâtına kadar bir gün

dahî ara vermeyerek aşere, takrib ve tayyibe okutmaya devam etmiş ve bir asırlık ömrünü Kur'ân-ı Kerim hizmetine hasrederek, bu kudsî hizmetten asla geri kalmamıştır.

10 Ağustos 1999 Salı günü, her fânî varlık gibi Cenâb-ı Hakk'ın dâvetine icâbet edip, irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiş ve kalabalık bir cemaatle birlikte cenâzesi Diyanet İşleri eski Reisi Lütfi Doğan tarafından kıldırılarak Beyazıd Câmii Şerifi'nde defn-i hâk-i ıtırnâk olmuştur.

Rahmetullâhi aleyhim vâsıan!..

HABERLER ZAMAN PERŞEMBE

DUALARLA UĞURLANDI

Kız uzaktan seyretti

Abdurrahman Gürses Hocaefendi, şahsiyet itibariyle kendisine alâmet-i fârika olarak "**azîzün-nefs**" yani vakar sahibi bir âlimdi. Kendisini tanıyan herkese tabiî bir sûrette hürmet telkin eder, hâfızlık ve hocalığın ciddiyet ve ağırlığını hissettirirdi. Biraz aşağıda kendisiyle yakînen temasta olanların anlattıkları hâtıratlardan nakledeceğimiz birkaç misal ile bu açıkça görülecektir.

*

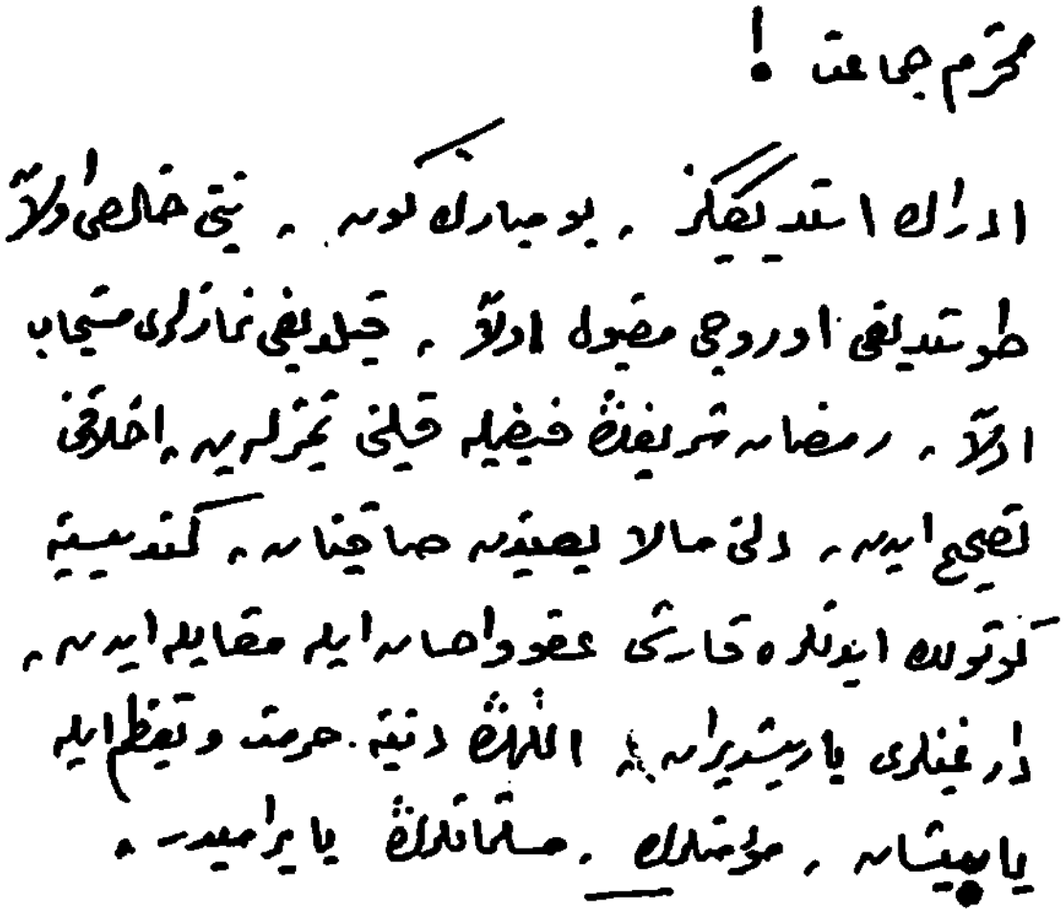
Hâfız Abdurrahman Efendi benim talebeliğimde Beyazıd Câmii'nde hutbe okur ve vaazlarda bulunurdu. O'nun hutbe ve vaazlarında hayat ve hâdiseleri değerlendirişine bayılırdım. 1960'lı yıllarda Beyazsaray'ın zemin katında bir kitapçılar çarşısı açılmıştı. Ben de orada "**Sebil Yayınevi**"ni kurarak faaliyete geçmiştim. Öğlen ve ikindi namazlarını kıldırdıktan sonra okutacak bir talebe yoksa benim dükkânıma gelir, iki namaz arasındaki vaktini orada geçirirdi. Kendisiyle çeşitli mes'eleler üzerinde müzakerelerde bulunmuşumdur. Yukarıda arz ettiğim tercüme-i hâline âid bilgilerin çoğunu da O'ndan çeşitli sohbetlerde dinlemiş olarak nakletmiş bulunuyorum. Ben onlardan dinlediğim çok az bir kısmını daha nakletmek istiyorum:

Bir gün artık nâhak yere idam edilmiş olan Menderes'ten bahsediyorduk. Bana dedi ki:

"- O'nun bazı hallerini bilen yoktur. Meselâ bir gün ikindi namazını kıldırdıktan sonra genç bir efendi yanıma geldi. Elimi öptükten sonra bana:

"- Menderes'in hediyesidir!" diyerek bir zarf uzattı. Zarfı açtım. İçinde beşyüz lira vardı. Benim böyle bir şeyi kabul etmeyeceğimi söylemem fayda vermedi. O genç Menderes'in:

"-Hocaefendi azîzün-nefs ve müstağni bir adamdır. Kabul etmek istemez. Fakat ne yap yap O'na bunu kabul ettir! Dilerse okuttuğu fakir talebelere versin. Kendi bilir." diyerek ısrar edince "*Hediyeyi kabul sünnetir.*" diyerek zarfı aldım. Genç, Mende-

Hocaefendi'nin hutbelerinden bir başka örnek

res nâmına bana teşekkür ettikten sonra **Menderes**'in bir ricasını tekrarladı. **Menderes** demiş ki:

"- Etrafım yamyam dolu. İslâm'a meyyal bir hareketime karşı bin kişiden ve şiddetli bir muhâlefetle karşılaşıyorum. Hocaefendi lütfen mihrapda bize dua etsin!"

Bunları anlatan **Abdurraman Efendi** O'nun mason olmadığı için asıldığını **Bayar**'ınsa mason olduğu için kurtulduğunu tahmin ettiğini söylemişti.

*

Menemen'de Hocaefendi hazretlerinin on sekiz ay hapsedilmesi neticesinde kendisi hakkında beraat kararı istihsal edilmişse de bu müddet zarfında çok kötü olan hapishâne şartları dolayısıyla pek çok eziyet çekmiştir. Bunları zaman zaman yakınlarına hâtırât kırıntıları hâlinde nakletmiştir. Biz şahsen muttali olduğumuz birkaç sözünü buraya nakletmek istiyoruz.

O'nun söylediğine göre Menemen'e Türkiye'nin dört bir cephesinden tam bin iki yüz hocaefendi celbedilmişti. Bunlar ayrı ayrı koğuşlarda değil bir yatılı mektep veya askeri kışla yatakhânesi gibi geniş bir salonda tutulmaktaymışlar. Lâkin o salonda Hocaefendiler'in abdest alacağı veya def-i hâcette bulunacağı bir mahal mevcud değilmiş. Kapının dibine konulan gaz tenekelerine abdest bozmaya icbar edilirlermiş. O hâyâ timsali hocaefendilerin mâruz kaldıkları bu muâmeleyi anlatırken Hocaefendi'nin gözleri yaşarır ve derdi ki:

"- Normal bir hapishânede otuz sene yatsaydım, bu on sekiz aylık Menemen hapsinden daha ehven olurdu!"

O, haddinden ziyâde temiz ve titiz bir insandı. Böyle bir insana, kümeste üst üste yığılmış tavuklar gibi binden ziyâde hocanın birarada barındırılmasıyla hâsıl olacak kargaşa ve pisliğin O'nun ruhunda meydana getirdiği ezâ ve cefâyı anlamak için yukarıdaki sözler kâfidir. Buna ilâveten gardiyan durumundaki asker ve subayların aldıkları tâlimât gereğince icrâ ettikleri tahkîr ve tecâvüzler, anlatmakla bitmez.

Menemen'e celbolunan bin iki yüze yakın hocafendiden sadece birkaçı
-Yüzlerindeki ifadeden mâruz kaldıkları zulüm görülüyor-

Hocaefendi'nin koğuş arkadaşlarından birisi Dağıstanlı **Şeyh Şerafeddin Efendi** idi. Bir gün hapsin ağır şartlarından canı sıkılmış olan Hocaefendiye bu mübârek zât şöyle demiştir:

- Korkma!.. Seni de, beni de idam etmezler. Biz kurtulacağız."

Hocaefendi sormuş:

"- Şeyh Efendi hazretleri! Bundan nasıl emin olabiliriz?"

Bu suâle karşı **Şeyh Şerafeddin** Hazretleri buyurmuş ki:

"-Ben Rasûlullah (sav)'den söz aldım. Kendilerini beş yüz kere rüyâmda göreceğim. Gördüklerimi sayıyorum. Henüz daha elli civarındayım. Sen de benimle berabersin. Bana inan ve beni daha fazla söyletme!"

Şeyh Şerafeddin Efendi (1875-1936)

Hakikaten **Şeyh Şerafeddin** Hazretleri de, **Abdurrahman Gürses** Hocaefendi Hazretleri gibi Menemen'de idam edilenler kafilesine katılmayıp beraatle oradan halâs bulmuşlardır.

Abdurrahman Gürses Hocaefendi'nin hikâye ettiğine nazaran koğuş arkadaşlarından Bolulu Hacı **Muhiddin Efendi** de kendisine haklarındaki hükmün beraat olarak tecellî edeceğine dâir tebşirâtta bulunmuştur.

Hacı Muhiddin Efendi, Şeyh Esad Erbilî Hazretleri'nin önde gelen halifelerinden biriydi. Kendileri hapisten kurtulduktan sonra uzun seneler muammer olmuş ve 1970'li yıllarda âhirete intikal etmiş bir mübârek zât idi. Vefâtına kadar da Bolu'da irşad faaliyetine devam etmiştir.

Şeyh Şerafeddin Efendi ise 1936 senesine kadar muam-

mer olmuş ve Yalova'ya bağlı Güneyköy'ün mezarlığına defn-i hâk-i ıtırnâk olmuştur. Kabr-i şerifi hâlen bir ziyaretgâhtır.

Bu mübarek şahsiyet müridleriyle Yunan Harbi'ne katılmış ve bu harbde sebkat eden hizmetleri takdir olunarak Yalova'nın düşman işgaline uğramasından sonra heyet-i vekile kararıyla Adapazarı'nda kendisine ve müridlerine geniş bir hazine arazisi tahsis edilmiştir. Bu kararın altında O'nu Menemen'de nâhak yere hapseden **M. Kemal Paşa**'nın imzası vardır.[119]

Hocaefendi Menemen'deki mevkufların hâlet-i rûhiyelerini anlatırken şöyle demişti:

"- Orada hapsedilen hiç kimse sağ bırakılacağına inanmıyordu. Bunlardan biri olan Rizeli **Hoca İbrahim Efendi**:

"-Bizim hiç birimizi sağ bırakmazlar hepimizi asacaklar. Assınlar zararı yok. Ben şahsen şehid olacağımıza inanıyorum. Lâkin talebelerimin öksüz kalacağına üzülüyorum. Bu şartlarda onları okutacak biri bulunmaz. Bulunsa da hükümet müsaade etmez!" demişti. Ben de kendisini teselli ederek **Şeyh Şerafeddin Efendi**'den duyduğum bir sözü söyledim. **Şeyh Şerafeddin Efendi** kırk elli civarında idam olacağını söylemişti. Hakikaten Menemen fâciası dolayısıyla nâhak yere asılanlar kırk sekiz kişiydi. Üstelik böyle düşünen Rizeli **Hoca İbrahim Efendi** bunlar arasında yoktu."

Bunları anlatan Hocaefendi garip bir şey söylerdi:

"- Hiç hatıra gelmez fakat Menemen'de asılan kırk sekiz kişinin biri de orada esnaflık yapmakta olan bir **Hayimoğlu Jozef** adında bir yahudi olmuştur. Bunun sebebi de şudur:

Serseri **Derviş Mehmed** kendince Hilâfet bayrağı kaldırarak şehir meydanına doğru yürüyüşe geçince bu Yahudi bakkal da -korkusundan olacak- "*Yaşasın şeriat!*" diyerek o kalabalığa katılmış. Yahudinin şeriatla ne alakası olacak?! Ama o zâlimler korkudan böyle bağırmış olan o yahudiyi de idam etmişlerdir.

---

119 Bkz. **Kadir Mısıroğlu**- Kurtuluş Savaşı'nda Sarıklı Mücâhidler, İstanbul 2014, sh.407 vd.

Bundan da anlaşılmaktadır ki; Menemen aslında bütün Türkiye'deki hocalara bir gözdağı vermek maksadıyla sun'î bir sûrette icad edilmiştir."

Bunları söyleyen Hocaefendi:

"- Allah bir daha o günleri göstermesin." derdi.

Abdurrahman Gürses Hocaefendi'nin anlattığına nazaran **Şeyh Es'ad Erbilî** Hazretleri bir gün Bursa'daki kükürtlü kaplıcadan çıkmış arabasına binerken etrafındaki müridlerin ihtiramkâr tavırlarını bu kaplıcanın karşısındaki Çelik Palas'ta olan **M. Kemal Paşa** balkondan müşâhede edince:

"- Bu adam kimdir?" diye sormuş.

O zaman ilmiye kisvesine dokunulmamıştı. Şapka Kanunu 1925'te kabul edildiği hâlde âlimlerin sarık ve cübbeleri 1932 senesine kadar devam etmiştir. **Şeyh Es'ad Efendi** sarığı ve cübbesiyle arabaya binerken etrafındaki insanların el pençe durduğunu gören **M. Kemal Paşa**'nın bu sualine yanındakiler:

"- Nakşibendi Şeyhi **Erbilli Es'ad Efendi**'dir." deyince O:

Şeyh Esad Efendi Menemen'de askerler arasında

- Bu yobazları ortadan kaldıramadık mı?!" diye söylen-miş. Bunları sonradan öğrendiğini söyleyen **Abdurrahman Ho-cacfendi** hâdisenin mürettep olduğundan ve Menemen'deki hâ-diseye **Es'ad Efendi**'yle alâkalandırılmasına bu vak'anın sebep olduğunu söylemişti.

*

O'nun anlattığı garip bir vak'a daha vardır. Demişti ki:

"- **M. Kemal Paşa**'nın vefât ettiği gün ben Galata Köprü-sü'nden Eminönü istikametine yürüyordum. Bir resmî araba Emi-nönü cihetinden geliyordu. O sırada Eminönü'ndeki Yeni Câmi'nin minârelerinden ezan okunmaya başlandı. Askerî konvoy her nasıl-sa ezanın başlamasıyla zınk diye durdu. Gelip geçenlerden birine:

"-Ne oluyor?!" diye sordum.

"-Bu kafilede **M. Kemal Paşa**'nın naaşı var. Gülhâne Has-tahânesi'ne getirdiler. Gaslettiler. Geri dönmekteler." dedi. Bunu öğrenince şu Allah'ın işine bak dedim. Hayatta iken saygı duy-madığı ezan-ı Muhammedînin Türkçesine adamın cesedine kim akıl etmişse saygı duruşunda bulunduruldu." dedim."

*

Bir gün eski dostlarımdan **Abdurrahim Bezci** bana uğra-yarak **Cevat Sâlim Paşa**'yı ziyarete gitmekte olduğunu söyleye-rek benim de beraberinde gelmek isteyip istemediğimi sordu. Bu zâtın adını daha önce duymamıştım. O dedi ki:

"- Bu zât **M. Kemal**'in ölüm günü Dolmabahçe'de küçük rütbelerde bir subaydı. Sonradan paşa olmuştur. Hâlen emekli ve yaşlı bir adamdır. Evinden çıkamıyor. Senin O'ndan öğreneceğin şeyler vardır. İstersen beraber gidelim."

Bu teklifi kabul ettim. Erenköy'de **Cevat Sâlim Paşa**'yı evinde ziyâret ettik. **M. Kemal** devrine dâir koyu bir sohbet oldu. O, **Kemal Paşa**'nın hakikatini ne kadar biliyordu bu hususta bir şey söyleyemem. Her asker gibi dindarlığına rağmen aleyhine olarak pek de sadra şifa bir şey söylemiyordu. Kendisine O'nun

ölüm günü gördüklerini sordum. Bana dedi ki:

"- 10 Kasım sabahı saat 9'u beşe geçe saygı duruşu yapıyorlar ya ben içimden gülüyorum. Bu doğru değil! Ben O'nun vefât etiği gece orada nöbetçiydim. Kendisi gece yarısı vefât etti. Fakat doktorlar son günlerde onun başında sabaha kadar nöbet tutmuyorlardı. Zira hem kendisinden ümid kesmişler ve hem de O, komadan çıktıktan sonra doktorlara:

"- Beni kurtaramıyorsunuz!" diyerek ağır sözlerle hitap ediyormuş. Bundan münfail olarak son üç beş gününde nöbet tutmuyorlardı. Sabahleyin dokuzda geldiklerinde ben kendilerine Paşa'nın akşam öldüğünü söyledim. Telâş ettiler. Ölüm anında orada bulunmadıklarından dolayı muâheze edileceklerinden korktular. Aralarında kısa bir müşâvereden sonra:

"- Canım birkaç saat evvel bir kaç saat sonra bunun ne farkı var. Şimdi öldüğünü söyleyelim." dediler. Oturup bu hususta bir zabıt yazıp imzaladılar. Oraya dokuzu beş geçe vefât ettiğine dâir bir not düştüler."

Bu doğru olmamakla beraber gerçekten ehemmiyetli bir şey değildir. Bunun üzerine ben O'na:

"- Cenâze namazı kılındı mı?" diye sordum:

"- Evet kılındı. Ama nasıl." diyerek anlatmaya başladı. O anlatmadan önce ben O'na bu cenâze namazıyla alâkalı olarak **Fahreddin Altay**'ın hâtıratında gördüğüm mâlûmatı naklettim. O zaman şifâhen naklettiğim bu bilgiyi adı geçen hâtırattan buraya kaydedeyim:

"O vakit I. Ordu Komutanı olmam dolayısı ile beni bu büyük insanın cenâze törenine komutan olarak

tâyin etmişlerdi. Bu görevi aldığım vakit O'nunla beraber olduğum yıllar gözlerimin önünden geçip gidiyordu. Çanakkale Savaşı'nda ve Millî Mücâdele yıllarındaki beraberlik inkılâb yıllarındaki ideal arkadaşlığı bana verdiği yakın dostluk... Ne hazin bir sonuç!

Yardımcılığıma Korgeneral ***Cemil Cahit Toydemir*** *verildi. Bu merâsimle bütün Dünyâ ilgileniyordu. İngiltere Çanakkale'de savaşan* ***Mareşal Birtfood'u*** *memur etmiş, komşu devletler birer bölük asker ve diğer devletler de birer heyet göndermişlerdi.*

Programa göre cenâze İstanbul'dan alınacak Ankara'ya gönderilecekti. Ankara'ya sordum:

«-Cenâze namazı İstanbul'da mı yoksa Ankara'da mı kılınacak?»

Akşama kadar bir cevap alamadığım için akşam tekrar soruyordum.

«Yarın sabah başbakan ***Celâl Bey,*** *genel sekreter* ***Hasan Rıza Bey'le*** *oraya gelecek görüşürsünüz.» cevabını aldığım vakit hayret ettim acaba bunda görüşecek ne var?*

Ertesi sabah geldiler. Dolmabahçe Sarayı'nda ***Toydemir'le*** *beraber buluştuk, düşünceleri:*

İstanbul'da veya Ankara'da cenâze namazı esnasında bazı dinî olaylar meydana gelmesinden lâik Hükümet çekiniyormuş, namaz kılınmazsa olmaz mı?

Kendilerine:

«-Bir şey olacağını sanmam, mutlaka namazın kılınması şarttır. Bu gelenek olmuş dinî bir vecibedir namaz kılınmazsa bu millet elli sene sonra yüz sene sonra mezardan çıkarır namazını kılar. Onun için namaz kılınmayacaksa beni vazifemden afvetmenizi rica ederim.» ***Toydemir*** *de bana katılmıştı. Bu defa:*

«- Evet kılınsın amma mutlaka bir câmide kılmak mecburî midir?»

«- Hayır namaz her yerde kılınabilir burada içeride veya dışarda namazı kılar cenâzeyi götürürüz.»

Böylece muvaffakat hâsıl olunca Celâl Bey:

«- Vakıflar müdürü Şerafeddin Efendi'yi dâvet edelim namazı o kıldırsın.» diyerek toplantıya son verdi.

Ertesi sabah Saray'da birkaç saf teşkil edilmiş, Şerafeddin Efendi imam olarak cenâze namazını kıldırmış sonra tabut omuzlarda taşınarak top arabasına konulmuş aradan Sirkeci'ye büyük merâsimle ve uzun yol boyuna dökülen İstanbul halkının göz yaşları ile nakledilerek Yavuz zırhlısına emânet edilmiş ve İzmit'te trene vagonun penceresinden bindirilmek sûretiyle Ankara'ya getirilmişti. Ankara'da büyük bir hûşû içinde herkes Meclis önüne konan tabutun önünde gözyaşı döküyordu."[120]

Cevat Sâlim Paşa yukarıdaki izâhatı dinleyince:

"- Bazı sözler doğru ama çok eksiği var." dedi ve şöyle anlattı:

"- **M. Kemal**'in cenâzesi katafalka konulmuştu. O sırada **Makbule Atadan** geldi.

"- Benim kardeşim müslümandı. Neden cenâze namazını kılmıyorsunuz?!" diye bağırdı. Bunun üzerine yanımda bulunan **Şerafeddin Yaltkaya**'ya dedim ki:

"- Hoca şu kadın feryad ediyor. Önümüze geç de bize bir namaz kıldır." **Şerafeddin Yaltkaya** o zaman vakıflar umum müdürüydü. Medrese mahreçli olduğunu biliyordum. Fakat **Yaltkaya** hiç câmie girmemiş olmalı ki namazın tekbirlerini:

"- Tanrı uludur, tanrı uludur." diye aldırdı. Hâlbuki müezzinler kamet getirirken "tanrı uludur" derler. Lâkin imamlar namaza başlarken tekbiri aslıyla telâffuz ederlerdi. Hoca bunu bilmiyormuş. Câmiye girmeyip cemaatle namaz kılmadığı anlaşılıyordu."

Cevat Sâlim Paşa'nın bu sözleri doğruydu. Çünkü ben de 1950'ye kadar çok müezzinlik yapmıştım. Ezan ve kamet türkçeleşmişti. Namazın iftidah tekbiri aslıyla devam ediyordu.

---

120 **Fahrettin Altay**- 10 Yıl Savaş ve Sonrası, İstanbul 1970,sh. 501 vd.

Cevat Sâlim sözlerine devamla dedi ki:

"- Tabiî selâm türkçeleştirilmemişti. Hoca namazı bitirip sağına soluna selâm verirken "esselâmu aleyküm ve rahmetullâh" demesi üzerine ben hemen arkasındaydım. Kendisine dedim ki:

"- Hoca ne yaptın?!"

"- Ne yaptım ?" diye sorunca:

"- Namazın tekbirleri türkçeleştirilmemiştir. Sen bir taraftan "tanrı uludur" diye başladın. Namazın tekbirlerini böyle tekrarladın. Arkasından esselâmu aleyküm ve rahmetullah" dedin." deyince bana yavaşça:

"-Sus!" dedi. "Sanki abdestim mi var. Şu kadın kendisini yerden yere atıyor "*Kardeşimin namazını kılın.*" diye feryad ediyor. O'nu teskin için bir iş yaptık." dedi.

Cevat Sâlim Paşa, M. Kemal'in aleyhinde söz söylemeyen bir adamdı. Bu itibarla bu naklettikleri hiç şüphesiz doğruydu.

Şâyân-ı hayrettir ki; **M. Kemal**'in cenâzesini bu tarzda kıldırmış olan **Şerafeddin Yaltkaya** bilâhare Diyânet İşleri reisi olmuştur. **Cevat Sâlim Paşa** sonra sözlerine şöyle devam etti:

"- **Fahreddin Altay** da benim yanımda namaz kılmıştır. Bu hâdiseye O da şâhiddir. Fakat bunu yazmamış." dedi.

Yazar mı?! O **Fahreddin Altay** ki, hâtıralarında:

" ***M. Kemal'e teşekkür edip telgrafi çekerek yeni baştan kumandanlık işlerine fakat bu sefer M. Kemal'in emrinde olarak başladım. Hamdolsun o ölünceye kadar izinden ayrılmadığım gibi bugün bu emeklilik hâlinde de O'nun izindeyim.***"[121] diye yazmış olan bir adamdır.

Dahası var bu **Fahreddin Altay** âhir ömründe dinde reform isteyen, câmilere sandalye ve sıralar koymaya, beş vakit namazı üçe indirmeye kalkan bir nâdândır. Bu sebeple biz üniversitedeki

121 Fahrettin Altay- 10 Yıl Savaş ve Sonrası, İstanbul 1970,sh. 235

dindar gençler olarak O'nun Emirgân'daki evinin önünde aleyhte bir nümâyiş yapmışızdır.[122]

*

Hocaefendi sert mizaçlı biriydi. Diyânet İşleri eski reislerinden **Eyüp Sabri Hayırlıoğlu** zamanında reis vekili bir şahıs yanında müftü olduğu hâlde bir gün Beyazıd Câmi-i Şerifi'ne gelmiş. Nasıl Diyânet İşleri reis vekili ise câmie ayakkabılarıyla girmeye kalkmış. Muhâlefet edilmesi üzerine:

"- Ben ayakkabı çıkaramam. Öyleyse halıları kaldırın." demiş. Hocaefendi bu sahneye şâhid olunca öfkeli bir şekilde o reis muavinine:

"- Efendi!" demiş. "Bu câmi-i şerife girmek istiyorsan ayakkabılarını çıkaracaksın! Halılar yerinden kımıldatılamaz. Ben bu câmi-i şerifin baş imamıyım. Seni buraya ayakkabıyla sokmam!" O reis vekili:

"-Unutuyorsunuz galiba. Ben sizin âmirinizim. Burayı teftişe geldim. Benim emrime uymaya mecbursunuz." demesi üzerine Hocaefendi:

"- Ya ayakkabılarını çıkarırsın ya da burdan çekip gidersin!" diye sert bir mukabelede bulunmuş.

"-Ondan sonra da hakkımızda istediğiniz muâmeleyi yaparsınız!" sözleriyle O'nu durdurmuş.

O reis vekili bu sert tavır karşısında ayakkabılarını çıkarmaya mecbur kalmış.

*

Bir hac mevsiminde Hocaefendi ile beraber oldum. Birlikte kaldığımız yatakhâneye her gelişinde milletin ayağa kalkmasından rahatsız olur, bunu men etmeye çalışırdı. Fakat kimse dinlemez, O'nun bulunduğumuz yere her giriş çıkışında ayağa kalkardı. Bir gün biz orada yokken bavulunu alıp kaçmış. Bir

122 Tafsilât için Bkz. **Kadir Mısıroğlu**-Tarihten Günümüze Tahrif Hareketleri, C. II, İstanbul 2011, sh. 193 vd.

Türkistanlı'nın evine misafir gitmiştir. Bunun sebebi O'nun geliş gidişlerinde ayağa kalkmamızdı.

O hac esnasında beraber Arafat'tan Mine'ye geldik. Mine'de bir meşrûbat dükkânındaki gence:

"-Hel yûced eyyi şey'un bârid?" yani "Soğuk bir şeyin var mı?" diye sordu. Arap delikanlı bu suale karşı İngilizce olarak:

"-Yes" diye cevap verince Hoca küplere bindi. O gence ağızına geleni söyledi. O'nu hiç bu kadar öfkeli görmemiştim. Teskine çalışmam üzerine:

"-Arab'a bak! Arapça suale İngilizce cevap veriyor. Müslümanlar'daki aşağılık duygusu bu mukaddes beldelere kadar sirâyet etmiş." dedi.

O gün Türkistanlılar Hocaefendi'yi dâvet ettiler. Yüzlerce kişinin sığdığı bir büyük çadırda Hocaefendi Kura'n-ı Kerim tilâvet etti. Tilâvetin sonunda bir Türkistanlı ayağa kalkarak:

"- Aşk olsun sana Hocaefendi! Nasıl okudun ki; ben Kur'an-ı Kerim şu anda nâzil oluyor sandım." dedi. Gerçekten benim hissim de aynıydı.

*

Son olarak Hocaefendi'nin şahsiyetini ifade eden bir vak'a daha söyleyeyim. Bir gün **Musa Topbaş Efendi**'nin Sultantepe'deki köşkünde bir meclis toplanmıştı. Orada başta **Şeyh Sâmi Efendi** olmak üzere o cemaatin ileri gelenleri ve **Necip Fâzıl Bey** de vardı. Hocaefendi eûzubesmele çekerek Kur'an-ı Kerim'e başlayacağı sırada hazirundan **Nazif Çelebi** kulağına eğilerek:

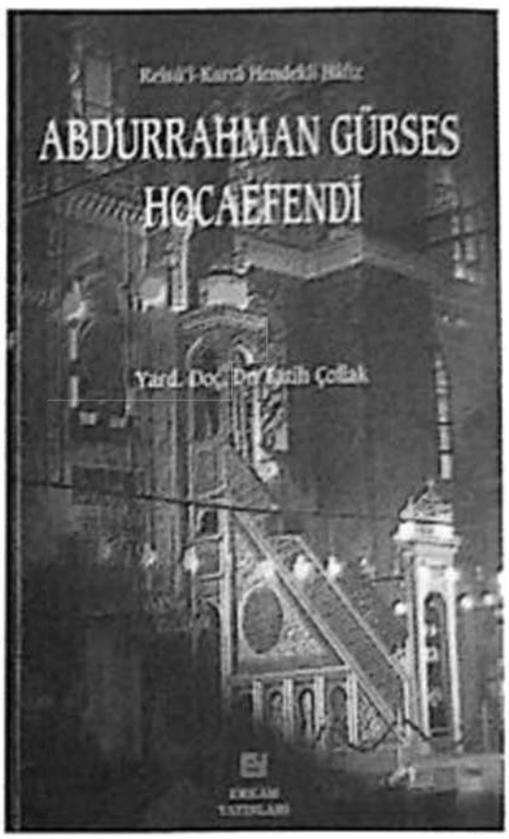
"-Hocaefendi lütfen kısa okuyunuz. Sizden sonra **Necip Fâzıl Bey** bir konuşma yapacak." demiş. Ben bu sahneye şâhid olduğum hâlde **Nazif Çelebi**'nin ne söylediğini işitmemiştim. O'nu sonra kendisinden öğrendim. **Nazif Çelebi**'nin bu ikazından rahatsız olan Hocaefendi hiçbir ayet-i kerime okumadan besmeleden sonra:

"-Sadakallahülazîm." dedi. Kendisine hayretle bakanlara

dönerek:

"-Kul sözünün Allah sözüne tercih edildiği bir yerde ben Kur'an okumam." dedi.

Muhabbeti de öfkeyi de yerinde kullanmasını bilen ve hakikaten O'nun hakkında çok söylendiği gibi "**azizün-nefs**" bir şahsiyet idi. Allah garîk-i rahmet eylesin!

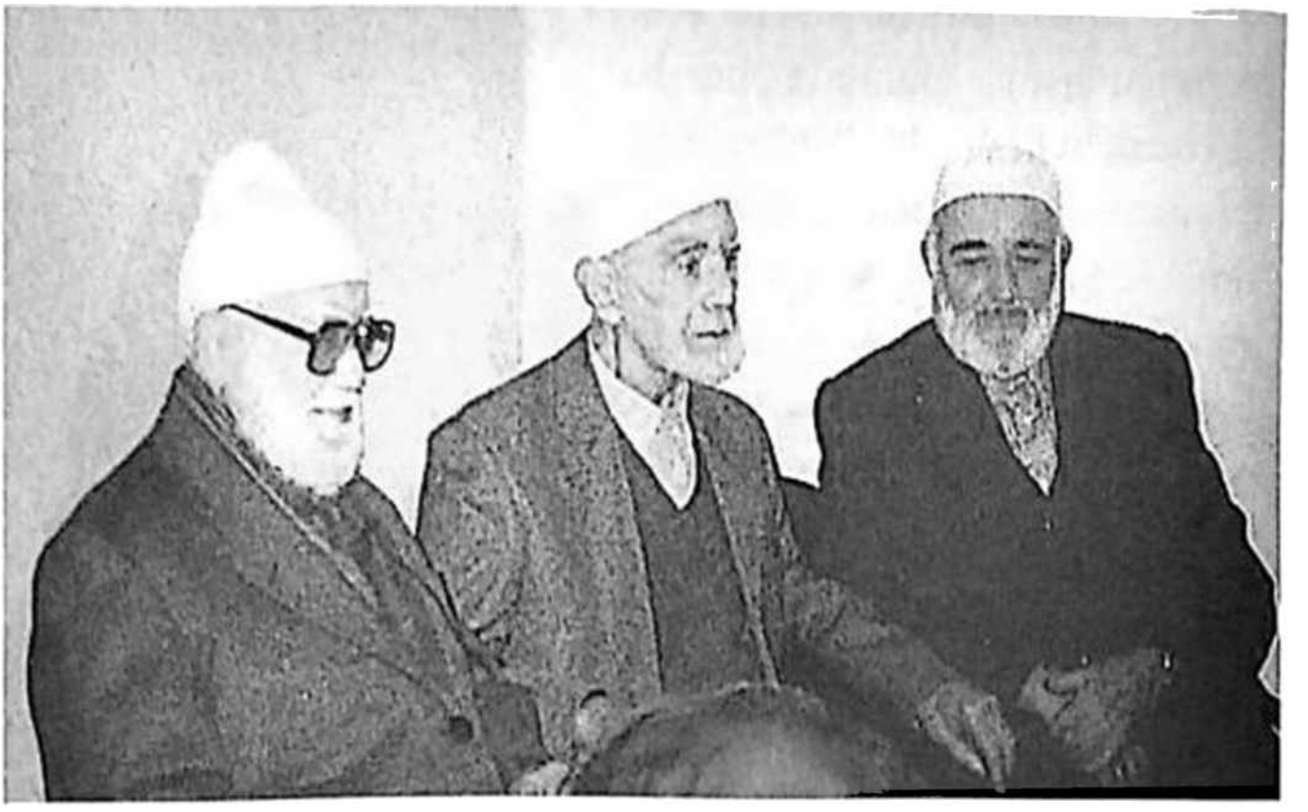

Merhum hakkında, kıymetli talebelerinden **Doç. Dr. Fâtih Çollak** tarafından "**Reisül-Kurra Hendekli Abdurrahman Gürses Hocaefendi**" ünvanıyla bir eser yayınlanmıştır. Bununla beraber bu eserdeki iktibaslardan bazılarında -bir zuhûl eseri olsa bile- vâkî yanlışlar maalesef cevapsız bırakılmıştır. Ezcümle:

"***Abdurrahman Gürses Hocaefendi*** *birkaç aydır yatakta. Kulakları işitmiyor, kendi ihtiyacını göremiyor, şuuru da tam yerinde değil. Talebelerinden öğrendiğim kadarıyla çoğu talebesi olan ziyâretçilerini de tanımıyor. Fakat talebeleri, her gidişlerinde fevkalâde titiz ve dikkatli hocalarından ders alırcasına başında Kur'ân okuyup kalkıyorlar; bir tür tek taraflı ders alıyorlar; bir tarafıyla hüzün verici, bir yönüyle de en kolay dersleri olmalı. Artık Hocaefendi, kaşlarını kaldırarak, dikkatli bakışlarını yoğunlaştırarak, öne fırlatarak, geriye çekerek ağır akan bir nehrin mevzun ve vakarlı seyrini andıran okumalara müdahil olamıyor; her bir kımıldanışı ve kımıldanışların yukarıya, aşağıya, yana kayışı, bu kayışların mesafesi, sertliği... Ayrı ayrı nâzik kıraat ve tecvid noktalarına işaret eden ince parmaklarını hareket ettirerek onları yönlendiremiyor. Nûrânî yüzünde tatlı, zaman zaman sert*

kırgınlıklar, memnûniyetler farkedilemiyor. Bir büyük fânînin cis-mânî vücudu gün-be-gün, an-be-an tükeniyor."[123] denilmektedir.

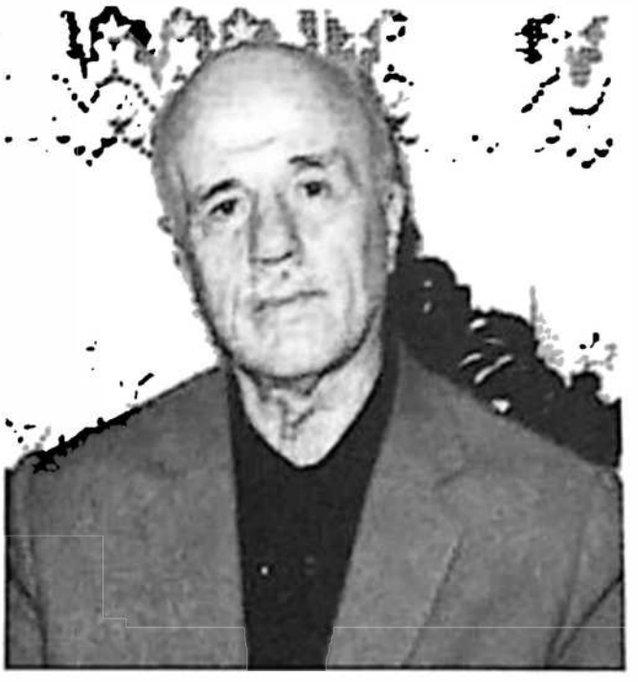
Mesmûâta dayandığı anlaşılan yukarıdaki satırlarda ifade edilen keyfiyetler aslâ doğru değildir. En yakınlarının sarih beyânlarına göre Hocaefendi hazretleri son nefesine kadar aklı başında, şuuru yerinde, geleni-gideni tanımış; onlara tebessüm edip konuşmuş olduğu gibi son nefesini de Allah'ın zikriyle vermiştir. Bu keyfiyet bizim de şâhid olduğumuz bir husustur.

Musa Topbaş Efendi, Abdurrahman Gürses ve Emin Saraç Hocaefendiler

123 Doç. Dr. Fâtih Çollak-Reisül-Kurra Hendekli Abdurrahman Gürses Hocaefendi, İstanbul,2002, sh.81-82'de yer alan İsmail Kara'nın makâlesi

HÜSEYİN HİLMİ IŞIK
(1911-2001)

8 Mart 1911 Yılı'nda Eyüp Sultan'da doğmuş bulunan **Hilmi Işık Bey** Rumeli asıllıdır. Babası **Said Efendi** "**93 Harbi**" denilen 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında hicret ederek İstanbul'a gelip yerleşmiştir. İlk tahsiline Eyüp'deki **Mihrimah Sultan** İlk Mektebi'nde başlayan **Hüseyin Hilmi Işık** Halıcıoğlu Askerî Lisesi'nden sonra askeri Tıbbiye'de okumuştur. Erken yaşlarda **Seyyid Abdülhakim Arvasi** Hazretleri'yle tanışarak kısa zamanda O'nun en yakın müridlerinden biri hâline geldi. O'ndan tâtil zamanlarında Arabî-Farisi ve İslâmî ilimler tahsil ederek kendisini yetiştirdi.

O zamanlar din hayatı üzerinde ağır bir resmî baskı vardı. Buna rağmen O bütün askerlik hayatı boyunca arkadaşlarına ve talebelerine karşı dînî telkinlerde bulunmaktan asla vazgeçmedi. Ben o korkunç din aleyhtarı devirde hizmet edenleri "**kardelen çiçekleri**" olarak isimlendiriyorum. Öylesine güç şartlar altında imanını muhâfaza etmekle kalmayarak etrafına iman telkin eden müstesna insanlardan biriydi. Böylelerini Allah nasip ederse "**Kardelen Çiçekleri**" ismiyle ayrıca kitaplaştırmak istiyorum.

Abdülhakim Arvasî (Üçışık)
(1860-1943)

Hüseyin Hilmi Işık Bey 26 Ekim 2001 Yılı'nda irtihâl-i dâr-ı bekâ ederek Eyüp mezarlığına defnolunmuştur.

Rahmetullâhi aleyh!

*

Ben, **Necip Fâzıl Bey**'in çok yakınında bulunduğum 50'li yıllarda O'nunla temas hâlinde olan **Şeyh Abdülhakim-i Arvasi** Hazretleri'nin müridlerinden pek çoğunu tanımak şerefine nâil oldum. Onlardan biri de **Hüseyin Hilmi Işık Bey**'di. Fakat O'nunla çok daha yakın ve sık görüştüğüm zaman O'nun emekli olmasından az evvel 1961 senesidir. O zaman ben Vefa'da "**Arap Paşa'nın Konağı**" denilen bir ahşap binayı "**Vefa Talebe Yurdu**" olarak çalıştırmaktaydım. Burası Çarşamba semtindeki imam hatip yapılmadan önce imam hatip mektebi olarak kullanılmaktaydı. Daha önce de Zeyrek Orta Mektebi'ymiş. Bu köşkün arka bahçesine İlim Yayma Cemiyeti tarafından betonarme ek bir bina yapılmıştı. Bu binada İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul'un imamlarına ve müezzinlerine bir "**Tekâmül Kursu**" açmıştı. Bu kursun hocalarından biri de **Hüseyin Hilmi Işık Bey**'di. Kurs talebeye kâfî gelmediği için orada muallimlere mahsus bir oda ayrılamamıştı. Bundan dolayı orada kimya dersi vermekte olan **Hilmi Bey** ders saatlerinden önce geldiğinde benim talebe yurdundaki odamda vakit geçirirdi. Burada kendisiyle pek çok hasbihallerde bulunurdum. Memleket ahvâlini konuşur ve dertleşirdik. O, hayran olduğu **Abdülhakim-i Arvasi** Hazretleri'nin mâruz kaldığı sıkıntıları anlatırdı. Büyük bir muhabbetle bağlı olduğu şeyhiy-

le ilgili bazı menkıbeler söylerdi ki; bunlarda kendisiyle alâkalı olan birkaç noktayı arz etmek isterim.

O bir gün bana demişti ki:

"- Dârülfünunda talebeydim. Dediler ki:

"- **M. Kemal Paşa,** Dârülfünun'u ziyaret edecekmiş." Bu sırada bir eskortun sesi olduğu anlaşılan bir düdük sesi işittim. Pencereye koştum. Fakat **M. Kemal Paşa** o anda Dârülfünun'un kapısından içeriye girmiş imiş. Kendisini göremedim. Bu vak'ayı **Abdülhakim Arvasî** Hazretleri'ne anlattığımda bana buyurdu ki:

"- Seni Allah korumuş! İyi ki O'nu göremedin. Zira inanıyorum ki; O'nu gayr-i irâdî olarak gören göz bile cehennemde yanacaktır."

Bu sözler beni bir hayli düşündürdü. Bunun üzerine O dedi ki:

"- Niye hayret ediyorsun. Bak sana bundan daha müdhişini söyleyeyim. Bir gün Efendi Hazretleri'ni **(Abdülhakim Arvasî)** motorla Boğaziçi'nde bir gezintiye çıkardık. Motorun açık kısmında oturuyor ve etrafı seyrediyordu. Birden kapalı yere geçmek istedi.

"-Efendim hava güzel. Buradan etrafı seyrediyorsunuz. Neden kapalı kısma geçmek arzu buyurdunuz?" diye sorunca buyurdular ki:

"-Buradan O'nun bindiği gemi görünüyor. Rahatsız oldum." dedi ve içeriye geçtik. Kapalı kısımda camekân gibiydi. Yine etraf az çok görünüyordu. Burada da biraz sonra denize arkasını döndü. Yine merak edip sorduk:

"-Efendi hazretleri niye denizi arkanızı döndünüz?" buyurdular ki:

"-Buradan da O'nun bindiği geminin dumanı görünüyor."

Ben bu sözlere karşı:

"-Allah için buğzun bu derecesini görmedim." deyince **Hil-**

mi Bey bana dedi ki:

"-Bunun daha da müdhişi var."

"-Allah Allah" dedim. "Bundan daha müdhiş bir nefret nasıl olabilir.?!"

Bu hayretimi gidermek için **Hilmi Bey** şunu söyledi:

"- **Abdülhakim-i Arvasî** hazretleri vefât ederken etrafına toplananlara buyurdular ki:

"- Uzun ve taat ile geçmiş bir ömür yaşadım. Şimdi Âhirete gidiyorum. O taatime asla güvenmiyorum. Güvendiğim tek şey o Allah ve Resulullah düşmanına buğz dolu olarak ölüyorum. Âhiret için güvendiğim tek şey bendeki Allah için olan bu buğzdur."

*

Hüseyin Hilmi Bey, M. Kemal Paşa'nın ahlâkıyla alâkalı olarak yakınlarından duymuş olarak bazı sözler nakletti ki; bunları 5816 sayılı kanun dolayısıyla burada zikretmek istemiyorum.

Buna rağmen burada yazdıklarımdan bu eser ve benim aleyhime cezâî bir netice çıkarmak isteyenlere diyebilirim ki; bir insanın başka bir kimseyi sevmesi veya sevmemesi hatta nefret duyması hukuku alâkadar eder bir mesele değildir. Kaldı ki; bu benim yazdıklarımdan daha ağırını kemalistliğinden şüphe edilmeyecek olan kimselerin bazıları da yazmıştır. Bunlardan biri olan **Uluğ İğdemir**[124]'in resmî bir müessese olan Türk Tarih Kurumu tarafından basılan "**Atatürk'ün Yaşamı**" isimli eserinde **M. Kemal Paşa**'nın 1911 tarihli Türk-İtalyan Harbi dolayısıyla Libya'ya giderken Kudüs'e uğradığını ve burada 30 Eylül 1911 tarihinde Kamenitz Oteli'nde yahudi **Eliezer Ben Yehuda**'nın oğlu **Itamar Ben-Avi** ile görüştüğünü (Yazar burada **Eliezer Ben**

124 Cumhuriyet tarihiyle alâkalı eserleriyle mâruf olan **Uluğ İğdemir**'in yazdıkları kaahir ekseriyetiyle **M. Kemal Paşa** ile ilgilidir. O'nun zamanında Türk Tarih Kurumu sekreterliği ve müdürlüğünde bulunmuş "Belleten" isimli derginin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Tüm bu eserler **M. Kemal Paşa** methiyesi ile lebâlebdir.

Yehuda'nın İbraniceyi ölü dil olmaktan çıkarıp konuşulur hâle getirmek için sarf ettiği hududsuz gayreti hikâye etmektedir.) bu görüşmede **M. Kemal'in Atamar Ben Avi'ye:**

"- **Sabetay Sevi'**[125]nin soyundan geliyorum. Kendisine hayranım. Keşke bu Dünyâ'daki bütün Yahudiler O'nun mesihliği altında birleşse.." dediğini kaydetmektedir.

M. Kemal:

"- Evimde Venedik'te basılmış eski bir TEVRAT var. Babam onu okumam için bana Karaim Yahudisi bir muallim tutmuştu. Öğrendiğim âyetlerden bazılarını hâlâ hatırlayabiliyorum." dedikten sonra biraz düşünüp:

"-SHEMA YISRA'EL, ADONAI ELOHENU, ADONAI EHAD!" (yani "Dinle ey İsrail, Rabbin olan Tanrı tektir.") demiştir. Bu duaYahudiler'in ünlü Shema duasıdır. M. Kemal demek ki, gizliden gizliye yahudi ibadetini ediyormuş, yani dinine bağlı bir yahudi hem de..

Daha sonra yahudi **Itamar Ben Avi'nin:**

"-Efendim, bu Yahudiler'in en mühim duasıdır!" demesi üzerine **M. Kemal:**

"-Benim de gizli duamdır bayım, benim de.." diyerek etnik kökeninin ve dininin yahudi olduğunu beyan etmiştir.[126]

Bu bilgi daha mufassal olarak Forward Gazetesi'nde **Hillel Halkin'in** 28.01.1994 tarihinde yayınlanan yazısında şöyle yer almaktadır:

---

125 Çok bilindiği üzere **Sabatay Sevi** Yahudiler'in bir kısmının peygamber, mesih kabul ettiği, yahudi ırkına mensup, gizli öğretileri olan ve en önemlisi Selânik merkezli bir din kurmuş olan yalancı peygamberdir. Bir Osmanlı vatandaşıdır. Kurduğu yolun en büyük düsturu «Her kimin arasında olursa olsun bir sabetaycının onlardan gözükmesi ve bunu yaparken gerçekten onlara özenmemesi, kendi aslını bozmamasıdır. Yani, Hıristiyanlar'ın arasında hıristiyan, Müslümanlar'ın arasında müslüman gibi gözükürken aslında Sabetaycılıktan tâviz vermemektir. Özünü kaybetmemektir.»

126 Bahsi geçen eserde yer alan bu cümleler bir takibata mâruz kalmadığı hâlde mütеakip baskılardan çıkarılmıştır.

"KEMAL ATATÜRK İTİRAF EDİYOR: "SHEMA YISRAEL BENİM GİZLİ DUAMDIR"

ATATÜRK'ÜN EN BÜYÜK VE GIZLI DUASI NEDIR?

"SHEMA YISRA'EL, ADONAI ELOHENU, ADONAI EHADI"
(yani "Dinle ey İsrail, Rabbin olan Tanrı tektir")

*Gelecek hafta, 24 Ocak'ta Türkiye'yi ziyaret eden ilk İsrail cumhurbaşkanı olacak olan **Ezer Weizman**'ın sözcüsü **Batya Keinan**'a sormak istediğim iki soru vardı. İlk sorum, **Mr. Weizman**'ın **Kemal Atatürk**'ün kabrini protokol gereği ziyaret edip etmeyeceğiydi.*

*Bayan **Keinan** başkanın gezi programını gözden geçirdi. Programa göre başkan ve eşi Ankara'ya vardıkları sabah **Atatürk**'ün mozolesine çelenk koyacaklardı. Ardından , Bayan **Keinan** ikinci sorumun ne olduğunu sordu.*

Ben de:

*"**-Başkan Weizman'ın Atatürk'ün atalarının yahudi olduğundan ve çocuk iken İbranice dualar öğrendiğinden haberi var mı?**" diye sordum.*

*Bunun üzerine sanki ben **Atatürk**'ün Türkiye'nin millî kahramanı olup olmadığına dâir en çok bilinen bir konuyu soruşturuyormuşum gibi, hayrete düşmeden:*

*"**-Tabii, elbette.**" diye cevap verdi.*

HEYECANLI VE TEDİRGİN

*O'na teşekkür ederek telefonu kapadım. Bir kaç dakika sonra aklıma, başkanın sözcüsünü tekrar arayıp, Başkan **Weizman**'ın Türkiye'de bulunacağı sırada **Atatürk**'ün yahudi kökeni*

*ve nesebi ile ilgili bir atıfta bulunmayı düşünüp düşünmediğini sormak geldi. Tekrar aradığımda Bayan **Keinan** heyecanlı ve biraz da tedirgin bir sesle:*

"-Tekrar aramanızdan çok memnun oldum. " dedi. ve:

"-Bu mâlumatı tam olarak nereden aldınız?" diye sordu.

*Eğer başkanlık ofisi bu bilgi kaynağına sahipse sözcü niye bu soruyu soruyordu, merak ettim. Bayan **Keinan** böyle bir bilgi kaynağına sahip olmadıklarını teyid etmiş oluyordu. Ben olayı son derece gerçekçi bir şekilde yansıttığımdan var olması gerektiğini farz etti.*

*Bayan **Keinan**:*

"- Sizin telefonunuzdan sonra söylediklerinizden başkanlıkta söz ettim. Ancak hiç kimse bunun hakkında bir şey bilmiyor. Elinizdeki bilgileri bana fakslar mısınız?" dedi.

Bunun üzerine elimdeki bilgilerin kısaca bir özetini gönderdim. Burada ise daha geniş anlatımını bulacaksınız.

*Türkiye'deki her şehir ve kasabanın meydanlarında heykelleri dikili olan **Atatürk**'ün yahudiliğine ilişkin söylenti ve rivâyetler henüz o hayatta iken sağda solda dolaşıyordu. Ancak tüm bunlar kendisi ve âilesi tarafından inkâr ediliyordu. Ve O'nun biyografisini kaleme alanlarca da kaale alınmamıştı. Bu hafta ona ilişkin olarak gözden geçirdiğim altı biyografinin hiçbirinde bu rivâyetler spekülasyon olarak bile yer almamaktaydı. Bu konuda yayınlanmış tek ilmî referansa "**Israeli Entsiklopedya ha-Ivrit**"teki **Atatürk** maddesinde rastladım. Madde şöyle başlıyordu:*

*"**Mustafa Kemal Atatürk** (1881-1938) Türk General, Devlet adamı, Modern Türk devletinin kurucusu.*

*"**Mustafa Kemal**, Selânik'te küçük bir gümrük memurunun oğlu olarak doğdu. Babasının küçük yaşta kaybetti. **Âilesinin (Selânik) dönmelerinden olduğuna** dâir Türkiye'deki müslüman ve yahudiler arasındaki yaygın inanç kanıtlanmamıştır. Çocukken annesinin geleneksel dinî eğitim alması yönündeki talebine*

karşı çıktı. On iki yaşında iken isteği üzerine askerî akademiye (Rüşdiye) girdi.

LÂİK BABA

*Dönmeler Yahudiler'in gizli Sabataycı kolıdur. Türkiye yahudilerinden olan dönmeler, müslüman isimleri alıp, görünüşte müslümanlar gibi davranıp, gizliden 17'nci yüzyıldaki sahte mesih **Sabatay Sevi**'ye inandılar. O'nun adına oldukça gizli tuttukları âyin, ibâdet ve duaları icra ederler. **Atatürk**'ün eğitimine ilişkin ansiklopedideki anlatım, kendisinden aktarılanla biraz çelişmektedir. O'nun biyografisini kaleme alanlar, kendisinden şu şekilde aktarıyorlar:*

"Babam serbest fikirli bir adamdı, daha doğrusu dine düşman ve batılı düşünce taraftarıydı. Beni, modern bilimler öğretilen, Kur'an öğreniminin bulunmadığı lâik bir mektebe giderken görmeyi çok isterdi.

*Bu zihniyet çatışmasında, babam küçük bir manevra sonrasında zaferle çıkmasını bildi. Annemin arzusuna göre hareket ediyormuş gibi gözükmek için geleneksel usulle İslâmî **Fatma Molla** mektebine gitmem gerektiğine karar verdi...*

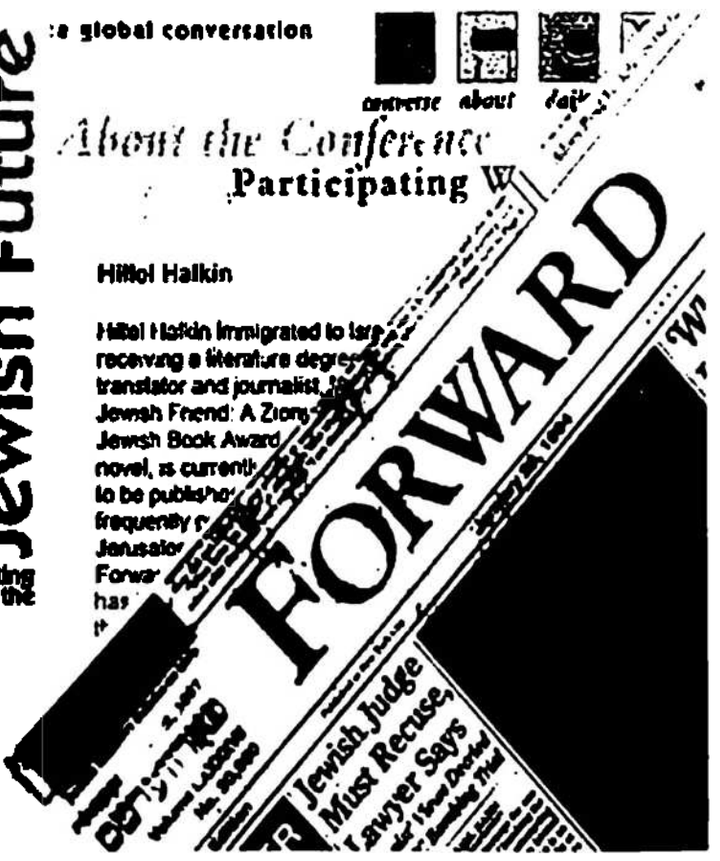
*Altı ay gibi bir zaman sonra, babam sessizce beni bu okuldan aldı, sonra Yaşlı **Şemsi Efendi**'nin kendi idâresindeki Avrupâî usûle göre tedrisat yapan parasız, husûsî mektebine verdi. Annem hiçbir itirazda bulunmadı. Çünkü O'nun arzusu yerine getirilmiş, örfüne saygı gösterilmişti. Bütün bunlardan öte, bunlar onu tatmin eden bir gösterişten ibaretti."*

*Dışarıdan İslâm merâsim ve değerlerine riâyet edip, müslüman gözüken, içten ise bu değerleri aşağılayan, tahkir edip burada tipik Dönme davranış mı gösteren **M. Kemal**'in babası kimdi? **Atatürk**'ün annesi **Zübeyde**, Selânik'in batısında yer alan ve şimdiki Arnavutluk sınırlarına yakın dağlardan gelmekteydi; babası **Ali Rıza Bey**'in kökenine gelince, hakkında çok az*

şey biliniyordu. Değişik yazarlar ebeveynini Arnavut, Anadolulu veya Selânikli olarak gösterdiler. **Lord Kinross** ise 1964'te muhtasaran kaleme aldığı "**Atatürk**" kitabında **Ali Rıza**'yı "**kişiliği karanlık**" olarak nitelendirmekte, aynı zamanda üstü kapalı bir şekilde **Atatürk**'ün kendi âile geçmişinin açığa çıkması konusundaki isteksizliğine dikkat çekmektedir:

"Son derece karma bir çevrede yetişen bir çocuk için, ırkî bağlılığı nerede durursa dursun, ebeveyninin ötesinde kendi orijinini tam olarak araştırmak çok az rastlanan bir olaydır."

İBRANİCE ÖĞRENMESİ

Acaba, **Kinross** bu yazdığından daha fazlasının olabileceği kuşkusunu taşıyor muydu? Eğer **Itamar Ben-Avi**'nin baskısı tükenmiş otobiyografisini gözden geçirirken çok ilginç bir bölüme rastlamasaydım bu soruyu sormayacaktım. **Itamar Ben-Avi** 19'uncu yüzyıl sonu Filistin'inde konuşulan İbranice'nin yeniden canlandırılmasının öncüsü olan **Eliezer Ben-Yehuda**'nın oğluydu. İbranice konuşarak yetişen ilk çocuk ve sonra gazeteci olan **Itamar** bu kitabında yazdığına göre **1911'in bir sonbahar gecesinde Kudüs'teki Kamenitz oteline gidiyor. Otel sahibi Itamar'a soruyor:**

"**- Köşede elinde rakı şişesiyle oturan Türk subayını görüyor musun?**"

"**-Evet**"

"- O, Türk ordusundaki en önemli subaylardan biridir."

"-Adı ne O'nun?"

"- Mustafa Kemal."

"- Ben O'nunla görüşmek isterim." dedim. "Çünkü O'na baktığım anda etkileyici ve nüfuz eden yeşil gözlerinden bir anda irkildim."

***Ben-Avi** kitabında o sırada henüz **Atatürk** adını almamış olan **Mustafa Kemal'le** iki kez görüşmesini anlatmaktadır. Her iki görüşme de daha çok Osmanlı siyâsetçilerinin rağbet ettiği bol rakılı ve Fransızca gerçekleşiyor. Bu görüşmelerin ilkinde **Mustafa Kemal** gizli kalmış bir olayı açıklar:*

"-Ben Sabatay Sevi'nin torunlarındanım. Ancak doğrusu artık bir yahudi değilim. Fakat sizin Mesihinizin ateşli bir taraftarıyım ve O'nunla övünüyorum. Benim düşünceme göre, bu ülkede yaşayan her yahudi O'nun topluluğuna dâhil olmakla iyi eder."

*Aynı otelde 10 gün sonra gerçekleşen ikinci görüşmenin bir anında ise **Mustafa Kemal** şöyle der:*

"Evimizde, Venedik'te basılmış İbranice bir Kitab-ı Mukaddes var, baskısı çok eski. Babamın beni, onu okumayı bana öğreten bir Karaite (Karay) muallimine götürdüğünü hatırlıyorum. Hâlâ ondan bazı sözler hatırımda"

***Ben-Avi** anlatımını sürdürür:*

"Bir an için durdu, gözleriyle havada bir şeyler arıyor gibiydi. Sonra hatırladı:

"-Shema Yisrael, Adonai Elohenu, Adonai Ehad!"

***"-Bu en önemli duamızdır Yüzbaşım.' dedim.** Bardaklarımızı yeniden doldurarak:*

***"-Bu benim de gizli duamdır, aziz Mösyö!"** diye cevap verdi.*

***Itamar Ben-Avi** her ne kadar onu öğrenemese de **Atatürk**, kuşkusuz tamamen **"Gizli Dua"**yı kastediyordu. Dönmelerin gizli*

(Esoteric) duaları arasında ilim âlemine ilk mâlum olanı 1935'te Kudüs kütüphanesine bir kitabın ulaşmasıyla bilinen iman ikrarını içeren duaydı.

"Sabatay Sevi'den başka gerçek Mesih yok. Ey İsrail işit. Rabbimiz Allah ve Rabbimiz birdir."

Atatürk'ün hatırladığı dua kuşkusuz bu iman ikrarının parçalarıydı. Kitab-ı Mukaddes'ten değildi. O bildiğim kadarıyla ezbere bildiğini itiraf ettiği Shema'nın kelimelerini hatırlamıştı. Birinci Dünyâ Savaşı'ndaki feci yenilgi sonrasında Türk ordusunun kontrolünü ele geçirmesinden takriben on yıl önce Kudüs'teki bu çakırkeyif ve neşeli sohbetle ilgilenen ve bunu araştıran genç bir İbrani gazeteciye göreyse Atatürk olgunluk çağında işgalci Yunanlıları geriye püskürten ve İslâm'ı ilk ve son kez câmilere hapsettiğini düşünen lâik bir Türk cumhuriyetinin kurucusudur.

Atatürk'ün kendi Dönme kökenini gizlemesi konusunda kendince uygun nedenleri vardı. Çünkü, yalnız kendi aralarında evlilik yapan büyük oranda Selânik'te kümelenen ve I. Dünya Savaşı arefesinde 15000 civarında nüfusu olan dönmeler sadece müslümanlar ve yahudilerce heretik suçlamasıyla hor görülmekle kalmıyor, aynı zamanda nesilleri için hiç de hoşlanılmayacak, övünülmeyecek cinsi ahlâksızlıkla şöhret bulmuşlardır. Bu aşırı serbestlik ve çapkınlık, Ezer Veizman'ın selefi ve İsrail'in ikinci cumhurbaşkanı Yitzchak Ben-Zevi'nın kaybolmuş yahudi toplulukları hakkında yazmış olduğu "Sürgün ve Kurtarılmış" adlı eserinde tanımlanan ve Sabatay Sevi'nin yeni bir içtihadıyla Kutsal Kitab'ın emirlerinden kurtulmayı yansıtan iddiayla da teolojik olarak doğrulanmaya çalışılmıştır.

KUTSAL ZÜRRİYET

"Senede bir kez (Dönmelerin yıllık Kuzu Bayramı esnasında) Sabatay Sevi'nin doğum günü gecesi, çılgın danslar eşliğindeki akşam yemeği sırasında, mumlar söndürülür, hanımların

değiştirilmesi seansıyla (orgies, toplu seks) âyinler gerçekleştirilir. Bu tür birleşmelerden doğan çocukların kutsal sayılacağına inanılır.

Her ne kadar ***Ben-Zevi*** *1950'lerde yazdığı kitapta:*

"Bu merâsimin büsbütün terkedilmediğine ve bugün devam ettiğine inanmak için yeterli neden vardır." diye düşünse de Modern Türkiye'de dönmelerin her hangi bir geleneksel merâsim , ayin ve sosyal yapılarının hâlen bâki olup olmadığına ilişkin çok az şey bilinmektedir. Sabatay topluluğu , 1920-21'deki Türk-Yunan savaşı esnasında şehrin diğer Türk sâkinleriyle birlikte Selânik'i terk etmişlerdir. Onların, İstanbul'da zengin işadamları ve tüccar oldukları söylenen torunlarının tümüyle Türk yaşam tarzına entegre oldukları düşünülmektedir.

Faksı ***Keinan****'na gönderdikten sonra eline geçip geçmediğini kontrol için telefon ettiğimde faksı aldığını öğrendim. Bana faks metnini Başkana, uçakla Ankara'ya giderken okuması için, ileteceğini söyledi. Ancak,* ***Mr. Weizman****'ın ziyâret esnasında bu olaydan söz edip etmeyeceği kuşkulu:*

Yıllardır, müslüman köktencilerin kendi meşruiyetine ve ***Atatürk****'ün seküler reformlarına yönelik hücumlarını savmakla uğraşan Türk hükümetinin kendi İslam'a düşman duygularını oğluna da sirâyet ve intikal ettiren* ***"Türkler'in Atası"nın babasının gizli bir yahudi"*** *olduğuna dâir haberleri hoş karşılaması için herhangi bir neden yok. Bir kere,* ***Mustafa Kemal****'in sırrının saklanmasının devamı kuşkusuz tercih edilecek."*[127]

Bizim benzer nakillerimizden tedirgin olacak olanlara hatırlatmak isteriz ki; böyle beyanları ihtiva eden pek çok eser mevcuddur. Bunların çoğu hakkında tâkibat yapılmamıştır. Biz buna tipik bir misal zikrederek bu bahsi kapatalım. **M. Kemal Paşa'nın** on iki yıl sofra hizmetinde bulunan **Cemal Granda** bu

127 Yazının İngilizce orjinali için bkz:
http://www.genealogy.com/forum/general/topics/jewish/5006/

esnada gördüklerini **Turhan Gürkan** isimli bir şahsa anlatmış, O da bunları 1971 Yılı'nda yayınlamıştır. [128]

1970'li yıllar fikir hürriyeti bakımından hiç şüphesiz bu günkünden daha iyi bir durum arz etmemekte olduğu hâlde bu kitabın her iki baskısı hakkında da cezâî tatbikat yapılmamıştır. Aynı şekilde **Fahreddin Altay**'ın daha evvel bahsi geçen eserinin sonunda da Çankaya âlemlerine âid sayfalar dolusu mâlûmat mevcud olduğu hâlde bu eser de cezâî tâkibata mâruz kalmış değildir. Ümid ederiz ki; hak ve hürriyetlerin çok daha fazla genişletildiği bu günden sonra da **M. Kemal Paşa**'yı ilâhlaştırmadan gerçek hüviyetiyle nakledecek eserlere dokunulmaz. Hiçbir milletin tarihinde kanunla korunmuş bir şahsiyet yoktur.

*

Tekrar **Hüseyin Hilmi Işık** Bey bahsine avdet edelim. O, 1961 senesinde Erzincan'a tâyin edilmiş olduğu için bana vedaya geldi. O'na dedim ki:

"-Madem kıtaya çıkıyorsun demek ki paşa olacaksın."

"- Hayır" dedi. "Şu ihtilâl ortamında benim gibilerin paşa olmasına imkân yoktur."

Hakikaten takriben altı ay sonra emekliye sevk edilmiş olarak geriye döndü.

Bununla beraber O'nun talebelerinden çoğu paşa olmuştur. Hatta kendilerine islâmî şuur kazandırdığı arkadaşları da. Bunu anlamak için kendisinin yakın arkadaşlarından **Eyüp Sabri Kalyoncuoğlu**'ndan dilediğim bir vak'ayı nakledeyim.

Eyüp Sabri Kalyoncuoğlu'nun izin kullandığı bir zaman **Hüseyin Hilmi Bey** kendisine demiş ki:

"-Ben sana bir mektup yazıp versem bunu Ankara'da falan

128 Bkz. **Turhan Gürkan-Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri**, İstanbul 1971, Fer Yayınları. Aynı eser iki yıl sonra "**Atütürk'ün Uşağı İdim**" ismi altında Hürriyet Yayınlarından çıkmıştır.

Eyüp Sabri Kalyoncuoğlu (1910-1994)

paşaya götürür müsün?" O da kabul etmiş. İhtimal bir ihtiyat olarak o mektubu elden göndermek istiyordu. **Eyüp Sabri Bey** bu mektubu hâmilen Ankara'ya gitmiş. Mevzubahs olan paşaya telefon ederek **Hilmi Bey**'den bir mektup getirdiğini söyleyerek o mektubu ulaştırmak için randevu talebinde bulunmuş. O paşa:

"-Hayır, bana dâireye gelme, akşam evime gel!" demiş ve evinin adresini **Eyüp Sabri Bey**'e yazdırmış. **Eyüp Sabri Bey** akşam verilen adrese gidince orada sekiz on generali toplantı hâlinde bulmuş. Mektubu üzerinde adı yazılı paşaya verince o paşa mektubu açmadan üç kere öperek alnına götürmüş. Sonra yanındaki paşaya vermiş. O da aynı şeyi yaparak bir diğerine derken bütün paşalar bu mektubu üç kere öpüp alnına götürdükten sonra sâhibi mektubu açıp okumuş.

Bu hâdise **Hüseyin Hilmi Işık Bey**'in ordudaki iman telkininin nasıl müsmir neticeler hâsıl etmiş olduğunu gösteren tipik bir vak'adır.

Eyüp Sabri Kalyoncuoğlu da yarbaylıktan emekli olmuş eski bir askerdi. Benim 1960 İhtilâli'nden evvel yakın görüştüğüm bir zattı. 1961 Yılı'nda evlendiğimde şeyhi olan **Şemseddin Efendi** ile birlikte evime teşrif etmişlerdi. Burada **Şemseddin Efendi** bana dinî nikâh kıymıştır ve huşû içinde bir dua yapmıştır ki; anlatılır gibi değildir.[129]

---

129 Gerek Nakşi meşayihinden **Şemseddin-i Bursevî** ve gerekse O'nun halifesi **Eyüp Sabri Kalyoncuoğlu** hakkında fazla bilgi için şu eserlere bakılabilir:

*

Eyüp Sabri Bey'in **Hasan Bultan** adında bir damadı vardı. Bu delikanlı mühendisti. Benim **Rıza Nur**'un hâtıralarını yayınladığım 68 senesinde Merter'de marangozlar sitesi yapılıyordu. Orada **Lâtife Hanım**'ın yeğeniyle birlikte çalışmakta olduğunu söylemesi üzerine O'na hâtırattan bir takım vererek **Lâtife Hanım**'ın boşanma hâdisesine âid kısmı kendisine göstermesini söyledim. Birkaç gün sonra ziyâretime gelerek şunları anlattı:

"- **Lâtife Hanım**'ın yeğeni boşanma hâdisesine dâir **Rıza Nur**'un yazdıklarını görünce kitabı kaptığı gibi halası nezdine gitmiş ve O'na:

"- Hala, siz **M. Kemal Paşa**'dan neden ayrıldınız?!" diye sormuş. **Lâtife Hanım**:

"- Oğlum," demiş. "Biz o defteri çoktan kapadık. O'nu açma." Bunun üzerine yeğeni:

"-Halacağım, siz kapadınız ama kapatmayanlar var." demiş ve **Rıza Nur**'un hâtıratını açarak orada yazılanları göstermiş. **Lâtife Hanım**'ın cevabı şu olmuş:

"- Tüh! Bu **Rıza Nur** da nasıl bir adammış. Ben O'na itimad ederek bazı şeyler anlatmıştım. Bunlar yazılır mı! Ayıp etmiş." demiş.

Bu sözler O'nun **Rıza Nur**'u tekzib edemediğini gösteren ibretli sözlerdir.

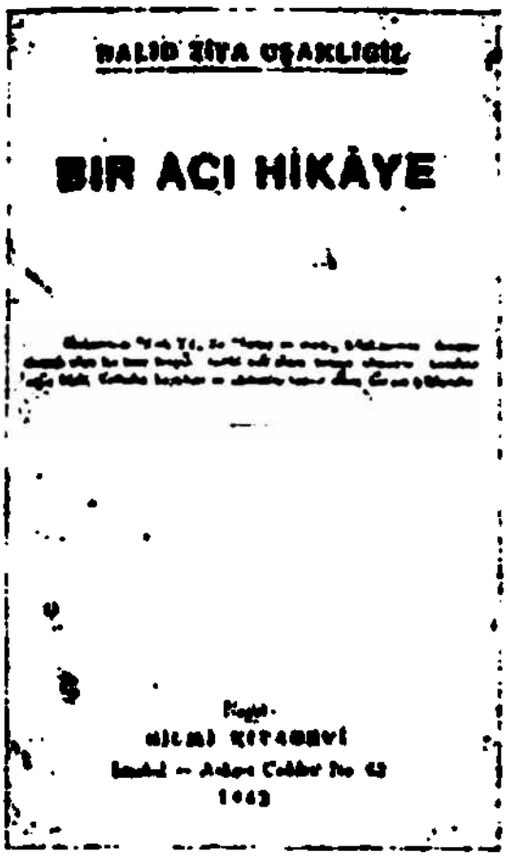
*

Halil Vedad'ın babası olan **Halid Ziya Uşaklıgil Vedad** için "**Acı Bir Hikâye**" başlığı altında bir kitap yazmıştır. Bu kitap oğlu **Halil Vedad**'ın hayatını ve fecî âkıbetini anlatmaktadır. **Vedad**, Ankara'da **M. Kemal Paşa**'nın çok yakınında bulunduktan sonra Romanya Büyükelçiliği'ne sürülmüştür. Romanya'da bir

---

1- **Şaban Lütfullah Çetin**-O'nun Yolu, İstanbul (tarihsiz)

2- **M. Şemseddin Canpek**- Külliyât-ı Şemsî, (Neşre Hazırlayan-Doç. Dr. **Orhan Bilgin**) İstanbul1990

trafik kazasında öldüğü söylenmekteyse de başka bir iddia da orada öldürüldüğüdür. **Halid Ziya Bey**'in adı geçen eseri okunduğunda görülmektedir ki; **Vedad**'ın âkıbetine O vâkıftır. Fakat zamanın şartları icâbı gerçeği söyleyememekte olduğu anlaşılır. **Halid Ziya**'nın adı geçen eserinin 225. sayfasında oğlunun ölümü dolayısıyla büyükelçi **Ali Fuad Türkgeldi**'nin faaliyetlerinden bahsederken:

"*Vedad'ın fecî vefâtı üzerine O'nun tarafından gösterilmiş olan cesaret-i medeniye cidden takdir ve tebrike şâyândır.*" denilmektedir.

Gurbette ölen birisinin cenâzesiyle ilgilenmek acaba ölenin babası tarafından neden bir "**cesâret**" olarak ifade edilmektedir. Doğrusu düşünülmeye değer.

Ben Türkiye'ye döndükten sonra bir vesileyle **Gülbin Türkgeldi**'yle Yeşilköy'de konuştum. **Gülbin Hanım** kütüphânecilikten emekli bir Osmanlı Hanımefendisiydi. **Halid Türkgeldi** ve **Vedad** meselesi açılınca o dedi ki:

"- Bu meseleye dâir bütün evrak bendedir. Mesele tamamıyla senin anlattığın gibidir." Sonra:

"- Benimle gel." dedi. Oturduğu apartmanda bir odanın kapısını açtı. İçerisi yığınla evrak ve kitap doluydu.

"- Ben" dedi. "Buraya cinnet odası diyorum. **Vedad**'la ilgili bütün yazışmalar ve rahmetli **Ali Bey**'in bu hâdiseye dâir notları buradadır. Fakat burada bir şey aramaya cesâretim yok. Basit bir evrakı bulmak için saatlerce uğraşıyorum. Daha müsâid bir zamanda gelirseniz ben onları arayıp bulur size takdim edebilirim."

Lâkin ben bir daha **Gülbin Türkgeldi** hanımefendiyi ziyâ-

ret imkânı bulamadım. Şu anda da yaşayıp yaşamadığını bilmiyorum. Adresini de kaybettim. Zira bu hâdisenin üzerinden tam yirmi beş sene geçmiştir. Esasen daha önce böyle bir eser yazmak tasavvurumda olmadığı için kendilerinden bu gibi tarihî gerçeklere âid mâlûmat edindiğim insanların fotoğraflarını almak, tercüme-i hâllerini istemek gibi bir şey düşünemedim. Bu sebeple burada kendilerinden mâlûmat naklettiğim insanlardan birçoklarının hayat hikâyelerine ve fotoğraflarına mâlik bulunmamaktayım.

*

Bundan birkaç sene evvel beni **Hilmi Bey**'in talebeleri olarak ziyaret eden birkaç emekli albayla konuşurken onlara Genelkurmay Başkanı **Hilmi Özkök**'ü tanıyıp tanımadıklarını sordum. Onlar kendisinden sitayişle bahsettiler ve dediler ki:

"-Bilmiyor musun o bizim gibi **Hilmi Işık Bey**'in talebesidir. Beş vakit namazındadır. Âbid, zâhid bir adamdır.

Bunu öğrenince **Hilmi Özkök**'ü Ak Parti iktidarına karşı bir ihtilâl teşebbüsüne mâni olduğuna dâir duyduklarımın doğruluğuna bir kere daha inandım.

*

Hüseyin Hilmi Işık Bey'in yakınlarından biri de emekli bir edebiyat muallimi olan **Hâlid Bey**'di. **Hâlid Bey** benim dergi çıkardığım sıralarda iman ve istikametini önce **Abdülhakim-i Arvasî**'ye sonra da **Hüseyin Hilmi Işık Bey**'e borçlu olduğunu söylemişti. Zira O'nu **Abdülhakim-i Arvasî**'ye **Hilmi Bey** götürmüş imiş. Dârülfünun'dan arkadaşlar imiş. **Hâlid Turan Arıcan Bey** meşhur din düşmanı **Mustafa Necati**'nin maarif vekili olduğu hengâmda Sivas Lisesi'nde edebiyat muallimliği yapıyormuş. O zaman ki Sivas Lisesi müdürü de **Mustafa Necati**'nin mektep arkadaşıymış.

O yıllarda Anadolu'da en yüksek eğitim müessesesi liselerdi. Liselerin çoğu da muhtelit yâni kız erkek karışıktı. Bakanlardan biri Anadolu şehirlerinden birine geldiği zaman liselerde bir balo

Maarif Vekili
Mustafa Necati Uğural
(1894-1929)

tertip edilir, kız-erkek dans ederlermiş. Günün birinde **Mustafa Necati** Sivas'a gelmiş. Sivas Lisesi'nde de bu âdet tekrarlandığı sırada **Hâlid Turan Arıcan Bey** müdürün bir tarafında diğer tarafında da **Mustafa Necati** oturuyormuş. Kız-erkek koç katımı dans ederlerken **Mustafa Necati** içkiyi fazla kaçırmış. Eski arkadaşı olan Sivas Lisesi müdürü kendisine:

"- **Necati**, niye evlenmiyorsun?" diye sorunca aşırı sarhoşluktan dolayı şu pervasız sözleri söylemiş:

"- Arkadaşım sen ne diyorsun? Ankara'daki havayı bilmez misin. Evlenip de karımı Çankaya'daki sarhoşların kucağına mı vereyim!" deyivermiş. **Hâlid Bey** kulağıyla duyduğu bu sözleri naklettikten sonra demişti ki:

"- **Mustafa Necati**, maarif vekili olmuş. O'nun sınıf arkadaşı lise müdürlüğünden ileri geçememiş. O devir yükselmenin belli yerlere yaranmakla olduğu bir devirdi. Biri bu haberi Ankara'ya uçurmuş olmalıdır ki, **Mustafa Necati**, Sivas'dan dönüşünde Çankaya'daki içki masalarından birinde kamasıyla sarhoş sululuğu yapar gibi görünen birinin kaza süsü verdiği bir hareketle karnı deşilmiş ve kan kaybından ölmüştür. Bu hâdiseyi teyid eden başka bir gerçeği de **Semahaddin Cem**'den duydum. **Semahaddin Cem**, tâlim ve terbiye âzâsı **İbnürrahmi Ali Bey**'in oğluydu.[130] O

130 **İbnürrahmi Ali Tayyar Bey**'in mufassal bir tercüme-i hâli oğlu muharrir ve müsikişinas **Semahaddin Cem** tarafından tespitle bize verilmiştir. Arşivimde mahfuz olan bu tercüme-i hâle göre **İbnürrahmi Ali Tayyar Bey**,

da babasından dinlediği bir vak'a olarak bana şunu anlattı:

"-Harf İnkılâbı'nın yıldönümü dolayısıyla bir toplantı yapılacakmış. **Mustafa Necati** bir gün evvel ileri gelir maarifçileri toplayarak ertesi gün yapılacak merâsim için müzâkerelerde bulunmuş. Bu arada onlara okuyacağı bir nutku da nakletmiş. Bu nutukta ez cümle diyormuş ki:

"-Biz bu harf değişikliğini yaparak bir çöl bedevisinin eseri olan Kur'an'ı gömdük. O'nu bir daha hiç kimse hortlatarak başımıza belâ edemez." **Semahaddin Cem**'in babası bu sözleri fevkalâde üzülmüş. Fakat sesini de çıkaramamış. Ertesi gün merâsim yerine giderken otobüste birinin elinde bir gazete görmüş. Gazetenin manşetinde "*İnkılâbın büyük evlâdı Mustafa Necati bu akşam sekte-i kalpden vefat etti.*" yazılıymış. **İbnürrahmi Ali Tayyar Bey** içinden:

"- Elhamdülillah, Allah O'na bu çirkin sözleri söyletmedi." demiş.

*

Semahaddin Cem'in anlattığı diğer bir vak'a vardır ki; onu bu vesileyle söylemek isterim:

cati Beyin hazin ölümü hakkında aldığımız tafsilât

Hazin ölüm

Maarif Vekili Necati Beyi kaybettik

İnkılâbın bu asil ve temiz simasını ölümün aramızdan çekip götürmesi çok hazin ve elimdir

İrfan inkılâbının mühim bir tezahürü gününde ölümün aramızdan alıp götürdüğü inkılâbın asil ve temiz çocuğu

Mustafa Necati Bey

Dün Ankaradan gelen telgraflar hepimize kara bir haber getirdi : Cumhuriyetin kıymetli ve gayretli vekillerinden biri, Maarif Vekili Necati Bey vefat etmiş.

"-İngilizler güya **M. Kemal**'i öldürmek üzere **Mustafa Sagir** isminde bir hindli ajanlarını Ankara'ya göndermişlerdi. Bu câsus Hind Hilâfet Komitesi'nden geldiğini söylüyordu. Biri **M. Kemal**

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İlâhiyat Fakülteleri'nden mezun olmuş bir şahsiyettir.

Operator Kemal B. in beyanatı

Necati Bein ölümünde hatai tıbbî var mı?

Bir doktor Necati Beye hastalığın şayanı ehemmiyet olmadığını söylemiş. Bunu Kemal bey de ihsas etmetedir.

Paşa'ya öbürü İsmet Paşa'ya bir diğeri ise Fevzi Paşa'ya olmak üzere beraberinde üç musanna kılıç getirmişti. Tabii bir miktar da para. Tâceddin Dergahı'na yerleşmişti. Kendisine İstanbul'dan bu adrese mektuplar geliyordu. Mektuplar açık olduğu gibi içinden çıkan kâğıtlar da boştu. **M. Âkif** ve sâir kimseler tesâdüfen bu duruma muttali olunca durumu anlamak için **İbnürrahmi Ali Tayyar Bey**'e durumu anlatmışlar. O da bu mektuplardan birini kimyevî bir sûrette okunur hâle getirmiş ve İnglizler'in kendisine tâlimatlarını ihtiva ettiğini görmüş. Bunun ihbarı üzerine o câsus muhâkeme ve idam edilmiştir."

Bundan anlaşılmaktadır ki; İngilizler **Mustafa Sagir**'in yakalanmasını istemişlerdir. Böylece siyâsetlerini setretmek için başvurdukları bu taktik **Semahaddin Cem**'in babası tarafından ortaya çıkarılmış.

Bu gayet basittir. Bir miktar limon suyuna kürdan gibi bir çöp kullanarak bir yazı yazsanız. Biraz sonra kâğıt kurur ve yazı okunmaz. Fakat O'nu hafif ısıtsanız yazı ortaya çıkar. **İbnürrahmi Ali Tayyar Bey** de ihtimal böyle bir şey yapmıştır.

*

Sultan Abdülhamid Han Hazretleri'nin beşinci ikbali **Behice Hanımefendi** Hanedan 1924 Yılı'nda yurtdışına çıkarıldığında oğlu **Şehzâde Nureddin Efendi** ile birlikte İtalya'ya yerleşmişti. **Şehzâde Nureddin Efendi** Almanya'da tahsil görerek subay çıkmıştı. Mesleği yurtdışında bir işe yaramadığından

gurbette annesiyle birlikte pek çok sıkıntılar çekmiştir. Vefakâr bir Osmanlı subayı olan miralay (Albay) Celâl (Akıncıgil) Bey onlarla birlikte gurbete çıkarak gurbette hamallık dâhil en âdi işlerde çalışarak bu âileyi açlıktan ölmekten kurtarmıştır.

1969 senesinde **Hüseyin Hilmi Bey**'in damadı **Enver Ören** bu âileden haberdar olarak kendilerini İstanbul'a nakletmiş ve geçimlerine yardımcı olmuştur. O sırada **Behice Hanımefendi** rahatsızdı. 20 Ekim 1969 tarihinde Ortaköy'deki Şifa Yurdu Kliniği'nde vefat ederek namazı Sinan Paşa Câmi-i şerifinde **Hilmi Işık Bey** tarafından kıldırıldıktan sonra Yahya Efendi Dergâhı'na defnolunmuştur. Kabre konulacağı zaman **Hüseyin Hilmi Işık Bey** mezara benim inmemi emir buyurmuş ben de kendisine:

"- Aman Efendim, ben buna lâyık değilim." deyince oradaki insanların pek çoğunun duyacağı bir şekilde:

"-Sen eli değil, ayağı öpülecek bir kimsesin." demesi üzerine ve merhumeyi kucaklayıp kabre indim ve merhumeyi ebedi istirahatgâhına yerleştirdim.

Hüseyin Hilmi Işık Bey'le benim yurtdışına çıkmak ıztırarında kaldığım güne kadar dostane münâsebetlerimi devam ettirmişimdir. Hatta bugünkü Türkiye Gazetesi'nden önce onlar "**Hakikat**" adında bir günlük gazete çıkarıyorlardı. Bu gazeteye "**Kemalist İnkılâbın Anatomisi**" isimli eserimin başlangıç kısmını sırf kendilerine destek olmak üzere o gazetede yayınlamıştım. Sonradan devam ettiremedikleri bu gazeteyi bana satmak istemişlerdir. Pazarlıkta anlaşamadığım için almamışımdır.

Hüseyin Hilmi Işık Bey'in bana bu iltifatkâr sözlerin sebebi olarak **Rıza Nur**'un hâtıralarını neşretmiş olduğumu düşünmekteyim. Zira O ve cemaati bu eserin yayılması için pek çok hizmet etmişlerdir.

Yukarıda da söylediğim gibi güç günlerin mücâhidi olan **Hüseyin Hilmi Işık Bey** hakikaten devrinin çok nâdir olan "**kardelen çiçekleri**"nden biriydi. Mevla rahmet eyleye!

ALİ FUAD BAŞGİL
(1893-1967)

1893 Yılı'nda Samsun'un Çarşamba kasabasında doğmuş bulunan **Ali Fuad Başgil**'in babası **Hâlis Şükrü Efendi**, annesi ise **Makbule Hanım**'dır. Memleketinde islâmî eğitim almış bulunan **Ali Fuad Başgil** liseyi İstanbul'da okurken I. Cihan Harbi çıkmış O da teğmen rütbesiyle Kafkas Cephesi'nde dört yıl askerlik yapmış bundan sonra Paris'teki Türk Büyükelçiliği imamlığına tâyin edilmiştir. O zaman büyükelçiliklerde mescid vardı ve burası için de bir imam kadrosu mevcuddu. O zamanın büyükelçisi, **Ali Fuad Bey**'in genç ve zeki bir insan olduğunu görünce:

"- Biz namazımızı kendimiz de kılarız. Sen burada üniversite oku!" demiştir.

Paris'te önce Saint-Barbe Lisesi sonra Buffon Lisesi'nde gittikten sonra Grenoble Üniversites'nde hukuk fakültesini bitirmiştir. Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Boğazlar'ın statüsü hakkında doktora yapmış ve kendi ifadesiyle "*Göz nuru emek mahsülü*" doktorasını **M. Kemal Paşa**'ya ithaf etmiştir. Okuma ve öğrenme aşkı sonsuz olan **Ali Fuad Bey** Paris Edebiyat Fa-

kültesi Felsefe bölümüyle Paris ilimler merkezini de okuyup bitirmiş ayrıca Lahey Devletler Hukuku Akedemisi'nin derslerine devam edip buradan da mezun olmuştur. Türkiye'ye döndükten sonra Ankara'da Gazi Terbiye Mektebi'ni kurmuş ve burada müdürlük yapmıştır. Hatay'ın bağımsızlığa kavuşması üzerine 1937 Yılı'nda Hatay Cumhuriyeti'nin anayasasını hazırlamıştır.

İstanbul Üniversitesinde uzun yıllar Teşkilat-ı Esasiye Hukuku (Anayasa Hukuku) dersleri okutmuş olan **Başgil Hoca,** 1939 Yılı'nda ordinaryüs profesör olmuştur. 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonra üniversiteden uzaklaştırılan 147 kişilik listede O da yer almış böylece eğitim faaliyetinden uzaklaştırılmıştır. Sonradan bu hata düzeltilerek üniversiteye dönme imkânı hâsıl olduğu hâlde O bunu kabul etmeyerek Adâlet Partisi hareketiyle siyâsî faaliyete atılmıştır.

15 Ekim 1961 seçimlerinde Adâlet Partisi listesinden bağımsız Samsun senatörü seçilmiş ve bu sıfatla cumhurbaşkanlığına aday olmuşsa da **Fahri Özdilek** ve **Sıdkı Ulay** tarafından "*Meclise katılırsa hayatının garanti edilemeyeceği*" yolundaki tehdit üzerine teşri faaliyetine başlamayıp İstanbul'a dönmüştür.

Bir müddet yurtdışına çıkan ve Cenevre Üniversitesi'nde Türk Dili ve Türk Tarihi dersleri vermiş sonra Türkiye'ye dönerek 1965 seçimlerinde Adâlet Partisi'nden İstanbul milletvekili seçilmiştir. 17 Nisan 1967 tarihinde İstanbul'da vefât ederek Karacaahmet'teki âile mezarlığına defnolunmuştur. Mevlâ rahmet eyleye!

Ali Fuad Hoca'nın on beş kadar eseri yayınlanmış olup bunların en meşhuru "**Din ve Laiklik**"tir.

*

Benim **Ali Fuad Başgil,** hocayla tanışmam gıyâbî olarak lise yıllarında başlamıştır. O'nun çok partili hayata geçişle gazetelere yazmaya başladığı "**Din ve Laiklik**" başlıklı makalelerini zevkle okuyor ve kendisine gıyâbî muhabbet duyuyordum. O'nunla vicâhen tanışmamız İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydolduğum 1954

Yılı'ndadır. Bu tarihte bize Teşkilât-ı Esasiye dersleri veriyordu. O zaman fakülte yönetmeliğinde yapılan bir değişiklikle programa "**amelî kur**" başlığı altında serbest bir ders saati konulmuştu. Talebe halledemediği bir meseleyi o saatte hocalara soruyordu.

Ali Fuad Başgil Hoca'nın hukuk fakültesinin birinci sınıfında bize verdiği derslere âid bir kitabı yoktu. Elimizde daha evvelki senelere âid takrirlerinden derlenmiş şapigrofia basılmış (bu âlet fotokopi mantığıyla teksir yapan iptidaî bir âletti) mürekkep lekeleriyle dolu bir eser vardı. Bu takrirlerde **Ali Fuad Başgil** "*İslam'da her yenilik bir bid'at her bid'at bir dalâlettir.*" cümlesine yer vermiş bulunuyordu. Amelî kurlardan birinde ben kendisine bir sualim olduğunu belirterek kürsüye geldim ve dedim ki:

"- Hocamız elimizdeki eserinde böyle bir cümle kullanmıştır. Kanaatimce bu izaha muhtaçtır. Bu kadarla iktifa edilince İslâm'ın yeniliğe kapalı olduğu mânâsı çıkar. Evet, Peygamber aleyhisellâtüvesselâmın "*Külli bid'atün dalâleh*" yâni "*Bütün bid'atler dalâlettir.*" mâhiyetinde bir hadis-i şerifleri vardır. Fakat bu söz her türlü yeniliğin reddedildiği mânâsına gelmez. Bid'at olan sünnet-i seniyyeye mugayir olan yeniliklerdir. Böyle olmasaydı İslâm âlimleri bid'at yâni sonradan ortaya çıkmış olan şeyleri "**bid'at-ı hasene**" ve "**bid'at-ı seyyie**" veya "**bid'at-ı kabiha**" sûretlerinde tasnif etmezlerdi. Hasene olan bid'atleri sünnetin mazmununda mevcud olduğu kabul edilir. Meselâ bugün câmilerde minâre vardır. Bu bir bid'attır. Fakat dalâlet değildir. Çünkü peygamber aleyhisselâtüvesselâm **Bilâl-i Habeşî** Hazretleri'ne ezan okumasını emir buyurduğu zaman Kâbe'nin duvarı üstüne çıkmasını emrederdi. Bundan anlaşılmaktadır ki; ezanın herkesçe duyulması için yüksek bir yerden okunması gereklidir. Müslümanlar bu mantığı muhâfaza ederek imkânları genişledikten sonra minâreyi ortaya çıkarmışlardır. Hocamızın kısa bir cümleyle iktifa etmeyerek bunu genişletmesi lâzım geldiği kanaatindeyim. Acaba benim bu düşüncelerime ne buyururlar?"

Ali Fuad Başgil cevap verdi:

"- Bu delikanlı doğru söylüyor. Fakat benim orada mevzuum bid'atler olmadığı için tafsilâta girişmedim. Elbette ben de biliyorum ki; bid'atler hasene ve kabiha veya seyyie olarak iki kategoridir. Bu öğrencinin dikkatine teşekkür ederim." dedi.

Hocanın bu takdirinden cesâret alarak:

"- Hocam takrirlerinizde bir husus daha benim dikkatimi çekti." dedim ve O'nun müsaade etmesi üzerine bu meseleyi de şöyle naklettim:

"- Diyorsunuz ki; İslâmiyet Sûriye havâlisine intikal ettikten sonra burada Roma Hukuku'nun tatbikatıyla karşılaşmış ve usûl-i muhâkemeyi oradan almıştır. Bendeniz bu ifadenizi de doğru bulmuyorum. Zira İslâm Hukuku kendinden evvelki hiçbir hukuktan iktibasta bulunmamış usul ve esas itibariyle müstakil ve müstesna bir hukuktur. Evet, usul-i muhâkemede Roma Hukuku ile İslâm Hukuku arasında bir benzerlik vardır. Roma'da hâkim meseleyi "**praetor**" denilen hukuk âlimine sorar ve âdeta bir ehl-i vukuf gibi O'nun beyanıyla hükmeder. İslâm Hukuku'nda da kadı ciddi meseleleri müftüye sorar. Aynı şekilde müftünün bildirdiği kanaate göre hükme bağlar. Bu benzerliği bir iktibasla izah etmek doğru değildir. Bize Roma Hukuku okutmakta olan hocamız **Schwarz** elimizdeki kitabında bu benzerliğe işaretle bunun bir iktibas sûretiyle değil benzer gelişme şartlarıyla izah edilmesi lâzım geldiğini ifade ediyor. Kanaatimce bu görüş daha doğrudur. Meselâ ilâhî veya beşerî bütün hukuk sistemlerinde tabiî hukuk kaideleri aynıdır. Hiçbir hukuk sisteminde meselâ adam öldürmek veya hırsızlık hoşgörülmez. Bunları da mı iktibasla izah edeceğiz?!

Bütün bunlara ilâveten şunu da söyliyeyim ki; muhalled (klâsik) eseri fakültemiz tarafından bastırılan "**Hukuk-u İslâmiye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye**" kamusunun yazarı **Ömer Nasuhi Bilmen** hocamızla bu meseleyi görüştüm. O da İslâm Hukuku'nda hiçbir usûlî veya esasî kaidenin başka bir hukuk sisteminden iktibasla or-

taya çıkmış olmadığını kat'î bir lisanla ifade ettiler. Acaba hocamız bu görüşlere karşı ne diyecek. Doğrusu merak ediyorum."

Ali Fuad Hoca bu sualime şöyle cevap verdi:

"**Schwarz**, Roma Hukuku mütehassısıdır. İslâm Hukuku'nu bilmez. Nasıl tâyin etmiş benzer gelişme şartlarıyla ortaya çıktığını. Ben ise İslâm Hukuku'nu da bilirim, lâdinî hukuku da bilirim. Ben böyle bir değerlendirmede O'ndan daha selâhiyetliyim. **Ömer Nasuhi Efendi**'ye gelince o zamanımızın **İmam-ı Azam**'ı mesâbesinde bir büyük İslâm Hukuku âlimidir. Fakat çok rica ederim burada yaşayan insanları mevzubahs etmeyelim."

Ben hemen atıldım.

"- Yaşayan insanları mevzubahs etmekte ne mahzur telâkki olunabilir. Fakültemizin hocaları kitaplarında birbilerinin fikirlerini bazen takdir bazen tekzip makamında mevzubahs etmiyor mu?! Elimizdeki ders kitapları böyle görüşlerle doludur."

Ali Fuad Bey'in sırtı duvara vurmuş olmalı ki biraz öfkeli bir şekilde:

"- Hocalarınızın fikirlerine saygı duymayı öğrenin." dedi. Bu şüphesiz tatminkâr bir cevap değildi. Ben de geçip yerime oturdum. Hatta otururken de hocalarımızın fikirleri üzerinde imal-i fikr etmekle takdire aykırı bir husus olduğunu zannetmiyorum." dedim.

Ali Fuad Başgil Hocayla bu gergin münâsebete rağmen O, sonra beni odasına çağırarak hakkımda bilgi edinmek istedi. Medrese tahsili görüp görmediğim, Arapça bilip bilmediğim gibi hususları sordu. Kısacası O'nunla ahbap olduk. İmtihanda da bana pekiyi verdi.

Bu münâsebetler âdeta bir asistan hoca seyri içinde 60 İhtilâli'ne kadar geldi. Kendisini sık sık evinde ziyâret ederdim. Gördüğüm şuydu:

Hoca henüz büluğa ermemiş bir çocuk mesâbesinde saftı. Talebesiyle konuşurken bile yüzü kızarırdı. Müteaddî yâni aksiyoner denilen adamlardan değildi. "**Din ve Lâiklik**" isimli kitabı çıktıktan sonra Halk Fırkası'nın mevkûtelerinde kendisine pek

çok hücumlar yapılır ve O, **M. Kemal Paşa** düşmanlığıyla itham edilirdi. Böyle iddialara karşı:

"-Ben O'na göz nuru emek mahsülü doktora ithaf eden ilk kişiyim." diyerek tâviz verirdi. Fakat başbaşa konuştuğumuz zaman **M. Kemal Paşa** hakkında benden farksız düşünmediğini görürdüm. **Ali Fuad** Hoca, İslâmiyet'in amelî hükümlerine bigâne olduğunu ve eserleriyle de tâviz verdiğini müdrik olmalıdır ki; "**Din ve Lâiklik**" kitabının baş tarafına şu sözleri yazmıştır:

"**Dinen günahkâr olmak dini sevmeye ve dindarın tükenmez saâdetine imrenmeye mâni değildir.**"

Buna dâir yaşadığım bazı misalleri ileride nakledeceğim.

Ali Fuad Hoca'nın **Alp Kuran** adında bir asistanı vardı. **Alp Kuran** benim sınıf arkadaşlarımdan öğrendiğime göre komünistti. Bundan hocanın haberi yoktu. **Alp Kuran, Ahmed Bedevi Kuran**'ın galiba üvey oğluydu. O'nun ricası üzerine **Alp**'i kendisine asistan almıştı. **Alp**, doktora müddetini harcamış ve hiçbir şey yapmamıştı. **Ali Fuad Bey**, O'nun müddetini habire uzatıyordu. Bense sınıf arkadaşım **Hikmet Sâmi Türk**'ten öğrendiğime nazaran **Alp Kuran, İsmet Giritli** ve bazı solcu talebeler sabaha kadar meyhanede içer, komünizan fikirler etrafında müdâvele-i efkâr ederlermiş. Bir gün **Ali Fuad Bey**'in evine giderek **Alp Kuran**'ı anlattım ve O'nu kürsüden kovmasını istedim. Sözlerime inanmadı. O'na bazı talebelerin beyanlarını naklederek bunları çağırıp huzurunda konuşturabileceğimi söyledim. Bunun üzerine hoca ikna olmuş olmalı ki:

"-**Nüvide**!" diye hanımına seslendi. **Nüvide Hanım** kapı üzerine geldi.

"-Buyrun!" deyince "Bizim **Sühâ** komünistmiş." dedi. **Nüvide Hanım**:

"-İnanmam" dedi. **Ali Fuad Bey**:

"-Bak **Kadir Bey**, O'nun arkadaşlarından duyduklarını nakliyor ki müdhiş şeyler." dedi.

Meğer **Alp Kuran**'ın asıl adı **Sühâ**'ymış. Onlar bunu bu isimle yâd ederlermiş. Fakat **Ali Fuad Bey Sühâ**'yı kürsüden kovamadı.

Benzer bir hadiseyi de 1960 İhtilâli arefesinde yaşadım. **Orhan Aldıkaçtı** O'nun nezdinde doktora çalışması yapmaktaydı. Birgün hocaya dedim ki:

"-Hocam bu **Orhan Aldıkaçtı** masondur. Buna doktora ünvanını verme! Milletin başına belâ olur." Buna da inanmak istemedi. Fakat şunu söyledi:

"- Kabul edelim ki; masondur. Tezi başarılı bir tez. Dâima benimle istişâre ederek bunu hazırlamıştır. Ben şimdi O'nun masonluğu dolayısıyla başarılı bir teze başarısız nasıl diyeyim. Böyle bir şey ilmî ahlâka sığmaz. Ben bunu yapmam."

Orhan Aldıkaçtı O'nun sayesinde yükselmiş ve bugün başımıza belâ olan 1982 Anayasası'nın mimarı olarak ihtilâlcilerle birlikte olup onlara akıl hocalığı yapmıştır. **Ali Fuad Bey** bu derecede nâmus ve ahlâk sâhibi bir insandı. Ama nâmussuzlara karşı bu derecelerde nâmuslu olmak bilmem ne derecede doğrudur?! Doğru olan galiba şâirin söylediği şu beyitteki gibi hareket etmektir:

"Terkîb-i acîbiz ki; iki haysiyetimiz var;"

"Âlâlara âlâlanır, pest ile pestiz!.."

Ali Fuad Bey 1961 seçimlerinde Samsun senatörü olarak seçilmiş ve reis-i cumhurluğa adaylığını koymuştu. Daha önce bahsedildiği gibi hayatı hakkında tehditlere mâruz kaldığı için teşri faaliyetine başlamadan hatta yemin dahî etmeden Ankara'yı bırakıp İstanbul'a dönmüştü. Kendisini ziyâret ettiğimizde hâdiseyi şöyle anlattı:

Sıdkı Ulay kendisine telefon ederek Meclise girdiği takdirde hayatta kalmasının garanti olmadığını bildirmiş. Bunun üzerine O da hazır demokrasiye geçilmişken benim yüzümden bir kargaşa zuhûr etmesin diye müstağni davranıp İstanbul'a dönmüş oluğunu söylüyordu.

O sene benim evlendiğim senedir. Hoca'ya nikâh şâhidim

olmasını teklif ettim. Gazetecilerle görüşmeyen, evinden dışarı çıkmayan **Ali Fuad Hoca** beni kırmayarak Belediye Sarayı'na gelip nikâh şâhidliğimi yaptı. Gazeteciler orada üzerine saldırarak olup bitenlere dâir sualler sordularsa da O bunların hiçbirine cevap vermeyerek evine döndü.

O'nun en mühim eseri olan "**Din ve Lâiklik**" kitabında da mucib-i tenkid noktalar vardır. Zira eser kitaplaştırılmadan evvel yazdığı makaleler daha sağlamdı. Fakat O, bunu kitaplaştırmadan evvel çıkan 6187 sayılı kanunu bu kitabın birinci baskının önsözünde mevzubahis ederek şöyle demektedir:

"Eser daha geçen 1953 senesinin yazı başında bitmiş ve basılmaya hazır bir hale gelmişti. 29/7/1953 tarih ve 6187 sayılı "Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması" hakkındaki kanunun çıkması üzerine tâlihsiz eserimin basılması geri kalmıştır. Aşağıya ilk maddesini not ettiğim bu kanun karşısında eseri yeni baştan gözden geçirmeye ve birçok yerlerini değiştirmeye, ilmî ve tarihî hakikatlere âid satırlar ve sahifeler çıkarmaya, hülâsa, kanunun çizdiği yasak çerçevesinde eseri âdeta yeniden yazmaya mecbur olduk. Bu yüzden eserin hem intişarı gecikti ve bütünlüğü bozuldu ve hem de fikir ve kanaatlerimizden yapmak zorunda kaldığımız hesapsız fedakârlıklar sebebiyle orijinal çehresi buruştu."[131]

Yukarıda da söylediğimiz gibi **Ali Fuad Hoca** pek çok muâ-

131 Bu eserin 1954 tarihli ilk basımından alınan bu sözler dolayısıyla muhteva hakkında artık bir şey söylenemez. (**Ali Fuad Başgil**- Din ve Lâiklik, İstanbul 1985, sh.21)

rız edinmiş, hakkında Nurculuk ithamına kadar yapılmadık tezvirat olmasına rağmen düşman edinmekten içtinab eden bir şahsiyetti. Buna rağmen itimad ettiği arkadaşları arasında doğruları söylemekten de geri kalmazdı. Buna dâir bir misal zikredeyim:

Benim ve diğer arkadaşlarımın teşvikiyle 1961 seçimlerinde Adâlet Partisi'nden milletvekili olan **Ferruh Bozbeyli** ile henüz çiçeği burnunda bir milletvekili iken Divanyolu'nda karşılaştım. O'na dedim ki:

"- Bu meclisten çıkmaz ama sen şu 5816 sayılı kanunun ilgâsı için bir teklifte bulunsan vebalden kurtulursun."

Malûmdur ki 5816 sayılı kanun **M. Kemal Paşa** hakkında doğruları söylemeyi engelleyen antidemokratik bir kanundur. Dünyâ'da eşi benzeri yoktur. Talebelikten arkadaşım olan **Ferruh Bey** bana ne dese beğenirsiniz:

"- Yahu bu kargaşa ortamında hiç olmazsa **M. Kemal Paşa** etrafında bir birlik teessüs etmiştir. O da mı bozulsun istiyorsun." Bu cevaba karşı dedim ki:

"- Ooo! Sen milletvekili olunca çok terakki etmişsin. Yakında mason da olursun."

O günden beri ben O'nun yüzünü bir daha görmedim. Bir gün bu vak'ayı **Cemil Meriç**'e anlattım. O dedi ki:

"- Sen çok iyi cevap verememişsin. Bak ben benzer bir hâdisede ne dedim." Sonra anlattı:

"- **Ali Fuad Başgil** Hoca, bendeniz ve emekli bir albay bir gün sohbet ediyorduk. Memleketteki inkılâp yobazlığı, din aleyhtarlığı ve darbeler üzerinde konuşuyorduk. **Ali Fuad Bey** dedi ki:

"- Bütün bu fenâlıkların kaynağı **M. Kemal**'dir."

Bu söze karşı dindar bildiğimiz albay öfkeyle:

"-Hoca sen ne diyorsun?! Bir **Mustafa Kemal**'imiz var. O'nu da mı yıkacağız." demesin mi!

Ben bu dangalaklığa karşı öfkeyle O'nun eline vurdum ve

dedim ki:

"- Birader sen putsuz yaşayamaz mısın?! İlâ sana bir put mu lâzım?!"

Bunu duyunca Cemil Meriç'e dedim ki:

"- Vallahi senin cevabın benimkinden güzel olmuş."

*

1960 İhtilâli'nden sonra bir gün Ali Fuad Hoca'nın evinde radyodan haber dinliyorduk. O zaman radyo Yassıada muhâkemeleri hakkında günlük olup bitenleri naklediyordu. O gün tarihe "köpek davası" diye geçmiş olan dava görüşülüyormuş. Köpek davasının esası şuydu:

Celâl Bayar, Afganistan'a ziyârete gittiğinde kendisine bir Afgan tazısı hediye etmişler. O da ziraat vekilini çağırarak ben bu köpeğe bakamam. Siz bunu alın satın. Parasıyla susuz köylerden birine bir çeşme yapın." demiş. Köpek davası Celâl Bayar'ın bu hareketi devlet imkânlarının sûiistimâli telâkki edilerek açılmıştı. Ali Fuad Bey radyoyu kapattıktan sonra bana dedi ki:

"- Ben bu Yassıada hâkimlerine şaşıyorum. Bunlar nasıl adam?! Celâl Bayar bu köpeği satıp parasını cebine mi koymuştur. Emr-i hayr (hayır işi) yapılmasına köpeği vasıta ittihaz etmiştir. Ben Fransa'dan Türkiye'ye döndüğüm zaman Ankara'da Gazi Terbiye Mektebi'ni kurmaya memur edilmiştim. Bunun için bir heyet teşkil ettik. Uygun bir yer arıyorduk. Maarif vekâleti adına satın alıp orada mektep tesis edecektik. Kadir Bey, Allah seni inandırsın Ankara'da bu iş için hangi yeri bulduksa M. Kemal'in üzerine tapulu çıktı. Hatta bugün Gâzi Terbiye'nin bulunduğu yeri M. Kemal'in şahsından ben satın aldım. Bu suç olmamıştır da Celâl Bayar'ın şu yaptığı suç oluyor. Allah âkıbetimizi hayretsin!"

*

Ali Fuad Bey, Kanun-u Medeni'nin on beşinci yıldönümü dolayısıyla hukuk fakültesi hocalarının yazdığı makalelerden

müteşekkil kitaptaki makalesiyle de rejime tâviz vermiştir.[132] Halk Partisi devrinde üniversitede tutunmak için başka çâre olmadığı söylenerek mâzur görülebilir mi bilmem. Bu bana **Âsâf Hâlet Çelebi** (1907-1958)'yi hatırlatmaktadır.

Bu değerli şâir İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde galiba kütüphâne memuruydu. Rahmetli **Erol Güngör**'le kendisini ziyârete gittiğimizde bize söz arasında mahzun bir üslupla:

"- Yahu gençler! Şu komünistlere söyleyin benim şiirlerimi dergilerinde yayınlamasınlar. Ben onlardan biri değilim. Elhamdülillah Müslümanım!" demişti. Ben o zaman bu adam neden kendisi bunu onlara söylemiyor da bize böyle bir teklifte bulunuyor diye düşünmüştüm. Bu düşüncemi **Erol Güngör**'ün şu izahatı izâle etmişti:

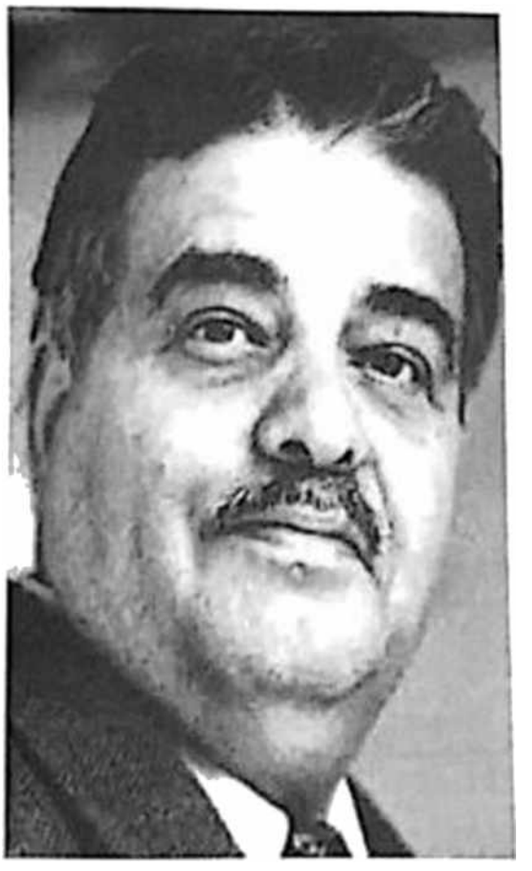
"- **Âsâf Hâlet Bey, Hz. Mevlânâ**'ya muhabbetinden dolayı "**Çelebi**" soyadını almış denilir. Bence O, asıl bu "çelebi" kelimesinin mânâsına mutâbık bir şahsiyeti olduğu için bu tercihi yapmıştır. Baksanıza şiirlerini yayınlayan komünist dergilere bunu yapmayın bile diyemiyor. O, bu kadar çelebi bir insandır.

---

132 Dokuz yüz küsur sayfalık olan bu meddahâne eser **Ali Fuad Başgil Hoca**'nın riyâseti altında teşkil edilen bir komisyon tarafından tertip ve neşredilmiştir. Fakülte hocalarının İsviçre Kanun-u Medenisi'ni methetmekte yarıştıkları bu eseri yazdığı uzun ve tafsilâtlı önsözle **Ali Fuad Hoca** komisyon resisi sıfatıyla umûm-u efkâra arz etmiştir. O'nun yirmi sayfadan fazla olan bu önsözünde Kanun-u Medeniyi methedenlerin sayısız beyanı iktibasen dercedilmiş olduğu hâlde **Ali Fuad Bey**'in bu dalkavukça cümlelere karşı hiçbir târizde bulunmadığı görülmektedir. Bunlardan İsviçre Kanun-u Medenisinin tercihinde âmil **Mahmud Esad Bozkurt**'un sözlerine bile bir târizde bulunmadan iktibasen nakletmiş olması hazindir.Buradaki makalelerde de birkaç şekil veya tercüme hatası dışında hiç kimsenin bir kusur bulduğu görülemez. O günün fikir hürriyeti namına yapılanları alkışlamaktan başka yapacak bir şey olmamasına rağmen **Ali Fuad Bey**'i böyle bir meddahlığa öncülük etmesinden dolayı kınamak sanırım yanlış olmaz. Bunu anlamak için bu mâhud eserdeki makalelerin fihristine bakarak bu makalelerin ünvanlarında bile dalkavukça ifadelerin bulunduğunu müşahede etmek bu kınamayı haklı görmeye kâfidir sanırız.

Giyaplarında hayıflanmakla yetiniyor."

Şimdi düşüyorum da galiba Ali **Fuad Hoca** da mizacı itibariyle aynı durumdaydı. Talebesiyle konuşurken bile yüzünün kızardığına çok şâhid olmuşumdur. Fevkalâde dürüst ve samimi bir âlim olan Ali **Fuad Hoca**'dan o mahcubiyetin hâkim olduğu şahsiyetiyle Kanun-u Medeniye târizde bulunması beklenemezdi. Hâlbuki İslâm Hukuku'nu bilen bir kimse olarak eğer müteaddî bir şahsiyeti olsaydı Kanun-u Medeni'nin paçavrasını çıkaracak fikirler ileri sürebilirdi.

Âsâf Hâlet Çelebi
1907-1958

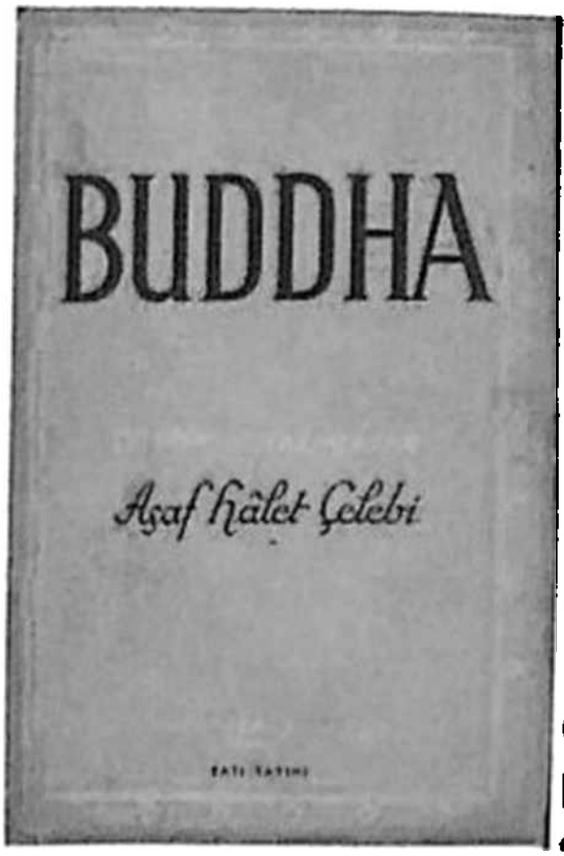
Âsâf Hâlet Çelebi'ye **Buddha** hakkında bir eser yazmak nereden aklına geldiğini sordum ve dedim ki:

"- İslâmiyetten haberdar olan kimselerin **Buddha**'yı tanımaya ne ihtiyaçları olabilir." Bana verdiği cevap O'nun şahsiyetini göstermekteydi. Dedi ki:

"- Bir gün Galata Köprüsü'nden vapura binmek üzere geçiyordum. Aslan pençesi gibi bir el omuzumdan beni kavradı. Döndüm baktım ki devasa bir adam. O'na kim olduğunu sordum. Hindistan'ın İstanbul'daki konsolosu olduğunu söyledi ve:

"-Ben" dedi. "Türkiye'de **Buddha**'nın hiç tanınmadığını görünce Türkçe'de O'na âid bir eser yazılması için araştırma yaptım. Bana seni tavsiye ettiler. Senden böyle bir eser yazmanı istiyorum."

Âsâf Hâlet bu eseri o konsolosun emir tarzındaki ricası üzerine yazdığını ifade etmişti. Sonra da **Buddha**'yı methetmeye

başlayınca Budizmin tesirinde kalmış olduğunu anladım. **Âsâf Hâlet** de **Ali Fuad Başgil** gibi doğru Türkçe'yi müdafaa edenlerden biriydi. Fakat O'nun gibi müteaddi bir adam olmadığını bu sözleri gösteriyordu.

Bu vesileyle Kanun-u Medeni hakkında **Nureddin Topçu**'dan dinlediğim bir vak'ayı zikredeyim:

Nuredin Bey, Atik Ali Paşa Câmii'nin avlusunda bir binanın bodrum katında kapatılmış olan **"Türk Milliyetçiler Derneği"**ni **"Milliyetçiler Derneği"** olarak yeniden kurmuş, orada hafta sonları sohbet yapardı. Ben de bu sohbetleri 50'li yıllarda pek çok kere devam etmişimdir. Burası ahır gibi bir yerdi. Orada **Nureddin Bey** bir gün dedi ki:

"-Paris'te okumakta iken meşhur müsteşrik **Masinyon**'u ziyârete gitmiştim. Başkaları da vardı. Benim Türk olduğumu anlayınca bana bir sual tevcih etti ve dedi ki:

"- Sizin hukuk âlimleriniz Mecelle karşısında İsviçre Kanun-u Medenisini nasıl müdafaa ettiler. Ben merak ediyorum. Ben Avrupa lâdinî hukuklarını bilirim. İslâm hukukuyla da oldukça meşgul oldum. Benim hukuk bilgimle Mecelle Dünyâ'da eşsiz bir hukuk âbidesidir. Emsâlsiz bir müdevvenattır. Allah aşkına sizin hükümetiniz bunu kaldırıp atarak İsviçre Medeni Kanunu kabul ederken âlimleriniz bu hareketi nasıl müdafaa edebildiler. Bunu merak ediyorum."

Nureddin Bey, bu suale karşı **Masinyon**'a demiş ki:

"- Öyle bir şey yok. Bu ilmen müdâfaa edilerek üstünlüğü vehmiyle (veley vehim olsa) kabul edilmiş değildir. Bu emirle

olmuş bir iştir. Bizde bir darb-ı mesel vardır. "*Emir demiri keser.*" derler herkes itaat etti ve icabını yaptı."

Masinyon biraz düşündükten sonra demiş ki:

"-Delikanlı, Dünyâ'da bin yıl süper güç olmuş bir milletsiniz. Desene bir câhile esir oldunuz. Hâlinize acıyorum."

Masinyon'un bu sözleriyle **Ali Fuad Başgil'in** Kanun-u Medeni müdafaasını karşılaştırmak Türkiye fikir hayatı bakımından herhâlde çok ibretli olsa gerektir

İstanbul Üniversitesi
Yayınlarından

MEDENÎ KANUNUN

XV.

YIL DÖNÜMÜ İÇİN

KENAN MATBAASI
İSTANBUL - 1960

Bu vesileyle Kanun-u Medeni üzerindeki bir gerçeği burada hatırlatmak isterim:

Kabul edilen İsviçre Medeni Kanunu (isterseniz "ne denî" deyiniz) Avrupa medeni kanunları içinde en iyisi olduğu için değil, o günkü Adliye Vekili **Mahmud Esad Bozkurt** İsviçre'de okuduğu için tercih edilmiştir. Lâkin bu kanunun kabülünde öyle bir isticâl ile hareket edilmiştir ki; kanunun Fransızca metni formalar hâlinde Fransızca bilenlere dağıtılmış aynı kelimeye her mütercimin farklı Türkçe karşılık koymasıyla ortaya çıkan yamalı bohça gibi olan bu kanun usûl olduğu üzere madde made müzâkere edilmeden cumburlop meclisten geçirilmiştir. Lâkin bu metnin resmi gazetede yayınlanmasından sonra görülmüştür ki; mütercimlerden biri evlenme memnûiyetleri maddesine "süt kardeşliği"ni ilâve etmiştir. Bunu fark edenler koşup **M. Kemal'e** göstermişler. O'nun tâlimatıyla kanun tekrar mecliste tâdil için gelmeksizin bu dinî hüküm oradan tashih hatası denilerek

çıkarıldıktan sonra kitap hâlinde basılmıştır. Sadece bu vak'a bile inkılâpçıların din karşısındaki nefretlerini anlamaya kifâyet eder. Buna dâir o devrin adamlarından biri olan Dr. **Rıza Nur** diyor ki:

*"İsviçre kanun-i medenisini **Mahmud Esad** tercüme ettirdi. Bu heyette **Şükrü Kaya** da vardı. Sırf Türkçe tercüme edilmesine gayret etmişler. İyi. Ancak Fransızcasının bile anlaşılması için İsviçre'de nice şerhleri yapılmış olan bu eseri iyi anlayamadıklarından çok yerlerini basmakalıp tercüme etmişler; bir şey anlaşılmıyordu. Zaten **Şükrü Kaya**'nın en bilmediği bir şey ana dili olan Türkçe'dir. İki satır yazsın üç-beş imlâ hatası, üç-dört gramer hatası vardır. Bunlar bir de vahim bir hata yapmışlar: Arapça olmasın diye hukuk ıstılahlarını koymamışlar. Bunları cümle ile ifade etmişler. Hâlbuki bu bir büyük kusur, gayet câhilâne bir tarzdır. Bu eser ilmî bir eserdir. İlim ıstılahsız olur mu? İlimde terim denilen bir kelime bazen beş-on sahife ile izah edilir. Hâlbuki bir kelimelik ıstılahı bugün erbabı bütün bu sahifelerdeki malumatı tahattur eder.*

*Neyse bunu da büyük bir şatafatla Meclis'e kabul ettirdiler. Meclis'te bu tercümeyi müzakere eden encümende **Necmeddin Molla** ve **Yusuf Kemal** de vardı. Bir gün kütüphânede çalışıyorlarken yanlarına gittim:*

« - Ne yapıyorsunuz?» dedim.

«-Anlamaya çalışıyoruz. Yaptığımız, yapacağımız bu!..» dediler. Demek tedkik ve sonra tasdik eden heyet de bir şey anlamamıştı. Halbuki bu iki adam bu işin recülüdürler. Pekiyi, bunlar anlamazlarsa onu tatbik edecek mahkemeler nasıl anlayacak? Nitekim anlayamadılar. Mahkemeler çorba, hükümler sakat oldu.

Kanun Meclis'te bilâ-teemmül ve münakaşa kabul edildi. Boyacı küpünden çıkar gibi çıktı. Bu kanun-i medenî hristiyan an'anelerini hâiz. Biz Türkler ise hemen on asırdır müslümanız. Kanun demek örf demektir. Zavallı Türk'ün ne tâlihsiz başı var-

mış. Bütün zıddına olan örfler tepesine biniyor. Arap örfünden kurtuluyoruz, başka ecnebi millet örfüne giriyoruz; yine olmadı, yine olmadı. Arap örfünden şikâyet ederken daha belâ olarak hristiyan örfünün pençesine düştük. Hiç olmazsa Araplar gibi müslümandık. Sonra bunun esası Roma hukukudur. Bunlarda biraz rotüş lâzımdı. Aynen almak hata idi. Aldılar hatta bunda pek de ileri gittiler. Bunda gülünç şeyler oldu. Meselâ: Yoğurt kardeşi!

Hristiyanlarda da bizdeki gibi süt kardeşi vardır. Süt kardeşlerin evlenmesine meselâ Fransa'da kiliseler müsaade etmez, İsviçre kanununda da böyle. Mustafa Kemal buna kızmış. Mahmud Esad'la «yoğurt kardeşi» diye alay etmiş. Daha böyle bir-iki şey varmış. Mahmud Esad bunları da kaldırmaya teşebbüs etmiş. Bunu âşikâr yapamadı. Hile ve sahtekârlığa tevessül etti: Matbaa hatasının tashihi diye bir hata ve sevap cetveli yapıp bunu da Meclis'ten geçirdi. Bu sûretle bu cetvel de mer'i oldu. Hâlbuki cetveldeki şeylerin hepsi matbaa hatası değildi. Ona bir takım ta'dilât ve ilâveler de sokmuştu. Bu sûrette süt kardeşlerin evlenmesini meneden kaydı da kaldırmıştı. Artık Türkler süt kardeşleriyle de evlenebilirler. Hristiyanları bile geçtik."[133]

„Süt ana, Yoğurt ana„

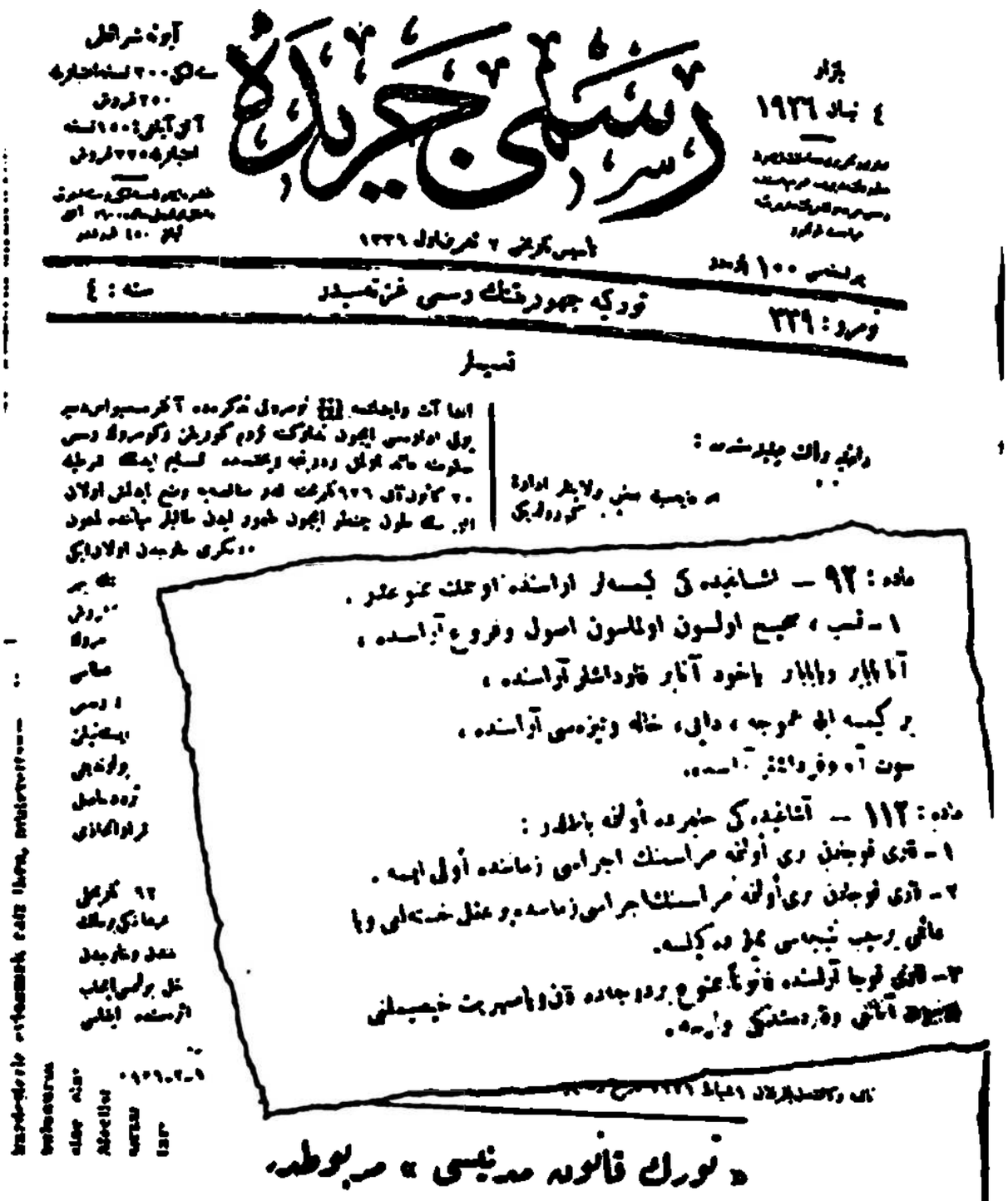
Süt ana ve süt kardeşle evlenmek memnuniyeti medenî kanundan nasıl kaldırıldı?

Tabiat milletvekili tarafından verilen sual takrirleri geçen salıkamızda aynen yazmıştık. Bu sualerin birisi de İsviçre medenî kanunu mecliste kabul edildiği zaman, kanunun salına göre süt ana ve süt [illegible]

bi ikidir: Birincisi, fıtreti selime, insanın yaradılışındaki yüksek duygu buna mânidir. İkincisi de fen meselesidir. Bunlar aynı kandan geldikleri cihetle bunların birbirlerine

Bahsettiğimiz "süt kardeşliğine" âid Sebilürreşad Mecmuası'nda çıkan bir târiz yazısının başlığı

133 Dr. Rıza Nur, a.g.e. C.II, sh. 1191 vd.

« تورك قانونه مدنيسى » مربوطه

Kanun-u Medeni Fransızca bilenlere forma forma taksim edilmişti. Mütercimlerden biri yukarıda görüldüğü gibi evlenme memnuiyetlerine âid doksan ikinci maddeye re'sen bir ilave yaparak "süt kardeşliği"ni ilâve etmişti. Metin bu hâliyle Resmi Gazete'de yayınlandıktan sonra bu fark edilerek yeniden Meclis'e sevk edilmeden bu madde oradan tayyedildikten sonra kanun kitaplaştırılmıştır.

SÜT KARDEŞLİĞİ

DİNÎ BİR MÂHİYETİ OLDUĞU İÇİN MEDENÎ (YÂHUD NEDENÎ)

KAANUNDAN NASIL ÇIKARILDI?!..

1926 senesinde İslâm hukukundan vücuda getirilmiş bulunan "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye" ilga olunarak yerine İsviçre Kaanun-ı Medenisi ikaame edilmekteyken CHP idârecilerinin acele davranmak için bu kaanunun orijinal metnini lisan bilen milletvekillerine forma forma dağıtarak yapılan tercümeleri birleştirip meclisten nasıl geçirmiş olmalılar ki; bu kaanunun 92. Maddesi'ni her kim tercüme ettiyse oraya "**evlenme memnûiyetleri**" sırasına bir de "**süt kardeşliğini**" bizzat ilâve etmiştir. Kaanun Meclis'ten cumburlop geçirilmiş olmalıdır ki; bu durum fark edilmeden Meclis'ten geçip resmî gazetede aşağıda görüldüğü üzere yayınlandıktan sonra fark edilmiş ve bunun üzerine yüce İslâm Dini'nin emri olan bu hüküm mezkur kaanun tekrar Meclis'e getirilmeksizin devrin reisleri tarafından "**Biz böyle süt kardeşliği peynir kardeşliği tanımayız!**" denilerek metinden çıkarılmıştır.

İşte size Cumhuriyet Halk Partisi'nin Millî İrâde anlayışı!...

KANUN NO: 2423

TÜRKİYE İLE NORVEÇ ARASINDA 16 KANUNUSANİ 1933 TARİHİNDE ANKARA'DA İMZA OLUNAN UZLAŞMA, ADLİ TESVİYE VE HAKEM MUAHEDESİNİN TASDİKINA DAİR KANUN

3 Mayıs 1934
(Resmi Gazete ile neşir ve ilanı: 12 Mayıs 1934 — Sayı: 2698)
3. t. Düstur, c. 15 — s. 254

Madde 1 — Türkiye Cumhuriyeti ile Norveç Kıralığı arasında 16 Kanunusani 1933 tarihinde Ankara'da imza edilen "Uzlaşma, Adli Tesviye ve Hakem" Muahedesi kabul ve tasdik olunmuştur.

Madde 2 — Bu kanun muahedenin tasdiki tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına Hariciye ve Adliye Vekilleri memurdur.

KANUN NO: 2424

30 MART 1931 TARİHİNDE CENEVRE'DE İMZALANAN ECNEBİ OTOMOBİL ARABALARININ TABİ OLACAKLARI MALİ MÜKELLEFİYET HAKKINDAKİ MUKAVELENAMENİN TASDİKINA DAİR KANUN

3 Mayıs 1934
(Resmi Gazete ile neşir ve ilanı: 12 Mayıs 1934 — Sayı: 2698)
3. t. Düstur, c. 15 — s. 260

Madde 1 — 30 Mart 1931 tarihinde Cenevre'de imzalanan ecnebi otomobil arabalarının tabi olacakları mali mükellefiyet hakkındaki mukavelename tasdik edilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun ahkamını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

KANUN NO: 2425

(Bu kanun gizliliği dolayısiyle yayınlanmamıştır.)

Milli Gazete 17-5-1998 S.3

Kamalak: 2425 sayılı yasa ne içeriyor?

Gizli anayasa mı?

Fazilat Partisi (FP) Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kalamak, gizli devletin anayasasının kayıtlarda bulunduğunu öne sürdü. TBMM'de 1934 yılında 2425 Sayılı Yasa'nın gizli devletin anayasası olabileceğini belirten Kamalak, bu kanunun Resmi Gazete'de yayınlanmadan yürürlüğe konduğunu belirtti. Kamalak, "Bu kanunun ne olduğu belli değil. Adı ve konusu hakkında hiç bir yerde kayıt yok" dedi.

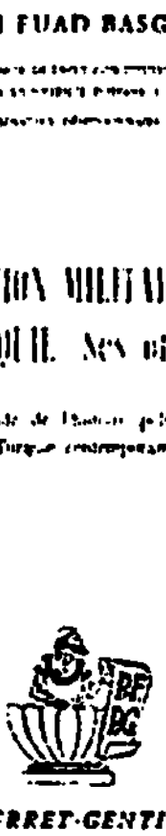
Konu ile ilgili olarak TBMM Başkanvekili Uluç Gürkan ile bir görüşme yaptığını anlatan Kamalak, Gürkan'ın 2425 Sayılı Kanun'un denizaltı alımı ile ilgili olduğu yönünde görüş belirttiğini söyledi. Kamalak, Adalet Bakanlığı'ndan bazı yetkililerin ise aynı sayılı yasanın MİT ile ilgili olduğunu dile getirdiklerini söyledi.

ANKARA/ Fazilet Partisi (FP) Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak, derin devletin anayasasının 2425 Sayılı kanunda gizlendiğini söyledi. 1934 yılında TBMM'de kabul edilen 2425 Sayılı Kanunu'nun Resmi Gazete'de yayınlanmadan yürürlüğe konduğunu belirten Kamalak, "Bu kanunun ne olduğu belli değil. Adı ve konusu hakkında hiçbir yerde kayıt yok. Külliyatlarda da bu kanunun içeriği konusunda bir bilgi yok" dedi.

Kamalak, yaptığı açıklamada, 2425 Sayılı Kanunu'nun anayasaya aykırı olarak Resmi Gazete'de yayınlanmadan yürürlüğe konulduğunu bildirdi. Kamalak, Başbakanlık Kanunlar Külliyatında da sözkonusu kanuna ilişkin bir bilginin bulunmadığını söyleyen Kamalak sözlerini şöyle sürdürdü: "Bir kanunun yürürlüğe girebilmesi için Resmi Gazete'de yayınlanması gerekiyor. Ancak 2425 Sayılı Kanun için adeta anayasa çiğnenmiş. 1934 yılında Meclis'in kabul ettiği bu kanun Resmi Gazete'de yayınlanmamış, ancak yürürlükte bulunuyor. Başbakanlık Külliyatı'nda bu kanun bulunmuyor. Yalnızca bu kanuna Kazancı Külliyatı'nda rastladım. Orada da MİT'in kuruluşu ve görevleri ile ilgili bir kanun olduğu ve bu nedenle gizli olduğu belirtiliyor." Başbakan Mesut Yılmaz'ın bir konuşmasında "Gizli Anayasa" tanımlamasını kullandığını ve konuyu araştırma ihtiyacı duyduğunu açıklayan Kamalak, araştırmaları sırasında 2425 Sayılı Kanuna rastladığını söyledi. Bu kanunun içeriği ile ilgili bilgi almak için TBMM Başkanvekili Uluç Gürkan ile görüştüğünü anlatan Kamalak, "Gizli anayasa var mı? Yok mu? Bunu araştırmak istedim. Sayın Gürkan, 2425 Sayılı kanunun denizaltı alımı ile ilgili olduğu söyledi. Adalet Bakanlığı'ndan bazı yetkililerin ise aynı sayılı yasanın MİT ile ilgili olduğunu dile getirdiler" dedi. Kamalak, 2425 Sayılı Kanunu'nun içeriğinin aydınlatılması aydınlatılması amacıyla Başbakan Mesut Yılmaz'a yazılı soru önergesi vereceğini açıkladı. Kamalak, "Bu yasa acaba derin devletin anayasası mı? Bu nedenle mi kayıtlarda kanun ile ilgili bir bilgi yok" diye konuştu.

1968 senesinde M.T.T.B.'nin Cağaloğlu'ndaki binasında **Ali Fuad Başgil** hocamızın vefâtının birinci yıldönümü dolayısıyla bir anma günü düzenlenmişti. Konuşmacılardan biri de bendim. Başka hatipler de vardı. Benden evvel konuşan Doç. Dr. **Yılmaz Altuğ** kemalist bir **Ali Fuad** tablosu çizdi. O'nun hakkındaki takdirkâr ifadelerini **M. Kemal** hakkındaki lehte sözleri ve tavırlarına dayandırarak beni rahatsız eden bir konuşma yaptı. Ben biliyordum ki; **Ali Fuad Hoca**'nın bu babdaki sözleri O'nun gerçek zihniyetinin bir ifadesi değildi. Zira O, 1926 tarihli doktorasını bile O'na ithaf etmekle iftihar etmekte olmasına rağmen bu kabil beyanları tamamıyla kendisinin antikemalist ve gerici olarak itham edilmekten korunmak için başvurduğu bir taktikti. Bununla beraber **M. Kemal Paşa**'nın 1926'da bile başta Hilâfet'in ilgâsı olmak üzere birçok tatbikatı O'nun Yunan Harbi esnasında izhar ettiği tavra zıd olduğu hâlde imanlı bir insan olan **Ali Fuad Bey**'in bu durumu farketmemesi imkânsızdı. Ancak evvelce de söylediğim gibi O bir kavga adamı değildi. En aykırı fikri bile yumuşak söylemek veya sıkıştığında tâviz vererek bir kavga ortamına sürüklenmekten kurtulmak isteyen bir kimse idi. O'nun bu istikametteki tâvizlerinin psikolojik sâikine vâkıf olduğum için **Yılmaz Altuğ**'un bu sözlerine cevap vermek istedim. Zira o sırada gençler arasında muhâfazakâr insan az bulunduğundan sâmiin (dinleyiciler) ekseriyetle dindar halk tabakasındandı. Bunlar nezdinde **Ali Fuad Başgil** Hocayı temize çıkarmak

ALI FUAD BASGIL

LA REVOLUTION MILITAIRE DE 1960
EN TURQUIE. Ses origines

PERRET-GENTIL

ihtiyacını hissettim. Ben aslında **Ali Fuad Bey**'le ilgili bir kısım hâtıratımı söylemek istiyordum. Fakat **Yılmaz Altuğ**'un bu sözleri beni başka bir mecrada konuşmak mecburiyetinde bıraktı. **Yılmaz Altuğ**'dan sonra kürsüye dâvet edildim. Sözlerime **Yılmaz Altuğ Bey**'in **Ali Fuad Başgil**'i yanlış tanıttığına dâir bir beyanla başlayarak Hoca'nın fârik vasfının anlaşılması için **Yılmaz Bey**'in naklettiği sözleri değil bilâkis din ve lâiklik mevzuunda kemalist tatbikata karşı aldığı tavrın dikkate alınması lâzım geldiğini söyledim ve bunu perçinlemek için de:

"- İki **M. Kemal Paşa** vardır. Birisi Yunan Harbi bitene kadar tanıdığımız **M. Kemal**'dir. O, bu birinci hüviyetiyle daha Millî Mücâdele'nin başlangıcında Erzurum kongresindeki konuşmasını şu cümlelerle bitiren adamdır:

"***Bu felâhpîrâ içtimâımız hitampezir olurken Cenâb-ı Vâcib-ül Âmâl Hazretleri'nden en son olarak niyazım odur ki; diyânet-i celile-i Ahmediye'nin harîs-i eslâkı olan millet-i necibemizi ilâ yevm-il kıyam masûn-u âfât buyursun! Âmin!***" Bu dînî atmosfer harp bitene kadar da devam etmiştir. Hatta harbden sonra 4 Mart 1924 tarihinde saltanat ilgâ edilirken İslâm Hilâfeti hakkında söylediği sözler bile bu mâhiyettedir." dedim ve o sözlerden birkaçını zikrettikten sonra:

"- **Ali Fuad Başgil**'in takdir ettiği bu birinci hüviyettir." dedim. İkinci hüviyet **M. Kemal Paşa**'nın inkılâp hamlelerine giriştiği devirde aldığı tavırla ortaya çıkmıştır ki; bu sırada yapılanların dindar bir insan tarafından tasvibine imkân yoktur. **Ali Fuad Hoca**'nın bu ikinci hüviyet hakkındaki husûsî sohbetlerinde vâkî değerlendirmelerini şahsî müşâhedeme istinaden anlattım. Sonunda şunu ilâve ettim ki; O devirde din, tarih ve lisan bahsinde aleyhte olmak şartıyla sonsuz bir hürriyet mevcud olduğu hâlde bu bahislerde lehte bir beyana fiilî imkân mevcud değildi. Aleyhtarlığın neticesi idam edilmeye kadar varan cezalara müncer olmaktaydı. Mizacı pek de müsaid olmamasına rağmen **Ali Fuad Başgil** "Din

ve Lâiklik" başlığı altında yazdığı makalelerde bilhassa 1950'den sonraki nisbî hürriyet havasında söylenmesi mümkün olanları söylemekten içtinab etmemiştir. Ayrıca o lisan bahsindeki tahrifata da çeşitli vesilerle karşı çıkmıştır. Doğrusu şudur ki O'nun mizacındaki bir insandan daha şedid bir tavır beklemek mümkün değildir. Böyle olduğu hâlde o günün imkânları içinde söylenebilecek olanların âzamisini söylemeye çalışmıştır.

SEBİLÜRREŞAD

ABONE ŞARTLARI:
51-100 nüshadan ibaret senelik 125 lira. 6 aylığı 625 Kr.; ecnebi memleketler için senelik 15 lira Abone bedeli peşindir. Adres tebdili 25 kuruş ücrete tâbidir.

SİYASİ, DİNİ, İLMİ
EDEBİ, AHLAKİ
HAFTALIK MECMUA
Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden:
EŞREF EDİB

İDAREHANE:
İstanbul, Ankara caddesi No. 87, Âsâri İlmiye Kütüphanesi Telgraf adresi: İst. - Sebilürreşad
Basıldığı yer: Kardeşler Bas
Cilt IV, Sayı: 82, Ağustos 1926

Çeyrek asır devam eden zulüm devri

Kemalizm diye Atatürk ve İnönü diktatörlüğünü devri saadet gösteren Uluslara cevap

Yazan: Ord. Prof. Ali Fuad BAŞGİL

Ali Fuad Başgil'in C.H.P.'nin din karşıtlığına dâir Sebilürreşad'da yayınlanmış târizkâr bir makalesinin başlığı

Bu durumun daha net anlaşılması için başımdan geçen bir vak'ayı anlatayım. **Hüsrev Dülger** adında bir basın savcısı vardı. Allah rahmet eylesin bu savcı muhâfazakâr hatta dindar bir insandı. Bir gün basın savcılarının bulunduğu odaya girerek O'nunla görüşmek istedim. Bana dedi ki:

"- Sen geç, şu benim masamda otur. Benim bir duruşmada bulunmam gerekiyor. Fakat uzun sürmez. Hemen geleceğim." Sonra beni o odadaki diğer savcılara:

"- **Kadir Mısıroğlu,** arkadaşım." diyerek tanıştırdı ve çıktı gitti. O kapıdan çıkarken savcılardan birisi:

"- Sen şu "**Lozan Zafer Mi, Hezimet Mi?!**" kitabını yazan **Kadir Mısıroğlu** musun?" diye sordu.

Ali Fuad Başgil nikâh merâsimimde şâhid olarak defteri imzalarken

"-Evet" karşılığını vermem üzerine:

"- Yahu sen ne cesâretle **Atatürk**'ün beğendiği Nutuk'ta uzun uzun takdirkâr bir sûrette anlattığı Lozan Muâhedenâmesine **"hezimet"** diyebiliyorsun?!" dedi.

O sırada bu eser hakkında açılmış bir dava vardı. Galiba bu savcı o davanın savcısıydı. Ben cevap vermeden sonradan basın savcılarının başkanı olduğunu öğrendiğim **Hüsnü Bey** adındaki savcı benim yerime O'na cevap verdi:

"-Sen" dedi. " O muâhede hakkında ne biliyorsun?! Mektep kitaplarının yazdığından başka bir şey okudun mu?! Arkadaşa haksız yere târizde bulunma! Bak ben sana o muâhedenin çürüklüğüne dâir bir şey göstereyim." dedi ve sonra çekmecesinden bir tomar kâğıt çıkardı. O savcıya:

"-Bu gördüklerin hepsi tapudur." dedi. "Belki bilmiyorsun ben Rumeli asıllı biriyim. Âilem şimdiki Yugoslavya'da geniş emlâk sâhibiydi. Bunlar da o emlâke âid tapulardır. Biz elimizdeki bu tapulara rağmen Yugoslaya'dan bir çöp bile alamadık. Neden biliyor musun? Bu muâhedede Yugoslavya'dan gelen

muhâcirlerin malları için hiçbir anlaşma yapılmamıştır. Bundan dolayı oradan gelen binlerce âile mallarını kaybetmiştir. Unutma bugünkü Yugoslavya da Lozan müzakerelerine "Sırp-Hırvat-Slovenya Devleti" olarak katılmıştır. Muâhededе onların da imzası vardır. **İsmet Paşa** bizim gibi muhâcirleri düşünerek o devletten bir talepde bulunmamıştır. Bu keyfiyet Lozan'ın bizi mâruz bıraktığı mâlî kayıplardan sadece bir tanesidir. Başka bildiklerim de var. Meselâ Harb-i Umûmî başlarken Liverpool tersânelerinde bizim için inşa edilmiş olan iki harp gemisinin bedelleri olarak milyonlarca altın ödenmişken bu gemiler İngilizler tarafından bize verilmediği hâlde bunların bedelleri de talep edilmemiştir."

Anlaşılan bu başsavcı benim dava mevzuum olan kitabı okumuş birkaç noktada beni haklı bulmuştu. Arâzi kayıplarına dâir de bazı şeyler daha söyledi. Bana itiraz eden savcı gık bile demedi. O'nun sözleri bittikten az sonra **Hüsrev Bey** avdet etti ve bana birlikte çıkmamızı söyledi. Dışarı çıkınca kendisine beni teyid eden savcının kim olduğunu sordum. O'nun basın savcılarının başı olduğunu söyledi ve şunu ilâve etti:

"-O" dedi. "Çok müsbet bir adamdır. Senin "**Sarıklı Mücâhidler**" isimli kitabın matbaa tarafından bize geldiğinde bu kitabı biraz karıştırdıktan sonra bana verdi ve dedi ki:

"-**Hüsrev Bey**, sen bu kitabı al, buradaki savcılardan kimse görmesin. Bizim cezâî takibat müddetimiz bittikten sonra buraya getirirsin. Bunun hakkında da dava açmaya mecbur kalırız. Zira biliyorsun ben o zâtın Lozan hakkındaki kitabı hakkında da dava açılmasını istemiyordum. Fakat Adâlet Bakanı **İsmail Hakkı Arar** beni arayarak "*Bu kitabı toplatmalı ve hakkında dava açmalısın.*" diye tâlimat verdi. Bunun için de böyle bir şey yaparlar." dedi.

Gayr-i mevkut neşriyatın cezâî tâkibata mâruz kalması için kanun altı aylık bir mürür-i zaman derpiş etmekteydi. Bu hâdise o devride **Ali Fuad Başgil** gibi üniversite hocalarının değil savcıların bile kendi hür irâdeleri ve şahsî kanaatleriyle hareket et-

melerine imkân olmadığını göstermekteydi. Bu sebeple **Ali Fuad Başgil Hoca**'yı mâzur görmek lâzımdır.

27 Mayıs İhtilâl'inden önce ihtilâl plânlayanlar talebeyi tahrik ederek ihtilâle bir zemin hazırlamak üzere sokak nümâyişleri yaptırmışlardı. Bunların en meşhuru 28 Nisan'da Beyazıt Meydanı'nda yapılandı. Bu gelişmeler üzerine **Menderes, Ali Fuad Hoca**'yı Ankara'ya çağırmış bir bakanlar kurulu tertipleyerek **Celâl Bayar**'ın da dâhil olduğu bu toplantıda O'nunla istişarelerde bulunmuştu. Hoca İstanbul'a döndükten sonra bize bu görüşmeyi şöyle anlatmıştı:

"- Onlara dedim ki:

"- **Menderes** hükümeti istifa etsin. Halk partisiyle bir koalisyon kurarak bu vartayı atlatabilirsiniz." Buna **Celâl Bayar** şiddetle itiraz ederek:

"-Su geçerken at değiştirilmez." dedi. O:

"- Nümâyişlerin üzerine gidilmesiyle tenkil (tepeleme) şarttır. Ben bu gençlerin tenkili taraftarıyım." diye ısrar ediyor, **Menderes** ise yumuşak davranmaya taraftar görünüyormuş. **Ali Fuad Bey** onlara demiş ki:

"- Siz milliyetçi ve mukaddesatçı gençlerin toplandığı Türk Milliyetçiler Derneği'ni partileşir korkusuyla kapattınız. Gençler Halkçılar'ın elinde kaldı. O'nu kapatmasaydınız bu gün bu nümâyişerlerin karşısına mukaddesatçı gençler çıkardı."

Celâl Bayar, bu tenkide karşı demiş ki:

"- O senin milliyetçi mukaddesatçı dediğin gericiler Halk Partisi'ne ve Kemalizm'e karşıdırlar. Onların bu muhâlefetlerinde ben Halk Partisi ve Kemalizmle beraberim."

Ali Fuad Bey, bu hava içinde cereyan eden müzakereden bir netice alınmayacağını, zira **Menderes**'in pasif davrandığını, **Bayar**'ınsa tenkile taraftar olarak ileri gitmek meylinde olduğunu anlayarak İstanbul'a dönmüştü.

Bayar, kemalist eğitimin zehirleyip bu ideolojinin sahibi olan C.H.P.'nin emrine giren gençleri tenkil etmeyi düşünmüş ol-

masına rağmen hâricî siyâsette Batı'ya tebâiyyet mantığından ayrılmamıştır. Bunun tipik bir misalini burada zikretmek istiyoruz:

Türk-Yunan Harbi cereyan ederken İngilizler Yunanlılar'a "**General Mielne Hattı**" denilen bir hat çizmişlerdi. Uşak üzerinden geçen dikine bir hattın batısındaki yerler Yunanlılar'a verilecekti. Yunan ilerleyişinin nihâi noktası bu olacaktı. Sonradan burada izahı kanunen imkânsız bir husus olarak bu karar değiştirilmiş ve bu değişiklik icabı olarak Türk orduları Doğu'ya çekilmeye başlamıştı. Bu duruma râzı olmayan **Çerkes Ethem'in hâin** addedilmesine sebep teşkil eden bu çekilme sonunda Bursa gibi Osmanlı'nın ilk payitahtı olan ehemmiyetli bir şehir bir kurşun atmadan Yunan'a teslim edilmiştir. Bu hâdisenin TBMM'de sebep olduğu çetin müzâkere ve münâkaşalar zabıtlarda görülebilir. İsteyenler zabıtlardan bu tafsilâtı bulabilirler.[134] Bu esnada Bursa'ya giren Yunan kuvvetlerinin başındaki subaylardan yüzbaşı **Sofokles, Osman Gâzi** Hazretleri'nin türbesini tekmelemiş:

"- Kalk da milletini kurtar!" diye bağırmış olduğu o günün gazetelerinde yer almıştır. **Sofokles**, beleşten elde ettiği bu şehirde Osman Gâzi Hazretleri'nin türbesi önünde poz verip resim çektirmiş ve Türk gazetelerinde yer alan bu fotoğraf milletimizin yüreğini kanatmıştı.

Sofokles, o zaman yüzbaşı rütbesinde olup Yunan Başvekili **Venizolos**'un oğluydu. 1950'li yıllarda hiçbir resmi sıfatı hâiz olmaksızın Türkiye'ye gelen bu hâin,

134 TBMM Zabıt Ceridesi, cild 3, İçtima 48, 14 Ağustos 1336, celse 2

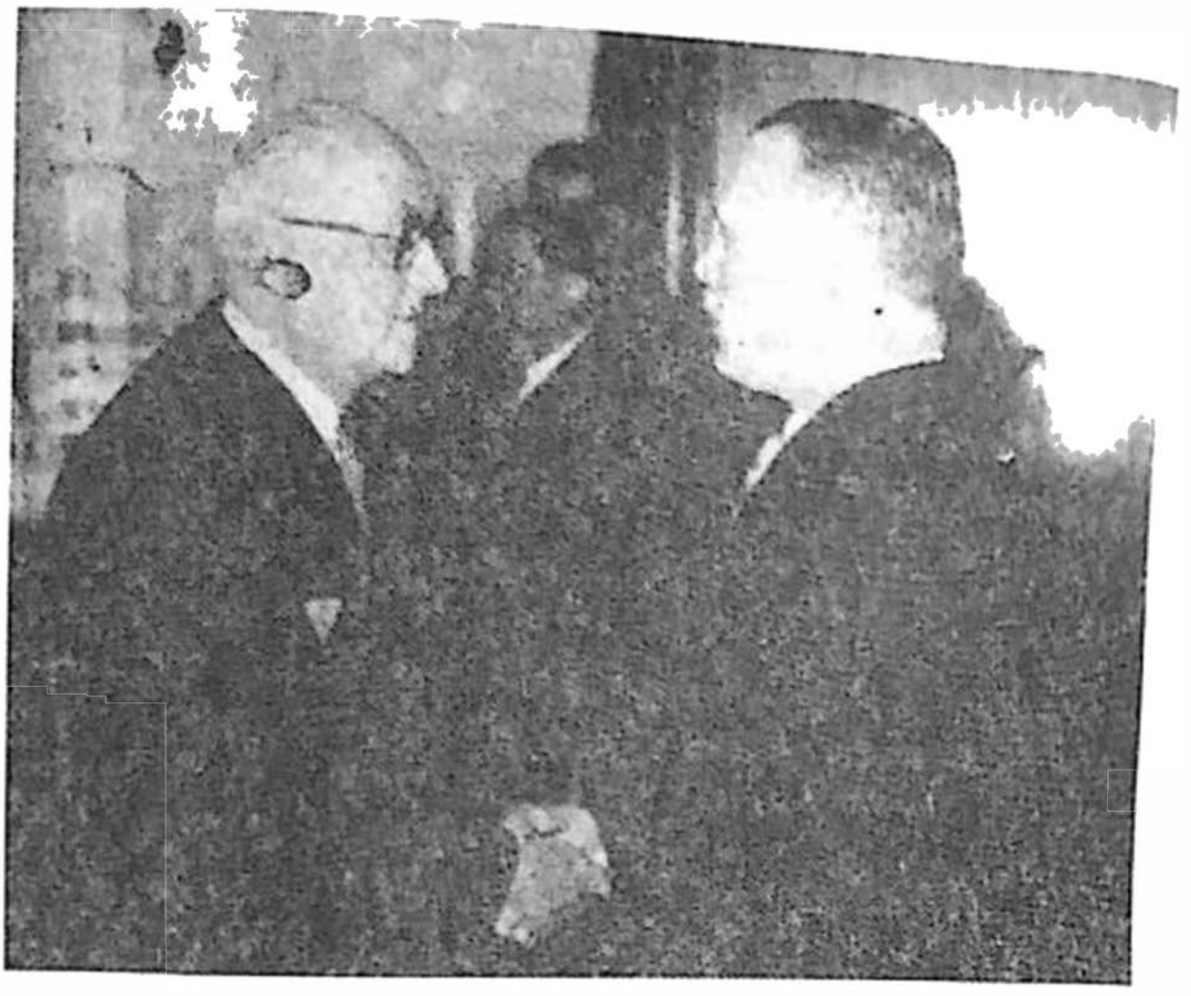
Demokrat Parti erkânınca resmî merâsimle karşılanmıştır. Ankara'da Celâl Bayar'la İstanbul'da ise vâli **Fahreddin Kerim**'le poz poz resimleri çıkmış, bunlar gazetelerde haber olmuştur. Benim arşivimde **Sofokles Venizeleos**'un bu ziyâretiyle ilgili sayısız resim mevcuddur. O günkü Türkiye İstanbul'un fethinin 500. Yıl dönümünü bile Yunan kıralının ve bu gibi eşhasın hatırı için gâyet sönük kutlamıştır. O güne kadar bütün Dünyâ'nın hava alanlarındaki panolarında İstanbul -İstanbul adıyla değil- "**Konstantinopol**" adıyla yazılmaktaydı. Türkiye itiraz edip bunu bile değiştirmemiştir.

6-7 Eylül hâdiseleri denilen hâdiseler hükümetin tertibiyle olmuş ve İstanbul'da rum mağazaları tahrip edilmişti. Bunun akabinde geriye adım atılarak bizim siyâsîler tarafından Yunan bayrağı merâsimle göndere çekilmek gibi bir hareket yapılmıştır ki; bu tükürdüğünü yakalamaktan farksız bir zilletti.

İlk olarak **Menderes**, Türkiye'nin Lozan'da çizilen hududlar dışındaki insanlarla alâkadar olmaya başlamıştı. İhtimal bu da **Bayar**'ın rağmına vukû bulmuştu. Bu alâkanın eseri olarak ortaya çıkan "**Bağdad Paktı**" çok uzun sürmemiş ve bu paktı Türkiye nâmına imza etmiş olan üç şahıs 1960 İhtilâli'nde asılmıştır. Bunlar **Menderes, Fatin Rüştü Zorlu** ve **Hasan Polatkan**'dı. Bu acaba bir tesadüf müydü?! Bizce hayır. Batılılar Lozan müzâkereleri esnasında bugünkü hududlarımız dâhilinde sadece on milyon nüfus mevcud olduğu için yedi yüz yetmiş bin küsur kilometrekarelik vatan sathına sahip olmamıza rızâ göstermişlerdi. Bu, milletimizin âdeta kımıldamamak üzere tabuta konulmasıydı.

Bugünkü gibi seksen milyon nüfusumuz olacağını bilselerdi bu mesâhaya da râzı olmazlardı. Türkiye artan nüfusuyla birlikte 19 Mayıs 1919'da ortaya çıkmış bir millet olmadığını hatırlamakta ve Osmanlı vârisi olduğunun şuuruna ermekte olduğu için bugün eski teb'amızın yaşadığı topraklarla ilgilenmemizden rahatsız olunmaktadır. Bugün karşı karşıya bulunduğumuz kargaşanın sebebi budur.

Unutmamak lâzımdır ki; 1950'den itibaren milletimizin

kendisine zerk edilen Kemalist narkozdan çıkmakta olmasına karşı yapılmış olan bütün askerî ihtilâller sevk-i kaderle başarısız olmuştur. Bütün bu darbelerin maksadı ülkemizin madden ve manen uyanışına engel olmaktan ibâret olduğunu anlamak için **Cemal Gürsel**'in ezan ve Kur'an-ı Kerimle ilgili beyanatlarını hâvi bir gazete küpürünü dikkatlerinize arz ediyoruz. Sonraki ihtilâllerin de bu mâhiyette talepleri olduğu ve bütün bunların sevk-i kaderle başarısızlığa uğramasıyla milletimizin târihî benliğine dönüşünü engellenememiş olması gelecek için ümid bahşeden hâdiselerdendir.

__Antalya'nın önündeki Meis Adası'nı, Muğla'nın önündeki İstanköy Adası'nı alarak Türkiye'yi stratejik bir çembere içine alan Yunanlılar'ın siyâsetleri dâimâ Türkiye'ye karşı olmuştur. Bizimle harb ederken onlar da bizim Anadolu'daki nüfusumuz kadar sekiz-on milyondular. Bugün de bu nüfus artmamıştır. Buna rağmen bugün bile böyle küçük milletlerin ütopik hayalleri vardır. Ermeniler'in "**Büyük Ermenistan**", Yahudiler'in "**Büyük İsrail**" emelleri gibi Yunanlılar'ın da "**Megalo İdea**" (Bü-

yük Fikir) adını verdikleri ütopik bir hayalleri vardır. Bu hayal **İskender-i Kebir**'in vaktiyle zaptettiği yerleri yeniden fethetmeyi ifade eder. Hâlbuki **İskender** "**grek**" değil "**makedon**"dur. İlk çiğnediği toprak da Yunanistan'dır. O'nu sanki milletlerinin bir ferdi gibi kabul eden Yunanlılar'ın bu emellerinin başında İstanbul'u ele geçirip yeniden "**Konstatinopolis**" yapmak gelmektedir. Hâlbuki Bizans da "**grek**" değil bir "**lâtin**" devletidir. Çok çeşitli hanedana sahip olan Bizans'da son dönemde Grek asıllı bir hanedanın bulunması bu devleti Yunanlı yapmaz. İsteyenler İngilizler'in meşhur Websters lügatinde "**grek**" kelimesinin mânâsına baksınlar. Burada bu kelimenin ikinci mânâsının "**hırsız**" demek olduğunu görürler. Zira kadim Yunan Medeniyeti'nde yakalanmadan hırsızlık yapmak bir meziyet sayılırdı.

Bugün Avrupa Birliği'ne kabul edilmiş bulunan Yunanistan'ın Türkiye üzerindeki emellerinden vaz geçmemiş olduğunu ispat için onların milletlerarası toplantılarda dağıttıkları bir haritayı dikkatlerinize sunmakla iktifa ediyor ve milletimize şu atasözünü hatırlatmak istiyoruz:

"SU UYUR, DÜŞMAN UYUMAZ!"

3.000.000

Gürsel, Ezan ve Kur'an Türkçe okunmalı, dedi

Devlet Başkanı, dinî anlayışın değiştirilip memleketin daha kuvvetli hale getirileceğini söyledi

«Menderes'in aklı yerinde» diyen Amil Artus, duruşmalara hergün saat 8.30-12 ve 14-17 arasında devam edileceğini bildirdi

★

Y. Soruşturma Kurulu Ayhan Aydını suçsuz Menderes'i suçlu buldu

Her askeri ihtilalin islâmi gelişmeyi önlemek maksadıyla yapıldığı bu gazete haberinden bile bellidir

Biz yine **Ali Fuad Hoca**'nın ihtilâl arefesinde Ankara'ya çağrılmasıyla ilgili hâdisenin devamını nakledelim:

Bu hâdise basın tarafından duyulmuş ve **Ali Fuad Bey** aleyhine bir kampanya başlatılmıştı. O'na "**yobaz**", "**gerici**", "**nurcu**" gibi aşağılatıcı tavsiflerle hücum ediliyordu. Bunun üzerine biz üniversitedeki muhâfazakâr gençler olarak **Ali Fuad Hoca**'yı desteklediğimizi göstermek üzere evinin etrafında lehte bir gösteri yapmak istedik. Çünkü **Ali Fuad Bey** o sıralarda evinden çıkmıyordu. Plânladığımız bu gösterinin tafsilâtını ben "**Geçmiş Günü Elerken**" isimli eserimin 2. cildinde şöyle nakletmiş bulunmaktayım:

"**c- Başgil Hâdisesi**

27 Mayıs İhtilâli'nden itibaren sol basın her fırsattan istifade ederek rahmetli **Ali Fuad Başgil** hocaya çatıyor ve mevkuflar kafilesine O'nu da katmaya çalışıyorlardı. Komite'deki milliyetçilerin müessiriyetiyle gerçekleşmiş olmasına rağmen 147 profesörden biri de **Ali Fuad** hocaydı. Hakkındaki şâyialar ve D.P iktidarına yakınlığı sebebiyle O'nu istisna edememişlerdi. Lâkin menfi basın bu kadarla yetinmek istemiyor ve her vesile ile O'na saldırıyordu. Biz de temmuz ayı içinde yâni henüz **Türkeş** ve arkadaşları komitede iken bu menfi neşriyatı protesto etmek ve **Ali Fuad** hocamıza bir sevgi gösterisinde bulunmak üzere bir hareket plânladık.

Müslüman veya sadece demokrat olduğu için bize katılan yüzlerce insanla **Ali Fuad** hocanın Feneryolu, Karanfil sokaktaki evi önünde «Yaşa, varol!..» diye bağıracaktık. Oraya toplu olarak gidemiyeceğimizi biliyorduk. Bunun için herkesin ayrı ayrı yollardan oraya giderek belli bir saatte hocanın evinin önünde toplanılmasını kararlaştırdık. O zaman Feneryolu istikametinde tramvay vardı. Kimi tramvayla ve kimi otobüsle gidecek ve aynı noktada buluşacaktık.

Ben yalnız olarak Eminönü'nden Üsküdar'a ve Üskü-

dar'dan Kadıköyü'ne geçtim. Kadıköy'den tramvaya bindim. Tramvay Feneryolu'na geldiği zaman güzergâhta arkadaşlarımızdan pek çoğunun jandarma kordonu altında olduğunu gördüm. **Ali Fuad Hoca**'nın evi tramvay yoluna nazaran bir sokak arkadaydı. Askerler orada pusuya yatmış ve peyderpey gelen her talebeyi yakalayıp tramvay yolu üzerinde toplamışlar ve askerî nakil vasıtalarının gelmesini bekliyorlardı.

Bu durumu görünce tramvaydan inmedim.[135] Bir durak daha gittikten sonra indim ve yolun karşı tarafına geçerek dönüş tramvayına bindim. O zaman **Necip Fâzıl Bey**'in evi de Feneryolu'nda ve tramvay caddesi üzerindeydi. Tramvay caddesi üzerinde ve birkaç yüz metre kadar Kadıköy tarafında kocaman bir ahşap konaktı. O'na en yakın olan istasyonda indim. **Necip Fâzıl Bey**'in evinden **Ali Fuad Bey**'e telefon edip kendisini teselli etmek istiyordum. Yol üstündeki arkadaşlarımızı muhâsara etmiş bulunan askerlerin başındaki subay benim **Necip Fazıl Bey**'in evine girdiğimi görmüş. Elindeki işin ilk müsaid olduğu anda oraya gelmiş. Ben de telefon edip hemen evden çıkmıştım. Tesâdüfen benden sonra oraya hiçbir şeyden haberi olmaksızın sırf üstadı ziyaret için gelmiş bulunan Maraşlı **Ahmed Gökahmedoğlu** adındaki genci tevkif edip götürmüş. Bu arkadaşın hiçbir şeyden haberi olmadığı yolundaki itirazlarını asla dinlememiş.

---

135 Diyânet'i din düşmanı kemalizme râm etmek husûsundaki faaliyetleriyle meşhur olan **Tayyar Altıkulaç** da o zaman Yüksek İslâm Enstitüsü'nde bir talebeydi. Bizim tertiplediğimiz nümâyişe O da katılmış imiş. Bunu hâtıralarında anlatırken hakkımda sûizan tevlid edecek bir üslubla aynen şöyle demektedir:

"*Bir şeyler olduğunu anlamıştık. Ama ne olursa olsun deyip kalabalığa ulaştık. Bu birikintiyi bizzden önceki tramvaylardan inenlerin oluşturduğu anlaşılıyordu. Bu sırada bir tramvay dolusu öğrenci de -bu manzarayı gördükleri için- durakta inmeyip yanımızdan geçip gitmişti. Vatmanın hemen yanında teşhis ettiğimiz* **Kadir Mısıroğlu**, *bizden daha akıllı davranan ve tramvaydan inmeyerek bu furyaya yakalanmamayı başaran öğrencilerdendi.*" (Bkz. Tay- ... İstanbul 2011, sh. 102 vd.)

Ben Necip Fâzıl Bey'in evinden Ali Fuad Hoca'ya teselli makamında birkaç şey söylediğimde O da bana dedi ki:

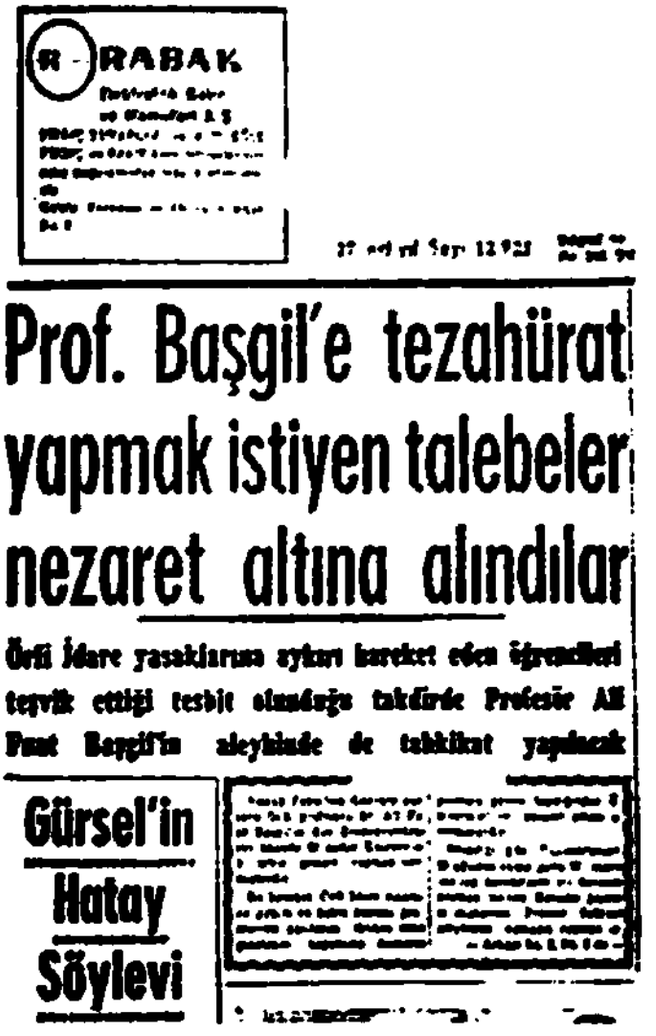
"- İhtilâl bir nevi anarşidir. Bunları tabiî karşılıyorum. Bak evim asker kordonu altındayken ne oldu biliyor musun?"

"- Ne oldu hocam?" dedim.

Dedi ki:

"- Radyo evinden bir telefon geldi. Orada vazifeli bir binbaşı benden dinî yayın saatini idâre etmemi rica ediyor!"

"- Ne cevap verdiniz!" diye sordum.

ARABAK

Prof. Başgil'e tezahürat yapmak istiyen talebeler nezaret altına alındılar

Örfi İdare yasaklarına aykırı hareket eden öğrencileri teşvik ettiği tesbit olunduğu takdirde Profesör Ali Fuat Başgil'in aleyhinde de tahkikat yapılacak

Gürsel'in Hatay Söylevi

Ali Fuad Başgil hocamıza karşı yapılan sevgi gösterisini binbir tezviratla aksettiren gazetelerden birinin başlığı:
31 Temmuz 1960 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

"-Ne cevap vereyim! Sizin birbirinizden haberiniz yok! Şu anda evim asker kordonu altında. Talebelerimle görüşmeme müsaade olunmuyor! Bu ne iştir?" dedim."

O binbaşı her kim ise, bu işle meşgul olacağını hocaya vaadetmiş.

İçimi endişe kapladı. Acaba tevkif edilen arkadaşlarımıza kötü muamele ederler miydi?! Ertesi günü bütün gazeteler, bu hâdisenin tertipçisi olarak beni gösteriyordu. On-on beş gün kayboldum. Arkadaşları birkaç gün tuttuktan sonra bıraktılar. Çünkü

hedefleri benmişim. Anlattıklarına göre Emniyet Müdürlüğü'ne götürülür götürülmez bir subay:

"- **Kadir Mısıroğlu** gelsin!.." demiş.

Kalabalık içinden kimse çıkmayınca, benim orada olmadığımdan emin olmak için tek tek herkesin hüviyetine bakmış!.."[136]

Bugün

İSLÂM DÜŞÜNCESİ

Büyük Islâm Mücahidi Başgil

Tekbirlerle toprağa verildi

Gençlik teşekkülleri, neşrettikleri bildirilerle merhûmun izinde yürüyeceklerini açıkladılar

Kıbrıs Türkleri bir an önce dâvanın hallini istiyor

136 Bkz. **Kadir Mısıroğlu**- Geçmiş Günü Elerken C.II, İstanbul 2015, sh. 34 vd.

NÂCİ KÂŞİF KICIMAN
(1893-1982)

Âile olarak Konya'nın Kınık kazâsındandır. Babası **Ömer Kâşif Efendi**'dir. **Ömer Kâşif Efendi** Akka ve Şam kadılıkları yapmış ilmiyeden bir şahsiyetti. **Nâci Kıcıman Bey** Mülkiye tahsili görmüş ve ihtiyat zâbiti (yedek subay) olarak askerliğini yaparken **Fahreddin Paşa** ile birlikte Medine müdâfaasında başından sonuna kadar Hicaz kuvve-i seferiyesinde istihbarat vazifesinde bulunmuştur. Kendi tâbiriyle Paşa'nın sır kâtipliğini yapmıştır.

Filistin hezimetinden sonra Medine'deki kuvve-i seyyâre ile devletin arasına İngilizler girdiği için bazı subaylar **Fahreddin Paşa**'ya rağmen Hicaz'ı kendileriyle mücâdele eden **Şerif Hüseyin**'e teslim etmek mecburiyetinde kaldıktan sonra Mısır'da üç senc esâret hayatı yaşamıştır. Cumhuriyet devrinde önce bazı kaymakamlıklarda bulunmuş 1937 Yılı'nda Sinop vâlisi olmuştur. 1937-39 yılları arasında Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon genel müdürü olmuştur. 1939-40 yılları arasında Bolu, 41-42'de Trabzon, 42-44 yılları arasında Sivas ve nihâyet 45-46 yıllarında Siirt vâliliği yaparak emekliye ayrılmıştır.

"**Medine Müdâfaası-Hicaz Bizden Nasıl Ayrıldı?**" ünvanıyla bir eseri vardır. Bu eser önce mütâreke yıllarında (1922) **Tercüman-ı Hakikat Gazetesi**'nde tefrika edilmiş fakat ağır bir sansüre tâbi tutulduğundan tarafımızdan ilk olarak kitaplaştırılarak Sebil Yayınları arasında çıkarılmıştır. Eserin kendi nezdindeki müsveddesinden sansür edilen kısımlar ilâve olunmak sûretiyle basılan bu eser "**Medine Müdâfaası**" hakkında yegâne ilmi kaynaktır. Bunu eserin başına derç edilmiş olan takrizlerden de anlaşılabilir.

Nâci Kıcıman, mükemmel bir sûrette Arapça ve Farsça biliyordu. 1982 Yılı'nda İstanbul'da vefât etmiştir. Mevlâ rahmet eyleye!

*

Biz **Nâci Kıcıman**'ın eserini yayınladıktan sonra **Feridun Kandemir** de "**Medine Müdafaası**" isimli bir eser yayınlamıştır. Onun hakkındaki fikrini sordum. Bana dedi ki:

"- O, medine müdafîlerinden değildir. Bir kızılay heyetiyle bizi ziyârete gelenler arasındaydı. Bu heyet Medine'de on gün kadar kalmıştır. On günlük müşâhede ile böyle bir eser asla yazılamaz. Benim mütâreke yıllarında 1922 senesinde Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayınladığım hâtırattan aşırmalarla böyle bir eser meydana getirmiştir. Ben bir görgü şâhidiyim. Bu müdâfaanın başından sonuna kadar içinde yaşadım. Üstelik **Fahreddin Paşa**'nın sır kâtibiydim. O'nun gizli yazışmalarına bile vâkıfım. **Kandemir**'in eseri açıkçası bir intihâl mahsülüdür."

Nâci Kıcıman, eserinde bahsettiği vak'aların resimlerini

ve vesikalarını çok iyi muhâfaza etmişti. Benim kitapta kullandığımın birkaç katı olan bu resim ve vesikalar bende kalmıştır. Arşivimde mahfuzdur.

İngilizler'in "ÇÖL KAPLANI" dedikleri
FAHREDDİN PAŞA
(1868-1948)

O'nun anlattıklarının çoğu eserinde nakledilmiş olduğu cihetle ben yazmadığı bir iki vak'ayı naklet-mek isterim. O'na esâret hayatını sordum. Bunu şöyle anlattı:

"- Biz Mısır'da üç sene esir tututulduk. Esâret kampının başındaki İngiliz subayıyla zaman zaman anlaşmazlıklarımız olmuşsa da doğrusunu istersen bize umûmî olarak çok iyi davrandıklarını söyleyebilirim. Ne de olsa esâret. Ancak şunu söyleyebilirim ki; bu kumandan bizden soruştu-rarak dinî günlerimizi öğrenmişti. O günlerde bize çok daha kaliteli yemekler çıkardığı gibi hepimizi toplayarak kandil veya bayramlarımızı tebrik ederdi."

O zaman Medine Müdâfaası hakkında başka bir eser mevcud olmadığı için başkalarının söylediklerinden hareketle O'na daha fazla bir şey sormadım. Fakat sonradan **Ahmed Altınay** imzalı **"Katran Kazanında Sterilize"** adında bir eser intişar etti. Bu eserde **"İlk İş: Katran Kazanında Sterilize!"** başlığı altında şu satırlar yer almaktadır:

*"Tüm esir kampları gibi Seydibeşir'e gelen esirler de ilk önce yıkanıp temizlenmeleri için uyarılıyor; sonra da bulaşıcı hastalıklara karşı katran kazanında ilâçlı suda sterilize ediliyorlardı. Aslında hepsinin de buna gerçekten ihtiyacı vardı. Bir esirin anlatımı ile "Sert bir fırça kılları gibi dik ve karışık bıyıkları, birbirine karışmış sakalları ve otlar içinde kalmış saksılar gibi kulakları örten uzun saçları" bulabildikleri kırık aynalarda adeta onlara isyan ediyordu. Yanık yüzlü ve donuk gözlü bu çâresiz insanlar elbette temizliğe ve hastalıktan korunmaya karşı değillerdi. Ancak, kendisi de Seydibeşir'de esir kalan İzmirli **Âsım İsmet'in (Kütük), "İki Fıçı"** hikâyesinde anlattığı gibi, özellikle herkesin gözü önünde Türkçe "Soyunumuz!" diyerek çırılçıplak soyulup "denize girer gibi" komutuyla hep birlikte kazanlara sokulmayı Türk askeri **"ahlâkî"** bulmuyordu. Üstelik yoğurt gibi koyu, üzeri katranlı sarı mâyinin, bütün vücudu yakan cehennemî ateşine dayanmak da pek kolay değildi. Fakat İngilizler çâreyi bulmuşlar, ya kırbaçlayarak ya da sıcak kumlara yatırarak itiraz edenleri kolayca etkisiz hâle getirmişlerdi. Aslında bu durum onları kendilerine getirmiş, belki de birçoğu **Âsım İsmet** gibi değişen ve biraz düzelen şekline bakarak "ızdırabın da kendine has bir tuvaleti varmış" demekten kendini alamamıştı."* [137]

Bu müellifin hâtırat mâhiyetindeki eserinin arka kapağında şu cümlelere yer vermiş olduğu görülmektedir:

"Mısır'dan dönen Türk esirlerinin birçoğunun kör olması, buradaki baskıların sadece psikolojik değil işkence ve zulüm

137 **Ahmet Altınay- Katran Kazanında Sterilize, İstanbul 2014, sh. 14**

boyutuna vardığının da delili olarak ileri sürülebilir. Özellikle bazı Ermeni doktorların tedavi maksatlı olarak kendilerine gelen Türk esirlerin gözlerinin kör edilmesi operasyonunda rol aldıkları da açıktır. Bu olay ilk kez 28 Mayıs 1921 Cumartesi günü yapılan TBMM'nin 37'nci oturumunda Edime Milletvekilleri **Faik** *ve* **Şeref Beyler** *tarafından gündeme getirilmişti. Bu iki milletvekilinin önergesinde, "Mısır'da bi'l-intizam, İngilizler'in ilâçla temizleme bahânesiyle yeterli miktardan fazla krizol banyosuna sokarak gözlerini kör ettikleri 15.000 vatan evladının üzerinde tatbik edilen bu cinâyeti, önceden tasarlayarak uygulayan İngiliz doktorlarla garnizon komutanı ve subayların suçlu ilân edilmelerini" teklif ediyorlardı.*

İşte bu kitapta, vicdan ve vazife duygularına sâhip bedbaht bir şahsın, tesellisi mümkün olmayan dert ve elemlerine şâhit olacaksınız."

Bu ifadeye göre Seydibeşir'deki kampta esir tutulan bütün Türk askerlerinin bu yüzden gözleri kör olmuş imiş. Çünkü Medine müdâfîleri on beş bin kişi idiler. Bu iddiayı bazı târihçi profesörlerin televizyonda da doğru kabul ederek tekrarladığına şâhid olmuşumdur. **Nâci Bey**'le 1980 İhtilâli sonrası ben yurt dışına çıkıncaya kadar temasım olmuştur. O da hâtıralarında bir nebze bu Seydibeşir kampından bahsetmektedir. Böyle bir beyanı olmadığı gibi nezdindeki notlarına bakarken gözlük kullanmadığına ben şâhidim. Esasen böyle bir hareketin kastî olması asla düşünülemez. Binlerce asker havuza hep birden girmiş değiller ki; böyle umûmî bir körleşme mevzubahis olsun. Olsa olsa bir defasında krizol denilen maddenin fazla kaçırılmış olmasından bir iki kişinin gözünde böyle bir arıza mevcud olabilir. Bir kamp müdürü için binlerce âmâyı idâre etmek mi, yoksa gözü gören adamları idâre etmek mi daha kolaydır?! Bahsi geçen müellifin kullandığı işkence tâbiri asla doğru olamaz. Böyle bir şey olsaydı **Nâci Kıcıman** sualim üzerine bundan da bahsederdi. Bu eser bir

sansasyon merakıyla mevziî ve ârizî bir hâdiseyi mübalağa etmiş olmalıdır.

Nâci Bey'e bir gün Başbakanlık Basın Yayın Umum müdürü olarak Ankara'da bulunduğu sıralarda **M. Kemal** ile görüşmesi olup olmadığını sordum. Bana dedi ki:

"- O'nun nezdinde itibarlı arkadaşlarımdan birisi bir akşam beni de dâvetliler arasına yazıvermiş. Bu sebeple sâdece bir akşam O'nun Çankaya'daki meşhur sofrasında bulundum."

"-Neler gördünüz?" diye sordum. Dedi ki:

"-Senin de bildiğin sarhoş sulukları. Hepsi çakır keyifti. Benim bulunduğum gece **M. Kemal Paşa** sofrada bulunanlara birer birer:

"- Tarih benim için ne yazacak tahmin edersiniz?" diye sordu. Hâzirûnun hepsi kahramanlıklarından, dehâsından inkılâpçılığından dem vurarak O'nu göklere çıkardılar."

"- Sana da sordu mu?!" deyince de:

"-Hayır, tahminen masadakilerin yarısına kadar sorduktan sonra:

"-Hayır, hayır. Asla!" dedi. O zaman biri:

"-Peki sizce ne yazacak?" diye sordu. **M. Kemal** çakır keyif bir hâlde:

"- *Bir h.... geldi. Yedi içti ...., geçti gitti.* diyecek." dedi. Herkes önce donup kaldı. Sonra da bunu samimiyete atfederek kısa bir tereddütten sonra:

"- *Yaşa, varol!* sadâlarıyla kadehler kaldırıldı. Ben sana bu kadarını söyleyeyim gerisini sen anlarsın." dedi.

Nâci Kıcıman'ın anlattığı bu vak'ayı teyiden buraya başka bir görgü şâhidinden bir nakli derç edelim:

1936-37 Dersim harekâtında Allah'ın Kürt ırkından yarattığı insanları zorla Türk yapmak için icrâ edilen mezâlimin bir numaralı fâillerinden olan **Sabiha Gökçen "Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti"** ismiyle bir hâtırat yayınlamıştır. Bu hâtı-

ratın editörlüğünü meşhur komünistlerden Oktay Verel ifâ etmiş ve bu eser Türk Hava Kurumu yayınlarından olarak umûm-u efkâra arz edilmiştir. **Sabiha Gökçen** bu eserde ırkan ermeni olduğu hususu hariç olmak üzere icra ettiği zulmü bütün tafsilâtıyla anlatmaya ilâveten **M. Kemal**'in meşhur Çankaya âlemlerine kadar pek çok tafsilâta yer vermiştir. O'nun anlattığına göre Çankaya'da bir keresinde musikişinas **Münir Nureddin Selçuk** da dâvet edilmiş ve orada alaturka şarkılar dinlendikten sonra akıllara ziyan bir vak'a yaşanmıştır ki; **Sabiha Gökçen** bunu bile metbûunun fazileti olarak anlatmak bedbahtlığında bulunmuştur. O vak'a aynen şöyledir:

"... *Nereden nerelere geldik değil mi? Anılar zincirinde **Atatürk**'ün özelliklerine değinmeden geçmek mümkün olamıyor. Evet, ben yine o Türk Müziği Şöleninin verildiği geceye döneceğim. **Münir Nureddin Bey**, gerçekten de üstadlığının bir kere daha kanıtlandığının belgesini sunuyordu okuduğu şarkılarla bizlere. **Atatürk**, O'nu büyük bir hûşû içinde dinliyordu. **Dede Efendiler**, **Sadullah Ağalar**, **Itrî'ler**, **Şevki Beyler** Türk mûsikisinin bu ölümsüz mimarları en güzel yapıtları ile **Münir Nureddin Bey**'in hançeresinden dalga dalga ruhlarımıza süzülüp gidiyor, benliğimizi sarıyordu âdeta konser bitince **Atatürk**, usta sanatçıyı masasına çağırdı. Ona ikramlarda bulundu. İltifat etti. Şunu hemen belirteyim ki, **Atatürk** hiç kimseye lâyık olmadığı şekilde hitap etmez, onu övmezdi. Bunu yaptıysa, bilinmeliydi ki içtenlikle yapıyor, inandığı için yapıyor, gerçekten takdir ettiği için yapıyordur,*

*Vakit epey ilerlemişti ki **Paşa**, **Münir Nureddin**'e dönerek sordu:*

*"- Bir cesâret sınavı vermeğe hazır mısınız **Münir Bey**?"*

***Münir Nureddin Selçuk** hiç tereddüt etmeden:*

"- Elbette efendim." yanıtını verdi.

"- O hâlde şu su bardağını başınızın üstüne koyun bakalım!"

***Münir Nureddin** bardağı başının üzerine yerleştirdi. **Atatürk** silâhını çekti. Etrafı büyük, derin bir sessizlik kaplamıştı.*

*Paşa, silâhını doğrulttu. **Münir Bey**'e baktım. Yüzünde hiçbir korku alâmeti görülmüyordu. Konuklar biraz fazlaca içmiş oldukları ndan böyle bir olayı artık soğukkanlılıkla izleyebilecek durumda değillerdi. Bir kaza olabilirdi. Bazıları ellerinde olmayarak geriye doğru çekilmek lüzûmunu hissettiler.*

*Atatürk'ün parmağı tetiğe gitti ve namludan çıkan kurşun bardağı paramparça ediverdi. Paşa yaşamından memnun, **Münir Bey**'in omuzunu tuttu:*

"-Sizi yürekten kutlarım!." dedi. "Sanatçı olduğunuz kadar tam bir Türk'e yakışır cesâret örneği verdiniz ve tabiî bazılarının söylediği gibi benim de çok içip sarhoş olarak masadan güçlükle kalkanlardan olmadığımı ispat ettiniz.."

*Böylece herkese iki dersi birden vermiş oluyordu. Birincisi hiçbir zaman öyle rivayet edildiği gibi sarhoş olmadığı, ikincisi de her koşul altında son derece iyi bir nişancı olduğu. **Evet, Atatürk elbette her uygar insan gibi içki içer, eğlenirdi.** Hatta bundan hoşlanırdı da. Ayrıca yaşamının bu zevk aldığı taraflarının halkından saklanmasına çok kızardı."*[138]

Çankaya âlemlerine dâir 1961 veya 62 senelerinde yeni İstanbul Gazetesi'nde yazı yazdığı sıralarda çok sarhoş olduğu bir gün **Nizameddin Nazif**'i konuşturdum. O genç bir gazeteci olarak Çankaya'ya çok girip çıkıyordu. İhtimal sarhoşluğu dolayısıyla bana şâhid olduğu öyle çirkin vak'alar anlattı ki; bunları yazmaya fiilen imkân olmadığı gibi yazsam da bu kadarına inanacak fazla bir kimse olmaz zannındayım. O gün bu sözleri **Yücel Hacaloğlu** ve **Gâlip Erdem** de benimle birlikte şâhid olmuştu.

Söz **Münir Nureddin**'den açılmışken bizzat şâhid olduğum bir başka vak'a zikredeyim:

1950'li yıllarda ben Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneği başkanlığı yapıyordum. Bu dernek senede bir defa "**Karadeniz**

---

138 **Sabiha Gökçen**- Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti İstanbul 1982. sh. 363 vd.

Münir Nureddin Selçuk Bey
(1900-1981)
Bendenize hediye etmiş olduğu fotoğrafı

Gecesi" adıyla bir gece tertip eder hemşehrilere bu gecede bir yemek ziyâfetinden sonra horon vesâire gösterilerde bulunulurdu. Bütün bu gecelerde mikrofonun başında **Rükneddin Resuloğlu** adında bir zât bulunurdu ki; O da Trabzonlu olmamakla birlikte Trabzon Erkek Lisesi mezunuydu. Doktor olan babası yatılı olan bu lisede vazifelendirildiği için O da bu liseden mezun olmuştu. Lâkin kendi ifadesiyle oldukça tembel bir talebe olduğundan bu mektebi her sınıfta iki sene okuyarak güçlükle bitirdikten sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştu. Bunu da bitirememiş, hayata atılarak Karaköy'deki Melek Han'da Ulaş Nakliyat Şirketi adıyla bir şirket kurmuş nakliyat işleriyle meşgul olmaktaydı. 1956 senesinde yapılacak olan Karadeniz Gecesi için kendisiyle bir ön görüşme yapmak için oraya gitmiştim. Tesadüfen **Münir Nureddin Selçuk** Bey de oradaydı. Lâf nasıl olmuşsa **M. Kemal Paşa**'ya intikal etmişti. **Münir Nureddin**'in O'nun hakkındaki pek çok târizkâr sözüne şâhid oldum. O bu târizleri esnasında İzmir suikasdi hâdisesine temas ederek orada idam edilen şahısların **M. Kemal**'e muhalif olmaktan başka bir kusurları olmadığını söyledi ve O'nun icraatı hakkında çok ağır sözler söyledi ki; bunları burada nakle imkân yoktur. Yalnız bu târizlerin sonunda **Rükneddin Resuloğlu** belki de ithamları hafifletmek için şimdi bile birçok-

larının yaptıkları bir taktikle bütün olup bitenlerden mes'uliyetin **M. Kemal Paşa**'dan ziyâde etrafına toplanan güruha âid olduğunu söylemesi üzerine kabahatliyi tâyin etmek için aralarında bir münâkaşa zuhûr etti. Sonunda **Rükneddin Resuloğlu, Münir Nureddin** Bey'e hak vererek yaşadığı bir vak'ayı şöyle anlattı:

"-Ben" dedi. "Tembel bir talebeydim. Hukuk Fakültesi'ni bitiremedim. Birinci sınıfta Hukuk-u Esâsiye hocamız **Mahmud Esad Bozkurt** bu dersin imtihanında bana şu suali sordu:

"-Sevr Muâhedesi'yle Lozan Muahedenâmesi'ni mukayese ederek anlat!"

Böyle bir mukayese **M. Kemal Paşa**'nın Nutku'nda sayfalar dolusu yapılarak Lozan'ı makbul göstermeye çalışılmış olduğundan bilmem **Rükneddin Resuloğlu**'nun haberi var mıydı?!

O sözlerine şöyle devam etti:

"- Ben bu iki muâhede hakkında da hiç bir şey bilmiyordum. Ne anlatacaktım. Sadece kulak dolgunluğu olarak o zaman bir slogan hâlinde söylenegelmekte olan şu sözden haberdardım:

"Sevr ölüm Lozan hayattır!"

Bu sebeple önce "*Sevr ölüm!*" dedim. Arkasını getiremedim. O dersten çakacağımı düşünerek hüzünlendim. Bir şeyler söylemiş olmak için "*Evet, Sevr bir fâciadır. O milletimiz için bir ölüm fermanıdır.*" dedim. Biraz sustuktan sonra "*Lozan, o hayattır. Sevr'le mukayese edilir mi ?!*" dedim. Başka söyleyecek bir söz bulamadım. Gayr-i ihtiyârî ağlamaya başladım. Bu ağlamam o dersten çakmak endişesiyle olduğu hâlde bunu anlamayan veya anlamak istemeyen **Mahmud Esad Bozkurt** benim gözyaşlarımı görünce haykırdı:

"- Türk genci! Bu tahassüs (duygulanma) bana yeter! Bir şey söylemene gerek yok! Sana pek iyi veriyorum." dedi. **Kemal Paşa**'nın etrafındaki insanlar hakikaten böyle ebleh adamlardır." dedi.

Böylece münakaşa **Münir Nureddin Selçuk**'un galebesiyle bitmiş oldu. O zaman **Sabiha Gökçen**'in hâtıratı ortada olma-

dığı için ben Osmanlı Müzika-i Hümâyûnu'ndan mûsikişinaslığa başlamış olan **Münir Nureddin**'le ilgili olarak Çankaya'da yaşanan hâdiseden habersizdim. O'nun sözleri benim bugünkü hatta o günkü hissiyatıma mutabıktı. Bundan dolayı kendisi hakkında takdirkâr sözler söyledim ve O'ndan bir fotoğrafını rica ettim. O da bana bir konseri esnasında çekilmiş olan fotoğrafını hediye etti. **Münir Nureddin Selçuk**'la bir daha karşılaşmadım. Sadece Şan Sineması'nda tertiplediği seri mûsiki icraatlarına katılarak kendisini uzaktan müşâhede ettim.

Kemalistlerin böyle **Rükneddin Resuloğlu**'nun anlattığı tarzda bönlüklerine ben de birkaç defa şâhid olmuşumdur ki; onlardan bir ikisini burada nakletmek isterim:

Kemalist geçinenlerin çoğunun O'na muhabbeti olmadığı hâlde sırf din karşıtlığı davası için samimiyetsiz bir sûrette kemalist geçindiklerine çok şâhid olmuşumdur. Burada bunlardan birisini anlatmak isterim:

1950'li yıllarda Yeni Câmi'nin Mısır Çarşısı'na muttasıl medresesinde "**M. Kemal Derneği**" adıyla bir dernek vardı. Bunun başkanı da **Muhtar Kumral** adında bir muallimdi. Nerede dinî bir tavır görürse "**irtica**" olarak değerlendirir ve gazetelere beyanat verirdi. Zannedersem İktisat Fakültesi'nde okuyan **Hüseyin Sağıroğlu** adında kemalistlik tavrında O'ndan geri kalmayan bir genç günün birinde bu derneği ele geçirerek aynı yolda bâtıl hizmetkârlığı yapmaya başladı.

1960 askerî ihtilâli olduğunda da masa üstü heykelleri yaptırarak bunları o baskı rejimi esnasında esnafa emri vâkî ile satmaya başladı. Radyolar sabahtan akşama kadar **M. Kemal**'i yücelten (!) **Behçet Kemal** tarafından okunan şiirlerin bıktırıcı bir tekrarıyla kemalist atmosferin baskısı altında herkes bir heykelcik alarak masasına koymak mecburiyetinde kalıyordu. **Hüseyin Sağıroğlu** gazetelere beyanat vererek bu heykellerin parasıyla Çamlıca Tepesi'ne **M. Kemal**'in bir büyük heykelini yaptıracağı-

nı ve bu heykelin Çanakkale Boğazı'ndan giren gemilerden bile görüneceğini söylüyordu. Tabî bu bir aldatmacaydı.

Benim **Rıza Nur**'un hâtıralarını Garanti Matbaası'nda bastırdığım sıralarda O'nunla burada sahte kemalistliğini gösterir bir şekilde karşılaştım. Matbaa müdürü **Fevzi Sevgili**'nin odasına dik bir merdivenle çıkılıyordu. Masası hemen bu merdivenin karşısında olduğu için gelenleri görebiliyordu. **Hüseyin Sağıroğlu** burada "**Kemalizm**" adında **Muhtar Kumral**'ın çıkarmaya başladığı dergiyi bastırıyordu. Son sayısı önüne konulmuş O'na bir göz atıyordu. Masaya eğildiği için arkadan gelen beni görmemişti. Bu dergide "**M. Kemal'in Anısı**" isimli bir makalede "**anısı**" yerine "**anası**" diye çıkmış. Bir vâveylâ kopardı. Matbaa sahibi:

"- Basmadan önce tashihçi arkadaşınız gördü. Benim kabahatim değil. Ben sizin yazılarınızı okumuyorum. Anısı mı anası mı olacağını nerden bilebilirim." Karşılığını verince O:

"- Ulan bunun anısına da anasına da ...." diyerek suntürlu bir küfür savurdu. Ben bunu işitince omzuna vurdum. Dönüp beni görünce pancar gibi kıpkırmızı oldu. O'na dedim ki:

"- Hani sen üniversite kantininde:

"-Benim iki peygamberim var. Biri dinî biri millî! Dinî peygamberim **Hz. Muhammed**, millî peygamberim **M. Kemal**." demiştin. Şimdi o millî peygamberim dediğin adama sövüyorsun. Bu nasıl iş?!" dedim. Cevap veremedi. Dergiyi matbaacının üzerine fırlatarak merdivenlerden kaçar adımlarla inip orayı terk etti.

27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonra ben Vefâ'daki yurdu terk ederek diğer bir yurdum olan Yıldız'da âdeta inzivaya çekilmiştim. Burada bir arama yapıldı. Aramayı yapan askerlerin başındaki şahıs o gün İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü makamına oturtulmuş olan **Hayreddin** adında bir yarbaydı. Kütüphânemde ne kadar osmanlıca kitap bulduysa bunlarla birlikte şahsî fotoğraflarımı çeşitli eserlerden çıkardığım notlarımı dahî müsâdere etti. Bu arada arama yapan askerlerden biri **Ömer Nasuhî Bilmen**'in

Hukûk-u İslâmiye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu'nu buldu. Üzerinde "**islâm**" kelimesini gördüğü için yanındaki askelere:

"- Bunu da kamyonete koyun!" dedi. Ben kendisine itiraz ederek:

"- Bunu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi basmıştır!" diyerek kitabın kapağındaki buna dâir ibâreyi gösterdim:

"- Olsun, bunu da alacağız!" dedi. O anda hatırıma geldi. O gün **Sıddık Sâmi Onar** kendileri için çok makbul bir adam hatta akıl hocası durumundaydı. Altı cildlik bu eserin birinci cildinin kapağını açarak **Sıddık Sâmi Onar**'ın bu kitap için yazdığı takrizi gösterdim ve:

"- Bak sen **Sıddık Sâmi Onar** Bey'in beğendiği bir eseri müsâdere ediyorsun." dedim. Tereddüt etti. **Sıddık Sâmi Bey**'in yazısına bir göz attıktan sonra:

"- Örfî İdâre Kumandanlığı'na telefon etmem lâzım!" dedi. Masamdaki telefondan Örfî İdâre Kumandanlığı'nı aradı ve karşısındakine şunları söyledi:

"- **Kadir Mısıroğlu**'nun ikamet ettiği yerde arama yapıyorum. Burada bir sürü arapça kitap var. (Arapça dedikleri osmanlıca türkçe kitaplardı.) Fakat bunlar arasında bir de İslam Hukukuna dâir bir kitap var. Yeni yazımızla matbû bir eser. Kitabın başlangıcında **Sıddık Sâmi Onar**'ın bir takrizi var. O'nu müsâdere edeyim mi?" Kendisine her ne söylendiyse bu kitabı geriye bıraktı.

Sıddık Sâmi o adamdı ki; ihtilâl sonrası Beyazıt Meydanı'nda ihtilâlciler lehinde büyük bir miting yapılmıştı. Bugünkü üniversitenin giriş kapısı önüne konulan bir kürsüde çeşitli insanlar ihtilâli destekleyen konuşmalar yapmışlardı. Onlardan biri de **Sıddık Sâmi**'ydi. O hiç unutmadığım şu sözleri söylemişti:

"- Şehidlerimiz bu kadar değildir. Daha pek çok var. Bunların hepsi bir bir ortaya çıkacak." O zaman 28 Nisan hâdiseleri dolayısıyla Çarşıkapı'da **Turan Emeksiz** adında bir talebe kaza kurşunuyla ölmüştü. İktidar aleyhine nümayişlerde ölen tek

insandı. O'nun da hedef gözetilerek atılmış bir kurşundan değil kaza kurşunuyla öldüğü Yassıada mahkemelerine verilen otopsi raporuyla sâbit olmuştu. Fakat **Sıddık Sâmi**'ye göre zâyiat **Turan Emeksiz**'den ibâret değildi.

Bugün **Turan Emeksiz**'in bir heykeli M.T.B.B.'nın önünde dikili durmaktadır. O sırada daha feci bir iftira hasında yer almıştı. İstanbul vâli makamına oturtulan General **Refik Tulga** vilâyet binasının merdivenlerinde gazetecilerle bir hasbihal yaparak Demokrat Parti iktidarının aleyhte nümâyiş yapan gençleri Ortaköy'deki et makinalarında kıyma yaptığı iddiasında bulunmuştu ki; bu çok şâyi olmuş bir yalandan ibâretti. **Sıddık Sâmi**'nin sözleri de O'nun paralelindeydi.

Ben Eskişehir askerî cezaevinde yatarken askerlerden biri ortalıkta görünmediğinde kime sorarsanız:

"- O "**atadan izinli**"dir." diyordu. Ben önceleri bu sözün "**Ata**" soyadındaki bir subaydan izin alınmış olduğunu sanıyordum. Meğer işin aslı başkaymış. Bunu "**Geçmiş Günü Elerken**" isimli eserimde şöyle anlatmışımdır:

"Günün birinde askerin biri kumandanından memleketine gitmek için izin istemiş. İstenilen izin verilmeyince kaçmış. On beş gün sonra dönüp gelince, kumandan O'nu istintak etmiş. Nefer, izinli olduğunu, bu izni de, Ata'dan aldığını söylemiş. Dayak, sopa derken iş anlaşılmış. Güya izni alamayan asker, heykelin önüne gitmiş ve kumandanı da şikâyet ettikten sonra, heykelden izin istemiş ve binnetice memleketine gitmiş. Kumandan ne kadar baskı yaptıysa da, nefer ifadesinde ısrar edince, O'nun aklından şüphe edip, hastahâneye göndermeyi düşünüyormuş ki; vak'ayı **İrfan Özaydınlı** duymuş. Kendisini çağırtmış. Mevcud askerlerin önünde O'nu istintak etmiş. Asker O'na da aynı şeyleri söylemiş. **Özaydınlı** askerin bu ifadesine itiraz edince, asker koynundan bir gazete çıkarmış. Bu gazetede 27 Mayıs İhtilâli'nde ihtilâlci subayların başlarında **Cemal Gürsel** olduğu halde,

AKŞAM

Cesetler, yem makinalarında kıyılıp toz haline getirilmiş

Milli Birlik Komitesi, eski hükümetin cesetleri yok etmek için akla gelmeyecek tedbirlere başvurduğunu, fakat birçok ipuçlarının ele geçirildiğini açıkladı

Kayıp öğrenci velilerinin resmi makamlara başvurması isteniyor

Görsel Anıt-Kabir'de

GÜRSEL YALNIZ 3 İRTİBAT SUBAYI

Anıtkabir'e gidip DP. lileri şikâyet ettikleri ve ihtilâl için izni kendisinden aldıkları yazılı imiş. Bunu gösteren asker:

"- Memleketimizin en akıllı (!..) adamlarının böyle yaptığını görünce, ben de Ata'dan izin isteyip memleketime gittim. Hatta bana izin vermeyen kumandanımı da O'na şikâyet ettim!." demiş.

Şüphesiz yalan olan bu vak'a yalan olarak bile, **İrfan Özaydınlı**'nın hoşuna gittiğinden kendisine bir on beş günlük izin de O vermiş. Bundan dolayı her firar eden için,

"- O Ata'dan izinlidir!.." deniyordu."[139]

Bu durum bana **Mevlânâ** hakkındaki şu vak'ayı hatırlatmıştır:

Şems-i Tebrizi'nin gaybûbetinden sonra bir gün **Mevlânâ** sokaktan geçerken bir sarhoş yolunu kesip:

"- **Mevlânâ** Hazretleri!.." demiş, " Müjdeler olsun ki; Şems yaşıyor!." **Mevlânâ** bu sarhoşun, yalan söylediğini bildiği için hiç bir şey sormadan sırtındaki cübbeyi çıkarmış ve:

"-Buyur, giy!." demiş.

Bu hâli gören müridler:

"- Efendi Hazretleri!. Siz de biliyorsunuz ki, Şems ölmüştür!. Şu yalancıya ne diye cübbenizi hediye ettiniz!." deyince **Mevlânâ** şu karşılığı vermiş:

"- Siz, benim O'na inandığım için mi cübbemi giydirdiğimi sandınız!. Bilâkis, ben de biliyorum ki; yalan söylüyor. Cübbemi yalanına bahşiş olsun diye verdim. Söylediği doğru olsaydı canımı vermem gerekirdi!.."

Bir diğer vak'ayı da vatancüdâ olarak yaşamakta olduğum Londra'da yaşadım. İngilizler'in devlet arşivi olan Foreign Office'de çalışma yapıyordum. Önce **Sultan Vahideddin** dosyasına baktım. Oradaki bazı evrakın fotokopilerini aldım ki; bende mahfûzdur. Sonra **M. Kemal Paşa**'nın dosyasını istedim. Gelen dosyanın içinde sadra şifa hiçbir evrak yoktu. Tabii O'nunla ilgili

---

139 **Kadir Mısıroğlu**- Geçmiş Günü Elerken, C.II, İstanbul 2015 sh. 245

evrakı ketmettikleri düşüncesine kapıldım. Sonradan bu durumu anlattığım bir sohbette arkadaşımız **Mustafa Bilge** dedi ki:

"- O dosyayı ben de getirtip inceledim. İçinde ciddi bir şey olmadığını görünce şikâyette bulunmak üzere ofisin müdürüne çıktım ve:

"- **M. Kemal Paşa** ile ilgili evrak bu dosyadakinden ibâret olamaz. Bunların açıklanması yasak mı ?" diye sordum. Müdür bana şu cevabı verdi:

"- Hayır, yasak değil. O dosyada pek çok ehemmiyetli vesâik vardır. Fakat biz kaldırdık."

" -Neden?" diye sorunca da çekmecesinden bir kâğıt çıkardı. Bu bir resmî evraktı. Lâkin üzerine bir dolmakalem boşaltılarak iptal edilmişti. Bunu göstererek dedi ki:

"- Bunu sizden biri yaptı. Vesika okunamaz hâle geldi. Bu hâdiseden sonra biz de o dosyadan ehemmiyetli vesikaları çıkardık."

Evet, müdürün sözleri böyleydi. Fakat ben inanıyorum ki; o dosyaya yine de bazı evrakı baştan itibaren koymamışlardır. Zira ben Londra'da yaşarken **Lord Gürzon**'un hâtıralarının peşine düştüm. O'nun anlattıklarıyla yazılmış olan bazı kitaplar elde etmiş olmama rağmen şahsî evrakını görmek arzusuna kapıldım. Bu maksatla araştırmalarım sonunda O'nun evrakını Londra'daki **Beaverbrook Faundation** araştırma merkezine verilmiş olduğunu öğrendim. Buraya **Lord Gürzon**'un evrakını görmeye gittiğimde bana denilen şu oldu:

"- Bu evrak henüz tasnif safhasında olduğundan araştırmalara açılmış değildir. Göremezsiniz." Adamların benim türk olmamdan dolayı bu cevabı verdiklerini düşünerek British Museum'da şark yazmaları mütehassısı olup islâmiyeti kabul etmiş bulunan bir ingilize müracaat ettim. O'ndan benim yapamadığım araştırmayı yapmasını rica ettim. O'na da aynı cevabı vermişler. Fakat bana dedi ki:

"- Ben bir hata yaptım. Oraya Müslümanlığı kabul ettikten

sonra aldığım isimle müracaat ettim. İhtimal İslâm'dan evvelki ismimi kullansaydım farklı bir cevap alırdım." Kendisi ingiliz olan dolayısıyla İngilizler'i çok iyi tanıyan bu arkadaş kendi ırkdaşlarının huyunu bildiği için bana şunu da söyledi:

"- Burada siyâsî bir hâtırat yazan şahısların bu hâtıraları basılmadan evvel entelijansiyasının kontrolünden geçer. Devletin siyâseti icabı ifşasında mahzur görülen bir husus mevcud ise o sansür edilir. Fakat böyle bir kontrolden okuyucuların haberi yoktur."

Bu sözün doğruluğu ben orada yaşıyorken ortaya çıkan bir hâdise ile sâbit oldu. İngiliz entelijansiyasından emekli olmuş **Peter Wright** isimli şahıs Avusturalya'ya yerleşmiş ve orada "**Spy Catcher**" adıyla hâtıralarını kaleme almıştır ki; bu kitap ihtimal böyle bir kontrolden geçmediği için İngiltere'ye girmesi yasaklanmıştı. İrlanda'da bir gazete bunu tefrika ediyordu. O gazetenin de İrlanda dışında satışının yasaklandığını gazetelerde gördüm.

1980 İhtilâl'inden evvel ilân edilmiş olan Örfî İdâre zamanında evlerde yasak kitap araması için bir kampanya başlatılmıştı. Bu sırada bu aramayı yapanların câhillikleri sebebiyle pek çok fâciâlar yaşanmıştı. Bunlardan birini burada nakledeyim:

Kemal Akdemir adında emekli ziraat mühendisi bir ahbabım vardı. Bu zat Heybeli Ada'da otururdu. Kendisinin anlattığına göre evinde arama yapıldığında, bir kaç elyazması Kur'an-ı Kerim'i diğer birçok kitap meyanında bir çuvala doldurup almışlar. Adamcağızın,

"- Bunlar Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an suç olur mu?!» yolundaki itirazını dinleyen olmamış. Arama ekibinin başında bir bahriye yüzbaşısı varmış!.

"- Bunlar dediğin gibi Kur'ansa geri alırsın!.. Üzülme!." diye O'nu güya teselli etmiş!.

Kur'ana yapılan hürmetsizlik bir yana, giden kitaplar da geri gelmemiş.

Sonradan bu vak'ayı aydınlatan bir başka mesmuatım oldu.

O sırada Osmanlıcaya vâkıf olan bir albay evlerden müsâdere edilen kitapları inceleyerek bunlar hakkında rapor tanzim ediyordu. O zat sonradan emekli olarak İlim Yayma Cemiyeti'nde çalışmaya başlamıştı. Bir gün bana dedi ki:

"- Ben müsâdere edilen kitapları incelerken Heybeli Ada'da bir ziraat mühendisinin evinden müsâdere edilmiş kitaplar arasında üç-dört tane Kur'an-ı Kerim gördüm. Bunları "**gerici eser**" diye müsâdere edip diğer bazı kitaplarla birlikte çuvallara doldurulmuştu. Bunu görünce **Fâik Türün Paşa**'nın huzuruna çıktım ve kendisine:

"-Paşam evinizde Kur'an-ı Kerim var mı?" diye sordum. Paşa'nın:

"- Pek tabiî!" cevabını vermesi üzerine:

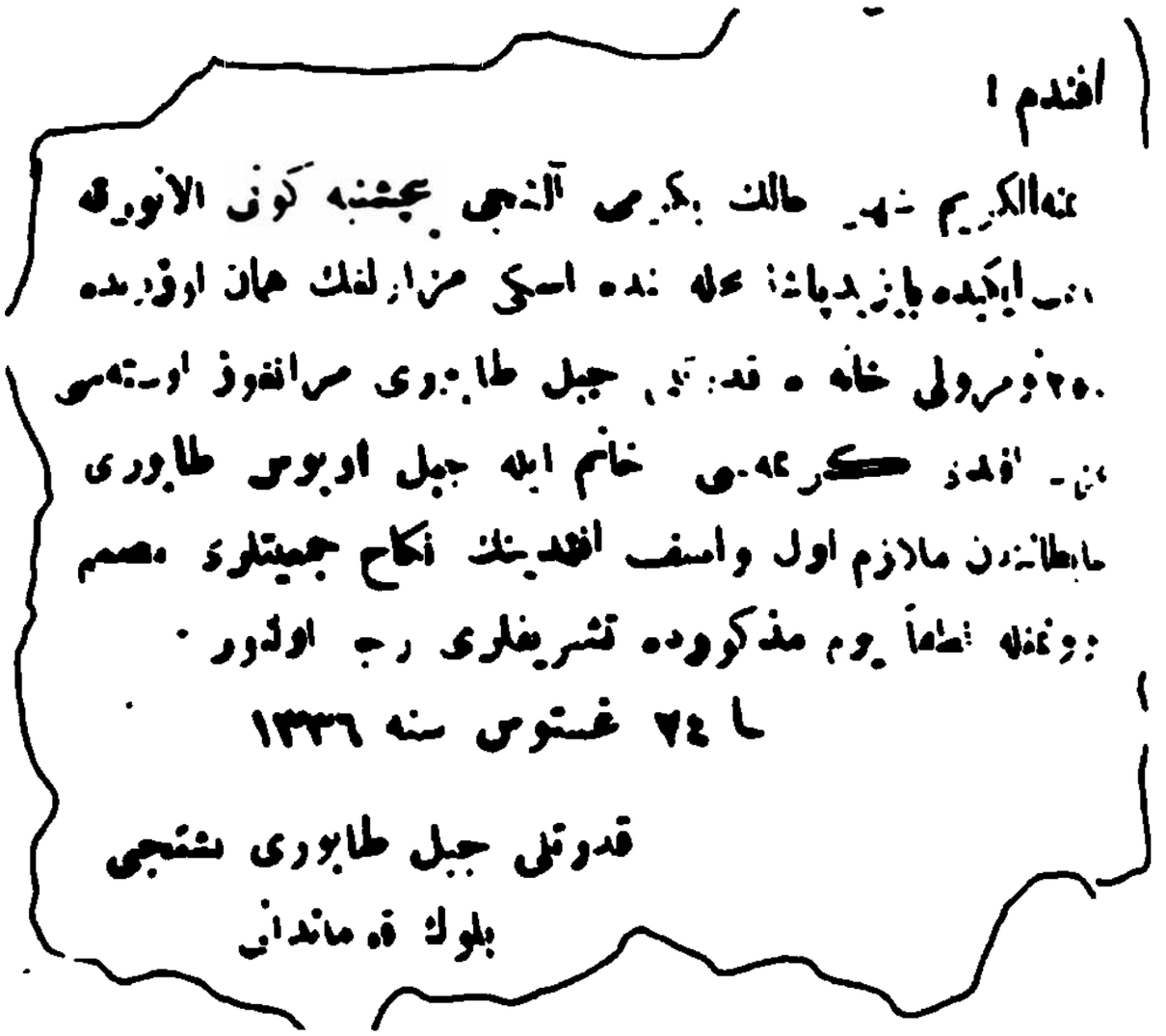
"- Bu akşam evinize geliyorum. Onları müsâdere edeceğim." dedim. Hayretle:

"- Bu ne demek?!" diye sorunca olanları anlattım. Bunun üzerine:

"- Böyle aramalara Kur'an-ı Kerim'i tanımayacak kadar câhil olan subayları göndermeyelim." dedi ve bu hâdiseden üzüntülerini belirtti.

O günün ordusundaki din aleyhtarlığının derecesinin anlaşılması için bir vak'a zikredeyim. Benim kayınpederim **Abdullah Vâsıf Aydınarslan** talebeyken Yunan Harbi'ne iştirak etmiş İstiklâl Madalyalı bir gâziydi. Gerçek bir Osmanlı askeri ve şeyh evlâdı olan (babası nakşi şeyhlerinden olup Konya'nın musalla mezarlığında medfun **Hacı Mustafa Nur**'du) merhum kayınpederim âileden dinlediğim menkıbelerine göre mutasavvıf bir şahsiyetti. Aslen Dağıstanlı olup Erzurum'da doğmuş bulunan kayınvâlidem **Huriye Aydınarslan**'la 1926 senesinde evlenmişti. Bende mahfuz olan düğün dâvetiyelerinde şâyân-ı hayrettir ki; gelinin adı yazılı değildir. Bu o günün şartlarında ayıp sayılıyor ve evlenecek kız "*falanın kerimesi*" sûretinde zikrediliyordu. Bu

durum bu gün kadın hakları denilerek kadınların iffet ve mahremiyetlerinin ortaya dökülmüş olmasıyla nereden nereye gelmiş bulunduğumuzu ibretli bir şekilde görülmektedir.

افندم !

بنه الكريم بهر حالك بكرى آلتنجى پجشنبه كونى الاوره
بنى ايكيده بايزيد پاشا محله سنده اسكى مزارلغك همان اوزرنده
٢٥٠ نومرولى خانه ده قدرتلى جبل طابورى مرانغوز اوستهسى
بنى افندى كريمه سى خانم ايله جبل اوبوس طابورى
ملازملرندن ملازم اول واصف افندينك نكاح جمعيتلرى مصمم
بولغله قطعاً يوم مذكوره تشريفلرى رجا اولنور .

٢٤ اغستوس سنه ١٣٣٦

قدرتلى جبل طابورى بشنجى
بلوك قومانداني

Merhum kayınpederim ile kayınvâlidemin mezkûr düğün dâvetiyeleri

"Efendim,

Bîmennihilkeriym, şehr-i hâlin (bu ayın) yirmi altıncı perşembe günü alaturka saat ikide Bâyezid Paşa Mahallesi'nde eski mezarlığın hemen üzerinde250 numaralı hanede Kudretli Cebel Taburu Marangoz Ustası İzzet Efendi Kerimesi (kızı) Hanım ile Cebel obüs Taburu zâbitanından Mülâzım-ı Evvel (teğmen) Vâsıf Efendi'nin nikâh cemiyetleri müsammen (kararlaştırılmış) bulunmağla (bulunmakla) lütfen yevm-i mezkürde (anılan günde) teşrifleri rica olunur.

fi 24 Ağustos 1336 Kudretli Cebel Taburu Beşinci Bölük Kumandanı"

1930'larda Askeriye'de başlayan "balo" modası üzerine benim kayınpederim bunlara iştirak etmediğinden ordudan atılacağı söylentisi üzerine bir baloya hanımıyla kerhen ve mecburen katılmış. Kayınvâlidemi başörtülü gören bir paşa sarhoş olarak yanına gelip O'nu dansa kaldırmak istemiş. Merhum kayınpederim paşanın elini iterek karısını oradan alıp eve dönmüş. Bu hâdise üzerine ihraç edilmek üzere aleyhine dava açıldı. Merhum muhitinde çok sevilen bir insandı. Askerliğe âşık ve Milli Mücadele gazilerindendi. Subay arkadaşları O'nun hakkında şu sûretle hüsn-ü şehâdette bulundular. Mahkemede dediler ki:

"- **Abdullah Vâsıf Bey** dansa karşı olduğu için değil hanımı hâmile bulunduğu için paşaya mânî olmaya çalışmış ve O'na karısının hâmile olduğunu bu sebeple nezaketle dans edemeyeceğini bildirdi. Fakat paşa bu sırada şiddetli bir sûrette sarhoş olduğu için bu sözleri dikkate almamış ve **Huriye Aydınarslan**'ı dansa kaldırmak hususunda ısrar etmiştir."

Gerçekte ise böyle bir şey yoktu. Fakat kendisini çok seven alay doktoru bu tarzda sahte bir rapor tanzim etmiş. O'nun subay arkadaşları da kendisini ihraçtan kurtarmak için bu sûretle yalan bir şahâdette bulunmuşlar ve bu sâyede İstiklâl Harbi gâzisi gerçek bir kahraman olan kayınpederimin ordudan ihracını önleyebilmişlerdir. Bu durum 1930'lu yıllarda ordudaki islâmî tavırlara karşı tahammülsüzlüğün ne derecelere varmış bulunduğunu gösteren ibretli bir vak'adır.

Merhum Kayınpederim
Abdullah Vâsıf Aydınarslan
(1896 -1949)

Bilecik askerlik şubesi reisi iken 1949 Yılı'nda vefât edip Şeyh

Edebâli haziresine defnolunmuş bulunan kayınpederim fevkalâde dürüst ve hamiyetperver bir insanmış. Kayınvâlidemin anlattığına göre Bilecik'te her bayram hapishâneyi ziyaret eder ve evinden mahkûmlara yemek getirtirmiş. Bir gün eve geldiğinde askerî üniformasının içinde gömleğinin mevcud olmadığını gören kayınvâlide sorunca gömleğini fakir bir adama giydirdiğini söylemiştir. Evinden yemek getirmeyen askerle karavana yiyen, gece yarısı gidip askerin üstü açık mı diye kontrollerde bulunan bir adamın meslekten ihraç edilmekten ancak arkadaşlarının yalan şahâdette bulunmaları gibi bir yardımı sâyesinde kurtarılabilmiş olması o devrin dinî tavırlara karşı nefretini ifâde eden binlerce vak'adan biridir.

*

Tekrar **Nâci Kıcıman**'a avdet edersek söylemeliyim ki; O eserini ikinci defa tab ederken benden bir ricada bulundu:

"-Benim oğlum," dedi. "**Akgün Han Kıcıman** Ürdün'de büyükelçidir. Bu eserde şeriflerden bir hayli bahsettiğim için oğlum bunu Ürdün kıralına takdim edecek. Zira onlar bu eseri duymuşlar. Ürdün kıralı bunu görmek ve hatta belki de Arapça'ya tercüme ettirmek istemiş. Hem onlara nezâketsizlik olmasın ve hem de oğlum orada itibar sâhibi olsun diye Ürdün ve şerif âilesi hakkında bu esere birkaç senâkar söz eklemek istiyorum."

Kabul ettim. Dikkat edilirse eserin ilk baskısında olmayan Ürdün Devleti ve onun kıralı hakkında senâkar bazı sözler sadece ikinci ve müteâkip baskılarında mevcuddur. **Nâci Bey** ben gurbette iken vefât ettiği için cenâzesinde maâlesef bulunamadım. Allah garîk-i rahmet eylesin!

Tâbi 1980'lerden sonra bu gibi sudan sebeplerle nice subayın re'sen emeli edildiği herkesin mâlûmudur.

AYHAN SONGAR
(1927-1997)

Prof. Dr. **Ayhan Songar**, 1927 Yılı'nda Gönen'de doğmuştur. Zira Kafkas asıllı olan dedesi **Ömer Canbolat Bey** mütâreke yıllarında Gönen'e yerleşmişti. Gönen'de o zaman yüzbaşı babası **Nazmi Bey, Ömer Canbolat Bey**'in kızı **Fevziye Peyman**'la evlenmiş **Ayhan Songar Bey**, bu evlilikten Dünyâ'ya gelmiştir. **Fevziye Peyman Hanım, Sultan II. Abdülhamid**'in vâlidesi **Perestû Kadınefendi**'nin yeğeniydi. Bu sebeple **Ayhan Songar**, Hanedan'la hararetli bir şekilde alâkadardı. Babası **Nazmi Songar**, Türk-Yunan Harbi'ne katılmış bir emekli albaydı. Babasının memuriyeti dolayısıyla ilk mektebe Bitlis'te başlamış müteâkiben İzmir, Afyon ve Balıkesir'de devam ederek 1950 Yılı'nda İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Bir müddet meşhur akliye asabiye doktoru **Mazhar Osman**'ın Bakırköy Akıl Hastahânesi'nde asistanlığını yapmış, 1956 Yılı'nda doçent, 1964 Yılı'nda ise profesör olmuştur.

Ayhan Songar, sosyal yönü çok kuvvetli bir insandı. Sağcı-solcu gözetmeden herkesle samimi görüşen hümanist bir şah-

siyete sahipti. **Celâl Bayar**'dan **Abdülbaki Gölpınarlı**'ya kadar tanımadığı, münâsebette bulunmadığı kalburüstü bir insan yoktu. O'nun için **Necip Fâzıl** da bir değerdi solcu şâir **Oktay Rifat** da.

Meşreben melâmî diyebileceğim bir tavır içindeydi. İhtiyar ve fakir hastalara bedâva bakar, ihtiyacı olanlara üstelik ilâç parası bile verirdi. Fakir ve ihtiyar bir hastasını tedâvi ederken O'nun hürmetle eğilip elini öptüğüne şâhid olmuşumdur. Bu insânî yönü yanında geniş bir din, târih ve mûsikî kültürüne sahipti. Fotoğrafçılığa ve seyahate bayılırdı. Benim de Cerrahpaşa Psikiyatri Kliniği'nde yattığım sıralarda sayısız fotoğrafımı çekmiştir. Hocalardan merhum **Mahmud Bayram**'dan dinî cihetten oldukça istifade ederdi. Namazını muntazaman kılardı. Muâyenehânesinde gece yarılarına kadar hastalarına bakar, buna rağmen terâvih namazları için çalışmasına ara verirdi. Kendisinden duyduğuma göre söylediği tarih itibariyle yirmi beş seneden beri hiçbir terâvihi aksatmadan cemaatle kılmıştır.

Ayhan Songar Bey eski tarz bir âlim ve münevverdi. Sahasında Dünyâ çapında bir insandı. Benim çocukluğumda Akçaabat gibi bir taşra kasabasında yanlış hareket eden birine:

"- Seni **Mazhar Osman**'a gönderirim." denilirdi. **Mazhar Osman**'ın Anadolu'da bu derecede yaygın bir şöhreti vardı. Denilebilir ki; **Ayhan Bey** şöhret itibariyle **Mazhar Osman**'ı bile gölgelemiş bir insandı. Gece yarılarına kadar çalışmaya devam eder hastaların arkası kesilmezdi. Bir gün kendisine dedim ki:

—"-Hoca, muâyene ücretini artırsan belki hastalardan bir kısmı başkasına gider. Böylece sen de mesâi itibariyle rahatlarsın."

Bana cevabı şu oldu:

"- Hiçbir şey fark etmez. Bu halk ineğini satar yine muâyene olmak için bana gelir." Bu durum mesleğini ibâdet aşkıyla ifa ettiğinin tipik bir misalidir. Üç yabancı dil bilen **Ayhan Hoca** milletlerarası psikiyatri kongrelerinde sunduğu tebliğlerle de millî hududları aşan bir şöhrete mâlikti. Sosyal yönü gâyet

kuvvetli olan **Ayhan Songar** Yeşilay Derneği başkanlığı yanında birçok sosyal kuruluşun kurucuları arasında yer almıştır. Aydınlar Ocağı, Türk Eğitim Vakfı gibi kuruluşlarda takdire şâyân hizmetleri sebkat etmiştir. O'nun kadar her saniyesini değerlendirerek mensup olduğu millete hizmet eden insan çok azdır.

Otuz dört yıl Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri kürsüsü başkanlığı yaptıktan sonra 2 Temmuz 1997 tarihinde mus'âb olduğu prostat kanserinden kurtulamayarak vefât etmiş ve Zincirlikuyu'da defn-i hâk-i ıtınâk olmuştur. Mevlâ rahmet eyleye!

Kadın doğum mütehassısı olan gerçek bir mü'mine **Reyhan Songar**'la evliydi. Bu evlilikten bir tek kız evlâdı Dünyâ'ya gelmiştir. O'na da **Necip Fâzıl**'a muhabbeti sebebiyle O'nun hanımı olan **Neslihan Hanım**'ın adını vermiştir. **Neslihan Hanım** şu anda Paris büyükelçiliğinde bulunan **Ecvet Tezcan** ile evlidir. **Ayhan Bey** üç yabancı dil bilmekteydi. 26 basılı eseri vardır ki; bunların bir kısmı yabancı dillerdedir.

*

Ben, **Ayhan Songar Bey**'le asistanlığı zamanında tanıştım ve O vefât edinceye kadar kendisiyle çok yakın bir münâsebette bulundum. Meşhur **Eşref Edip Bey**, O'nun babasının dayısıydı. **İsmet Paşa**'ya şedid muhâlifti. Bu durum O'nu **Celâl Bayar**'la yakınlaştırmıştı. Muayenehânesinin duvarlarında **Bayar**'la birlikte çekilmiş resimleri vardı. Bir gün kendisiyle sohbet ederken **İsmet Paşa**'nın Afyon'un Altıntaş kazasındaki Yunanlılar'a karşı mâruz kaldığı hezimeti anlatıyordum. **İsmet Paşa**'nın kendi ha-

tasını örtmek için emrindeki subaylardan birini nâhak yere disiplini muhâfaza için idam ettirmiş olduğunu söyledim.[140] Ayhan Bey, bu ifâdem üzerine:

---

140 Bu hezimet-i kahkariye hakkında sayfalar dolusu izahat veren ve İsmet Paşa'nın buradaki dirâyetsizliğini uzun uzun anlatarak yüz yirmi bin kişilik ordudan seksen bininin perişan bir sûrette kaçmasına dâir tafsilât veren Dr. Rıza Nur, daha sonra aynen şöyle demektedir:

"*Açtım ağzımı yumdum gözümü.*

« - Ordu bütün senin aleyhinde. Câhil bir idâre ile bu hâle geldik. Yoksa mağlûp olmazdık. Alimâne idâre isteriz diyorlar. Meclis sana bir şey yapamaz diyorsun. Ben zannederim ki, seni tutar, Meclis'in kapısına asar bile. Bu kahkârî hezimetin mes'ulü sensin.» dedim.

« - Ben yalnız değilim ki, Mustafa Kemal Paşa'nın emirlerini yapıyorum.» dedi.

« - Onu da asarlar.» dedim.

Şafak söküyordu. Misafir olduğum eve döndüm. Yâni beş-altı saat hararetli münakaşa ettik. Hele bir şeye pek kızmıştım. Bunu bana iki zabit pek acıklı bir sûrette anlatmıştı. Sakarya'ya vâsıl olunca İsmet iki genç mülâzımın gösterilen mevzide durmadılar diye idam edilmelerini emretmiş. Bu ceza pek haksız imiş. Çünkü ordu mağlûp olmuş, çözülmüş, herkes kaçan kaçana olmuş. Bunlar da kaçmışlar. Bütün ordu zabit ve kumandanları İsmet'e yalvarıp afvını istemişler. Zabitin biri pek değerli imiş.Sonra tamamiyle mâsum imişler. İsmet dinlememiş, kurşuna dizdirmiş. Diyorlar ki, böyle kurşuna dizdirmek lâzımsa hepimizi, hele evvelâ İsmet'i kurşuna dizmek lâzımdır. Hep kaçtık. Tamamiyle doğru. Bu adam cehaleti ile kırdığı binlerce vatan evlâdı yetişmiyormuş da, üstüne bunları da yollamış. Bunu da acı acı söyliyerek suratına çarptım. Lozan'da birgün bu konuşmaları unutmuş, bana bir kumandanın merhamet tanımaması lüzumunu anlatıyordu. Misâl olarak bu iki zabit vak'asını söyledi ve dedi ki:

« — Mevzilerini terketmişler, idâm edin dedim. Çünkü disiplin meselesi. O vakit orduya bir ders vermek lâzım. Hemen bütün ordu bu zabitlere acıdı. Benden aflarını rica ettiler. Dinlemedim. Dişimi sıktım. İdâm ettim.» Vak'ayı ben unutmuş değildim. İsabet oldu. Bir tarafı tenevvür etmemişti. Şimdi bizzat İsmet tenvir etti. Demek bunu İsmet gözdağı vermek için yapmış. Bunun için iki cana kıyıyor. Bunun da sebebi herkes korkup, kimse sesini çıkarmasın. Demek ona itiraz edip hataları meydana çıkarılmasın, mevkiinden düşmesin diye insandan kurban kesiyor. Hattâ hırsı uğrunda insan O'na serçe gibi geliyor. O, bunu bana Lozan'da kendi kumandanlık meziyetini medih için anlattı. Halbuki bu vaziyet tamamiyle şecaat arzederken merd-i kıpti sirkatin söyler idi. Şimdi azametinden yerlere sığmayan İsmet'i görenler, o zaman, yâni Polatlı'da görmüş olmalı idiler." (Dr. Rıza Nur- Hayat ve Hatıratım, C.II, Frankfurt 1982, sh. 729 vd.)

Ayhan Songar Bey'in çektiği sakallı resmim

"- Bir değil iki subayı idam ettirmiştir. Onlardan biri de benim amcamdır." dedi. O'na sordum:

"- Sen **Rıza Nur**'un hâtıralarını mı okudun?"

"-Hayır, henüz okumadım. Fakat bunu babam söylemiştir." diye cevap verdi.

Ayhan Songar, gözünün gördüğü elinin deydiği herkese mümkün olan yardımı yapmıştır ki; O'nun hayatî ehemmiyeti hâiz bir yardımını görenlerden biri de benim. 1970 senesi Ocak ayında M.T.T.B.'de Harf İnkılâbı üzerine bir konferans vermiştim. Aradan bir müddet geçtikten sonra sağ-sol kavgaları dolayısıyla Örfî İdâre ilân edilmişti. Örfî İdâre'nin öncesindeki 1971 haccında bir vak'a yaşadım. O zaman Beytullah'ın etrafındaki saha tamamen mermer kaplı değildi. Tavafta kullanılan az bir kısım mermer, diğer yerlere çakıl taşları seriliydi. Şüphesiz hac bugünkü gibi kalabalık değildi. **Topbaş** Âilesi hacca kalabalık olarak gittikleri için **Sebilci İbrahim** adında bir gariban o çakıl taşları üzerine seccadeler sererek **Topbaş** Âilesi'ne yer tutardı. Adamcağızın esas işi sebilcilikti. O zaman zemzem şimdiki gibi köşe bucak hazır edilmez, zemzemci denilen bir kısım insanlar bunları kendi kaplarıyla hacılara ikram ederlerdi. **Topbaş** Âilesi'ne zemzem verirken sıra bana gelince O'nun doldurduğu kupayı tekrar tekrar talep ederek beş altı kez içmem üzerine O:

"- Maşallah" dedi. "Zemzeme rağbet iman alâmetidir. Seni tebrik ederim." Sonra beraberimizde olan **Emin Saraç Hoca**'ya demiş ki:

"- Bu delikanlıya söyle kendine dikkat etsin. Dili yüzünden başına bir belâ gelecek. Sabrederse çok ecir alacak."

O zaman Örfi İdâreden bir eser yoktu. Bu söze hayret ettim. Lâkin İstanbul'a döndükten beş altı ay sonra İstanbul 10. Asliye Ceza Mahkemesi'nde bu konferanstan dolayı hakkımda bir dava açıldı. Davaya bakan hâkim rüşvetçiymiş. Avukatlığımı yapan **Mazhar Baytaz**, Kilis asıllıydı. Bu memleketin kaçakçısı boldu.

Bunların davalarına umûmîyetle **Mazhar Baytaz** bakıyor ve bu davalar dolayısıyla hâkime sık sık rüşvet veriyormuş. Bana bir gün dedi ki:

"- Bu hâkim bu davada avukatlık yapmamam için bana rica ediyor ve diyor ki:

"- Bana baskı var. Senin müvekkilini tevkif etmem lâzım. Senin hatırını sayıyorum. Sen bu davadan çekil ki; ben O'nu tevkif edeyim."

Mazhar Bey:

"- O'nu tevkif edeceğine beni et!" diye diretiyormuş. Dava bu minval üzere yürürken Örfî İdâre ilân edildi. Bir gün celsede hâkim:

"- Eskişehir'den bir subay geldi. Bu davaya kendileri bakmak istiyorlar. Belki de dava buradan gidecek." dedi. Hâlbuki ben bu sözleri duymazdan evvel Selimiye'deki askerî savcılıkça ifadeye çağrılmış ve orada **Metin Yurdabak** isimli yüzbaşı rütbesindeki bir savcıdan tâkipsizlik kararı almıştım. Buna rağmen Eskişehir'in bu davaya bakmak husûsundaki şu mâlûmat neyin nesi oluyordu. Böyle bir şey açıkça anayasaya aykırı olduğu cihetle yapılabileceğine ihtimal vermiyordum. Sonradan öğrendiğime nazaran Eskişehir Örfî İdâre kumandanı **İrfan Özaydınlı** İstanbul Örfî İdâre kumandanı **Fâik Türün**'le o zaman "eşgüdüm" denilen müşterek toplantılarda kavga ediyormuş ve O'na diyormuş ki:

"-Sen hep solculara dava açıyorsun. Sağcıları koruyorsun." O da:

"-Sağcıların bir kabahati yok ki dava açayım." diye karşılık veriyormuş. Bu münakaşalar sonunda **Fâik Türün**'e sağcıların da suçu olduğuna dâir bir isbata medar olmak üzere araştırmaya koyulmuşlar. Bir subay göndererek İstanbul'daki M.T.T.B.'nin faaliyetlerini araştırtmış. Burada benim konferansımı görünce bununla **Fâik Türün**'e iddiasını isbat etmek düşüncesine kapıl-

mış.

Fâik Türün'le benim şöyle bir münâsebetim olmuştu. Hâtıralarımda uzun uzun anlatmış olduğuma nazaran bu dava açılmadan önce evimde ve yazıhânemde arama yapılmış ve benim hiçbir şey bulunmamasına rağmen askerî savcılığa çağrılacağım söylenmişti. Ben o zaman faaliyetimi Vilâyet Han'da yürütüyordum. Bu hanın sahibi olan **Hüseyin Cavid Örnekal, Fâik Türün**'le ahbabdı. Her ikisi de Bursalı olmak dolayısıyla eskiden tanışıyorlarmış. **Hüseyin Cavid Bey** benim "**Yunan Mezâlimi**", "**Moskof Mezâlimi**" gibi kitaplarımı alarak **Fâik Türün**'e gitmiş ve demiş ki:

"- Benim handa iki kitapçı kiracım var. Biri **Nâzım Hikmet**'in oğlunun sahibi olduğu "**De Kitabevi**", öbürü de **Kadir Mısıroğlu**'nun "**Sebil Yayınevi**". **Kadir Bey** kirayı gecikerek ödediği hâlde **Nâzım Hikmet**'in oğlunun ayın birinde kiramı aksatmadan verir. Ben hanı aldığım zaman kendisini orada bulduğum için bir şey diyemiyorum. O'na dokunan yok. **Kadir Bey**'in yazıhânesini alt üst ederek arama yapıyorsunuz. Bu ne iştir?! O şu kitapları yazan adamdır." diyerek kendisine târizde bulunmuş **Hüseyin Cavid Bey**, bunu bana anlattıktan on onbeş gün sonra **Fâik Türün** beni aradı ve dedi ki:

"-Bizim arkadaşlarımız komünistlerin davalarına bakıyorlar. Fakat bunlar komünistlerin gençleri nasıl ağlarına düşürdüklerini bilmiyorlar. Kitaplarına baktım. Sen bu işi iyi biliyorsun. Bizim nezdimizdeki hâkim ve savcılarımıza bu hususta bir konferans verir misin?" kabul ettim ve bir gün tesbit ettik. Fakat konferans günü gelmeden Eskişehir'in talebi üzerine İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne celp edildim. Emniyet Müdürlüğü'nde ifade verirken müdürden müsaade alarak **Metin Yurdabak**'ı aradım. O dedi ki:

"-**İrfan Özaydınlı** seninle değil aslında bizimle uğraşıyor. Seni orada görülmekte olan bir davada şâhidmişsin gibi istiyor.

Korkma git. Biz bu meselelerle alâkadar olacağız." Gittim ve tevkif edildim. Sebep olarak şu gösteriliyordu. O konferansta bir tek Talebe Birliği'ne âid teyp vardı. Kamera falan yoktu. **Hüsrev Altınbaşak**'ın adamlarından biri orada vazifeli olmalı ki; bu mahrem teypten bir kopya çıkararak Isparta'ya götürmüş. **Hüsrev Efendi**'nin adamları tarafından bu kaset çoğaltılarak Anadolu'ya dağıtılmış. Bunlardan biri Isparta'da **Ali Şeker** adında biri tarafından kahvede alenen dinlettirmesiyle orada bir dâvâ açılmış. 1402 sayılı Örfî İdâre Kanununa nazaran oradaki mahkeme bu dosyayı Eskişehir Örfî İdâre kumandanlığına göndererek "*Bu sizin bakacağınız bir dava mıdır?*" diye sormuş. Örfî idâre makamları "*Anarşik bir mâhiyeti yok. Tarih itibariyle de eskidir. Biz örfî idârenin ilânına tekaddüm eden üç ay içindeki işlenen suçlara bakıyoruz. Bu dava bizim bakacağımız bir dava değil.*" diyerek geri göndermiş. Şimdi **Fâik Türün**'le kavgasında haklı çıkmak için o dosyayı tekrar geriye istemişler ve beni de İstanbul'dan Eskişehir'e celp için muğlak bir ifadeyle istek yazısında "*ifadesine lüzum görülen*" kaydıyla talepte bulunuyorlardı. Bunları sonradan dosyanın tedkikinden öğrendim. Gerçekten ben tevkif edildiğimin ertesi günü hapishâneye gelen **İrfan Özyadınlı**:

"- Şimdi senin gibi gerici olan paşan seni kurtarsın!" deyince:

"- Kimmiş benim gerici paşam?!" dedim.

"- O'nu sen bilirsin." dedi. Kastı hiç şüphesiz **Fâik Türün**'dü. Bu kanunsuz muameleye karşı **Fâik Paşa** bir şey yapamadı. Ancak ben dört buçuk ay hapis yattıktan sonra **İrfan Özaydınlı**'nın hava kuvvetleri kurmay başkanlığına gitmesiyle tahliye oldum. Dört buçuk ay gayr-i mevkuf olarak mahkeme devam ettikten sonra **İrfan Özaydınlı**'nın mahkemeye yaptığı baskı üzerine yedi sene hapis, yirmi ay Niğde'ye sürgün ve beş sene amme haklarından men cezalarına çarptırıldım. Mahkeme reisi bana haber gönderdi:

"- Biz beraat vermiştik. Fakat **İrfan Paşa** bizi cmekliye sevk etmekle tehdid etti ve en ağır cezayı vermemiz için bize baskı yaptı. Kararımız hukuka aykırıdır. Çünkü O'nun aleyhinde delil yok. Kusuruma bakmasın. Biz askeriz ve itaatle mükellefiz." Dosya temyize gönderilince ben sivil cezaevine intikal ettim.

O sırada oğlum **Mehmed Selman** doğdu. Hanım ziyâretime gelemez oldu. Genç yaşta kaybettiğim bu evlâdımı ilk defa kırkı çıktıktan sonra hapishânede gördüm. Sivilde yatıyorken **Ayhan Hoca, Âsaf Ataseven**'le ziyâretime geldi. Durumu öğrenince bana bir akıl verdi. Psikiyatrik bir rahatsızlık ileri sürersen İstanbul'a naklim mümkün olurmuş. Bu taktiği kullandım ve Bakırköy Akıl Hastahânesi'ne intikalimi sağladım. Burada **Ayhan Bey** ziyâretime gelerek adlî koğuş reisi olan doktorla görüşüp benim üniversite kliniklerinden birinde tedâvi görmem lüzumuna dâir bir rapor vermesini temin ederek beni Cerrahpaşa Kliniğine naklettirmeye muvaffak oldu.

Ayhan Bey'in bana yaptığı bu iyilik ilk değildi. 1960 İhtilâli'nde **Ahmed Çiftçi** adında bir muhâfazakâr arkadışımız vardı ki; O da ihtilâlciler aleyhine bir beyannâme neşretmekten hapsedilmişti. O'nu da Cerrahpaşa Kliniği'ne aynı taktikle intikal ettirerek verdiği raporla kurtarmıştı. **Ahmed Çiftçi** genç bir yazardı. Avrupa Birliği'nin eski adı "**Ortak Pazar**"dı. "**Ortak Pazar**" adıyla bir kitap yazmış ve bunun bir "**Katolik Birliği**" olduğunu söyleyerek Türk siyâsîlerini ikaz etmişti. Aynı şekilde "**Kollektif Liberalizm**" adında bir diğer kitabı vardır. Bu değerli genç çok ekren yaşlarda vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin!

Ahmet Çiftçi

KOLLEKTİF LİBERALİZM

Ayhan Songar Bey ile birlikte Şeyh Nâzım Efendi'yi ziyâretimiz
Ayakta arkada duran Ayhan Bey'in eşi merhume Reyhan Songar Hanımefendi'dir.

Ayhan Bey, beni Cerrahpaşa Psikiyatri Kliniğine intikal ettirdiği sırada benim davam temyizdeydi. Temyiz mahkemesinde bu davaya bakacak hâkimlerden birisi O'nun tanıdığıydı. Benim için kalkıp Ankara'ya gitti. **Servet Sezgin** adında albay rütbesindeki bu tanıdığına benim uğradığım hukûkî haksızlıkları anlatarak kendisinden bu hususta yardımcı olmasını talep etmiş. Ankarada'dan dönüşünde beni aldığı neticeden emin olarak teselli mâhiyetinde sözler söyledi. Fakat albay **Servet Sezgin** verdiği sözde durmadı. Cezam tasdik edildi. Bu sırada Meclis'te af görüşmeleri vardı. Partiler anlaşamıyor ve iş uzayıp duruyordu. Bir gün **Ayhan Bey**'in odasında oturuyordum. İçeriye albay rütbesiyle bir adam girdi. Bu adam **Servet Sezgin**'miş. **Ayhan Bey**:

"- Ooo, albayım ne iyi ettin de geldin. Bak seni birisiyle tanıştırayım." dedi. Ben de ayağa kalktım. Albaya elimi uzattım.

"- Bu senin kendisine yardım etmediğin **Kadir Mısıroğlu**'dur." dedi. **Servet Sezgin** dondu kaldı.

"-Ama nasıl oldu bilmiyorsun **Ayhan**." dedi. Doğrusu O'nun çok sıkıldığını görünce ben odadan çıktım. Sonra **Ayhan Bey** bana albayın söylediklerini anlattı. Demiş ki:

"- Senin baban da askerdi. Askerliğin itaat demek olduğunu bilirsin. **Kadir Bey**'in duruşmasından bir gün evvel **İrfan Özaydınlı** bizi hava kuvvetlerine çağırdı. "*Ya emekli olursunuz ya da bu cezayı tasdik edersiniz.*" diye tehdid etti. Biz askerler askerî ceza kanunundan başka bir şey bilmeyiz. Emekli olsam avukatlık bile yapamam. Onun için senin istediğin doğrultusunda hareket edemedim."

Bu sözler beni Eskşehir'de mahkûm eden mahkeme reisi **Cemil Arıca**'nın sözlerinin aynısıydı. Bütün bunları yazmamın sebebi 1980 İhtilâli'nde yurtdışına çıkmamı kınayanlara bir gerçeği anlatmak içindir. O gerçek de örfî idâre mahkemelerinde adâletin zerresinin bile olmadığı hususudur.

*

Ayhan Bey'in pek çok kimseyle ülfet hâlinde olduğunu

söylemiştim. Bunların bazıları da mesleği dolayısıyla gerçekleşmişti. O sırada **Fahri Korutürk** reis-i cumhurdu. Bir ara O'ndan bahis açılınca bana dedi ki:

"-Doktorların hastalara âid sırları ifşa etmesi hem hukuken ve hem de ahlâken doğru değildir. Hiçbir kimseye söylemeyeceğine dâir söz verirsen sana O'nun hakkında bir şey söyleyeyim." Söz verdim. Dedi ki:

"- **Fahri Korutürk** benim hastamdır. Kendisini uzun yıllar tedavi ettim. Şimdi iyi görünüyor. Bu hastalığa Moskova'da büyükelçiyken yakalanmış. Orada başlayan bir vehimle "*Beni öldürecekler.*" diyerek masaların, karyolaların altına giriyordu. Bana geldiğinde bu durumdaydı. Allah'ın izniyle ben O'nu iyi ettim." Bu sözü duyunca **Dündar Bey**'in saltanatı mâzur göstermek için söylediği sözler aklıma geldi. Evvelce yazdığım üzere O diyordu ki:

"-Hukuk karşısında çocuklar, deliler ve bir de devlet başkanları gayr-i mesuldür. Buna göre bir hükümdarın deli olmasının bir mahzuru yok demektir." Galiba **Ayhan Bey**'in söyledikleri **Dündar Bey**'in fikrini teyid eder bir mâhiyetteydi.

*

Ayhan Bey'in Lâleli'deki yazıhânesi Diyarbekirli **Ferid Bey** adında bir kundura tüccarının mülküydü. **Ayhan Bey**'le görüşmeye gittiğimde O'nunla birkaç kere karşılaşmış ve **Ayhan Bey**'in işini bitirmesini beklerken ahbablıkta bulunmuştum. **Ferid Bey**'in "**Ferid Kunduraları**" adıyla seri ayakkabı dükkânları vardı. Kendisi yaşlı ve umur görmüş bir adamdı. Bir gün bana dedi ki:

"- **M. Kemal Paşa** Çanakkale'den sonra Diyarbekir'deki on beşinci kolordu kumandanlığına tâyin edilmişti. O zaman Hamidiye Alayları bu kolorduya iltihâk etmişti. Gürbüz kürt çocuklarını çok beğenmiş olmalı ki; bu orduyu kullanarak bir şeyler yapmak istedi. O sırada **Bedirhanzâdeler** Diyarbekir'de Kürtçülük yapıyorlardı."

Bu vesileyle ben de bir şey söyleyeyim. Gariptir ki, **Bedirhanzâdeler** kürt değildir. Abbasî hanedanından arap asıllı olup zamanla

kürtleşmişlerdir. Nasıl ki; türk değil kürt olan **Ziya Gökalp** türkçülük yapmışsa onlar da Arap asıllı oldukları hâlde kürtçülük yapıyorlardı."[141]

Bunları söyleyen **Ferid Bey** bir müslüman olarak Kürt ırkçılığı yapmayı doğru bulmuyordu. Sözlerine devamla:

"- Galiba **Bedirhanzâdelerle** anlaşarak onların Diyarbekir'deki köşklerinde bir "**Kürt Kongresi**" toplanmasına vesile olmuştu. Oraya müşâhid olarak yâverini de göndermiştir. Bu kongrede herkes Osmanlı'nın parçalanmakta olduğunu, Kürtler'in kendi kaderlerini bizzat tâyin etmek mecburiyetinde bulunduğunu ve bu parçalardan birinde "**Kürt Devleti**" kurulmasını müdafaa etmişlerdir. Toplantının sonlarına doğru buraya gelen **Şeyh Said Efendi** asabiyet-i diniye ile bu kararlaşmakta olan fikre hücum ederek demiştir ki:

"- Siz nasıl müselmanlarsınız ki bin yıldır beraber olduğunuz müslüman Türk Milleti'ni düşmanlarla boğazlaşmaktayken onları arkadan hançerleyerek bir Kürt Devleti kuracaksınız. Böyle bir ihânetle kurulacak Kürt Devleti'ne lânet olsun! Allah müslümanların birliğini ve barberliğini emretmiyor mu?! Siz Kur'an okumuyor musunuz?! Orada "*Va'tesimû bi hablillâhi cemiâ velâ teferraku*" (Allah'ın ipine yani Kur'an'a hep birlikte sarılın, dağılıp parçalanmayın!) buyur muyor mu?!" dedikten sonra yâverinin önünde **M. Kemal Paşa**'nın ahlâkına dâir de ağza alınmayacak sözler söylemiş. Tabiî yâver bunu **M. Kemal Paşa**'ya intikal ettirmiştir. Benim kanaatim sonradan isyana zorlanmasının asıl sebebi geçmişteki bu hadisedir. Çünkü biliyorsun ki; bir düğünde bir subay gelip orada bir asker kaçağını derdest etmek istemiş. **Şeyh Said Efendi** de albaya:

"- Bu kalabalıkta böyle bir iş yaparsan tatsız hâdiseler cereyan eder. Ben onu sana alıp getiririm." demesi kabul görmemiş. Çıkan münakaşada o subay **Şeyh Said**'i itelemiş, bir rivâyete

---

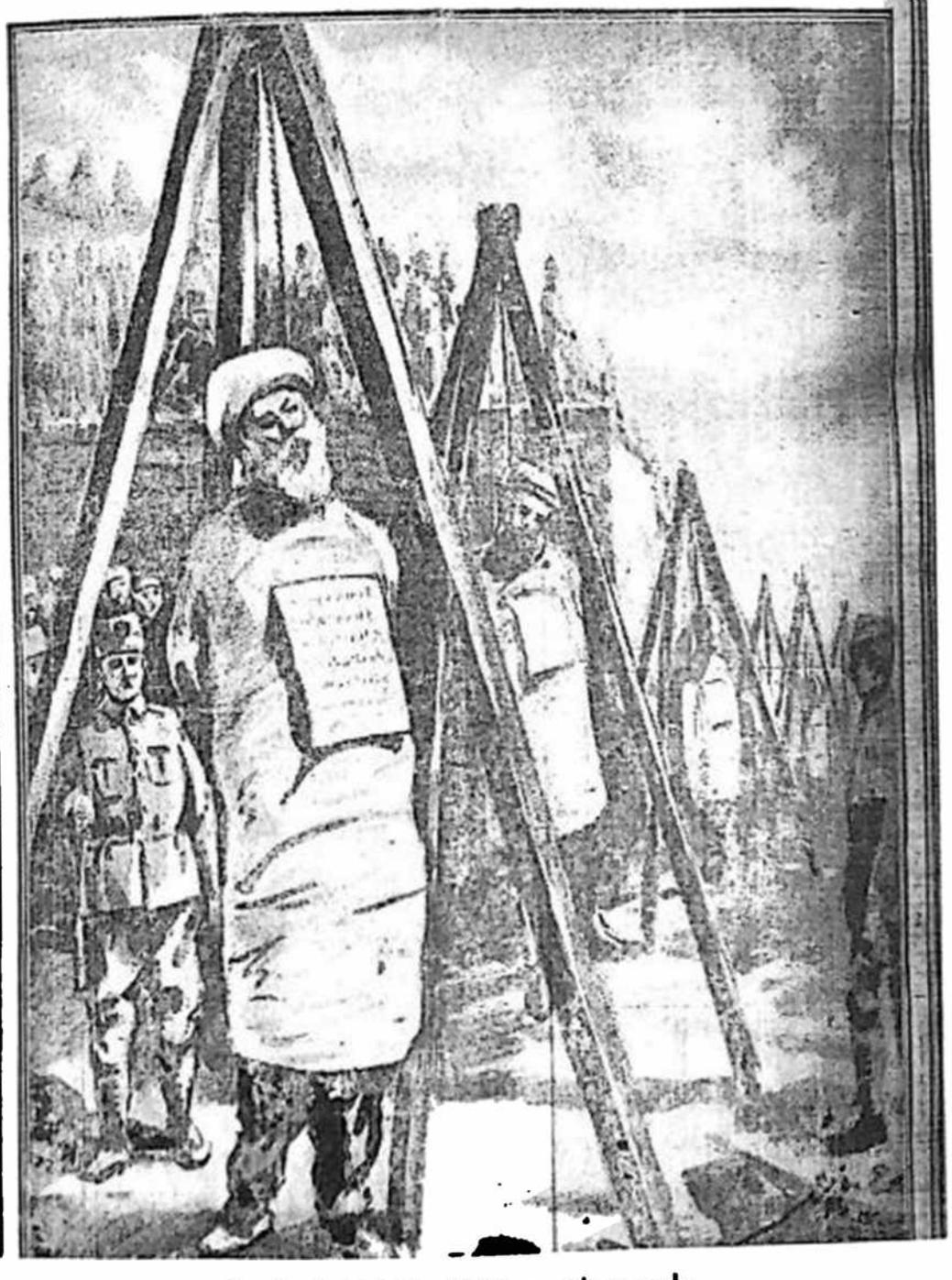
141 Kürtçülük hareketini başlatan Bedirhanzâdelerin kürt olmayıp Abbasî Hanedanı'na mensup olduklarına dâir bkz. Tarih Düşünce Dergisi s.65, sh.16 ve devamında **Dündar Ali Kılıç** tarafından yazılmış olan "**Kürtçülük Hareketini Başlatanlar Kürt Değildi**" başlıklı makale.

رسملی پرشنبه

صاحبی : نجی زاده محمدی

سنه : ۹ - جلد : ۱ | پنجشنبه - ۲۳ تموز ۱۳۶۱ | فیاتی هر نسخه ۵ قروشدر

دیاربکرده اعدام ایدیلن خائن شیخلرك اعدام سهپاسنده کی رسملری

Şeyh Said Efendi idam sehpasında

göre de kendisine tokat atmıştır."

Hâdise böyle başlamış olsa da **Şeyh Said Efendi**'nin isyanı asla Kürtçülükle alâkalı olmayıp tamamen dinî bir mâhiyettedir. Bunu hâdise sırasında gazetelerde yer alan haberler açıkça gösterdiği gibi o devrin adamlarından biri olan **Rıza Nur** da kendisi Türk ırkçısı olmasına rağmen bu gerçeği net bir sûrette ifâde etmektedir:

"*Şeyh Said gayet dindar bir adammış. Medreseler ve tekkelerin ilgâsı, şapka giydirileceği şâyiası bu adamı tehyic etmiş. İsyân etti. Bunu* ***Mustafa Kemal*** *«Kürt millî isyânı ve aynı zamanda irticâ» telâkki etti. Hâlbuki, resmî tahkikat aslâ millî bir Kürt isyânı olmadığını göstermiştir.*

Ben bunu orada İstiklâl Mahkemesi âzâ ve reisliğini eden ***Ali Saib****'e (Ursavaş) de sordum. O da:*

«-Aslâ Kürtlük meselesi yoktur. Sırf dindir.» dedi."[142]

Sonradan Beyazsaray zemin kattaki dükkânıma da gelip gitmeye başlayan **Ferid Bey**'in bu söyledikleri çok alâkamı çektiğinden bu sözleri bir kere daha tekrarlattırarak konuşmasını teype aldım. Bu teyp kasedini 1980 İhtilâli'nde kaçarken Serencebey'de komşum olan **Serhazin Süleyman (Amber) Ağa** Câmii'nin imamı "**Köse İmam**" diye mâruf **Mustafa Efendi**'ye diğer bazı evrakla birlikte teslim ettim. Zira beni yakalamak için evimin aranacağını biliyordum. On bir senelik gurbet mâcerasından dönüp geldiğimde **Mustafa Hoca**'nın vefât ettiğini öğrendim. Âilesinin bu emânetlerden haberi yoktu. Bir türlü bulup bana iâde edemediler. Allah **Mustafa Efendi**'ye de, **Ferid Bey**'e de rahmet eylesin!

Ferid Bey bir gün de bana şöyle bir vak'a anlattı: Vaktiyle amcalarından biri bir cinâyet işlemiş. Dağlarda kaçak olarak yaşıyormuş. Kendisine gönderilen yiyecekleri sardıkları gazetede manşetten bir haber görmüş. "*Düşman Çanakkale'ye saldırdı. Merkez-i hilâfet tehlikede*" Bu gazeteyi kaptığı gibi gece yarısı evine gelmiş ve babasına demiş ki:

---

142 Dr. Rıza Nur-a.g.e. C.III, sh.1165

"-Şu gazeteye bak. Merkez-i hilâfet tehlikedeymiş. Ben askere gitmek isterim. Ancak cinâyet işledim. Beni yakalarlarsa hapse atarlar. Git buradaki şube reisine söyle. Suçumu görmemezlikten gelerek beni askere alıp Çanakkale'ye göndersin. Önünde Kur'ana el basarak yemin edeyim. Sağ kalır dönersem cezamı çekmek üzere kendisine gelip teslim olacağım. Babası yani benim dedem askerlik şubesine gidip bu durumu anlatmış. Askerlik şûbesi başkanı anlayışlı bir adammış. Amcamı Çanakkale'ye göndermeyi kabul etmiş. Ertesi sabah amcam şubeyi gidip teslim olmuş ve kendisine asker elbisesi giydirilerek O'nu Çanakkale cephesine göndermişler. Amcam orada şehid olmuş. İnşaallah cinâyetten doğan günahları afvolmuştur."

Bunu söyleyen **Ferid Bey** şunu da ilâve etmişti:

"-Bizim şark insanı dine böyle bağlıdır. Herhâlde cumhuriyetin ilk yıllarında gördüğümüz zulümler de bu sebebdendir."

*

Bu vesileyle şunu da söyleyelim ki; **Şeyh Said** hâdisesinin Musul meselesine bağlı olarak İngiliz tahrikiyle ortaya çıkmış olduğuna dâir öteden beri bazı Türkçüler tarafından bir iddia ortada dolaşmaktaysa da bu küllihum yalandır. Buna dâir şimdiye kadar yerli veya yabancı hiçbir delil ileri sürülememiştir. Esasen mahkeme safâhatı da O günün gazetelerine aksetmiş olduğu cihetle öyle bir söz orada mevcud olmadığına göre bu bir yakıştırmadan ibârettir. **Şeyh Said** hâdisesinin tamamen dinî ve yerli bir hareket olduğunu inşaallah Allah nasip ederse ileride müstakil bir sûrette yazacağımı burada belirtmek isterim. Ancak O'nunla alâkalandırarak yakın tarihin en kahraman ve meçhul[143] insanlarından biri olan Kırşehir meb'usu **Rıza Bey**'in 1926 senesinde nâhak yere idam

143 Bu büyük şahsiyet hakkında tafsilât edinmek isteyenler şu esere bakabilirler: **Selçuk Silsüpür**- Oğuzlar (Beydili Dili Boyu Cerit Aşireti, Keskin Kuva-yı Milliye Reisi ve Kırşehir Milletvekili M. Rıza Bey -Silsüpür-) Ankara 2009, sh. 329 vd.

edilmiş olmasından da burada bir nebze bahsetmek isterim.[144]

Kırşehir meb'usu **Rıza Bey** de benim aynen **Şeyh Said Efendi** gibi müstakil bir sûrette yazmak istediğim bir şahsiyettir.

Rıza Bey, 1877 Yılı'nda Keskin'de doğmuştur. Buradaki en kalabalık Türkmen aşiretlerinden biri olan Cerit aşiretinin reisi olan bu zât **M. Kemal Paşa**'ya büyük bir hizmeti sebkat etmiştir. Şöyle ki:

M. Kemal Paşa Sivas Kongresini topladığı hengâmda bu kongreye katılanlardan birisi **İsmâil Fâzıl Paşa**'ydı. **İsmâil Fâzıl Paşa** Millî Mücâdele kumandanlarından **Ali Fuad Cebesoy**'un babasıydı. Burada **M. Kemal Paşa**'ya yapmak istediği işlerin askerî bir kuvvete dayanmadan yapılamayacağını kendisinin çocukluk arkadaşı olan oğlu **Ali Fuad Bey**'in Ankara'da 20. Kolordu kumandanı bulunduğunu söylemesi üzerine **Ali Fuad Bey**'le temasa geçilmiş, O da muvafakat etmiştir. Fakat Ankara'da vâli bulunan **Refi Cevad Ulunay**'ın babası **Muhiddin Paşa** buna mümânaat etmiştir. Kolordu efradının pek çoğunun terhis edilmiş olması dolayısıyla **Ali Fuad Bey** vâliye rağmen bu işi gerçekleşmeyeceğini anlayınca vâlinin derdest edilmesini Cerit aşireti reisi **Rıza Bey**'e havâle etmiştir. **Rıza Bey** akşam üzerleri Çankırı istikametinde tenezzühe çıkan **Muhiddin Paşa**'yı bir baskınla ele geçirerek Bo-

144 **Rıza Bey**'in hayatını da geniş bir sûrette ihtiva etmek üzere **Selçuk Silsüpür** tarafından yazılan "**Oğuzlar**" isimli eserde bu iddia şöyle anlatılmaktadır:

"***Rıza Bey**'in bölgede çok güçlü olması ve **Atatürk**'le arasının açık olması düşmanları tarafından fırsat bilinmişti. **Rıza**'nın kayınbabası **Halil Bey** ve **Hacı Bey** gib âile büyüklerinin **Atatürk**'le barış ricalarını **Rıza Bey** kabul etmemiştir ve "Ben kötü bir şey yapmadım. Bu nedenle özür dilemem." demiştir. Bu konuşmaları dinleyen ve **Hacı Bey**'e komşu olan esnaflık yapan Cerit Kale köyünden **Topal Ziya** ve arkadaşları Ankara İstiklal Mahkmesine başvurarak yalancı şâhidlik yapmışlardır. Doğu'da **Şeyh Said** isyanının çıkması bu riyâkâr insanların eline koz vermiştir. Güya **Şeyh Said**'in ayaklanmasını fırsat bilerek Kırşehir ve civarında ayaklanma çıkarıp Ankara'yı basıp devlet erkânını yok etmek, cumhuriyeti kaldırmak için çete kurmak gibi iddialarla **Rıza Bey** 13 Mayıs 1925 Yılı'nda tutuklanmıştır. Çıktığı mahkemede şâhid göstermeyerek sadece suçsuz olduğunu söyleyerek savunma dahi yapmamıştır. 12 Ocak 1926 tarihinde idam edilmiştir.*" denilmektedir. (**Selçuk Silsüpür**- A.g.e. sh 281)

Kırşehir Mebusu
RIZA BEY
(1877-1926)

lu'ya kadar derdest edip İstanbul'a postalamasıyla **M. Kemal** Ankara'ya gelebilmiştir. Bu durumu **Rıza Nur** şöyle anlatmaktadır:

*"Kırşehir mebusu **Rıza** da İstanbul'dan kaçıp gelmişti. Ahbabız. Bu adamı seviyorum. Uzun boylu, kemikli, çatık kaşlı. Türkmen şimali. Babayiğit. Yalnız okuyup yazıyor; fakat yüksek zekâsı, hele Türk'de aslî bir haslet hâlinde olan akl-ı selîmi var. Lâkırdıları hoşuma gidiyor. **Mustafa Kemal**'in pek aleyhinde.*

*Evet **Mustafa Kemal** şahsî birtakım kusurlar içinde: Gece gündüz içiyor, bol ve açık fuhşiyat yapıyor. Hırçın, kimse ile geçinemiyor. **Rıza** gibi herkes de zaten bundan şikâyette. **Rıza Bey** Kırşehir'in eşrafından, çiftlikleri var. Âilesi çok. İsterse beş yüz atlı yapar. Nitekim sonra Yunanlılar'a karşı gönüllü gitti; bin atlı topladı. Bizden evvel **Mustafa Kemal** Sivas'dan Ankara'ya geleceği vakit **Mustafa Kemal**'i kumandan **Ali Fuad** himâye etmiş; fakat vali olan **Refî Cevat**'ın babası **Muhiddin**[145] **Paşa**, İngilizler'in adamı olduğundan O'nu kaldırmak lâzım gelmiş. **Rıza**'ya söylemişler: Beş-on atlı ile gelmiş. Vâli şehirden gezmeye çıkarmış. Çankırı kapısının yanlarında pusu kurmuş, vâliyi yakalayıp götürmüş. Bunun üzerine **Mustafa Kemal** gelebilmiş. Bu adam bu kadar hizmet etmiş ama **Mustafa Kemal** yine O'nun şiddetle aleyhinde. Ağzını açıp neler söylüyor. Zavallıya iftira da edip İngiliz câsusu diyor. Münâsebeti yok. Ben **Rıza**'nın yüreğinin içini öğrendim. Bilakis pek vatanperver. O da bunları işitiyor, **Mustafa Kemal**'in aleyhinde söyleniyor.*

*İş açık **Mustafa Kemal** bu adamdan kendisini de bir gün yakalayıp dağa götürür diye korkuyor; mesele bundan ibâret. O'nu lekeleyip imha etmek istiyor. Cesâret edip yapamıyor da. Çünkü henüz kuvveti yok, kamarilla da teşekkül edememiş. Bu arzusunu o vakit yapamadı ama beş- altı yıl sonra yaptı. Zaval-*

---

145 Bu isim adı geçen eserin ikinci baskısında zuhûlen birkaç kere "**Ferid Paşa**" olarak zikredilmişse de gerek 1968 tarihli birinci baskısında gerekse el yazılarında doğru olarak "**Muhiddin Paşa**" şeklinde kaydedilmiştir.

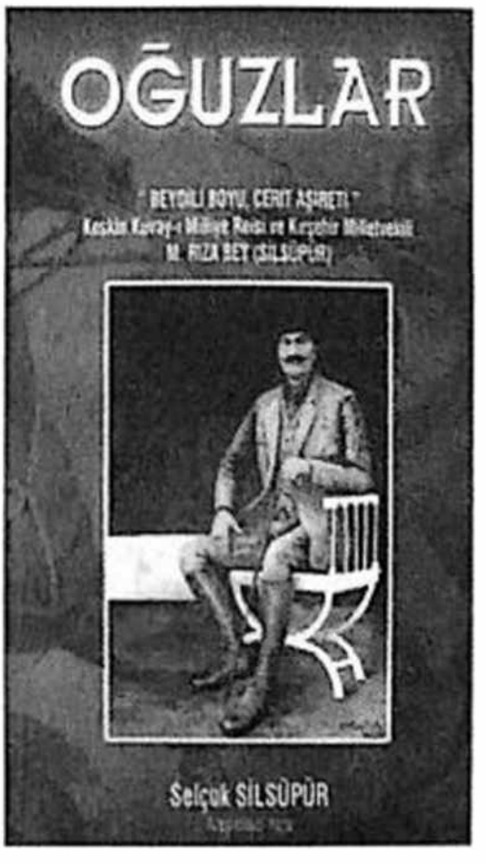
hiçbir sebepsiz darağacında sallandırıverdi. Hâlâ kendisini basmak korkusu altında idi demek."[146]

Rıza Nur, bu meseleye daha sonra:

*"Vâli vekili **Yahya Gâlip** defterdar imiş. Vâli, **Ferid Paşa** taraftarı ve **Refi Cevad'ın** babasıymış. O'nu Kırşehir mebusu **Rıza** yakalayıp dağa kaldırınca **Mustafa Kemal, Gâlip**'i vâli vekili yapmış imiş."*[147] demektedir.

Rıza Bey'in Milli Mücâdele'deki hizmetleri pek bilinmemekle beraber kendisinin kırmızı yeşil şeritli istiklâl madalyası sahibi olmasıyla bu gerçek sâbittir. Bilindiği üzere cephede hizmet edenlere kırmızı cephe gerisinde hizmet edenlere yeşil şeritli istiklâl madalyası verilmiştir. Her iki cephe de hizmet edenler ise böyle kırmızı yeşil şeritli istiklâl madalyası sahibidirler.

Rıza Bey'in idamı için zâhirde gösterilen sebep O'nun **Şeyh Said** isyanını fırsat bilerek kendisinin de Ankara'yı basacağı yolundaki bir iddiadır. Böyle bir şey asla vârid değildir. Ben kendisinin akrabalarıyla görüştüm. Âilenin bildiği O'nun **M. Kemal**'e muhâlif olan ikinci gurupa dâhil olmasından ibârettir. Yeğenlerinden birisi olan **Rıza Silsüpür** bundan yirmi yirmi beş sene evvel Ankara Garı'nda memurdu. O'nu ziyâret ettim. **Rıza Bey**'in babası **Halil Bey**'in O'nun ölümü üzerine mersiyeler yazdığını[148] söyledi ve bana bu hâdisenin

146 Dr. **Rıza Nur**, A.g.e. C. 1, sh. 449

147 A.g.e. sh. 446

148 Bu mersiyeler **Selçuk Silsüpür**'ün adı geçen eserinin 292 ve müteâkip sayfalarında mevcuddur.

İç yüzünü âile efradından öğrenmiş olarak anlatmaya ilâveten oğlunun adresini verdi. Oğlu **Yusuf Ziya Bey**'le telefonda görüştüm. Böyle âileler ürkütülmüş bir kurbağa gibidir. Sığınacak delik ararlar. Ben böyleleriyle çok karşılaşmışımdır. **Yusuf Ziya Bey** bana hiçbir şey söylemediği gibi görüşmeyi de kabul etmedi. Lâkin ben O'nun yeğenlerinden **Rıza Silsüpür**'le Ankara Garı'ndaki odasında dinlediklerimin aynısını Keskinli bir yakın arkadaşımdan da tafsilâtıyla öğrenmiş bulunmaktayım. Bu arkadaşım vaktiyle benimle böyle çıplak gerçekler üzerinde mübâhase eden biri olduğu hâlde şimdi **M. Kemal** meddahlığına soyunmuş bulunduğundan O'nun adını burada zikretmek istemiyorum. Bu şahısların her ikisinden de dinlemiş olduğum gerçek kısaca şudur:

M. Kemal önce Keskin'deki bir Kürt aşireti beyi olan **Veli Bey**'i çağırmış. **Veli Bey** de aynen **Rıza Bey** gibi aşiret mensuplarıyla Yunan Harbi'ne katılmış bir kimseydi. Eski hâtıralar yâd edildikten sonra **M. Kemal Paşa** O'na demiş ki:

"- Neydi o günler... Vatana ne güzel hizmet ettik. Gene böyle bir bâdire olsa aynı adamları toplayabilir misin?!"

Veli Bey akıllı davranarak:

"- Ne gezer paşam!" demiş. "Şimdi herkes bey oldu. Kimse bana itaat etmez." demiş.

M. Kemal Paşa O'nu iltifatlarla geriye gönderdikten sonra **Rıza Bey**'i çağırmış. O'na da aynı suali sorunca bu saf türkmen beyi:

"- O zaman acemiydik. Beş yüz ila bin kişi toplayabildik. Allah öyle bir musibet daha göstermesin. Şimdi olsa değil beş yüz beş bin kişi toplayabilirim." demiş. İşte meselesinin bam teli burasıdır.

Bunun üzerine kendisine sormuş:

"- Ankara'nın emniyetini nasıl görüyorsun?!"

Saf türkmen buna da aleyhinde olacak bir cevap vermiş:

"- Paşa!" demiş. "Ankara'da emniyet mi var! Ben elli yüz kişi ile bu Ankara'yı bassam bir günde teslim alırım.

M. Kemal:

"- Nasıl yaparsın?" deyince anlatmış:

"- İşte faraza beş kişi sana, yirmi kişi Meclis'e gönderirim. vs."

M. Kemal Paşa iltifatlarla O'nu da yola koymuş. **Rıza Bey** evine döndüğünde kapıda iki polisle karşılaşmış. Polisler kendisini zorla karakola götürmüşler ve tevkif edilip hapse tıkılmış. Hakkındaki itham **Şeyh Said** isyanından cesâretlenerek Ankara'yı basmaktan ibâret olmuştur. **Rıza Bey** kendisine **M. Kemal Paşa**'dan af dilemesi hususunda yapılan bütün teklifleri reddetmiş ve Ankara'da 10 Ocak 1926 tarihinde idama mahkûm edilmiş. Bu hüküm ertesi günü infaz edilmiştir.

Allah'tan bu mağdur ve mazlum meçhul kahramana vâsi rahmetler niyaz ediyorum!

جمهوریت

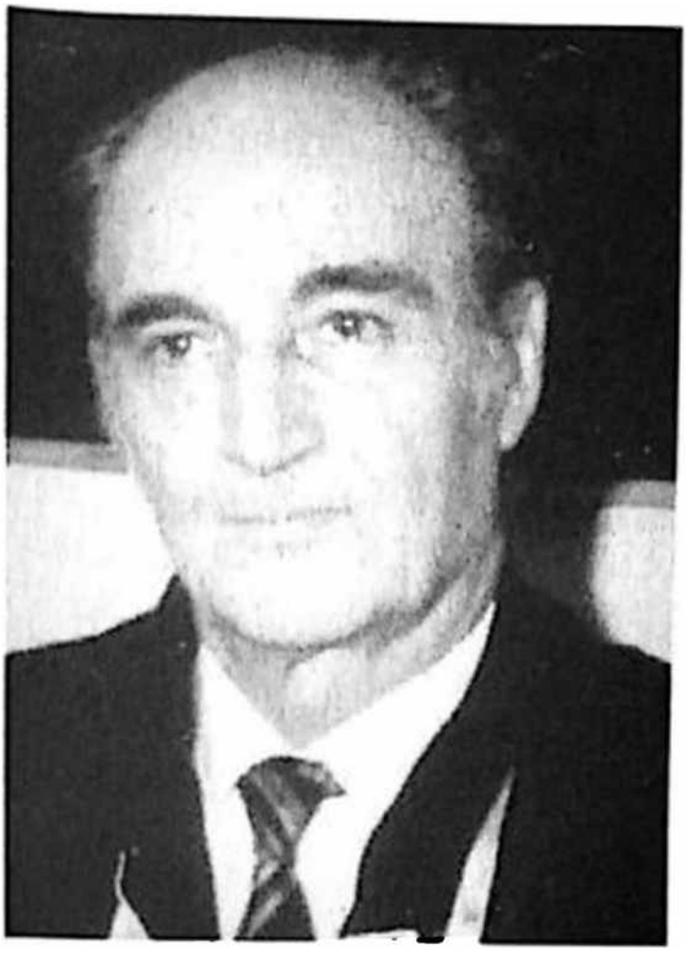
هیئت فسادیه منسوبلری حقنده کی حکم

نافعه وکالتی

تك عرفه سنده

Rıza Bey'in idam hükmüne dâir 11.01. 1926 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yapılan bir haberin başlığı

AHMED FÂRUK ÖZERENGİN
(1919-2001)

Ahmet Fâruk Özerengin, 1919 Yılı'nda İstanbul'da doğmuştur. **Mehmed Abdurrahim Bey** ile **Fatma Nesime Hanım**'ın çocukları olarak **Kâzım Karabekir**'in iki damadından biridir. O'nun **Emel** ismindeki kızıyla evlenmiştir. Elektrik yüksek mühendisi olan **Fâruk Özerengin** mesleği ile ilgili birçok memuriyetlerde bulunduktan sonra üniversiteye intisab etmiş, profesör olmuştur. Yıldız Teknik Üniversitesi İdâre Heyeti başkanlığından emekli olduktan sonra kayınpederinin eserlerinin neşri ile meşgul olmuş ve 2001 Yılı'nda İstanbul'da vefât etmiştir.

*

Benim **Fâruk Özerengin**'le tanışmam garip bir hâdise üzerine olmuştur. Sebil Dergisini çıkarmaya hazırlandığım günlerde **Câfer Tayyar Paşa**'nın Salacak'taki konağı satılmış ve burasını satın alan **Yahya Kiğılı** kendisine ikametgâh yapmak üzere bu konağı yıkarken döşemelerin altından yığınla Osmanlıca evrak çıkmıştı. Bunların ne olduğunu bilemediklerinden bana telefon edip durumu haber verdiler. Gittiğimde bu yığınla ev-

rakın **Kâzım Karabekir**'in el yazısıyla meşhur eseri "**İstikâl Harbimiz**"in bir nüshası olduğunu gördüm. Bu eser hülâsa bir sûrette 1930'larda basılmış fakat dağılmadan matbaadan alınıp Topkapı surlarının dışında yakılmıştı. Sonradan **Sinan Omur** "**Kâzım Karabekir'in Yakılan Eseri**" adıyla bunu basmıştır. Fakat bunun asıl eserin bir hülâsası olduğu görülmektedir. Zira 1960 Yılı'nda **Tahsin Demiray** bu eseri asıl mâhiyetiyle ve hacimli bir sûrette tekrar basmış bu da dava mevzuu olmuştur. Mahkeme "*suç konusu kitabın 3.8.960 tarihinde neşrine başlanmış olması itibariyle altı ay geçtikten sonra 6.2.961 tarihli iddianame ile süresinde açılmayan kamu davasının Basın Kanunun 3 üncü maddesine istinaden ORTADAN KALDIRILMASINA*" karar vermiştir.[149]

Tahsin Demiray bu dava safâhatını "**Müdâfaa**" adıyla bir eser hâlinde yazmıştır. Benim bulduğum müsvedde **Tahsin Demiray**'ın neşrettiği eserin tıpatıp aynı olduğunu görünce bunun ancak bir hâtıra değeri olduğunu düşünerek **Fâruk Özerengin**'e telefon edip durumu bildirdim. O bundan çok memnun oldu ve eseri görmek istediğini söyledi. Kalkıp Topağacı'ndaki evine gittim. Beraber bu müsveddeyi yayınlanmış olan eserle karşılaştırarak kontrol ettik. Müsvedde tıpatıp aynı olunca O'na dedim ki:

"- Bu sizin âileye yakışır. Buyrun size veriyorum." Çok memnun oldu ve **Kâzım Karabekir**'in Erenköy istasyonuna ya-

149 **Tahsin Demiray**- İstiklâl Harbimizin Müdâfaası, İstanbul 1969, sh. 82

kın olan evini yakında müze yapacağını, bu eseri de paşanın el yazısı olması itibariyle oraya tevdi edeceğini söyledi. Kendisiyle koyu bir muhabbete daldık. Bana dedi ki:

"- Ben gençliğimde koyu bir kemalisttim. M. Kemal'in cenâzesine katıldım. Kalabalıktan boğuluyordum. Hatta bir ara ayakkabılarım ayağımdan çıktı. Eğilip almak imkânını bile bulamadım. O günkü sıradan gençler gibi benim de dinle imanla bir alâkam yoktu. Sonra **Karabekir**'e damad oldum. Vefâtına kadar O'ndan dinlediklerimle yavaş yavaş bir uykudan uyanır gibi oldum. Paşa, sâdece İstiklâl Harbimiz isimli eseri yazmış değildir. O'nun daha yayınlanması gereken pek çok eseri var. Fakat bizim bacanak bunların yayınlanmasını doğru bulmuyor."

Fâruk Özerengin'in bacanak dediği **Fevzi Feyzioğlu**'ydu. O benim fakültede okuduğum yıllarda ceza hukuku doçentiydi. Ben de ceza hukukunu O'ndan okumuşumdur. Bütün **Feyzioğulları** gibi dine soğuk bir adamdı. **Karabekir** böyle bir adama kızını nasıl vermiş diye şaşırırdım. Sonra Ankara'da Etimesgut[150] Havaalanı'nda yanan bir uçakta birçok yolcu ile birlikte yanarak vefât etmiştir.

Fâruk Özerengin sözlerine devamla bana dedi ki:

"- Sen bizim için çok kıymetli olan o hazineyi lütfettin. Fakat biliyor musun ki; bunun **Câfer Tayyar Paşa**'nın döşemesi altından çıkması o devirde Paşa'nın nasıl bir baskı altında bulunduğunu yaşadığı vak'aları anlatma imkânsızlığı yüzünden ne derecede bunaldığını gösteren bir hâdisedir. Benim Paşa'dan din-

---

150 Bu kelime de yanlıştır. Aslında bunun aslı "**Ahî Mes'ud**"dur. Birisi Osmanlıcayı yanlış okumuş "**Ahî Mes'ud**" "**Etimesgut**"a dönmüştür. Mâlûm olduğu üzere İslâm'dan evvelki Türk ve Anadolu tarihine itibar cumhuriyetin ilk yıllarına âid bir alâmet-i fârika gibiydi. "**Ahî**"yi "**Eti**"ye tebdil de o zamanın bir modası icabı gerçekleşmiştir. Zira "**Etiler**" mezardan hortlatılmaktaydı. Bugün Ankara'nın Sıhhiye Meydanı'ndak âbidevî alem de Etiler'den kalma tarihî bir hâtıradır. Bir kazıda ortaya çıkmış ve medâr-ı iftihar olmak üzere o meydana rekzedilmiştir.

lediğime göre kendisi İzmir sûikasdinden sonra **M. Kemal Paşa**'nın vefâtına kadar evinden çıkamamış hatta seyyar satıcılar vasıtasıyla kendisine defaatle sûikasd tertip edilmiş. Lâkin emniyetteki sevenleri tarafından ikaz edilerek bir hava almak üzere köşkünün bahçesine bile çıkmaması hususunda ikaz edilmiştir. Bunları da yazmıştır. Daha yayınlanacak pek çok eseri var. Lâkin bizim bacanak bunların neşrini doğru bulmuyor. Evet, O da benim gibi bir hak sâhibi olduğundan ben de yayınlayamıyorum. Onları sana göstereyim. Benden aldığını söylemeden bazı notlar alıp yayınlayabilirsin."

Sonra sözlerine şöyle devam etti:

"- Kayınpederimle bu menkûbiyet esnasında sadece iki dostu ziyaretine gelirmiş. Onları da köşkün kapısından girinciye kadar sivil bir polis kendilerini takip edermiş. Bunlar **Câfer Tayyar Paşa** ile meşhur Yunan kumandanı **Tirkopis**'i esir eden Dadaylı **Hâlid Bey**'dir. Demek ki, Paşa evini emniyette görmediğinden bu kitabın bir müsveddesini de **Câfer Tayyar Paşa**'ya vermiş. **Câfer Tayyar Paşa** da bunu oturduğu odanın döşemesini söktürüp altına koymuş. O devrin hürriyetsizliğini anlamak için bundan daha güçlü bir delile ihtiyaç yoktur sanırım.

Biliyorsun **M. Kemal Paşa**'nın ölümü üzerine **İsmet Paşa** inkılâbın birinci adamı kendisi olması hevesiyle bazı işler yapmıştır. **Kemal Paşa**'nın resimlerini pullardan paralardan kadırıp kendi resmini koydurmaya ilâveten bir de O'nun muhâliflerini meclise toplamıştır. Kayınpederim de bu vesileyle İstanbul mebusu olmuş ve 1944'de meclis başkanıyken vefât etmiştir. O'ndan dinlediğim birçok şey var sana onlardan bir tekini söylersem gerisini öğrenmeye ihtiyacın olmaz diye düşünüyorum. O da şudur:

İsmet Paşa, reis-i cumhur olur olmaz cumhuriyeti ilgâ edip kendi hanedanını kurmak istemiş. Bunun için Dolmabahçe'de yakınlarıyla bir toplantı yaparak oğlu **Ömer İnönü**'yü veliahd

Câfer Tayyar (Eğilmez) Paşa
(1878-1958)

ilân etmek istemiştir. Bunun hazırlıklarını yaparken Alman Harbi zuhur etmiş olduğundan bu emelini gerçekleştirememiş ve Alman Harbi nihâyetinde toplanan San Francisco Konferansı'yla demokrasiye geçiş hususunda icbar edilmemiz üzerine bu emelini gerçekleştirememiştir."

Bundan sonra önüme **Karabekir**'in o târihte henüz neşredilmemiş olan eserlerini koydu. Bunları saatlerce inceledikten sonra oradan bazı istinsahlar yaptım ve bunları Sebil'de ilk sayıdan itibaren **"Kâzım Karabekir'in Hâtıraları"** ismiyle yayınladım. Dikkat edilirse orada **Kâzım Karabekir**'in el yazılarından hiçbir örnek yoktur. Çünkü o tarihlerde fotokopi makinası icad edilmiş değildi. Fotoğraf makinasıyla olabilirdi. Ona da lüzum görmedim. Sebil'in ilk sayısında Hıristiyanlığın resmen kabülüne dâir kapaktan bu neşriyatım üzerine **Câfer Tayyar Paşa**'nın yâverliğini yapmış olan emekli binbaşı **Hidâyet Dönmez** dergimizin idârehânesine gelerek bana **Câfer Tayyar Paşa** hakkında birçok izahlarda bulundu. Bunları yazılı vermesi ricasında bulunmam üzerine de bana Nişantaşı'ndan müteaddid mektup gönderdi. Bunlar bir kitap olacak hacimde olup arşvimde mahfuzdur. Ancak O'nun anlattığı bir vak'ayı burada yazmak istiyorum. O dedi ki:

"- Ben askerlikte **Câfer Tayyar Paşa**'nın yanında bulundum. O'nun Trakya'daki mücâdeleleri esnasında başından itiba-

- Merhum General Cefer Tayyar Eğilmezin hatıratından -

Aklında kalanlar ..

Hidayet Dönmez
16 Aralık 1988

Sentinizde ikamet eden merhumun nerdini herfırsatta ziyaret eder bir kendisi ingilizler Çanakkaleden çekildiktensonra müstakil fırkasiyle,şark hareket etmişti onden evvelde Cemil Cahit devamına alayı ile şarka geçtiğini yollarda haber almıştık.

Cefer Tayyarın kafkas istikametinde fırkasiyle hareketa geçmesi bütün kişilere bir ümit ve ferahlık vermişti gerçi meşhur Galiçalı şevketle fırkasiyle bağdat istikametinde mumaile doğru ilerliliyorda (kel ali bu fırkanın ismi var cismi yok bir mubaydı) Galiçalı şevket çok sert ve tehlikeli bir adamdı hiç şakası yok olarak tanınırdı. istanbulu olarak biliniyorda.

Cefer tayyar Çanakkalede hindenburg hatlarını tama etmiş bu fırkayla bir işin yapmıştı cefer tayyar cesaretiyle ve temiz ahlakıylede temayüz etmişti bu birliği

Hidâyet Dönmez'in bize gönderdiği eski ve yeni yazılarla yazılmış mektuplarından birer örnek

ren beraberdim. Emekli olduktan sonra da dostluğumuz devam etti. Ben kendisini hâtırat yazmaya teşvik ettim.

"- Ben söyleyeyim, sen yaz!" dedi. Günlerce birlikte çalıştık. O söyledi, ben yazdım. Hâtırat ortaya çıktı. Lâkin

bunu basacak birini bulamadan Paşa'nın evine hırsız girdi. Gariptir ki; bu hırsız sâdece hâtıratı çaldı. Sağda solda ne ile meşgul olduğumu soranlara:

"- **Câfer Paşa** hâtıralarını dikte ediyor, ben de yazıyorum." demiştim. Benden bu haberi duyanlar arasında bir istihbarat elemanı mevcud olmalı ki; bu hırsız sâdece hâtıratı çaldı. Tabiî bu hâtırata ekli vesikalar da gitti. Paşa buna çok üzüldü. Bir müddet sonra ben kendisini tekrar aynı şeyleri dikte ettirip yazdırması ricasında bulundum. Güçlükle kabul etti.

"- Vesiklar yok oldu." dedi.

"- Olsun zararı yok. Yaşadığın vak'aları anlat." demem üzerine yeniden faaliyete başladık. Bu defa ketum davranarak bu faaliyetimizden hiç kimseye bahsetmemiş olmama rağmen hâtırat ikinci defa evimize giren yine bir hırsız tarafından çalındı.[151] O devrin hürriyetsizlik atmosferinde Paşa zâten hâtıralarının ortalığı karıştıracağını düşünüyordu. O'nu bir daha yazmaya ikna edemedim." dedi.

Ben kendisine Millet Mecmuâsı'nda **Cemal Kutay**'ın **Câfer Tayyar Paşa**'ya atfen hâtıralar yayınladığını söyleyerek bunları Paşa'nın tasvip edip etmediğini sordum.

"-O adam," dedi. "Tam bir masalcıdır. **Câfer Tayyar Pa-**

---

151 **Zülâl Keleş** tarafından **Câfer Tayyar Paşa** hakkında gayr-i matbû bir doktora tezi mevcuddur. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde 25928 sayılı numara ile kayıtlı olan bu doktora tezinin beşinci sahifesinde "ATESE" arşivinde **Câfer Tayyar Paşa**'nın el yazısıyla kaleme aldığı bir hatıra defteri bulunmaktadır. **Câfer Tayyar Eğilmez**'in hâtıraları **Tevfik Bıyıklıoğlu** tarafından arşive verilmiştir.

Esasen **Tevfik Bıyıklıoğlu** da Trakya mücâdeleri sırasında **Câfer Tayyar**'la birlikte bulunduğundan "**Trakya'da Milli Mücâdele**" isimli eserde **Câfer Tayyar Paşa**'nın buradaki faaliyetlerine dâir pek çok mâlûmat vardır. Bizim kanaatimiz Paşa'nın kâmil bir hâtıratı ortada yoktur.

Cemal Kutay'ın neşrettiği mezkûr mecmuaya âid bir sayı

şa'dan zaman zaman dinlediği bazı şeyleri yazmış. Şüphesiz içinde doğru bazı şeyler de vardır. O'nun **"Câfer Tayyar Paşa'nın Hâtıraları"** başlığı altında yayınladıkları Paşa'nın tam bir hâtıratı değildir." dedi.[152]

Hatırıma gelip de ben kendisine **"Yakın Târihimiz"** isimli dergide 1960 Yılı Ocak ayı sayısında **Zeynel Besim Sun** imzasıyla yayınlanmış olan **"Câfer Tayyar Paşa'dan Hatıralar"** başlıklı yazı hakkında bir şey sormadım. Bilmiyorum O çalınan hatıraları kaleme almış bir kimse olarak bunlar hakkında ne derdi.

Şunu söyleyeyim ki; **Hidâyet Bey, M. Kemal Paşa** hakkında çok ağır sözler söylüyordu. Bunları teyid için **M. Kemal Paşa**'nın yok yere Batı Trakya'yı Yunanlılar'a terk ettiğini söylüyordu. Buna dâir **M. Kemal Paşa**'nın beyanlarını ihtiva eden bir vesikayı bana tevdi etmiştir. Bunda ***"M. Kemal Paşa'nın "Garbî Trakya hakkındaki maddeyi Misak-ı Millî'ye ithal edenler hiçbir şey düşünmemişlerdir."*** cümlesiyle başlayan bir vesikanın deva-

152 **Câfer Tayyar Paşa** hakkındaki doktorasında **Zülâl Keleş** bu hatıraların yayınlandığında **Câfer Tayyar Paşa**'nın hayatta olduğunu kaydederek bunların doğruluğunu beyan etmektedir. (Adı geçen doktora tezi s.I)

mında "*Garbî Trakya'dan sarfı nazar etmek lâzımdır.*" denilmektedir. Bu vesikanın bir sûretini kendisi Anıtkabir'den istinsah etmiş bulunuyordu. Bunu da bana vermiştir.

Ben bundan yirmi yirmi beş sene evvel **Câfer Paşa'nın** oğlu **İsmail Hakkı Bey'**i Kurtuluş'taki evinde ziyaret ettim. Evinde babasına aid hiçbir vesika olduğunu görmedim. Lâkin bir değerli şahsiyet olan **Câfer Tayyar Paşa** meçhul kalmış bir kahramandır. O'nun kahramanlığı Yunan Harbi'nden sonra İngilizler'le aramızda münâzaalı olarak devam etmekte olan Musul meselesinde bir kere daha tezâhür etmiştir.

Musul Meselesi'nin Cenevre'de görüşülmekte olduğu hengâmda Mardin Dağları'nda Nesturîler isyan etmişlerdi. Bu isyanı tenkile memur edilen **Câfer Tayyar Paşa** meselenin Cenevre'de kaybedilmekte olduğuna dâir kendisine bir iş'arda bulunulduğu takdirde isyancıları tâkip bahanesiyle Musul'a girebileceğini söylemeye ilâveten eğer ortaya çıkacak böyle fiilî bir durumu kabul ettirmek imkânı bulunmazsa kendisinin emir hilâfına bunu yaptığı söylenerek idam edilmesine bile râzı olduğunu söylemiştir. Bu hâdiseyi **Rauf Orbay, Feridun Kandemir'**le yaptığı mülâkatta şöyle anlatmaktadır:

*"İkinci Devrede Edirne Meb 'usu olan **Câfer Tayyar Paşa**, Meclis'e gelip de teşriî vazifesine henüz başladığı günlerde, cephelerin lâğvı ile kolordu teşkilâtı yapılmasına karar verildiği için O'nu da Diyarbekir'e Kolordu Kumandanı olarak göndermek isteyen **M. Kemal Paşa**, yanına dâvetle, pek ehemmiyetli olan Musul Meselesi'nin hâlâ muallâkta olduğunu, ne sûretle halledileceği de henüz mâlûm olmadığı için Diyarbekir'e fazla kuvvet toplamak mecbûriyeti olduğunu anlatarak:*

*"-Bu kuvvetin başına itimât ettiğimiz kıymetli bir arkadaşın gitmesini istiyoruz. Bu sebeple **Fevzi Paşa** (Mareşal) ile de mutâbık kalarak, zât-ı âlinizi intihâb ettim. Kabul ederseniz memnun olurum. " diyor.*

Cafer Tayyar Paşa, milletvekilliğinin bakî kalıp kalmaya-

Anıtkabir Arşivi, ...

غازی مصطفی کمال پاشا

غرب تراکیا مسئله‌سی حاقنده بیانات عالیه‌لری استدعا اولنمشدر.

بوندن اول عرض ایده‌یم که آیای عثمانیه‌یه مراجعت ایده‌یه‌سه غرب تراکیانک بزه التحاقی تأمین ایدیلمه‌سی اولا مقدر. غرب تراکیانک بزه کچمه‌سی نه‌دیمکدر؟ مضمونیدر؟ بونک دوستلغه ایجابی ایدر. بنم نقطهٔ نظریمه کوره مضمون، غرب تراکیانک شمالنده بلغارستان، جنوبنده دکز، غربنده یونانستان واردر. بو اراضی بو صورتله آیریلدقدن صکره بلغارستان ایله دوستانه بر مناسبت تأسیسی ایچون بلغارستانک بحر اژه‌یه چیقمه‌سی لازمدر. بو ایسه یونانستانک رضاسیله اولور. یونانستانک رضاسی ایچون ده غرب تراکیا مسئله‌سنک یونانستانک منافعنه توافق ایتدیرلمه‌سی لازمدر. بو ایسه یونانستانک رضاسیله اولور. یونانستانک رضاسی ایچون ده غرب تراکیا مسئله‌سنک یونانستانک منافعنه توافق ایتدیرلمه‌سی لازمدر.

Anıtkabir arşivinde mahfuz bulunan M. Kemal Paşa'nın Batı Trakya hakkındaki görüşlerini aksettiren vesikanın Hidâyet Dönmez tarafından istinsah edilmiş bir nüshası

cağı sorusu üzerine **M. Kemal Paşa**'dan:

"-Evet, zaten kanunu kaldırmayacağız. Diğer kumandanlar gibi milletvekilliğiniz bâkî kalacaktır... " cevâbını alınca:

"-O hâlde muvakkat bir zaman için Diyarbekir'e gitmeyi kabul ederim, " diye şu teklifte bulunuyor:

"-Ancak bilirsiniz ki; İngilizler, Musul Vilâyeti'ni mütâreke-den sonra bir olupbitti ile işgal ettiler. Aynı hareketi ben de yapabilirim. Eğer bu hareketim, Hükümetin politikasına uygun çıkarsa, Musul Vilâyeti kazanılmış ve dâvâ halledilmiş olur. Aksi hâlde, tarihî mesuliyet benim üzerime yüklenir. Siz de:

"-Kumandan, Hükümet'in isteğine aykırı olarak bu hareketi yapmıştır. Kendisini Dîvân-ı Harb'e verdik mes'ul edeceğiz. " dersiniz ve işi, yine politika yolu ile halledersiniz."

M. Kemal Paşa, bu teklif karşısında hiç tereddüd etmeden şu cevabı veriyor:

"-Zaten sizi, bu işi bu tarzda yapabileceğinizi düşünerek intihâb ettim. Rastgele bir kumandanın başarabileceği bir iş değildir. Bu hususta sizden emînim. "

Cafer Tayyar Paşa, bu cevap üzerine:

"-İtimadınıza teşekkür ederim. İnşâallâh muvaffak olacağız. Yalnız herhangi bir sakatlığa meydan vermemek için, siyâsî duruma göre bana hareket zamanını tâyin edecek bir işaret verin, kâfi Paşam!... " diyor ve bu suretle tam bir mutâbakatla **M. Kemal Paşa** 'dan ayrılarak birkaç gün sonra Diyarbekir'e geliyor.

Cafer Tayyar Paşa, bunları anlattıktan sonra derdi ki:

"-Diyarbekir'e gidişimden bir müddet sonra, hiç hesapta olmayan bir Nestûrî meselesi patlak verdi. Van'ın güneyinde, Siirt Vilâyeti'nin doğusuna ve Mardin Vilâyeti'nin kuzeyinden ve doğusundan Irak hududuna kadarki geniş sahada bulunan Nesturiler, Irak ve Musul'daki İngilizler'in tahrikiyle aralarına devlet memuru sokmak istemeyerek sâdece başlarına buyruk hareket ederlerken, günün birinde iki jandarmamızın vurulması ile iş büyümüş ve bütün

o bölge İngilizler'in gizlice verdikleri silâhlarla ayaklanmıştı.

Bunun üzerine temizlik harekâtına başlayıp, kısa bir zamanda Nestûrîler'in kâmilen hakkından gelmeye ve o belgeyi, İngilizler'in tesirinden kurtarıp nüfuzumuz altına almaya muvaffak olmuştum. İşte bu hareket esnasında, bana Ankara'dan en ufak bir işaret verilmiş olsaydı, Musul Vilâyetini bir hafta, nihâyet on gün içinde kâmilen işgâl edebilirdim."[153]

1952 senesinde Hür Adam Gazetesi'ne verdiği beyanattan alınan şu sözler de **Câfer Tayyar Paşa**'nın aynı zamanda medeni cesâret sahibi bir kahraman olduğunu göstermektedir:

"İstiklâl Savaşı Kahramanı diyor ki:

İnönü devri Cumhuriyet tarihinde, "zulüm, istibdat, saltanat devri" olarak kaydedilecektir. 14 Mayıs seçimlerinden sonra, hangi yüzle milletin huzuruna çıktığını bir türlü anlayamadığım İnönü, Türk Milleti'nin mukadderatı ile oynamak hırsından vazgeçemeyen bir ruh hastası olduğunu göstermekte devam ediyor.

Bir insanın lâfına bakılmaz işine bakılır. Köylümüz ve halkımız bir daha İnönü'nün saçma sapan lâflarına inanmaz ve aldanmaz. Şâyet aldanmış olsaydı daha kendisi iktidarda iken 14 Mayıs seçimleri ile İnönü saltanatını devirmez ve başına yıkmazdı.

Türk Milleti, akıl, zekâ, mantık şuur, idrak ve ahlâk sahibi bir millet olduğunu tarihin her devrinde göstermiştir. Tanzimattan beri birinci ve ikinci Meşrutiyet hareketleri ile Cumhuriyet devrinde ise 14 Mayıs seçimleri ile millî iradesini kullanmasını çok iyi bilmiştir.

Türk köylüsü ve halkımız nâmus ve fazilet âşıkıdır. Kendisini aldatan insanların iş başındaki kötü idârelerini görüp yaşadıktan sonra 14 Mayıs günü son kararını vermiş olan bu kahraman milleti hiç bir kuvvet bîr daha esaret altına alamaz.

9 Eylül kararı ile bir günde etrafındakilere milyonlar kazandır-

153 **Feridun Kandemir**- Hâtıraları ve Söylemedikleriyle **Rauf Orbay**, İstanbul 1965, sh. 121-122.

mış olan ***İnönü*** *tarih ve millet huzurunda hesap vermeğe mecburdur.*

Gazetelerde Avrupa ve Amerika Bankalarındaki milyonların kimlere âid olduğunu soran yazılar okumuştuk. Fakat ne yazık ki, Türk basını eline aldığı bu memleket davasını, sonuna kadar takip etmedi. Türk Milleti'nin maddî ve mânevî vebalini omuzlarında taşıyan ve umumî efkârın sözcülüğünü yapan Türk basını bizim için çok mukaddes ve şerefli bir mevki sahibidir. Memlekette ikinci bir ***İnönü*** *devri yaratacak şekilde neşriyat yapanların istikbal mukadderatımız ve halkımızın huzur ve emniyeti bakımından çok tehlikeli ve korkunç bir harekete iştirak etmiş oluyorlar.*

....

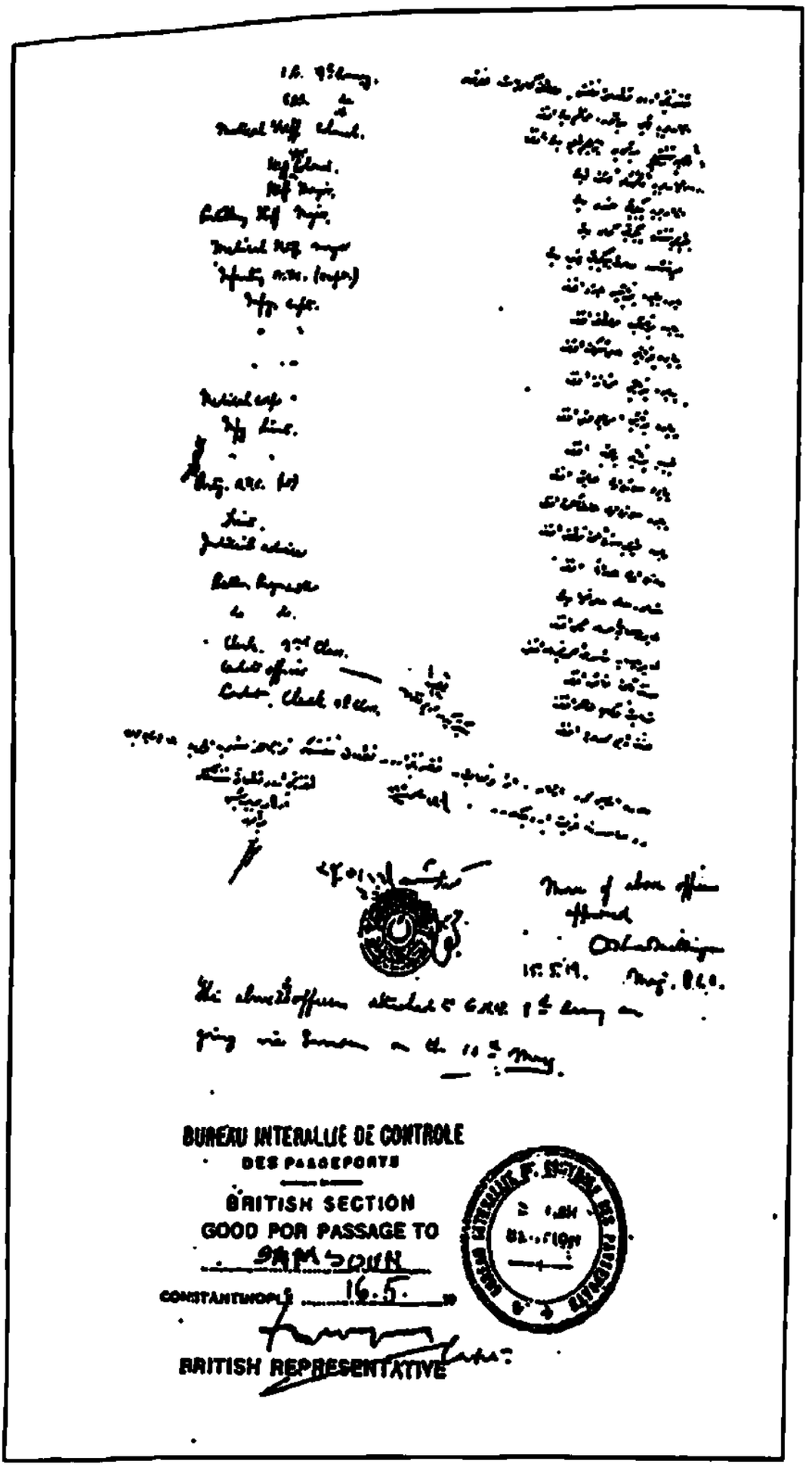
Sözün kısası ***İnönü*** *devri ihtiras, iftira, tezvir, sefahat ve sefâlet devri olduğu için memlekette ahlâk ve nâmus meflumu yıkılmıştır. Fuhuş artmış, âileler bozulmuş, boşanma davaları çoğalmış, öksüz çocuklar sokaklarda kalmış, veremliler hastahânelerde yatak bulamamış, halk ekmek yerine çamur yemiş, köylümüz ayağına pabuç, sırtına gömlek alamayacak hâle getirilmiştir. Hapishâneleri dolduran hırsızlar, katiller aileleri perişan eden hayat pahalılığı hep* ***İnönü*** *devrinin saray ve saltanat hırsından doğmuş korkunç facialardır."*[154]

Fâruk Özerengin Bey'in elinde kendisine **Kâzım Karabekir Paşa**'dan intikal etmiş olarak pek çok vesika vardı. Bunlardan bazılarını daha sonraki görüşmelerimde bana vermiştir. Onlardan birini bu bahsin nihâyetinde dikkatinize arz ediyorum. Bu vesika kemalistlerin iddia etmiş oldukları gibi **M. Kemal**'in İstanbul'dan "**kaçarak**" değil İngilizler'in verdiği "**vize**" ile gittiğini göstermektedir.

Sultan Vahideddin merhumu vatan-ı azizinden mürâfakat ederken İngilizler'in Malaya adlı gemisine binmiş olmasından dolayı kınayan kemalistlerin kulakları çınlasın!

---

154 3 Haziran 1952 tarihli Hür Adam Gazetesi

M. Kemal Paşa ve arkadaşlarının, Samsun'a gitmek için İngilizler'den aldıkları vizeyi gösteren vesika

KÂZIM KAP
(1895-1980)

Tarihte "**93 Harbi**" olarak adlandırılan 1877-78 Osmanlı-Rus Harbini müteâkiben Kafkasya'dan Türkiye'ye göç eden Abhaz asıllı bir âilenin çocuğudur. Bu göçü oğlu **Cengiz Kap Bey** 1860'lı yıllar olarak ifade etmektedir. Yine O'nun ifadesine göre tahminen 1895 Yılı'nda Adapazarı'nda Dünyâ'ya gelmiştir. Arşivimizde mahfuz nüfus hüviyet cüzdanı suretinde bu târih "**1308 esas, 1315 tashihli**" olarak gösterilmektedir. **Cengiz Bey**'in ifadesine göre babasının yaş takıntısı olduğundan doğum tarihini birkaç kere değiştirmiştir.

Osmanlı zamanında "**Küçük Zâbit Mektebi**" adı verilen ve bugünkü astsubaylığa tekabül eden mektebi bitirerek orduya katılmıştır.

Birinci Cihan Harbi nihâyetlerine doğru **Enver Paşa** belirmekte olan mağlubiyetin tesirini azaltmak üzere "**Turancılık Davası**"yla Kafkasya ve İran'ı fethetmek sevdasına kapılmış ve bu sebeple **Kâzım Kap Bey** de 1818 Yılı sonlarında kurulan "**Kuzey Kafkas İslâm Ordusu**"nda vazife almıştır. Fakat

Kazım Kap, ismi pek duyulmamış ve değeri bilinmemiş bir Abhaz kahramanı

1918-21 yıllarında Kafkasya'nın bağımsızlığı için kan ve ter dökmüş

Delifişek Çerkez

bir müddet sonra uğursuz "**Mondros Mütârekenâmesi**" imzalanınca bu ordu Bolşevikler'in istiklâl verdikleri Azerbaycan'a çekilerek burada hâlâ devam etmekte olan "**Karabağ İhtilâfı**" sebebiyle Ermenilerle mücâdelede bulunmuş ve burada takdire şâyân hizmetler ifâ etmiştir. Fevkâlâde cesur ve arkadaşlarının tâbiriyle "**Deli Fişek**" bir subay olan **Kâzım Kap** bu sırada hem çar taraftarı **Denikin** kuvvetlerine ve hem de Bolşevikler'e karşı takdire şâyân hizmetler ifâ etmiştir. Karamaki köyünde kızıl partizanlarla savaşırken yaralanmış ve dehşetli bir muhâsaradan yaralı olarak kurtulabilmiştir.

Kâzım Kap Bey'in Kafkasya'daki bu mücâdelelerini anlatan sayfalar dolusu evrak şahsî arşivimizde mahfuz bulunmaktadır. Bunları bize veren oğlu **Ali Cengiz Kap** Bey'e bu vesileyle teşekkürler ediyoruz.

Kâzım Kap müstakil olarak eser hacmiyle anlatılmaya

değer bir kahramandır. Bütün bu mücâdelelerde binbaşı rütbesine kadar yükselmiş ve komünistlerin çarlık taraftarlarını mağlup ederek Rusya'ya tamamen hâkim olmaları üzerine Kafkasya'da başedilmez derecede büyük bir ordu sevk etmeleri üzerine **Kâzım Kap** 1921 Yılı'nda bu mücâdeleyi bırakarak Türkiye'ye dönmüş ve Millî Mücâdele'ye katılmıştır. Buna dâir **Fethi Tevetoğlu**'nun kendisine Hıdamat-ı Vataniye'den bir maaş bağlanması maksadıyla TBMM'ye yaptığı müracaat üzerine Genelkurmay'dan hizmetlerine dair vesâik talep edilmiştir. Bu vesâik de şahsî arşivimizde mahfuzdur. Vâki müracaat üzerine kendisine maaş bağlanmış ve bu vesileyle hizmetleri tescil edilmiştir. Ayrıca Milli Mücâdele'de cephede hizmet edenlere mahsus kırmızı kurdelalı istiklâl madalyası sahiplerinden biridir.

Milli Mücâdele'den sonra çeşitli sivil hizmetlerde bulunmuş olan **Kâzım Kap Bey** İkinci Cihan Harbi'nde **Said Şâmil** ile birlikte **Hitler**'in desteğiyle bir kere daha anavatanı Kafkasya'nın kurtarılması için mücâdeleye atılmışsa da Almanlar'ın mağlubiyeti üzerine bu teşebbüsten de bir netice hâsıl olmamıştır. Bana anlattığına göre son zamanlarda Ordu vilâyeti dâhilinde bir maden işine girmekten dolayı zarûrete düşmüş ve sıkıntılı günler geçirmiştir. O sırada idi ki şahsî arşivinden bazı vesikaları parayla satıyordu. Ben kendisiyle zannedersem 1978 senesinde böyle bir alışveriş vesilesiyle tanıştım ve kendisinden birkaç ehemmiyetli vesika satın aldım. Son olarak bana **Enver Paşa**'nın **İsmet Paşa** hakkında yaptırdığı bir tahkikat dosyasını getirdi. Çok ehemmiyetli bu dosya için benim ödeyemeyeceğim miktarda bir para istedi. Alamadım. Bir müddet sonra da vefâtını duydum. 1980 Yılı Şubatı'nda vefât eden merhum **Kâzım Kap** Bey'e bu vesileyle Allah'tan mağfiret diliyorum.

Dönem : 3
Toplantı : 1 MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 164

Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, Tamtekoğlu Kâzım Kap'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/48)

Cumhuriyet Senatosu
Genel Sekreterliği
Kanunlar Müdürlüğü
Sayı : 10956

19 . 11 . 1969

MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, Milli Mücadelede yararlıkları görülen Tamtek Oğlu Kâzım Kap'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifi ve gerekçesi ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğini işlemin yapılmasını rica ederim.

Saygılarımla.

Latif Tekoğlu
Cumhuriyet Senatosu Başkanı V.
Başkanvekili

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Milli Mücadelede yararlıkları görülen Tamtek Oğlu Kâzım Kap'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifimi gerekçesi ile birlikte ilişik olarak sunuyorum.

Gereken işlemin yapılmasına emir ve müsaadelerinizi saygiyle arz ederim.

Cumhuriyet Senatosu
Samsun Üyesi
Fethi Tevetoğlu

GEREKÇE

Kendisine vatani hizmet tertibinden maaş bağlanması istenen Kâzım Kap istiklâl Harbinde savaşan memleketçe büyük yararlıkları dokunmuş eski bir subaydır.

Kendisinin bu konuda T. B. M. M. Başkanlığına hitaben yazdığı dilekçeye ekli olarak bağlanan belgeler Harb Tarihi Dairesi Arşivlerinden çıkartılmış olup hizmetlerinin ancak bir kısmını tesbit eden belgelerdir. Kâzım Kap, vatan ve millet uğrunda yapılan hizmetler için bir karşılık beklemesi gerektiğini mülkiyetir. Esasen bu idrakin içinde olarak şimdiye kadar geçimini çalışarak temin etmiştir. Devletten hiçbir talepte bulunmamıştır. Ancak bugün 80 yaşına geldiği, çalışma imkânına sahibolmadığı ve başkaca bir gelir de bulunmadığı içindir ki Yüce Meclisin himaye ve yardımını talebetmek zorunda kalmıştır.

Kâzım Kap bir gün arkadaşlarımdan **Mustafa Çiftel**'le yazıhâneme geldi. Bana **Enver Paşa**'nın **Sultan Vahideddin** merhuma yazdığı bir mektubunu getirdi. Bu mektup Harbiye Nezâreti antetli bir kâğıda yazılmış bulunuyordu. Bu mektubun hikâyesini **Kâzım Kap** şöyle anlattı:

"- **Enver Paşa**'nın Miralay **İbrahim Bey** adında bir yâveri vardı. Harb-i Umumî nihâyetinde İstanbul'dan ayrılırken **M. Kemal Paşa**'nın Anadolu'ya gönderilmek istendiğini duymuş ve Padişah'a verilmek üzere bu mektubu yazıp Miralay **İbrahim Bey**'e vermiş. Miralay **İbrahim Bey** bunu Padişah'a ulaştıramadan **M. Kemal**'in Anadolu'ya gönderilmesinin tahakkuk ettiğini öğrenmekle mektup nezdinde kalmıştır."

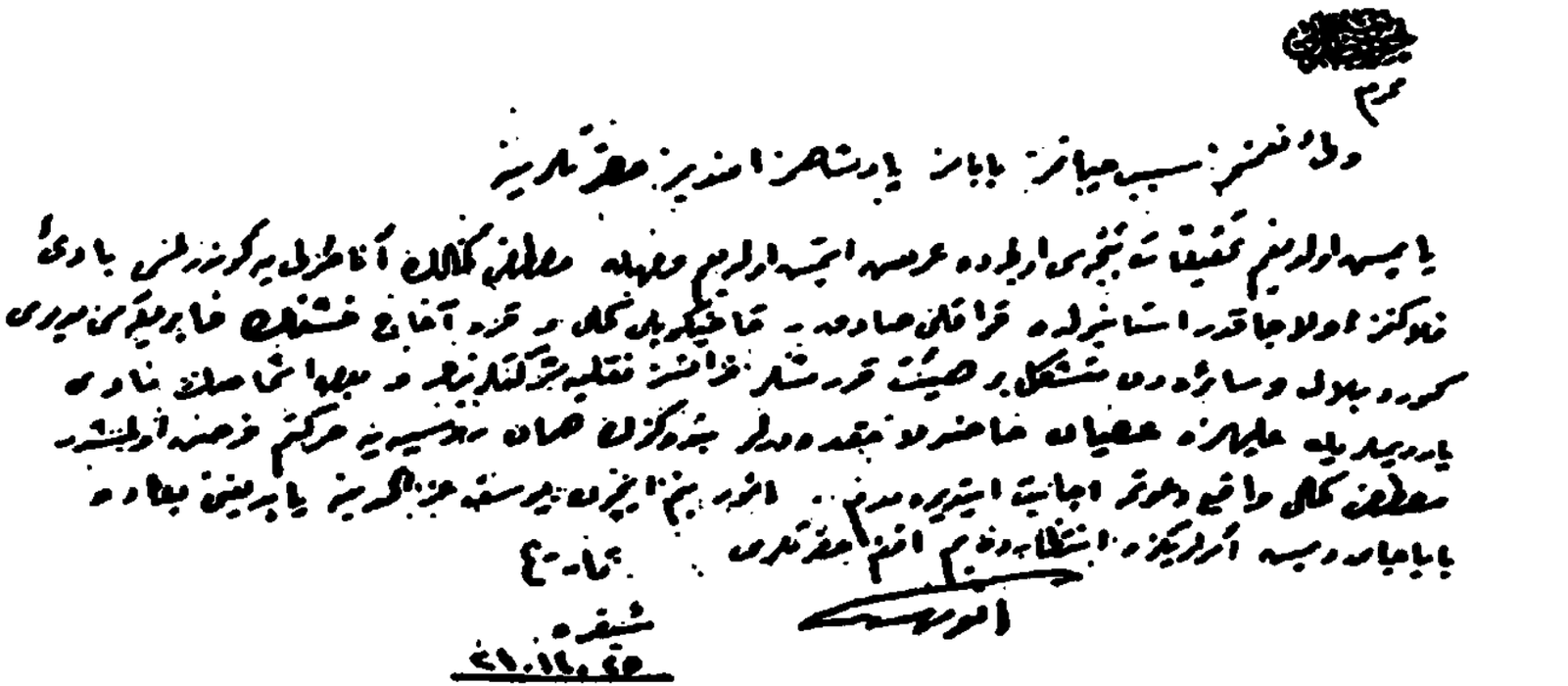
Bunları söyleyen **Kâzım Kap**:

"- Ben de Miralay **İbrahim Bey**'in yanında çok bulundum. O'ndan bana birçok evrak intikal etmiştir." dedi. Mektup şöyleydi:

"Harbiye Nezâreti
Mahrem

Velînîmetimiz, sebeb-i hayâtımız, babamız, pâdişâhımız, efendimiz Hazretlerine, Yapmış olduğum tahkîkat neticesi evvelce arz etmiş olduğum veçhile Mustafa Kemal'in Anadolu'ya gönderilmesi bâdi-i felâketimiz (felâket sebebimiz) olacaktır. İstanbul'da Kavaklı Sâdık, Kadıköylü Kemal ve Karaağaç Fişek Fabrikası Müdürü Kürt Bilâl vesâireden müteşekkil bir hey'et kurmuşlar. Fransız nakliye şirketlerinin ve bazı eşhasın maddî yardımları ile aleyhimize isyan hazırlamaktadırlar. Bendenizin hemen Rusya'ya hareketim farz olmuştur. Mustafa Kemal'i vâki dâvete icâbet ettiremedim.[155] ***«Enver benim için Yusuf İz-***

155 Bu vesikanın beraberinde bir de **Enver Paşa**'nın Ortaköy'deki Nâciye Sultan Yalısı'nda tertiplenmiş bir ziyâfet dâvetiyesi vardır.

Enver Paşa'nın M. Kemal Paşa'nın Anadolu'ya gönderilmesini önlemek için Sultan Vahideddin'e gönderdiği mektub

-Şahsi arşivimizde muhafuzdur-

zeddin'e yaptığını bana da yapacak.» demiş. Emirlerinize inti-
zardayım, efendim hazretleri.

Enver[156]
(İmza)
Tarih
Şifre
21.1435"

Bu mektubu beş yüz liraya satın aldım. Sonra kendisiyle Enver Paşa üzerine bir mübâhasede bulunduk. Bu arada O'na dip notta anlattığım **Mustafa Celepoğlu**'na âid bir vak'ayı naklettim. O, **Enver Paşa**'nın Harb-i Umûmî nihâyetinde "**Turancılık Davası**" gütmesinden dolayı çok lehindeydi. Kendisiyle Enver Pa-

---

156 **Enver Paşa**'yla alâkalı olarak ben de bir vak'a nakledeyim. Harb-i Umûmî nihâyetinde Çarlık Rusya yıkılıp Bolşevikler sulh ihtiyacıyla bizimle Brest Litovsk Muâhedesi'ni yapmışlardı. Çarların esir ettiği türk memleketlerine de hürriyetlerini iâde etmeye başlamışlardı. İttihadçılar batırdıkları vatanda tutunamayarak kaçmaya başlamışlardı. **Talât** Berlin'e kaçmış orada Ermeniler tarafından katledilmiştir. **Cemal Paşa** ise aynı şekilde Ermeniler tarafından Tiflis'te katledilmiştir. **Enver Paşa** da Rusya'ya gitmiştir. Fakat karısı **Nâciye Sultan**'ı kaçmadan önce Trabzon'a getirerek kayıkçılar kâhyası **Yahya Kaptan**'ın evinde bırakmıştı. O'nunla ve Trabzon'daki Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti mensuplarıyla arası son derecede iyiydi. Kâhya'nın **Mustafa Celepoğlu** adında bir hizmetkârı vardı. Bu adam benim lise talebeliği yaptığım 50'li yıllarda eniştemin çalışmakta olduğu Liman İdârisi'ne gelir giderdi. Oradaki personel bu eski çalışma arkadaşlarını himâye ederdi. Bir seferinde halamın kocası olan enişteni ziyâretinde kendisinden şu vak'ayı dinledim:

"- **Enver Paşa**, Kâhyâ'nın Çömlekçi semtindeki konağında misafir ediliyordu. Bir gün kendilerine kahve ikram ederken şunu duydum. **Enver Paşa** muhatabı olan Kâhya'ya:

"- Kâhya, kâhya! Biz İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin elebaşları olarak baştan beri Yahudiler'in siyâsî emellerine âlet olmuşuz da haberimiz yokmuş. (Tabiî haberi olmayan kendisiydi. **Talât** gibi bunu bilenler de vardı.)

Kahya bu sözleri duyunca dizlerini döverek:

"- Paşa, paşa! Bu işi şimdi mi öğrendin?! Bâd-el harab-el Basra..." diyerek hayıflandığına şâhidim."

şa'nın samimiyeti üzerinde mutâbık kalmakla beraber tâkip ettiği siyâsette ve bilhassa Sarıkamış'ta mâruz kalınan felâket dolayısıyla bazı hareketlerinin hatalı olduğunu anlattım. Sonradan beni evine çağırdı. O zaman Kurtuluş'ta oturuyodu. Burada Alman Harbi'nde kısmen **Said Şamil Bey**'den de dinlemiş olduğum Almanlar'ın Kafkas siyâseti etrafındaki faaliyetlerini anlattı. Azerbaycan petrollerine ulaşmak isteyen **Hitler** aynen Kırım'daki gibi Kafkasya'da da mahallî bir mukavemet düşünmüş ve bunun için **Said Şâmil Bey** riyâsetinde Varşova'da bir merkez kurmuştu. Bunlar Kafkasya'da **Şeyh Şâmil**'in hareketini canlandırmaya çalışmışlarsa da Almanlar'ın mağlubiyeti üzerine bu faaliyet akim kalmıştır. Bana bir bavul dolusu vesika gösterdi. Talebim üzerine ileride bunların işe yarayabilecek olanları seçerek bana verebileceğini söyledi.

Bundan bir müddet sonra elinde bir dosyayla geldi. Bu dosyanın hikâyesini ise şöyle anlattı:

"- **Enver Paşa,** Harbiye Nâzırı iken **İsmet Paşa** burada müsteşardı. Harb-i Umûmî esnasında gece yarılarına kadar çalışırlarmış. Bir gece **Enver Paşa** yâveri Miralay **İbrahim Bey** ile nezâreti terk ederken **İsmet Paşa**'nın odasının lâmbalarının yanmakta olduğunu görünce yâveri Miralay **İbrahim Bey** demiş ki:

"- Bu adam nezârete bizden evvel geliyor. Bizden sonra gidiyor. Bu ne iştir?! Harp içindeyiz. Şu adam hakkında bir tahkikat yap." Miralay **İbrahim Bey** kendisinden bu iş için bir aylık mezuniyet istemiş. O da bu talebi is'af edince Miralay **İbrahim Bey** önce Bitlis'e oradan Malatya daha sonra da İzmir'e giderek **İsmet Paşa**'nın bütün geçmişine dâir mâlûmatı toplayarak bu dosyayı vücuda getirmiş. Burada **İsmet Paşa**'nın Karabağ ermenisi olduğu iddia ediliyormuş. **Kâzım Kap** bu dosya için benden elli bin lira para istedi. Ben de kendisine dedim ki:

"- Sen otur çay, kahve iç. Ben bu dosyayı bir inceleyeyim. İki saat kadar bu dosyayı inceledim. Hakikaten istediği paraya değer bir dosyaydı. Lâkin benim böyle bir ödeme yapma gücüm

yoktu. Bundan dolayı kendisine beş bin lira teklif ettim. Kabul etmedi. Döner gelir diye düşündüm. Ben de O'nu râzı etmek için fiyatı biraz daha artırmaya niyetliydim. Fakat gelmediği gibi kısa bir müddet sonra vefât ettiğini duydum. Şimdi okuduğum o dosyadan aklımda kalanları buraya derç ediyorum:

"- **İsmet Paşa**'nın dedesi bir diğer kardeşiyle birlikte Karabağ'da bir cinâyetten dolayı 93 Harbi'nden önce Karabağ'dan kaçarak Türk hududundan içeriye girmişler. Aras Nehri kenarında çadır kurup bir müddet eğlenmişler. Kardeşlerinden birinin karısı Aras Nehri'nde çamaşır yıkarken düşüp boğulmuş. O'nun kocası:

"- Bu yol bize uğursuz geldi! Ben geriye dönceğim." diye tutturmuş. **İsmet Paşa**'nın dedesi:

"- Geriye dönersen seni asarlar." karşılığını verince aralarında bir münakaşa çıkmış. Bu münakaşa sonunda karısı ölen kardeşi Ermenistan'a dönmemiş. Ancak **İsmet Paşa**'nın dedesinden de ayrılarak Trabzon'a gelmiş. Trabzon'da bir Romanya gemisine kömürcü girmiş. Sonra da çoluk çocuğunu alarak Romanya'ya yerleşmiş."

Burada bir istirdad kabilinden şunu söyleyeyim. Devamını anlatacağım bu hikâyeyi Dökümcü **Şevket Bey**'in mekânında bir sohbette anlattığımda oradaki genç bir doktor dedi ki:

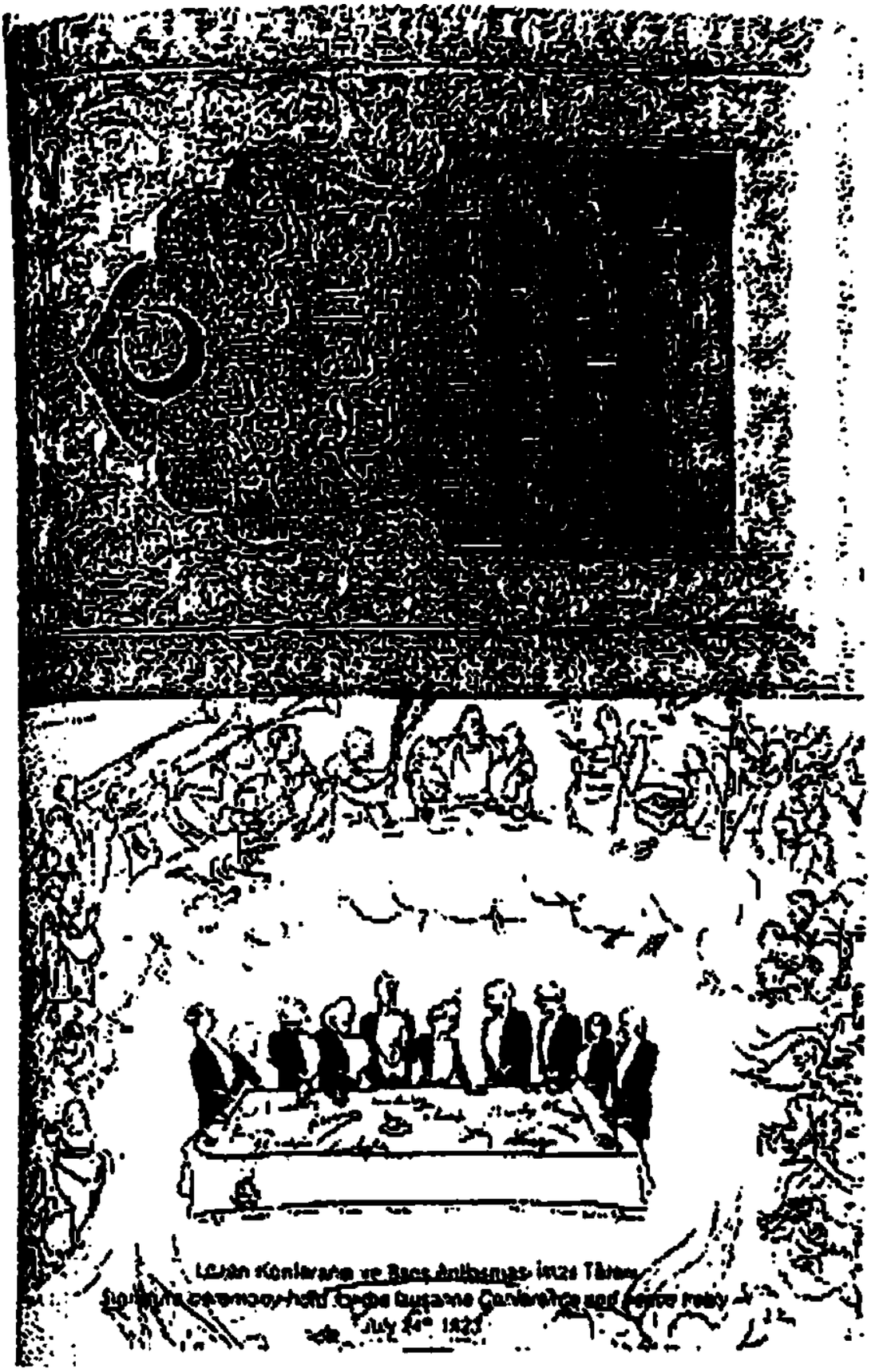
"- Bizim âile Romanya göçmenidir. Babaannem derdi ki:

"- Biz Romanya'da İsmet Paşa'nın akrabalarıyla komşuyduk." Onlara dâir bazı şeyler söylerdi. Ben inanmazdım. Demek ki doğruymuş."

İsmet Paşa'nın dedesi Bitlis'e gelmiş. Burada birkaç ay kalmışlar. Bir iş bulamadıkları için oradan Malatya'ya göçmüşler. Buraya da istirdad kabilinden bir bilgi ekleyeyim:

Irkçılığı ile meşhur Dr. **Rıza Nur, İsmet Paşa**'nın Anadolu'da ilk durağı olan Bitlis'le ilgili olarak Lozan müzakerelerini anlattığı bahiste aynen şöyle diyor:

"*Akşamları yemekten sonra **İsmet**'le bir-iki saat laf atıyo-*

Ermeni Cemaati'nin İsmet Paşa'ya Lozan dolayısı ile tebrik ve teşekkürleri

ruz. Sonra çalışıyoruz. Benim Türkçülüğe âid tedkikatımı soruyor. Kendisi hararetli Türkçülüğünden bahsediyor. Türk Ocağı'nda aza olduğunu söylüyor. Bir akşam nasıl da gaflet edip bana şöyle dedi:

"-Babam, ben Bitlisliyiz. Bitlis'te türk var mıdır?" İsmet pek kurnaz. İçi dışına taban taban zıd bir adamdır. Nasıl gaflet edip de bu lâfı, bu sırrını kaçırdı. O âleme kendisini Malatyalı bir Türk gösteriyor. Hâlbuki babası Malatya'da sade mahkemede zabıt kâtipliği etmiştir. O da az bir müddettir. Kendisine:

*"- Şehirde Türk vardır." diyerek teselli edici bir lâf söyledim. Fakat bu sırra vâkıf oluşum beni alt üst etti. Vicdanımı bir gazap ateşidir kapladı, içimi yaktı, kavurdu. Demek ki **İsmet** kürttür. Hem koyu kürt. Türk değilmiş ha! Biz bu heyetin başından abaza diye **Rauf**'u attırdık. Türk diye bir hâlis Kürt getirmişiz vah, yazık.."*[157]

Rıza Nur ırkçı olduğu için Bitlis'ten hareketle O'nun kürt olduğunu söylüyor ve buna hayıflanıyor. Hâlbuki benim okuduğum dosyada **İsmet Paşa**'nın bütün sülâlesine âid adı geçen insanların ermenice isimleri de yazılıydı. Babası, dedesi, dedesinin kardeşi orada ermeni hüviyetiyle zikredilmekteydi. Biz gelelim hikâyenin devamına:

Bitlis'ten Malatya'ya intikal eden bu âileden **İsmet Paşa**'nın henüz bir delikanlı olan babası Malatya'da bir zabıt kâtipliği işi bulabilmiş. Lâkin O'nun cüz'î maaşıyla âile geçinemediği için kısa bir müddet sonra İzmir'e intikal etmişler. İzmir'de bir gecekondu mahallesine yerleşmişler. Burada baba-oğul mahalle aralarında el arabasıyla sebze meyve satmaya başlamışlar. Böyle bir zaman devam etmişler. **İsmet Paşa**'nın babası evlenecek yaşa gelmiş. Komşularından biri demiş ki:

"- Size burada kimse kız vermez. Aydın tarafında yörükler vardır. Bunlar şehre inmeye heves ederler. Ben de o köylerden birinden buraya geldim. Size bir adres vereyim. Bu adreste size uygun bir kız vardır. Belki onlar şehre inmek hevesiyle kızlarını

---

157 Dr. **Rıza Nur**, Hayat ve Hatıratım C.II, Frankfurt 1982, sh. 893

BU TARİHİ ŞÜKRAN PLAKETİ, TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN
DIŞ İŞLERİ BAKANI MAJESTE İSMET PAŞAYA,
TÜRKİYE ERMENİLERİNİN ŞÜKRAN PLAKETİ OLARAK VERİLMİŞTİR.

MEVLÂ SENİ EYLESİN MUAMMER

EY ŞANLI MÜCAHİD-İ MUZAFFER

HAMASET VE DEHANIN TİMSAL-İ MÜCESSEMİ,

VATAN-I MUKADDESİMİZİN MÜNCİ-İ MUAZZAMI

İSMET PAŞA HAZRETLERİNE TÜRKİYE

ERMİLERİNİN TAKADDÜME-İ ŞÜKRANİYESİDİR.

24 TEMMUZ 1339 (1923)

THIS HISTORICAL PLAQUETTE WAS GIVEN TO HIS
MAJESTY ISMET PASHA, MINISTER OF FOREIGN AFFAIRS
OF REPUBLIC OF TURKEY AS THE GRATITUDE PLAQUETTE
OF THE TURKISH ARMENIANS.

My God grant you a long life,
The glorious and victorious warrior
The symbol of heroism and genius
The great savior of our holy country
This is the eternal gratitude
To his Majesty Ismet Pasha by the
Armenians in Turkey

July 24th 1339 (1923)

Bu tarihi belgeyi, tüm dünya insanlarının
takdirlerine sunarken:
2006'nın tüm dünyada Barış Yılı olması dileğiyle ilgi.

"Yeni Yılınızı Kutlarız."

While submitting this historical document to the
appreciations of all peoples in the World,
We wish The Year 2006 to be the year of
peace in the whole World.

"We celebrate your New Year"

Ermeni Cemaati'nin İsmet Paşa'yı Lozan dolayısı ile tebrik ve teşekkürlerinin arka yüzü

size verirler. **İsmet Paşa**'nın dedesi oğlunu yanına alarak verilen adrese gitmişler. Kızı beğenmişler, tâlip olmuşlar. Fakat kızın âilesi:

"- Eviniz var mı?" diye sormuş.

"- Yok." cevabını alınca:

"- Desenize siz de bizim gibi göçebesiniz. Bir eviniz olsaydı verirdik." demişler. Oradan eli boş dönen âile bir iki sene daha çalıştıktan sonra İzmir'de kenar mahallerden birinde küçük bir ev almışlar. **İsmet Paşa** bu evde doğmuştur. Vefâtından az evvel sattığı bu ev o zaman bir gecekondu mahallesindeymiş. Tekrar o köye gitmişler. Beğendikleri kızı yoklamışlar. Evlenmemiş olduğunu görünce artık ev sahibi olduklarını söyleyerek taleplerini tekrarlamışlar. Tabiî bu arada isimlerini değiştirdikleri için ermeniliklerini bilen yokmuş. **İsmet Paşa**'nın babası Aydınlı o yörük kızıyla evlenmiştir ki; bu kadının **Hasan Âli Yücel**'e mevlid okutmak kabilinden dindarlığı çok mâlûmdur. Bu bilgiye bir de şunu ekleyelim:

İsmet Paşa, ihtimal bir şuuraltı refleksiyle ölümünden evvel ermeni alfebesindeki harfleri sayarak vefât etmiştir. O tarihli gazeterlerde yer alan bu bilgi "**Meşhurların Son Anları**" isimli bir kitapta şöyle anlatılmaktadır:

"*Yakınları bir ara **İnönü**'nün durumunun düzelir gibi olduğunu görerek sevindiler. **İnönü** kendileriyle konuşuyordu. Onlara Ermeni alfabesinde kaç harf olduğunu sormuş, doğru cevap alamayınca da bütün harfleri teker teker saymıştı. O'nun bu şekilde konuşması doktorları da ümitlendirmişti.*"[158]

İnönü'nün bir Adana seyahatinde kendisine:

"-**Menderes** dinden imandan bahsediyor. Siz de bahsetseniz olmaz mı?" târizine verdiği cevap sanırım çoklarının hatırındadır. O:

"- Allah'a ısmarladık diyorum ya yetmez mi?!" demiştir.

---

158 **Burhan Bozgeyik**- Meşhurların Son Anları, İstanbul 2009, sh. 161

Diğer bir keresinde de:

"- Tabiat kanunlarının müsaade ettiği kadar yaşayacağım dediği çok mâlûmdur."

Hâfızama dayanarak yazdığım bu mâlûmatı kaçırdığım dosyayı ele geçirerek teyid etmek gâyesiyle **Kâzım Kap**'ın oğlu **Ali Cengiz Kap**'ı ziyâret ettim. O ısrarla nezdinde böyle bir dosya olmadığını söylemişse de bana pek inandırıcı gelmedi. Zira ortaya döktüğü evrakta merhumun el yazısıyla tek satırlık bir vesikası bile yoktu. Hâlbuki eski yazı zamanında yetişenler lâtin harflerini kullanamazlar. Benim Kurtuluş'taki evde gördüğüm bavul dolusu vesâik külliyen İslâm yazısıylaydı. **Ali Cengiz Kap** bunlardan bazılarını bana daktilo edilmiş lâtinize nüshalarını verdi. Bunlardan asıl peşinde koştuğum davadan hiçbir alâmet mevcud değildir. Bunlar daha ziyâde **Kâzım Bey**'in Kafkasya'daki mücâdelelerine dâir yazdıkları veya kendisi hakkında gazete ve dergilerde çıkan yazılardan ibârettir.

Kadir Mısıroğlu, Kâzım Kap'ın oğlu Ali Cengiz Kap ile (2015)

Burada **İnönü**'nün menşe itibariyle Karabağ ermenisi olduğunu nakletmekten maksadım O'nu bu sûretle asla aşağılamak kasdıyla değildir. Zira hiç kimsenin ırkını tâyin etmek kendi elinde olmadığı gibi herhangi bir kimsenin arap, acem, çerkes gibi soyunu belirtmek de tahkir edici bir hareket değildir. Üstelik biz müslümanız. İslâm olan bir kimsenin ırkı mevzu bahis değildir. Burada belirtmek istediğimiz husus **İnönü**'ye dâir bu nakille Harb-i Umûmî esnasında Harbiye Nâzırı sıfatını hâiz bulunan **Enver Paşa**'nın bile en yakınındaki insanlara güvenemeyip onların soyu sopu ve meşrebi hakkında tahkikat yaptırmış olması keyfiyetidir. **İsmet Paşa** bize göre dinî hayatımız üzerinde meş'um bir rol oynamış bir kimsedir. Bizi alâkadar eden O'nun ef'alidir.

Buna dâir **Kâzım Karabekir Paşa**'dan yapacağımız şu bir tek nakil bile O'nun hakkındaki hükmümüzü teyide kâfidir. Bu Lozan dönüşü **İsmet Paşa**'nın Türkiye'deki dinî atmosferi izâle etmek istikametinde ne derece cür'etkâr olduğunu göstermektedir. Üstelik aşağıdaki bu sözler mâruf solcu **Uğur Mumcu**'nun **Kâzım Karabekir**'in evrakını inceleyerek yazdığı bir kitapta şöyle yer almıştır:

*"**Karabekir**, o günlerde, Ankara'nın Keçiören semtinde "**Kubbeli Köşk**" diye bilinen bir küçük köşkte kira ile oturmaktadır. 19 Ağustos 1923 günü **M. Kemal**, **Lâtife Hanım** ve **İsmet Paşa** bu köşke yemeğe gelirler.*

*Yemekte tartışma çıkar. Tartışma **Kâzım Karabekir** ve **İsmet Paşa** arasındadır. **M. Kemal**, tartışmayı sessizce izler.*

*..**İsmet Paşa** müthiş bir inkılâp hamlesi teklif etti:*

"-Hocaları toptan kaldırmadıkça hiçbir iş yapamayız. Bugünkü kudret ve prestijimizle bugün bu inkılâbı yapmazsak hiçbir zaman yapamayız."

*İlk **Fethi Bey** grubundan işittiğim bu yeni inkılâp zihniyetini **İsmet Paşa** da bir çırpıda tamamlıyordu. Aradaki zaman fa-*

Babamla ilgili yazabileceğim bayli enteresan olayları, ancak bunlardan bir kısmı da benimle ilgili. Onun için bu yazıyı bir "baba-oğul karşımı" anılar, diye nitelendirmek galiba daha doğru olur.

Babam Kâzım Kap tahminen [redacted] 1895 doğumlu... Dedem ve babaannem 1860'lı yıllarda Kafkasyadan Türkiyeye göçmüşler. Annemin babası ve anneannem de öyle. Hepsi Abhaz asıllı.

Babam iptidâide Zabitan Mektebini bitirdikten sonra 1915 yılında Kasımbağ vilâyetinde Ermenilere karşı savaşırken Mondros mütarekesi imzalanmış ve Osmanlı Devleti yenilgiyi kabul etmiş. Sonra da galip devletlerin kumandanları Türk ordularının silâh bırakarak Kafkasya'ya terketmesi için zor kullanmaya başlamışlar. Bunun üzerine babam, Azerbaycan hükümetinin teklifi ve Osmanlı hükümetinin onayıyla Azerbaycan milli ordusunu kurma çalışmalarına başlamış. Bu çalışmalar sırasında binlerce Türk birliği de bu kuruluşa katılmış ve bir taraftan Ermenilerle, bir taraftan Bolşeviklerle savaşmaya sürdürmüşler. Bu arada 1921 yılı başına kadar [redacted] (Şimali Kafkas ordu[redacted]

sılaları kendiliğinden ortadan kalkarak bu üç şahsiyetin üç madelik programı kulaklarımda tekrarlandı:

1. İslâmlık terakkiye mânidir.

2. Arap oğlunun yâvelerini Türkler'e öğretmeli.

3. Hocaları toptan kaldırmalı."[159]

Kaldı ki; **İsmet Paşa**'nın zamanında fikir hürriyeti diye bir şeye tahammül edilmezdi. Bu gerçeğin sayısız tezâhürlerinden birisi TBMM'nin birinci devresinde İzmit meb'usluğu bilâhare de İktisad vekilliği yapmış olan **Sırrı Bellioğlu** (1876-1958)'nun başına gelenlerdir. **Sırrı Bellioğlu** gazetelere Alman Harbi esnasında **İsmet Paşa**'nın tâkip etmekte olduğu siyâseti tenkid eden birkaç makale yazmış olmasından dolayı derdest edilerek mahkemeye çıkarılmış 1941 Yılı'nda tutuklamış ve dokuz yıl dört ay hapse ve ömür boyu olarak siyâsette yasaklanma cezâlarına mâruz bırakılmıştır. 31 Temmuz 1949 tarihinde cezasını tamamlayarak salıverilmiştir. **Sırrı Bellioğlu**'nun bir kısım evrâkı arşivimizde mahfuzdur. O kendisini mahkemede müdafaa ederken şu ibretli sözleri söylemiştir:

"-Ben **Sultan Abdülhamid** Han zamanında Darülfünûn'da talebeydim. O'nun aleyhine bir talebe nümâyişine katıldım. Polisler beni yakaladılar ve müşir rütbesini hâiz emniyet umum müdürünün karşısına çıkardılar. Hiç kimse bana bir fiske vurmadı. Emniyet umum müdürü:

"- Evlâdım derdiniz nedir. Niçin nümâyiş yapıyorsunuz?!" diye sordu.

Ben de memlekette istibdat olduğunu fikir hürriyeti istediğimiz gibi ve sâir günün modası olan sözleri söylemem üzerine bana dedi ki:

"- Bak evlâdım! Sen daha talebesin. Memleket ahvâlinden haberin yoktur. Git derslerine çalış. Mektebini bitir. Hayata atıl.

---

159 **Uğur Mumcu, Kâzım Karabekir** Anlatıyor, İstanbul 1990, sh. 97 vd.

Gerçeklerle karşılaşırsan o zaman bakalım şimdiki gibi düşünür müsün. Ülke cadı kazanı gibi kaynıyor. Otorite bütün bu ihânetlere seyirci mi kalsın isiyorsun?!" dedi.

Sonra da beni serbest bıraktılar. O devre "**İstibdat Devri**" deniliyor şimdiki devir güya "**cumhuriyet ve hürriyet devri**"dir. O gün genç bir delikanlı olan ben muhatap olduğum bu muâmele ile bugün mâruz kaldığım muâmeleyi karşılaştırmaktan âdeta hicap ediyorum. Bugün eski bir milletvekili ve eski bir bakan olarak yaşı kemale ermiş bir insanım. Hükümet'in bu harp içindeki siyâsetini tenkid eden yazılar yazdım. Bu sebeple bir gece yarısı evimden belki de orta mektep mezunu olmayan polisler tarafından sille tokat yatağımdan kaldırıldım. Pijamalarımla karakola getirildim. Gördüğüm fenâ muâmeleyi anlatmaktan hicap duyuyorum. İşte şimdi de mahkûm edilmek üzere huzurunuzdayım."

Yazılarında hakaretâmiz hiçbir söz mevcud olmadığı hâlde merhum dokuz sene dört aya mahkûm olmuş ve bu mahkûmiyetin **Sultan Ahmed** Cezâevi'nde tamamıyla infâzından sonra serbest kalabilmiştir. **Necip Fâzıl, Sırrı Bellioğlu**'yla hapishânede karşılaşmış ve O'nunla parmaklıklar arkasında bir fotoğraf çektirmiştir ki, bu fotoğraf Büyük Doğu'da kapak yapılmıştır.

Hüseyin Sırrı Bellioğlu (1876-1958)

Bizim **Sırrı Bellioğlu**'nun mahkemedeki sözlerine dâir naklettiklerimize benzer sözleri hapishânede **Necip Fâzıl Bey**'e anlatmış olmalıdır ki; **Necip Fâzıl Bey** hapisden çıktıktan sonra bu sözleri kendisine bir de yazılı olarak bildirmesini istemiş **Sırrı Bellioğlu** da hapishânden kendisine bir mektubu yazmıştır. Bu durumu **Necip Fâzıl Bey** şöyle anlatmakatadır:

"*İstanbul tevkifhanesinde, yedi küsur yıldır yatan, yetmiş*

küsur yaşında, kalbi yağmur suyu kadar berrak ve temiz bir insan vardır. Bu, eski iktisat vekillerinden ve eski "Misak-ı Milli," muharrirlerinden İzmit Meb'usu ***Sırrı Bey****, yahut* ***Sırrı Bellioğlu****'dur.* ***Necip Fâzıl****'la çok ileri bir dostluğa varan bu zat, bir gün O'na, aynen ve kelimesi kelimesine şöyle dedi:*

Abdülhamid devriyle bu devir arasındaki farklardan birisi şudur ki, ben o zamanlar bir mülkiye talebesi olarak menfaya gönderilirken, Beşiktaş'ta, Padişah'ın yâverlerinden ***Hasan Paşa*** *bana:*

«- Efendi oğlum!» diye hitap ederek söze başlamıştı. İşte, çocuk denecek kadar genç ve ehemmiyetsiz bir mektep talebesine, saraya nüfuzlu en yüksek rütbeli askerin muâmele tarzı!..

Bu devirde ise, yaşım 60'ı geçmiş, uzun müddet Türkiye Büyük Millet Meclisinde meb'usluk etmiş, bir aralık da iktisat vekilliğinde bulunmuş bir ihtiyar olarak tevkif edildiğim vakit bana polis müdür muavini:

«- Eşek!!!» diye hitap etti.

İşte ***Sırrı Bellioğlu****'nun bana mektubu:*

«Sevgili ***Necip Fâzıl****;*

Sana tevkifhanede söylediğim bu sözü benden yazılı olarak istediğin için aynen kaydediyorum.

Dahlim olmadığı hâlde bazı ahbaplarımın Padişah'a suikasd teşebbüsünde bulunmaları sebebiyle ben de maznunen Beşiktaş karakolunda tevkif edilmiştim. İsticvabımı yapan Müşir ***Hasan Paşa*** *ile Yâver* ***Kenan Paşa*** *bana daima:*

«- Efendi oğlum!» diye hitap ederlerdi. Beni zaptiye hapishânesine gönderdikleri zaman bileklerime kelepçe vurmamışlar ve sivil bir polis terfik etmişlerdi. Bu esnada 21 yaşında bir genç mektep talebesiydim.

Halbuki, 60'ını geçmiş, vekillik etmiş, meb'usluk etmiş bir ihtiyar olarak birkaç sene evvel İstanbul polis müdüriyetinde tevkif olunduğum zaman, mâhud (Zeki), vaziyete muvafık söz söyle-

Büyük Doğu
Her Hafta Cuma
Günleri Çıkar Edebî
ve Siyasî Mecmua
YIL II ★ CİLT III
FİKİR VE DÂVA
Mahkûmları
ESKİ İKTİSAT VEKİLİ BELLİOĞLU
SIRRI
ESKİ ORDU KUMANDANI ALİ İHSAN PAŞA
Necip Fazıl
Son dakika:

Sırrı Bellioğlu ve Necip Fâzıl
Sultan Ahmed Cezâevi'nde

mediğim zaman bana:

«- Eşek!» diye hitap ve dayakla tehdit etti.

İşte azizim, haşin ve mütehakkim dediğimiz adamların siyâset maznunları hakkında gösterdikleri nezaketle, Cumhuriyet meşkûresine bağlılıklarını iddia eden kesanın izhar ettikleri muamele! Artık sen ilerisini tasavvur et!

19 Ağustos 1947 – Sırrı Bellioğlu

Bir Abdülhamid aleyhtarından gelen bu kıyas karşısında ürpermek lâzımdır."[160]

Sırrı Bellioğlu, Sultan Ahmed Cezâevi'nde yatarken devrin adliye vekiline çekilmek üzere 26.1.1943 tarihinde bir telgraf hazırlamış bu telgraf elinden alınarak imha edilmiştir. Büyükdoğu'da yayınlanan bu telgrafın mâhiyeti şöyledir:

"Evrakımı okumak üzere bugün mahkemeye giderken, ellerime, tâzip ve teşhir âleti olan demir kelepçeler vuruldu. Katiller, yankesiciler kafilesine katılarak götürüldüm. Yüksek şahsınızdan gelen emir geri bırakılamazdı. Hakkımda hissettiğim tasmimlerinizi vakti geldiği zaman delile kavuşturmak üzere tahkikat yapılması için adliye müfettişlerine verdiğim üç istidayı iptal ettirdiniz! Başkaları için tâzip ve teşhir âleti olan kelepçelerin, benim bileklerimde vakar ve iftihar nişânesi, parlak bir vatanperverlik alâmeti olacağını takdir edemediniz! Bilmeden ve düşünmeden şerefimi yükseltmiş oldunuz! Bu yüzden beni minnettar bıraktı-

160 Büyük Doğu Dergisi, 10 Ekim 1947 tarihli 67. sayısı

nız! Yirmi bir yaşımdaydım. Padişah'a suiikasd ithamiyle maznunen Beşiktaş karakolundan Zaptiye Kapısına sevkolunduğum zaman, yine aynı yoldan, fakat arkamda tek polis, kollarım çözük olarak geçirilmiştim. O zaman bir mektep çocuğu idim. Muhatabımsa padişah yâveri bir ferik iken bana:

"-Efendi oğlum!» derdi, Şimdi, vekil, mebus olmuş bir ihtiyarım.

Sizin polisiniz bana:

«Eşek !» diye hitab ediyor. Ne tezad!

Başka bir vesile bularak boğazıma lâle, ayaklarıma pranga vurdurmazsanız size korkak diyeceğim!

Sırrı Bellioğlu"[161]

Sırrı Bellioğlu, Sultan Ahmed Cezâevi'nde

Sırrı Bellioğlu, Sultan Ahmed Cezâevi'nde yatarken **"Önce Vatan"** adlı bir kitap yazmıştır. Kıbrıslılar'ın çıkarmakta olduğu **"Yeşil Ada"** dergisinde yayınlanmak üzere kendisiyle 13 Mayıs 1951 tarihinde bir röportaj yapılmıştır. Bu röportajda **Sırrı Bellioğlu** bana tekaddüm etmiş olarak Lozan Muâhedenâmesi'ni bir **"hezimet"** olarak vasıflandırmıştır. Bu röportajda O şöyle demiştir:

*"Hapishânede geçirdiğim o uzun yıllarda Lozan'daki tutanakları dikkatle inceledim. Lozan, Türk Milleti için asla bir zafer sayılamaz. Ancak Lozan'daki konuşmaları bilmeyen Lozan'da alınan kararları incelemeyen daha doğrusu Lozan Antlaşmasını okumayan bazı câhiller, «**Sevr ölüm, Lozan hayat**» diye bir sloganı okullara kadar yayarak **İsmet Paşa**'yı da «**kahraman**» yaptılar. Evet, Sevr ölümdü. Bunu kabul etmemek aptallıktır. An-*

161 Büyük Doğu Dergisi, 31 Ekim 1947 tarihli 70. sayısı

*cak Lozan'ın «**hayat**» olduğunu söylemek de aynı derecede aptallıktır. Kıbrıs'ın geleceğinin Lozan'da tartışılacağı günlerde ben Birinci Büyük Millet Meclisi'nin İzmit mebusu idim. **Tevfik Paşa**'ya verdiğimiz bu dilekçenin daha genişletilmiş ve günün şartlarına uydurulmuş bir benzerini kaleme aldım. Götürüp Lozan'a gitmeye hazırlanan Dışişleri Bakanı **İsmet Paşa**'ya verdim. Dilekçemi okuyup ne düşündüğünü bana söylemesini istedim. Okudu ve ne dedi biliyor musun?!*

*"-**Sırrı Bey**" dedi. "Senin Kıbrıs için düşündüklerin bir **hayâl-i muhaldir**!.. Ben Lozan'da İngilizler'den Kıbrıs'ta yaşayan üç beş türk için böyle şeyler isteyerek komik duruma düşemem!" Evet bana aynen böyle demişti **İsmet Paşa** hazretleri!.."*[162]

Sırrı Bellioğlu bu röportajda Lozan muâhedesiyle mâruz kaldığımız kayıpları benim "**Lozan Zafer mi, Hezimet mi?!**" isimli eserimde gösterdiklerime benzer bir şekilde tâdâd ve izah etmiş bulunmaktadır. Ben eserimi yazarken böyle bir röportajdan haberim yoktu.

İsmet Paşa devrini anlamak için **Sırrı Bellioğlu**'na âid bu bir tek vak'a bile kâfi olduğu hâlde biz burada 1944 Yılı'ndaki Türkçüler'in mâruz kaldığı "**Tabutluk Hâdisesi**"ni de hatırlatmaya ilâveten O'nun bir başka hıyânetine temas edelim.

Bunu da Bolşevik İhtilâli'nden sonra müstakil Azerbaycan Hükümeti'nde Karabağ milletvekilliği yapmış olan **Mehmed Sâdık Aran** (1895-1971)'dan dinlemiştim. Fakat bunu anlatmadan önce **M. Sâdık Aranla** tanışmamı kısaca nakletmeliyim:

1966 Yılı'nda dostum **İsa Yusuf Alptekin** (1901-1995)[163]

---

162 **Özker Yaşın- Nevzat** ve Ben, İstanbul 1997, sh. 527

163 **İsa Yusuf Alptekin** Bey 1944'te Doğu Türkistan İstiklâli'ni ilân ettiğinde bu hükümetin sözcülüğünü yapmış değerli bir insandı. Daha sonra Çin işgaline muârız tavrından dolayı vatanını terk ederek 1950'li yıllarda Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. Büyük bir mücâhid olan **İsa Yusuf Bey** vefâtına kadar kendisiyle yakinen görüşmekte olduğum bir kimseydi. Bir gün O'nun Fâtih'teki evinde meşhur **Emin El Hüseyni**'nin damadı **Haydar Bey**'le karşılaştım. **Emin El Hüsey-**

MTTB'inde "Esir Türkler Günü" adıyla bir konferans tertip etmişti. Konuşmacılardan biri de bendim. Benden evvel kürsüye çıkan ufak tefek bir adam M. Kemal Paşa'yı methetmekle

---

al'nin Hitler ve Kırım Türkleri'yle alâkalı mâcerasını merak ediyordum. O'na bu hususta çeşitli sualler sordum. Kırım Türkleri'nin İkinci Cihan Harbi'nde O'nun tahrikiyle Alman Ordusu'na katılmaları ve bu sebeple Almanlar'ın mağlubiyetinden sonra cezalandırılarak topyekün Sibirya'ya sürülmelerine dâir O'ndan edindiğim bilgileri çeşitli vesilelerle yazmış ve anlatmışımdır.

Burada bunları bir telgraf hacmiyle ifade etmek isterim:

Bizim 1918 Eylûl'nde Filistin'de mâruz kaldığımız dehşetengiz hezimet üzerine Kudüs başta olmak üzere bölge İngilizler'in hâkimiyetine geçmiş o sırada İngiltere hariciye nâzırı Lord Balfour Rothschildler'e gönderdiği bir mektupla burada bir Yahudi devletinin kurulmasını İngiliz Hükümeti'nin destekleyeceğini bildirmişti. Tarihe "Balfour Deklarasyonu" olarak geçmiş bulunan bu beyannâmeden sonra Yahudiler fevç fevç Filistin'e göç etmeye başlayınca Emin el Hüseyni bu muhâcir kafilelere karşı çeşitli sabotajlar yaptırmaya ve bir nevi çete harbiyle engel olmaya çalışıyordu.

Filistin'de bu mücadele devam ederken Hitler'in Almanya'da Yahudi aleyhtarı olarak ortaya çıkması üzerine O'ndan destek göreceğini uman Emin El Hüseyni, Almanya'ya giderek Hitler'i tasvip ve teşvike başlamıştı. O sırada Hitler, Bakû petrollerine ulaşmak üzere Türkiye üzerinden Kafkasya'ya geçmek istiyor, emrindeki generaller ise Türkler'in gerilla harbi yaparak Almanya'yı uğraştıracakları yolunda sebeplerle buna karşı çıkıyorlardı. Bu generaller Karadeniz'in kuzeyinden girmeyi doğru buluyorlar ve burada Rus idâresinden memnun olmayan Kırım Türkleri'nin kendilerine müzâhir olcağını düşünüyorlardı. Sonra bu düşüncenin gâlip gelmesiyle Kudüs müftüsü Emin El Hüseyni'yi tebdil-i kıyafet Kırım'a soktular. O da gizli gizli toplantılarla Kırım Türkleri'nin Almanya'nın girişeceği bu harekât esnasında kendilerine müzâhir olması gereğine ikna etti.

Gerçekten bu hareket başlayınca Moskof'un idâresinden bîzar olan Kırımlılar Alman ordusuna katıldılar. Lâkin neticede Almanlar'ın mağlup olmasıyla Ruslar Kırım'da bir tek türk bırakmayarak hepsini Sibirya'ya sürdüler. Tabiî Emin El Hüseyni de bizim başımızdaki İnönü gibi Almanlar'ın gâlip geleceğini ümid ve tahmin etmekteydi. Bu sebeple giriştiği bu hareket Kırımlılar'ın takriben kırk elli sene sürgünlerine ve burada kahir ekseriyetiyle yok edilmelerine sebep olmuştur. Bu gerçek beş milyon kırımlı sürgün edilmişken bu gün Bolşevikliğin yıkılmasından sonra Kırım'daki Türkler'in beş yüz bin kişi olmasıyla sâbittir.

Burada yeri gelmişken Filistin'de mâruz kaldığımız hezimete dâir de bir-

kalmamış bir de "*Osmanlı zihniyeti*" diye söze başlayarak bizim tarihimizle ilgili pek yakışıksız sözler söylemişti. Bu adam M.

---

kaç söz söyleyelim:

Filistin Cephesi'nde üç ordumuz vardı. Dördüncü, Yedinci ve Sekizinci Ordulardan mürekkep olup **"Yıldırım Ordular"** adını alan bu kuvvetlerin Cephe Kumandanı, **Liman Von Sanders**'ti. Dördüncü Ordu Kumandanı **Mersinli Cemal Paşa,** Sekizinci Ordu Kumandanı **Arapgirli Cevad Paşa,** Yedinci Ordu Kumandanı ise **M. Kemal Paşa** idi.

Cephe Umûmî Karargâhı Nâsıra'da bulunuyordu. Dördüncü Ordu'nun Merkezi Salt, Yedinci Ordu'nun Nablus, Sekizinci Ordu'nunki ise Tul-i Kerem kasabalarıydı.

31 Ağustos 1918'de bu cephede o kadar âni bir çöküş vukûa geldi ve bu hâl, o derece sür'atli bir hezimete yol açtı ki, kilometrelerce geride bulunan Ordu Kumandanları bile canlarını güçlükle kurtarabildiler. Gerçekten Devletimizi, **"Mondros Mütarekenâmesi"**ni imzalamaya mecbûr bırakan bu hezimet esnâsında Sekizinci Ordu Kumandanı **Cevad Paşa,** karargâhından kalpağını bile alamadan kaçıp kendisini Şam'a zor atmış ve burada Üçüncü Kolordu Kumandanı **İsmet Paşa (İnönü)**'yü tellâl bağırtarak aratmaya mecbûr kalmıştı.

Bu hezimet, Yedinci Ordu Kumandanı **M. Kemal Paşa**'nın sağ ve solundaki Dördüncü ve Sekizinci ordulara haber vermeden âni bir şekilde ric'at etmesiyle ortaya çıkmıştır. (8 Eylül 1950 tarih ve 25 numaralı Büyük Doğu Dergisi'nde, o zaman hayatta bulunan **Ömer Lütfi Bey** adında bir zâttan naklen inanılması güç bir ifşaat yer almıştır:

Ömer Lütfi Bey muhatap olduğu İngilizler'le anlaşma teklifini şu sûretle reddettiğini beyan etmiş ve bu beyan hiç kimse tarafından tekzib edilmemiştir.

*"Günün birinde **M. Kemal Paşa**, Yıldırım Orduları Levâzım Reisi, Merzifonlu Miralay **Ömer Lütfi Bey** (İstiklâl Harbi sırasında Nâfıa Vekili) ile yine Ordular grubu Erkân-ı Harb Reisi **Diyarbekirli Kâzım Paşa** 'yı nezdine çağırıyor ve diyor ki:*

*"**Enver Paşa**'nın idâresi, Ordu 'yu ve vatanı her yerde felâkete sürüklüyor. Bu vaziyetten kurtulmak için tek çâre, İngilizler'le anlaşmaktır. Başka hiçbir çıkar yol kalmamıştır!.. "*

Her iki asker de bu teklifi şiddetle reddediyor ve böyle bir hareketin korkunç şey olacağını söylüyorlar ve yerlerine gidiyorlar. Teklif neticesiz kalıyor! " -İşbu **Ömer Lütfi Bey,** îmân ve namusu ile tanınmış bir zâttır ve elyevm, çok şükür sağdır. Tabiî, 1950'de...)

Bu sûretle merkezî durumdaki Yedinci Ordu'nun âni ve habersiz ric'ati ile cephede açılan boşluktan saldıran İngilizler, sağ ve soldaki Yedinci ve Dördüncü Orduları arkadan kuşatarak yetmiş beş bin esir ve üç yüz yetmiş

Sâdık Arın'dı. Kendisini daha evvel görmemiştim. Üstelik anlattığı şeylerde bana taalluk eden hususlar da vardı. Şöyle ki; O

---

beş adet top ele geçirmişlerdir. (Bkz. **Kâzım Karabekir Paşa**'nın 1933 yılı Mayıs ayında İstanbul gazetelerinde çıkan mektupları; **Sultan Vahideddin**'in Hicaz'da yayınlanan ilk beyannâmesi; **Dr. Rıza Nur**- a.g.e., sh. 475'te esir miktarının altmış beş bin olduğu zikrediliyor.)

"Bizzat M. Kemal Paşa bile az daha esir olacaktı. Emir zâbiti Yüzbaşı Bedri Bey (Güven, 1888-1949), Şeria Nehri'nde tesâdüfî bir geçit buldu. Büyük şef, hayatını bu sûretiyle kurtarabildi. Altı yüz kilometrelik ric'at hattı üzerinde düşmana yetmiş beş bin esir ve üç yüz yetmiş top bırakmıştı..." (Bkz. **Ârif Oruç**- Münci-i Azam'ın Dehâsı Yaratmadı, Bulgaristan'da yayınlanan Yarın Gazetesi'nin 20 Mayıs 1934 tarih ve 12 numaralı nüshası.)

Diğer kumandanlar gibi **M. Kemal Paşa** da sekiz kişilik mâiyetiyle resmî elbiselerini bile giymeden kendisini Şam'a atmış, fakat burada da duramamıştır. Bakiye kuvvetlerin Kumandasını **Cemal Paşa**'ya terk ederek trene atlayıp Rabat'a gelen **M. Kemal Paşa**, bu vak'ayı gazetecilere şöyle anlatmıştır:

"O gece şunu anladım ki: Bütün kıtaat ve cephelerde kumandanlık kalmamıştı. Binâenaleyh mecnûnâne denecek bir emir verdim. Şam 'da bıraktığımız kuvvetler, İsmet Bey 'in, Rabat civarındaki kuvvetler ise Ali Fuad Paşa'nın emrinde ve bu kuvvetlerin hepsi şimale doğru hareket etsinler!.." (**Abdülaziz Hancî** - Müzekkerât-ı **Kemal Paşa**, sh. 81-83)

Gazetecilere bir askerî emir gibi not ettirilmiş bulunan bu sözlerin mânâsı açıktır:

"-İstikamet kuzey, herkes başının çaresine baksın!.." Filhakika bu emrin hakikî mâhiyetinin, tefsir ettiğimiz gibi olduğunu **M. Kemal Paşa** da te'yid

ederek:

"-Bu hareket, amelî idi. Yedinci Ordu'nun isminden ve bazı döküntülerin. den başka bir şey kalmamıştı. Bu döküntüleri, Suriye'nin kuzeyinde Hâlep'le toplamak ve orada yeni bir karar vermek lâzım geliyordu. " demektedir. (**Ab. dülaziz Hanci** - a.g.e. sh. 86.)

Gerçekten altı yüz kilometrelik mesâfeyi, yani ancak yirmi-yirmi beş gün. de kat edilebilecek bir yolu süratle aşıp Hâleb'e gelen **M. Kemal Paşa**, burada kendi ifâdesine göre:

"Ahâlinin hücumuna uğramış ve sokak muharebeleri yapmış! Kendisine ateş açıldığı bir sırada yanında bulunan şoförüne işaretle yavaşlayan otomobile atlamış, atlarken de Hâlep Kumandanı 'na emir vermiş:

"-Hâlep ve civarındaki kuvvetleri şimale çekin, orada harp edeceğiz... " (**Abdülaziz Hanci** - a.g.e. sh. 86)

Bu emir üzerine, Yıldırım Ordular Karargâhı, Hâlep'ten Fâtıma'ya naklolundu ve Yıldırım Ordular Kumandanlığına **"Umûm Cenûb Orduları Kumandanı"** sıfatiyle **M. Kemal Paşa**, cephe kumandanı tâyin edildi. Fakat bu ünvan da O'nun Hâlep civarında yeni bir müdafaa hattı teşkil ederek, düşmanı durdurmaya çalışmasını te'min edemedi. Karargâhını, iki yüz kilometre daha geride bulunan Adana'ya çekti.

İşte tam bu sırada mukavemet imkânını kaybeden Osmanlı Devleti, Yıldırım Ordular Cephesi'ndeki bu hezimetin tevlid eylediği yılgınlıkla **"Mondros Mütârekenâmesi"**ni imzâya mecbûr kaldı.

cir olup bir Azerî kafilesiyle önce Akçaabat'a gelmiş imiş. Akçaabat benim doğduğum kasabadır. Burada bu Azerî muhacirler kafilesi Merkez İlk Mektebi'ne yerleştirilmiş imiş. Burası da benim ilk mektebi okuduğum yerdi. Bu kafilede sünnî birisi varmış. Halktan biri gelip O'nu evine götürmüş. Götürürken de:

"- Seni bu kızılbaşların arasında bırakmam demiş." imiş. Bu söz doğru olamazdı. Çünkü Akçaabat da halktan birinin Azeriler'in Şia Mezhebi'ne mensup olduğunu bilmesine imkân yoktu. Belki kızılbaş sözünü duymuş olarak bunu da İranlılar için de söylemiş olabilirlerdi.

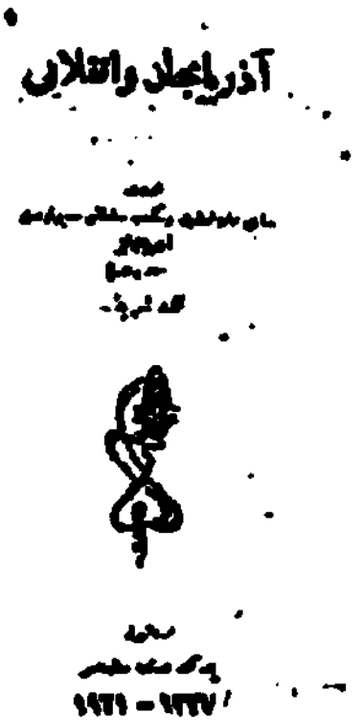
Bu yanlışlarla birlikte Osmanlı'nın Sünnilik gayreti gütmüş olmasına dâir târizlerine bir hayli cevap verdim. Kürsüden indikten sonra **M. Sâdık Aran** beni ayakta karşılayarak:

"- Siz bana karşı çok ağır tenkidlerde bulundunuz. Fakat **İsa Bey** sizi de bu konferansta bir konuşmacı olarak tercih ettiğine göre vatanperver bir kimse olmalısınız. Sizinle daha yakın bir sûrette baş başa görüşmek isterim." diyerek bana kartını verdi. Ben de ertesi gün bu adrese **Mehmed Şerif Bey**'in "**Azerbaycan İnkılâbı**" isimli kitabını postaladım.

On-on beş gün sonra beni telefonla arayarak rahatsız olduğumu evde nekâhat devrini girmekte bulunduğunu kendisini ziyâret edersem çok memnun olacağını söyledi. O Cihangir'de oturuyordu. Kalkıp kartta yazılı adrese gittim. Beni heyecanla karşılayarak:

"- Ben sana minnettarlığımı nasıl ifade etmeliyim?" diye söze başladı. Bu sözlere karşı duyduğum şaşkınlığı şu izahat ile izâle etti. Dedi ki:

"- On-onbeş gün evvel kapıdan çıkıyordum. Postacı bana gönderdiğiniz kitabı kapı üstünde elime tutuşturdu. Siz bu kitapta bazı satırların altını kırmızı kalemle çizmişsiniz. Hem yolda yürümeye başladım. Hem de o satırlara göz attım. Okuduklarıma inanamadım. Kitabı yazan **Mehmed Şerif** benim arkadaşımdı.

O da benimle birlikte istiklâl zamanında Karabağ mebusu olan nâmusu mücessem bir adamdı. Yalan söylemiş olamazdı. Okuduğum satırlardan bu yaşa kadar vatansever ve kahraman bilip müdâfaa ettiğim bir şahsın Azerbaycan'a nasıl kıymış olduğunu görünce kafama vura vura sokakta bayılıp düşmüşüm. Gözümü hastanede açtım. Eve gelir gelmez de seni aradım. Hayatımı Azerbaycan davasına adamış olduğum hâlde bu gerçekten haberim yoktu."

Azerbaycan Bolşevik İhtilâli'nden sonra 28 Mayıs 1918 tarihinde istiklâlini elde eden Azerbaycan hükümetinin başlangıçta Ermenistan tarafından baltalanacağından korkuluyordu. Fakat bu tehlike Ermenistan değil de hiç umulmadık başka bir yerden geldi. **Mehmed Sâdık Aran** Bey'i şoken eden bu gerçeği ben "**Ermeni Meselesi**" isimli eserimde şöyle anlatmışımdır:

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile yapılan ilk seçimde "**Müsâvat Partisi**" yüzde kırk nispetinde rey alarak iktidar oldu. Bu partinin idârecileri Ruslar tarafından tekrar işgal edilmek korkusuyla Komünizmin o zamanki en şiddetli muhâlifi olan İngilizler'e yakınlık göstermeye başladılar. Hükümet'in bu tutumundan rahatsız olan dâhildeki bir kısım solcu ve ajanlar Gence'den bir kısım Ermeniler'in de katıldığı birtakım karışıklıklar çıkardılar. Diğer taraftan Abşeron'daki petrol tesislerinde çalışan Rus asıllı işçiler (ajanlar) ile yerli sosyalist(!)ler birleşerek bir *"Sovyet Cumhuriyeti"* kurduklarını ilân ettiler. Buna karşılık harekete girişen Azerbaycan Cumhuriyeti'ni, hududda bekleyen Rus ordularına ezdirmek için derhal **Lenin**'den bir yardım talep

ettiler. Bu tabiatıyla bir danışıklı dövüştü. Rus Ordusu'nun Azerbaycan'ı işgâl ve istilâ edebilmesi için böyle bir bahâne zarûrî idi. Dâhildeki güdümlü komünistler tarafından Lenin'e çekilen mezkûr telgrafta aynen şöyle denilmekte idi:

"İhtilâl düşmanlarının içerdeki ve dışarıdaki birleşik çetelerinin taarruzlarını kendi kuvvetimizle durdurmak imkânında olmadığımızdan, Azerbaycan

Askerî İhtilâli Komitesi, ciban emperyalizmine karşı birlikte çarpışmak maksadıyla Rusya Sovyet Cumhuriyeti'ne kardeşçe ittifak teklif eder ve Kızıl Ordu'yu hemen göndermek sûretiyle inkılâba yardımda bulunmayı ricâ eder."

Böyle bir bahâneyi istim üzerinde bekleyen Rus ordusu telgrafın çekilişinden az bir müddet sonra kuzeyden Azerbaycan hududunu geçerek bu genç müstakil Cumhuriyet'e saldırdı. Ne yazık ki, bu tertipte o sırada Mondros Mütârekesi'nin imzalanması üzerine işsiz güçsüz kalmış olan ve Azerbaycan'da bulunan birtakım Türk (Osmanlı) subayları da methaldardırlar.[164] Azerbaycan'a giren Rus ordusunun kötü bir niyet taşımadığı ancak Türkiye'ye yardım için geldiği hususunda bu subaylardan biri olan **Halil Paşa (Enver Paşa**'nın amcası) tarafından Azerbaycanlılar'a teminat verilmişti. Bu cinâyet Rusya'dan Türkiye'ye yardım temini ümidi ve bahânesi için işleniyordu! Zirâ bu sırada **"Yeşil Ordu"** efsânesi ile Rusya'dan Millî Mücâdele'miz için bize yardım geleceği propagandası almış yürümüştü.

Bu husûsu o sırada ***"Moskova Muâhedesi"*** ve ***"yardım temini"*** maksadıyla Rusya'ya gitmiş bulunan **Dr. Rıza Nur** da teyid etmektedir ki; O'nun sözleri daha evvel **"Bir Yardım Efsânesi"** başlığı altındaki kısımda nakledilmişti.

---

164 Fazla bilgi için Bkz. **Mehmed ŞERİF**-Azerbaycan İnkılâbı, İstanbul 1921, sh.41 - **Sâdık ARAN**-Kızılordu Azerbaycan'ı Nasıl İşgal Etti - Millî Işık Dergisi s. 26, İstanbul 1963

Rıza Nur'un Halil Paşa'ya atfen söylediği sözler **M. Kemal Paşa'nın** TBMM kürsüsünden vâkî beyânâtı ile sâbittir.

Şöyle ki; **M. Kemal Paşa,** Meclis kürsüsündeki beyânatında Anadolu'ya Bolşeviklerin gelip kurtarmaları için Ruslar'ın Onuncu ve Onbirinci ordularını bu işe tahsis etmiş olduklarında bahsettikten sonra:

«Bu ordular bizim delâletimiz, tesirimiz ve hizmetimiz sâyesinde suhûletle Şimalî Kafkasya'ya geçtiler, Azerbaycan'a dâhil oldular ve Azerbaycanlılar da gelen orduları kemal-i sükûnetle kabul ettiler.»[165] demektedir.

M. Kemal Paşa'nın bu beyânatı daha sonra Rusya'dan yardım talebine vesile olan **"Gence İsyanı"**na temas ederek:

«İngilizlere bendelik etmekle zevk alan Azerbaycan'ın Müsavat Hükümeti tarafından Gürcü ve Ermeniler'in dahli ile Gence'de bir irtica vücûda getirildi ise de Bolşevikler bunları kâmilen tedip ve tenkîl etti.»[166] diyerek Azerbaycan'ın Rus işgaline uğramasına sebep olan iki âmili ifade etmiş, olmaktadır.

Bu mes'ele yerli ve yabancı birçok kaynakta hepsi de aşağı yukarı aynı mâhiyette olmak üzere muhtelif şekillerde geçmektedir.[167]

O gün **Mehmed Sâdık Aran** Bey'le uzun bir sohbet yaptık. O bana uzun ve mâceralı hayatını anlattı. Vatanının ikinci defa olarak Rus işgaline uğramasından sonra birçok kazan türkünün yaşamakta olduğu Finlandiya'ya göç ettiğini orada **"Yeni Turan"** isimli bir gazete çıkardığını anlattı. **"Şeyh San'an"** müstear

---

165 Ankara'da yayınlanan **Yenigün Gazetesi'nin** 18 Ağustos 1920 tarihli nüshasında yayınlanan bu beyânatın tamamı için Bkz. Zabıt Ceridesi C.III, 14.08. 1336 târihli celse zabıtları, sh. 207

166 Zabıt Ceridesi-A.y.

167 Bkz. **Lord Kinros**-Atatürk, İstanbul 1966, sh. 370-371 - **Aclan Sayılgan**, Solun 94 Yılı, İstanbul 1967 sh. 152 - **Dr. Selahaddin Tansel**- Atatürk ve Kurtuluş Savaşı, İstanbul 1966 sh. 73 - **Av. Hüseyin Baykara**- Azerbaycan, İstiklâl Dramı Kültürü Dergisi, sh. 79. Ankara 1969)

DEVRE : 1

CİLT : 3

İCTİMA SENESİ : 1

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Kırk Sekizinci İçtima

14 . 8 . 1336 Cumartesi

Yüce Reisicumhur, hem temsil heyet ve mevcudiyetlerine ehemmiyetine vazıf olarak, hem de ... devletlerinin yeniçi münasebetten tevellüdatın tahlili, hem[illegible] ihtisasi payeleri için fonksiyonlarını ve teşvikatı, ve bedevi bir muavin ve müşahir olarak[illegible] ... ve vilâ ve ...[illegible] ... için [illegible] ... bulunmuşlar. Yaşlılı mahdum efendiler; evvelce ve en birinci ordularımız dâhilinde değerli Kafkasya'yı. Şark cephesine tahsis etmek oldu. Bu ordular, bizim dahilimiz, tedrisat ve hazırlanma sayesinde, nihayet Şimali Kafkasya'yı geçtiler ve Azerbeycan'a dahil oldular ve Azerbaycanlılar da gelen orduları temsili nikâhlarla kabul ettiler. Bu ordular bir taraftan Erzurumdan ve Gürcistan hududundan Kars gölü tarafına ve vaziyeti ... bulunuyor oldular. Diğer taraftan da muahhar bulunan kolları bulunan tevessüü etmişler - İşte bu sırada ... - Tam bu sırada iki bin Lehistan'da cereyan eden olaylar, evvelce ve hadisat gittikçe ilerleyerek ... ve olarak bunları ehemmiyet etmiştik ve Bolşevik Rusyası aleyhinde olduğu zaman yok tevessü Lehistan cephesine sevkedecek mevkiindeydi. Fakat bizim ... [illegible] ... Erzurum ... [illegible] ... bir tevessüne tahammül edemezdi.

Kafkasya'ya evvelemir olduğu, orada asıl ordular dan ancak ordunun bünyesi [illegible] ... Bu bir ... ordusu da bir hazırlık vaziyeti. Kafkasya'da Erzurumlu, Gürcülere ve hayali temsili, yani temsili tevessüat vardır ... ve asıl bu ... Bu sırada, İngilizlerin müdahalesi gayri ... ve tayyareleri emri oluyor. İngilizler bunlarla ... Azerbeycan'a ... ve bu bölgelerde hazırlanmış ... ve Gürcülerin ve Ermenilerin ... ordusuna hücum ... Cenup ... Azerbeycan'a ... tevessüatı tamamıyla bir ... vaziyeti geldi. Bu tarihe ... bir ... kolordu hazırlandı. Zenni ve Gürcü hududunda bulunan tevessüata ... ve bunlara ... mühimmat etti ve vaziyeti tevessüata yeni bir ... Cenub'da ... ordu-tevessüatı ... ile ... hareket etti ve ... bölgesine sevk ve ... etti. Nuri Paşa ... mühim bir rol[illegible] ... bir Azeri tevessüatı verdi. Bu sırada İngilizler bir ...

(sh. 203)

— ... Vekili ... ve Reisi Atıfet Bey

M. Kemal Paşa'nın bahsi geçen sözlerini ihtiva eden Zabıt Ceridesi'nin ilk sahifesi

ismiyle yazdığı şiirleri vardı. Türkiye'de çok bilinen

"Çek elini elimden,
Ben sevgilin değilim."

mısralarını ihtivâ eden bestelenmiş şiir de O'nundur. Bu gazetenin bazı örneklerini verdi. Sonra "**anavatan**" diyerek Türkiye'ye döndüğünü ve burada yaşamakta olduğunu söyledi. Türkiye'de 1942 Yılı'nda "**İran Türkleri**" isimli bir kitap çıkarmıştır ki; O'nun bir nüshasını bana verdi. Bu kitabın kendisi kemalistlerin sahte türkçülüğüne aldanarak Ulus Gazetesi'nde bile yazı yazmış olduğu hâlde **İsmet Paşa** hükümeti tarafından toplatılmış bulunduğunu anlattı. Lâkin O'nun **İsmet Paşa**'ya dâir olarak anlattığı "**Boraltan Köprüsü Fâciası**" o zaman çok az bilinen bir gerçektir. Ben de bunu ilk defa O'ndan öğrendim ve bilahare araştırarak "**Moskof Mezâlimi**" isimli eserimde şöyle anlattım:

"BİR YÜZ KARASI

Birçok Rus esiri millet gibi, Azerbaycanlılar da, İkinci Cihan Harbi'ndeki Alman - Rus çatışmasını büyük bir ümid ve alâka ile takib etmişlerdir. Alman gâlibiyetini Moskof boyunduruğundan kurtulmak imkânı bahşedecek bir ihtimal olarak görmekteydiler. Bu yüzden bütün Rus esiri unsurlar bu harbde fırsat zuhûr ettikçe Almanya'nın gâlibiyetini temin edecek hareketlerde bulundular. Fakat bir müddet sonra Almanya'nın tâlihi dönüp de Rusya yeniden bu kitlelere hâkim olunca hepsinden bu Alman taraftarlığının intikamını fecî bir sûrette almıştır. Bu vesile ile yeniden birçok kitlevî sürgün ve katliâmlar yapılmıştır.

Bu zulümlerden kaçan **dört yüz on yedi** âzerî, Türkiye'yi zarûrî bir melce kabul ederek memleketimize sığınmıştı. Rus Hükümeti, bunların kendilerine teslimini taleb etti. Beynelmilel kaidelere göre hiçbir devlet, siyâsî bir suçluyu diğer devlete iâde ve teslim etmez.

Bu Rus talebini müzâkere eden o zamanki Hey'eti Vekile

İran Türkleri

Yazan : **SAN'AN AZER**

[NADİR ŞAH EFŞAR] İranda saltanat süren büyük Türk sultanlarından

CUMHURİYET MATBAASI
İSTANBUL—1942

M. Sâdık Aran'ın müstear isimle yayınladığı ve İnönü Hükümeti'nce toplatılan eserinin kapağı

(Bakanlar Kurulu) de *"Umûmî Ceza Hukuku"*nun bu kaidesine uyarak, Rusya'ya zikri geçen mültecilerin iâde edilmemesini kararlaştırmıştı. Fakat o zaman Hâriciye Vekâleti'ne vekâlet eden **Nurullah Esat Sümer, İnönü**'yü ikna edip bunların, Hey'eti Vekile kararına rağmen Rusya'ya iâdesi emrini çıkarttırmıştır.

Mülteci Azerî'ler, bu karar karşısında feryad-ı figân koparak **"Bizi siz öldürün, fakat Moskof'a teslim etmeyin!"** diye yalvarmışlar, birçokları kendilerini trenden aşağıya atarak intihar etmek istemişlerdir. Bunları Rusya'ya teslim etme işine nezâret eden Türk subayı gördüğü bu fecî manzaraya tahammül edemeyerek derhal bir yıldırım telgrafla hükümete bunların avdet etmek istemeyip intihara teşebbüs ettiklerini bu sebeple teslim kararının durdurulmasını taleb etmiştir. Fakat Türkiye'nin o günkü diktatörü **İsmet Paşa,** bu zavallıların Rusya'ya tesliminde ısrar etmiştir. Bu hâdise bilâhare Demokrat Parti Devri'nde Mebus **Şevket Mocan**'ın teşebbüsü ile Büyük Millet Meclisi'ndeki münâkaşa ve müzakerelerle ortaya çıkmıştır.

Bu sûretle Ruslar'a iâde edilen dört yüz on yedi âzerî, onları teslim eden Türk subayının gözü önünde Serder Abad Barajı'nın öte yakasında toptan kurşuna dizilmişlerdir. Bu hareket, Türk Milleti'ni temsil eden fakat millî duygu ve mefkûreden mahrum liderlerin işlediği bir cinâyet ve yüzkarası olarak târihe geçmiş bulunmaktadır. Bu felâketin âmili olan **İnönü,** aynı yıllarda diğer taraftan da komünizme cephe alan milliyetçileri, *"Rusya ile dostluğumuzu bozdukları esbâb-ı mûcibesiyle"* tabutluklarda inlemekteydi. Esâsen O'nun öteden beri memleketimizde Rus dostluğunu yerleştirmeye çalıştığı bilinen bir keyfiyettir. Nitekim Rusya'yı ziyaret eden ilk Türk Başvekili **İsmet İnönü** olmuştur... Orada:

"-Kadehimi İttihat milletlerinin mukadderatını büyük muvaffakiyetlerle idâre eden Mösyö Stalin'in şerefine kaldırıyorum. Yaşasın zeval bulmaz Türk-Rus dostluğu!.. Başta

YENİ

TURAN

Helsinkide

Organe de défense nationale des peuples du Turane du Turquie

Türk-elleriniz birleşiniz yoksa eden Yaşatılı evlek gazete

Sayı: 5. | Her ayın beşinde - Yıl 1932 | Neşriyat ve yazı işleri müdürü: Mehmed Sadık | Teşrinisani Mayıs 1932

Adres: Ins Redaktionen 4 B 42 HELSINKI SUOMI | Matbaacılık ve Neşriyat İşleri: İbrahim Arifoğlu

Türçülük ve Millî cephe birligi

— Hangi şekle bir Türklük hayat ediyorsa duyurmak. Yalnızlıkta yaşamak hayat değildir . ! —

Geçen sayımızda millî hareketlerimizin birleştirilmesi gibi en esaslı ihtiyaçlarımızdan bahsetmiştik. Kâğıt üzerinde geçirdiğimiz eğlenceli günler gibi, onu bu sayımız üzerinde biraz daha durmak istiyoruz.

"Yaş Türkistan" refikamızın son Mayıs sayısında Mustafa Çokay beyin: "Yaşamak için birleşmeliyiz" namında makalesini okuyunuz. Bu sayımız tehrir edildiği sırada Hindistan hâdiseleri, Bin

Türk Tarihinin büyük günü 28 Mayıs Azerbaycanın istiklâl bayramı münasebetile „yeni Turan" bütün Türkçü-Turançı kardeşlerini tebrik eyler! . .

28 Mayıs Türk tarihinin pek büyük bir safhasına tesadüf eder: 1-Azerbaycan istiklâli, Türk milletinin esareti boyunduruğunu göstermiştir. 2-Azerbaycan istiklâli, Turan mefkûresinin bir hâlâsı olmuştur; ve bir gün Türk ellerinin hürri-

Mehmed Sâdık Aran'ın Helsinki'de yayınladığı "Yeni Turan Gazetesi"nin başlığı

Turkin historian suuri päivä.

Tasavaltaan 28:n on Azerbaidjanin itsenäisyyspäivä. Tämän johdosta „Yeni Turan" esittelee lukijoilleen turkkilais-turanilaisia veljeskansoja.

Tasavaltaan 28:n on turkin historian huomiokkaimpia päiviä. Mainittuna päivänä Azerbaidjanin turanilaisen julistuksen on suuren osan, että turkkilaiset eivät aikoo ollenkaan orjuudessa. Se on myöskin ollut 23 kuluvan vuosi, että Turanilaisuuden aate ole ollenkaan niinkuin nyt, vaan että se päivä on lähellä, jolloin koko turkkilainen kansa saavuttaa vapautensa.

14 vuotta sitten 28 päivä toukokuuta 1918 Azerbaidjanin turkkilaiset johtajat saavuttivat itsenäisyyden turkkilaisten asuttamassa maassa. Tämä saavutus oli koko vapaan hyvinvoivan kulttuurin ohessa ja vieläpä on vapaassa turkkilaisessa valtiossa, mutta kaikilla muuttajaveroilla oli suuremat puolia myöskin muh-

bulunan partinin (Komünist Partisi) yüksek ve kudretli mümessili Mösyö Stalin'in şerefine içmeye sizi dâvet etmekle de büyük zevk duyuyorum." dediği o zaman bütün ajans bültenleri ve gazetelerde hayretle müşâhede olunmuştu. 1 Şubat 1937'de The Financial Times Gazetesi'nin Türkiye nüshasında yazdığı makalede ise:

"Panislâmizm, Panturanizm siyâsetlerini radikal olarak kapı dışarı ettik." demek sûretiyle Türkiye'de Türkçülüğü ve İslâmcılığı ezdiğini de Rusya'ya hulûs çakmak maksadıyla ifâde etmiştir.

1951 Yılı'nda komünistlerin vatandaşlıktan iskat edilerek hudud harici edilmeleri isteğine temâyül eden hükümeti tenkit için Belediye Seçim Propagandaları esnasında:

"Komünistlik ithamı altında vatandaşların yurt dışına sürülmesi tehdidi, hukuk prensiplerine doğrudan doğruya taarruzdur. Ve her türlü siyâsî, emniyeti yok etmeye kâfidir." hikmetini ortaya atmıştı. O'nun Rusya ve Komünizm lehinde fikir ve beyanlarını sonuna kadar takip ve teşhire lüzum görmüyoruz. Bunlar herkesin gözü önünde cereyan etmiştir. Fakat komünistler için hukuk kaidelerini mevzuubahs eden sayın **İnönü,** masum dört yüz on yedi âzerî Türk'ü için hemen bütün Dünyâ'da ittifak edilmiş bulunan siyâsî suçluların iâde edilmemesine âid hukuk kaidesini neden hatırlamamış ve ırkdaşlarımızı Moskof cellâdlarına teslim ederek katliam edilmelerine sebeb olmuştur. Yaşadığı müddetçe, O'na diğer birçok seyyiatı meyanında bunun da hesabını soracak milliyetçi bir irâdeyi görmek nasib olmazsa da, tarihin itham ve ikabından elbette kurtulamayacaktır! ..

Bu elim hâdise üzerine buna şâhid olan Türk kumandanının teessüründen intihar ettiği rivâyet edilmektedir. Âzeriler buna da şöyle bir ağıt yakmışlardır:

"Boraltan bir köprü, aşar geçer Aras'ı,
Yuğsan Aras suyuyla, çıkmaz yüzün karası.
Düşman bekler karşıda, önüne kattı beni,
Can alınan çarşıda, kardeşim sattı beni.
Dönüp seslendim geri, merhametsiz birine,
Beni siz vursaydınız, şu gâvurun yerine."

Azerbaycan'ın büyük millî şairi **Almas Yıldırım** da "Dönek Kardeş" adlı hâdiseyi anlatan bir şiir yazmıştır ki, o da şöyledir:

DÖNEK KARDEŞ!

Türk denince özü, sözü mert olur,
Dost deyince ayrılmaz bir fert olur;
Kardeş deyip dara düşsem, sığınsam,
Şimden geru bu bana bir dert olur.
Ben ne diyem bu vefâsız dağlara,
Öz kardaşı dönek olan ağlara!

Türk; O Altayların dünkü eri mi?
Yolunda can koydum, verdim serimi,
Düştüğü ağlardan kurtulsun diye,
Serdim ayağına doğma yerimi...
Kardaş armağanı, dökülen kanlar,
Bana mükâfat mı giden kurbanlar?

Ben diyorum, Kayıhan'dır soyumuz,
Bir kaynaktan varlığımız, boyumuz
Dilim dili, yolum yolu, emel bir,
Bir bayrakta, yıldızımız, ay'ımız.
Azerî, Türk, Türkmen; var mı ayrılık,
Nerden doğdu bu imansız gayrılık?

-Kırk Görgü Şâhidinden Naklen-
BENDEN TÂRİHE HABERLER

Alnımın yazısı, karadır kara,
Karadan bir mendil yolladım yara,
Yol uzun, el uzak, yetişmez eller,
Türklüğün kanayan kalbini sara.
Felek kıymış beslenen bu dileğe
Lânet Türk'ü hançerleyen bileğe.

Bir suç mu düşmana göğüs gerdiğim?
Günah mı Türklüğe gönül verdiğim?
Rusların açtığı yaradan derin,
Anayurtta öz kardaştan gördüğüm.
Seslenseydim, ses çıkardı her taştan,
Ne beklersin sağırlaşan bir baştan.

Kaçtır, eli kanlı çıktı oyundan,
Ne bilem, kahpelik varmış soyunda,
Girdiğim öz yurttan döndürülürken,
Kanımın aktığı sınır boyunda
Açan lâlelerden bir çelenk örsem,
Türklük dünyasına armağan versem.

Almas Yıldırım[168]

168 Kadir Mısıroğlu- Moskof Mezâlimi, İstanbul 2015, sh. 509 vd.

MÜNEVVER AYAŞLI
(1906-1999)

Babasının memuriyeti dolayısıyla Selânik'te doğmuş bulunan **Münevver Ayaşlı**, Miralay (Albay) **Tayyar Bey** ile **Hayriye Şerife** Hanım'ın evlâdıdır. Babasının memuriyeti dolayısıyla tahsilini Halep ve Beyrut'ta tamamladıktan sonra Almanya'ya gitmiştir. Almanya dönüşü bir Alman elektirik şirketinde memurelik hayatına başlamıştır. Bu şirketin Ankara'da tertiplediği bir baloda tanıştığı **Nusret Sadullah** ile 1930 senesinde evlenmiştir. **Sadullah Bey, Sultan II. Abdülhamid** Han muhâliflerinden olup Viyana'da 1891 Yılı'nda havagazıyla intihar eden **Sadullah Paşa**'nın oğluydu. **Sadullah Paşa** aslen Ayaşlı olduğundan **Nusret Bey** bu soyadını almış, **Münevver** Hanım da o târihten itibaren "**Münevver Ayaşlı**" olarak tanınmıştır. Çok mükemmel Fransızca bilen **Nusret Bey** bazı sefirliklerde bulunmuş **Münevver Hanım** da O'nunla Avrupa'nın muhtelif merkezlerinde bulunduktan sonra 1944 Yılı'nda **Nusret Bey**'in vefâtından sonra Türkiye'ye avdet etmiştir. Beylerbeyi'nde hâlâ adıyla anılan yalıda yaşamakta olan **Münevver Ayaşlı** ile benim yakın görüşmem bizim Beylerbeyi'nde bir yalıda oturmaya başladığımız 1970'li

yıllarda başlamıştır. O'nun evi bir müze görünümündeydi. Kendisi de Osmanlı'nın yıkılış hengâmında pek çok devlet ricalini tanımış olmasından dolayı O'nunla görüşmelerimde eski İstanbul hayatını dinlemekten hoşlanırdım. Lâkin kendisi şahsî müşâhedeleri dışında hiçbir meselede bir derinliği sahip olmadığından hâtırat mâhiyetindeki kitapları son dönem Osmanlı hayatını tanımak bakımından değerli olsa da pek çok güft ü gû ile doludur. Bu yıllarda yazdığı "**Pertev Bey'in Üç Kızı**" isimli romanı Türkçe hatalarıyla lebâlebdi. Yabancı dili iyi olsa da Türkçesi zayıftı. Mesela "**Allah'a şükür**" yerine "**Hakk'a teşekkür**" derdi. Nüfus kâğıdının hamidî olması ile iftihar eder **Sultan Hamid**'e büyük bir hayranlık duyardı. Lâkin ne onun hakkında ve ne de içinde yaşadığı cumhuriyetin ilk yıllarına dair ciddî bir tetebbuatı yoktu. Bunun anlaşılması için bir misal zikredeyim: O'nun "**İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim**" isimli Boğaziçi Yayınevi'nce intişar etmiş bir kitabı vardır. Bu kitabın basılması için müsveddeyi ilk önce bana vermişti ki; hâlâ arşivimde mahfuzdur. Esere bir göz atınca şu sözleri gördüm:

"***İsmet Paşa, Lozan'da Musul'daki Türk menfaatlerini tamamiyle terk etmiştir. Hatta bunu Lozan'da Irak nâmına söz söyleyen ve sonradan uzun zaman Irak Başvekilliği eden, maktül Nuri Said Paşa açıkça ve mükerreren söylemiştir:***

"*- Ben Musul'daki Türk menfaatlerini **İsmet Paşa**'dan daha çok korudum, hatta Sulh muâhedesinde Musul faslındaki "**Türk menfaatları**" maddesini ben koydurdum, fakat sizin başmurahhasınız bir şey yapmaz, susar ise, ben ne yapayım?*"[169]

169 **Münevver Ayaşlı, İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim, İstanbul**

Münevver Ayaşlı ile Kuleli'deki Ravza Çay bahçesinde görüşmemiz hâtırası

Bu sözler tamamen yanlıştı. Hatta bana verdiği müsveddede yukarıdaki paragrafta geçen "**Türk menfaatleri yerine**" "**Turkish Wrigths**" yani **Türk Hakları** ibâresini ben koydurdum diyordu. Anlaşılıyordu ki; O daha önce benden dinlediği bir sohbette aklında kalanları yazmak istemiş fakat yanlışlık yapmıştı. Çünkü Musul meselesi Lozan'da halledilmiş değildir. Umûmî sulhün kaderinden tefrik edilerek Türkiye ve İngiltere arasında dokuz ay zarfında yapılacak ikili bir görüşmeye tâlik edilmiştir. **Nuri Said**, Lozan'da bulunmamış ki; Türk haklarını müdâfaa etsin. Mesele Irak'la hududumuzun çizilmesi meselesiydi ve sâdece Türkiye ile İngiltere arasında görüşülmüştür. O'nun bahsi geçen eserinde böyle yanlışlarla nakledilen bir beyanı da Lozan'da Hahambaşı **Haim Naum Efendi**'nin oynadığı meş'um role dâirdir. Bu hususta söyledikleri de üstün körü şeylerdir. Fakat bunlar

---

1973, sh. 12

arasında çok değerli olan bilgi şudur:

Münevver Ayaşlı Lozan sonrasında nasıl bir münâsebet bulmuşsa **Haim Naum** ile görüşmüş olduğunu söyleyerek O'ndan şöyle bir cümle nakletmiştir:

"*-Türkler'e öyle bir iş ettim ki bundan sonra Türkiye'de kalmam doğru olamaz!*"[170] **Haim Naum** gibi hayatı boyunca Siyonizm ideali peşinde koşmuş ve bu maksatla binbir gizli iş yapmış olan bir kimsenin **Münevver Hanım**'a böyle bir itirafta bulunduğu kolay kolay kabul edilemeyecek bir husustur. Belki de bu mânâyı **Haim Naum**'un söylediklerinden kendisi çıkarmıştır.

Haim Naum Efendi'nin işgal yıllarında Osmanlı kâğıt parasının teminatı olarak Osmanlı bankasında mahfuz yüz elli ton altını İsviçre'ye kaçırdığı bu paranın üçte birini kendine alarak diğer üçte ikisini de işgal kuvvetleri kumandanıyla banka personeline vermiş olduğu rivayeti vardır. **Şevket Eygi** bahsi geçen makalesinde bu altınları on beş ton olarak zikretmektedir.[171]

---

170 **Şevket Eygi** 14 Kasım 2003 tarihli Millî Gazete'de yazdığı "**Hahambaşı Haim Nahum ve On Beş Ton Altın**" başlıklı yazıda bu sözleri aynen **Münevver Ayaşlı**'dan kendisinin de duymuş olduğunu nakletmektedir.

171 "*Ester Benbassa'nın "Son Osmanlı Hahambaşısının Mektupları-Alyans'tan Lozan'a" adlı kitabının (Türkçe tercümesi) 49'uncu sayfasında üstü kapalı da olsa çok önemli gerçeklerin üzerine parmak basılmaktadır. Yıl 1919, Osmanlı Devleti Birinci Dünyâ Savaşı'nı kaybetmiştir. İmparatorluk parçalanma tehdidi altındadır. İşte bu karışık ve karanlık yıllarda Hahambaşı Hayim Nahum'un acayip faaliyetleri, seyahatleri, temasları olur. Benbassa şöyle yazıyor:*

"Nahum, üstlendiği bu görev sırasında, çok miktarda altın parayla birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çok önemli belgelerini kendini Köstence'ye götüren yatla dışarıya çıkarmış olmakla suçlanacaktır.(PRO, 371/4168/82995, ek 1, Dışişleri Bakanlığı'nda R. Webb, 20 Mayıs 1919.) Sözü edilen altınlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, izi sittîn sene bulunmayacak olan o ünlü parasal varlığıdır. Ama yine de bilinen şu ki, bu altın paralar çeşitli yollardan ve değişik kişiler aracılığıyla -bunlardan biri Nahum'un çevresindeki Yahudi bir bankerdir- İsviçre bankalarına transfer edilmiştir. Ama ne var ki, Nahum İstanbul'daydı o günlerde. (Denizcilik Arşivi, SS Ea 199. Cenevre'den ulaşan bilgiler, 9 Temmuz 1917.)"

Benbassa'nın bu satırları, yakın tarihimizin çok önemli, çok karanlık bir say-

Haim Naum, hakkında ciddi bir araştırma yapan **Hüseyin Serkan Elönü** ise **Şevket Eygi**'nin beyanlarına atıfta bulunduktan sonra:

*"Haim Nahum'un 1911 İstanbul doğumlu küçük oğlu Bernar Nahum ise Türkiye'de kalmış ve bir takım oyunlar oynamaya devam etmiştir. **Haim Nahum** 1923 senesinde Türkiye'yi terkettiğinde, İstanbul'da bıraktığı küçük oğlu **Bernar Nahum** henüz 12 yaşındaydı. Bu yaşta bir çocuğun tek başına yaşayamayacağı için, **Haim Nahum** oğlunu Türkiye'nin zengin bir Yahudi ailesi olan **Burla Biraderlere**[172] bırakmıştır."*[173]

Bugün herkesin bildiği **"Beko"** firmasının ilk hecesi olan **"be" Bernar Naum, "ko"** ise **Koç**'u ifade etmektedir.

Dr. Rıza Nur bu gerçekten habersiz olarak sadece Osmanlı kâğıt parasının teminatı olan altınların ortadan kaybolduğunu söylemekte ve teminatı olmayan Osmanlı kâğıt paralarını hâlâ nasıl olup da revaçta bulunduğuna hayretini şöyle ifade etmektedir:

---

*fasına, kibrit ışığı kadar bir aydınlık getirmektedir. Rivâyet şudur: Hahambaşı, İtihatçılar'ın on beş buçuk ton altınını İstanbul'dan Avrupa'ya kaçırmıştır. Peki bu para ne olmuştur? Türkiye'ye geri dönmüş müdür? İddia şudur: Bu çok büyük paranın bir kısmı, bugün ülkemizin devleri içinde yeralan bir âilenin eline geçmiştir. Bu âilenin **Nahum** ile kan bağı olduğu da iddia edilmektedir."* **(Şevket Eygi-a.g.m)**

172 ***Burla Biraderler**, 1492 katliâmında İspanya'dan ilk önce İtalya'nın Livorno şehrine geçmiş, ardından Osmanlı Devleti'ne sığınarak Selânik'e göç etmiş bir Sefarad âiledir. **Burla Biraderler**, sonradan Selânik'ten İstanbul'a taşınmışlardır. **Daniel Burla** ve **Eli Burla** adında iki kardeş tarafından 1911 senesinde firma kurmuşlardır. **Burla Biraderler** 1928'de Ottaş Otomotivi kurarak, otomotiv işine girmişlerdir. 1946 Senesinde "**Burla Biraderler ve Şürekâsı**" adı altında dev bir mağaza ve bayi ağına dönüşmüştür. Arçelik beyaz eşya firması **Burla-Koç** ortaklığının eseridir. **Burla Biraderler**, **Sedat Simavi** ile ortaklaşa 1 Mayıs 1948'de Hürriyet Gazetesi'ni neşretmeye başlamışlardır. Bu tarihin İsrail Devleti'nin kurulmasından 13 gün evvel olması ise mânidardır.*

173 **Hüseyin Serkan Elönü- Haim Nahum**, İstanbul 2015, sh.116

"Harpte çıkarılan kâğıt paralarımıza garanti olan altınlar Viyana'da bir bankada imiş. Mütâreke iptidasında İngilizler zaptetmiş. Bu parayı onlar aldılar. Bizim kâğıtlar havada kaldı. Yine şaşıyorum ki, bu garantisiz kâğıtlar para diye geçiyor! Bu garanti parayı almak mümkün olmadı."[174] **Dr. Rıza Nur** hâtıratının diğer yerinde ise şöyle diyor:

"Şimdi para bastırıyorlar. Buna lüzum yoktu ama Almanlar vasıtasıyla Harb-i Umûmî'de bastırılan bugünkü paramız yüz altmış milyon lira idi. Bundan mahvolmuş bir kısım kâğıt vardır. Yeniden tebdil bahânesiyle yüz altmış milyon basınca ve eskileri yeni ile değiştirilince, mühim bir kâr olacak dediler. Bilhassa İsmet bu fikirde idi. Bunu bana birkaç defa söyledi. Hâlbuki bu zaten garantisiz olan paramızın kıymetini daha düşürür bir iş idi."[175]

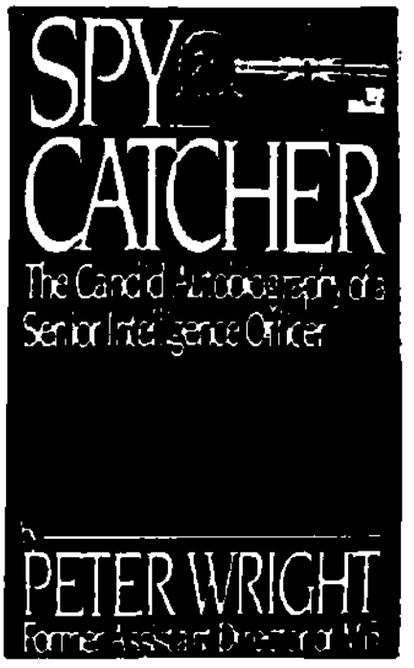
Elhâsıl bu husûsta ortada pek çok rivâyet vardır. Acaba gerçek midir?! Doğrusu araştırılmaya değer bir meseledir.

Bunları şunun için naklettim ki; **Münevver Ayaşlı**'nın eserlerini okuyanlar bizzat görgüye dayanan beyanları dışındaki sözlerine dikkat etmelidirler. Bu eserlerin çoğu mesmuat yani duyuma dayanan ve yarı buçuk hatırlanan sözlerle doludur. Bununla beraber O'nun bilhassa Osmanlı'nın son devrine âid müşâhedeye dayanan ifadelerini ehemmiyeti de inkâr edilemez.

Vefâtına kadar bir komşu olarak görüşmekte olduğumuz **Münevver Ayaşlı** belki de yaşadığı müddetçe istihbaratla alâkası olduğunu da burada söylemeliyim. Zira Sıraselviler'deki Alman Hastanesi'nde bilhassa Alman Harbi esnasında vazife gören doktorların pek çoğunun istihbarat elmanı olduğunu nereden bilecekti. Bunları isim isim sayar ve bunlara dâir hâtıralar da naklederdi. Buraya şunu da ilâve etmeliyim ki; sonradan Ruslar'a iltică eden meşhur İngiliz câsusu **Kim Philby** Alman Harbi boyunca

174 Dr. Rıza Nur, A.g.e. C.II sh. 1055 vd.

175 A.g.e. C.III, sh.1217

O'nun yalısında kirada oturmuştur. Talebcliğinden beri Ruslara çalışan **Kim Philby** burada İngiliz entelijansının Ortadoğu başkanıyken iki dinli hareket ettiği öğrenilmiş ve İngilizler tarafından tevkif edilmek üzereyken Rusya'ya kaçmıştır. "**Asrın Câsusu**" isimli hâtıraları Türkçe'ye çevrilmiş, önce Milliyet Gazetesi'nde tefrika edilmiş sonra da kitaplaştırılmış olan **Kim Philby** bu hâtıralarında "**Janet teyze**" ismiyle bir kadından bahsetmektedir ki; bu **Münevver Ayaşlı**'nın kendisinden başka biri değildir.

20 Ağustos 1999'da irtihal eden **Münevver Ayaşlı**'nın bilhassa **Pertev Bey'in Üç Kızı** isimli romanı bir âilenin dramatik hayatı dolayısıyla imparatorluktan cumhuriyete geçişin bir panoraması gibidir. Mevlâ cümle müminlerin taksiratını afvetsin!

*

Münevver Ayaşlı'nın kendisinden uzun uzun bahsettiği **Abdülhak Hâmid** Bey eserlerinde şarklı yaşayışında ise garplı bir adamdı. **Lüsyen** adında bir İngiliz kızıyla evliydi. O'na dâir kendisi eserinde müstakil bir bahis açmış bulunmaktadır. Benim bizzat dinlediğim bir vak'ayı burada anlatmak isterim. **Lüsyen Hanım**'ın rum asıllı bir hizmetçisi varmış. O zamanlar konakların hizmetçiliği Rumlar veya Ermeniler'den olurmuş. Rumlar evin hanımıyla birlikte Beyoğlu'na alışverişe çıkıldığında umumiyetle başları açık olurdu. Fakat **Lüsyen Hanım**'ın kendisi açık, bu hizmetçisi çarşaflıymış. Beyoğlu'ndaki mağazalar ekseriyetle sahipleri Rum olan ve lüks eşya satan dükkânlardı. Alınacak şeyleri **Lüsyen Hanım** beğenir parayı o verir fakat tezgâhtarlar kendisini hizmetçi, hizmetçiyi de evin hanımı sanarak paketleri bunun eline tutuşturularmış. **Lüsyen Hanım** birkaç defa bu tez-

gâhtarlara ikaz etmişse de başarılı olamamış. Sonunda kendisi çarşafa girip hizmetçisini açık başlı olarak yanında götürmeye mecbur kalmış. Bu misal nereden nereye geldiğimiz göstergesi bakımından ibretlidir. **Münevver Hanım** bugün "*Tesettür ahlâkladır. Kadınların başının örtülmesi gerekmez.*" diyen **Samiha Ayverdi** cemaatinin şeyhi **Kenan Rifâi**'nin hanımının da ölene kadar çarşafını hatta peçesini bile çıkarmadığına şâhid olduğunu söylemiştir.

Münevver Hanım, Abdülhak Hâmid Bey'in sohbetlerinden uzun uzun bahsetmektedir. Kendisi bu sohbetlerin devamlı bir dinleyicisiymiş. Oraya eski sefirler, sadrazam çocukları gibi Osmanlı ricalinin kalburüstü bakiyesi gelirmiş. Bunlar arasında genç bir şair olarak **Necip Fâzıl Bey** de varmış. **Necip Fâzıl Bey** bu yaşlı başlı adamlar arasında en çok konuşanlardan biri olmalıymış ki; **Abdülhak Hâmid Bey** gıyâbında O'ndan "**bahhas**" (çok konuşan) sûretinde bahsedermiş. Hatta O olmadığı zaman bir sükût devresi idrak edildiğinde:

"- Bizim bahhas şair gelse de bir sohbet açılsa." dermiş.

Söz **Necip Fâzıl**'dan açılmışken O'nun hakkında da pek çok söz söylerdi. Umûmiyetle aleyhinde olan bu sözler **Necip Fâzıl**'ın fikirlerinden ziyâde davranışlarına âiddi. Galiba bir zamanlar **Münevver Hanım**'ın yalısında saklanmış olduğundan O'nunla ilgili çok şeyler anlatırdı. O'na dâir söylediklerinden biri de şuydu. Bir gün Mecelle Heyeti azasından Maraşlı **Mehmed Hilmi** Efendi'ye âid olduğunu söylediği bir tablo satın almış. Bunun dedesi olduğunu iddia etmiş. Nedense **Münevver Hanım** eserlerinde **Necip Fâzıl Bey**'den fazla bahsetmemiştir. **Necip Fâzıl** ise O'ndan küçümseyen bir tavırla bahsederdi. **Münevver Hanım, Necip Fâzıl**'ın baba tarafından da Giritli olduğunu iddia ederdi. Ben bundan emin değilim. Fakat anasının Girit asıllı olduğuna dâir beyânına şâhid olduğumu söyleyebilirim. O Giritliler'in aleyhine konuştuğu bir sırada bunu anası hakkındaki bazı

şikâyetler dolayısıyla nakletmişti.

Necip Fâzıl Bey'le en uzun beraberliği olan insanlardan biri benim. Ben de O'nun hakkındaki eserimde amelî ve fikrî noksanlıklarını bir nebze göstermişimdir. Fakat **Yalçın Küçük** O'nun bu yanlışlarına dâir çeşitli nakiller yapmakla kalmamış dâvâsının derin devlet güdümlü olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir. O, **Aydın Üzerine Tezler 5** isimli eserinde "**Kemalizmin Stepne Şâiri: Necip Fâzıl**" başlığı altında yaptığı uzun ve teferruatlı bahiste yazının başlığında bile anlaşılacağı üzere **Necip Fâzıl**'ı güttüğü davada muvâzaa hâlinde bir insan olarak göstermiştir.[176] Bahsi geçen eserde **Necip Fâzıl**'ın başlangıç dönemine âid **M. Kemal** methiyelerinden nakiller yapmış[177] böylece O'nun kemalizmi İslâmiyetle bağdaştırmak kastıyla bu yola girdiğini gösterir tarzda pek çok beyanda bulunmuştur. Zikri geçen eserinin 209.

---

176 **Yalçın Küçük**'ün **Necip Fâzıl** tahlillerinde O'nu rejim güdümlü olarak gösterdiğine dâir pek çok beyan mevcuddur. Bunlardan sâdece birisine burada işaret edelim:

"Parantez içinde görüşlerimi tekrarlıyorum; Necip'in İslâmcılığı hiç bir zaman kemalizmin sınırlarının dışına düşmüyor. Necip, her türlü yazını bıraktığı ve kemalizmin etkisini yitirmeye ve solculukla İslâmcılığın rüşt aramaya başladığı 1960 yıllarının ortalarından itibaren, yükselen solculuğa karşı rejimin bağımsızlaşan İslâmcılıktan çâre aradığı bir zamanda bir «guru» (öğretmen, üstad) *rolünü benimsiyor ve anı ve diğer yazılarında, geçmişini sıkı sıkıya bağladığı kemalizm ile kemalist solculardan koparmaya çalışıyor. Solun aldığı boyut karşısında, Abidin Dino ya da Sabahattin Eyüboğlu türünden eski yakınları da, yükselen solda bir «guru» rolüne istekli oldukları için Necip ile geçmiş yakınlıklarını kazımaya çalışıyorlar. Aydın Üzerine Tezler, bu iki yanlı iki yüzlülüğe de son veriyor."* (**Yalçın Küçük**- Aydın Üzerine Tezler, C.5 İstanbul 1988, sh. 234)

177 Meselâ Büyük Doğu'nun 7. sayısındaki "**Cumhuriyet**" ve 10. sayısındaki "**Atatürk Dirilecektir**" gibi yazılarını iktibas ederek iddiasını delillendirmeye çalışmıştır. Hâlbuki bu ve emsali yazılar **Necip Fâzıl Bey**'in İslâm'a dönüşündeki ilk safhalarına âiddir. **Yalçın Küçük**'ün pek de bildiğini sanmadığımız bir kaide ile bu görüşe cevap verelim:

İslâm evveli siler. Yani bâtıldan Hakk'a dönen bir adamın eski yanlışlarını söylemek câiz değildir. Ancak İslâm'la alâkası olmayan **Yalçın Küçük** için bu hareket tarzı kınanacak bir şey olmayabilir.

sahifesinde şöyle diyor:

"Büyük Doğu'nun beşinci sayısını ***Sabahattin Kudret Aksal'ın Celâl Sılay'ın ve Pertev Boratav'ın*** *imzaları süslüyor. Dokuzuncu sayısının kapağında ise* ***M. Kemal'in*** *resmi var. Kapak resmini destekleyen yazılar şunlar:*

"Atatürk'ün altın anahtarla açtığı son fabrika kapısı ve şimdi O'nun ruhu aynı anahtarla Türk'ün zafer kapısında." [178]

Hâlbuki **Necip Fâzıl** bohem hayatı yaşayan biriyken İslâm'a döndüğünden o sırada henüz bu davanın inceliklerine tam mânâsıyla vâkıf olamadığı bir zamandadır. Büyük Doğu'nun bu sayısı bizim kolleksiyonumuzda da mevcuddur. Fakat biz O'nun yaptığı gibi bunlarla **Necip Fâzıl**'ı ithama asla teşebbüs etmedik.

Hâlbuki bu yanlışı **Yalçın Küçük**'ten başka yapanlar da vardır. Bunlardan biri de **Osman Selim Kocahanoğlu**'nun **"Menemen ve Kubilay Olayı"** isimli kitabının arka kapağında **Necip Fâzıl Bey**'in 5 Ocak 1931 tarihinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde çıkan ve:

"Türkiyenin nüfus kütüklerindeki softa ve mürtecilerin yeşil kanını kurutacaksın; bu kadar." cümlesiyle biten yazısına yer vermiş olmasıdır.

Necip Fâzıl Bey bu kemalist hüviyetten İslâm'a döndüğüne göre O'nun eski yanlışlarını böyle tekrarlamak İslâm ahlâkına aykırı bir şeydir.

Yalçın Küçük, Necip Fâzıl İslâm'a döndükten sonra da amelî ve ahlâkî zaaflarına dâir çeşitli beyanlarda bulunmaktadır. O'nun amelî kusurlarından hareket ederek imanı ve davasına şüpheyle bakmak da doğru değildir. Zira **Yalçın Küçük**'ün pek de bildiğini sanmadığımız bir islâmî kaide de şudur: Amel imandan bir cüz değildir. Günahlar imanı izâle etseydi kimse müslüman kalamazdı. Hâlbuki yeryüzünde peygamberlerden gayri mâsum yani günahsız insan mevcud olmamıştır. **Yalçın Küçük**'ün

---

178 **Yalçın Küçük**-A.g.e. sh. 209

aksine biz bu durumu kader perspektifiyle izah etmişizdir. Bizim düşüncemize göre **Necip Fâzıl Bey** bu zaafları dolayısıyla bir cemaat vücuda getirememiştir. O öyle gözü kara ve cesur biriydi ki; eğer etrafında meselâ on kişi toplansaydı bunlarla faraza belki de Anıtkabir'e hücum eder ve henüz bir fidan durumundaki İslâmî hareketin başına belâ açardı. Bunu O'nunla ilgili kitabımızda şöyle izah etmişizdir:

"Necip Fâzıl Bey'in anlaşılması da anlatılması da zor olan bir şahsiyyeti vardır.

Tâlip olduğu netice için vakit çok erkendi. Yapmaktan çok yıkmaya memurdu. Hâlbuki o yıkmak kadar yapmaya da tâlip gözüküyordu. Önce **"Büyük Doğu Cemiyeti"** sonra **"Büyük Doğu Partisi"** hep bu yapmak arzularının eseriydi. Vazifesi **"lâ"** hududuna kadar olduğundan fiilen **"illâ"** safhasına intikalini kader, kendisini musab kıldığı bir **"benlik"** âfeti ile firenleyip önlüyordu. O, bundan habersiz çırpınıyor, çırpınıyor, boyuna çırpınıyordu.

Bazı zaaflarına zaman zaman kendisinin bile şaştığı oluyordu. Hazır olmayan kitleye mâtuf merhamet-i ilâhîye O'na **"illâ"**ya yöneldiği her dönemeçte kaçınılmaz bir tuzak hazırlıyordu. Lâkin bu **"benlik"**, sayhasına **"İsrâfil'in Sûr'u"** dehşet ve kudretini kazandırıyordu. Memuriyeti için lehte rol oynayarak O'nu yücelten bu müessir vazifesi dışında binbir çirkinlikle kendisini alçalttıkça alçaltıyordu.

Gurbet maceram dolayısıyla son yıllarındaki sakallı ve ihtiyar hâlini müşâhede edemedim. Ben hep arzu ve ümid etmişimdir ki; çok yaşayıp –ihtiyarlık zaafları dolayısıyla- benliğine hükmü geçebilsin ve onu kontrol altına alabilsin!.. Bu takdirde **"velâyet"** iklimine adım atabileceğine inanıyordum."

Buna şunu da ilâve edelim ki; **Necip Fâzıl Bey'in** mücâdelesinin asıl değeri zamanına mâtuftur. Zira O, ortalıkta kendisi gibi celâdetli insanların pek de bulunmadığı bir zamanda hizmet

etmiştir. Amelî hatalarına rağmen O'nun bu değerini inkâr etmek asla kaabil değildir.

Bununla beraber **Yalçın Küçük**'ün bu uzun izahlarındaki tenkitlerinde şüphesiz doğrular da vardır. Bunlardan biri **Necip Fâzıl**'ın Bâb-ı Âli kitabında Mecelle heyetinde bulunduğunu söylediği dedesine âiddir. **Yalçın Küçük** şöyle diyor:

"Bir yerde şunları da yazıyor:

*«Ne büyük babamın rütbesi, ne bir şey... Maraş ve Kısakürek oğulları...: Alâka bunlara... **Yavuz Sultan Selim** devrinde Maraş'ta hükümet süren ve Osmanoğulları'ndan daha eski bir familya olan Dulkadiroğulları'na bağlı **Kısakürekler** kolu... İçlerinde birçok büyük din adamı bulunan **Kısakürek** oğullarının son varlığı halka, **Mevlânâ Bektut** Hazretleri, **Dulkadir** oğludur. Büyük babam da, **Mevlânâ Bektut**'dan gelen kolun daima babadan oğula, ana dalı üstünde...»*[179] ***Necip Fâzıl**'ın neden üç noktayı bu kadar sevdiğini bilmiyorum; ancak incelemelerim, bende **Necip**'in noktalama kurallarını bilmediği kanısını kesinlikle uyandırdı. Bu, bir anlamda yazmayı bilmediğini de anlatıyor!*

*Ancak burçlar bir yana; **Osmanoğlu** soyundan da üstün bir soydan gelen **Necip**'in büyük babasının bir de Fransız Hükümeti'nden **Lejyon Donör** olmasını normal karşılamak gerekiyor. Ne yazık, normal karşılayamıyorum; **Necip**'i çalışırken, kendisini ve geçmişini çok uydurduğu ve bunların birbiriyle tutarlı olmadığı izlenimine kapıldım. Böyle bir izlenim, yeni bir araştırma kaynağı oluyor.*

*Araştırma ihtiyacı, kesin araştırmadır; araştırmacı, bir araştırma ihtiyacı doğduğunda araştırmayı yapıncaya kadar huzuru bulamayan kimse oluyor. Burada yalnız bu araştırmanın sonucunu aktarıyorum: **Necip Fâzıl** uyduruyor. Açıkça yalan yazıyor. Bir yerden Mecelle'yi hazırlayan kurulda bir «Hilmi» olduğunu duymuş; öyle anlaşılıyor..*

---

179 **Necip Fâzıl Kısakürek**, O ve Ben, İstanbul 1987, sh. 18

Gerçekten de Mecelle'yi hazırlayan kurulda bir değil iki tane ***Hilmi*** *var. Necip'in pek sevdiği büyük babası da hem bir* ***Hilmi****'dir ve hem de yargıçlıktan emekli yaşamı sürdürüyor.*

Mecelle'yi Sultan'a arzeden kurul, sunuş yazısını şöyle tamamlıyor:

«Tab'ı ve temsili için bâlâsı mübârek hatt-ı hümâyûn-u hazret-i hilâfetpenahî ile tevşih buyurulmak bâbında emr-ü ferman hazret-i menlehül emrindir. 23 Şaban 1286 - 15 Teşrin-i Sâni 1285»[180] *Altındaki imzalar da söyle sıralanıyor: Nâzır-ı Divân-ı Ahkâm-ı Adliye* ***Ahmed Cevdet****, Müfettiş-i Evkaf-ı Hümayûn Esseyid* ***Halil****, An Aza-i Şûra-i Devlet* ***Seyfeddin****, An Aza-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliye Esseyid* ***Ahmed Hulusi****, An Aza-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliye Esseyid* ***Ahmed Hilmi****, An Aza-i Şura-i Devlet* ***Muhammed Emin.****»*

*Görülüyor, bir «****Hilmi****» var. Kurul sürekli ve yıllarca çalışıyor; daha sonra kurulda bir başka* ***Hilmi****'nin daha çalışmış olduğunu saptayabiliyorum.*

Mecelle kurullarında iki ***Hilmi****'nin çalışmış olduğunu saptadıktan sonra bunların sağlamasını yapmaya başlıyorum; birinci* ***Hilmi****'nin bir kez «esseyid» olduğu yazılıyor. Bu niteleme, bu* ***Hilmi****'nin Peygamber'in soyundan geldiğini gösteriyor; eğer Necip'in büyük babası «esseyid» olsa, Necip'in bunu «****Dulkadiroğlu****» nitelemesine tercih edeceğinden kuşku duymuyorum. Ayrıca Esseyid* ***Ahmed Hilmi****'nin Kastamonulu olduğunu da bulabiliyorum.*[181] *Necip, kendine soy için, Maraş'ı beğeniyor.* ***Ahmed Hilmi****, bir de Anadolu Kazaskerliği rütbesini de alıyor; Esseyid* ***Ahmed Hilmi****, Necip'in büyük babası olsaydı, Necip bunu mutlaka yazardı. Bütün bunlardan başka* ***Ahmed Hilmi****, hicrî 1305 yılında ölüyor; Necip'in büyük babası* ***Ahmed Hilmi****'yi*

180 ***Ebul'ula Mardin****, Medeni Hukuk Cephesinden,* ***Ahmet Cevdet Paşa****, İstanbul 1946, sh. 73*

181 *A.g.e. sh. 162*

görmesi mümkün görünmüyor.

Ahmed Hilmi, Fâtih Türbesi'nde gömülüdür. Ömer Hilmi için de şu bilgiler ortaya çıkıyor:

«Ömer Hilmi Efendi son asrın büyük fakihlerindendir. 1843'te İstanbul'da doğmuş ve 1889'da yine İstanbul'da ölmüştür. Fâtih Türbesi bahçesinde medfundur.»[182] *Ömer Hilmi, büyük bir bilgin ve İstanbullu olarak, Necip bu Dünyâ'ya gelmeden on beş yıl önce bu Dünyâ'dan ayrılıyor, Ahmed Hilmi de, Ömer Hilmi de Necip'in büyük babası olsa bile, Necip her iki Hilmi Efendi'ye yetişemiyor. Ayrıca Necip, kendi büyük babasının adını «Mehmed Hilmi» olarak bildiriyor. Mecelle'yi hazırlayan kurulda, Esseyid Ahmed Hilmi ve Ömer Hilmi Efendilerden başka herhangi bir Hilmi yok; Necip'in büyük babası Mehmed Hilmi'nin Mecelle ile hiç bir ilgisi bulunmuyor. Doğrusu, İstanbul'da ikinci dereceden bir yargıç olarak emekli olan Necip'in büyük babası Hilmi'nin Fransız Hükümeti'nden alınmış bir madalyası da bulunmuyor."*[183]

Yalçın Küçük'ün **Necip Fâzıl**'ın İslâm'a döndükten sonra dahi davasını O'nun bir mümini olarak değil de bir nevi rol icâbı ifâ ettiğine dâir beyanları büyük bir haksızlıktır. Evet O, İslâm'a döndükten sonra da bazı irâdî zaaflara mus'ab olarak hayatına devam etmiştir. Fakat **Yalçın Küçük**'ün bilmediği bir gerçek amelin imandan bir cüz olmadığı gerçeğidir. Bu sebeple O'nun ahlâkî zaaflarını dikkate alarak davasını bir muvazaa olarak ifade etmek asla doğru değildir. Bu kanaatimi yaşadığım bir vak'a ile teyid etmek isterim.

Bu şâhid olduğum vak'a O'nun "**Ata Senfoni**" isimli eserinin ortaya çıkışına âiddir ki; bunu "**Üstad Necip Fazıl'a Dâir**" isimli eserimde şöyle ifade etmiş bulunmaktayım:

"At hakkındaki his ve düşüncelerini *«Ata Senfoni»* adıyla

---

182 *A.g.e. sh. 165*

183 Yalçın Küçük-Aydın Üzerine Tezler, C.5, İstanbul 1988, sh. 225 vd.

bir kitap hâline getirmiştir. Bu eserin telifinin garip bir hikâyesi vardır:

Üstâd, parada sıkıntıda olduğu zamanlarda kimi bulursa bir hatır senedi imzalatır, bunu tanıdığı bir banka müdürüne iskonto ettirerek o anlık sıkıntısını giderirdi.

O zamanlar Müslümanlar madden bugünkü ile kıyaslanamayacak derecede zayıftı. ***«Müslüman Tüccar»*** sıfatını hâiz olanlar son derecede azdı.

Bu bakımdan, böyle sened imzalayanların çoğu talebe nev'inden iktisaden güçsüz sevenleriydi. Tabii bu sened ödenmez ve bankada bir hayli borç birikmiş olurdu. Kendisini seven bir bankacı buldu mu bu yola başvururdu.

Kendisine böyle müzahir davrananlardan biri de o zaman Akbank Umum Müdürü olan **Erol Dallı** idi.

Bir gün O'nunla birlikte Bahçekapı'daki Akbank Merkezi'nde **Erol Dallı**'yı ziyârete gittik. Üstâd beni 2000 (ikibin) liralık bir hatır senedi imzalamaya ikna etmişti. Durumu **Erol Dallı**'ya izâh etti. Bana güvenebileceğini söyledi. Bir talebe yurdunun sahibi olduğumu ifâde etti. **Erol Dallı**'nın gözü beni pek tutmadı. Zira senedin gerçek olmadığını kolaylıkla tahmin edebilmişti. Bir hayli uğraşmadan sonra adam dedi ki:

« - Üstâd, bu şekilde iskonto ettirdiğin senedlerden dolayı bankamıza 30,000 (otuzbin) lira borcun birikti. Bunları kapatman için bir çâre düşünüyorum. Bize at hakkında bir kitap yazsan ben onu jokey klübü adına bastırırım. Onun telif ücreti olarak senden otuzbin liralık bir makbuz alayım. Onu jokey klubünden tahsil ederim. Sen de bu yükten kurtulursun!..»

Erol Dallı o sırada Jokey Klubü'nün idâre heyetinde miymiş yoksa başkanı mıymış. Böyle bir şey... At yarışlarına meraklı olan Üstâd kendisi ile oradan tanışıyordu.

Erol Dallı'nın pek tabiî olarak davamızla bir alâkası yoktu. Üstâd'a **«şâir»** ve **«tiyatro yazarı»** olarak hayranlık duymaktay-

dı. Bu sebeple bu pazarlık esnasında kendisine âdeta acırcasına:

"- Üstad!" dedi. "Ben seni "**Bir Adam Yaratmak**" isimli piyesinin galasında tanıdım. Sahneye çıktığında salon alkıştan yıkılıyordu. İtibarlı bir yolda yürüyordun. Şu gericiliğe bulaşmasaydın böyle küçük paralara ihtiyacın mı olurdu! Bu denli sıkıntılara mâruz kalır mıydın?!" Üstad bu ifade üzerine küplere bindi.

"- Bana para vereceksin diye davam hakkında tahkir edici sözler söyleyemezsin!" diyerek öyle sert beyanlarda bulundu ki; **Erol Dallı** bankanın alacağını kurtarmak için:

"- Tamam ,tamam." diyerek işi tatlıya bağladı.

Böyleleri Üstâd'ın müslümanlığına hayıflanırlar ve fırsat buldukça kendisine yazık (!..) ettiğini ifâdeden çekinmezlerdi. Üstâd, böyle anlarda yırtıcı bir kaplanı andırır, söyleyeni bu sözlere pişman ederdi. Bütün münâsebetlerim boyunca, kendisinde binbir falso gördüğüm bu adam, sıra İslâm ve imân bahsine gelince ipe çekileceğini bilse asla tâviz vermez ve gerçeği öylesine veciz, mantıkî, tavizsiz ve öfke ile haykırırdı ki; hayran olmamak elden gelmezdi. Böyle anlarda zaaflarından dolayı O'na acırdım. Ancak bunda bir kader sırrı bulunduğunu çok sonra anlayacaktım.

Böyle, kendisine sırf bir sanatkâr olarak hayranlık duyanlardan biri de **Nâdir Nâdi**'nin kardeşi **Doğan Nâdi** idi.

Üstâd'ın anlattığına göre O da bir defasında kendisini hapishâneye ziyârete gelmiş, hatta bir zarfın içinde bin lira takdim etmiş olmasına rağmen İslâm'a dil uzatmasının cevabını çok şiddetli bir mukabele ile almıştı.

Erol Dallı'nın bulduğu formül Üstâd'a câzip göründü. Ancak eski borcun üzerine yeni bir şey koparmak şarttı. Zira Üstâd'ın o anda paraya ihtiyacı vardı. Epey çekişmeden sonra otuz iki bin liraya sulh oldular ve üstâd, üstelik sened de vermeden ikibin lira daha almış oldu.

Üstâd'ın diğer bazı eserleri de bu gibi zaruretlerle vücûd

bulmuştur. Onlardan biri de O'nun Beyrut'ta basılan "**Er-Racûlû's Sanem**" yani "**Put Adam**" isimli eseridir. **Uğur Mumcu** Rabıta[184] isimli kitabında benim hakkımda sayısız yalan beyanda bulunmuştur ki onlardan biri de bu eserin benim tarafımdan yazılmış olduğu iddiasıdır. Ben bu yalana "**Gurbet İçinde Gurbet**" isimli eserimde gereken cevabı vermiş[185] olmama rağmen burada da kısaca temas etmek isterim:

Ben **Rıza Nur**'un hâtıralarını çıkardıktan beş-altı ay sonra **Necip Fâzıl Bey** merhum bir gün Vilâyethan'daki yazıhâneme gelerek masamın üzerine osmanlıca yazılmış bir defteri attı ve:

"- Al bu senin neşredeceğin bir eser." dedi. Bu defter "**Eser**" adıyla yazılmış güya **M. Kemal Paşa**'nın hakiki hüviyetini anlatan bir kitap müsveddesiydi. Eseri biraz karıştırınca bunun ciddi bir çalışma olmadığını gördüm. Aşağı yukarı mâhud Nutuk'la **Fâlih Rıfkı**'dan başka hiçbir kaynağa dayanmadan yazıldığı anlaşılıyordu. Fakat eserin kifâyetsizliğini O'na anlatmak imkânsızdı. Bu sebeple:

"-Üstad! Bunu yazmış olduğunuz ehl-i vukûf mârifetiyle tesbit edilir ve başınız ağrır." dedim. Zira eserde kendi adını kullanmamış "**Eski bir Osmanlı zâbiti**" sûretinde müellif beyan edilmiş bulunuyordu. Tabiî benim sözümü kabul etmedi. Biraz bağırıp çağırdıktan sonra defteri alıp gitti.

Aradan bir iki ay sonra Bağdad'dan kitap getirip İstanbul'da satmakta olan ve benim de tanıdığım **Ramazan** isimli bir şahıs yanıma geldi. Bu defteri göstererek eser hakkında fikrimi sordu. Konuşmasından bunu yurtdışında bastırmak üzere satın aldığı anlaşılıyordu. Kendisine dedim ki:

"- Bu eser basılmaya değmez. Ciddi bir araştırma mahsulü değildir. Bundan vazgeç." O şu cevabı verdi:

"- Ama ben buna çok para verdim."

---

184 **Uğur Mumcu**- Rabıta, İstanbul 1987, sh. 231 vd.

185 **Kadir Mısıroğlu**-Gurbet İçinde Gurbet, İstanbul 2004, sh. 253 vd.

Bunun üzerine O'na dedim ki:

"-Sana **Rıza Nur**'un hâtıralarından bir takım vereyim. Oradan M. Kemal hakkında işine yarayacak ne bulursan al. Bunu kabil-i istifade hâle getir. Gerçi **Rıza Nur**'un da yanlışları var. Fakat sen tahmin edebildiğine göre doğrularını seç." O bu işin benim tarafımdan yapılmasını rica etti. Bunun için vaktim olmadığını söyleyerek kendisinine **Rıza Nur**'un hâtırlarından bir takım verdim. Takriben beş altı ay sonra O benim dediğimi yapmış olarak bu eseri Beyrut'ta bastırmıştı. Bir nüsha da bana getirdi. **Uğur Mumcu** bu eserle ilgili olarak pek çok yanlış beyanlarda bulunmaktadır. Eser Beyrut'ta basılmıştır.[186] O adı geçen eserinde bir keresinde Ürdün'de başka bir seferinde ise Suud'da basıldığı ifade etmektedir. Bu mütenakız beyanlardan O'nun bu eseri görmediği anlaşılmaktadır. Demek ki; hakkımdaki öteki beyanları gibi bu beyanı da sırf mesmuata dayanan bir tezvirattan ibârettir.

186 Bkz. Er- Racülü's Sanem- **Zabit-i Türki Sâbık** (Eski Bir Türk Subayı), Beyrut 1977

TURGUT ÖZAL
(1927-1993)

Malatyalı **Mehmed Sâdık** Bey ile Çemişkezekli ilk mektep muallimesi **Hafize Hanım**'ın oğludur. Banka memuru olan babasının vazifesi dolayısıyla ilk mektebi Mardin'de orta ve liseyi ise Konya'da okumuş Kayseri Lisesi'nden mezun olmuştur. Müteâkiben İstanbul Teknik Ünivesitesi'nde okuyarak 1950 Yılı'nda elektirik mühendisi olmuştur. Önce 1952 Yılı'nda **Ayhan İnal** ile evlenmiş bu evlilik kısa sürmüştür. Müteâkiben **Semra Yeğinmen** ile evlenerek bu evlilikten **Ahmed, Zeynep** ve **Efe** adında üç evlâdı Dünyâ'ya gelmiştir. Amerika'da Texas Tech Üniversitesi'nde iktisat tahsil eden **Turgut Özal** geri döndükten sonra çeşitli resmî ve husûsî müesseselerde mesleğiyle ilgili memuriyetlerde bulunmuştur. Devlet Plânlama Teşkilâtı'nda çalışmış, 1967 Yılı'nda bu teşkilâtın müsteşarı olmuştur. 1971-73 Yılları arasında Dünyâ Bankası'nda müşâvir olarak çalıştıktan sonra yurda dönmüş ve Sabancı Holding'in Genel Koordinatörlüğü vazifesini ifa etmeye başlamıştır. Benim kendisiyle tanışmam da O'nun Sabancı Holding Genel Koordinatörü olduğu zamana rastlar. O'nun mesâi arkadaşı **Tâlip Alp**'i ziyârete gittiğimde O'nunla tanışmıştım. O benim sohbetlerimden zevk almış olmalıydı ki; Tâ-

lip Alp'e benim kendisini her ziyâret edişimde haberdar edilmesini rica etmişti. Bu sebeple burada birçok görüşmemiz olmuştur. Daha sonra Millî Selâmet Partisi'nden O da benim gibi milletvekili namzedi olmuş ve kazanamamış olduğu cihetle bu sıralarda da dostluğumuzu ilerletmiştik. 80 İhtilâli'nden önce **Demirel** Hükümeti'nde müşâvirlik yapmış ve "**24 Ocak Kararları**" adıyla bilinen ilk siyâsî icraatıyla ismi duyulmaya başlamıştır. Bu ihtilâlden sonra kurulan **Bülend Ulusu** hükümetinde iktisadî işlerden mes'ul başbakan yardımcılığını deruhte etmiş ve bu mevkiden 22 ay sonra 14 Temmuz 1982'de istifa ederek ayrılmıştır. O siyâsî faaliyetlerden ayrılarak tekrar Dünyâ Bankası'ndaki vazifesine dönmek istediğinden **Kenan Evren**'le vedâlaşmaya gittiğinde **Kenan Evren** O'nu bu fikrinden caydırarak kendisine parti kurmasını teklif etmiştir. Öğrendiğime nazaran **Kenan Evren** kendisine:

"- Seçimlere gideceğiz. Bizim desteklediğimiz **Turgut Sunalp Paşa**'nın kurduğu Milliyetçi Demokrasi Partisi iktidar olacak. Sen nâmuslu bir adamsın. Sen de muhâlet partisi olursun." tarzında bir beyanda bulunması üzerine fikir değiştirerek 20 Mayıs 1983 tarihinde "**Anavatan Partisi**"ni kurdu. Millet ihtilâlcilerin güdümündeki partiyi de **Necdet Calp** adındaki solcunun kurduğu Halkçı Parti'yi de desteklemediğini mitinglerde göstermesi üzerine **Kenan Evren**'in, **Turgut Özal** aleyhine şiddetli bir beyanatta bulunması aksi tesir göstermiş ve dört yüz milletvekilinden oluşan parlementoda 211 milletvekili kazanarak Anavatan Partisi iktidar olmuştur. Altı seneye yakın bir müddetle bu partiden başbakan olan **Turgut Özal** 18 Haziran 1988 tarihinde partisinin kongresinde **Kartal Demirağ** adındaki bir şahsın kürsüde suikasdine mâruz kalmış ve bu esnada elinden yaralanmış olduğu hâlde:

"-Allah'ın verdiği ömrü O'nun izninden başka alacak yoktur! Biz de O'na teslim olmuşuzdur." sözüyle gerçek bir mü'min ve muvahhid olduğunu göstermiştir. Hâlâ aydınlatılamamış olan bu suikasd dolayısıyla **Kartal Demirağ**'ı afvetmek âlicenaplığı-

nı göstermiştir.

Turgut Özal, Türkiye'yi serbest ekonomi sistemine geçirerek inkılâp tarzındaki hamleleriyle büyük Türkiye'nin önünü açmış bir insandır. İnsan hakları sahasında da pek çok iyileştirme yapmıştır.

1989 Yılı'nda diğer partilerin boykot etmesine rağmen reis-i cumhur seçilmiştir. O'nun reis-i cumhur seçildiği yıllarda ben vatandaşlıktan atılmış olarak gurbette yaşamaktaydım. Bu sırada başlayan I. Körfez Savaşı dolayısıyla Musul'un kurtarılması hususunda kendisine bilvasıta telkinde bulundum. Biraz aşağıda anlatacağım bu telkin sebebiyle O Musul ve Kerkük'ü kurtarmak istediyse de ordunun isteksizliği sebebiyle bunda başarılı olamamıştır.

17 Nisan 1993 tarihinde Türkistan'ı ziyaret edip avdet ettikten sonra Ankara'da esrarengiz bir sûrette vefât etmiştir. Bu sırada vatana avdet etmiş bulunduğum için cenâzesine katılabildim. Mahşerî bir kalabalıkla Edirnekapı'daki anıt mezarına defnedilmiştir. Mevlâ rahmet eyleye!

*

I. Körfez Harbi başladığı sırada **Turgut Bey, Abdülkadir Aksu**'yu benimle temasa geçmesi için vazifelendirdi. Fakat Musul Meselesi'nin bu gelişmeden önce bir safhası vardı ki; O'nu burada kısaca anlatmak isterim:

İran'da **Humeyni**'yi iktidar yapan Cihan siyonizmidir.[187] Zira Şah Amerika'da check up yaptırmış ve kanser hastası olduğu ortaya çıkmıştı. Şah'tan sora ortaya bir kaosun çıkmasından korkan Amerika başka bir ihtilâlle bu tehlikeyi bertaraf etmek istediyse de artık ihtilâllerin fazla ömürlü olmayacağını düşünen bazı entelijans mensupları yerli bir halk hareketiyle birlikteliği doğru bulmuş ve böylece artık kapanmış gibi görünen sünnî-şiî ihtilâfının yenileneceğini söyleyerek bu durumun da bölgede İsrail'i rahatlatacağını

187 Buna dair tasfilatı öğrenmek isteyenler benim "**Tarihten Günümüze Tahrif Hareketleri**" isimli eserimin C. 1 sh. 180 ve devamına bakabilirler.

düşünmüşler ve bu sebeple **Humeyni**'yi iktidar mevkiine yükselecek faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu durumdan haberi olmadığı için mevkiini kendi gücü ve faaliyeti neticesi sanan **Humeyni** Amerika'yı **"büyük şeytan"**, İsrail'i ise **"küçük şeytan"** ilân eden sözleriyle âdeta bindiği dalı kesen bir siyâset tâkip etmesi üzerine Amerika ile İran'ın arası adamakıllı açılmıştır.

Siyonizm'in telkiniyle solcular da **Humeyni**'yi desteklemiş olmalarına rağmen kendilerine mevki verilmemesi üzerine **Humeyni**'ye cephe alarak Tahran'daki Amerikan büyükelçiliğini basmışlardır. Bununla iki maksat güdüyorlardı. Birincisi **Humeyni**'nin Paris'te teype alınan kasetleri orada çoğaltılarak halka dağıtılmış ve sokak hareketleri böylece şiddetlendirilmiş olduğunu ortaya koyarak **Humeyni**'nin itibarsızlaşmasını gerçekleştireceklerdi. Bir diğer maksad da Amerika, elçiliğinin basılması sebebiyle İran'a müdahale ederse Rusya'dan yardım isteyeceklerdi. 1917'de Azerbaycan istiklâlini elde ettikten sonra da yeniden işgali için dâhildeki komünistlerin böyle bir talebi bahâne ittihaz edilmişti. Bu emellerin ikisi de gerçekleşmedi. Zira Amerika, **Humeyni** gelmeden evvel büyükelçiliğindeki bu faaliyete dâir vesaiki ortadan kaldırmıştı. Solcuların ikinci gâyesi ise elçilik personelini kurtarmak için bir uçakla indirme yapılmak istediğinde uçak düşmüş ve bu sûretle de müdahale gerçekleşememişti. Bu sebeple solcular Şah'ın Amerika'daki parasından belli bir miktar alarak 14 ay sonra bu işgale nihâyet verip büyükelçiliği terk ettiler. Bundan sonra solcular suikasd hareketlerine giriştiler. İhtilâlin belli başlı adamlarından biri olan **Behişti**[188]yi

---

188 Benim Almanya'ya ilk seyahatim, 1965 yılındadır. O tarihte Almanya'da Türkler işçi ve talebe olarak pek azdılar. O derecede ki, tahsil maksadıyla bu memlekete gelmiş olan Araplar aşağı yukarı bizimkilere eşit sayıdaydılar. Bunlar UMSO (United Müslim Student Organization) adıyla hemen hemen üniversite bulunan her Alman şehrinde şube açmış bir teşkilâtın sahibiydiler. Bu teşkilâtta Araplar'dan maada Türkler, Pakistanlılar ve hatta İranlı talebeler de mevcuddular. Benim gittiğim konferansta İranlı talebelerin başında Azeri

katlettiler. Üstelik O'nun cenâzesinde otuz küsür adamı intihar bombacılarıyla öldürdüler. **Humeyni** dâhildeki bu kargaşayı hâl için bir seferberlik ilân etti. Bu seferberlik hiç şüphesiz Irak'a karşı olacaktı. Zira Irak'la İran arasında kadim bir ihtilâf mevzuu vardı. O da Bahreynle alâkalıydı. Burasının her iki devlet de kendisine âid olduğunu iddia etmekteydi. Şah zamanında bu ihtilâf için Türkiye hakem tâyin edilmiş, **Süleyman Demirel** tarihî hakikatlere aykırı bir sûrette Bahreyn'in İran'a âid olduğu reyinde bulunmuştu. Hâlbuki Osmanlı zamanında burası Irak'ın bir vilâyeti olan Basra'ya bağlıydı. Basra ise eskiden beri bir Irak şehriydi. Bu reyin kabul edilmemesi üzerine ihtilâf devam etmekteydi. Her iki taraf da bunun için askerî hazırlık yapmaktaydı. Ayrıca Dünyâ şiilerinin lideri makamına geçmiş olan **Humeyni** Şia'nın en mukaddes şehri olan Necef'in kendi kontrolünde olmasını istemesi tabiî bir durumdu.

Bu gerçeklerden haberdar olan **Saddam, Humeyni**'nin harekete geçmesini beklemeden ertesi gün İran'a karşı taarruza geçmekle sekiz sene sürecek olan İran- Irak savaşı başlamış oldu. İki taraf da petrolden elde ettiği geliri silâha yatırıyordu. Lâkin zamanla Siyonizm'in eseri olan bu plânda aksamalar olup da petrol kuyuları bombalanmaya başlanınca bu harbi durdurmak istediler. Bunun için önce bir miktar İran'a silâh satışı yaptılar. Bu silâhları aldıktan sonra İran **"Şafak harekâtı"** denilen bir harekâta başladı. Büyük bir vâveylâ ile Kudüs'ü kurtaracağını iddia eden İranlılar'ın bu hareketinden ciddi bir netice hâsıl olmadı. Zira **Saddam** İran'la dövüşürken sâde Irak'ı değil diğer Arap memleketlerini de koruduğunu iddia ederek Kuveyt'in hatta Suudi Arabistan'ın da silâh alımı için kendisine büyük ölçüde yardım sağladı. Bu yüzden

---

asıllı ve Hamburg'taki İran câmii imamı olan **Behişti** vardı. O Ehl-i Sünnet'e çok yakın görüşlere sahip birisiydi. O'nunla ahbab olduk. Daha sonra Hamburg'dan her İran'a gidişinde bana uğrardı. Hatta Almanya'da İslâm'ı neşr için birkaç kitabı vardır ki; onları da bana vermiştir..

İran'a ateşkesi kabul ettirmeye muvaffak oldu. Lâkin İran'ın şafak harekâtı esnasında İsrail aleyhine sözleri ve Şiilik gayreti gütmesi sebebiyle Amerika gizli bir plânla Irak'ı ikiye taksim ederek yarısını Türkiye'ye yarısını Kuveyt'e vermek ve bu sûretle Kuveyt'le Türkiye'yi hemhudud hâle getirmek bundan sonra da Türkiye, Kuveyt ve Suudî Arabistan arasında "**Körfez Paktı**" adıyla bir pakt kurmak istemiştir. Böylece İran, Amerika'nın Suudi Arabistan'daki menfaatlerini haleldar edecek bir harekete girişirse Türkiye buna müdahil olacak Türkiye'nin müdahil olmasıyla Nato da devreye girecekti. Böylece Suudi Arabistan'ı dolaylı olarak Nato korumasına almak istiyordu. Bu plandan benim şöyle haberim oldu:

1983 Haziran ayı başında Londra'nın meşhur parkı Regens Park'ın içindeki Central Mosque'a bir Cuma namazı için gitmiştim. Çıkarken cemaate el ilânı şeklinde Farsça ve İngilizce bir beyannâme dağıtıldığını gördüm. Alıp okuyunca, bunun Irak'la ilgili olarak Türkiye ve Amerika aleyhine ateş püsküren bir yazı olduğunu gördüm. Buna göre Amerika'nın Irak'ı ikiye bölerek, yarısını Türkiye'ye, yarısını da Kuveyt'e vermek istediği anlaşılıyordu. Protesto mâhiyetindeki bu yazı İngiltere'de yayınlanan *New Statesman* adındaki bir İngiliz dergisinde yapılmış olan kısmî bir ifşaata dayanıyordu. Bu ifşaatta bu işi Amerika değil de Türkiye arzu ediyormuş gibi gösterilmekteyse de İranlılar bunun aslını öğrenmiş olacaklardı ki; Amerika'yı böyle protesto ediyorlardı.

Ertesi hafta aynı ifşaattan münfail olarak Iraklılar'ın da mezkûr câmi-i şerifin kapısında bir protestonâme dağıttıklarına şâhid oldum. Meselenin üzerine eğilince anladım ki, gerçekten Amerikalılar, Irak'ı ikiye bölüp ortadan kaldırmak istemektedirler. Kuzey parçayı Türkiye'ye, güneyi ise Kuveyt'e ilhâk ederek, Türkiye'yle Kuveyt'i hemhudud hâle getirmek ve sonra da Türkiye-Kuveyt ve Suudi Arabistan arasında "**Körfez Paktı**" adıyla bir pakt kurmak istiyorlardı. Bunun gâyesi âşikârdı. Musul petrollerini Türkiye ile birlikte ortaklaşa işletmek, Suudi Arabistan'daki Amerikan menfaatlerinin teh-

likeye düşmesi hâlinde burasını Türkiye ve dolayısıyla NATO'nun koruması altına almak... Bu sûretle Türkiye, NATO ve Körfez Paktı arasında bir köprü vazifesi görecek, İran'ın Suud'a saldırması hâlinde Türkiye işe müdahale edecek ve Türkiye, dolayısıyla NATO da işin içine girmiş olacaktı. Böylece Amerika Suud'daki menfaatlerini dolaylı bir şekilde NATO'ya korutacaktı.

Bu hâdiseden az sonra Suudi Arabistan'a gitmiştim. O sırada Genelkurmay İkinci Başkanı **Öztorun Paşa** Suud'a gelmişti. Suud gazeteleri, Suud askerini eğitmek maksadıyla elli bin Türk askerinin oraya geleceğini yazıyorlardı. Mesele anlaşıldı. Lâkin bu plânın başka cihetleri de vardı ki, O'nu da yukarıda adı geçen *New Statesman* dergisinden öğreniyorduk.

Bahsi geçen dergide "**Genç Türkler'in Irak'ı İstilâ Tertibi**" başlıklı yazıda Türkiye'nin Irak ve hassaten Musul bölgesiyle geçmişteki alâkası anlatıldıktan sonra bahsi geçen yeni plâna destek için Türkiye'ye Diyarbekir havaalanının awacs (erken uyarı) uçaklarının inip kalkmasına müsâid hâle getirilmesi dolayısıyla yapılmakta olan inşaatı kontol etmek zâhirî bahânesiyle gelen bir Amerikan heyetinin Erzurum'un kırk mil batısında düşerek bütün mürettebat ve yolcuların öldüğü anlatılmakta ve zâyiat kaybı listesinin tafsilâtı verilmekteydi:

FOREIGN NEWS: MIDDLE EAST

Young Turks manoeuvre to invade Iraq

From a plane crash, a 'High Level Group', and Russian military frailty, CLAUDIA WRIGHT deduces US support for Turkish revanchism

THE NEW UNITED STATES Rapid Deployment Joint Task Force (RDJTF), which is intended to increase the US's military leverage in the Gulf is to have new base facilities and headquarters in Eastern Turkey. The move is one of a series of US-Turkish military plans which may significantly alter the balance of power around Turkey. The plans have been well disguised. A 'High Level Group' of US and Turkish officials has been working on the plans, but few details of these activities emerged until last month – just two days after the crash of a US transport plane in Eastern Turkey revealed the presence, among the 27 dead, of officials working on the classified projects.

For a number of Turkish officers these

from in charge and as Saddam Hussein's regime in Baghdad falters under Iranian pressure, the Turks have been less inhibited by the White House. Last December, in conversation with Turkish officials, President Reagan said he expected Turkish-American relations to be brought 'back to the period of the fifties.' That was a signal Turkish military men have long been waiting for. For American military officers too, it was the go-ahead for an attempt at turning the clock back to the time when Iran was a western client, and the Arab world a docile protectorate.

The news reports of the American air crash in Turkey last month were conflicting. The US Air Force say that the plane came down 40 miles west of Erzurum, on a routine flight from Erzurum to Istanbul. All 27 crew and passengers on board were killed. Details of the casualty list provide clues to the nature of the American presence in this remote and inhospitable region, close to the Iranian and Iraqi borders.

Secret construction has also been going on at airfields at Bitlis and Van, east and south of Erzurum, and at a base close to the Soviet border in the north, at Kars. With lengthened runways, these airfields could be used by two units of B-52H bombers, known as the Strategic Projection Force (SPF), that have been assigned by the SAC to the Iskenderun army. SAC spokesmen confirm that Incirlik is a SAC installation but have denied knowledge of any plan to base the B-52Hs in Turkey.

Funds for this work are largely hidden in congressional hearings and documents under catch-all labels – 'air installations', 'intelligence and communications facilities', and 'remote site upgrading'. But altogether over $3 billion is to be spent on RDJTF, starting next October.

The Pentagon has now let slip evidence that talks with the Turks are close to agreement. Testifying before a Senate subcommittee on 15 April, Richard Perle, the Assistant Secretary of Defense for

Bahsi geçen haber yazısının başlığı

"Ölen yolcular arasında Koloradolu iki hava kuvvet subayının yanı sıra astsubaylar, resmî olarak "Taahhütlü Faaliyet Takdir Ekibi" olarak tanımlanan NCO mensupları ve sivil hava kuvveti çalışanları bulunmaktadır. Bunlara Omaha, Nebraska'da Stratejik Hava Komuta (SHK) karargâhından bir ekip eşlik etmektedir.

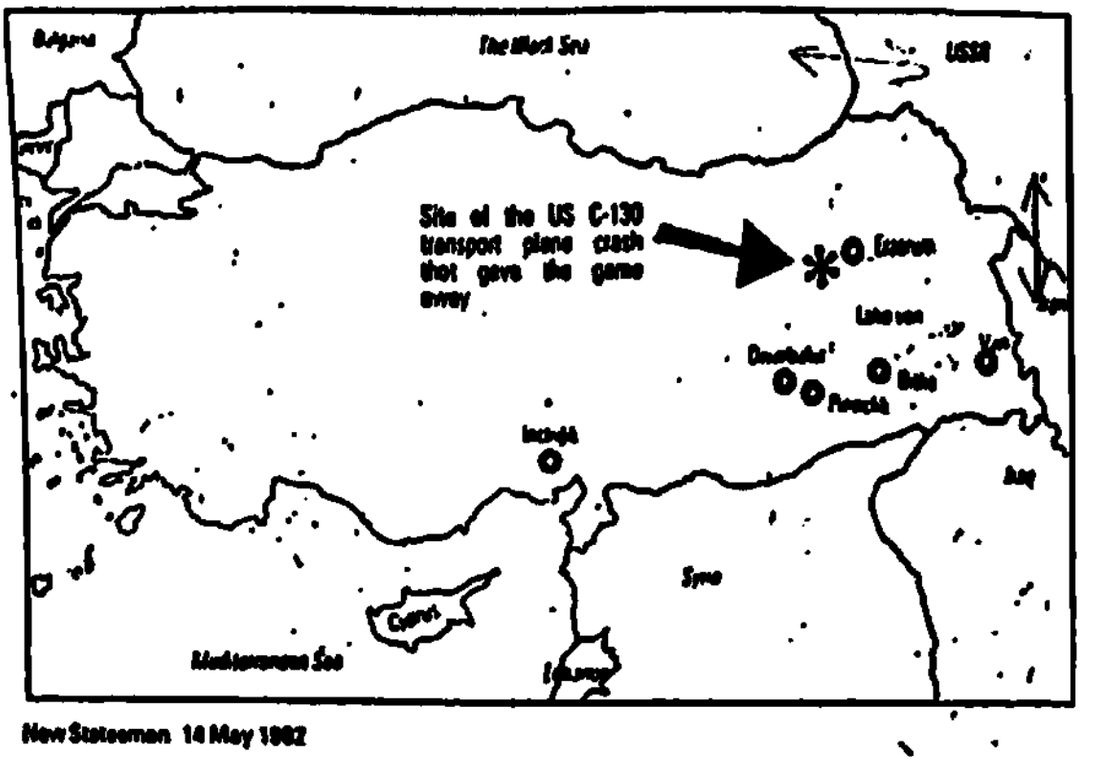
Washington ve SHK yetkilileri hangi taahhüdü tetkik ettiklerini söylemekten imtina ediyorlar. Müteahhid kim, faaliyet nerede yürütülüyor, belli değildir. Ama Kongre vesikaları, inşa faaliyetinin otoyollarda, iniş pistlerinde ve Amerikan havacılarının son zamanlarda gidip geldikleri Diyarbakır ve İncirlik kışlalarında sürdürüldüğüne işâret ediyor. Keza bir nükleer (atom) silâh sahasının bulunduğuna inanılan Erzurum'da da benzer çalışma tebliğlerine tesâdüf edilmiş bulunuyor. Uçak kaza öncesi bu üç noktaya da uğramıştı." denilmekte ve bir hayli tafsilât verildikten sonra:

*"Bu meselenin **Kenan Evren** cuntasınca yürütülen faaliyetlerine dâir burada "**cunta**"nın ilk genel sekreteri olan **Haydar Saltık**'un an'anevî Osmanlı emellerinin en müessir müdâfiidir. Devlet başkanı durumundaki **Kenan Evren** ile başı öylesine dertedir ki; NSC (Millî Birlik Komitesi) tarafından kızağa çekilmiş ve yerine daha iddiasız bir komutan atanmıştır."* denilmektedir.

Bu iddia doğrudur. İhtimal bu sebepledir ki; **Haydar Saltık Paşa**, bu sebeple Konsey genel sekreterliğinden, önce İstanbul'a sonra da Bern'e büyükelçi olarak postalanmıştı. Bahsi geçen haber yazısında konsey üyelerinin teklife sıcak bakmadığı fakat Amerika'ya da resmen "**evet**" veya "**hayır**" diyemedikleri anlaşılıyordu.

Bu meselenin benimle ilgili olarak daha evveliyatında bir husus vardır ki; burada O'nu da kısaca anlatmalıyım:

İran-Irak Harbi'nin kızıştığı bir sırada başbakan Ulusu'nun arabulcuk yapmak için harekete geçtiğine dâir gazetede okudu-

Uçağın düşüş yerini gösteren mezkûr yazıdaki harita

ğum bir haber üzerine O'nun dostlarından **Kemal Erhan Bey**'i aradım. Kendisine bu arabulucuğun yanlış olduğunu, bizimse bu ihtilâftan istifade ile Musul'u kurtarmamız lâzım geldiğini tarihî ve siyasî sebepleriyle anlatmıştım. **Kemal Erhan** Bateş Bâyilik Teşkilâtı'nın başında olan biriydi. İdâre heyetindeki şahıslar hep böyle emekli paşalardı. O'nun yanında olanlardan birçoğunu bu arada **Turgut Sunalp Paşa**'yı da tanımıştım. **Kemal Erhan** Bey bu söylediklerimi bir rapor hâline getirerek kendisine ulaştırmamı rica etmişti. O sırada Frankfurt'a gelen İş Bankası Umum müdürü **Câhid Bey** aracılığıyla hazırladığım "**Irak'ta Muâhedeye Dayanan Petrol Alacağımız ve Musul'un Kurtarılması İmkânları Üzerine Düşünceler**" başlığıyla üç sayfalık bir raporu[189] kendisine gönderdim. O bunu emekli bir generale imzalatarak **Kenan Evren**'e vermiş. **Kenan Evren**:

"- Başımızda bir Kıbrıs Meselesi var. Bir de Musul'u mu çıkaracağız?!" diyerek raporu kaldırıp atmış imiş. Gurbetzede

189 Bu rapor daha sonra 1 Kasım 1987 tarihli Zaman Gazetesi'nde **Fehmi Koru**'nun benimle yaptığı bir röportajda yayınlanmıştır.

olan ben gurbetten vatanıma bir hizmette bulunabilir miyim diye düşünürken vatan kurtaran aslan makamındaki ihtilâlcilerin tavrı bu olmuştu. Benim raporum 1981 Yılı'nın Mart ayında kendilerine sunulmuştu. Şimdi aradan iki sene geçtikten sonra benim düşündüğümden daha âlâsını Amerika istiyordu. Fakat bizim ihtilâlci kadro bu işe evet de diyemiyor hayır da diyemiyordu. Bunun hâhişkâr taraftarı Millî Birlik Konseyi'nin genel sekreterliğini yapan **Haydar Saltık Paşa**'ya münhasır kalmıştı.

Bu arada Irak İran arasındaki ihtilâfın hallinden sonra vâki olmuş bir hâdiseyi de nakletmek isterim:

Saddam İran'a pes dedirtecek derecede silâh elde edince bununla bir büyük Arap İmparatorluğu kurmak hülyasına kapıldı. Bunun için tecâvüze Türkiye'den başlamak istedi. Lâkin İran'a karşı kullanmak üzere aldığı silâhlar kısa menzilli olduğu için Türkiye'ye tecâvüz için bunların kifâyetsizliği görerek uzun menzilli silâhlar sipariş etti. Bu iş için arkasından emin olmak üzere İranla da anlaştı. Aldığı silâhların bir kısmı İngiltere'dendi. İngilizler O'nun niyetinden ve İranlılar'la yaptığı gizli anlaşmadan haberdar oldukları için bu silâhların Türkiye'ye karşı kullanılacağı bilgisini bizim hükümete aktararak gerekli tedbirin alınmasını sağladı. Irak'a silâh götürecek olan bu gemiler derdest edildi. O zaman gazateler bunların silâh olmayıp su borusu olduğu yolundaki aldatmacalarla haberler yaptılar. İşin iç yüzünü bilen Başbakan **Yıldırım Akbulut** yanına **Ferruh Bozbeyli**'yi de alarak Bağdat'a gitti. **Saddam**'a Amerikan plânını bilmiyormuş gibi davranarak:

"- Bizden ne istiyorsun. Sana İran'la harp ederken kredi ile yiyecek sattık. Bir milyar dolar alacağımız var."dedi. Saddam bu söze şu karşılığı verdi:

"-Siz benim suyumu kesiyorsunuz." **Yıldırım Akbulut**:

"-Hayır biz baraj yapıyoruz. Suyun kesilmesi geçicidir." dedi.

Aziz Üstadım,

Emir buyurduğunuz raporu Câhid beyefendi ile takdim ediyorum. Pek birşeye benzedimi bilemem. Böyle muazzam bir davanın sanırım bundanfazla kısaltılarak rapor haline getirilmesi mümkün olamaz. Eğer ilgililer lütfeder de bu mevzudaki eser-i naçizâneme peşin bir hükümden azade kalarak atfı nazar ederlerse sanırım meselenin ehemmiyetini telâkkide güçlük çekmezler. Zat-ı âliniz bu gibi meseleleri en iyi şekilde takdim dirâyet ve kabiliyetinde olduğunuza göre gerekenin yapılacağından emin ve müsterihim. Malum-ı ihsanlarınızdır ki, Kıbrıs meselesinin anlaşılması da bu gibi müptedi hareketlerle başlamıştı. Himmetinizle bu mevzuda da bir kıpırdanış olursa kendinizi nâmütenahi bahtiyar sayabilirsiniz. Bendeniz de bu vesile ile kesif gurbet âlâmı üzerine bir nebze meserret ve saâdet hissederim.

Bilvesile ihtirâmât-ı fâikemi arzeder hasretle iştiyaklarımı sunarım.

Kadir MISIROGLU

Frankfurt 11.3.1981

Kemal Erhan Bey'e raporu gönderirken yazdığım mektup

Aslında **Saddam**'ın bu söylediği bir bahâneden ibâretti. O, Amerika'nın Irak'ı Kuveyt'le Türkiye arasında taksim etmek husûsundaki plânına vâkıf olmalıydı ki:

"- İşte Varşova Paktı dağıldı. Yakında Nato da dağılacak. Amerika da artık sizi müdâfaa etmez." deyince **Yıldırım Akbulut** şu karşılığı verdi:

"- Varşova Paktı'nın dağılmasından dolayı yüz milyon Türk serbest kaldı. Bize gelmek istiyorlar. Biz de güneye doğru biraz genişleriz."

Tabiî bu minval üzerine konuşmadan bir netice çıkmayacağı anlaşılınca heyetimiz vatana avdet etmiştir. **Saddam** zikri geçen Amerikan plânında kendisine muârız gördüğü Türkiye'ye saldırırsa Nato'nun devreye gireceğini anlayarak bundan vazgeçip yüzünü Kuveyt'e çevirdi. Kuveyt'e saldırma sebebi işte Irak'ı parçalamaya mütedâir zikri geçen bu Amerikan plânı idi.

Saddam'ın ateşkesten sonra mensup olduğu "**Baas Partisi**"nin aslî gâyesini gerçekleştirmek hevesine kapıldığı anlaşılmaktaydı. Mâlum olduğu üzere Baas Partisi'nin üç temel gâyesi vardır:

1. Araplar'ı İslâmiyet'ten kurtarmak (!)
2. Araplar'ı birleştirmek
3. Araplar'ı kalkındırmak[190]

Lâkin bu emellere yönelmeden önce İranlılar'la anlaşmış olması gerekirdi. Zira arkasından emin olamalıydı. Hâlbuki **Humeynî** ateşkesi öfkeli bir şekilde kabul etmişti. O'nun:

---

190 Bu meş'um partinin kurucusu **Michel Eflâk**'tır. **Michel Eflâk** bir hıristiyan arap olduğunu iddia etmiştir. Oğlunun adı kasten **Muhammed**'dir. **Muhammed** boynunda haçla Araplar arasında dolaşıp durmuştur.

Michel Eflâk'ın araplık iddiası Araplar tarafından yadırganmaması için bir maskedir. Zira O, İsrail'da başbakanlık etmiş **Golda Meir** kızıyla evlidir. Yahudiler sünnetsiz erkekleri Müslümanlar'ın "**cünüplük**" ithamına benzer bir ithamla tezyif etmekte olmalarından hiçbir Yahudi'nin kendi kızını rızasıyla bir hıristiyana vermesi düşünülemez.

IRAK'TAN MUÂHEDEYE DAYANAN PETROL ALACAĞIMIZ

VE

MUSUL'UN KURTARILMASI İMKÂNLARI ÜZERİNE

DÜŞÜNCELER

ÖZÜ : Misak-ı Millî hudutları dahilinde bulunan Musul'un(Kerkük'ün) kurtarılması için içte ve dışta emsâlsiz şartlar mevcuttur. Bu istikamette atılacak bir adım,bu kadîm Türk toprağı ve onun üzerinde yaşayan ÜÇ MİLYON masûm ırkdaşımızın kurtarılmasına kâfi gelmese bile en azından Irak Devletinin 9 Haziran 1926 Tarihli Ankara Anlaşması ile taahhüt eylediği petrol hissemizin fiilen alınmasını mümkün kılar. Bu hisse 25 yıl müddetle Irak Devleti'nin petrolden sağladığı gelirin yüzde onu'dur.(Adı geçen muâhede,mad.14)

I- IRAK'TAN MUÂHEDEYE DAYANAN PETROL ALACAĞIMIZ

Bugün iki buçuk milyon insanımızın ekmeğini kazanmak için yedelleri de çalıştığı ve tekmil ihracat gelirlerimizin petrol ithalatımıza yet mediği ve bu sebeple dünyanın dört bucağından borç para temin etmek için çırpındığımız gayrı kabil-i inkârdır. Bu durumda ahde dayanan ve şimdiye kadar borçlusu tarafından bir kuruşu dahi ödenmemiş bulunan eski bir alacağımızın hatırlanması ve takip edilmesinde sayısız faydalar vardır. Bu alacak,Irak petrol geliri üzerindeki %10 hissemizdir. Buna dair gerçekler kısaca şunlardır:

a- Irak ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Ankara'da 5 Haziran 1926 tarihinde bir anlaşma imzalanmıştır. Türkiye adına dışişleri bakanı Dr.Tevfik Rüştü(Aras), Irak adına bu devletin o zamanki millî savunma bakanı Nuri Said ve İngiltere'nin Ankara sefiri Sir Ronald Charles Lindsey tarafından imza edilmiş bulunan bu anlaşma,önce Lozan'da sonra Haliç Konferansı ve Cemiyet-i Akvam'da halledilememiş bulunan Türk-Irak hududu ve Musul petrolleri ile ilgili meseleleri karara bağlamıştır.

b- Adı geçen muahedenin 14.maddesi Irak Devleti'nin petrolden sağladığı gelirin %10 unu 25 sene müddetle Türkiye Cumhuriyeti'ne vermesine âmirdir.

c- Irak Devleti bu taahhüdünü bugüne kadar asla yerine getirmemiş ve bize birkuruş ödememiştir. 1926 dan 1951 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti bütçelerinde daima sembolik bir gelir kaydedilmiş isede,bu,senelerboyunca gayrı vâki olarak bütçeden bütçeye devrolup gitmiştir.

ç- Meselenin asıl ehemmiyetli yönü şudur ki; MİLLETLER ARASINDA CARİ HUKUK KAİDELERİNE GÖRE DEVLETLERİN ALACAKLARI MÜRUR-İ ZAMANA UĞRAMAZ.

d- İçte ve dışta bu meselenin gündeme getirilmesi için emsâlsiz şartlar mevcuttur. Bu husus biraz aşağıda"Musul'un kurtarılması imkânları üzerine düşünceler" başlığı altında kısaca anlatılacaktır. Musul'un kurtarılması için bu noktada zikredilen müsait iç ve dış şartlar aynen bahsi geçen alacağımızın tahsili için de geçerlidir.

Bahsi geçen raporun ilk sahifesine âid bir parça

"- Zehir içseydim de bu ateşkesi kabul etmeseydim!" dediği meşhurdur.

Bunun için İran'a bir sulh teklifiyle yaklaşan **Saddam** onlarla İran'ın Esadâbâd şehrinde on üç maddelik bir anlaşma imzaladı. Buna göre O, elindeki silâhlarla Kuveyt'i ve Bahreyn'i alıp İran'a verecek kendisi de diğer Arap topluluklarını idâresi altında birleştirecekti. Bu fikre karşı İsrâil'in tavrının ne olcağının sorulması üzerine:

"- Ürdün'ü alıp Filistin Devleti yapacağım. Zaten halkının çoğu Filistin muhâciridir. İsrail'i bu sûretle tatmin ederim." demiş sonra da Amerika'nın Suud üzerindeki hassasiyeti dile getirilince:

"- Amerika'nın Suud'daki petrol hissesini arttırırım. O menfaatine bakar." karşılığını vermiştir. Bu maksatla muâraza çıkarmak üzere önce Kuveyt'e:

"- Silâh alımı için bana on dört milyar dolar yardımda bulundun. Ben bu silâhlarla seni de korudum. Bu sebeple borcumu silmelisin!" diye dayattı. Uzun müzâkerelerden sonra Kuveyt bu teklifi kabul etmek mecburiyetinde kaldı. Lâkin **Saddam**'ın maksadı borcunu sildirmek değil muâraza çıkarmaktı. Bu sefer de:

"- Senin petrol kuyuların alttan Irak'a âid **Rumeyle**[191] bölgesindeki rezevlerle alâkalıdır. Onları kapat. Senin çıkardığın petrol Irak'ındır." diye dayattı. Bundan çıkan muâraza dolayısıyla Suudi Arabistan tarafları Cidde'de bir konferansa dâvet etti. Burada **Saddam**'ın anlaşmaya hiçbir sûrette yanaşmadığını gören Suud kıralı durumu Amerika'ya bildirdi. Amerika bu ihtilâfa lâkayd kaldı. Zira Kuveyt petrolleri Amerika tarafından işletilmi-

191 Rumeyle bölgesinin tapusu **Abdülhamid** üzerinedir. Bu tapu Londra'da o zaman berhayat olan **Rükneddin Sâmi Bey**'in elindeydi. Ben Özal'ı bu tapudan haberdar ederek buna istinaden bir şeyler yapılıp yapılamayacağının araştırılmasını istemiştim. Aslında pek bir şey yapılamazdı. Zira Yahudi güdümlü İttihadçılar **Abdülhamid**'i tahttan indirince O'nun mallarını millileştirmişlerdi. Bununla beraber belki bir fayda sağlayabilir diye düşünmüştüm.

HAS ÇELİK
Alışap ve Madeni Malzeye
ADNAN KARABAŞLAR

ZAMAN

SAYI: 8362 (KDV DAHİL 150 TL.) günlük bağımsız gazete

Kadir Mısıroğlu da Türkiye'ye dönmek istiyor

"Vatanım burnumda tütüyor"

TBKP liderleri Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın yurda dönmek için Konsolosluğa başvurarak işlemlere başlamalarından sonra yurtdışında politik göçmen olarak bulunan bir çok kişi de yurda dönmek istiyor

Kadir Mısıroğlu Genel Yayın Yönetmenimiz Fehmi Koru'ya içini döküyor

Aralarında gazeteci yazar Kadir Mısıroğlu ve Doğan Özgüden'in de bulunduğu bir çok fikir adamı, TKP liderlerinin Türkiye'ye dönmelerinin ve bu konuda iktidarla belli bir uzlaşmanın sağlanmasının yurt dışındaki göçmenlerin sorunlarını çözmediği görüşündeler.

Kadir Mısıroğlu, Türkiye özlemini Zaman Gazetesi'ne şöyle anlattı: "Allah gecinden versin ne zaman vade biter bu bilinmez ama bu gavur toprağında kalmak istemiyorum. Cezadır bile, ölüm bile vatandan ayrı olsun istemiyorum."

"Bir takım insanlar eski hikâyeleri temcid pilavı gibi tazeleyip hücum ederken biz vatanın yüksek menfaatleri için buradan oraya ne yapabiliriz diye uğraşıyoruz" diyen Kadir Mısıroğlu, "Bandlar ortada isteyene gösterebiliriz. Türkiye'nin aleyhine bir tek cümlemiz yoktur. Türkiye hakkında tenkitlerimiz var. Bu Türkiye'ye karşı olmak demek değildir" dedi.

Plutonyum karaborsasının merkezi Sudan'da

Hartum'da ajanlar savaşı

Sudan Başbakanı Sadık El Mehdi'nin doğrulandığı

ve muhalefetin ülkeyi Hartum'da kaynayan atmosferde verdiklerini söy-

ülke ve Arjantin'le görüşmeye devam ettiğini, "Eğer" kaydı altında çalışan Sud-

Fehmi Koru'nun benimle yaptığı zikri geçen röportaj Zaman Gazetesi'nde manşetten böyle verilmişti

yor spot yani serbest piyasada satılıyordu. **Saddam**, Amerika'nın bu tavrını öğrenince onlardan da emin olarak Kuveyt'e saldırdı. Ancak Amerikan istihbaratı **Saddam**'ın İran'la gizli anlaşmasını ve niyetlerini öğrenince burdan **"Birinci Körfez Harbi"** çıkmıştır.

Burada anlattığım gerçekleri **Özal**'a nakletmesi için kısaca telefonda **Abdülkadir Aksu**'ya naklettikten sonra:

"- Şimdi yeni bir fırsat doğdu. Amerika'yla birlikte kuzeyden hareket ediniz. Irak'a girdikten sonra aynen Kıbrıs'ta olduğu gibi:

«-Buradaki Türkmenler'in başında bekçi olarak kalacağız» der ve çıkmazsınız. Ayrıca Amerika'dan bu birlikte hareket için gerekli olan silâhları isteyin, eli mahkûm, verecektir. Onlara deyiniz ki:

«-Bizim bu hareketimizi meşrûlaştırmak için sizin Irak'taki adamlarınız vasıtasıyla Türkiye tarafına birkaç top ateşi atılsın. Bu bize Irak'a müdâhalemiz için vesile olur. Zira siz eninde sonunda çekilir gidersiniz. Biz Araplar'la komşuyuz. Onları iknâ edecek ve onlar nezdinde harekâtımız için mâzeret teşkil edecek bir duruma ihtiyaç vardır. Bu sebebi de böylece ihdas ediniz."

Bütün bunlara ilâveten şunları da söyledim:

"-Kuveyt Hükümeti'ne:

«-Senin kurtuluşun için biz bu harekete giriyoruz. Bize yüz milyar dolar ver. Harp masraflarımızı karşıla!» deyiniz."

Aksu, bana dedi ki:

"-Yahu yüz milyar doları kim kime verir?!" Ben de O'na şöyle dedim:

"- O kimse verir ki; bu para elinde ziyâdesiyle vardır. Üstelik bunu verdiği zaman kazanacağı verdiğinden çok fazladır. Amma oldu ki; yüz milyarı çok buldular. Türkiye'nin bildiğime göre yurtdışı borcu otuz beş milyar dolardır. Bu miktara kadar pazarlıkta inebilirsiniz."

mektup
Kadınların Kaleminden Kadın Erkek Herkes çin

Tarihçi Yazar Kadir Mısıroğlu

"Irak'a Asker Göndermeliyiz"

Özal'la Musul meselesi hakkında görüşmelerimizin tafsilâtı daha sonra bu dergide tafsilâtıyla anlatılmıştır.

Tabiî, **Aksu** bunları **Özal**'a anlatmış olmalıdır. Bunu şundan anlıyorum. 1990 senesinde **Turgut Bey** kardeşi **Korkut Özal**'la beni arattı. Hakkımdaki davaların basın davası olup olmadığını sordurdu. Hepsinin basın suçu olduğunu söyledim. **Korkut Bey** bunu **Turgut Bey**'in öğrenmek istediğini zira kendisi yakında basın suçları için bir af kanunu çıkarmak niyetinde olduğunu böyle bir kanun çıkarsa benim vatana dönmek imkânımın mevcud olup olmadığını öğrenmek istiyormuş. Bu habere ümitlenerek bekledim. Lâkin basın bugün **Tayyip Erdoğan Bey** karşısında olduğunu gibi biraz da ülke dışına bağlı olarak **Turgut Bey** aleyhine hatır ve hayâle gelmedik tezviratta bulundu. Bunun üzerine **Turgut Bey** basın afvı meselesinden vazgeçmiş olduğunu fakat benim vatana avdetim için başka bir çâre bulacağını yine bir vasıta ile bana bildirdi. Hakikaten bu dediğini de yaptı. 1991 Yıl'ında Terör Kanununa bir ilâve yaparak 1980 ihtilâli sonrası vatandaşlıktan atılanların vatana avdetlerini temin edecek hukûkî imkânı ortaya çıkardı. Ben de bundan istifade ederek 1991 Haziranı'nda vatana dönebildim.

Kendisine bir teşekkür borçluydum. Bunu ifa etmek için müsâid bir zaman kolluyordum ki; İstanbul'da Conrad Oteli'nde bir konferans vereceği haberini duydum. Bu haber üzerine oraya gittim. **Turgut Bey "Türkiye'deki Değişim"** üzerine bir konferans verdikten sonra ayrılıyordu. Herkes ayağa kalktı. Ben de kalktım. Uzaktan beni gördü ve:

"- Ooo **Mısırlıoğlu** sen demek geldin." iltifatıyla beni yanına çağırdı. Aramızda son görüşme bu oldu. Burada beni

iltifatlara gark etti. Ayrılırken de:

"- **Kadir Bey**, sen bugün çuvalın en dibindesin. Bu çuval yakında alt üst olacak. O zaman sen en üste çıkacaksın. Ne biliyorsan korkmadan yaz. Ben arkandayım.

Körfez Harbi sırasında ben senin dediğini yaparak Musul'u kurtaracaktım. Fakat bizim kumandanları ikna edemedim. Başta

Genelkurmay başkanı **Necip Torumtay Paşa** muhâlefet ederek istifa edip ayrıldı." dedi. (Ne yazık ki; **Özal**'a anlattığım bu gerçekleri İkinci Körfez Harbi sırasında Tayyip Bey'e de anlatmış olduğum ve galiba da kendisini de ikna etmiş olduğum halde tezkere arızasıyla bu teşebbüs de neticesiz kalmıştır.)

Bu görüşmeden sonra Ankara'ya gidip O'nunla başbaşa konuşmak arzusundaydım. Fakat bunu gerçekleştiremeden O umulmadık bir sûrette vefât etti. Bu vefâtla ilgili olarak zehirlendiği yolunda temyiz başsavcılığından emekli **Uğur Tonik** Bey'den dinlediğim bazı gerçekler varsa da bunları bugünkü şartlar dâhilinde maalesef yazamıyorum. Cenâzesinde mahşerî bir kalabalık vardı. Ben birçok meşhur insanın cenâzesinde bulundum. **Yahya Kemal Beyatlı, İbnül Emin Mahmud Kemal İnal, Şeyh Ali Haydar Efendi, Ali Fuad Erdem Paşa, Ali İhsan Sabis Paşa, Ömer Nasuhi Bilmen** vs. Fakat bunların hiçbirisinde O'nun cenâzesinde benzer bir kalabalığı görmedim.

O'nunla bu son görüşmeyi de ben O'nun ölümü üzerine hakkında yazılan yazıları topladığımız "**Sevgi Şelâlesi Özal- Ne Dediler**" isimli eserde şöyle yazmış bulunmaktayım:

"ASİL BİR CESÂRET

İnsanlarda en asil his ve davranışlardan biri de "**vefâ**"dır. Zira o, karakter sağlamlığı kadar vicdanî salâbetin de aldatmaz bir tezâhürüdür. Fakat insanoğlu, bazan istemeye istemeye vefasızlık eder. İradeye ârız olan birtakım engeller onu -izahı imkânsız bir sûrette- âtıl kılar. Ekseriya kadere bağlı bir sır ve hikmetin esrı olan bu durum, bazen gelişen vukuat ile aydınlanır, bazen da müphemiyeti ile hâfızanın derinliklerinde kaybolup gider...

Doğrusu on bir yıllık elemli bir gurbet hayatından sonra aziz vatana dönebilmemin beşeri ve zâhiri plândaki âmili olan merhum **Turgut Özal** Bey'e benim büyük bir vefa ve şükran borcum vardı. Onu ifâ hususunda gösterdiğim tekâsül, doğrusu

kendime yakıştıramadığım bir hâldi.

Zâhirde birtakım bahânelerim vardı: Önce vatandaş değildim. O durumda kendisi ile görüşmeye gitsem acaba öküzün altında buzağı arayan birtakım insanlara karşı O'nu müşkül bir duruma sokar mıydım?! Öyle ya ben Türkiye'de antikemalistlikle iştihar etmiş bir kimse değil miydim?!. Merhumun reisicumhur seçilmesi hengâmında mâhud bir gazete 1974 yılında Milli-Kültür Vakfınca "**Osmanoğulları'nın Dramı**" isimli eserime mükâfat verilmesini sanki yeni bir şeymiş gibi manşetten haber yapmış ve "**Atatürk Düşmanına Ödül!.**" sayhası ile O'nun aleyhine kullanmak yoluna gitmişti. Bu gazeteye göre **M. Kemal**'e düşman olan beni mükâfatlandırmış bir kimse nasıl reisicumhur olabilirdi?!. Zira **Turgut Özal** Bey 1974 Yılı'nda bu vakfın başkanı bulunmaktaydı. Bu düşüncelerle bir yıldan ziyâde âtıl ve müterεddid kaldım.

Nihâyet hasbelkanun vatandaş olabildim. Başımın üzerinde "**Demoklesin Kılıcı**" gibi asılı duran otuz civarındaki ağır ceza davası mürur-i zamana uğrayıp sâkıt oldu. Kâh benim meşguliyetlerim kâh merhumun seyâhatleri derken yine aylar geçti.

Nihayet bir gün Conrad Oteli'nde bir konferans vereceğini duydum. Bunun kendisiyle görüşmek için iyi bir vesile olabileceğini düşündüm. Kalkıp Conrad Oteli'ne gittim. Türkiye'de değişim ihtiyacı üzerine uzun ve teferruatlı bir konferans verdi. Sonunda vâki sualleri cevaplandırdı. Salondan ayrılırken herkes O'nun elini sıkmak ve ayaküstü kendisi ile birkaç kelime konuşmak için üzerine üşüşmüştü. Bu durumu görünce O'na sokulmak için hiçbir hareket yapmayarak yerimde kaldım. Sadece çıkış hazırlığı için ayağa kalkmıştım. Aramızda en az on metre mesâfe vardı. O, bir ara etrafa göz atmış ve beni görmüştü. Kollarını açarak:

"- Oooo **Mısırlıoğlu** sen geldin mi?!" diye seslendi. Sonra etrafındakilere yolu açmalarını işâret etti. Yanına vardım. Sarılıp beni

Özal'ın başkanı olduğu Türkiye Millî Kültür Vakfı'ndan

Atatürk düşmanına ödül

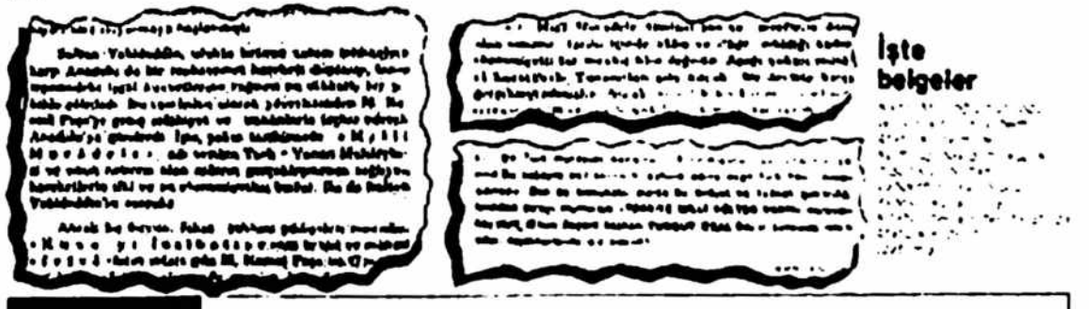

Özal'ın başkanlığını yaptığı vakıf, 1976 yılında bütün eserleriyle Atatürk düşmanlığı yapan Kadir Mısıroğlu'na özel ödül verdiği, belgelerle ortaya çıktı.

12 Eylül'den sonra yurt dışına kaçan ve Türk vatandaşlığından çıkarılan Kadir Mısıroğlu, halen Almanya'da şeriatçı faaliyetleri örgütlüyor.

Kadir Mısıroğlu, kendisine ödülün verildiği törende yaptığı konuşmada, Özal'a teşekkür ederek şöyle demişti: 'Bu dirayeti ve liyakati gösterdiklerinden dolayı muhterem Türkiye Milli Kültür Vakfı mütevelli heyetini, onun değerli Başkanı Turgut Özal Bey'in şahsında tebrik eder, teşekkürlerimi arz ederim.'

7 sayfada

İşte belgeler

Hürriyet

14 Ekim 1989 Cumartesi — Kurucusu: Sedat Simavi 1896-1953

Turgut Özal Bey, reis-i cumhur olmak istediği hengâmda Hürriyet Gazetesi O'nun bana 1974 Yılı'nda başında bulunduğu "Millî Kültür Vakfı" tarafından mükafat verilmiş olmasını yukarıdaki şekilde manşete çekerek O'nu engellemeye çalışmıştır

kucakladı ve o kadar adamın içinde şu kadirşinas sözleri söyledi:

"-Sen geldin demek!.. Neden gelir gelmez beni aramadın!.."

Dedim:

"-Efendim, vatandaş olmayı bekledim!"

" - Şimdi oldun mu?" diye sordu.

"- Evet, sâyenizde.. Teşekkür ederim!.." dedim.

"- Estağfirullah, estağfirullah!. Tebrik ederim!" dedi. Sonra şunu ilâve etti:

"- Artık senin fikirlerinin günü geliyor!.. Ne biliyorsan yaz!.. Hiç, korkma!.. Ben arkandayım!.. Körfez Harbi sırasında senin eserlerini elimden düşürmedim. Bravo!.. Çok ileri görüşlü imişsin!.. Yeni eserlerin var mı?!.."

"- Evet, var!.." dedim.

"- Onları bana ulaştır okumak isterim!." dedi.

"- Efendim, imzalı olarak koruma polislerinize teslim ettim size verecekler!."

Bu minval üzere konuşa konuşa arabasına doğru ilerledik. Oraya kadar elimi bırakmadı ve kendisi ile konuşmak, elini sıkmak isteyenlere aldırış etmedi. Arabaya binerken tekrar kucaklaştık.

"- Bana köşke gel!.. Başbaşa konuşuruz!. Sakın ihmal etme!." tenbihi ile ayrıldı.

Ben de ziyâretinde bulunmayı vaad etmiş olduğum hâlde bunu da gerçekleştiremedim. Ama ne çıkar!.. Kapalı kapılar ardında herkesle her şeyi konuşmuşumdur. Böyleleri içinden... **Özal**'ın mevkiinin yüzde birine bile sahip olmadıkları hâlde istikbal endişesi ile beni sokakta veya kalabalık muhitlerde tanımamazlıktan gelenler bile çıkmıştır. Bu sebeple O'nunla yüzlerce insanın önünde şu kısa görüşmenin değeri başbaşa saatlerce sürecek bir görüşmeden çok fazladır. Zira bu konuşma "**ASİL BİR CESARET**"in tezâhürü idi.

Mekânı cennet olsun!..."[192]

---

192 Derleyen **Mehmed Nuroğlu**-Sevgi Şelâlesi **Özal**-Ne Dediler, İstanbul 1993, C.II, sh. 397

İNDEKS

Abbas Halim Paşa: 230
Abbas Halim (Prens): 184
Abbas Hilmi Paşa (Hidiv): 94,289,291,294,295,296,300, 301,312
Abdullah Öcalan: 550
Abdullah Vâsıf Aydınarslan: 669,671
Abdurrahim Bezci: 135,136,137,586
Abdurrahim Efendi (Şehzâde): 230,231,233,234,235,465
Abdurrahman Cansu: 469
Abdurrahman Gürses: 290,364,571,572,573,574,575,576, 577,578,580,583,585,593,594
Abdurrahman Şeref Bey: 258,259
Abdurraûf Efendi(Hoca): 571
Abdülbaki Gölpınarlı: 385,624
Abdülhak Hâmid Tarhan: 755,756
Abdülhakim-i Arvâsî: 296,595,596,597,598,611
Abdülhamid Rauf: 151
Abdülkadir Aksu: 769,782,784
Abdülkadir Es Sûfî: 24,25,27
Abdülkadir Mirzaoğlu: 111
Abdülkadir Saynaç: 18,19
Abdülkerim Doğru: 34,35,36
Abdülmecid Efendi (Halife): 76,77,92,93,94,95,96,97,98, 99,260,314
Âbide Hanımefendi: 149

Abidin Dino: 757
Âbidin Topbaş: 448
Abraham Paşa: 64
Âdile Hanım Sultan: 154,167
Adnan Menderes: 23,46,100,118,152,153,283,289,294,381
382,384,405,418,448,449,450,464,466,580,581,641,643,
722
Adolf Hitler: 123,112,117,133
Afife Hanım: 69
Ahmed Altınay: 653,654
Ahmed Avni Paşa: 48,52,54,58,63,64,263,265
Ahmed Bedevi Kuran: 621
Ahmed Cevat Eren: 566
Ahmed Cevdet Paşa: 761
Ahmed Çiftçi: 682
Ahmed Emin Yalman: 461
Ahmed es Sunûsî: 281
Ahmed Gökahmedoğlu: 648
Ahmed Hamdi Çağıl: 298,321,322
Ahmed Hâmid Ağa (Malatya meb'usu): 423,425
Ahmed Naim (Babanzâde): 394
Ahmed Nâmi Bey: 151
Ahmed Remzi (Akyürek): 429,437
Ahmed Reşit Rey (H. Nâzım): 576
Ahmed Tevhid Efendi(Şehzâde): 224
Ahmed Tosun Paşa: 279
Ahmed Uçar: 68
Ahmed Yaşar Hoca: 537
Ahmed Zogon: 143
Ahmet Fâruk Özerengin: 696,697,698,708
Ahmet Mâhir Efendi: 16,17
Ahmet Muhtar Paşa (Ferik,Gazi): 64,366

Ahmet Tevfik Paşa (Okday), sadrâzam: 23,69,77,78,79, 140,732
Akgün Han Kıcıman(Büyükelçi): 672
Alâtini Biraderler: 143,151
Ali Batman: 482
Ali Efendi (Üsküdarlı): 408
Ali Fehmi (Câbiç): 394
Ali Fuad Başgil: 616,617,618,619,620,621,622,623,624, 625,626,627,629,636,637,638,639,640,641,642,647,648, 649,690,692
Ali Fuad Cebesoy: 108,112,116,690,735
Ali Fuad Erdem Paşa: 785
Ali Fuad Paşa (Erdem): 785
Ali Fuad Türkgeldi: 65,74,610
Ali Haydar Efendi (Şeyh): 785
Ali İhsan Sabis Paşa: 785
Ali Kemal Bey: 324
Ali Niyazi (Konuk): 571
Ali Nuri Okday: 73,74,78,79,80
Ali Rıza Acara: 141,142
Ali Rıza Efendi (Ressam): 316,317,318,319
Ali Rıza Efendi: 602,603
Ali Rıza Sağman: 365
Ali Rızâ (Muğlalı): 395
Ali Saib (Ursavaş): 688
Ali Suavi: 287
Ali Şükrü Bey: 138,139,141,334,
Ali Ulvi Kurucu: 91,290,503,504,505,506,510,511,516, 518,521,522,523,524,526,527
Ali Yakup Cenkçiler: 155,212
Almas Yıldırım (Şair): 747,748
Alp Kuran: 621,622

Alparslan Türkeş: 447,448,449,450,451,452,462,475,476,
477,478,479,480,481,482,483,486,647
Andon Kartalis: 114
Andre Fruburg: 165
Âsaf Ataseven: 682
Âsâf Hâlet Çelebi: 626,627,628
Asaf Tugay: 256
Asım Us: 124
Ateşyan (Ermeni Patrik Vekili): 548;550
Âtıf Erçıkan: 135,136,137
Atilla Ateş: 138
Avni Paşa: 321
Aydın Menderes: 405
Ayhan İnal Hanım:767
Ayhan Songar: 33,292,673,674,675,676,678,682,684
Ayşe Osmanoğlu: 151,152
Aytunç Altındal: 536
Aziz Mısrî Paşa: 185,186,187,189

B

Bagriyanof: 119,120,122,123,
Bahaeddin Sâmi Bey:246,254,261
Bahaeddin Şakir: 161
Barzani: 68
Bedirhanzâdeler: 45,685,686
Bedriye Atsız: 500
Behçet Kemal Çağlar: 101,661
Behice Hanımefendi: 614,615
Behiştî: 343,770,771
Bekir Berk: 477,478,532,533,540,541
Bekir Yıldız: 545,548
Bernar Nahum: 753

Buddha: 627
Burla Biraderlere: 753
Bush: 27
Bülend Ulusu: 774,768
Bülent Ecevit: 32,33,35,36,37,38,70,72

C

Câfer Tayyar Paşa (Eğilmez): 696,698,699,700,702,703, 704,706,707
Celâl Akıncıgil (Albay): 615
Celâl Bayar: 100,101,117,126,127,130,131,132,133,134, 135,141,581,625,641,643,674,675
Celâl Hoca (Ökten): 65,394,395,396,398,400,402,405, 406,409,410,456
Celâl Sılay: 758
Celâl Türkgeldi: 65,67
Celil Gürkan: 136
Cem Sultan: 214
Cemal Abdünnâsır: 202
Cemal Enginoğulları: 44
Cemal Granda: 606
Cemal Gürsel: 452,462,464,465,466,467,644,664
Cemal Kutay: 45,54,55,58,63,165,702
Cemal Madanoğlu: 452,462,475
Cemal Paşa(Mersinli): 460,734
Cemal Paşa: 160,460,461,464,716
Cemaleddin-i Efgânî: 519
Cemil Arıca: 684
Cemil Meriç: 385,624,625
Cemile Sultan: 314,316
Cengiz Kap: 710,711,723
Cevad Paşa (Arapgirli): 734

Cevat Fehmi Başkurt: 451,452
Cevat Rifat Atilhan: 460,461,462,464,465,470,471,472
Cevat Sâlim Paşa: 586,589,590
Cevdet Soydanses (Hafız): 406,407
Cevdet Sunay: 177,211,484,485,486
Cezzûlî Râtıp Bey: 231
Clinton: 24,27

Ç

Çerkes Ethem: 72,512,514,516,642
Çevik Bir: 138
Çiçeron: 108,113

D

Degranşin (Prof.): 253
Devlet Bahçeli: 476
Dimitri Kitsikis: 116
Doğan Avcıoğlu: 136
Doğan Nâdi: 764
Dündar Taşer: 133,138,476,478,479,484,485,486,685
Dürrüşehvâr Sultan: 97

E

Ebul'ula Mardin: 761
Ecvet Tezcan: 675
Ekrem Reşit Rey: 576
Elrom (İsrail büyükelçi): 41
Emile Ludvig: 130
Emin Dede (Neyzen): 429
Emin el-Hüseynî (Müftü): 178,189
Emin Saraç: 155,158,212,218,290,310,364,470,594,678,
Emine Katırcıoğlu (Prenses): 295,296,303

Cevat Fehmi Başkurt: 451,452
Cevat Rifat Atilhan: 460,461,462,464,465,470,471,472
Cevat Sâlim Paşa: 586,589,590
Cevdet Soydanses (Hafız): 406,407
Cevdet Sunay: 177,211,484,485,486
Cezzûlî Râtıp Bey: 231
Clinton: 24,27

Ç

Çerkes Ethem: 72,512,514,516,642
Çevik Bir: 138
Çiçeron: 108,113

D

Degranşin (Prof.): 253
Devlet Bahçeli: 476
Dimitri Kitsikis: 116
Doğan Avcıoğlu: 136
Doğan Nâdi: 764
Dündar Taşer: 133,138,476,478,479,484,485,486,685
Dürrüşehvâr Sultan: 97

E

Ebul'ula Mardin: 761
Ecvet Tezcan: 675
Ekrem Reşit Rey: 576
Elrom (İsrail büyükelçi): 41
Emile Ludvig: 130
Emin Dede (Neyzen): 429
Emin el-Hüseynî (Müftü): 178,189
Emin Saraç: 155,158,212,218,290,310,364,470,594,678
Emine Katırcıoğlu (Prenses): 295,296,303

Fâlih Rıfkı Atay: 127,128,433,765
Fâruk Nafiz Çamlıbel: 313
Fâtih Çollak: 593,594,
Fatin Rüştü Zorlu: 405,643
Fatma Aliye Hanım Sultan: 235,236
Fatma Rikkat Kunt: 437,438,441,442,444
Fatma Ulviye Sultan: 69,70,140
Fehmi Bilge: 469
Fehmi Efendi(Hoca): 576
Fehmi Karatay: 564
Fehmi Koru: 775,781
Fehmi Ülgener (Müftü): 330
Ferhunde Hanım: 70,72
Ferid Bey (Kunduracı): 685,686,688,689
Ferid Paşa (Damad): 73,81,246,247
Ferid Paşa (Vali): 693
Ferid Paşa: 692,693
Feridun Kandemir: 45,165,166,652,704
Feridun Nâfiz Uzluk: 399
Ferruh Bozbeyli: 624,776
Fethi Bey (Miralay): 293
Fethi Okyar: 45,63,
Fethi Sâmi Baltalimanı: 76,77,246,247,248,253,254,256,
262,263,265
Fethi Tevetoğlu: 712
Fethullah Gülen: 532,533,534,535,536,537,538,539
Fevzi Çakmak (Mareşal): 461,614,704
Fevzi Feyzioğlu: 698
Fevzi Sevgili: 319,662
Fevziye Peyman Hanım: 673
Feyzullah Hoca (Hariciye Nâzırı): 111
Francis Despere: 366

Freud: 419
Fuad Köprülü: 118,489
Fuad Şemsi İnan: 289,290,291,292,294,295,296,297,
298,299,300,301,302,303,304,305,306,307,311,313,314,
316,317,318,319,320,321,322,325,326,330,522

G

Gâlip Erdem: 658
Gandhi: 552
General Wilson: 180,182
Golda Meir: 778
Gökhan Evliyaoğlu: 451
Gunaris: 114,116
Gülbenkyan: 439,440
Gülbin Türkgeldi: 610
Güller Hanım: 394

H

Hacı Bekir (Şekerci): 229,230
Hacı İsmail Efendi (Bozacı): 381
Hacı Nûri Efendi (Alim): 469,470,471
Hacı Nûri Efendi (Hattat): 300,301
Hacı Zihni Efendi: 263
Hafize Özal: 525
Haim Naum Efendi: 751,752,753
Hâlid Bey (Dadaylı): 699
Hâlid Turan Arıcan: 611,612
Halid Türkgeldi: 610
Halid Ziya Uşaklıgil: 609,610
Halide Edip Adıvar: 327
Halil Can (Neyzen): 429,431
Halil Lütfi Bey: 384

Halil Paşa: 104,105,106,739,740
Halil Vedad: 609,610
Halil Zâfir: 270,271,272,273,274,275,276,278,279,283, 284,286
Halim Yazıcı: 337
Hamdi Efendi(Aksekili): 471,574
Hamdi Efendi(Elmalılı): 469,471
Hamdullah Suphi Tanrıöver: 246,262
Hâmid Algar Bey: 347
Hâmid Aytaç: 334,336
Hâmid Bey (Arşiv Müdürü): 31
Hamid Tezkan: 451
Hamza Osman Erkan: 42,43,44,45
Harrington (General): 70
Hasan Âli Yücel (Maarif Vekili): 490,722
Hasan Bultan: 609
Hasan Ferit Cansever: 419
Hasan Paşa (Tiryaki): 420
Hasan Rıza Soyak: 165
Hasan Tahsin Banguoğlu: 490
Hasan Umur: 49
Hasan Zâfir: 270
Hatice Sâmi: 253
Haydar Saltık Paşa: 774
Haydar Tunçkanat: 480
Hayimoğlu Jozef: 584
Hayreddin Paşa (Barbaros): 287,288
Hazret-i Muaviye: 284
Hidâyet Dönmez: 700,701,703,705
Hikmet Sâmi Türk: 621
Hillel Halkin: 599
Hilmi Işık: 435,595,596,607,608,611,615

Hilmi Işık: 595,596,598,607,608,611,615
Hilmi Özkök: 611
Hilmi Şenalp (Mimar): 443
Hilmi Türkmen: 534,536
Hindenburg: 79
Hulûsî Efendi (Hattat): 299,300
Hulûsi Topbaş: 469
Humeyni: 343,528,769,770,771,778
Huriye Aydınarslan: 669,671
Hümeyra Hanım Sultan: 69,140
Hüseyin Avni Paşa: 284
Hüseyin Cavid Örnekal: 680
Hüseyin Kâzım Kadri: 437,444,445
Hüseyin Kıvrıkoğlu: 137,138
Hüseyin Nâkip Turhan: 96
Hüseyin Nakipoğlu: 534
Hüseyin Nihal Atsız: 15,499,475,480,489,490,492,532,541
Hüseyin Sâdeddin Arel: 432,433
Hüseyin Sağıroğlu: 661,662
Hüseyin Serkan Elönü: 753
Hüseyin Sîret (Şair): 175
Hüsnü Yusuf Bey: 56
Hüsrev Altınbaşak: 459,514,530,531,532,533,539,541,
544,681
Hüsrev Dülger: 638,640

I-İ-J

Itamar Ben-Avi: 598,603,604
İbnürrahmi Ali Tayyar: 612,613,614
İbrahim Bey (Miralay): 714,717
İbrahim Efendi (Hoca): 584
İbrahim Hakkı Konyalı: 348,349,350,354,356,358,359,

360,363,364,365,366,368,378,381,385,386,389,390,392
İbrahim Sabri Bey: 150,175,263,264,265,268,311,212,
362,364
İbrahim Temo: 23,54,
İdris es Sunûsî: 280,281
İhsan Oğuz(Şeyh): 284
İhsan Sabri Çağlayangil: 31,32,33
İlhan Selçuk: 136
İmam-ı Gazalî: 400
İrfan Baştuğ: 450,452
İrfan Özaydınlı: 481,664,666,679,680,681,684
İsa Yusuf Alptekin: 732,737
İskender(Büyük): 645
İsmâil Fâzıl Paşa: 690
İsmail Fenni: 491
İsmail Hakkı Arar (Adâlet Bakan): 640
İsmail Hakkı Arar: 640
İsmail Hakkı Eğilmez: 704
İsmail Hakkı Okday: 69,70,72,74,78,140
İsmail Hakkı (İzmirli): 394
İsmail Hakkı (Şeyh): 554
İsmâil Hâmi Danişmend: 76,151,160,436,500
İsmail Müftüoğlu: 537
İsmail Niyazi Kurtulmuş: 412,413,414,469
İsmail Paşa (Hidiv): 170
İsmail Şükrü Çelikalay (Hoca): 330,332,471
İsmet (Paşa) İnönü : 24,40,117,118,119,125,126,127,
339,350,386,387,389,420,434,440,450,469,490,614,640,
675,676,699,707,708,712,717,718,720,722,724,726,731,
732,733,734,742,744,746,750
İsmet Bozdağ: 389,390
İsmet Giritli: 621

İzzeddin Şadan: 418,419,421
İzzet Paşa: 73,77
İzzi Efendi(Şair): 293,296,298
Josef Broz: 558
Jung: 419

K

Kaddafi: 280,281,282
Kadir Topbaş: 566
Kadriye Hanım: 318
Kâmil Paşa: 89
Kâmuran İnan: 32
Kânûnî Sultan Süleyman: 173,177,254,390
Kara Vâsıf: 165
Kartal Demirağ: 768
Kaya Bilgegil: 297,298,299,399,496,500
Kâzım Kap: 710,711,712,714,717,723
Kâzım Karabekir Paşa: 30,40,166,386,387,480,696,697,
698,700,708,724,735,
Kemal Akdemir: 668
Kemal Alemdaroğlu: 566
Kemal Bey (Kaymakam): 263
Kemal Erhan: 316,319,775,777
Kemal Kaçar: 275,536
Kemal Sülker: 384,385
Kemal Tâhir: 385
Kemaleddin Şenocak: 402
Kenan Evren: 481,768,774
Kenan Rifâi (Şeyh): 756
Kerim Günday (Hâkim): 537
Kıral Faruk: 26,170,
Kıral Faysal: 144,146,279,280

Kıral I. Fuad:170,172,269
Kıral Suud: 280
Kim Philby: 258,260,754,755
Kolonel Benster: 180,182,185
Kral Abdullah: 21
Kubilay (Vakası): 758

L

Lâika Karabey: 432,433,436
Lâtife Hanım: 316,609,724
Leman Hanım: 156,157
Lenin: 110,111,112,117,738,739
Leon Hancıyan: 432
Leon Lebedev: 558,560
Lord Balfour: 733
Lord Clarn: 180,182
Lord Gürzon: 667,
Lord Kinros: 108,169,180,603,740
Lüsyen Hanım: 755
Lütfi Doğan: 579
Lütfi Fikri Bey: 139

M

M. Kemal Paşa (Atatürk): 23,30,31,39,40,43,44,45,52,67,
70,73,74,76,77,83,88,101,102,103,104,105,126,134,135,
138,139,141,165,254,260,261,264,273,291,311,314,316,
317,319,324,330,334,350,364,365,387,392,406,408,410,
418,420,435,471,479,494,504,510,511,516,536,542,564,
565,584,585,586,589,590,597,598,599,600,601,602,603,
604,605,606,607,609,613,616,621,624,625,629,636,637,
639,656,657,658,659,660,661,662,666,667,685,686,690,
692.693,694,695,698,699,703,704,705,706,708,714,724,

733,734,735,736,740,757,758,765,766,786
Mahir Çayan: 40
Mâhir İz Bey: 290,291,295,296,297,299,301,302,310,333
Mahir Kaynak: 137
Mahmud Bayram Efendi: 412,674
Mahmud Celâleddin Paşa: 314
Mahmud Esad (Bozkurt): 318,626,628,629,630,631,660
Mahmud Kemal İnal (İbnü'l-Emin): 302,306,785
Mahmud Muhtar Paşa: 63,64
Mahmud Sâmi Bey: 246,262
Mahmud Sâmi Ramazanoğlu: 578
Mahmud Şevket Efendi (Şehzâde): 26,48,53,74,76,77,154,
155,156,157,158,159,160,164,167,168,169,170,172,173,
174,175,176,177,189,193,194,195,199,200,220,223,224,
225,227,228,240,265,366,478,511,512,514,516,518
Mahmud Şevket Paşa: 366,368
Mahmut Şevket Paşa: 366,368
Makaryos: 35
Makbule Atadan: 589
Marmara Kıraathânesi: 418,526
Masinyon: 628,629
Mazhar Baytaz: 679
Mazhar Osman: 673,674
Medeni Berk: 100
Mediha Sultan: 18,246,247,248,250
Mediha Sultanzâde Sâmi Bey: 18
Mehdi Sungur Paşa: 451,452
Mehmed Âbid Efendi (Şehzâde): 143,144,146,149,150,311
Mehmed Âkif Ersoy: 289,290,291,303,305,306,307,310,
311,312,313,314,320,326,394,518,519,520,521,522,523,614
Mehmed Ali Paşa (Kavalalı): 279
Mehmed Ali Rauf Bey: 151

Mehmed Ali (Erbilli): 572,573
Mehmed Celâleddin: 314
Mehmed Celâleddin: 314,316
Mehmed Efendi(Gönenli): 578
Mehmed Elmalı: 325,326
Mehmed Emin Alpkan: 452
Mehmed Hilmi (Maraşlı): 756,762
Mehmed Mahmud Paşa: 178
Mehmed Nizameddin Efendi(Şehzâde): 157
Mehmed Öztürk: 518
Mehmed Rauf: 305
Mehmed Sâdık Aran: 732,735,737,738,739,740,743,745
Mehmed Selim (Şehzâde): 454
Mehmed Selman Mısıroğlu: 682
Mehmed Şerif: 105,737,739
Mehmed Ziyâeddin Efendi (Şehzâde): 31,285,287
Mehmed (Derviş): 572,584
Memduh Tağmaç: 136
Mes'ud Uğur: 195
Meşkûre Eren Hanım: 566
Metin Yurdabak: 679,680
Mevdûdî: 270,271
Mevlâna Celâleddin-i Rûmî: 351,429,430,431,626,666,760
Michel Eflâk: 778
Mihrimah Selçuk Sultan: 230
Mihrimah Sultan: 231,595
Mihrimenend Kalfa:315
Mihrişâh Sultan: 94,157,235,236,
Mithat Cemal Kuntay: 519,521
Mithat Sertoğlu: 469
Mr. Nicholson: 21,22
Muhammed Abduh: 519,570

Muharrem İhsan Kızıloğlu: 479
Muhiddin Efendi(Hacı): 583
Muhiddin Paşa: 690,692
Muhtar Kumral: 661,662
Muhyiddin-i Arabî: 17,19,20
Murad Bardakçı: 265
Murad Sertoğlu: 177,194,200,203,211,218,227,384
Musa Efendi (Lermioğlu): 398,403
Musa Serdar Çelebi: 482
Musa Topbaş: 518,592,594
Mussolini: 256,261
Mustafa Âsım: 395,469,470
Mustafa Bilge: 195,198,667
Mustafa Celepoğlu: 716
Mustafa Demirkan: 132,
Mustafa Efendi(Hattat): 18,19,518,527
Mustafa Kentli (Dr.): 30
Mustafa Necati (Dumlu) Efendi: 18,20
Mustafa Necati Uğural (Maarif Vekili): 611,612,613,
Mustafa Polat: 477,478
Mustafa Rûhi Efendi(Şeyhi): 562
Mustafa Sabri Efendi: 150,175,228,265,266,268,269,311,
362,364,469,470,503
Mustafa Sabri Erdoğdu: 281
Mustafa Sagir: 613,614
Muzaffer Enginoğulları: 44,46
Muzaffer Özak (Hacı): 419,445,446
Münevver Ayaşlı: 438,749,750,751,752,754,755,756
Münip Hayri Ürgüplü: 15,18,29,30,39
Münir Nureddin Selçuk: 657,658,659,660,661
Münir Şahinbaş: 58
Müşfika Hanım: 151,152,500

N

Nâci Kâşif Kıcıman: 651,652,655,656,672
Nâci Paşa (Eldeniz): 74
Nâciye Sultan: 714,716
Nâdir Nâdi: 764
Nâfi Atıf Kansu: 119,120
Nâfi Baba: 443,444
Nâil Bey (Bahriye Subayı): 489
Naili Efendi (Müftü): 554
Nâime Sultan:154
Nâmık Kemal: 293
Nâmık Paşa: 273
Napolyon: 279,446
Nâsır: 154,172,174,177,224,462,
Nasreddin Hoca: 132
Nâzım Efendi (Şehzâde): 31,285,286
Nâzım Hikmet: 385,680
Nâzım Kıbrisi (Şeyh): 683
Nâzım Paşa (Harbiye Nâzırı): 155
Nazif Bölükbaşı: 21
Nazif Çelebi: 101,130,138,337,592
Nazlı Hanım: 70,72
Nebile Emine Hanım: 230,231
Necdet Calp: 462,464
Necdet Üruğ: 138
Necib (General): 172,462
Necip Fâzıl Kısakürek: 100,101,153,310,413,447,448,
450,461,504,505,562,592,596,648,649,674,675,727,728,
730,756,757,758,759,760,762,765
Necip Hüseyinoğlu: 111
Necip Paşa: 246
Necip Torumtay Paşa: 785

Necmeddin Deliorman: 118,120,124
Necmeddin Efendi (Şeyh): 472
Necmeddin Erbakan: 32,35,36,37
Necmeddin Okyay: 380
Nedet Öztorun Paşa: 773
Nemîka Sultan: 458
Nemrud Mustafa: 263
Nermin Sultan: 154,167,168,169,173,193,194,196,199,
200,221,224,225,227,228,240
Neslihan Kısakürek: 675
Nevzat Köseoğlu: 481,482
Nevzat Yalçıntaş: 436
Nezih Uzel: 472,474
Nigar Hanım(Şâire): 92,99
Nihat Erim: 136
Niko Stratos: 114,116
Nikos Sampson: 35
Niyazi Sayın (Neyzen): 229
Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu: 24,658
Numan Kurtulmuş: 412,413
Nureddin Efendi (Şehzâde): 614
Nureddin Kalkandelen: 562,564,566
Nureddin Topçu: 505,628
Nurettin Sözen: 443
Nuri Conker: 102
Nuri Karahöyüklü: 417,418,419,420,422,425,426,427
Nuri Paşa: 106
Nuri Said Paşa (Başvekil): 750,751
Nuri Topbaş: 496
Nurullah Esat Sümer: 744
Nusret Sadullah: 749
Nüvide Başgil Hanım: 621

O

Oktay Rifat: 674
Orhan Aldıkaçtı: 622
Orhan Birgit: 504
Orhan Hülâgu: 534
Orhan Özkırım: 120
Osman Fuad Efendi(Şehzâde): 282
Osman Gazi: 429,430,431,642
Osman Kocaoğlu: 110,112
Osman Nâmi Bey: 151
Osman Öndeş: 47,54,55,59,64
Osman Paşa (Gazi): 95,161,167,168,235,418,420
Osman Paşa (Macar):92
Osman Paşa (Medine Muhâfızı): 42,461
Osman Selim Kocahanoğlu: 758
Osman Şems Efendi: 293,296,297,298,321
Osman Topbaş: 448
Osman Turan (Prof.): 65,454,455,457,458,477
Osman Yüksel (Serdengeçti): 461,462,664,478
Osman (Şehzâde): 32,282

Ö

Ömer Canbolat: 673
Ömer Fâruk Efendi (Şehzâde): 74,77,76,92,93,94,234
Ömer Fevzi (Eyüboğlu): 516,518
Ömer İnönü: 699
Ömer Kâşif Kıcıman: 651
Ömer Kirazoğlu: 18,19
Ömer Nâmi Bey: 151
Ömer Nasuhi Bilmen: 568,570,574,619,620,662,785
Ömer Sabancı: 64
Ömer Seyfeddin: 485

Ömer Yavcr Paşa: 18
Ömer Ziyâeddin Dağistânî:17,18
Özkan Tikveş: 383,384
Özker Yaşın: 732

P

Perestû Kadınefendi: 673
Perihan Bele: 39,40,41
Pertev Bey: 19
Pertev Boratav: 758
Pertevniyal Vâlide Sultan: 172,224
Peter Wright: 668
Philip Taylor: 180,181
Pîrî Reis: 348,364,392
Prens Sabahaddin: 246
Prens Sâmi Bey: 246,247,252,260

R

Râgıp Bey(Konsolos): 200
Râhip Furo: 387,389
Rahmi Bey: 432
Rahmi Karakaya: 564
Rahmi Köseoğlu: 467
Ramazan Minder: 566,568
Ramazan (Kitapçı): 765
Râmiz Bey (Amiral): 161
Rauf Bey (Orbay): 43,44,45,46,63,161,164,165,166,319, 704,720
Rauf Yekta: 432
Recep Peker: 142
Reccp Tayyip Erdoğan: 68,132,784,785
Refet Bele (Paşa): 16,39,40,41,70

Refi Cevad Ulunay: 378,690
Refik Bürüngüz: 469
Refik Hâlid Karay: 81
Refik Tulga: 664
Reşad Akşemseddinoğlu: 447,448,449,450,451,452,475
Reşad Hâlis Bey: 229
Reşad Paşa (Dr.): 264,265
Reşid Paşa (Koca): 246,520
Reşid Rıza: 570
Reyhan Songar: 675,683
Rıdvan Düdükçü: 56
Rıza Bey (Kırşehir Mebusu): 689,690,691,692,693,694,695
Rıza Nur:15,16,39,40,45,105,109,133,134,135,136, 137, 139,141,165,318,350,429,478,492,494,495,609,630,662, 676,678,688,692,693,718,720,735,739,740,753,754,765, 766
Rıza Tevfik (Filozof) Bölükbaşı: 20,21,22,23,295
Rifat Paşa(Macar): 460
Rükneddin Resuloğlu: 659,660,661
Rükneddin Sâmi Bey:246,247,780

S

Saadeddin Ökten: 408
Sabahaddin Ali: 490
Sabahattin Eyüboğlu: 757
Sabahattin Kudret Aksal: 758
Sabatay Sevi: 599,602,604,605
Sabiha Gökçen: 656,657,658,660
Sabiha Serter: 384
Sabiha Sultan: 74,76,139,140
Sabri Bey: 562,563,564
Sabri Özpala: 349

Sabri Sözeri: 334
Sabri Ülker: 578
Saddam Hüseyin: 771,776,778,780,82
Sâdık Albayrak: 568
Sadreddin Yüksel: 412
Sadullah Paşa: 749
Sâib Atademir: 418
Said Bilgiç: 492
Said Efendi (Şeyh): 542,686,687,688,689,690,693,695
Said Şâmil Bey: 43,89,91,364,527,717,
Said-i Nursî: 456,457,458,459,479,530,531,541,542,545
Sâip Sâmi Bey: 246
Sâlih Nigar Kerâmet: 92,93,99,
Sâlih Zeki Bey (Müsteşar): 327,328,329
Sâlih Zihni Efendi: 394
Sâmi Efendi (Hattat): 299,380
Sâmi Günzberg (Dişci): 243
Samiha Ayverdi: 756
Sâmiye Hanım Sultan: 229,231
Samuelyan: 346
Sârâ Ertuğrul Korel: 316
Sâtıha Hanım Sultan: 454
Schwarz: 619,620
Selâhaddin Ali (Dr.): 155,510,511,512,514,516
Selâhaddin Bey (Dr.): 96
Selâhaddin Efendi(Şeyh): 32
Selim Efendi(Şehzâde): 283,284,285,458
Selimzâde Muhsin Bey (Azerbeycanlı): 249
Semahaddin Cem: 612,613,614
Semih Sancar: 36
Semra Yeğinmen (Özal): 767
Seniye Hanım (Prenses): 143

Şemsiyüddün Başak: 469
Servet Sezgin: 684
Seyfeddin Efendi (Şehzâde): 154,220
Seyyid Kutub: 270
Sıddık Sâmi Onar: 381,663,664
Sıdkı Karababa (Albay) :20
Sıdkı Ulay: 617,622
Sırrı Bellioğlu: 726,727,728,730,731,732
Sinan Omur: 697
Sinan Yıldız: 471,472
Sokollu: 285,286,390
Stalin: 109,110,744,746
Stratos, Kordatos: 114,116
Suat Hayri Ürgüplü :15
Sultan Abdulaziz: 154,155,170,220,224,284,478,511
Sultan II. Abdülhamid: 20,22,34,95,143,151,152,159,229,
235,243,246,272,283,284,286,311,314,378,389,390,438,
439,454,456,457,465,519,563,565,566,568,614,726
Sultan II. Mahmud: 224,381
Sultan V. Mehmed Reşad: 31,76,285,352,459,531
Sultan V. Murad: 32,285,287
Sultan Vahideddin: 17,18,47,48,51,54,63,64,66,69,72,73,
74,76,77,79, 81,82,83,84,139,140,248,263,264,265,419,
434,460,666,708,714,735
Suud-ul Mevlevî: 334,336,337
Süleyman Demirel: 80,455,476,477,540,768,771
Süleyman Fâik Şahinbaş: 47,49,52,54
Süleyman Hilmi Tunahan: 275
Süleyman İshakol: 469
Süleyman Nazif: 389
Süleyman Süleymangil: 333,334
Süleyman Uyanık (Murâkıp): 554,555,556,557,558,560

Sünusi Mısıroğlu: 326

Ş

Şâdi Pehlivanoğlu: 76
Şâdiye Osmanoğlu: 229,230,231,235,236,237,238,239, 240,241,244,245
Şemseddin Efendi(Şeyh): 608,609
Şemsi Efendi: 602
Şems-i Tebrizî: 351,666
Şerafeddin Efendi (Şeyh): 583,584
Şerafeddin Yaltkaya: 589,590
Şerif Hüseyin (Mekke Emiri): 20,21,26,651
Şevket Bey (Ebuzziyafe): 44,718
Şevket Eygi: 752,753
Şevket Mocan: 744
Şevket Rado: 319
Şeyh Edebâli: 672
Şeyh San'an: 740
Şeyh Şâmil: 42,43,83,461,717
Şeyh Zâfirî Efendi: 271,272,274,284
Şuson (Amiral): 34
Şükriye Sultan: 157
Şükrü Kaya: 126,127,128,318,319,630
Şükrü Paşa: 159,160,161,163
Şükrü Saraçoğlu: 117,118

T

Tahsin Demiray: 697
Talât Paşa: 160,161,423,425,716
Tâlip Alp: 767,768
Târık Güryay (Albay): 454
Târık Mümtaz Göztepe: 17,63,64,81,83,88,89,91

Tayfur Sökmensüer: 112
Tayyar Altıkulaç: 501,648
Tevfik Bıyıklıoğlu: 702
Tevfik Demiroğlu: 296
Tevfik Fikret: 92,93,95,98,303,304,305,362,364,437,500
Tevfik İleri: 396,405
Theodor Heuss: 131
Timsal Karabekir: 480
Tirkopis: 699
Tito: 558,560
Topal Osman: 141,142
Topal Râgıb: 168,173
Troçki:113
Turan Emeksiz: 663,664
Turgut Özal: 44,286,441,524,767,768,769,780,782,784,785, 786,788
Turgut Sunalp Paşa: 768,775
Turhan Gürkan: 607

U

Uceymî Sâdun Paşa: 42
Uğur Mumcu: 724,726,765,766
Uğur Tonik: 785
Uluğ İğdemir: 598

V-W

Vehbi Bilimer: 230,235,283,466,467
Vehbi Çıkrıkçıoğlu: 469
Vehip Paşa (Mehmed): 511,513,514
Venizolos: 114,293
Weismann (Dr.): 188,189,190,191
Wilhelm: 76,79,359

Y

Yahya Gâlip: 693
Yahya Kaptan (Kâhya): 716
Yahya Kemal Beyatlı: 126,303,785
Yahya Kiğılı: 696
Yalçın Küçük: 757,758,760,762
Yani Kordatos: 113,114,
Yavuz Senemoğlu: 389,390
Yavuz Sultan Selim: 287,760
Yedisekiz Hasan Paşa: 287
Yekta Saraç: 299
Yemenli Osman: 199
Yenibahçeli Şükrü: 350,386,387
Yıldırım Akbulut: 776,778
Yılmaz Altuğ: 636,637
Yılmaz Öztuna: 434,435,436
Yılmaz Yalçıner: 321
Yunus Nâdi: 408
Yusuf Cemal Ararat (Hâfız): 302,333,338
Yusuf Cevahir: 538,539
Yusuf Halaçoğlu (Prof.): 67,550
Yusuf İzzeddin Efendi (Şehzâde): 155,156,157,158,159, 235,236
Yusuf Kemal Tengirşenk: 108,116,630
Yücel Hacaloğlu: 433,434,490,492,658
Yüksel Menderes: 405

Z

Zâhid-ül Kevserî: 269,503
Zaloğlu Hasan Bey: 141
Zekeriya Beyaz: 478

Zekeriya Serter: 384
Zeki Bey (Gümüşhâne Mebusu): 165
Zeki Bey (Yaver): 17
Zeki Velidi Togan: 104,489
Zekiye Sultan: 95,235
Zeynel Besim Sun:703
Zinovyef: 113
Ziya Bey (Hattat): 503
Ziya Gökalp: 306,444,686
Ziya Nur Aksun: 419,470
Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu: 417
Zübeyde Hanım: 602
Zülâl Keleş: 702,703

Sevgili Okuyucu!

Benimle çok eski muârefesi (tanışıklığı) bulunan herkes çok iyi bilir ki; hayatımı ilk gençlik yıllarımdan itibaren cephedeki bir savaşçı mantık ve üslûbuyla yaşadım. Zaman zaman Peygamber Aleyhisselâtüvesselâm'ın **"Es-sâkitü ani'l hakkı şeytân-ül ahres."** yâni "Doğruları söylemek mevkiinde kalıp da susan dilsiz şeytandır." meâlindeki ihtârıyla beşerî kanunların tehdidi arasında mütereddid ve mütahayyir kaldım.

Fakat diyebilirim ki, uzun ve mücâdelelerle geçen hayatımın şu son günlerinde bu çapraşık hâlet-i rûhiyenin en dehşetlisiyle bu eseri kaleme alırken karşı karşıya kaldım. Bununla beraber yine de Cenâb-ı Hakk'ın **"Hafîz"** ism-i şerîfinin tecelliyât-ı uzmâsına sığınarak duyduklarımdan pek çoğunu kaleme almaktan ictinâb etmedim. Allah nasip eder de tabuların yıkılma dönemine kadar yaşarsam bu eseri yapabileceğim çok ilavelerle daha da zenginleştireceğim. Şimdilik birçoklarının mahfuz bırakılmış olmasından dolayı mâzur görüleceğimi ümid ederek hepinize sevgilerimi arz ve Allah'tan üstün hizmetlere nâilliyetiniz niyâzında bulunmakla iktifâ ediyorum.

Sebil Yayınevi

ISBN 978-975-800-082-0

9 789755 800820

/sebilyayinevi

/sebilyayinevi

/sebilyayinevi